

శ్రీభారతీయ మహాశిల్పము

4, 5, 6 భాగములు

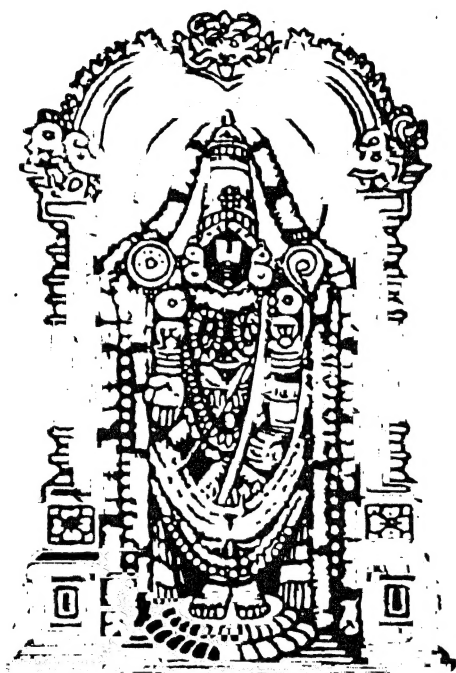

రచయిత:

విమర్శకాచార్య, శిల్పకళాకోవిద స్వర్ణ సుబ్రహ్మణ్యకవి

ప్రచురణ కర్త :

డా॥ స్వర్ణ వాచస్పతి

శ్రీ

భారతీయ మహా శిల్పము

4, 5, 6, భాగములు

రచయిత :

విమర్శకాచార్య, శిల్పకళాకోవిద

స్వర్ణ సుబ్రహ్మణ్యకవి

ప్రచురణకర్త :

డా॥ స్వర్ణ వాచస్పతి, B. V. So.

Tirupathi Tirumala Devasthanams,
Aid to authoris scheme, financial assistance for religious,
Publications.

Rc. No. Edit. 5/1474/94 Dt. 20-5-96

ప్రచురణ : 1996-97

ప్రతులు : 1000

స్వర్ణ శ్రీ గ్రంథమాల,

ద్వితీయ కుసుమము

వెల రు. 140=00

సర్వహక్కులు ప్రచురణకర్తవి.

ప్రతులకు : 1) డా॥ స్వర్ణ వాచస్పతి, బి. ఎ. యస్. సి.

రిటైర్డ్ వెటనరీ అసిస్టెంట్ సర్జన్

ఫోన్ : (08649) 57902

నారాయణపురం, దాచేపల్లి

గుంటూరు జిల్లా - 522 414

2) గూడవల్లి చంద్రమోహన్, బి. కాం.

డోర్ నెం. 6-5-22

మార్వాడిగుడి ఎదురు బజారు

తెనాలి-522 201

మా తండ్రిగారైన కీ॥ శే॥ వినిర్వకాచార్య-శిల్పకళాకోవిద స్వర్ణ సుబ్రహ్మణ్య కవిగారు కాశ్యపశిల్పము, మానసారము, శిల్ప రత్నము, సమరాంగణ సూత్రధార. అపరాజితపుచ్చ, విశ్వకర్మ ప్రకాశ, విశ్వకర్మీయ శిల్పము, శిల్ప సంగ్రహము, మయవాస్తు, మయమతము, ఆత్మేయ శిల్పము, నారదీయశిల్పము, గార్గేయాగ మము, పరశివ విశ్వకర్మాగమము, మున్నగు నెన్నియో ప్రాచీన గ్రంథములు పరిశీలించి వాటి నొక పద్ధతిప్రకారము 16 భాగములు గల “భారతీయ మహాశిల్పము” అను మహాగ్రంథముగ తయారు చేసిరి. అందు 16వ భాగము శిల్పపదములతో గూర్చిన నిఘంటువు. వారు 1951 లో రచించిన మహాకవి కందుకూరి రుద్రయ ప్రణీత నిరంకుశోపాఖ్యానము యొక్క సుధాతరింగిణీవ్యాఖ్య యెందరో మహా పండితుల ప్రశంసలను బొందినది. ఆ గ్రంథమును రచించిన పిమ్మట నెంతయో కష్టపడి మా తండ్రిగారు పై గ్రంథము లన్నియు సేకరించి “భారతీయ మహాశిల్పము”ను రచించిరి. వారు “భారతీయ మహాశిల్పము” 1, 2, 3 భాగములకు వ్రాసిన పీఠికను జూచిన, వారా గ్రంథముల సేకరించుటకు, వ్రాయుటకు, ముద్రించుటకు బడిన శ్రమ విదితము కాగలదు. వారంతట శ్రమ దీసికొనియు ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వమువారి ఆర్థికసహాయముతో నా గ్రంథము నందలి 1, 2, 3 భాగములను 1971లో ముద్రించగలిగిరి. మా తండ్రిగారు 1981 లో పరమపదించిరి. నేను 1992 లో పదవీవిరమణ గావించిన పిమ్మట మాతండ్రిగారు రచించిన “భారతీయ మహాశిల్పము” నందలి అముద్రిత భాగములను ముద్రించదలచి 1994 లో శ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవ స్థానం ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసరుగారికి ఆర్థికసహాయముకొరకు అర్థించగా వారు 1996లో భారతీయ మహాశిల్పము 4, 5, 6 భాగముల ముద్రణకు ముప్పదివేల రూపాయలు ఆర్థిక సహాయమును మంజూరుచేసిరి.

భారతీయ మహాశిల్పము 4, 5, 6 భాగముల ముద్రణకు ఆర్థికసహాయ మొనరించిన శ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానము కార్య నిర్వహణాధికారి వారికి, సకాలములో ముద్రణ పూర్తి గావించిన తెనాలి న్యూ విజయా ప్రెస్, తిరుమల ప్రింటర్సు వారికి, పుస్తక ముద్రణను పర్యవేక్షించుచు అచ్చువేయుటలోని తప్పులను సరిదిద్దిన నా సోదరుడు చి॥ గూడవల్లి చంద్రమోహన్ కు కృతజ్ఞతలు తెలియజేయుచు భగవంతుడు వారిని యాశీర్వదించు గాక యని కోరుచున్నాను.

స్వర్ణ సుబ్రహ్మణ్య కవిగారి జీవిత చరిత్రము

స్వర్ణ సుబ్రహ్మణ్య కవిగారు నేటి ప్రకాశము జిల్లాలోని
ఒంగోలు చిలకలూరిపేట మార్గములో గల కోనకి గ్రామమునకు

దగ్గరలోనున్న కోళ్ళపూడి గ్రామములోని కోటేశ్వరరావు-లక్ష్మమ్మ
దంపతులకు క్రీ. శ. 1901 సం॥న జన్మించిరి. వీరికి బాల్యముననే
పితృ వియోగము కలుగుటచే తండ్రియొక్క మేనమామల గ్రామ

మగు మురికిపూడిలో నివసించుచుండెడివారు. వారచట ప్రాథమిక పాఠశాలలో విద్య నభ్యసించుచు నొకదినమున గృహమునుండి పాఠశాల కేగుచుండగా మార్గమధ్యమున వృద్ధ దంపతులు కన్పించి వారి కెద్దియో నుపదేశించి “నిత్యము దీనిని మననము జేసికొనుము. నీకు మేలు కలుగును” అని వచించి యదృశ్యమై పోయిరనియు, పిమ్మట వారే గ్రంథముల జూచినను నవియన్నియు సంతకుమునుపు జూచినట్లే యుండి జ్ఞాపకముండెడివనియు కవిగారు వారి కాత్మీయులగు దీవి లక్ష్మీకాంతరావుగారితో జెప్పిరి.

సుబ్రహ్మణ్య కవిగారు ప్రాథమిక పాఠశాల విద్యను బూర్తి చేసిన యనంతరము వారితల్లి సుబ్రహ్మణ్యముగారిని, వారి చెల్లెలు శ్యామలాంబను దీసికొని మురికిపూడి నుండి బయలుదేరివచ్చి గుంటూరుజిల్లా పొన్నూరు మండలములోని పెదపాలెము గ్రామములో స్థిరనివాస మేర్పఱచుకొనెను. అతి బాల్యముననే కుటుంబ భారము వహించిన కవిగారు స్వర్ణకార వృత్తి నవలంబించి (ఆవృత్తినిగూడ నెచట నభ్యసించలేదు) కుటుంబమును బోషించుచు తెలుగు సంస్కృత గ్రంథముల నొక్కొక్కదానిని కొని తానే స్వయముగ చదువుకొను చుండెడివారు. తరువాత నా గ్రామములో పదిశెంట్ల స్థలమునుకొని గృహమును నిర్మించుకొనుచు నా గృహమునకు గావలసిన ద్వారములు, కిటికీలు, తలుపులు తానే స్వయముగ తయారుచేసికొనెను. ఇట్లు వడ్రంగమును స్వయముగ నభ్యసించి, క్రమముగ నా గ్రామములో వడ్రంగపుషులు చేయుచు స్వర్ణకార వృత్తికి దూరమయ్యెను. ఈవిధముగ వడ్రంగము జేయుచు వాస్తు-జ్యోతిష విద్యల నభ్యసించి క్రమముగ నా పరిసర గ్రామములలో వాస్తు సిద్ధాంతిగ ప్రసిద్ధిని బొందిరి.

యుక్తవయస్కుడగు కవిగారు బాపట్ల చెంతగల కంకట పాలెము గ్రామములో నివసించుచున్న ఓలేటి పుల్లయ్య - శ్యామ

వివాహమాడెను. అప్పటికి కవిగా, వాస్తు సిద్ధాంతిగ గుంటూరు, ప్రకాశము జిల్లాలలో ప్రఖ్యాతిని బొందిన కవిగారు వక్రంగపు బనికి గూడ దూరమైరి. క్రమముగా శాండిత్యము నందును ప్రసిద్ధి వహించి యానాటి 'పంచానన' 'అరుణోదయ' మొదలగు పత్రికలకు 'అప్పకవీయము' వంటి గ్రంథములను విమర్శించుచు వ్యాసములను వ్రాయుచుండిరి. ఆనాటి ప్రఖ్యాత కవియైన వడ్డేపాటి నిరంజన శాస్త్రిగారు స్వర్ణ సుబ్రహ్మణ్య కవిగారిని కొలదికాలము తనయొద్ద నుంచుకొని వారిచే 'విశ్వకర్మకులోత్సాహ' మొదలగు గ్రంథముల నాంధ్రీకరింపజేసిరి. ది. 5—12—1925 న బాపట్ల చెంతనున్న నరసాయపాలెము గ్రామములో 'హవిర్ద్రావ్యాదు లెవరి కేయే సందర్భమున జెందవలయున'ను యంశముపై, గ్రామస్థులు బారిష్టరు త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరిగారి యధ్యక్షతన సభ నేర్పాటు చేసిరి. ఆ సభయందు కవిగారు ధర్మశాస్త్రములలోని శ్లోకములను, అందలి వివరములను విపులీకరించుచు వాదించగా ప్రతిపక్షులెవరును వారి వాదములను ఖండింపలేకపోయిరి. అప్పుడు త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరిగారు విశ్వబ్రాహ్మణుల వాదనను సమర్థించుచు తీర్మానించిరి. ఈ విధముగ ప్రఖ్యాతిని గాంచిన కవిగా రనేక గ్రంథములను రచించిరి.

క వి గా రి ర చ న లు

1. పార్వతీ పరిణయము - హరికథ. దీనిని 1929 లో ముద్రించుటజరిగినది. ఇందు కవిగారే ప్రతికీర్తనకు రాగ - తాళములు వ్రాసిరి. ఈ గ్రంథము 'బాలకవి'గా ప్రసిద్ధిగాంచిన కవిగారి తొలిరచనయైనను సది ప్రౌఢకవిత్వము.
2. ఆధ్యాత్మ పీఠబ్రహ్మంగారి చరిత్రము. దీనిని ప్రథమముగ 1934 లో ముద్రించుట జరిగినది. తరువాత ననేకులనేక

3. మహాకవి కందుకూరి రుద్రయ ప్రణీతంబగు నిరంకుశోపాఖ్యానమునకు సుధా తరంగిణీ వ్యాఖ్యానము. ఈ గ్రంథము 1951 లో ముద్రించుట జరిగినది. కవిగారికి సంస్కృతాంధ్రముల యందుగల పాండితీ ప్రతిభ నీ గ్రంథము వెల్లడించుచున్నది. ఈ వ్యాఖ్యానమున కవిగారు, నన్నయ-తిక్కన, శ్రీనాథుడు మున్నగు ప్రముఖ కవులు 219 గ్రంథముల సుదాహరించిరి. అప్పకవివంటి ప్రముఖుల ప్రయోగముల సుదాహరణములతో విమర్శించిరి. ప్రస్తుత మీ గ్రంథమును తెలుగు విశ్వవిద్యాలయమువారు పునర్ముద్రించుచున్నారు.
4. 'అమరుకావ్యము' నకు తాత్పర్యమును వ్రాసిరి. ప్రచురణ 1974 సం॥రము.
5. ఈశ్వరమ్మగారి కాలజ్ఞానము ప్రచురణ 1979 సం॥రము.
6. బాణాల శరభకవికృత 'శ్రీకాళహస్తి శతకము' పరిశీలించి వ్రాయబడినది. ప్రచురణ 1979 సం॥రము
7. శ్రీ సనాథీ విశ్వేశ్వరస్వామివారి మహిమలు : ప్రచురణ 1979. ఈ గ్రంథమున కవిగారి చినతాత కుమారుడైన శ్రీ అమరలింగస్వామివారి జీవిత చరిత్ర, వారి మహిమలు వివరింపబడినవి.
8. విశ్వప్రాహ్మణులకు ప్రథమ సత్కారార్హత : ప్రచురణ 1979 సం॥రము. ఇందు వేదముల నుండియు, ఉపనిషత్తుల నుండియు, పురాణములనుండియు ననేకవివరము లీయబడినవి.
9. విశ్వకర్మ వ్రతకల్పము : ముద్రణ 1980 మరియు 1992.
10. యలవర్తి ఆంజనేయ శాస్త్రిగారి జీవిత చరిత్ర.

11. భారతీయ మహాశిల్పము : ఈ గ్రంథమునం దనేక శిల్ప గ్రంథములు దాహరింపబడి యున్నవి. ఈ గ్రంథము పది యాఱు భాగములుగల మహద్గ్రంథము. ఇందు 1, 2, 3 భాగములు ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వమువారి ఆర్థిక సహాయముతో 1971 లో ముద్రించబడినవి. 4, 5, 6 భాగములు తిరుమల-తిగుపతి దేవస్థానమువారి ఆర్థిక సహాయముతో 1996 సం॥రములో ముద్రించబడినవి. మిగిలిన పది భాగములముద్రితములు.
12. మనుసూత్రము.
13. నాగరఖండము : టీకాతాత్పర్య సహితము
14. ఈశ్వరశతకము : తాత్పర్య సహితము
15. పరవస్తు చిన్నయసూరిగారు రచించిన 'శబ్దలక్షణ సంగ్రహము' వృత్తుదాహరణ సహితము. } అముద్రితములు
16. ఆంజనేయ శాస్త్రీగారి ప్రార్థనా శ్లోకములు సంస్కృతములో రచించిరి. అవి ప్రతిరోజు విద్యార్థులచే పఠింపబడు చుండును.

సంతానము - భార్యవియోగము

కవిగారికి 1931 వ సం॥న విశ్వనాథాచారి, 11-9-1933 శ్రీముఖ సం॥ము భాద్రపద బలిసప్తమి సోమవారము రాత్రి 12-00 గం॥కు మృగశిర 1వ పాదమున వాచస్పతి, 1935 లో కోటేశ్వరరావు జన్మించిరి.

రాజ్యలక్ష్మి - అక్క - బావగారలైన వడ్డేపాటి కోటమ్మ - హనుమయ్య గార్లకు సంతానము లేనందున, విశ్వనాథాచారిని వారు దత్తతగ స్వీకరించిరి.

కవిగారి భార్య 1949వ సం॥లో ప్రసవమునకై పొన్నూరు లోని అమెరికన్ హాస్పిటలులో చేర్చబడి, మృతశిశువును ప్రసవించి యచటనే స్వర్గస్థురాలయ్యెను.

సన్మానములు

కవిగారికి నంద్యాల మున్నగు ననేక చోటుల ఘనసన్మానములు జరుపబడ్డెను. ఆళ్ళగడ్డలో 1978 సం॥న కనకాభిషేకము జరిగెను. 17—12—1966న గుంటూరు హిందూకాలేజి హైస్కూలులో ఆనాటి అమాత్యులు యమ్. ఆర్. అప్పారావుగారి సమక్షమున గుంటూరుజిల్లా విద్యాశాఖాధికారిగారు సన్మానించిరి.

దేవాలయ ప్రతిష్ఠలు : సుబ్రహ్మణ్య కవిగారు గుంటూరు ప్రకాశం జిల్లాలలో ననేక గ్రామములందు వివిధ దేవతా ప్రతిష్ఠలు జేసిరి.

అంత్యదశ

కవిగారు చివరగ నొక వారమురోజు లనారోగ్యముతో బాధపడి 1981 లో పరమపదించిరి.

వంశప్రతిష్ఠ

కవిగారి చినతాత కుమారుడైన “అమరలింగమ”తి బాల్యము ననే పాఠశాలయందు విద్యాబుద్ధు లభ్యసించలేదు. పంజాబు

సంవత్సరముల ప్రాయముననే బ్రహ్మజ్ఞాన సంపన్నుడై తాను నివసించు ముప్పవరము(బంగోలు-చిలకలూరిపేట మార్గములోనున్నది) గ్రామములోను, రామకూరు కొండపై నను, అనేక మహాత్మ్యములను జూపి శ్రీశైలమునకు తపస్సుకై వెళ్ళుచున్నానని వచించి వెళ్ళిపోయెను.

కవిగారు కేవలము ప్రాథమిక పాఠశాలయందు విద్య నభ్యసించియు స్వయముగ సంస్కృతాంధ్రములయందపాఠ పాండిత్యము గడించి వాస్తు-జ్యోతిష-సాహిత్యములయందనేక గ్రంథములను రచించెను. అప్పకవి వంటి మహాకవులను విమర్శించి తన పాండితీ ప్రతిభను విద్యుత్ లోకమున చాటెను.

కవిగారి రెండవ కుమారుడగు వాచస్పతి పశువైద్య శాస్త్రమునందు పట్టా పుచ్చుకొని, పదవీ విరమణానంతరము మహాకవియగు వాల్మీకి రచించిన రామాయణము నింతవఱ కేకవి యూహించని రీతిలో ముఖ్యమగు శ్లోకములు, వాని తాత్పర్యము, వాటి వివరణ వ్రాసి, “ఇదియే రామాయణము నందలి సహజకథ” అని యెల్లరు ప్రశంశించే విధముగా ‘వాల్మీకి రామాయణసారభాలు’ రచించి పండిత పామరుల మన్ననలను పొందెను.

ఈ గ్రంథమును గురించి కొందఱి అభిప్రాయములు.

“విమర్శకాచార్యులు, శిల్పకళా కోవిదులు బ్రహ్మశ్రీ స్వర్ణ సుబ్రహ్మణ్య కవీంద్రుల పుత్రులు డా॥ వాచస్పతిగారు విరచించిన “వాల్మీకి రామాయణ సారభాలు” అనే విమర్శనాత్మక గ్రంథాన్ని పట్టినపట్టు విడవకుండా ఆమూలాగ్రంగా పఠించాను. అమందమ్మైన ఆనందం కలిగింది. విమర్శించటంలో సుబ్రహ్మణ్యకవుల సునిశిత దృష్టి కుమారులకు సంక్రమించింది. వాచస్పతిగారు నభూతో నభ విష్యతి అన్నట్లు వాల్మీకి రామాయణ సారభాలను గుబాళింప జేశారు.....” డా॥ కన్నెగంటి రాజమల్లాచారి M. A. Ph. D. తెలుగు లెక్చరర్ S. V. K. P. కళాశాల, మార్కాపురం.

“ఇన్నాళ్ళకు వాల్మీకి రామాయణ సౌరభాలు అనే మంచి గ్రంథం చదివినందుకు ఆనందిస్తున్నాను. ముందుగా డా॥ స్వర్ణ వాచస్పతిని అభినందిస్తున్నాను. నిజాన్ని నిర్భయంగా నిస్సంకోచంగా ఆవిష్కరిస్తున్నందుకు- మతమాధ్యంసుంచి గతజాడ్యం నుంచి శృతశృంఖలాలు తుప్పను వదిలించడానికి వచ్చినదీ గ్రంథం ఈ గ్రంథం చక్కని విశ్లేషణతోనూ- వివరణాత్మకంగా ఉదాహరించిన తీరు బాగుంది.....”

ఆచార్య గుజ్జర్లమూడి కృపాచారి, తెలుగు శాఖాధిపతి, నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం, గుంటూరు.

“వాల్మీకి రామాయణాన్ని ఋణంగా పరిశీలించి మీబుద్ధికందిన సూక్ష్మాంశాలను పొందుపరచినందుకు సంతోషం. గతాను గతికరీతిలో గాకుండా వాల్మీకి రామాయణాన్ని కొత్తకోణాల్లోంచి చూసిన మీ ప్రయత్నం ప్రశంసనీయం. రామాయణ జిజ్ఞాసువులు అవశ్యం చదవవలసిన గ్రంథం మీది.....

జ్ఞానవీర పురస్కార గ్రహీత, పద్మభూషణ్-

డా॥ సి. నారాయణరెడ్డి.

ఇలాగే ఈ గ్రంథాన్ని గురించి యెన్నో అభిప్రాయాలు వెలువరించబడినాయి. ఈ గ్రంథ రచనను పురస్కరించుకొని డా॥ స్వర్ణ వాచస్పతిగారికి 25-12-95 న గుంటూరులో సన్మానం చేయుట జరిగినది.

ఇవన్నియు వ్రాయటంలోని ముఖ్యోద్దేశం ఒక్కటే. మనం ఈనాడు విద్యను డిగ్రీలతో కొలుస్తున్నాం. స్వర్ణ సుబ్రహ్మణ్య కవిగారి చదువు ప్రాథమిక పాఠశాల వఱకే పరిమితమైనది. కాని వారు సంస్కృతాంధ్ర పండితు లాశ్చర్యపడే విధముగా ననేక గ్రంథములను రచించిరి. వారు రచించిన ‘నిరంకుశోపాఖ్యాన సుధా తరంగిణీవ్యాఖ్య’ను గురించి తమ అభిప్రాయము వ్రాయుచు శతావధాని చల్లా పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు “సుధాతరంగిణ్యాఖ్య (స్వర్ణ సుబ్ర

హృణ్య కవి కర్తృక) యుభయ వాఙ్మయ రససిపాసకలసా రనుభవంపదగియున్నది. ఇందు సందర్భోచితముగా వివిధ నిఘంటువులు వ్యాకరణాలంకారి శాస్త్రములు, సకల గీతాభి నయభరత కలా లక్షణ గ్రంథములు పెక్కులుదహరింపబడినవి. “కవినమయములు” “ప్రకృతిసాక్షాత్కృతి” “కవిహృదయము” “లోకోక్తులు” “న్యాయములు” మున్నగు కవితాసామగ్రి సమగ్రముగా, హృదయంగమముగా వివరించి సంధానింపబడినది. దీనిని జాగ్రత్తగా బఠించి, ధారణజేసిన కలార్థి కొక యాంధ్రభాషయందే గాక, సంస్కృతభాషా కావ్యము లన్వయించుటయందును నిరాఘాట పాండిత్యము శుద్ధక చేకూర గలదు.....”

అదేవిధముగా డా॥ స్వర్ణ వాచస్పతి పశువైద్య శాస్త్రము నందు పట్టభద్రుడై సాహిత్యమునందు వాల్మీకివంటి మహాకవుల గ్రంథములను విమర్శించి పండితుల మన్నన లందుకొనుట ప్రశంస సీయము.

డా॥ స్వర్ణ వాచస్పతిగారు తన తండ్రిగారిచే వ్రాయబడి అముద్రితములుగ నున్న గ్రంథములను ముద్రించుటకు జేయుచున్న కృషి ప్రశంససీయము.

శేడాగమ సంస్కృత పండితులు

పురోహిత సామ్రాట్

శ్రీ పామర్తి నాగభూషణశర్మ, తెనాలి.

గాంధీనగర్ - శ్రీయలవర్తి ఆంజనేయశాస్త్రి

బేదగంస్కృత పాఠశాల, ప్రధానోపాధ్యాయులు.

1951 సంవత్సర ప్రాంతమున వాస్తుమథనామృతము, శిల్ప మథనామృతము, భారతీయ శిల్పము అను మూడు గ్రంథములను వేర్వేరుగా రచింప దలచి వాస్తుమథనామృతమును భారతీయ శిల్పమును ప్రాసీతినిగాని యవి ముద్రింపబడ లేదు. ఇంతలో మన్నేటి కోట వాస్తవ్యులగు గోసుగుంట బ్రహ్మయాచార్యులుగారు నా యొద్దకువచ్చి వాస్తుమథనామృతము నందలి 300 లకు పైగానున్న యంశములనుజూచి యచ్చేరువంది యివి యన్నియు ప్రాసికొనిన బాగుండునుగాని సుమారు రు. 3000-00 లతో గాని యీగ్రంథము ముద్రించుటకు వీలుపడదనియెంచి గణితముల వరుసను మాత్రము కొంతవఱకు ప్రాసికొని ముద్రించిరి. ఆ గ్రంథమే “గృహవాస్తు గణితరత్నావళి”గా ప్రచారములోనున్నది. శిల్పమథనామృతమును ప్రాయబూనగా ప్రయాగ విశ్వవిద్యాలయమున చరిత్రాచార్యులుగానున్న శ్రీ ప్రసన్న కుమారాచార్యులు, ఎం. ఏ. పి. హెచ్. డి., గారిచే సంస్కరింపబడి లండన్ ఆక్సుఫర్డ్ యూనివర్సిటీ ప్రెస్సు వారిచే ముద్రితమై బొంబాయి, కలకత్తా, మద్రాసు, చీనా, జపాన్, న్యూయార్కు వఱకు వ్యాపించిన మానసారమును వాస్తుశాస్త్రము బీహారు నలందా కాలేజి ప్రొఫెసర్ ఫణింద్రనాథబోస్ యం. ఏ. గారిచే పరిష్కరింపబడి బెనారస్లో ముద్రింపబడిన ప్రతిమాలక్ష్మణము, శిల్పశాస్త్రము అను గ్రంథములు ఇండియా, యూరోప్, అమెరికాలకు వ్యాపించినవి. నాసిక జ్యేత్రనివాసి శిల్పకళానిధి వఱకు కృష్ణశర్మగారిచే సంశోధితమై పూనా ఆనందాశ్రమ ప్రెస్సులో ముద్రింపబడిన కాశ్యపశిల్పము. త్రివేండ్రము మహామహోపాధ్యాయ టి. గణపతిశాస్త్రి పరిశోధితమై అనంతశయన గ్రంథావళిగ ప్రకటింపబడిన మయమతము శిల్పరత్నము రెండు భాగములు, మహామహోపాధ్యాయ టి. గణపతిశాస్త్రి సంపాదితమై బరోడా డైక్టార్ మహారాజాగారి లైబ్రరీ కొసంగబడి బి. భట్టాచార్య

యం. ఏ. పి. హెచ్. డి. పరిశోధితముగా ప్రకటింపబడిన సమరాంగణ సూత్రధార నామవాస్తుశాస్త్రము అవరూపిత, పృచ్ఛ, తంజావూరు సరస్వతీ గ్రంథాలయమునుండి వ్రాయించి తెప్పించిన విశ్వకర్మ శిల్పము, మున్నగు గ్రంథములు మహాపండితులచే సంస్కరింపబడి నప్పటికిని శిల్పవృత్తి నవలంబించి చేయువారలకు సరియైన యర్థము లందు గోచరింపక యొక్కొక్కచోట చిక్కుతీగలతో బెనవేసికొన్న మహారణ్య మధ్యప్రదేశమువలె నభేద్యముగ నుండుటకు గారణము శిల్పపద నిఘంటువులు లేకపోవుటచేతను, సంస్కృత గ్రంథముల నాంధ్రీకరించక యొకవైపునకు త్రోసిపుచ్చుచు వచ్చుటచేతను, శిల్పులకు పారంపర్య క్రమశిక్షణ లభించకుండుటచేతను, కలిగిన ట్లూహించవలసియున్నది. మహర్షులచే వ్రాయబడిన యీ గ్రంథ ములయందు నాకుగల యభిరుచియే యేమాత్రము వెనుకంజ వేయ నీయక స్థిరచిత్తముతో నుంచుటచే పరమేశ్వరానుగ్రహమువలన దీనిని వ్రాయజాలితిని. శిల్పశాస్త్రమనినను, వాస్తు శాస్త్రమనినను సమానమును భావముతోనే ప్రాచీనులు వ్రాసియుండిరి. ఇప్పుడు మాత్రము కొందఱు శిల్పము వేటు వాస్తువేటు అని భావించుచుండిరి. ఆధునికులలోను శ్రీ ఫణింద్రనాథబోసుగారు గృహవాస్తు శాస్త్రమును శిల్పశాస్త్రమనియే వ్యవహరించిరి. ఇట్టిస్థితిలో వాస్తు మథనా మృతము, శిల్పమథనామృతము, భారతీయ శిల్పమను చరిత్రము. ఈ మూడును - భారతీయ మహాశిల్పమునందలి షోడశకళలుగా నిర్ణయింపబడి యండిమిడియున్నవి. ఇవి క్రమక్రమముగా నుత్తరోత్త రోత్కర్షములై వివిధాంశముల నిముడ్చుకొని యున్న శిల్పరూప చిత్రములతో నేత్రానందమును, హృదయానందమును గల్గించు చుండుటచేతనే నయోధికుడనగు నే నింతటి మహత్తర గ్రంథమును లిఖించగలిగితిని.

ఆంధ్రజ్యోతి ఎడిటర్ శ్రీ నార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారి కీర్తన వాచకీయ మహాశిల్ప భారమును చూపగా వారు ప్రతిభో

సిందిచి “యేతన్ను ద్రణము నకు దగిన యత్నము చేయుదము. తలపెట్టిన నని ఆపనలదని యథాయమొనంగుచు, శిల్పపదములకు తగిన నిఘంటువు లేనియెడల మీ శ్రమ కొంత వ్యర్థముగా గనుపించును. చదువువారలకు బోధపడునంతటి తాత్పర్యమున్నను నిఘంటువును గూడ వ్రాయుట ముఖ్య”మనిరి. అటులే చేయదునని నిర్ణయించితిని. నే నింతటి భారమును వహించుటచూచి యెడనెడ ఆంధ్రప్రభ, ఆంధ్రజ్యోతి మున్నగు పత్రికలలో దర్శనాచార్య శ్రీ కొండూరి వీరరాఘవాచార్యులుగారు వ్యాసములు వ్రాయుచు భారతీయ మహాశిల్పమును గుఱించిన సమస్త విషయములు లోకమునకును ప్రభుత్వమునకును దెలియజేయుచు వచ్చిరి. 1963 లో గంభీరమైన యొక సహాయార్థమై ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వమువారి నర్థించితిమి. అప్పటికి రిజిష్టరుగాలేక నామమాత్రముగానున్న ఆంధ్రశిల్ప కళా పరిషత్తునుగూడ ప్రభుత్వదృష్టికి తెచ్చితిమి. వారు సంఘము రిజిష్టరయినదా? అని ప్రశ్నించినంతనే నేను బాధ్యతవహించి నా స్వంత ధనముతో 1964 లో రిజిష్టరు చేయించి దరిమిలా లలితకళా ఎకాడమి అనుబంధ సంస్థగా నుండునట్లు కోరగా శ్రీవారు అనుమతించి ఆంధ్రశిల్ప కళాపరిషత్తును దయాదృష్టితో చూచుచునే యుండిరి.

గ్రంథరచనా వివరములు

మొదటిభాగమున :- వాస్తు హామము ఉపవీర భేదములు, అధిష్ఠానభేదములు మున్నగు 104 విషయములు కూర్చబడినవి.

రెండవ భాగమున :- నాలప్రతిష్ఠ స్తంభ, వేదికా, జాలక, తోరణ, కుంభలతాది లక్షణభేదములు మున్నగు 41 విషయములు గుఱింపబడినవి.

మూడవ భాగమున :- గర్భన్యాసము ఒక్క- అంతస్తు మొదలు అయిదంతస్తుల వఱకుగల దేవాలయభేదములు - మున్నగు 122 విషయములు చెప్పబడినవి.

నాల్గవ భాగమున :- ఆఱుంతస్తులు మొదలు పదునాఱుంతస్తుల వఱకుగల దేవాలయభేదములు, వైరాజ్య ప్రాసాదభేదములు, అందుత్ర్యంగ, పంచాంగ, సప్తాంగ, సవాంగాదిభేదములు-రుచకము మొదలగు 64 భేదములు-మున్నగు 138 విషయములు కూర్చబడినవి.

ఏడవ భాగమున :- సాంధారభేదములు, నాగర్భోదన విమాన ప్రాసాదభేదములు, కైలాసజాతి ప్రాసాదభేదములు, విమాన నాగ రచ్చందజ పుష్పకాది ప్రాసాదభేదములు, శ్రీధరాది శుద్ధఛంద భేదములు, మేరుజాతిభేదములు మున్నగు - 160 విషయములు చెప్పబడినవి.

ఆఱవ భాగమున :- మేరుభేదములు, లాసభేదములు, పుష్పక భేదములు, మణిక భేదములు, త్రివిష్టపభేదములు, భూమిజప్రాసాద భేదములు, ఉదయకలాస-ంధి రేఖాభేదములు ద్రావిడప్రాసాద భేదములు - వ రాటప్రాసాద భేదములు, మున్నగు 134 విషయము లుగ్గడింపబడినవి.

ఏడవ భాగమున :- వరాటప్రాసాదభేదములు, విమానప్రాసాద భేదములు, నాగరసాంధార ప్రాసాదభేదములు, రుచకజాతి సాంధార ప్రాసాదభేదములు, లతినజాతి ప్రాసాదభేదములు, మిశ్రజాతి ప్రాసాద భేదములు, స్త్రీసంజ్ఞ కనలభి ప్రాసాదభేదములు, సింహావలోకన ప్రాసాదభేదములు, నాగరజాతి బ్రహ్మవిష్ణాది ప్రాసాదములు, ద్వారదేవతలు, ప్రాకార విధానము మున్నగు 178 విషయము లు క్తములైనవి.

ఎనిమిదవ భాగమున :- ప్రాకారవిధానము, పరివారదేవతలు గోపురభేదములు, మండప భేదములు, మున్నగు 34 విషయములు వాకొనబడినవి.

తొమ్మిదవ భాగమున :- శిలాలక్షణములు, రత్నలక్షణములు, స్వయంభులింగ భేదములు, శివరూప భేదములు, గణపతి భేదములు, సూర్యలక్షణము, గ్రహలక్షణములు మున్నగు 124 విషయములు వివరింపబడినవి.

పదియవ భాగమున :- విష్ణురూప భేదములు, దేవీరూప భేదములు, దిక్పాక లక్షణములు, నానావిధ దేవతల లక్షణములు, ఋషి లక్షణ భేదములు, యక్ష రాక్షస గంధర్వ అప్సర కిన్నరాది రూపభేదములు, జైనబౌద్ధాది లక్షణములు మున్నగు 144 విషయములు చెప్పబడినవి.

పదునొకండవ భాగమున :- ప్రతిమావిధానము, ఉత్తమ మధ్యమ కనిష్ఠదశతాల భేదములు, నవతాల భేదములు, అష్టతాల భేదములు, సప్తతాల భేదములు, షట్తాల భేదములు, పంచతాల భేదములు, చతుస్తాల భేదములు, త్రితాల భేదములు, ఏకతాల లక్షణము, మున్నగు 33 విషయములు క్తములు.

పదిరెండవ భాగమున :- దేవదానవాది ప్రతిమానభేదములు, ముఖభేదములు, పంచపురుష భేదములు, ఋష్యాగతాది స్థానక భేదములు, నతాకాది చతుఃషష్టిహస్త భేదములు, రసదృష్టి భేదములు, ఆయుధభేదములు చిత్రలేఖనాదికము, మున్నగు 167 విషయములు వివరింపబడినవి.

పదుమూడవ భాగమున :- భూమి లక్షణములు, గ్రామలక్షణములు, ఏకశాల భేదములు, ద్విశాలభేదములు, త్రిశాలభేదములు, చతుశ్శాలభేదములు, మున్నగు 300 విషయములు వివరింపబడినవి.

పదునాల్గవ భాగమున :- సప్రయోగ సర్వదేవతా ప్రతిష్ఠా గమము శైవవైష్ణవ శాక్తేయముల కుపయోగించు జ్యోతిర్ధారాదులు, మున్నగు విషయములు చెప్పబడినవి.

పదునైదవ భాగమున :- వివిధ యంత్ర రహస్యములు, చిత్ర శిల్పము, నేదకాలమునుండి నేటివఱకుగల శిల్పచరిత్రము, అందలి మహత్తర చమత్కారములు మున్నగు 200 విషయముల వాకొనబడినవి.

పదునాఱవ భాగమున :- సమస్త శిల్పగ్రంథముల నుండి

ఇట్లు దాదాపు రెండువేల ముఖ్యవిషయములతో గూడిన యిమ్మహా గ్రంథముద్రణమునకు శ్రీ ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వమువారు భాగమునకు వెయ్యిరూపాయలుగా అంచనావేసి ప్రస్తుతము మొదటి మూడు భాగములకు రు. 3000 00 లు 1966 మార్చి నెలలో ఆర్థిక సహాయ మొనరించిరి.

గేయప్రబంధముగు పార్వతీపరిణయ రచనా కాలమునుండి నిరంకుశోపాఖ్యాన ముద్రణసమయమునను భారతీయ మహాశిల్ప ముద్రణ ప్రయత్నమునను, సమయానుకూలముగ తగు సహాయ మొనర్చుచున్న మతోద్దరతుల్యుడగు శ్రీ దీవి లక్ష్మీకాంతరావు గారికిని, నా రచనలయందలి యభిరుచిని లోకమునకు ప్రకటించుచున్న దర్శనాచార్య శ్రీ కొంఠూరి వీరరాఘవాచార్యులుగారికిని, 1964లో గుంటూరు విద్యాశాఖాధికారిగా నుండి యీ భారతీయ మహాశిల్ప ముద్రణ మత్యవసరమని ప్రభుత్వమువారికి సూచించుటయేగాక, పలువిధముల ప్రోత్సహ మొసగుచున్న త్రిభాషాకవులు శ్రీ పులివర్తి శరభాచార్యులు బి. ఏ. బి. ఇడి. గారికిని ఏతద్రచనా మధ్యకాలమున ధైర్యదాన మొసంగిన ఆంధ్రజ్యోతి ఎడిటర్ శ్రీ నార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారికిని, 1965 లో గోవా దేశాంతవర్గత కాంసరపాలక్షేత్రస్థ కాళికాలయమున సహస్ర చండిమహాయజ్ఞమునకు నన్నాహ్వానించి అగ్రసన్మానమొసంగిన శ్రీ దైవజ్ఞ బ్రాహ్మణ సంఘమువారికిని, శిల్పగ్రంథోపయోగాదులనెల్ల గుర్తించిన సంస్కృత శాఖామాత్యులగు శ్రీ యం. ఆర్. అప్పారావుగారికిని, శ్రీ ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వమువారికిని, ప్రభుత్వాదేశప్రకారము గుంటూరు హిందూకాలేజి హైస్కూలు భవనములో 17-12-1966న సన్మానసభ జరిపించి రెండు దుశ్శాలువలు నూటపదాఱు రూపాయలు ఇచ్చి సన్మానించిన గుంటూరు డిస్ట్రిక్టు యెడ్యుకేషనల్ ఆఫీసరు శ్రీ డి. వెంకటస్వామి యం. బి. ఇ. డి. గారికిని, నాకృతజ్ఞతను ప్రకటించుచు ధన్యవాదము లర్పించుచున్నాను.

—గ్రంథకర్త.

శ్రీ

భారతీయ మహా శిల్పము

4 వ భాగము

రచయిత :

విమర్శకాచార్య శిల్పకళాకోవిద
స్వర్ణ సుబ్రహ్మణ్యకవి

ప్రచురణకర్త :

డా॥ స్వర్ణ వాచస్పతి, B. V. Sc.

విషయ సూచిక

१० ౧-౨౩

పుట	పేజీ నెం.	పుట	పేజీ నెం
1. ఇష్ట దేవ తాస్తుతి	1	15. ద్రావిడ పద్ధతి	
2. వఙ్మూమి విధానము		అష్టభూమిక	29
పద్మాసనము	1	16. నవభూమి విధానము	29
3. సుశాంకరాది భేదములు	4	17. లలితభద్రము మొదలగు	
4. వఙ్మూమి మరియొక పద్ధతి		7 భేదములు	32
పద్మకాంతము	5	18. నవభూమి మరియొక పద్ధతి	
5. కాంతాది ద్వాదశ		సౌరకాంతము మొదలగు	
భేదములు	6	7 భేదములు	33
6. వఙ్మూమికము ద్రావిడ		19. నవభూమికము ద్రావిడ	
పద్ధతి	9	పద్ధతి	37
7. సప్తభూమి లక్షణము	10	20. దశభూమి లక్షణము	38
8. సముజ్జ్వలము, మొదలగు		21. మనుష్యకాంతము	
10 భేదము	12	మొదలగు 6 విధములు	41
9. సప్తభూమి మరియొక		22. దశభూమి లక్షణము	
పద్ధతి	14	మరియొక పద్ధతి	42
10. పుండరీకము మొదలగు		23. భూకాంతము మొదలగు	
8 భేదములు	15	6 భేదములు	43
11. సప్తభూమికము		24. దశభూమికము	
ద్రావిడ పద్ధతి	17	ద్రావిడ పద్ధతి	45
12. అష్టభూమి విధానము	18	25. ఏకాదశభూమి	
13. శివచ్ఛందము మొదలగు		విధానము	46
5 భేదములు	22	26. బ్రహ్మకాంతము	
14. అష్టభూమి మరియొక		మొదలగు 7 భేదములు	50
పద్ధతి 8 విధములు	24		

పుట	పేజీ నెం.	పుట	పేజీ నెం.
27. ఏకాదశభూమి మరియొక పద్ధతి శంభుకాంతము మొదలగు 6 విధములు	51	39. అందురుచకము మొదలగు 24 భేదములు	86
28. ఏకాదశ భూమి ద్రావిడ పద్ధతి	54	40. చిత్రకూటము	88
29. ద్వాదశభూమి విధానము	55	41. సింహపంజరము	88
30. ద్వాదశభూమి మరియొక పద్ధతి పాంచాలము మొదలగు 10 విధములు	56	42. భద్రము	88
31. సోపాన లక్షణము	62	43. శ్రీకూటము	88
32. జాతిహర్ష్యాది లక్షణము		44. ఉష్ణీషము	89
33. ద్వాదశభూమి ద్రావిడ పద్ధతి, పద్మము మొదలగు 5 విధములు		45. శాలాఖ్యము	89
34. త్రయోదశభూమి విధానము	71	46. గజయూధము	90
14 అంత ఎత్తు 59 భా.		47. సంధ్యావర్తము	91
15 అంత ఎత్తు 178 భా.		48. అవతంసము	91
35. షోడశభూమి విధానము	73	49. స్వస్తికము	92
36. బ్రహ్మకాంతము మొదలగు 6 విధములు	80	50. క్షితిభూషణము	93
37. బ్రహ్మస్పష్టిలోని 5 శాఖల ప్రాసాదముల వివరములను ఒక్కొక్క జాతి యందలి సంఖ్యయును	82	51. భూజయము	95
38. వైరాజ్య ప్రాసాద లక్షణము	84	52. విజయము	96
		53. నందము	96
		54. శ్రీతరువు	97
		55. ప్రమదాస్రియము	97
		56. వ్యామిశ్రము	98
		57. హస్తజాతయము	98
		58. కుబేరము	98
		59. వసుధాధరము	99
		60. స్వతోభద్రము	99
		61. విమానాఖ్యము	99
		62. ముక్తకోణము	100

పుట	పేజీ నెం.	పుట	పేజీ నెం
63. అపరాజిత పృచ్ఛలోని		80. గంధమాదనము	
వైరాజ్యాది నాగర ప్రాసాద		సర్వాంగసుందరము	108
ములు 25ను ద్వారనిర్ణయ		81. విజయానందము	108
మును 100		82. సర్వాంగ తిలకము	109
64. నందనము (త్ర్యంగములు)		83. మహాభోగము	109
	103	84. మేరువు	109
65. సింహము	104	85. రుచకము మొదలగు	
66. శ్రీనందనము	104	64 ప్రాసాదములు	110
67. మందరము		86. అందుల తినములు	
(పంచాంగములు)	104	25 విధములు	111
68. మలయము	105	87. రుచకము మొదలగు	
69. విమానము	105	25 లతినము వివరము	112
70. సువిశాలకము	105	88. భద్రకము	113
71. త్రైలోక్యభూషణము	105	89. హంసము	114
72. మహేంద్రము		90. హంసోద్భవము	114
సప్తాంగములు	105	91. ప్రతిహంసము	114
73. రత్నశీర్షము	106	92. నందము	115
74. శతశృంగము	106	93. నంద్యావర్తము	115
75. భూధరము	106	94. ధరాధరము	115
76. భువనమండనము	107	95. వర్ధమానము	116
77. త్రైలోక్య విజయము		96. గిరికూటము	116
క్షీతివల్లభమును	107	97. శ్రీవత్సము	117
78. మహీధరము		98. త్రికూటము	117
నవాంగములు	107	99. ముక్తకోణము	117
79. కైలాసము నవమంగళము		100. గజము	118
	108	101. గరుడము	118

పుట	పేజీ నెం.	పుట	పేజీ నెం.
102. సింహము	119	114. శ్రీవత్సము	136
103. భవము విభవము	119	115. అమృతోద్భవము	137
104. పద్మము మాలాధరము	120	116. హిమవంతము	139
105. వజ్రకము, స్వస్తికము, శంకువు	122	117. హేమకూటము	140
106. మలయము మకరధ్వజము	123	118. కైలాసము	141
107. రుచకము నుండి పుట్టిన 9 మిశ్ర ప్రాసాదములు	124	119. పృథివీజయము	142
108. కేశరి మొదలగు 25 సాంధా రముల వివరము	126	120. ఇంద్రనీలము	142
109. సర్వతోభద్రము	130	121. మహానీలము	145
110. నందనము	132	122. భూధరము	146
111. నందిశాల	133	123. రత్నకూటము	146
112. నందీశము	135	124. వైడూర్యము	147
113. మందరము	135	125. పద్మరాగము	149
		126. వజ్రము	149
		127. ముకుటోజ్జ్వలము	150
		128. విరావతము	151

చ తు ర్థ క థ

కాశ్యప	మానసారము	సమరాం	అపరా
33.34.35.36	24.25.26.27	62.49.56	81.154.155
37.38.39.40.41	28.29.30		104.106.157
			158.159.168

1. ఇష్టదేవతాస్తుతి

“దేవఃసపాతు”

శ్లో॥ ఉత్పత్తి రక్షణలయాన్ జగతాం ప్రకరున్వన్

భూవారి వహ్ని మరుతో గగనంచ సూతే

నానా సురేశ్వర కిరీట విలోలమాలా

భృంగావపీఢ చరణాంబురుహం నమామి॥

(మానసారము)

శ్లో॥ జయతి వరదమూర్తిర్మంగళం మంగలానాం

జయతి సకల వంధ్యా భారతీ బ్రహ్మరూపా ।

జయతి భువనమాతా చిన్మయీ మోక్షరూపా

దిశతు మమ మహేశో వాఙ్మయః శబ్దరూపం॥

(విశ్వకర్మ ప్రకాశ)

“అభీష్టితార్థ” మహాదేవం

తా॥ సకల మంగళములను కలుగజేయునట్టిదియును, సకల వరముల నిచ్చునట్టిదియును, అగు లక్ష్మీదేవికి నమస్కారము చేసెదను. మఱియు సకల లోకములవారిచేతను నమస్కరింపదగినదియును, బ్రహ్మ స్వరూపురాలునగు సరస్వతీదేవికి నమస్కారము చేసెదను. సకలలోకము లకు తల్లియును, చిత్స్వరూపురాలును, మోక్షస్వరూపురాలును, అగు పార్వతీదేవికి నమస్కరించెదను. ఇట్టి దేవతలయందు భక్తిగలిగి యుండు టచేత పరమేశ్వరుడు సంతోషమును బొంది వాఙ్మయమైన శబ్దరూపమును విశేషముగా నిచ్చుగాక.

శ్లో॥ అభీష్టితార్థ సిద్ధర్థం పూజితేయః సురైరపి

సర్వవిఘ్నచ్ఛి దేతస్మై గణాధిపతయేనమః॥

(అపరాజితపృచ్ఛ)

2. షడ్భూమి విధానము, పద్మాసనము

కాశ్యపశిల్పము 33 వ పటలము

శ్లో॥ అథవక్త్రీ విశేషేణ, షడ్భూమిక విధింపరం

తస్య విస్తారతుంగంతు, ప్రాసాదమానవద్భవేత్॥

1

విస్తారం రుద్రధాభజ్ఞ్య, గుణాంశం గర్భగృహకం ।

ద్విభాగం గృహ పిండంస్యా దలింద్రం శివభాగయా॥

2

హరం శివాంశ మానేన అలింద్రంవా స్థలం ।

భవేత్ ధరాతలే ద్విత్రిభూమౌ ॥

3

పాదేతత్ స్థాపనం యత్ర, తావద్యైసుదృఢం ।

ఘనం బాహ్యాచిత మలంకారం, ఘనాభ్యంతరవద్భవేత్॥ 4

రమ్యంశం విభజేత్తారం. విన్యాసం సూత్రయో ।

స్తరం.భాగం కూటకవిస్తారం కోష్ఠంతర ద్విగుణాయతం॥ 5

భాగేన పంజరవ్యాసం శేషం హారంతరం భవేత్ ।

చతుష్కూటాష్ట కోష్ఠంచ భానుపంజర సయ్యుతం॥ 6

హారంతరం చతుర్వింశత్కల్పయేదాది భూతలే ।

పంజరం హర్మ్యమధ్యేతుం కర్ణేషు కోష్ఠకం భవేత్॥ 7

పార్శ్వయోః కర్ణకూటస్య. పంజరం పరికల్పయేత్ ।

కోష్ఠపంజరయోర్మధ్యే కల్పయేత్తువిశేషతః॥ 8

తా॥ ఆఱంతస్తులు గల డేవాలయమును గూర్చి చెప్పచున్నాడు. విస్తారమును యెత్తును మునుపు చెప్పినట్లు చేయవలెను. విస్తారమును 11 భాగములుచేసి అందు గర్భగృహము 3 భా, ణోడ 2 భా, చుట్టూ చేయవలెను. అలిండ్రము 1 భా, హారము 1 భా, చేయవలెను అలిండ్రము గాని లేక తలముగాని చేయవలెను. అధిష్ఠానము నందును రెండవ యంతస్తునను మూడవ యంతస్తునను ఇట్లుచేయవలెను. స్తంభమును నిలుపవలసినచోట గట్టిగా దిమ్మనుకూడ కట్టవచ్చును వెలుపల తగిన యలంకారములను చేయవలయును. దిమ్మలోపల గూళ్ళుంచి చేయు విధముననే పీఠము లేర్పఱచి కూడ చేయవచ్చును. విస్తారమును 12 భాగములుచేసి కర్ణకూటము 1 భా, కోష్ఠము 2 భా, పంజరము 1 భా, మిగిలినది హారమును చేయవలెను. కూటములు 4 ను, 8 కోష్ఠములను, 12 పంజరములును, 24 హారంతరములును మొదటి యంతస్తున చేయవలెను. పంజరమును హర్మ్యము యొక్క నడుమచేయవలెను. కోణమునందు కోష్ఠమును చేయవలెను. కర్ణ కూటము యొక్క ప్రక్కల యందును పంజరములను చేయవలెను. కోష్ఠపంజరముల యొక్క నడుమ హారమును చేయవలెను.

శ్లో॥ తదూర్ధ్వ భూదశాంశేషువ్యోమాంశం కర్ణకూటకం ।

మధ్యే పంజరమేకాంశం కర్ణకూటమివా కృతిః॥ 9

ద్విభాగం కోష్ఠదీర్ఘస్యా దర్ద్రాంశం పంజరస్యతు ।

శేషం హారంతరంఖ్యాత. మేషాం సంఖ్యాబుది భూమిపత్॥ 10

తస్యోర్ధ్వ భూవిశాలంతు, సవభాగ విభాజితే ।

కర్ణకూట మధాంతేన మధ్యశాలా గుణాంశకం॥ 11

పంజరవ్యాస మేకాంశ మర్ధాంశం హారయోఽంతరం ।

తదూర్ధ్వం వసుభాగంతు శివాంశం కూట విస్తృతం॥ 12

మధ్యేకోష్ఠం ద్విభాగేన ఏకాంశం పంజర స్తతః ।

హారాంతర మధార్ధాంశం కల్పయేచ్ఛల్ప విత్తమః॥ 13

తస్యోర్ధ్వ భూమివిస్తారం షడ్భాగంపేభజేత్సమం ।

కూట మేకాంశ మానేన కోష్ఠాయామంతు తద్ద్వయం॥ 14

అర్ధాంశం పంజరవ్యాసం శేషం హారాంతరం భవేత్ ।

తదూర్ధ్వభూమి విస్తారమర్ధాంశం మధ్యభద్రకం॥ 15

దండంవాధ్యర్థ దండంవా ద్విదం డంవా భద్రనివ్రకం॥

తా॥ దాని పై అంతస్తును 10 భాగములుచేసి కర్ణకూటము 1 భా, మధ్యపంజరము 1 భా, కర్ణకూటమువలె చేయవలెను. కోష్ఠము 2 భా, పంజరము $\frac{1}{2}$ భా మిగిలినది హారాంతరము చేయవలెను. మొదటి అంతస్తు వలెనే సంఖ్యను సరిపెచ్చవలెను. దానిపై అంతస్తును 9 భాగములుచేసి కర్ణకూటము 1 భా, మధ్యశాల 3 భా, పంజరము 1 భా, హారాంతరము $\frac{1}{2}$ భా, దానిపై అంతస్తును 8 భాగములుచేసి కూటము 1 భా, మధ్య కోష్ఠము 2 భా, పంజరము 1 భా, హారాంతరము $\frac{1}{2}$ భా చేయవలెను. దానిపై అంతస్తును 6 భాగములుచేసి కూటము 1 భా, మధ్యకోష్ఠము 2 భా, పంజరము $\frac{1}{2}$ భా మిగిలినది $\frac{1}{2}$ వంతు హారాంతరము చేయవలెను. దానిపై అంతస్తును విస్తారములో సగము మధ్యను భద్రమును చేయవలెను. దాని యొక్క నిర్గమము 1 దండముగాని, 1 $\frac{1}{2}$ దండముగాని, 2 దండములుగాని, చేయవలెను.

శ్లో॥ తత్తుంగం సప్తపంచాశ దంశం కృత్వాతు దేశికః॥ 16

అష్టిష్ఠానం త్వగ్ని భాగం షడ్భాగంచరణోదయం ।

పాదహీనాగ్ని భాగంతు మంచమాన ముదాహృతం॥ 17

పాదోచ్చంసార్థ పంచాంశం. మంచంసార్థ ద్విభాగం ।

పాదాధికంతు పంచాంశం, పాదాయామమితి స్మృతం॥ 18

సార్థద్విభాగం మంచోచ్చం పంచాంశం చరణోదయం ।

పాదహీనంతు పంచాంశం, తలిపస్యోదయం భవేత్ ।

ద్విభాగం ప్రస్తరంఖ్యాత మర్దాధిక్యం యుగాంశకం॥ 20

పాదాయామ మిదం ఖ్యాతం పాదోనదవ్యంశ మంచకం ।

వ్యోమాంశం, వేదికామానం పాదోనదవ్యంశ కంగలం॥ 21

సార్ధవేదాంశమానేన, శీర్షకం పరికల్పయేత్ ।

పక్షాంశంతు విమానం చ షడ్భూమిక మేవహి॥ 22

తా॥ అలయము యెత్తును 57 భాగములుచేసి అధిష్ఠానము 3 భా, స్తంభము 6 భా, ప్రస్తరము $2\frac{3}{4}$ భా, ద్వితీయ స్తంభము $5\frac{1}{2}$ భా, ప్రస్తరము $2\frac{1}{2}$ భా, తృతీయ స్తంభము $5\frac{1}{2}$ భా, ప్రస్తరము $2\frac{1}{2}$ భా, చతుర్థ స్తంభము 5 భా, ప్రస్తరము $2\frac{1}{2}$ భా, పంచమ స్తంభము $4\frac{3}{4}$ భా, ప్రస్తరము 2 భా, షష్ఠ స్తంభము $4\frac{1}{2}$ భా, ప్రస్తరము $1\frac{3}{4}$ భా, వేదిక 1 భా, గలము $1\frac{3}{4}$ భా, శిఖరము $4\frac{1}{2}$ భా, స్థూపిక 2 భా, ఇట్లు చేయవలయును

శ్లో॥ సాష్ఠవింశత్రలానిస్య ర్వింశత్కూట సమన్వితం ।

షడష్ట పంజరో పేతం, పాదం ప్రత్యల్పనాసికం॥ 23

హోమాదిస్తూపి పర్యంతం, చతురశ్రం ప్రకల్పయేత్ ।

శిఖరేతు మహానాసీ చత్రస్రః పరి కల్పయేత్॥ 24

అంబుజాసన మాఖ్యాతం సర్వదేవ ప్రియావహం॥

తా॥ పై జెప్పిన దానినే 28 తలములును, 20 కూటములును, 48 పంజరములును, స్తంభములయందు క్షుద్రనాసికలును అధిష్ఠానము మొదలు శిఖరము వరకు నలుచదరమును, శిఖరమున 4 మహానాసికలును చేసిరేని పద్మాసనమగును. (అనుబంధము 1 వ పటము చూడుడు)

3. సుశాంకరా విభేదములు

శ్లో॥ తదేవ శిఖరం కంఠం.వస్వశ్రం పరికల్పయేత్॥ 25

అశేష సాష్ఠికాంతంతు శీర్షకం చతురశ్రకం ।

ఉన్నతావనతోపేతం. భద్రంవాఽభద్ర కృష్టకం॥ 26

సాంతరప్ర స్తరోపేతా హీనౌవాఽపిపమున్నతౌ ।

సుశాంకర మిదం ఖ్యాతం, తదేవం కూటశీర్షకం॥ 27

వృత్తాకారం ప్రక ర్తవ్యం, నామ్నా తదృద్రలీనకం ।

తదేవశిఖరేచ్ఛాస్థ స్వల్పనాసియుతం మహత్॥

28

శివభద్రమితి ఖ్యాతం శివప్రీతికరం పరం ।

తదేవద్య్వేశవృత్తాభం శీర్షకంగలసంయుతం॥

29

ముఖేలలాటనా సాధ్యం నగేంద్ర మితి సజ్జితం ।

షడ్భూమిరేవ మాఖ్యాతా సప్తభూమి మధోపరి॥

30

ఇది కాశ్యపశిల్పే షడ్భూమి విధానం వ్రదుస్త్రింశః పటలః.

తా॥ పై జెప్పినదానినే శిఖరమును కంఠమును 8 కోణములుగా చేసి అన్ని అంతస్తులకును కర్ణకూటములు చేసి శిఖరములు నలుచదరము గాను కొన్ని యెత్తును కొన్ని పల్లముగాను చేసి భద్రమునుగాని భద్రము లేకుండ కోష్ఠముగాని ప్రత్యేక ప్రత్యేక ప్రస్తరములతోను, అవి హెచ్చు తగ్గులుగా గాని లేక సమానమైన యెత్తునగాని చేసిరేని దానిని సుశాంకర మందురు. లేక అదియే కూటములు శిఖరము గుండ్రముగాచేసినచో భద్రలీన మందురు. దానినే శిఖరమున 8 క్షుద్రనాసికలును కలిగియుండు నట్లు చేసిరేని శివభద్ర మందురు. దానినే ద్వ్యేశవృత్తముగా శిఖరమును గలమునుచేసి ముఖనాసికను చేసిన యెడల నగేంద్రమగును. ఇది ఆఙంతస్తులు గల దేవాలయ విధానము.

4. షడ్భూమి మరియొకపద్ధతి పద్మకాంతము

మానసారము 24వ అధ్యాయము :

శ్లో॥ విధానం షట్టలం సమ్యగ్గక్షణం వక్ష్యతేఽధునా ।

విస్తారోత్సేధం భాగంచ పూర్వవత్పరి కల్పయేత్॥

1

సప్తాధికంతు పంచాశద్భాగం కృత్వా తదుచ్చయే ।

సార్వత్ర్యంశ మధిష్ఠానం, సప్తాశం పాదదీర్ఘకం॥

2

తదర్థం ప్రస్తరోత్సేధ మూర్ధ్వపాదం షడంశకం ।

తదూర్థ్యం మంచం త్ర్యంశంస్యా దూర్థ్వపాదం శరాంశకం॥

3

తదర్థం ప్రస్తరోత్సేధం సార్వవేదాంశకాంఘికం ।

ప్రస్తరంచ ద్విభాగంస్యా దూర్థ్వేఖంధ్వంశ మంఘికం॥

4

ప్రస్తరం సార్వభాగంస్యా చ్చతుర్భాగంచ పాదకం ।

గ్రీవతుంగంతు యుగ్మంశం, శిఖరోచ్చం యుగాంశకరీ॥

శేషంతుస్తూపి కౌత్తుంగం యుక్త్యాతత్రైవయోజయేత్ ।

ఏ తత్తు పద్మకాంతంస్యా త్సర్వాలంకార సంయుతం॥

6

తా॥ అంతస్తులు గల దేవాలయమును చెప్పుచున్నాడు. విస్తారమును యెత్తును పూర్వము చెప్పబడినట్లు చేయవలెను. ఎత్తును 57 భాగములు చేసి అధిష్ఠానము 3½ భా, స్తంభము 7 భా, ప్రస్తరము 3½ భా, రెండవ స్తంభము 6 భా, ప్రస్తరము 3 భా, మూడవ స్తంభము 5 భా, ప్రస్తరము 2½ భా, నాల్గవ స్తంభము 4½ భా, ప్రస్తరము 2 భా, ఐదవ స్తంభము 4 భా, ప్రస్తరము 1½ భా, ఆఠవ స్తంభము 4 భా, ప్రస్తరము 1½ భా, వేదిక 1 భా, గలము 2 భా, శిఖరము 4 భా, స్తూపిక 2 భా, ఇట్లు చేసిన యెడల పద్మకాంతమగును.

5. కాంతాదిద్వాదశ భేదములు

శ్లో॥ తదేవాధారమంశేన తతేతలే విశేషతః ।

ఏతత్కాంతక మిత్యుక్తం కర్ణహర్షాది మండితం॥

7

అథవాఽపిచ దిక్కుర్యాతే సుందరం చీతికీర్తితం ।

అథవాచోప పీఠం స్వాదుపకాంతమితి స్మృతం॥

8

అథవాచోర్ధ్వతలే సర్వస్మిన్ వేదిం కుర్యాత్సమంచకం ।

కమలాక్షమితి ప్రోక్తమంతర ప్రస్తరాన్వితం॥

9

తృతీయే మంచ సంయుక్తం, రత్నకాంత మిహోచ్యతే ।

చతుర్థం ప్రస్తరైర్యుక్తం విపులాంకమితి స్మృతం॥

10

పంచమం మంచ యుక్తంస్యా జ్యోతిష్కాంతమితి స్మృతం ।

తదేవ భద్రసంయుక్తమేతత్ ప్రోక్తం సరోరుహః॥

11

తద్గోవాది శిఖాంతంచ విపులాకృతి కంభవేత్ ।

తదేవ శిఖరం వస్వశ్రం, స్వస్తికాంతమితి స్మృతం॥

12

తదేవ చతురశ్రం స్యాన్నం ద్యావర్త మిహోచ్యతే ।

తదేవగలం వస్వశ్రమిశుకాంత మితి స్మృతం॥

13

ఏవం త్రయోదశం నామ్నా ప్రోక్తం షట్తలహర్మ్యకే.

తా॥ పై జెప్పిన దానినే ప్రతి అంతస్తున అధిష్ఠానమును ఒక్కొక్క భాగము చేయుచు కర్ణముల యందు హర్ష్యములను చేసినచో కాంతార మగును. అహర్మ్యములను దిశలయందుచేసిన యెడల సుందరమగును. ఉపపీఠములనుకూడ ప్రతి అంతస్తున చేసినచో ఉపకాంతమగును. లేక పై అంతస్తున అంతటను వేదికలును ప్రస్తరములును అంతర ప్రస్తరములును కల్పించిన యెడల కమలాక్షమగును. మూడవ అంతస్తును మంచమును చేసినచో రత్న కాంతమగును. నాలుగు ప్రస్తరములతో గూడ నేని విపులాంకమగును. ఐదు అంతస్తులు ప్రస్తరములు చేసిన ఎడల జ్యోతిష్కాంతమగును. ఆదియే భద్రములతో జేసిన యెడల సరోరుహ మగును. ఆదియే గలమును శిఖరమును గుండ్రముగా చేసినచో విపుల మగును. ఆదియే శిఖరము గలము 8 కోణములుగా జేసిన యెడల స్వస్తి కాంతమగును. దానినే మొత్తము చతురస్రముగా జేసిన యెడల సంద్యా వర్తమగును. దానినే గలమును మాత్రము 8 కోణములుగాజేసి శిఖర మును గుండ్రముగా జేసిన యెడల ఇక్షుకాంతమగును. ఇట్లు 13 భేద ములు కలవు.

- శ్లో॥ త్రిచతుష్పంచ షటోసప్తం మధ్యకోష్ఠం విశాలకం॥ 14
 ఏక ద్విత్రిచతుష్పంచ భాగంహారం సపంజరం ।
 ఏకం వాఽథ ద్విభాగం వా. కర్ణకూట విశాలకం॥ 15
 తలే తలే కర్ణకూటం కోష్ఠహారాది భూషితం ।
 ఏక ద్విత్రివిభాగంచ హారమధ్యేతు భద్రకం॥ 16
 ఏక ద్విత్రిచతుష్పంచు కోష్ఠమధ్యేతు భద్రకం ।
 కర్ణకూట విశాలేత్రి భాగైకం మధ్య భద్రకం॥ 17
 భద్రశాలా మహానాసి చార్దశాలాద్యలంకృతం ।
 ఆదిభూమి క్రియా యుక్తా చోర్ధ్వేచోర్ధ్వే తలేస్థపేత్॥ 18
 ద్వితలాత్ షట్తలాంతంస్యా దేవం యుక్త్యా స్వలంకృతం
 నానాధిష్ఠానసం యుక్తం నానాపాదైరలంకృతం॥ 19
 నానా పంజరశాలాభి ర్నాసికా పంజరాన్వితం ।
 ప్రస్తరాది కపోతాంతం క్షుద్రనాస్యా విభూషితం॥ 20
 తా॥ 3, 4, 5, 6, 7 భాగములు మధ్యకోష్ఠమును విస్తారముచేసి

కూడ చేయవలయును 1 భాగముగాని, 2 భాగములుగాని, కర్ణకూటము యొక్క విస్తారమును చేయవలయును. ప్రతి అంతస్తున కర్ణకూటము లును కోష్ఠములును హారములును చేయవలెను 1, 2, 3 భాగములు హారముయొక్క మధ్యను భద్రమును చేయవలెను. 1, 2, 3, 4, 5 భాగములు కోష్ఠము యొక్క మధ్యను భద్రమును చేయవలెను. కర్ణకూటము యొక్క విస్తారమును మూడుభాగములుచేసి అందు 1 భాగము మధ్యను భద్రమును చేయవలెను. భద్రశాలయును, మహానాసియును, క్షుద్రనాసియును మొదలగు అలంకారములను చేయవలెను. మొదటి అంతస్తున చేసిన రూపములన్నియును పై పై అంతస్తుల యందు చేయవలెను. రెండవ అంతస్తు మొదలు ఆఱవ అంతస్తు వరకు ఇట్లు ఆలోచనతో అలంకారమును చక్కగా చేయవలెను. అనేక అధిష్ఠానములును, అనేక స్తంభములును, నానావిధములైన పంజరములును, అనేక విధములైన శాలలును, అనేక నాసికా పంజరములును ప్రస్తరము మొదలు కపోతము వరకు క్షుద్రనాసికలును కల్పించవలెను.

శ్లో॥ శిఖరేచ మధ్యనాస్యైః క్షుద్రకపోతనాసికాః ।

సవంశనాసికా యుక్తం. సర్వాలంకారసం యుతం॥

21

గ్రీవేచక్షుద్రపాదానాం. యుక్త్యాచ సమలంకృతం ।

కర్ణహర్మాద్ది సంయుక్తం, యత్తలోపరిదేశకే॥

22

ఏకభాగం ద్వీభాగంవా, మూలవ్యావృతావిందకం ।

ఉర్ధ్వోర్ధ్వతలానాంతు చైకభాగేనావిందకం॥

23

ఏతత్తు షట్తలంప్రోక్తం, శేషం కుర్యా పూర్వవత్ ।

పూర్వోక్తం సర్వదేవానాం, మపి తత్రాఖిల సాధకోష్ఠ కేసు॥

బ్రహ్మ విష్ణు శివనారదైః సహ, సంకుపైః కురుతే శిల్పవిత్తమః॥

24

ఇతి మానసారే వాస్తుశాస్త్రే షట్తలవిధానం ।

నామ చతుర్ద్వింశోఽధ్యాయః॥

25

తా॥ శిఖరమున మధ్యనాసికలును, క్షుద్రకపోతనాసికలును, మహానాసికలును. సమస్తమైన అలంకారములును గలమునను క్షుద్రస్తంభముల యందును యుక్తితో అలంకారములను చేయవలెను. కర్ణముల యందు హర్మ్యములు 1 భాగముగాని 2 భాగములుగాని చుట్టూ అలిందములును పై పై అంతస్తుల యందు ఒక్కొక్క భాగమే అలిందమును

చేయవలెను. శేషించిన పనులు అలోచనతో చక్కగా చేయవలెను. పూర్వము చెప్పబడిన సమస్తవేవతలకును స్థానములు అన్నిచోట్లను కల్పించవలెను. బ్రహ్మ, విష్ణువు, శివుడు నారదుడు మొదలగు వారు చెప్పిన శాస్త్రముల ననుసరించి చెప్పబడిన షడ్భూమి విధానము.

6. షడ్భూమికము ద్రావిడ పద్ధతి

సమరాంగణ 62 వ అధ్యాయము :

- శ్లో॥ అథషడ్భూమమేకోన, త్రింశద్దస్తంప్రచక్ష్యహే॥ 173
- చత్వారింశత్కరాః సైకా స్తస్యాద్భ్రాచ్యాయోవిధీయతే ।
పీతం ప్రకల్పయేత్తస్య, సార్దహస్త ద్వయోద్భితం॥ 174
- జంఘాసముచ్చయే కార్యాసార్దహస్త చతుష్టయం ।
కూటప్రస్తారమస్యాహుః, సార్దహస్తోద్భితంబుధాః॥ 175
- జంఘాద్వితీయాతు భవేత్ తస్యహస్త చతుష్టయం ।
ద్వితీయ కూటస్యోత్సేధం, సార్దహస్తం ప్రకల్పయేత్॥ 176
- జంఘా యాచతురో హస్తాశ్చాంధ్రుః ద్వీపర్జితా ।
తృతీయ కూటప్రస్తారం, కుర్యాద్భ్రాచ్యాయోఽపి పూర్వవత్॥ 177
- జంఘాభవేచ్ఛ తుర్ధీచ, ససార్దత్తు కరత్రయం ।
పూర్వమానెన కుర్వీత, కూటప్రస్తారమూర్ధ్వతః॥ 178
- హస్తత్రయం విధాతవ్యాజంఘోద్భ్రాచ్యాయేణ పంచమీ ।
కూటప్రస్తారకం కుర్యాత్ సార్దహస్తోద్భితం తతః॥ 179
- షష్ఠీ హస్తత్రయం జంఘాపాదహీనం విధీయతే ।
ప్రాగ్వత్ ప్రస్తారకూటంతు కపాతంత్రీ కరోచ్ఛితం॥ 180
- తస్యాపరిభవేద్దంటం, హస్తపంచకముచ్చితా ।
కర్తవ్యం పద్మముపరి, సువిచిత్రం షడంగులం॥ 181
- కుర్యాద్భాగైక వింశత్యా కుంభమాభరవైర్ద్యుతం ।
షడ్భూమికోఽయమాఖ్యాతః కథ్యతే సప్తభూమికః॥ 182

తా॥ అలయము వెడల్పు 29 హస్తములును ఎత్తు 41 హస్తములును చేయవలెను. పీతము $2\frac{1}{2}$ హ, జంఘ 4 $\frac{1}{2}$ హ, కూటము $1\frac{1}{2}$ హ, రెండవ జంఘ 4 హ, కూటము $1\frac{1}{2}$ హ, మూడవ జంఘ $3\frac{1}{2}$ హ, కూటము $1\frac{1}{2}$ హ, నాల్గవ జంఘ $3\frac{1}{2}$ హ, కూటము $1\frac{1}{2}$ హ, ఐదవ జంఘ 3 హ, కూటము $1\frac{1}{2}$ హ, ఆఠవ జంఘ $2\frac{1}{2}$ హ, కూటము $1\frac{1}{2}$ హ, కపోతము 3 హస్తములు

నాసికతో అందముగా చేయవలెను. ఘంట 5 హస్తములు, దానిపైన పద్మము 4 అనగా 6 అంగుళములు దానిపైన కుంభము సమస్త విధములైన ఆలంకారములతో 21 భాగములు చేయవలెను. ఇది షడ్భూమిక విధానము. (ఆనుబంధము 2వ పటము చూడుము)

7. సప్తభూమి లక్షణము

కాశ్యపశిల్పము 34 వ పటలము :

శ్లో॥ అధవక్ష్యే విశేషేణ, సప్తభూమేస్తు లక్షణం ।

ప్రాసాదమాన విధినా వ్యాసోదయం ప్రకల్పయేత్ ॥ 1

రవ్యంశం విభజేత్తారం, వేదాంశం గర్భగేహకం ।

పక్షాంశంభిత్తి విష్కంభ మేకేనాలింద్ర మిష్యతే॥ 2

హరాంతరమధాంశేన, పరితః కల్పయేద్బుధః ।

విన్యాస సూత్రయోరంతం భాన్వంతేన సమం భవేత్॥ 3

ఏకాంశం కూట విస్తారం. కోష్ఠం తద్ ద్వీగుణాయతం ।

పంజర వ్యాసమేకాంశం. శేషం హరాంతరం భవేత్॥ 4

చతుష్కూటాష్టశాలాచ భానుపంజర సంఖ్యయా ।

తస్యోర్ద్వభూమి విస్తారం, ధర్మభాగ విభాజితే॥ 5

కర్ణకూటంచ కోష్ఠంచ- పూర్వవత్పరి కల్పయేత్ ।

పంజర వ్యాస మర్ధాంశం శేషం హరాంతరం భవేత్॥ 6

తస్యోర్ద్వ భూమివిస్తారం ధర్మభాగ విభాజితే ।

పంజరం కూటకోష్ఠంచ, పూర్వవత్పరి కల్పయేత్॥ 7

ఊర్ద్వభూమౌన వాంశేతు మధ్యేశాలాగ్ని భాజితే ।

వ్యోమాంశం కర్ణకూటంస్యా దేకాంశం పంజరస్తతః॥ 8

తా॥ ఏడంతస్తులుగల దేవాలయమును గూర్చి చెప్పచున్నాడు. ప్రాసాదలక్షణమున జెప్పబడిన రీతిగా విస్తారమును ఎత్తును చేయవలయును. విస్తారమును 12 భాగములుచేసి అందు గర్భాలయమును 4 భాగములును, గోడయొక్క లావు 2 భాగములును, ఆలింద్రము 1 భాగమును హరాంతరము 1 భాగమును ఇట్లు చుట్టూ చేయవలయును. విన్యాససూత్రములోపల 12 భాగములుచేసి అందు కర్ణకూటము యొక్క విస్తారము 1 భాగమును, కోష్ఠముయొక్క విస్తారము 2 భాగములును, పంజరము యొక్క విస్తారము 1 భాగమును మిగిలిన ప్రదేశము

హారాంతరమును చేయవలెను. అయితే 4 కూటములును, 8 శాలమును
12 పంజరములును ఇట్లు చేయవలెను. దానిపై యంతస్తున విస్తారమును
10 భాగములుచేసి కర్ణకూటము 1 భాగమును, కోష్ఠమును 2 భాగములును
మునుపటివలెనేచేసి పంజరవ్యాసమును $\frac{1}{2}$ భాగము చొప్పున చేయవలెను.
మిగిలినది హారాంతర మగును. దానిపై యంతస్తును 10 భాగములుచేసి
పంజరమును కూటమును కోష్ఠమును మునుపటివలెనేచేసి మిగిలిన దానిని
హారాంతరము చేయవలెను. దానిపై యంతస్తును 9 భాగములుచేసి, మధ్య
శాలను 3 భాగములుగా చేయవలెను. కర్ణకూటమును 1 భాగమును పంజర
మును 1 భాగమును చేయవలయును. మిగిలినది హారాంతరమని తెలియ
వలెను.

శ్లో॥ హారాంతర మధ్యార్ధాంశం తస్యోర్ధ్వం పసుభాజితే ।

మధ్యేశాలాద్విభాగేన శేషం పూర్వవదాచరేత్॥ 9

తదూర్ధ్వ భూమివిస్తారం రసభాగ విభాజితే ।

కూటమేకాంశ మిత్కుక్తం శాలాతద్ ద్విగుణాయతా॥ 10

అర్ధాంశం పంజరవ్యాసం శేషం హారాంతరం భవేత్ ।

తదూర్ధ్వ భూమిభాగైకం మధ్యే దండేన నిర్గతం॥ 11

తా॥ పై జెప్పిన నాల్గవయంతస్తున హారము $\frac{1}{2}$ భాగము చొప్పున
చేయవలెను. ఐదవ యంతస్తు విస్తారమును 8 భాగములుచేసి మధ్యను
శాల 2 భాగములు చేయవలెను. మిగిలినవన్నియును మునుపుచేసిన
ప్రకారమే చేయవలెను. 6వ అంతస్తును విస్తారమును 6 భాగములు
చేసి కూటము 1 భాగమును శాల 2 భాగములును పంజరము $\frac{1}{2}$ భాగమును
చేయవలెను. మిగిలినది $\frac{1}{2}$ భాగము చొప్పున హారాంతరమును చేయవలెను.
దానిపై యంతస్తు యొక్క విస్తారమును 3 భాగములుచేసి అందు
1 భాగమును మధ్య నిర్గమము 1 దండము చేయవలెను.

శ్లో॥ సప్రషష్టితి భాగంతు కర్తవ్యం సదనోదయం ।

సపాదాగ్నిరధిష్ఠానం, సార్థషట్కాంఘ్రి తుంగకం॥ 12

తదర్థం మంచమానంతు షడ్భాగం చరణోదయం ।

సత్రిపాదద్విభాగంతు మంచమాన ముదాహృతం॥ 13

సార్థభూతాం శమంఘ్రియచ్చం సార్థద్వ్యంశం ప్రస్తరం ।

సపాద పంచమభాగంతు స్తంభమాన ముదాహృతం॥ 14

ప్రస్తరం సార్థపక్షాంశం భూతాంశం చరణోదయం ।

సపాద ద్విభాగం మంచంస్యాత్ సత్రిపాదయుగాంశకం॥ 15

చరణోదయమిత్యక్తం ప్రస్తరోచ్చం ద్వ్యభాగయా ।

పాదోచ్చం సార్థవేదాంశం, పాదోనద్వ్యంశ మంచకం॥

16

వ్యోమాంశం వేదికోత్సేధం పాదోనద్వ్యంశకం గలం ।

ఆర్దాశ్చక్య యుగాంశంతు శిఖరోపయ మిష్యతే॥

17

పక్షాంశం స్థూపిమానంతు గణ్యం సప్తతలం విదుః॥

తా॥ ఆలయము యెత్తును 67 భాగములుచేసి అధిష్ఠానము $3\frac{1}{2}$ భా, స్తంభము $6\frac{1}{2}$ భా, ప్రస్తరము $3\frac{1}{2}$ భా, రెండవ స్తంభము 6 భా, ప్రస్తరము $2\frac{3}{4}$ భా, నూడవ స్తంభము $5\frac{1}{2}$ భా, ప్రస్తరము $2\frac{1}{2}$ భా, నాల్గవ స్తంభము $5\frac{1}{2}$ భా, ప్రస్తరము $2\frac{1}{2}$ భా, ఐదవ స్తంభము 5 భా, ప్రస్తరము $2\frac{1}{2}$ భా, అఱవ స్తంభము $1\frac{3}{4}$ భా, ప్రస్తరము 2 భా, ఏడవ స్తంభము $4\frac{1}{2}$ భా, ప్రస్తరము $1\frac{3}{4}$ భా, వేదిక 1 భా, గలము $1\frac{3}{4}$ భా, శిఖరము $4\frac{1}{2}$ భా స్థూపిక 2 భా, ఇట్లు చేయవలయును.

8. సముజ్జ్వలము మొదలగు 10 భేదములు

శ్లో॥ పంజరం కూటకోష్ఠంచ సమసూత్రేతు కల్పితం॥

18

హోమాదాగ్రం యుగాశ్రంత శిఖరే వేదినాసికా ।

శాలా షడ్వింశతిశ్చక్రభాను ద్విగుణకూటకం॥

19

షష్ఠిపంజరం యుక్తం పాదం ప్రత్యల్పనాసికా ।

నానాధిష్ఠాన సంయుక్తమేకాకార మథాపివా॥

20

ఏకేనాకృతిరం ఘ్నేతు సముజ్జ్వల ముదాహృతం॥

తా॥ పంజరములు కర్ణకూటములు కోష్ఠములు ఇవి యన్నియును సమానముగా సూత్రమును పట్టి చేయవలయును. అధిష్ఠానము మొదలు కొని స్థూపికవఱకు నలుచదరనుగాను శిఖరమున వేదికయును, నాసిక యును 36 శాలలును, 24 కర్ణకూటములును, 60 పంజరములును స్తంభముల యందు క్షుద్రనాసికలును, అనేకవిధములయిన అధిష్ఠానము లును లేక ఒక్కటే రీతిగానున్న యధిష్ఠానములును స్తంభములు కూడ అన్నియును ఒక్కటే రూపముతోను చేయబడెనేని అది సముజ్జ్వల మని పిలుచుకొనును (అనుబంధము 4వ పటము చూడుము)

శ్లో॥ తదేవాంతర కూటాఃస్యః సాంతర ప్రస్తరాన్వితం॥

21

శ్రీచందమితి విఖ్యాతం సర్వదేవార్హకంపరం ।

తదేవతత కూటాశ్చాంతాః కోష్ఠాః సమంచకాః॥

22

శ్రీ విశాల మితిఖ్యాతం సర్వదేవ ప్రయావహం ।

తదేవ శీర్షం కంఠంచ అష్టాశ్రం వేదికా తథా॥ 23

శ్రీకాంత మితి విఖ్యాతం కూటకోష్ఠ సమంతువా ।

సమంచతత కూటంస్యా చ్ఛీప్రియం తదుదాహృతం॥ 24

తదేవవృత్త శిఖరం స్తూపించైవ గలం తథా ।

రుద్రకాంతమితి విఖ్యాతం రుద్రప్రీతికరం పరం॥ 25

తా॥ పై జెప్పిన దానినే లోపలను గూడ కర్ణకూటములును ప్రస్తరములును చేసిన యెడల శ్రీచందమగును. అదియే విస్తారముగా కూటములును కోష్ఠములును పంజరములును నిండుగా చేసిరేని శ్రీవిశాలమగును. అదియే శిఖరము గలము వేదిక 8 కోణములుగా రచించినచో శ్రీకాంతమగును. కూటకోష్ఠములు సమముగాగాని ప్రస్తరములతోగూడిన కూటములుగాని చేసినయెడల శ్రీప్రియమగును. అదియే గుండ్రనిశిఖరమును స్తూపికయును, గలమును కలదానినిగా జేసిరేని రుద్రకాంతమగును.

శ్లో॥ తదేవ కర్ణకూటంతు వేదాశ్రాష్టాశ్రమండలం ।

క్రమేణాది తలాత్ కల్ప్యం, వృత్తభద్రమిదం పరం॥ 26

తదేవోన్నత కూటంచ నతశాలాసమన్వితం ।

కూటప్రస్తకవృత్తంచ సువృత్త మితి విద్యతే॥ 27

సోన్నతం కూటకోష్ఠంచ పంజరోన్నత మంచకం ।

యధేష్టం శిఖరాకారం కంఠం స్తూపి ఘటి తథా॥ 28

యుగాశ్రం శీర్షకోపేతం కంఠంకూటం ప్రకల్పయేత్ ।

శివభద్ర మితిఖ్యాతం శివప్రీతికరం పరం॥ 29

తదేవ కూటకోష్ఠంతు దండం వాధ్యర్థదండకం ।

ద్విదండం వాధనిష్క్రాంతం భద్రంవా భద్రపంజరం॥ 30

నానాధిష్ఠాన సంయుక్తం నానాపాదై రలంకృతం ।

నానాచిత్రై ర్విచిత్రంతు శివసౌఖ్య ముదాహృతం॥ 31

తదేవ గర్భగేహంతు వృత్తంవాధయుగాశ్రకం ।

వృత్తమేవం హిబాహ్యేతు వృత్తాభం సాష్టికాన్వితం॥ 32

శేషం పూర్వపదుద్దిష్టం నానాసర్వాంగమండలం ।

యధేష్టం శిఖరాకారం శివప్రీతిక మిష్కతే ।

ఏవం సప్తతలంఖ్యాతం వసుభూమి మధోపరి॥

34

ఇతి కాశ్యపశిల్పే సప్తభూమి విధానం నామచతుష్టింశః పటంలః

తా॥ పై జెప్పిన దానినే కర్ణకూటములను నలుచదరమును 8 కోణములుగాను గుండ్రముగాను ఇట్లు వరుసగా మొదటి అంతస్తునుండి చివర అంతస్తు వరకు చేసిరేని వృత్తభద్రమగును. అదియే యెత్తయిన కర్ణకూటములతో పల్లముగానున్న శాలలతోను కర్ణకూటములును ప్రస్తరములును గుండ్రముగా జేసిరేని సువృత్తమగును, కర్ణకూటములును కొష్ఠములును యెత్తుగాచేసి పంజరములను ప్రస్తరములనుకూడ యెత్తుగానేచేసి శిఖరము యొక్క యాకారమును యిష్టానుసారముగా రచించి గలమును స్తూపికను కుంభమును ఇవి యన్నియు నలుచదరముగా చేసిరేని కర్ణకూటములు కూడ కంఠములతో నహనలు చదరముగానే చేసినయెడల శివభద్రమగును. అదియే కర్ణకూటములును కొష్ఠములును 1 దండముగాని 1½ దండముగాని 2 దండములుగాని నిర్గమమునుచేసి భద్రములనుగాని భద్రపంజరములనుగాని అనేకవిధములయిన అధిష్ఠానములతోను, అనేక విధములైన స్తంభములతోను, అనేకవిధములైన చిత్రములతోను, కల్పించిరేని శివసౌఖ్యమగును. అదియే గర్భాలయము గుండ్రముగాగాని నలుచదరముగాగాని అటులే వెలుపలగూడ శుభ్రముగాచేసి కర్ణకూటములు గూడ అటులే గుండ్రముగాచేసి మిగిలిన పనులన్నియును మునుపటివలెనే చేయవలెను. అనేకవిధములైన రూపములను గుండ్రముగా పంజరములను కొష్ఠములనుకూడచేసి అంతరప్రస్తరములు లేకుండ యిష్టమువచ్చినట్లు శిఖరమును అందముగాను అలంకారముగాను చేసిన శివప్రియమగును. ఇట్లు సప్తతల విధానమును అందలి భేదములను చెప్పబడినవి. అష్టతలవిధానమును చెప్పబోవుచున్నాను.

9. సప్తభూమి మరియొక పద్ధతి

మానసారము 25 వ అధ్యాయము :

శ్లో॥ సప్తభూమి విధానంచ లక్షణం వక్ష్యతేఽధునా ।

విస్తారోత్సేధమానంచ పూర్వవత్పురి కల్పయేత్॥

1

జన్మాదిస్తూపి పర్యంతం సమానాని విభాజితే ।

భాగేన షట్షడంశంస్యాత్ ద్వ్యంశాధిష్ఠాన తుంగకం॥

2

తదద్వయం పాదతుంగంస్యాత్ ప్రస్తరోచ్చం కలాంశకం ।

తదూర్ధ్వైఽంఘ్రీ సార్ధకహ్నుంశం తదర్థం ప్రస్తరోదయం॥

3

గుణాంశం పాదతుంగంస్యాత్ సార్ధభాగోర్ధ్వ మంచకం ।

సార్ధయుగ్మాంశ పాదోచ్చం సపాదాంశంతు ప్రస్తరం॥

4

వేదికాచార్థ భాగంస్యాత్ సపాదాంశం గలోదయం ।

చరణోచ్చం ద్విభాగంస్యా న్మంచోచ్చమం బరాంశకం॥

5

పాదోనద్వ్యంశ పాదోచ్చం శివాంశం ప్రస్తరోదయం ।

అధ్యర్థం పాదతుంగంస్యా న్మంచోచ్చంతు తదర్థకం॥

6

వేదికాచార్థ భాగంస్యాత్ సపాదాంశం గలోదయం ।

తదద్వయం శిఖరోత్తుంగం శేషంతు తచ్చిభోదయం॥

7

తా॥ ఏడంతస్తులు గల దేవాలయము యొక్క లక్షణమును చెప్పి చున్నాడు. విస్తారమును యెత్తును పూర్వము చెప్పబడిన ప్రకారము చేయవలెను. అధిష్ఠానము మొదలు స్థూపికవరకు సమానభాగములుగా చేయవలయును. ఎత్తును 36 భాగములుచేసి అధిష్ఠానము 2 భా, స్తంభము యెత్తు 4 భా, ప్రస్తరము 2 భా, రెండవ స్తంభము 3½ భా, ప్రస్తరము 1¾ భా, మూడవ స్తంభము 3 భా, ప్రస్తరము 1½ భా, నాల్గవ స్తంభము 2½ భా, ప్రస్తరము 1½ భా, వేదిక ½ భా, గలము 1½ భా, ఐదవ స్తంభము 2 భా, ప్రస్తరము 1 భా, అఱవ స్తంభము 1¾ భా, ప్రస్తరము 1 భా, ఏడవ స్తంభము 1½ భా, ప్రస్తరము ¾ భా, వేదిక ½ భా, గలము 1½ భా, శిఖరము 2½ భా, మిగిలినది స్థూపిక ½ భాగము చేయవలయును.

10. పుండరీకము మొదలగు 8 భేదములు

శ్లో॥ పూర్వవద్భక్తి మానేన విస్తారం తత్రప్రకల్పయేత్ ।

కుద్రే మధ్యేచ ముఖ్యేచ కూటశాలాది భాగతా॥

8

ఏకంవా ధద్విభాగంవా కర్ణకూటవిశాలకం ।

షట్ సప్తాష్టనవాంశంవా శాలాయామంతు మధ్యమే॥

9

శాలాకూటద్వయోర్మధ్యే శేషాంశం చాంతరాలకం ।

తన్మధ్యేద్విత్రిభాగైకం కుద్రశాలా విశాలతా॥

10

తత్తత్పూర్వద్వయోర్మధ్యే శేషభాగం విధీయతే ।

తలేతలేచ పాదౌచ కర్ణహర్మ్యాదిమండితం ।

పుండరీక మిదం ప్రోక్తం సర్వాలంకార సంయుతం॥

12

మధ్యేతు భద్రశాలించ శ్రీకాంతమితి స్మృతం ।

ఊర్ధ్వశాలాసమాయుక్తం శ్రీభోగమితి కథ్యతే॥

13

శాలాపార్శ్వేతు కూటంస్యా ద్వారణం తత్ప్రకథ్యతే ।

గలకూట సమాయుక్తం పంజరాఖ్య ముదీరితం॥

14

తలేతలే భద్రకోష్ఠ మాశ్రమంచేతి కర్తృతం ।

మంచయుగ్మేన సంయుక్తం హర్మ్యకాంతమితి స్మృతం॥

15

ఊర్ధ్వకూట సమాయుక్తం హిమకాంతమితి స్మృతం ।

వీతదష్ట విధం ప్రోక్తం సప్తభూమి విధానకే॥

16

తా॥ పూర్వము చెప్పబడియున్న ప్రకారము విస్తారమును చేయవలెను. ఊద్రము, మధ్యమము, ఉత్తమము అను భేదములతోను కూటశాలలు మొదలైన భాగములతోను 1 భాగముగాని 2 భాగములుగాని కర్ణకూటముయొక్క విస్తారమును చేయవలెను. 6, 7, 8, 9 భాగములు మధ్యను శాలయొక్క పొడవును చేయవలెను. శాలయొక్కయు, కూటముయొక్కయు మధ్యనున్న స్థలమును అంతరాలమును చేయవలెను. అందులో 2, 3 భాగములుచేసి అందు 1 భాగము ఊద్రశాలయొక్క విస్తారమును చేయవలెను. వాని వాని యొక్క యిరువైపులనున్న హరమును శేషభాగమని చెప్పదురు. దానిపైన 1 భాగము చుట్టును అలిందమును చేయవలయును. ప్రతిఅంతస్తునను రెండు స్తంభములయందు కర్ణహర్మ్యములను కల్పించవలెను. దీనిని పుండరీకమందురు. (అనుబంధము 5వ పటము చూడుము) మధ్యను భద్రశాలను చేసినయెడల శ్రీకాంతమగును. పైన శాలలను చేసిరేని శ్రీభోగమగును. శాలయొక్క ప్రక్కలయందు కూటములు చేసిరేని వారణమగును. గలమున కూటములను చేసిరేని పంజరమగును. ప్రతిఅంతస్తునను భద్రకోష్ఠములనుచేసిరేని ఆశ్రమమగును. రెండు ప్రస్తరములతోగూడి యుండెనేని హర్మ్యకాంతమగును. పైన కూటములతో గూడియుండెనేని హిమకాంతమగును. ఇట్లు 8 విధములు కలవు.

శ్లో॥ తలేతలేతు కోష్ఠంస్యా త్కర్ణకూటాద్య లిందకం ।

ఊద్రశాలాది సర్వేషాం వేదికాభరణంకృతం॥

17

తోరణైర్వాసికై రుక్మం క్షుద్రవాస్మిశ్చ భూషితం।

నానాధిష్ఠాన సంయుక్తం నానాపాదైరలంకృతం॥

18

నానాప్రస్తరసలయుక్తం జాలకాభిరలంకృతం।

ఏకాంగం చత్రయాంగంవా పంచసప్తాంగమేవవా॥

19

ఏవం సప్తతలం ప్రోక్తం శేషంప్రాగుక్తవన్నయేత్।

దేవానాం పూర్వవత్కుర్యాత్తతేతిలే విమానకే॥

20

ఇది మానసారే వాస్తుశాస్త్రే సప్తతల విధానం నామ పంచ వింశాద్భాగము:

తా॥ ప్రతి అంతస్తునను శాలయును కర్ణకూటమును ప్రవిందమును క్షుద్రశాలిలును, వేదికలును మొదలగువానితోను, తోరణములతోను, నాసికలతోను, క్షుద్ర నాసికలతోను అనేక విధములయిన అధిష్ఠానములతోను, అనేకవిధములైన స్తంభములతోను, అనేకవిధములైన ప్రస్తరములతోను, అనేకవిధములైన జాలకములతోను అలంకారముగా చేయవలెను. ఒక్కటే రూపముగాని లేక 3 రూపములుగాని, లేక 5 రూపములుగాని, లేక 7 రూపములుగాని ఒక్కొక్కదానియందు చూపవచ్చును. ఇట్లు యేడంతస్తులు గల దేవాలయ విధానము చెప్పబడినది. మిగిలిన పనులన్నియును పూర్వము చెప్పబడినట్లు చేయవలెను. ప్రతి అంతస్తునను దేవతలకు నిర్ణయింపబడిన స్థానముల ననుసరించి ఆయా స్థానములయందా దేవతల నుంచవలెను.

11. సప్త భూమికము ద్రావిడ పద్ధతి

సమరాంగణ 62వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ పంచత్రిం శత్రురః ప్రోక్తో విస్తారాత్సప్త భూమికః।

సార్థాత్తేకోన పంచాశత్కర్ణ మిత్యుచ్చితం కరాత్॥

183

త్రిహస్తం పీఠముత్సేధా జ్వంఘా పంచకరోచ్చితా।

సార్థహస్తోచ్చితః కూటప్రస్తారోఽస్య విధీయతే॥

184

ద్విహస్తో వేదికాబంధో జంఘాచ్ఛాయశ్శతుష్కరః।

సార్థహస్త సముత్సేధః కూటప్రస్తార ఇష్యతే॥

185

సార్థహస్తోచ్చితావేదీ జంఘాసార్థకరత్రయం।

సార్థహస్తోచ్చితః కూటప్రస్తారః పః కీర్తితః॥

186

సపాదహస్తా వేదీస్యా జ్ఞం ఘాతుంగం కరత్రయం।

సార్థహస్త స్తుకూటస్య ప్రస్తారః స్యాత్సముచ్చాయాత్॥

187

హస్తంస్యా ద్వేదికాబంధో జంఘాం శోహితకర్దవయం।

సపాదహస్తః కూటస్య ప్రస్తారో వేదికాకరం॥

188

పాదో నద్వికరాజంఘా కూటం పాదయుతః కరః।

హస్త మాత్రోచ్చితావేదీ జంఘాపార్థ కరోచ్చితా॥

189

కూటప్రస్తారకో హస్తం కపోతః స్యాత్కరత్రయం।

స పద్మశీర్ష ఘంటాతు సార్థం స్యాద్ధస్త పంచకం॥

190

ఏవమేష సముద్దిష్టః ప్రాసాదః సప్తభూమికః॥

తా॥ ఏడంతస్తులు గల దేవాలయమునకు విస్తారము 35 హస్తములును, ఎత్తు 49½ హస్తములును చేయవలెను. పీఠము 3 హస్తములు, జంఘ 5 హస్తములు, కూటము 11½ హస్తములు, వేదిక 2 హస్తములు, రెండవ జంఘ 4 హస్తములు, కూటము 1½ హస్తములు, వేది 1½ హస్తములు, మూడవ జంఘ 3½ హస్తములు, కూటము 1½ హస్తములు, వేది 1½ హస్తములు, నాల్గవ జంఘ 3 హస్తములు, కూటము 1½ హస్తములు, వేదిక 1 హస్తము, ఐదవ జంఘ 2 హస్తములు, కూటము 1½ హస్తములు, వేదిక 1 హస్తము. ఆఠవ జంఘ 1¼ హస్తములు, కూటము 1½ హస్తము, వేదిక 1 హస్తము. జంఘ 1½ హస్తములు, కూటము 1 హస్తము, కపోతము 3 హస్తములు. పద్మముతో గూడిన శిఖరము గల ఘంట 5½ హస్తములు. ఇట్లు సప్త భూమిక ప్రాసాదము యొక్క విధానము చెప్పబడియుండెను. ఆపైన పద్మమును ¼ భాగమును, కలశమును 21 అంగుళములు చేయవలయును. (అనుబంధము 6వ పటము చూడుడు)

12. అష్టభూమి విధానము

కాశ్యప శిల్పము 35వ పటము.

శ్లో॥ అథవక్ష్యే విశేషేణ వసుభూమి విధింపరం।

ప్రాసాదమాన విధినా సంగ్రహ్యాం విస్త్రతోదయం॥

1

త్రయోదశ విభాగంతు కృత్వాప్రాసాదవిస్తృతం।

భూతాంశం గర్భగేహంతు ద్వీభాగం గృహపిండికా॥

2

అలింగద్రుచైకభాగేన హరం భాగేన కల్పయేత్|

అథవానలభాగేన గర్భగేహం విధీయతే||

3

భాగేనగృహ పిండఃస్యా దలింగద్రంత్యైకభాగయా|

కుడ్యమేకే నక ర్తవ్య మలింగద్రంతు వినాఽంశకం|

4

తదర్థం పంజరవ్యాసం భద్రం వాఽభద్రమేవవా|

భానుకోష్ఠం చతుష్కూటం కలాపంజరసం యుతం||

5

హారాంతరం చద్వాత్రింశ త్కల్పయేదాది భూతలే|

వర్షస్థల మలింగద్రం స్యాత్ ప్రస్తరాంత ఘనీకృతం||

6

తదూర్ధ్వ భూమివిస్తృతం త్రయోదశ విభాజితే|

కూటకోష్ఠాది సర్వాంగ మాదిభూమి మివైవతు||

7

తా|| ఎనిమిది అంతస్తులు గల దేవాలయము యొక్క విధానమును చెప్పచున్నాడు. విస్తారమును యెత్తు మునుపు చెప్పబడియుండిన ప్రకారము చేయవలెను. విస్తారమును 13 భాగములు చేసి, అందు గర్భాలయము 5 భాగములు, గోడ 2 భాగములు, అలింగద్రము 1 భాగమును హరము 1 భాగమును చేయవలెను. లేదా గర్భగృహమును 3 భా, గోడ 1 భా, అలింగద్రము 1 భా, మరల గోడ 1 భా, అలింగద్రము 1 భా, పంజరం 1 భా, భద్రముతోగాని భద్రము లేకుండగాని చేయవచ్చును. 12 కోష్ఠములును, 4 కూటములును, హరములును 32 హారాంతరములును మొదటి అంతస్తున చేయవలయును. (అనగా 14 భాగములు చేయవలెననుట) లేక జలాంతరమును ముగాను చేయవచ్చును. ప్రస్తరము యొక్క చివర ఒక్కటే దిమ్మగా చేయవలెను. దాని పైఅంతస్తును 13 భాగములు చేసి కూటకోష్ఠాది సమస్త రూపములును మునుపటివలెనే చేయవలయును.

శ్లో|| తస్యోర్ధ్వ భూవిశాలంతు భానుభాగ విభాజితే|

కర్ణకూటం తదేకాంశం శాలాభాగద్విభాగయా||

8

అర్ధాంశం పంజరవ్యాసం శేషం హారాంతరం భవేత్|

పంజరం కూటకోష్ఠంచ సంఖ్యాత్వాది తలోక్తవత్||

9

హారాంతర మధార్ధాంశం లంఘపంజర సంయుతం|

- కర్ణకూటం తదేకాంశం మధ్యేశాలా ద్వీభాగయా॥
 పంజరవ్యాసలే కాంశ మర్ధాంశంహర యోఽయాంతరం॥ 11
- చతుష్కూటం చతుశాలం వసుపంజర సంయుతం॥
 హారాంతరం తథాప్రోక్తం కల్పైవం షట్టలంభవేత్॥ 12
- తదూర్ధ్వ భూమిభాగంతు షడ్భాగం విభజేత్సమం॥
 కూటవ్యాపైకాంశమిత్తం మధ్యేశోష్ఠం ద్వీభాగయా॥ 13
- అర్ధాంశం పంజర వ్యాసం శేషం హారాంతరం భవేత్॥
 తదర్ధం పంజర వ్యాసం భద్రా భద్రంతు ఏవశా॥ 14

తా॥ దాని పై అంతస్తును 14 భాగములు చేసి కర్ణకూటము 1 భా, శాల 2 భా, పంజరము $\frac{1}{2}$ భా, మిగిలినది హారాంతరము. అనగా $\frac{1}{4}$ భాగము ఇట్లు చేయవలెను. పంజరములు, కూటములు, శాలలు మొదలైనవి మొదటి అంతస్తున చేసిన సంఖ్యయే యుండవలెను. హారాంతరము $\frac{1}{2}$ భాగమును, నిడుపైన పంజరములును, అదేమాదిరిగా అంతస్తును 8 భాగములు చేసి కర్ణకూటము 1 భా, మధ్యశాల 2 భా, పంజరము 1 భా, హారము $\frac{1}{2}$ భా, 4 కూటములును 4 శాలలును, 8 పంజరములును మిగిలినది హారాంతరములును చేయవలెను ఇట్లు అతివ అంతస్తును గూర్చి చెప్పబడి యుండెను. దానిపై అంతస్తును 6 భాగములు చేసి కూటము 1 భా, మధ్యశాల 2 భా, పంజరము $\frac{1}{2}$ భా, మిగిలినది హారాంతరమును చేయవలెను. హారములో సగమును పంజరమును చేయవలెను. భద్రమును చేసిగాని లేక భద్రమును చేయకుండగాని యిట్లు చేయవచ్చును.

- శ్లో॥ ఛానుకోష్ఠం చతుష్కూటం కలాపంజరసంయుతం॥
 హారాంతరంచ ద్వైత్రింశత్కల్పయేదాది భూతలే॥ 15
- వర్షస్థల మలింగ్రుస్థాత్ ప్రస్తరంత్వ ఘనీకృతం॥
 తదూర్ధ్వ భూమి విస్తారం త్రయోదశ విభజితే॥ 16
- కూటకోష్ఠాది సర్వాంగమాదిభూమి మివైవతు॥
 తస్యోర్ధ్వ భూవిశాలంతు భానుభాగ విభజితే॥ 17
- కూటకోష్ఠాది సర్వాంగం మానసంఖ్యాద్ది పూర్వవత్॥
 తదూర్ధ్వ భూదశాంశేతు కూటకోష్ఠంచ పూర్వవత్॥ 18

హారాంతర మథార్దాంశం లంబపంజర సంయుతం।

తదూర్ద్వ భూవిశాలంతు వసుభాగ విభాజితే॥ 19

కర్ణకూటం తదేకాంశం మధ్యేశాలా ద్విభాగయా।

పంజర వ్యాసమేకాంశ మర్దాంశం హరయోఽంతరం॥ 20

చతుష్కూటం చతుశాలం వసుపంజర సంయుతం।

హారాంతరం తథాప్రోక్తం కల్పైవ్యవం షట్తలంభవేత్॥ 21

తా॥ 12 శాలలును, 4 కూటములును, 16 పంజరములును, 32 హారాంతరములును మొదటి అంతస్తున చేయవలెను. జలాంతరమును అలి దముగా చేసి ప్రస్తరమును విడదీసి చేయవచ్చును. ఆ పైఅంతస్తు యొక్క విస్తారమును 13 భాగములు చేసి కూటములు, శాలలు, పంజరములు మొదలైనవి మొదటి అంతస్తునకు వలెనే చేయవలెను. దానిపై అంతస్తును 12 భాగములు చేసి కూటకోష్ఠాది సమస్త రూపములు మును పటివలెనే చేయవలెను. దానిపై అంతస్తును 10 భాగములు చేసి కూట కోష్ఠాదులను హారాంతరమును మునుపటివలెనే చేయవలెను. అర్థభాగము విస్తారముతో ఎత్తయిన పంజరములను చేయవలెను. దాని పైఅంతస్తును 8 భాగములు చేసి కర్ణకూటము 1 భాగము, మధ్యేశాల 2 భాగములు, పంజరము 1 భాగము, హారాంతరము 3 భాగము చేయవలెను. కూటములు 4, శాలలు 4, పంజరములు 8, హారాంతరములు 16 ఇట్లు షడ్భూమి యందు చేయవలెను.

శ్లో॥ తదూర్ద్వ భూవిశాలంతు షడ్భాగం విభజేత్సమం।

కూటమేకాంశమిత్యుక్తం మధ్యేశోష్ఠం ద్విభాగయా॥ 22

అర్దాంశం పంజరవ్యాసం శేషంహారాంతరం భవేత్।

తదూర్ద్వ భూవిశాలాధ్యే మధ్యేదండేన నీవ్రకం॥ 23

కూటాత్కోష్ఠంతు నీవ్రంవా మధ్యేశాలాత్వనీవ్రకా।

కూటంకోష్ఠమశేషంతు సమసూత్రేణ ఏవవా॥ 24

ససప్త సప్తత్విన్దనం కృత్వా హోమాత్ సముచ్చయం।

సార్వత్ర్యంశమధిష్ఠానం సప్తాంశం చరణోదయం॥ 25

(త్రీభాగం ప్రస్తరం కుర్యాత్ స్తంభం షడ్భాగమున్నతం త్రీభాగం
ప్రస్తరం చోద్వే సార్థభూతాంశమంఘికం)

సార్థ ద్విభాగం మంచోచ్చం కల్పయేత్తు విశేషతః॥ 26

సపాద పంచభాగంతు చరణోదయమిరితం॥

ప్రస్తరంసార్థ పక్షాంశం భూతాంశం చరణోదయం॥ 27

సపాదద్వ్యంశమంచం స్యాత్పాదంపాదోన పంచకం॥

మంచమానం ద్విభాగంతు సార్థంపాదం యుగాంశకం॥ 28

సత్రిపాదాంశమంచోచ్చం వ్యేమాంశం వేదికోదయం॥

కంఠంపాదోన పక్షాంశం సార్థవేదాంశ శీర్షకం॥ 29

కంఠమానసమం స్తూపి తుంగమిత్యత్రతథ్యతే॥

తా॥ దానిపై అంతస్తును సమానముగా 6 భాగములు చేసి కూటము
1 భాగము, మధ్యశాల 2 భాగములు, పంజరము $\frac{1}{2}$ భాగము, మిగిలినది
 $\frac{1}{2}$ భాగము హారంతరము చేయవలయును. దానిపై అంతస్తు యొక్క విస్తారమున మధ్య 1 దండము నిర్గమమును చేసి కూటమునుండి కోష్ఠమునకు నిర్గమముగాని లేక మధ్యశాలకు నిర్గమము లేకుండగాని చేయుచు కూట కోష్ఠములు సమసూత్రముతో చేయవలెను. ఎత్తును 77 భాగములు చేసి అధిష్ఠానము $3\frac{1}{2}$ భాగములు, మొదటి స్తంభము 7 భాగములు. ప్రస్తరము $3\frac{1}{2}$ భాగములు, రెండవ స్తంభము $6\frac{1}{2}$ భాగములు, ప్రస్తరము 3 భాగములు, మూడవ స్తంభము 6 భాగములు, ప్రస్తరము 3 భాగములు, నాల్గవ స్తంభము $5\frac{1}{2}$ భాగములు, ప్రస్తరము $2\frac{1}{2}$ భాగములు, ఐదవ స్తంభము $5\frac{1}{2}$ భాగములు. ప్రస్తరము $2\frac{1}{2}$ భా, ఆఱవ స్తంభము 5 భాగములు ప్రస్తరము $2\frac{1}{2}$ భాగములు. ఏడవ స్తంభము $4\frac{3}{4}$ భాగములు. ప్రస్తరము 2 భాగములు. ఎనిమిదవ స్తంభము $4\frac{1}{2}$ భాగములు, ప్రస్తరము $1\frac{3}{4}$ భాగములు, వేదిక 1 భాగము, గలము $1\frac{3}{4}$ భాగములు, శిఖరము $4\frac{1}{2}$ భాగములు, స్తూపిక $1\frac{3}{4}$ భాగములు. ఇట్లు చేయవలయును.

13. శివచ్చందము మొదలగు 5 భేదములు

శ్లో॥ స్తూప్యంతం తదుపానాది వేదాశ్రం పరికల్పయేత్॥ 30

అష్టాశ్రంచ యుగాశ్రంస్యాత్ స్తంభం ప్రత్యల్పనానికం॥

శిఖరేతు చతుర్నాసి యుక్తాస్తే స్యుర్మహంతరాః॥ 31

ఏకాకారతలం స్తంభం శివచ్ఛంద ముదాహృతం।

తదేవతతశాఖాః స్యుర్మంచకాః సౌప్తికోన్నతం॥

32

వాగీశమితి విఖ్యాతం సర్వదేవ ప్రియావహం।

చతురస్రాశ్ర శృత్తాభం సౌప్తికోవా పునఃపునః॥

33

విమాన శిఖరం కంఠ మష్టాశ్రం పరికల్పయేత్।

తదష్టభాగం విఖ్యాతం ధర్మప్రీతికరంపరం॥

34

తదేవ కూటకోష్ఠంచ సమంచంవా విమంచకం।

సమోన్నతం తథాకూటం నానారూపయుతాంఘ్రికం॥

35

నానాచిత్ర విచిత్రంతు తత్పర్వతమితి స్మృతం।

తదేవ శిఖరం కంఠం వృత్తాభం పరికల్పయేత్॥

నామ్నా కైలాసమిత్యుక్తం మమప్రీతి కరంపరం।

ఏవష్టతలం ఖ్యాతం నవభూమిమధోపరి॥

37

ఇతి కాశ్యపశివేది వసుభూమి విధానం నామపంచత్రింశః పటలః.

తా॥ ఉపాసము మొదలుకొని స్తూపికవఱకు నలుచదరముగా చేయవలెను. లేదా 8 కోణములుగా గాని నలుచదరముగా గాని స్తంభములును వానికి క్షుద్ర నాసికలును, శిఖరమున నలువైపుల నాసికలును, మహాతరములును అన్నియును ఒక్కటే ఆకారము గల స్తంభములును చేసినయెడల శివచ్ఛందమగును. దానినే విస్తారముగా శాఖలతో ప్రస్తరములు కర్ణకూటములు చేసినయెడల వాగీశమగును. నలుచదరముగా గాని యెనిమిది కోణములుగాగాని గుండ్రముగాగాని కర్ణకూటములు కూడ చేసి విమానము యొక్క శిఖరమును గలమును 8 కోణములుగా చేసిరేని ధర్మప్రీతికరమగును. అదియే కూటకోష్ఠములు ప్రస్తరములతోగాని ప్రస్తరములు లేకుండగాని సమానమై యెత్తున చేసి అనేక చిత్రములుగా స్తంభములు చేసి యిష్టము వచ్చిన చిత్రములతో చేసిరేని పర్వతమగును. అదియే శిఖరము కంఠము గుండ్రముగా చేసినయెడల కైలాసమగును. ఇట్లు 5 విధములగు భేదములు చెప్పబడినవి. ఎనిమిదంతస్తులు గల దేవాలయము యొక్క విధానము చెప్పబడినది.

(అనుబంధము 7వ పటము చూడుడు)

14. అష్టభూమి మరియొక పద్ధతి 8 విధములు

మానసారము 26వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ అష్టతల విధానంచ లక్షణం వక్ష్యతేఽదునా॥

పూర్వవత్తుంగ మానేన కుడ్యమాద్యంగం మానయేత్॥ 1

పూర్వవద్భక్తిమానేన కూటశాలాదిమానయేత్॥

భూ కాంతం భువన్కాంతంచ స్వర్గకాంతం తదైవచ॥ 2

మహాకాంతం జనకాంతంచ తపస్కాంతం సత్యకాంతకం॥

దేవకాంత మితిప్రోక్త మష్టధానామ ఏవచ॥ 3

షోడశాంశకమాధిక్యం భాగం హర్మ్యవిశాలకం-

ఏకాంశం కర్ణకూటంస్యా ద్ధారాంతరం శివాంశకం॥ 4

ద్విభాగే నానుశాలాచ తదర్థం చాంతరాలకం॥

సప్రాంశేన మహాశాలా హర్మ్యమేతత్తు విన్యసేత్॥ 5

చతుష్కోణే చతుష్కూటం కోష్ఠేహరాది రష్టధా॥

క్షుద్రశాలాష్టధాప్రోక్తం కోష్ఠశాలా చతుష్టయః॥ 6

మధ్యశాలా త్రిభాగేన భద్రశాలాచ మధ్యమే॥

తత్రత్పూర్వద్యయోరేవ ద్విద్విభాగార్థం శాలయేత్॥ 7

ఏవం మూలతలాదైశ్చ చొర్ద్యోర్ద్యోర్ద తలంన్యసేత్॥

అధూష్టాదశాంశేతు కూటహరాచ పూర్వవత్॥ 8

తా॥ ఎనిమిదంతస్తులు గల దేవాలయమును గూర్చి చెప్పచున్నాడు. మునుపు చెప్పబడియున్న రీతిగా షోడను అధిష్ఠానమును చేయవలెను. కూటశాలాదులను గూడ పూర్వము చెప్పబడి యుండినట్లు చేయవలయును. భూకాంతము, భువన్కాంతము, స్వర్గకాంతము, మహాకాంతము, జనకాంతము, తపస్కాంతము, సత్యకాంతము, దేవకాంతము అను 8 భేదములు కలవు. ఆలయము యొక్క విస్తారమును 17 భాగములు చేసి కర్ణకూటము 1 భా, హారాంతరము 1 భా, అనుశాల 2 భా, అంతరాలము 1 భా, మహాశాల 7 భా. ఇట్లు హర్మ్యమును నిర్మించవలెను. నాలుగు మూలల యందు 4 కూటములును, కోష్ఠమున హరములు 8యును, క్షుద్రశాలలు 8యును, కోష్ఠశాలలు 4ను, మధ్యశాల 3 భా, మధ్యను భద్రశాలయును దానికిరువైపుల రెండును 2½ భాగములు చేయవలెను. ఇట్లు మొదటి అంతస్తునను దానికిపైన పైనను వరుసగా చేయవలెను లేక 18 భాగములు చేసి కూటములను హరములను చెప్పబోవురీతిగా చేయవలెను.

- శ్లో॥ షడ్భాగేన మహాశాలా చతుఃశాలా త్రిభాగీకా
మధ్యశాలా యుగాంశేన భద్రశాలాచ మధ్యమే॥ 9
- అనుశాలాచ మధ్యేచ ఏకభాగేన భద్రకం॥
శేషంతు పూర్వవత్కుర్యాద్భూకాంతముదీరితం॥ 10
- ఏకోన వింశదంశేన చాష్టభూమి విశాలకే॥
ఏకైకం కూటవిస్తారం మహాశాలాశరాంశకం॥ 11
- అనుశాలా త్రిభాగావా హరాంతరం ద్వీభాగికం॥
మహాశాలా త్రిభాగేన భద్రశాలా విశాలతా॥ 12
- శేషం ప్రాగుక్తవత్కుర్యాద్దేవంభాగాధికం తతః॥
మధ్యశాలా శరాంశేన యుక్త్యాతన్మధ్య భద్రకం॥ 13
- శేషంతు పూర్వవత్కుర్యాద్భువస్కాంత మితిస్మృతం॥
ఏవం చాష్టతలే క్షుద్రహర్మ్యమేవం ప్రకల్పయేత్॥ 14
- ఏకవింశాంశకంచాష్ట తలహర్మ్యే విశాలకే॥
మధ్యేసప్తాంశకే చైవ మహాశాలా ప్రకల్పయేత్॥ 15
- తన్మధ్యే భూతఖాగేన మధ్యశాలా సభద్రకా॥
తద్భూతాత్త్రిభాగేన భద్రశాలా విభూషితం॥ 16
- శేషం ప్రాగుక్తవత్కుర్యాత్ స్వర్గకాంతమితి స్మృతం॥
ఏవమష్టతలం కుర్యాన్మధ్యమాలయమేవచ॥ 17

(అనుబంధము 8వ పటము చూడుడు)

తా॥ మహాశాల 6 భాగములు, చతుఃశాల 3 భాగములు, మధ్యశాల 4 భాగములు, మధ్యను భద్రశాలయును, అనుశాలలును భద్రము 1 భాగమును మిగిలినవి మునుపటివలెనే చేయవలెను. ఇది భూకాంతము, విస్తారమును 19 భాగములు చేసి కూటమును ఒక్కొక్క భాగముచేసి మహాశాల 5 భాగములును, అనుశాల 3 భాగములును, హరాంతరము 2 భాగములును, మహాశాలలో 3వ వంతు భద్రశాలను చేయవలెను. మిగిలినవి మునుపటివలెనే చేయవలయును. తరువాత విస్తారమును 20 భాగములు చేసి మధ్యశాల 5 భాగములును, దానిమధ్య భద్రమును అలోచనతో చేయ

వలెను. మిగిలినవి మునుపటివలెనే చేయవలయును. ఇది భువస్కాంతము. ఇట్లు క్షుద్రహర్మ్యమున చేయవలెను. అలయుము యొక్క విస్తారమును 21 భాగము చేసి మధ్యను మహాశాల 7 భాగములు చేయవలెను. దానిమధ్యను 5 భాగములదో మధ్యశాలను భద్రముతోసహా చేయవలయును. దాని వెలుపల 3 భాగములు భద్రశాల యలంకారముగా నుండవలెను. మిగిలినవి మునుపటివలెనే చేయవలయును. దీనిని స్వర్ణకాంతమందురు. ఇది మధ్యమాలయ విధానములోనిది

శ్లో॥ ద్వావింశాంశకంతారేచ శ్రేష్ఠమష్టతలం భవేత్॥

తన్మధ్యే చాష్టభాగేన మహాశాలా విశాలకం॥

18

తన్మధ్యే వేదభాగేన కోశశాలాసభద్రకా॥

మహాకాంత మిత్రిప్రోక్తం తన్మధ్యేచ ద్వీభాగతః॥

19

భద్రశాలా సమాయుక్తం జనకాంత మిత్స్పృతం॥

తచ్ఛాలాయా ద్వీపార్శ్వేతు నేత్రశాలా సభద్రకా॥

20

వీతత్తు తపస్కాంతంస్యా చ్ఛేషం ప్రాగుక్తవన్నయేత్॥

తదేవ మధ్యశాలేతు తత్పార్శ్వేచ విశేషతః॥

21

ఏకైకం కూటవిస్తారం తత్సమంహారసం యుతం॥

వీతత్తు సత్యకాంతంస్యా చ్ఛేషం పూర్వవదాచరేత్॥

22

తదేవ మనుశాలాచ కుర్యాన్మధ్యంస భద్రకం॥

దేవకాంత మిత్రిప్రోక్తం చోర్ద్యోద్ధ్వతలంన్యసేత్॥

23

ఏవం శ్రేష్ఠం త్వష్టతవే సర్వాలంకార సంయుతం॥

జన్మాదిస్తూ విపర్యంతం చాంగమాస మిహోచ్యతే॥

24

తా॥ విస్తారమును 22 భాగములు చేసి దానిమధ్య మహాశాల 8 భాగములును, దానిమధ్య కోశశాల భద్రసహితముగ 4 భాగములును చేసి రేని మహాకాంతమగును. దానిమధ్య 2 భాగములు భద్రశాలతోసహా చేసిన యెడల జనకాంతమగును. ఆ శాలయొక్క యిరువైపుల నేత్రశాలలు భద్రముతోకూడ చేసిరేని తపస్కాంతమగును. మిగిలిన పనులయును మునుపటివలెనే చేయవలయును. అదియే మధ్యశాలయందును దాని ప్రక్కలను 1.1. భాగము కూటవిస్తారును, అదే కొలతతో హారమును చేసి రేని సత్యకాంతమగును. శేషము మునుపటివలెనే చేయవలెను. అదియే

అనుశాలిలును మధ్య భద్రముతో శాలయును చేసినచో దేవకాంతమగును
పై పై అంతస్తుల యుందిట్లు చేయుచుండవలెను. ఇట్లు శ్రేష్ఠమైన అ
తలమునందు సర్వాలంకారముగ చేయవలెను

శ్లో॥ సైకాష్ట పంచసైకాంశం హవ్య్యుత్తంగం విభాజితే

అధారం చాష్టభాగేన వేదాంశం చరణాయతం॥

తదర్థం వలభ్యుత్నేధం సార్థవహ్నింశమంఘ్రికం

సత్రిపాదాంశకమంచ మూర్ధ్వేపాదం గుణాంశకం॥

తదర్థం చోర్ధ్వమంపస్యా త్రిపాదాశ్చాంఘ్రి తుంగకం

స పాదాంశం ప్రస్తరోచ్చం ద్వ్యర్థాంశంచరణాయతం॥

తదర్థం ప్రస్తరోత్నేధం జంఘా సాంఘ్రిద్వయాంశకం

ప్రస్తరంచైక భాగేన ర్థ్వద్వ్యంశ మంఘ్రికం॥

ఊర్ధ్వమంచం త్రిపాదంస్యా ద్విత్వాదోనద్వ్యంశ మంఘ్రికం

ఏకాంశం ప్రస్తరోత్నేధం తదూర్ధ్వేచ త్రిభాగికం॥

తత్త్రిభాగైక వేదింస్యాత్ ద్విభాగం గలతుంగకం

సపాదద్వ్యంశకంచోర్ధ్వే శిరః శేషం శిఖోదయం॥

తా॥ ఎత్తును 46 భాగములు చేసి అధిష్ఠానము 8 భా, స్తంభము
భా, వలభి 2 భా, రెండవ స్తంభము 3½ భా ప్రస్తరము 1¼ భా, మూడవ
స్తంభము 3 భా, ప్రస్తరము 1½ భా, నాల్గవ స్తంభము 2¼ భా, ప్రస్తరము
1½ భా, ఐదవ స్తంభము 2½ భా, ప్రస్తరము 1¼ భా, ఆఠవ స్తంభము
2¼ భా, ప్రస్తరము 1 భా, ఏడవ స్తంభము 2 భా, ప్రస్తరము ¾ భా
ఎనిమిదవ స్తంభము 1¼ భా, ప్రస్తరము 1 భా, వేదిక 1 భా, గల 2 భా
శిఖరము 2¼ భా, మిగిలినది ½ భా, స్తూపికను చేయవలయును.

శ్లో॥ కేచిత్త దేవతుంగేతు సప్తభాగాధికం తథా

ఊర్ధ్వోర్ధ్వపాదమూలేతు యుక్త్యాంశేన మసూరకం॥

తలానాంచైక భాగేన కర్ణహర్మ్యా (ర్మమా) వృతం న్యసేత్

అంతర ప్రస్తరోపేతం సర్వాలంకార సంయుతం॥

తస్యాం తస్యైక భాగేన కుర్యాదావృతాలిందకం

మూలేభాగే పదాంశేన చోర్ధ్వంచోర్ధ్వ తలాంశకం॥

నేత్రశాలార్థశాలాచ భద్రశాలాదిభూషితం।

ధోరణైర్మీడశాలాది నాసికాభి రలంకృతమ్॥

34

కోష్ఠశాలాచ మధ్యేచ చోర్ధ్వేశాలాచ మండితం।

నాసికా పంజరాఢ్యంచ భద్రనాస్యైరలంకృతం॥

35

క్షుద్రశాలా ప్రదేశేతు సర్వాలంకార సంయుతం।

కర్ణకూటాంగమధ్యేతు నాసికా పంజరాన్వితం॥

36

సర్వాంగం క్షుద్రనాస్యంగం ప్రస్తరాలంకృతిక్రియా।

నానాధిష్ఠాన సంయుక్తం నానాపాదైరలంకృతం॥

37

నాగర ద్రావిడాదీనాం వేసరాదిశిఖాన్వితం।

సర్వాలంకార సంయుక్తం పూర్వవత్పురికల్పయేత్॥

38

ఇది మానసారే వాస్తుశాస్త్రే అష్టతల విధానం నామ షడ్వింశోఽధ్యాయః.

తా॥ కొందఱు దానినే యెత్తులో 7 భాగములు పెంపుచేసి పై పై స్తంభముల యొక్క మొదళ్లయందు అలోచనతో ఒక్కొక్క భాగము అధిష్ఠానమును చక్కగావేసి అన్ని అంతస్తులలో ఒక్కొక్క భాగము కర్ణశాలను చుట్టూ చేయవలయును. అంతర ప్రస్తరములతోను సమస్తమైన అలంకారములతో చేయవలెను. దానిలోపల ఒక్కభాగము చుట్టూ అలిందమును చేయవలయును. మొదటి అంతస్తు చేసిన భాగముల ప్రకారమే పై పై అంతస్తుల యందును భాగములను చేయుచుండవలెను నేత్రశాల, అర్థశాల, భద్రశాల మొదలైనవానిచేత అలంకారముగా చేయవలెను. తోరణములతోను, పంజరములతోను, శాలలతోను, నాసికలతోను అలంకారముగా చేయవలెను. మధ్యను కోష్ఠశాలయను పైన శాలయను నాసికలును పంజరములును, భద్రనాసికలును చేయవలెను. క్షుద్రశాల యందు అన్ని అలంకారములను చేయవలెను. కర్ణకూటము యొక్క మధ్యను నాసికా పంజరములను చేయవలెను. క్షుద్రనాసికలను అంతటను చేయవలెను. ప్రస్తరములు మొదలైన అలంకారములతో చేయవలెను. అనేకమైన అధిష్ఠానములును అనేకవిధములైన స్తంభములును నాగర, ద్రావిడ, లేసరములను శిఖరములతో సమస్త విధములయిన అలంకారములతో మునుపటివలెనే చేయవలయును

15. ద్రావిడ పద్ధతి అష్ట భూమికలు

సమరాంగణ సూత్రధార 62వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ అధాష్ట భూమికం బ్రూమః ప్రాసాదం శుభలక్షణం॥ 191

చత్వారిం శత్రురాంస్తస్య విస్తారం పరికల్పయేత్॥

ఉచ్చాయః సప్త పంచాశత్ కరాఃస్యః పాదవర్జితాః॥ 192

నవహస్తాన్ ప్రకుర్వీత సార్థాన్ ప్రథమ భూమికాం॥

ద్వితీయాష్టా సపాదోర్ధ్వం తృతీయాష్టా కరాన్భవేత్॥ 193

చతుర్థీ సప్త హస్తాతు షట్కరా పంచమీభవేత్॥

పంచహస్తా తతః షష్ఠీ చతుర్హస్తాతు సప్తమీ॥ 194

తతోఽష్టమీ త్రిహస్తాస్యాద్ వేదీబంధః కరద్వయం॥

ఘంటాం చతుష్కరాంకుర్యా దేవంస్యా దష్టభూమికః॥ 195

తా॥ విస్తారము 40 హస్తములును, ఎత్తు 56 $\frac{3}{4}$ హస్తములును చేయవలెను. మొదటి అంతస్తు 9 $\frac{1}{2}$ హ, రెండవ అంతస్తు 8 $\frac{1}{2}$ హ, మూడవ అంతస్తు 8 హ, నాల్గవ అంతస్తు 7 హ, ఐదవ అంతస్తు 6హ, ఆఠవ అంతస్తు 5హ, ఏడవ అంతస్తు 4హ, ఎనిమిదవ అంతస్తు 3హ, వేదిక 2 హ, ఘంట 4 హస్తములు చేసి అపైన కలశమును 21 అంగుళములు పద్మమును 6 అం. అందము ననుసరించి చేయవచ్చును.

(అనుబంధము 9వ పటము చూడుడు)

16. నవభూమి విధానము

కాశ్యప శిల్పము 36వ పటలము.

శ్లో॥ అథవక్ష్యే విశేషేణ నవభూమి విధిం పరం॥

ప్రాసాద మానవత్కార్యం గౌహస్య సదనంతరం॥ 1

పక్షాంశం విభజేత్తారం గుణాంశం గర్భగౌహకం॥

ద్విభాగా గృహపిండిస్యా దలింద్రంత్యేకభాగయా॥ 2

వ్యోమాంశం కుడ్యవిస్తార మలింద్రం తత్సమం భవేత్॥

హరవ్యాసం శివాంశేన కల్పయేచ్ఛిల్పవిత్తమః॥ 3

అథవాషోడశాంశంతు ప్రాసాదం విభజేత్సమం॥

యుగాంశం గర్భగౌహంతు ద్విభాగా గృహపిండికా॥ 4

అలింద్రంతు శివాంశేన వ్యోమాంశం కుడ్యవిస్తృతం।

అలింద్రం వ్యోమభాగేన హరా వైవంత తత్సమం॥ 5

విన్యాస సూత్రయోరంతః, కలాంశం విభజేత్సమం।

ఏకాంశం సౌప్తికం వ్యాసం కోష్ఠం తద్ద్విగుణాయతం॥ 6

పంజర వ్యాసమేకాంశ మర్ధాంశం హరమానకం।

హారాంతరంచ ద్వాత్రింశ త్కల్పయేదాది భూతలే॥ 7

ఏవమేవ ప్రకర్తవ్యం ద్వితీయంచ మహితలం।

తృతీయ భూతలాయామం మనుభాగ విభాజితే॥ 8

తా॥ తొమ్మిది అంతస్తులు గల దేవాలయమును గూర్చి చెప్పి చున్నాడు. విస్తారమును 15 భాగములు చేసి అందు గర్భగృహము 3 భాగములును, గోడ 2 భాగములును, అలింద్రము 1 భాగమును మరలగా 1 భాగమును మరల అలింద్రము 1 భాగమును, హరము 1 భాగమును చేయవలయును. లేక 16 భాగములు చేసి గర్భమందిరమును 4 భాగములు చేసి మిగిలినవన్నియును పై జెప్పిన ప్రకారమే చేయవలయును. ప్రస్తరము యొక్క పైభాగమును 16 భాగములు చేసి కర్ణకూటము 1 భాగమును, కోష్ఠము 2 భాగములు, పంజరము 1 భాగమును, హరము $\frac{1}{2}$ భాగమును. ఇట్లు 32 హరములను చేయవలయును. ఇది మొదటి అంతస్తు పైన చేయు పద్ధతి. రెండవ యంతస్తు పైనను ఈప్రకారమే భాగములను చేయవలయును. మూడవ యంతస్తు పైన 14 భాగములను చేయవలెను.

శ్లో॥ అర్ధాంశం పంజరవ్యాసం శేషం పూర్వవదాచరేత్।

తద్వచ్చతు స్తలంచైన కల్పయేద్దోకోత్తమః॥ 9

పంచభూమి విభాగంతు భానుభాగ విభాజితే।

ఏకాంశం కూటవిస్తారం శాలాతద్ద్విగుణాయతా॥ 10

అర్ధాంశం పంజరవ్యాసం తస్యార్ధం హరయోఽంతరం।

భానుశాలాచ కూటాభం పంజరం షోడశైవతు॥ 11

తదూర్ధ్వ భూవిశాలంతు వసుభాగ విభాజితే।

ఏకాంశం సౌప్తికవ్యాసం మధ్యేభాగ ద్వ్యశాలయా॥ 12

పంజర వ్యాసమేకాంశ మర్ధాంశం హరయోఽంతరం।

తదూర్ధ్వ భూవిశాలంతు దశభాగ విభాజితే॥ 13

వికాంశం కూటవిస్తారం కౌష్ఠం తద్ద్విగుణాయతం।

పంజర వ్యాసమధ్యాంశం శేషం హారంతరం భవేత్॥ 14

తదూర్ధ్వ భూవిశాలంతు గుణభాగ విభాజితే।

మధ్యాంశం దండమానేన నిర్గమం పరికల్పయేత్॥ 15

తా॥ పంజరము $\frac{1}{2}$ భాగము చేయవలెను. మిగిలిన పనులన్నియును మునుపటివలెనే చేయవలెను. నాలుగవ అంతస్తును కూడ అదే ప్రకారము చేయవలెను. ఐదవ అంతస్తును 12 భాగములు చేయవలెను. కూటము 1 భా, శాల 2 భా, పంజరము $\frac{1}{2}$ భా, హారము $\frac{1}{2}$ భా, శాలలు 12, కూటములు 4, పంజరములు 16 చేయవలెను. దానిపై భూమిని 8 భాగములు చేయవలయును. కూటము 1 భా, మధ్యశాల 2 భా, పంజరము 1 భా, హారము $\frac{1}{2}$ భా ఇట్లు చేయవలయును. దాని పై అంతస్తును 6 భాగములు చేసి కూటము 1 భా, శాల 2 భా, పంజరము $\frac{1}{2}$ భా, మిగిలినది హారమును చేయవలెను. దానిపై అంతస్తును 3 భాగములు చేసి అందు మధ్య 1 భాగమును దండమానముచేత నిర్గమమును చేయవలెను.

శ్లో॥ అష్టాశీతి విభాగంతు కృత్వాగే హోదయం బుధః।

పాదోన చతురం శంతు ధరాతలమితిస్మృతం॥ 16

పాదోచ్చం సార్థ సప్తాంశం సార్థాగ్న్యంశంతు ప్రస్తరం।

సప్తాంశం చరణోచ్చంతు సపాదాగ్న్యంశ మంచకం॥ 17

సార్థషట్కాంఘ్రితుంగంతు గుణాంశం మంచమానకం।

షడ్భాగం పాదమానంతు పాదోనాగ్న్యంశ మంచకం॥ 18

పాదోచ్చం సార్థభూతాంశం సార్థ పక్షాంశమంచకం।

స పాదపంచ భాగంతు పాదోత్సేధం సముచ్యతే॥ 19

ప్రస్తరం సార్థ పక్షాంశం భూతాంశం చరణోదయం।

పాదాధిక్యం ద్విభాగంతు ప్రస్తరస్యోదయం భవేత్॥ 20

పాదోన పంచకం పాదం ప్రస్తరోచ్చం ద్విభాగయా।

సార్థ వేదాంశకం పాదం పాదోనద్వ్యంశ మంచకం॥ 21

శివాంశం వేదికోత్సేధం కంఠంచాధ్యర్థభాగయా।

శిఖరం సార్థవేదాంశం పాదోనద్వ్యంశకం శిఖం॥ 22

విస్తారే వింశదంశేషు కూటమేకైక భాగికం।

మధ్యశాలా షడంశంస్యాత్తత్సమం చాంతరాలకం॥ 3

తన్మధ్యేచ ద్విభాగేన క్షుద్రశాలైర్విభూషితం।

తత్పార్శ్వే హార సంయుక్తం ద్విద్విభాగేనకారయేత్॥ 4

సారకాంత మితిప్రోక్తం శేషం ప్రాగుక్తవన్నయేత్।

మహాశాలైశ్చతుర్భాగం మధ్యేభద్రదంతు రౌరవం॥ 5

తదేవ భద్రశాలైశ్చ వేదభాగ విశాలకం।

ద్విభాగం భద్రసంయుక్తం చండితం పరికీర్తితం॥ 6

తదేవ మధ్యశాలేతు ద్వ్యంశేన భద్రకోష్ఠకం।

భూషణం చేతిప్రోక్తంతు సర్వాలంకార సంయుతం॥ 7

వీతచ్ఛతుర్విధం ప్రోక్తం నవభూమ్యుల్పహర్మ్యకే।

అథవాచాల్పహర్మ్యేతు మధ్యకోష్ఠం గుణాంశకం॥ 8

అథవా చతురంశేన మధ్యభద్ర విశాలకం।

అథవా పంచభాగంస్యా త్పూర్వవన్నామ హరితం॥ 9

తా॥ తొమ్మిది అంతస్తులు గల డేవాలయమును గూర్చి చెప్పచున్నాడు విస్తారమును, యెత్తును మునుపు చెప్పినరీతిగా చేయవలెను. సారము, రౌరవము, చండితము, భూషణము, వివృతము, సుప్రతికాంతము, విశ్వకాంతము అను 7 విధములు కలవు. విస్తారమును 20 భాగములు చేసి కూటము 1-1 భాగము, మధ్యశాల 6 భాగములు, దానితో సమానము అంతరాలము, దానిమధ్య క్షుద్రశాల 2 భాగములు, దానియొక్క ప్రక్కలను హారములతో 2-2 భాగములు చేయవలెను దీనిని సారకాంత మందురు, మిగిలినవి పూర్వము చెప్పినట్లు చేయవలెను పై చెప్పిన మహాశాలయందు 4 భాగములును మధ్య భద్రమును చేసినయెడల రౌరవమగును అదియే భద్రశాలలతో 4 భాగములు విస్తారమును, 2 భాగములు భద్రమును చేసిరేని చండితమగును. అదియే మధ్యశాల యందు 2 భాగములు భద్రశాలను చేసినయెడల భూషణమగును. ఈ నాలుగు క్షుద్రములు. ఇందులోనే మధ్యశాలను 3 భాగములు చేసినను చేయవచ్చును లేక 4 భాగములు కూడ చేయవచ్చును లేక 5 భాగములును చేయవచ్చును మునుపటివలెనే నామములను తెలియవలెను.

శ్లో॥ చతుర్వింశతి విస్తారం కూటానాం పూర్వపద్మవేత్॥

మహాశాలానుశాలాచ సాష్టాంశక గుణాంశకం॥ 10

మహాశాలాయతే మధ్యే వేదభాగేన భద్రకం॥

సర్వాలంకార సంయుక్తం వివృతం చేతికథ్యతే॥ 11

పంచవింశతి భాగేన మధ్యభద్రం శరాంశకం॥

తత్పార్శ్వే కర్ణకూటాచ నరాణాంచైక భాగికం॥ 12

అనుశాలా త్రిభాగైకం మధ్య భద్రంతు సంయుతం॥

సుప్రతికాంతకంనామ శేషం ప్రాగుక్త వన్నయేత్॥ 13

షడ్వింశతి విభాగేన మధ్యమంతు యుగాంశకం॥

మధ్య మహర్మ్యకే కుర్యాత్ సర్వాలంకార సంయుతం॥ 14

శ్రేష్ఠం నవతలం హర్ష్యే సప్తవింశతి భాగికం॥

శాలా పార్శ్వే ద్విభాగైకం హరకూట స పంజరం॥ 15

కూటశాలైశ్చ సప్తాంశం మధ్యభద్రంశరాంశకం॥

భద్రకోష్ఠం త్రయాంశంస్యా చ్ఛేషం పూర్వపదాచరేత్॥ 16

శ్రేష్ఠం నవతలం ప్రోక్తం విశ్వకాంతముదీరితం॥

తదూర్ధ్వే ద్వింశమానేన వక్ష్యేచోర్ధ్వే జలస్థలం॥ 17

తా॥ విస్తారమును 24 భాగములు చేసి కూటములు మునుపటివలెనే చేయవలయును. మహాశాల 8 భాగములును, అనుశాల 3 భాగములును చేయవలెను. మహాశాల యొక్క నిడివిలో మధ్య 4 భాగములు భద్రమును చేయవలెను. ఇట్లు సమస్తమైన యలంకారములతోగూడి యుండెనేని వివృతమగును. మరియు విస్తారమును 25 భాగములు చేసి మధ్య భద్రమును 5 భాగములు చేయవలెను. దానిప్రక్కలను కర్ణకూటములను ఒక్కొక్క భాగము చేయవలెను. అనుశాలను 3 భాగములు చేసి అందు 1 భాగమును మధ్య భద్రమును చేసిరేని సుప్రతికాంత మగును. మిగిలిన పనులన్నియును మునుపటివలెనే చేయవలయును. విస్తారమును 26 భాగములు చేసి నడుమ నాల్గు భాగములు శాలను మధ్యమ హర్మ్యమున సమస్తాలంకారములతో చేయవలెను. ఉత్తమ నవతల హర్మ్యమును 27 భాగములు చేసి శాలయొక్క ప్రక్కలను రెండు భాగములు చేసి అందులో

1 భాగము హారము కూటము పంజరమును చేయవలెను. కూటశాలను 7 భాగములు చేసి మధ్య 5 భాగమును భద్రమును చేయవలెను. భద్రకోష్ఠమును 3 భాగములు చేయవలెను. మిగిలినవి మునుపటివలెనే చేయవలెను. ఉత్తమ నవతలమున యిట్లు చేయవలెను. దానిపైన 2 భాగములు జల నిర్గమమును చేయవలెను. దీనిని విశ్వకాంతమని చెప్పుదురు.

శ్లో॥ జన్మాదిస్తూపి పర్యంతం గణ్యమాన మిహోచ్యతే॥

హర్మ్యమష్టతలే తుంగే పంక్తిభాగాధికం తథా॥ 18

సార్థద్య్వంశ మధిష్ఠానం తద్ద్యయం పాదతుంగకం॥

తదర్థం ప్రస్తరోత్సేధం శేషమష్టతలోక్తవత్॥ 19

ఏవం నవతలోత్సేధం సర్వాలంకార సంయుతం॥

నానాధిష్ఠాన సంయుక్తం నానాపాదై రలంకృతం॥ 20

కర్ణహర్మ్యాది సంయుక్తం ద్వారంతత్రప్తస్తరాన్వితం॥

భద్రకూటాదిశాలాభిర్నాసికా పంజరాన్వితం॥ 21

యుక్త్యాహరాది యథా సర్వాచానుకూలాను నాసికా॥

తేరణాద్యంగ నీడైశ్చ జాలకాది విభూషితం॥ 22

శేషంతు పూర్వవత్కుర్యాద్ది షుదేవాన్ న్యసేత్క్రమాత్॥

తలే తలే విమానేతు చోక్తవత్కారయేద్బుధః॥ 23

ఏవం నవతలం ప్రోక్తం శేషం యుక్త్యా ప్రయోజయేత్॥ 24

ఇతి మానసారే వాస్తుశాస్త్రే నవత విధానం నామ సప్తవింశోఽధ్యాయః.

తా॥ అధిష్ఠానము మొదలు స్తూపిక వరకు గల యెత్తును చెప్పచున్నాడు. అష్టతలమున చెప్పబడిన దానికంటె 10 భాగములు పెంపుచేసి అందు అధిష్ఠానము 2½ భాగములును, స్తంభము 5 భాగములును, ప్రస్తరము 2½ భాగములును చేయవలెను. ఇట్లు నవతలమును సమస్తమైన అలంకారములతోను, అనేక విధములైన అధిష్ఠానములతోను, అనేకవిధములైన స్తంభములతోను, కర్ణహర్మ్యములతోను, ద్వారము ప్రస్తరముతో కూడియును, భద్రములు కూటములు మొదలైన శాలలతోను, నాసికలతోను, పంజరములతోను, అలోచనతో హారములు మొదలైనవి యెట్లుండవలయు అన్నియును అటులే సరిపడునట్లు అనునాసికలును, తేరణములు మొద

లైన రూపములు కలిగియున్న పంజరములతోను, జాలికములు మొదలైన వానితోను చేయవలెను. మిగిలిన పనులన్నియును మునుపటివలెనే చేయవలయును. ప్రతి అంతస్తున అన్నిదిశలయందు వరుసగా దేవతల సుంచవలెను. ఇంతేకాక తనకు దోచినవిధముగా శాస్త్రము ననుసరించి అన్ని అంతస్తుల యందును పనులు చేయవలెను. ఈప్రకారముగా తొమ్మిది అంతస్తులు గల దేవాలయమును రచించవలెను.

19. నవ భూమికలు ద్రావిడ పద్ధతి

సమరాంగణ 62వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ అధోచ్యతే హస్తమానాత్ ప్రాసాదో నవభూమికః॥

విస్తారాదేక పంచాశ దుచ్చాయఃస్యాద్ ద్విసప్తతిః॥ 196

కర్ణప్రమాణం తస్యోక్తా విస్తారోఽస్య సముచ్చితః॥

పంచహస్తా భవేద్దంతా వేది బంధస్తదర్థతః॥ 197

కుర్యాద్దస్త త్రయం సార్థం నవమీ మస్యభూమికాం॥

అష్టమీం చతురః సార్థాన్ సపాదాన్ పంచ సప్తమీం॥ 198

షష్ఠీం షట్పాద హీనాంశ్చ స పాదః సప్త పంచమీం॥

అష్టా చతుర్థీం పాదోనాన్ హస్తాన్ త్రిత్రితృతీయకాన్॥ 199

(దశహస్తాః ద్వితీయాయాం ప్రథమాంసార్థ రుద్రకం॥)

విలోమేనైషకథితః ప్రాసాదో నవభూమికః॥ 200

తా॥ తొమ్మిది అంతస్తుల దేవాలయము యొక్క విశాలము 51 హస్తములును, ఎత్తు 72 హస్తములును కలిగియుండవలెను. మొదటి అంతస్తు 11½ హస్తములును, రెండవ అంతస్తు 10 హస్తములును, మూడవ అంతస్తు 9 హస్తములును, నాల్గవ అంతస్తు 7¾ హస్తములును, ఐదవ అంతస్తు 7½ హస్తములును, ఆఠవ అంతస్తు 5¾ హస్తములును, ఏడవ అంతస్తు 5½ హస్తములును, ఎనిమిదవ అంతస్తు 4½ హస్తములును, తొమ్మిదవ అంతస్తు 3½ హస్తములును, వేది 2½ హస్తములును, ఘంట 5 హస్తములును చేయవలయును. అపైన పద్మమును 6 అంగులములును, కలశమును 21 అంగులములును చేయవలయును. ఇది నవభూమి విధానము.

20. దశభూమి లక్షణము

కాశ్యప శిల్పము 37వ పటలము

శ్లో॥ అథవక్ష్యే విశేషేణ దశభూమేస్తు లక్షణం॥

పార్శ్వప్రాసాదమానో క్త ప్రమాణైర్వోదయం తతం॥ 1

కల్పయిత్వాతు తత్తారం మనుభాగ విభాజితే॥

వేదాంశం గర్భగేహంతు గృహపిండి త్రభాగయా॥ 2

అలింగద్రవ్యేకభాగేన హారంతరం శివాంశకం॥

విన్యాససూత్రయో రంతర్మనుభాగ విభాజితే॥ 3

తేష్యేకం కూటవిస్తారం శాలాదీప్తంతు తద్దేవ్యయం॥

ఏకాంశం పంజరవ్యాసం పాదం హారంతరం భవేత్॥ 4

చతుష్కూటం భానుశాలం పంజరం షోడశాన్వితం॥

హారంతరంచద్వాత్రింశ త్కల్పయేదాది భూతలే॥ 5

తదూర్ధ్వ భూమివిస్తారం త్రయోదశ విభాజితే॥

ఏకాంశం కర్ణకూటంతు శాలాతద్ ద్వీగుణాయతా॥ 6

ఏకాంశం పంజరవ్యాసం శేషం హారంతరం భవేత్॥

ఉర్ధ్వ భూవిస్తృతంభాను భాగంకృత్వాత్రింశ సౌప్తికం॥ 7

ద్వీగుణంకోష దీప్తంతు అర్ధాంశం పంజరస్తతం॥

పాదం హారంతరం ఖ్యాతం తేషాం సంఖ్యాది పూర్వవత్॥ 8

తా॥ పది అంతస్తుల దేవాలయ విధానమును చెప్పచున్నాడు. విస్తారమును, యెత్తును ప్రాసాద లక్షణమున జెప్పబడినట్లు చేయవలెను. ఆ విస్తారమును 14 భాగములు చేసి గర్భాలయము 4 భాగములును, గోడ 3 భాగములును, అలింగద్రవ్యము 1 భాగమును, హారంతరము 1 భాగమును చేయవలెను. ప్రస్తరముపైన 14 భాగములు చేసి కూటము 1 భాగమును, శాల 2 భాగములును, పంజరము 1 భాగమును, హారంతరము 1 భాగమును చేయవలెను. కూటములు 4, శాలలు 12, పంజరములు 16, హారంతరములు 32. ఇట్లు మొదటి ప్రస్తరముపైన చేయవలయును. దాని పైఅంతస్తును 13 భాగములు చేసి కర్ణకూటము 1 భాగమును, శాల

2 భాగములును, పంజరము 1 భాగమును, మిగిలినది హారంతరము $\frac{1}{8}$ భాగమును చేయవలెను. దాని పైఅంతస్తును 12 భాగములు చేసి కూటము 1 భాగమును, శాల 2 భాగములును, పంజరము $\frac{1}{2}$ భాగమును, హారంతరము $\frac{1}{4}$ భాగమును చేయవలెను.

శ్లో॥ తస్యోర్ధ్వతల విస్తారం రుద్రభాగ విభాజితే।

పాదం పంజర విస్తారం శేషం పూర్వవదేవహి॥ 9

ఆదూర్ధ్వ భూదళాంశేతు వ్యోమాంశం కూటవిస్తృతం।

కోష్ఠం తద్ ద్విగుణాయామం శేషం హారంతరం భవేత్॥ 10

హారంతరం త్రిభాగైకం పంజర వ్యాసముచ్యతే।

తస్యోర్ధ్వ భూనవాంశేతు శివాంశం సౌప్తికం భవేత్॥ 11

హారంతరం ద్విభాగైకం పంజర వ్యాసముచ్యతే।

తస్యోర్ధ్వ భూనవాంశేతు శివాంశం సౌప్తికం భవేత్॥ 12

అధ్యర్థాంశంతుకోష్ఠంస్యా చ్ఛేషం హారంతరం సమం।

హారంతరం ద్విభాగైకం పంజర వ్యాసముచ్యతే॥ 13

తా॥ దాని పైఅంతస్తును 11 భాగములు చేసి, పంజరమును $\frac{1}{2}$ భాగము చేయవలెను. మిగిలినవి పూర్వమువలెనే చేయవలయును. దానిపై అంతస్తును 10 భాగములు చేసి కూటము 1 భాగమును, కోష్ఠము 2 భాగములును, మిగిలినది హారంతరమును హారంతరములో 3వ వంతు పంజరమును చేయవలెను దాని పైఅంతస్తును 9 భాగములు చేసి కూటము 1 భాగమును, హారంతరమును రెండు భాగములు చేసి అందు 1 భాగము పంజరమును చేయవలయును. లేదా 9 భాగములు చేసి కూటము 1 భాగమును, శాల $1\frac{1}{2}$ భాగమును మిగిలినది హారంతరమును. హారంతరములో సగము పంజరమును చేయవలయును. మరియు

శ్లో॥ ప్రాగ్వతోసంఖ్యా సరుద్రాంశం స భూమిరేవమేవహి।

అష్టాంశం విభజేత్సప్త తలవిస్తారమేవహి॥ 14

కూటమేకాంశమానేన మధ్యేశాలా ద్విభాగయా।

పంజర వ్యాసమేకాంశం హారంతరంత దర్దకం॥ 15

చతుష్కూటం చతుశాలం పంజరాష్టక సంయుతం।

హారంతరం కలాసంఖ్యాం కల్ప్యేవం సప్తకం తలం॥ 16

సప్తాంశం విభజేదష్ట మధశ్చైవతు విస్తరం।

ప్రాగ్వత్కూటంచ కోష్ఠంచ శేషం హరాంతరం తథా॥ 17

తస్మిన్ హరాంతరే నీడమగ్నిభాగైక విస్తృతం।

సవభూమి విశాలంతు షడ్భాగం విభజేత్సమం॥ 18

ప్రాగ్వత్కూటంచ కోష్ఠంచ పంజరంచ ప్రకల్పయేత్।

తదూర్ధ్వే భూమివిస్తార మనలాంశ విభజితే॥ 19

మధ్యే భద్రం తదేకాంశం దండమానేన నిర్గతిః.

తా॥ ఆ అంతస్తునే 11 భాగములు చేసి దిగువ అంతస్తుల వలెనే భాగముల ప్రకారము అన్ని రూపములను చేయవచ్చును. ఇట్లు మూడు విధములుగా ఆ అంతస్తున చేయవచ్చును. ఏడవ అంతస్తును 8 భాగములు చేసి కూటము 1 భాగము, మధ్యశాల 2 భాగములు, పంజరము 1 భాగము, హరాంతరము $\frac{1}{2}$ భాగము. ఇట్లు 4 కూటములు, 4 శాలలు, 8 పంజరములు, 16 హరములు చేయవలెను. ఎనిమిదవ అంతస్తును 7 భాగములు చేసి 4 కూటములు, 4 శాలలు, 8 పంజరములు, 16 హరములు కల్పించవలెను. అయితే హరములో 3వ వంతు పంజరమును చేయవలెను. తొమ్మిదవ అంతస్తును 6 భాగములు చేసి మునుపటివలెనే సమస్తమును చేయవలెను. దానిపై భూమియొక్క విస్తారమును 3 భాగములు చేసి అందు 1 భాగము మధ్య భద్రమును చేయవలెను. దానియొక్క నిర్గమము దండ మానముతో కల్పించవలెను.

శ్లో॥ ప్రాసాదస్యతు చోత్సేధం శతభాగ విభజితే॥ 20

యుగాంశం తదధిష్ఠాన మష్టాంశం చరణాయతం।

పాదేన వేదభాగంతు మంచమాన ముదాహృతం॥ 21

పాదోచ్చం సార్థ సప్తాంశం ప్రస్తరం సార్థపవ్నికం।

ధాత్వంశం చరణోచ్చంతు సపాదాగ్న్యంశ మంచకం॥ 22

సార్థ షట్కాంఠ్రితుంగంతు ప్రస్తరంచాగ్ని భాగయా।

రసాంశం పాదదీర్ఘంతు పాదోనాగ్న్యంశ మంచకం॥ 23

పాదోచ్చం సార్థ పంచాంశం సార్థ పక్షంశమంచకం।

పాదాధికంతు పంచాంశం పాదస్యోత్సేధముచ్యతే॥ 24

- సార్థపక్షంశ మంచోచ్చం పంచాంశం పాదద్వైర్వ్యకం ।
 పాదాధికంతు పక్షంశం మంచమానము దాహృతం ॥ 25
- సత్రిపాద యుగాంశంతు పాదద్వైర్వ్యముదా హృతం ।
 ప్రస్తరోచ్చం ద్విభాగంతు సార్థ వేదాంశ మంఘ్రికం ॥ 26
- పాదోనద్వ్యంశమం చఃస్యాచేక భాగంవితర్ధికా ।
 కంఠ మధ్యర్థ భాగేన శీర్షకం సార్థ వేదకం ॥ 27
- పాదహీన ద్విభాగంతు స్తూప్యత్యేధము దాహృతం ॥

తా॥ అలయము యొక్క యెత్తును 100 భాగములుచేసి అధిష్ఠానము
 4 భాగము, స్తంభము 8 భాగము, ప్రస్తరము $3\frac{3}{4}$ భాగమును, రెండవ
 స్తంభము, $7\frac{1}{2}$ భాగమును, ప్రస్తరము $3\frac{1}{2}$ భాగము, మూడవ స్తంభము 7
 భాగము, ప్రస్తరము $3\frac{1}{2}$ భాగము, నాల్గవ స్తంభము $6\frac{1}{2}$ భాగము, ప్రస్తరము
 3 భాగము, ఐదవ స్తంభము 6 భాగము, ప్రస్తరము $2\frac{3}{4}$ భాగమును, ఆఠవ
 స్తంభము $5\frac{1}{2}$ భాగమును, ప్రస్తరము $2\frac{1}{2}$ భాగమును, ఏడవ స్తంభము $5\frac{1}{2}$
 భాగమును, ప్రస్తరము $2\frac{1}{2}$ భాగమును, ఎనిమిదవ స్తంభము 5 భాగమును,
 ప్రస్తరము $2\frac{1}{2}$ భాగమును, తొమ్మిదవ స్తంభము $4\frac{3}{4}$ భాగమును, ప్రస్తరము
 2 భాగమును, పదియవ స్తంభము $4\frac{1}{2}$ భాగము, ప్రస్తరము $1\frac{3}{4}$ భాగమును,
 వేదిక 1 భాగము, గలము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, శిఖరము $4\frac{1}{2}$ భాగమును, స్తూపిక
 $1\frac{3}{4}$ భాగము. ఇట్లు చేయవలయును.

21. మనుష్యకాంతము మొదలగు 6. విధములు

- శ్లో॥ తదేవోన్నత కూటాది సరకాంత మితిస్మృతం ।
 అగ్రకారం యుగాశ్రంతు శిఖరేయుగనాసికా ।
 పాదం ప్రత్యల్పనాసాధ్యం నానాపాద ధరాతలం ॥ 29
- అత్యంత కాంత మిత్యుక్తం సర్వదేవ ప్రియావహం ।
 తదేవోన్నత కోష్ఠంచ నతంబోన్నత స్థాషికం ॥ 30
- పక్షికాలాతు మధ్యస్తం శాలాదండేన నివ్రకం ।
 అష్టాశ్రంశిఖరం కంఠం శిఖరంచాష్ట నాసికం ॥ 31
- నానాలింకార సంయుక్తం చతుష్కూట మిదం పరం ।
 తదేవ కూట కోష్ఠంచ సాంతర ప్రస్తరం పరం ॥ 32
- కూట కోష్ఠాది సర్వాంగం సమసూత్ర మధావివా ।
 మంత్ర పూత మితిఖ్యాతం విమానం సర్వకామికం ॥ 33

తదేవ శిఖరం కంఠం వృత్తాభం పరికల్పయేత్ శిష్ణుః ।

కాంత మితిఖ్యాతం సర్వదేవార్థకం గృహం ॥

34

తదేవ కర్ణ కూటానాం శీర్ష కంచగలంతథా వృత్తా

కారం ప్రక ర్తవ్యం యత్త దీర్ఘరకాంతకం ॥

35

దశ భూభాగమాఖ్యాతం తతస్త్వైకా దశాతలం ॥

36

ఇతి కాశ్యపశిల్పే దశభూమి విధానం సప్త త్రింశః పటలః.

(అనుబంధము 12వ పటము చూడుడు)

తా॥ పైన చెప్పినదానినే యెత్తెయిన కర్ణ కూటములతో చేసిన యెడల మర్త్య కాంతమగును శిఖరము నలుచదరమును నాలుగు నాసికలును కలిగియుండి స్తంభములకు షుద్రసాసికలును నానావిధములై స్తంభములును అధిష్ఠానములును కలిగియున్నయెడల, అత్యంత కాంతమగును. అదియే యెత్తెన శాలలతోను కర్ణ కూటములు పల్లముగాగాని లోక యెత్తుగాగాని యుండి మధ్యను పక్షశాలయును అది 1 దండము నిర్గమమును శిఖరమును గలమును 8 కోణములుగాను 8 నాసికలును అనేక విధములయిన ఆలంకారములును కలిగి యుండెనేని చతుష్కూటమగును. అదియే కూట కోష్ఠములు అంశర ప్రస్తరములతో గూడియుండి కూట కోష్ఠాది సమస్త రూపములును సమసూత్రముతోనె యుండిన యెడల మంత్ర పూతమగును. అదియే శిఖరమును కంఠమును గుండ్రముగా నుండిన యెడల శివ కాంతమగును. అదియే కర్ణ కూటములును శిఖరమును గలమును గుండ్రముగా నుండెనేని యీశ్వర కాంతమగును.

22. దశభూమి లక్షణము మరియొక పద్ధతి

మానసారము 28వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ దశభూమి విధానం చ లక్షణం వక్ష్యత్యే2ధునా ।

విశాలోత్సేధ భక్తిశ్చ దశ భూమ్యాస్తు పూర్వవత్ ॥

1

భూకాంతం చంద్రకాంతంచ భువనంచాంతరిక్షకం ।

మేఘ కాంతంచ బ్రహ్మాంతం చైవంషడ్విధ మీరితం ॥

2

ఏవం నామవశాద్ధర్మ్య విస్తారం పరికల్పయేత్ ॥

తా॥ పది అంతస్తులుగల దేవాలయము యొక్క విధానమును చెప్పచున్నాడు. విస్తారమును యెత్తును పూర్వము చెప్పబడియున్న

ప్రకారము చేయవలయును భూకాంతము మొదలగు 6 భేదములు కలవు. వాని వానియొక్క పేరులనుబట్టి విస్తారమును కల్పించవలెను.

23. భూకాంతము మొదలగు 6 భేదములు

- శ్లో॥ భూకాంతం చంద్రకాంతం దశతల హర్మ్య భాగమానేన ॥ 3
- నవ తలహర్మ్యవ శాత్పురోక్తవ త్కూటశాలా దీన్ ।
క్షుద్ర మధ్యమమేవం యుక్త్యా దశతల సంకల్ప్య ॥ 4
- ఉక్త హర్మ్య విశాలేత్వష్టా విశత్యంతశం కృత్వా ।
ఏకైకం కూట విస్తారం మధ్యే ద్వాద శకంతుశాలాభం ॥ 5
- అనుశాలాగుణాంశేన తత్పార్శ్వే ద్విద్విభాగేన హరాః ।
మహాశాలామధ్యదే శేతు షట్పాగేన భద్రసం యుతం ॥ 6
- ఏవంతు భువనం కాంతం శ్రేష్ఠంహర్మ్యం దశతరే కుర్యాత్ ।
తదేవ సౌష్ఠిక విస్తారం హరానుశాలాం ద్విద్విభాగేన కుర్యాత్ ॥ 7
- పూర్వ వచ్ఛేషం చాంతరిక్ష కాంత మిదముడితం ।
తదేవశాలా పార్శ్వేచై కందేద్యకం సౌష్ఠికహరాః ॥ 8

(అనుబంధము 13వ పటము చూడుడు)

తా॥ భూ కాంతము చంద్రకాంతము దశతల హర్మ్యమున భాగము లచేత చేయవలయును. పూర్వము నవతలమున చెప్పబడియున్న ప్రకారము కూటములు శాలలు మొదలైనవి క్షుద్ర మధ్యమముల యందు ఆలోచనతో చేయవలెను. అనగా క్షుద్రమున భూకాంతమును మధ్యమమున చంద్రకాంతమును చేయవలయుననుట. ఆలయము యొక్క విస్తారము 28 భాగములుచేసి కూటవిస్తారము 1.1 భాగమును, మధ్యనుశాల 12 భాగములును, అనుశాల 3 భాగములును దాని ప్రక్కల 2.2 భాగముల చొప్పున హారములను మహాశాల యొక్క మధ్యభాగమున 6 భాగములు భద్రమును చేయవలెను. ఇది భువనకాంతమగును ఉత్తమ దశలహర్మ్యమున నిట్లు చేయవలయును. అదియే కూటము హారము అనుశాల 2.2 భాగములచొప్పున చేయవలయును. మిగిలినపనులన్ని యును మునుపటివలెనే చేయవలయును. దీనిని వ్యోమకాంత మందురు, పై చెప్పినదానినే శాలయొక్క యిరువైపుల 1 గాని లేక సగముగాని కూట మును హారమును చేయవలయును, మరియు.

శ్లో॥ షడ్భాగేన మహాశాలా చైతన్నామ్నా మేఘ కాంతంస్యాత్ ।
తన్మధ్యే చతురంశేన శాలాభద్ర యుక్తమజ్జకాంతకం ॥ 9
శేషం పూర్వవ దుర్దిష్టం కుర్యాద్ద శతలహర్మ్య విస్తారే ॥

తా॥ మహాశాల 6 భాగములుచేసిరేని అది మేఘకాంతమగును.
దానిమధ్య 4 భాగములు భద్రమును రచించిన యెడల పద్మకాంత
మగును. మిగిలినపనులన్నియును మునుపటివలెనే చేయవలయును.

శ్లో॥ జన్మాది స్తూపి పర్యంతం తుంగే గణ్యంచాధునా వక్ష్యామః ॥ 10
తుంగే సత్ర్యంశషష్ఠ్యంశం గుణాంశం తుమసూరకం ।
తద్ ద్వయంపాద తుంగంస్యా త్తవర్త ప్రస్తరోన్నతం ॥ 11
తదూర్ధ్వేఽంఘ్రి శరాంశంస్యాత్తదర్తం ప్రస్తరోన్నతం ।
సార్థవేదాంశకంపాద మూర్ధ్వే మంచం ద్వయాంశకం ॥ 12
వేదాంశంచాంఘ్రి కేతుంగం తస్యార్థం ప్రస్తరోన్నతం ।
తద్ ద్వయంచోర్ధ్వకే పాదం సార్థాంశం ప్రస్తరోన్నతం ॥ 13
తదూర్ధ్వేఽంఘ్రి గుణాంశంస్యాత్తవర్త మూర్ధ్వ మంచకం ।
ద్వ్యర్థాంశంపాద తుంగంస్యాత్ సపాదాంశంతు ప్రస్తరం ॥ 14
పాదంద్వ యాంశకం కుర్యాచ్చివాంశం ప్రస్తరోదయం ।
తద్ ద్వ యంచోర్ధ్వ పాదంస్యాత్తదర్త మూర్ధ్వ మంచకం ॥ 15
ద్విభాగం చోర్ధ్వపాదంచై కాంశంచోపరిమంచకం ।
తత్సమం వేదికోత్సేధం గ్రీవతుంగం కలాంశకం ॥ 16
వేదాంశం శిఖరోత్తుంగం శేషాంశంతు శిఖోదయం ।
ఊర్ధ్వ చోర్ధ్వతవే సర్వే కర్ణహర్మ్యాది మందితం ॥ 17
ఏకభాగం ద్వి భాగంవా చాంతశ్చా వృతాలిందకం ।
అధిష్ఠానోప పీఠేవా మహావేద్యాది మేవవా ॥ 18
ఊర్ధ్వోర్ధ్వతవే కుర్యాత్సర్వాలంకార సంయుతం ।
నానాలంకార సర్వాంగం యుక్త్యాప్రాగుక్త వన్నయేత్ ॥ 19
పంజరం శిఖరంపాదం మసూరం ప్రస్తరంవలఖ తోరణకూటం ।
కల్పయేత్ దశ తలాఖ్యని మానే చిత్రమల్ప మధ్య ।
మహదల్పనాసికం ॥ 20

ఇతి మానసారే వాస్తు శాస్త్రే దశతల విధానం నామ అష్ట వింగోఽధ్యాయః

తా॥ అధిష్ఠానము మొదలు స్తూపికవఱకు యెత్తును చెప్పించున్నాడు ఎత్తును 63 భాగములుచేసి అందు అధిష్ఠానము 3 భాగము, స్తంభము 6 భాగము ప్రస్తరము 3 భాగము, రెండవ స్తంభము 5 భాగము, ప్రస్తరము $2\frac{1}{2}$ భాగము, మూడవ స్తంభము $4\frac{1}{2}$ భాగము, ప్రస్తరము 2 భాగము నాల్గవ స్తంభము 4 భాగము ప్రస్తరము 2 భాగము, ఐదవ స్తంభము 4 భాగము, ప్రస్తరము $1\frac{1}{2}$ భాగము, ఆఠవ స్తంభము 3 భాగము, ప్రస్తరము $1\frac{1}{2}$ భాగము, ఏడవ స్తంభము $2\frac{1}{2}$ భాగము, ప్రస్తరము $1\frac{1}{4}$ భాగము, ఎనిమిదవ స్తంభము 2 భాగము, ప్రస్తరము 1 భాగము, తెమ్మిదవ స్తంభము 2 భాగము, ప్రస్తరము 1 భాగము, పదియవ స్తంభము 2 భాగము, ప్రస్తరము 1 భాగము, వేదిక 1 భాగము, గలము 2 భాగము, శిఖరము 4 భాగము, స్తూపిక $1\frac{1}{4}$ భాగముపైపై అంతస్తులయందు అన్నిటియందును కర్ణ హర్మ్యములు మొదలైన వానితోనలంకారముగ చేయవలెను లోపల ఆ లింగముచుట్టూ 1 భాగముగాని 2 భాగములుగాని చేయవలెను. అధిష్ఠానము ఉపపీఠముగాని లేక మహావేదిక మొదలైనవిగాని చేయవచ్చును. పైపై అంతస్తులయందు అన్ని అలంకారములతో యిట్లు చేయవలెను. అనేకవిధములైన అలంకారములతో అన్ని రూపములను ఆలోచనతో పూర్వము చెప్పబడి యుండినట్లు చక్కగా చేయవలెను. పంజరము శిఖరము స్తంభము అధిష్ఠానము ప్రస్తరము వలభితోరణము కూటము మొదలైనవి చేయవలెను. దశ తలమును విమానమున చిత్రములు క్షుద్ర మధ్య మోతములయందు క్షుద్రనాసిక లుండవలెను.

24. దశ భూమికము ద్రావిడ పద్ధతి

సమరాంగణ 62వ అధ్యాయము.

- శ్లో॥ ఇదానీ మభీధాస్యామః ప్రాసాదందశ భూమికం । 200
 ఏకోనాశీ తిరుత్సేధః కరాస్త ద్విస్తృతిఃపునః ।
 షట్పంచాశత్కరాః కర్ణ మానాతో బ్రూ మోఽధభాగశః ॥ 201
 ఏకాదశ కరోత్సేధా కార్యాప్రథమ భూమికా ।
 సార్ధాన్దశ ద్వితీయాస్యాత్ తృతీయాతు కరాన్దశ ॥ 202
 సానానష్ఠా చతుర్థీతు సప్తః సార్ధాస్తు పంచమీ ।
 షష్ఠి సప్తకరా ప్రోక్తా సప్తమీషట్కరాభ వేత్ ॥ 203

పంచ హస్తాష్ట మీఞ్జేయా నవమీతు చతుష్కరా ।

త్రిహస్తా దశమీకార్యా వేదీసాంశంకర ద్వయం ॥

204

ఘంటా కుర్యాత్ ప్రమాణేన సార్వంకర చతుష్టయం ।

ఏవ మేవ సముద్దిష్టే విన్యాసోదశ భూమికే ॥

205

తా॥ పది అంతస్తులు గల దేవాలయము యొక్క కొలతలను చెప్ప
చున్నాడు. ఎత్తు 79 హస్తములును, విస్తారము 56 హస్తములును, కర్ణ
మానమునుండి కొలతలను నిర్ణయించవలెను. మొదటి అంతస్తు 11
హస్తములును, రెండవ అంతస్తు $10\frac{1}{4}$ హస్తములును, మూడవ అంతస్తు 10
హస్తములును, నాల్గవ అంతస్తు $8\frac{1}{4}$ హస్తములును, ఐదవ అంతస్తు $7\frac{1}{4}$
హస్తములును, ఆఠవ అంతస్తు 7 హస్తములును, ఏడవ అంతస్తు 6 హస్త
ములును, ఎనిమిదవ అంతస్తు 5 హస్తములును, తొమ్మిదవ అంతస్తు 4
హస్తములును, పదియవ అంతస్తు 3 హస్తములును, ఆపైన వేదిక 2
హస్తములును, ఘంట 4 $\frac{1}{4}$ హస్తములును, తదుపరి పద్మము 6 అం.
కలశము 21 అం. ఇట్లు దశతలమును చేయవలయును.

(అనుబంధము 14వ పటము చూడుడు)

25. ఏకాదశ భూమి విధానము

కాశ్యప శిల్పము 38వ పటలము.

శ్లో॥ అధవక్ష్యే విశేషేణుద్ర భూమి విధానకం ।

ప్రాసాదమాన విధినా సంగ్రహేత్తు తతోదయం ॥

1

లిధ్యంశం విభవేత్తారం గుణాంశం గర్భగేహకం ।

పక్షాంశం గృహపిండిస్యా దలింద్రంత్యేక భాగయా ॥

2

ఏకాంశం కుడ్యవిస్తార మలింద్రంతు శివాంశకం ।

హారాంతర మధాంశేన కల్పయేత్తు యథాక్రమం ॥

3

అలింద్రం వాఽప్రి స్తంభంవా ఘనభిత్తి తథాఽపివా ।

ప్రస్తరాంతం ఘనంవాఽపి తదూర్ధ్వేఽలింద్ర మేవవా ॥

4

విన్యాస సూత్రయోరంత ర్వాసః పక్షాంశ భాజితే ।

శివాంశం కర్ణకూటం స్యాత్పక్షశాలా ద్విభాగయా ॥

5

మధ్య శాలాగ్నిభాగాస్యా దర్శాంశం పంజరంభవేత్ ।

హారాంతరంచ తత్తుల్యం, కల్ప్యే వంహ్యదిభూతవే ॥

తదూర్ధ్వ భూవిశాలంతు మనుభాగ విభాజితే ।

శివాంశం కూటవిస్తారం కోష్ఠంతద్ ద్విగుణాయతం ॥ 7

శేషం హరాంతరం ఖ్యాతం త్రిభాగైకంతు పంజరం ।

పంజరం కూటకోష్ఠంచ సంఖ్యావై ప్రాగివైవతు ॥ 8

తా॥ పదకొండు అంతస్తులు గల దేవాలయము యొక్క విభానమును చెప్పచున్నాడు. ప్రాసాదలక్షణమున చెప్పబడినరీతిగా విస్తారమును ఎత్తును చేయవలెను. ఆవిస్తారమును 15 భాగములుచేసి గర్భాలయము 3 భాగములును, గోడ 2 భాగములును, అలింద్రము 1 భాగమును, గోడ 1 భాగమును, అలింద్రము 1 భాగమును, హారము 1 భాగమును, చేయవలయును. అలింద్రముగాని స్తంభముగాని లేక లావుగల గోడగాని ప్రస్తరము వరకు లావుగా దిమ్మగానిచేసి దానిపైన యలింద్రముగాని చేయవచ్చును. ప్రస్తరము యొక్క పైభాగమును 15 భాగములుచేసి కర్ణకూటము 1 భాగము, ప్రక్కలనుండెడి శాలలు 2.2 భాగములు, మధ్య శాల 3 భాగములు, పంజరము $\frac{1}{2}$ భాగము, హారము $\frac{1}{2}$ భాగము. ఈ ప్రకారముగా కూటములు 4ను, శాలలు 12ను పంజరములు 16ను హారములు 32ను చేయవలెను. దానిపై అంతస్తును 14 భాగములుచేసి కూటము 1 భాగమును, కోష్ఠము 2భాగమును, మిగిలినది హరాంతరమును. హారములో 3వ వంతు పంజరమును మొదటి అంతస్తువలనే అన్ని రూపములను చేయవలయును. (మూడవ అంతస్తును 13 భాగములును, నాల్గవ అంతస్తును 12 భాగములునుచేసి కూటములు శాలలు పంజరములు హారములు ఆదియే సంఖ్యతో చేయవలెను (మూలములో కనపడలేదు)

శ్లో॥ తదూర్ధ్వ భూమివిస్తారం రుద్రాంశంతు విభాజితే ।

పంజరం కూటకోష్ఠంచ ప్రాగివైవ ప్రకల్పయేత్ ॥ 9

తస్యోర్ధ్వ భూమివిస్తారం దశభాగ విభాజితే ।

కూటంచైవంతు కోష్ఠంచ సంఖ్యామానంచ పూర్వవత్ ॥ 10

తదూర్ధ్వ భూనవాంశేతు కూట వ్యాసంశివాంశకం ।

అధ్యర్ధాంశంతు కోష్ఠానాం శేషంహరాంతరం భవేత్ ॥ 11

హరాంతర త్రిభాగైకం పంజర వ్యాసముచ్యతే ।

ప్రాగ్యత్కూటాది సంఖ్యాఃస్యః కల్పయేచ్చిల్ప విత్తమః ॥ 12

అష్టాంశం విభజేదష్టభూ మేన్వైవంతు విస్తరం ।

కూటవిస్తారమే కాంశం మధ్యేకాలా ద్విభాగయా ॥ 13

పంజరవ్యాసమేకాంశం హారంతంచ తదర్థకం ।

చతుష్కూటం చతుశ్శాలం పంజరాష్టక సంయుతం ॥ 14

హారంతరంకలా సంఖ్యా ప్రోచ్యతేఽష్ట తలాన్వితే ।

నవభూమి విశాలంతు సప్తధా విభజేత్సమం ॥ 15

కూటవ్యాస మధాంశేన కోష్ఠదీర్ఘం ద్విభాగయా ।

శేషంహారంతరం ఖ్యాతం తత్త్రిభాగైక పంజరం ॥ 16

తా॥ ఐదవ అంతస్తును 11 భాగములుచేసి పంజరములు కూటములు కోష్ఠములు మునుపటివలెనే చేయవలయును. ఆఐదవ అంతస్తును 10 భాగములుచేసి కూటములు కోష్ఠములు మున్నగునవి పూర్వమువలెనే చేయవలెను. ఏడవ అంతస్తును 9 భాగములుచేసి కూటము 1 భాగమును, శాల 1 $\frac{1}{2}$ భాగమును, మిగిలినది హారంతమునుచేసి అందులో 3వ పంతు పంజరమును చేయవలెను. దానిపై అంతస్తును 8 భాగములుచేసి కూటము 1 భాగమును, మధ్యమశాల 2 భాగములును, పంజరము 1 భాగమును, హారము $\frac{1}{2}$ భాగమును చేయవలయును 4 కూటములు 4 శాలలు 8 పంజరము 16 హారములు చేయవలెను. ఇది యెనిమిదవ అంతస్తు లక్షణము. దానిపై అంతస్తును 7 భాగములుచేసి కూటము 1 భాగముశాల 2 భాగములు మిగిలినది హారంతరము అందులో మూడవ పంతు పంజరము ఇట్లు తొమ్మిదవ అంతస్తున చేయవలయును.

శ్లో॥ దశభూమి విశాలంతు రసభాగః ఖాజితే ।

ప్రాగ్వత్కూటంచ కోష్ఠంచ పంజరంచ ప్రకల్పయేత్ ॥ 17

ఏకాదీ పంచ భూమ్యంతం భద్ర పంజర సంయుతం ।

పంజరం భూపరిఘాత్తు భద్రంవా భద్రపంజరం ॥ 18

ఊర్ధ్వభూమి విశాలంతు గుణభాగ విభాజితే ।

మధ్య భద్రం తదేకాంశం, దండమానేన నిర్గతేః ॥ 19

తా॥ పదియవ అంతస్తును 6 భాగములుచేసి లోగడ అంతస్తునకు వలెనే కూటములు శాలలుపంజరములు హారములు చేయవలెను. మొదటి అంతస్తునుండి అయిదంతస్తులవరకు భద్ర పంజరములను చేయవలెను. పంజరము యొక్క పైభాగమున భద్రమునుగాని భద్ర పంజరమునుగాని చేయవలయును పదునొకండవ అంతస్తున అనగా శిఖరభాగమున విస్తారమును 3 భాగములుచేసి అందు 1 భాగము మధ్య భద్రమును రచించ

వలెను. ఆ భద్రమము యొక్క నిర్ణయము! దండము విస్తారము కలిగి యుండవలెను.

శ్లో॥ ప్రాసాదస్య తుచోత్సేధం శతాంశం చత్రయోదశం।

కృత్వాసార్థం యుగాంశంతు, ధరాతలము దాహృతం ॥ 20

పాదోచ్చం సార్థవస్వంశం. మంచమానం యుగాంశకం ।

వస్వంశం చరణాయామం పాదోనంచ యుగాంశకం ॥ 21

చరణం సార్థ సప్తాంశం ప్రస్తరం సార్థవహ్నికం ।

సప్తాంశం పాదదీర్ఘంతు సపాదాగ్నిక మంచకం ॥ 22

అర్థాధికం షడంశంతు పాదోచ్చమగ్ని మంచకం ।

షడంశం పాదతుంగంతు పాదో నత్ర్యంశ మంచకం ॥ 23

సద్విపాదంతు భూతాంశం పాదదీర్ఘ ముదాహృతం ।

అర్థాధిక ద్విభాగంతు ప్రస్తరస్యోదయం భవేత్ ॥ 24

సపాద పంచభాగంతు పాదోదయ ముదాహృతం ।

సార్థ పక్షాంశమంచోచ్చం భూతాంశం చరణోదయం ॥ 25

సపాద పక్షభాగంతు మంచమానము దీరితం ।

పాదోన పంచ భాగంతు చరణోదయ మీరితం ॥ 26

మంచమానం ద్విభాగంస్యా త్సార్థ వేదాంశ మంఘ్రికం ।

సత్రి పాదశివాంశంతు ప్రస్తరస్య సముచ్చకం ॥ 27

శివాంశం వేదికామానం కంతోచ్చం సార్థభాగయా ।

అర్థాధికంతు వేదాంశం శిఖరోదయమిష్యతే ॥ 28

పాదోనంతు ద్విభాగంస్యాత్ స్తూపేరు దయమిష్యతే ।

హేమాది స్తూపిపర్యంతం యుగాశ్రం పరికల్పయేత్ ॥ 29

తా॥ దేవాలయము యొక్క యెత్తును 113 భాగములు చేసి అధిష్ఠానము 41 భాగములు, స్తంభము 81 భాగములు, ప్రస్తరము 4 భాగములు, తెండవ స్తంభము 8 భాగములు, ప్రస్తరము 31 భాగములు, మూడవ స్తంభము 7 భాగములు, ప్రస్తరం 31 భా, నాల్గవ స్తంభము 7 భాగములు ప్రస్తరము 31 భాగములు, ఐదవ స్తంభము 61 భాగములు, ప్రస్తరము 3 భాగములు, ఆఱవ స్తంభము 6 భా ప్రస్తరం 21 భాగములు, ఏడవ స్తంభము 51 భాగములు, ప్రస్తరము 21 భాగములు, ఎనిమిదవ స్తంభము 51 భాగములు, ప్రస్తరము 21 భాగములు, తొమ్మిదవ స్తంభము 5 భాగ

ములు, ప్రస్తరము $2\frac{1}{4}$ భాగములు, పదియవ స్తంభము $4\frac{3}{4}$ భాగములు, ప్రస్తరము 2 భాగములు, పదునొకండవ స్తంభము $4\frac{1}{2}$ భాగములు, ప్రస్తరము $1\frac{3}{4}$ భాగములు, వేదిక 1 భాగము, గలము $1\frac{1}{2}$ భాగము, శిఖరము $4\frac{1}{2}$ భాగములు స్తూపిక $1\frac{3}{4}$ భాగములు చేయవలయును. అభిష్టానము మొదలు స్తూపికవఱకు నలుచదరముగా చేయవలయును.

26. బ్రహ్మకాంతము మొదలగు 7 భేదములు

శ్లో॥ శిఖరేతు చతుర్దిక్షు మహానాసీ సమన్వితం ।

పాదం ప్రత్యల్పనాసాధ్యం బ్రహ్మకాంతం తదుచ్యతే ॥ 30

సౌప్తికం సాంతరం మంసం విజయం తదుదాహృతం ।

తదేవ తతక్షాటంచం సంతాః కోష్ఠాః సమంచకాః ॥ 31

సర్వార్థక మిదంఖ్యాతం సర్వ దేవార్థకంపరం ।

తదేవ శిఖరం కంఠం వృత్తమష్టాశ్రవేదికా ॥ 32

ఇంద్రకాంత మితిఖ్యాతం సర్వ దేవార్థకంపరం ।

తదేవమధ్య భద్రాధ్యం కూటకోష్ఠా సమౌతతౌ ॥ 33

సమంచం వావిమంచంవా కూటశాలాచ పంజరం ।

గణికాశాల కంప్రోక్తం బ్రహ్మ విష్ణు శివార్థకం ॥ 34

తదేవ శిఖరం కంఠం వృత్తమష్టాశ్రవేదికం ।

రుద్రకాంత మితిఖ్యాతం విమానం సార్వదైవికం ॥ 35

తదేవ కర్ణకూటంతు భద్రయు కర్ణకూటకం ।

తదేవ సౌష్ఠికానాంతు శిర్షకం మండలాకృతిః ॥ 36

నామ్నాకర్ణ విశాలంతు సర్వదేవప్రియం గృహం ।

ఏవమేకాదశ భూమేర్లక్షణం పరికీర్తితం ॥

ఇతికాశ్యపశిల్పే రుద్రభూమి విధానమష్టా త్రింశః పటలః

(అనుబంధం 16వ పటము చూడుడు)

తా॥ శిఖరమున 4 దిశలను మహా నాసికలును, ప్రతి స్తంభమునందు క్షుద్రనాసికలును చేసినచో బ్రహ్మకాంతమగును కూటములకు ప్రస్తరములను చేసిరేని విజయమగును అదియే విస్తారమైన కూటములతోను శాలలతోను ప్రస్తరములతోను చేసిన యెడల సర్వార్థకమగును. అదియే శిఖరము గలము గుండ్రమును, వేదిక 8 కోణములును చేసిరేని ఇంద్రకాంతమగును, అదియే మధ్య భద్రములును కూటములును కోష్ఠములును సమానముగాను ప్రస్తరములతోగాని ప్రస్తరములు లేకుండాగాని కూటములు,

శాలలు, పంజరములు కలిగిన యెడల గణికమగును. అదియే శిఖరము ను గలమును గుండ్రముగాను వేదిక, 8 కోణములుగాను చేసిరేని రుద్ర కాంతమగును అదియే కర్ణకూటములకు భద్రములును శిఖరము గుండ్రము గాను చేసిరేని కర్ణ విశాలమగును.

27. ఏకాదశ భూమి మరియొక పద్ధతి

మానసారము 29వ అధ్యాయము శంభుకాంతము మొ॥గు 6 విధములు శ్లో॥ ఏకాదశ తలవిధిం లక్షణం వక్ష్యేఽతేధునా ।

శంభుకమీశ కాంతంచ చంద్రాఖ్యం యమకాంతకం ॥ 1

వజ్రకాంత మర్క కాంతంచ స్యాత్కైకమాధ్వర్యనామకం॥
రుద్రహర్మ్యే తతేతారే చై కోనవింశదంశకం ॥ 2

కూటానాం చద్విభాగం స్యాన్మహా శాలానవాంశకా ।
అనుశాలా యుగాంశంస్యాద్ధారా చద్వి ద్విభాగికం ॥ 3

మహాశాలా యామధ్యేతు భద్రశాలా శరాంశకం ।
శంభు కాంతమిత్రప్రోక్తం సర్వాలంకార సంయుతం ॥ 4

తదేవ నాసిమధ్యేతు ద్విభాగం భద్ర సంయుతం ।
ఈ శకాంత మిత్రప్రోక్తం క్షుద్ర హర్మ్యాడి చేరితం ॥ 5

మధ్యమేకాదశతలే త్రింశద్భాగ విశాలకం ।
మహాశాలా దశాంశంస్యాన్మధ్య భద్రం శరాంశకం ॥ 6

తత్పార్శ్వే వీశైకభాగేన కూటం హారాస పంజరం ।
తదేవ వేదభాగేన భద్రశాలాచ మధ్యమే॥ 7

శేషంప్రాగుక్త వత్కుర్యాచ్చంద్ర కాంతమి తిస్మృతం ।
తదేవకూటమే కాంశంస్యాదను శాలాపంచభాగికం॥ 8

త్రిపాదం భద్ర సంయుక్తం తత్త్రిభాగైక భాగికం ।
యమ కాంతమితి ప్రోక్తం సర్వాలంకార సంయుతం ॥ 9

(అనుబంధం 15వ పటం చూడుడు)

తా॥ పదునొకండు అంతస్తులు గల దేవాలయ విధానమును చెప్పి చున్నాడు. శంభుకాంతము, ఈశ్వరకాంతము, చంద్రకాంతము, యమ కాంతము, వజ్రకాంతము, సూర్యకాంతము అని 6 విధములు కలవు. అలయ విస్తారమును 19 భాగములుచేసి కూటము 2 భాగములు, మహాశాల 9 భాగములు, అనుశాల 4 భాగములు, హారము 2.2 భాగములు, మహాశాల యొక్క మధ్య భద్రశాల 5 భాగములు చేసిరేని శంభుకాంతమగును. అది

యేనాసిక యొక్క మధ్యను భద్రము 2 భాగములు చేసినచో ఈశ్వరకాంత మగును. ఇవి క్షుద్రహర్యములు మధ్యమ ఏకాదశ తలమున విస్తారమును 30 భాగములుచేసి మహాశాల 10 భాగములు, దాని మధ్య భద్రము 5 భాగములు, వాని ప్రక్కల 1-1 భాగము కూటమును, హారము పంజరముతో కూడి యుండవలెను అదియే భద్రశాల 4 భాగముల మధ్యనుచేసి మిగిలినవి మునుపటివలెనే చేసినచో చంద్రకాంతమగును. అదియే కూటము 1 భాగమును అనుశాల 5 భాగములును భద్రము 3 భాగములును, దాని యొక్క 3 భాగములలో 1 భాగము నిర్గమము చేసిన యమకాంతమగును.

శ్లో॥ శ్రేష్ఠహర్య విశాలేతు చైకవింశ తిభాజితే ।

ద్వి ద్విభాగేన కూటం స్యాద్ధారంచ ద్వి ద్విభాగతః 10

హరాచతద్ ద్వయోర్మధ్యే చానుశాలా శరాశకం ।

తన్మధ్యే తత్త్రైభాగేన భద్రం కుర్యా ద్విచక్షిణః ॥ 11

మహాశాల నవాంశేన మధ్యే భద్రం శరాశకం ।

తన్మధ్యే భద్రశాలాచ బంధు భాగేన యోజయేత్ ॥ 12

ఏవంతు వజ్ర కాంతంస్యా దర్శకాంత మిహోచ్యతే ।

తదేవ శాలాప్రాంతేతు పార్శ్వేచై కేనసౌష్ఠికం ॥ 13

తద్ ద్వయోరంతరే దేశే తత్సమం క్షుద్రహారయోః ।

పూర్వ వత్కూట విస్తారం శేషం హారంస పంజరం ॥ 14

తన్మధ్యేతు త్రిభాగేన క్షుద్రశాలా విశాలతా ।

తత్పార్శ్వేత్రి త్రిభాగేన హరమధ్యేన భద్రకం ॥ 15

క్షుద్రశాలా త్రిభాగేన మధ్య భద్ర సమ వ్యతం ।

క్షుద్రహారాచ సర్వేణాం నాసికా పంజరాన్వితా ॥ 16

తా॥ ఉత్తమ హర్యము యొక్క విశాలమును 21 భాగము చేయవలెను. 22 భాగములు కూటమును, 22 భాగములు హరమును, హరముల యొక్క రెంటి మధ్య అనుశాల 5 భాగములును, దాని మధ్య మూడవ వంతు భద్రమును, చేయవలయును మహాశాల 9 భాగములును దానిమధ్య భద్రము 5 భాగములును మరల దాని మధ్య భద్రశాల 4 భాగములును చేయవలయును ఇది వజ్ర కాంతమగును పై చెప్పిన దానినే శాల యొక్క ప్రక్కను 1 భాగము శర్ణకూటమును చేయవలయును. ఆ రెండు శాలల యొక్క మధ్య ప్రసేకమున దానితో సమానముగా క్షుద్రహార

మును చేయవలెను. కూటములను మునుపటివలెనే విస్తారమును చేయవలయును. మిగిలిన దిహారమును అందులో పంజరమును కూడ చేయవలెను. దాని మధ్య మూడు భాగములు క్షుద్రశాల యొక్క విస్తారమును చేయవలెను. దాని ప్రక్కలయందు 33 భాగము. హారములును వాని మధ్య భద్రములును క్షుద్రశాల 3 భాగములను అందు మధ్య భద్రముతో చేయవలెను. క్షుద్రహారములన్నిటికిని నాసికా పంజరము లుండవలయును.

శ్లో॥ మధ్యే మధ్యే మహానాసి నేత్రశాలాచ పార్శ్వయోః ।

సర్వాలంకార సంయుక్తం షడ్విధం పరికీర్తితం ॥ 17

శేషభాగంతు సర్వేణాం యుక్త్యాతత్రైవ యోజయేత్ ।

ఏవం విస్తార గణ్యాంస్యాత్తుంగ గన్యామిహోచ్యతే ॥ 18

జన్మాద్విస్తూపి పర్యంతం చోక్తవత్సం గ్రహం విదుః ।

ఏకాదశాంశ భాగేన దశతలోదయాధికం ॥ 19

తదేవసార్థ పహ్నాంశం మసూరోత్తుంగమిష్యతే ।

సప్తాంశం పాదద్వైత్వం స్యాత్తదర్థం ప్రస్తరోదయం ॥ 20

శేషం ప్రాగుక్త షడ్గణ్య మేకాదశ తలోదయే ।

తలోద్వైత్వతనే సర్వం కర్ణ హర్మ్యాపి మండితం ॥ 21

ఏకభాగం ద్విభాగంవా పరితోఽవిందమిష్యతే ।

నానాధిష్ఠాన సంయుక్తం నానా పాదైవలంకృతం ॥ 22

శాలాకూటైశ్చ హరైశ్చ బోక్త వత్సమలంకృతం ।

హారాంతరే కూటశాలా గ్రీవ షోక్త దేవతాన్ ॥ 23

అనుశాలాష్ట దిక్పాలాం స్తత్రద్వాహన సంయుతం ।

యక్ష విధ్యాధరా దీనాం గుహాదీని విన్యసేత్ ॥ 24

గజాధిపగజైశ్చైవ సర్వహర్మ్యమ నిక్షిపేత్ ॥ 25

ఇవి మానసారే వాస్తుశాస్త్రే ఏకాదశ తల విధానం నామ

సవవింశోఽధ్యాయః

తా॥ మధ్య మధ్య మహానాసికలును, ప్రక్కల నేత్రశాలలును, కలిగియుండవలెను. ఇట్లు 6 విధములని తెలియవలెను. మిగిలిన పనులన్నియును ఆలోచనతో చేయవలెను. విస్తారమును చెప్పితిని. ఎత్తును చెప్పించున్నాను. అధిష్ఠానము మొదలు స్తూపిక వరకు దశకలమున చెప్పియున్న దానికంటె 11 భాగములధికము చేయవలయును. అదియే 31

ఏవ మాదితలం కుర్యాదూర్వం రుద్రతలోక్తవత్ ।

సప్త వింశోత్తరశతం కృత్వా హర్షోద్దయం ద్విజ ॥

9

ధరాతలోచ్చం భూతాంశం సవాంశం చరణోదయం ।

సార్థ వేదాంశం మంచోచ్చం శేషం రుద్రతలోక్తవత్ ॥

10

ఏవం భానుతలం ప్రోక్తం త్రయోదశ తలంశృణు ॥

11

ఇది కాశ్యపశిల్పే భానుభూమి విధానమేకోన చత్వావింశః పటలః

తా॥ పదిరెండంతస్తులు గల దేవాలయ విధానమును చెప్పచున్నాడు అలయముల యొక్క విస్తారమును ప్రాసాద మానమున చెప్పబడియున్నది దానిని 17 భాగములుచేసి దానినే కర్ణకూటముల యొక్క శిఖరములు మొగ్గలువలె చేయవలెను. గర్భ మందిరమును 5 భాలను, గోడ 2 భా, లను అలింగ్రము 1 భా, మరల గోడ 1 భా, దాని ప్రక్కను అలింగ్రము 1 భాగమును, హారము 1 భాగమును చేయవలయును. లేక గర్భమును 3 భాగములును గోడ 3 భాగములును, చేసి మిగిలినవి మునుపటివలెనే చేయవలయును. ప్రస్తరము పైనను 17 భాగములు చేసి మధ్యశాల 3 భాగములును, కర్ణకూటము 1 భాగమును, ఆ రెంటి మధ్య 2 భాగములు శాలయును కూటము యొక్కయు శాల యొక్కయు మధ్యను, శాలల యొక్క రెంటి మధ్యను 1 భాగము పంజరమును చేయవలెను. అది కర కూటమువలెనే యుండవలయును. హారమును అండులో సగము చేయవలెను జుద్ర పంజరములను కూడ హారములో చేయవలయును. ఇట్లు మొదటి అంతస్తును చేసి అపైన ఏకాదశ భూమియందు చెప్పబడిన ప్రకారము వరుసగా అన్ని అంతస్తుల యందును చేయవలెను. అలయము యెత్తును 127 భాగములుచేసి అధిష్ఠానము 5 భాగములును, స్తంభము యెత్తు 9 భాగములను, ప్రస్తరము 4½ భాగమును చేసి మిగిలినవియేకాదశ తలమువలెనే అన్నియును చేయవలెను

(అనుబంధము 18వ పటం చూడుడు)

30. ద్వాదశభూమి మరియొక పద్ధతి

పాంచాలము మొదలగు 10 విధములు

మానసారము 30వ అధ్యాయము

శ్లో॥ అన్యభూమి విధానంచ లక్షణం వక్ష్యతేఽధునా ।

భూమిలంబ విధానేతు విస్తారోత్పేధ ముక్తవత్ ॥

1

కుద్రాల్ప మధ్య ముఖ్యేమ యన్మానోరమ్య మానయేత్ ।

- విమానస్య విధానేతు చోక్తవద్భక్తి సంగ్రహం ॥ 2
- పాంచాలం ద్రావిడం చైవ మధ్యకాంతం కలింగకం ।
- వప్రెటం కేరలం చైవ వింశకం మాగధం తథా ॥ 3
- జనకం ముర్జకం చైవ దశకాంతం ప్రకీర్తితం ।
- రవి భూమి విశాకేతు చాష్టా వింశాంశకం భవేత్ ॥ 4
- మహాశాలా దశాంశం స్యాచ్చైషం పూర్వవదాచరేత్ ।
- పాంచాలం ద్రావిడం చైవ రవిభూమ్యల్ప హర్మ్యకే ॥ 5
- మధ్యమాలయ విస్తారే త్రయస్త్రింశ ద్విభాజితే ।
- త్రిభాగం కూట విస్తారం త్వేకాంశం మధ్య భద్రకం ॥ 6
- మహాశాలా నవాంశం స్యాచ్చైషం పూర్వవదా చరేత్ ।
- మధ్యకాంతమితి ప్రోక్తం తస్యకూటం ద్విభాగికం ॥ 7
- అనుశాలా షడంశం స్యాత్తస్యాంగం పూర్వ దర్భవేత్ ।
- ఏవంక లింగకాంతం స్యాన్నానాలంకార సంయుతం ॥ 8

తా॥ పదిరిండంకస్తులు గల దేవాలయము యొక్క విధానమును చెప్పచున్నాడు. భూమి లంబ విధానమున చెప్పబడిన రీతిగా విస్తారమును ఎత్తును చేయవలెను. క్షుద్రము, మధ్యము, ముఖ్యము, అను భేదముల ప్రకారము ఏ మానము అందముగా నుండునో ఆ ప్రకారముగా నిర్ణయించవలెను. విమానము యొక్క విధానమున చెప్పబడిన ప్రకారము భాగములను చేసి పాంచాలము, ద్రావిడము, మధ్యకాంతము, కలింగము, వరాటము, కేరలము, వింశకము, మాగధము, జనకము, మూర్జరము, అను 10 విధములను ద్వాదశ తలమున చేయవలెను. విస్తారమును 28 భాగములు చేసి మహాశాల 10 భాగములును, మిగిలిన వన్నియును ఏకాదశ తలమున చెప్పబడినట్లు చేయవలెను. పాంచాలమును ద్రావిడమును ద్వాదశ భూమి యందు అల్ప హర్మ్యమున చేయవలెను. మధ్య మాలయమున విస్తారమును 33 భాగములు చేసి కూటము 3 భాగములను అందు 1 భాగము మధ్య భద్రము కూడా యుండవలెను. మహాశాల 9 భాగములు చేసి మిగిలినవన్నియును మునుపటివలెనే చేయవలయును. దీనిని మధ్యకాంత మందురు. దాని యొక్క కూటము 2 భాగములును, అనుశాల 6 భాగములును, చేయవలెను. దాని యొక్క రూపములన్నియును మునుపటివలెనే

యుండవలెను. దీనిని కలింగకాంతమందురు. అన్ని విధములైన ఆలంకారములతో చేయవలెను.

(అనుబంధము 19వ పటము చూడుడు)

- శ్లో॥ చతురధిక త్రిదశభాగం హర్మ్య విశాలతే ।
 అష్టాంశేన మహాశాలా పార్శ్వేశాలా శివాంశకం ॥ 9
 ద్వ్యంశాను పంజర శాలా తదర్థం చాంతరాలకం ।
 అనుశాలా త్రిభాగంస్యా దేవాంశ మంతరాలకం ॥ 10
 ద్వ్యంశం పంజర శాలాచ పార్శ్వేశారం శివాంశకం ।
 కూటానాంచ త్రిభాగం స్యాత్సర్వంయుక్త్యాన భద్రకం 11
 మహాశాలా యుగాంశేన మధ్య భద్రం ప్రకారయేత్ తనేతనే విమానేతు
 శాలా పంజర షోడశం ॥ 12
 ఖద్రశాలా ద్విహరాచ తన్మధ్యే చాష్టకం భవేత్ ।
 చతుర్ధిక్షు మహాశాలా చతుష్కూటం తవేతవే ॥ 13
 ఏవం వరాటకాంతం స్యాచ్ఛేషం భాగంతు పూర్వవత్ ।
 తదేవ భూతభాగేన ఖద్రశాలా విశాలకం ॥ 14
 హరాచ తత్త్రిభాగేన యుక్త్యాచ సమలంకృతం ।
 శేషం ప్రాగుక్త వత్కుర్యాత్తుదేవ కేరల కాంతకం ॥ 15
 తదేవ హరాంతన్మధ్యే చైక భాగేన స్థాపికం ।
 వింశ కాంతమితి ప్రోక్తం శేషం పూర్వవదా చరేత్ ॥ 16

తా॥ దేవాలయము యొక్క విస్తారము 34 భాగములు చేసి మహాశాల 8 భాగములను, ప్రక్కను శాల 1 భాగమును, 2 భాగములు అనుశాల పంజరము, అందులో సగము అంతరాలము అనుశాలను 3 భాగములు చేసి అందు 1 భాగము అంతరాలము, పంజరము శాల 2 భాగములు, దాని ప్రక్కను హరము 1 భాగము, కూటము 3 భాగములు అందులో భద్రము 1 భాగము కూడా చేయవలెను. మహాశాల 4 భాగములు మధ్య భద్రమును కూడ చేయవలెను. విమానము యొక్క ప్రతి అంతస్తునను శాలలు పంజరములు 16ను, ఖద్రశాలలు 2ను హరములు, 8యును నలువైపుల మహాశాలలును, ప్రతి అంతస్తునను 4 కూటములను ఇట్లుండిన వరాటకాంతమగును. మిగిలినవన్నియు మునుపటివలెనే భాగములతో చేయవలెను. అదిమే ఖద్రశాల 5 భాగములు హరములు అందులో 3వ భాగము ఆలోచ

నతో అలంకారముగా చేయవలెను. మిగిలినవి పూర్వము వలెనే చేయవలెను ఇది కేరళ కాంతమగును. అదియే హరమును దాని మధ్య పంజరమును 1 భాగమును చేసి రేనివింశకాంతమగును. మిగిలిన పనులన్నియును మును పటివలెనే చేయవలయును.

శ్లో॥ తదే వానుశాలా మధ్యే భద్రశాలైక భాగికం ।

ఏవం మాగధ కాంతంస్యాత్కర్ణ కూటంస భద్రకం ॥ 17

తదేవ మహాశాలాయా ద్విభాగం మధ్య భద్రకం ।

జన కాంతమితి ప్రాక్తం శ్రేష్ఠారవి తలాన్వితం ॥ 18

ఏకాదశ తలోత్తుంగే త్రయోదశాంశ మధికం ।

తద్భాగేన యుగాంశంతు కుట్టిమోదయమీరితం ॥ 19

అష్టాంశం పాదతుంగం స్యాత్తదర్థం ప్రస్తరేదయం ।

అర్థాం శంతుశిఖోపేతం శేషాంశం ప్రాగ్వదుచ్ఛ్రయం ॥ 20

ఏవం ద్వాదశ తలంస్యా త్తుంగం యుక్త్యా సమాచరేత్ ।

ఏకేన పరితఃపిందం తదూర్ధ్వోర్ద్వ తలానిచ॥ 21

ఏకానేక తలాంతేచ చాదిభూమి వశాద్విదుః ।

అనాదృతాంశకం కృత్యా తదూర్ధ్వోర్ద్వ తలానిన్యసేత్॥ 22

ఏక ద్విత్రితు దండంవా మధ్యశాలాయా నిర్గమం ।

మధ్యమేకం ద్విదండంవా క్షుద్రశాలాది నిర్గమం ॥ 23

ఏకాంశ మధ్యర్థ దండంవా సర్వేషాం భద్ర నిర్గమం ।

తవే తవేచ పాదాది బహు కూటంచా లిందకం ॥ 24

తా॥ అదియే అనుశాల యొక్క నడుమ 1 భాగము భద్రశాలను చేసి కర్ణకూటములకు భద్రములను కూడా చేయవలెను. అది మాగధ కాంత మగును. అదియే మహాశాలలో సగము మధ్య భద్రమును చేసినచో జన కాంతమగును. ఇవి యుత్తమ ద్వాదశ తలమున చేయవలయును. ఏకాదశ భూమియందు చెప్పబడిన యెత్తులో 13 భాగములు కలిపి అందు అధిష్ఠానము 4 భాగములను స్తంభము 8 భాగములును, ప్రస్తరము 4 భాగములును చేయవలెను. 1 భాగము చుట్టూ అలిందమును చేయవలెను. శిఖరములో $\frac{1}{8}$ భాగమును కలుపవలెను. దాని పై అంతస్తులు ఒక్కొక్కటి మొదటి అంతస్తు నుండి క్రమముగా చేయవలెను. తగ్గింపు చేయబడిన ప్రకారము ఆకొలతనే తిసికిని పై పై అంతస్తులు చేయుచుండవలెను.

అనగా క్రమముగా తగ్గుదలలు గ్రహించి చేయవలెను. 1-2-3 దండములు మధ్యశాల యొక్క నిర్ణమములను చేయవలెను. క్షుద్రశాల మొదలైన వాని యొక్క నిర్ణమము మధ్యను 1 దండముగాని లేక 2 దండములుగాని చేయవలెను. 1 భాగముగాని $1\frac{1}{2}$ దండముగాని అన్ని భద్రములకును నిర్ణమమును చేయుచుందురు. ప్రతి అంతస్తుని స్తంభములు మొదలుగాను అనేక కూటములును అలిందములును చేయవలెను.

- శ్లో॥ సర్వాంగం కర్ణహర్మ్యాది సాంతర ప్రస్తరాన్వితం ।
 వినాభద్రం మహాశాలా చైకశాలా సమన్వితం ॥ 25
- ఏకభద్రోద్భవ శాలాచ మధ్యకోష్ఠ సమన్వితం ।
 ద్విభద్రా చేన్మహాశాలా మూర్ధ్నిశాలాం ప్రకల్పయేత్ ॥ 26
- సభద్రాచ మహాశాలా భద్రశాలా సమన్వితా ।
 ఊర్ధ్వశాలా సభద్రాఢ్యం ప్రస్తరం సమలంకృతం ॥ 27
- నిర్ణమాంగం మహాశాలా క్షుద్రశాలా సవేశనం ।
 యత్తతో ప్రాసాద మధ్యేతు మహాశాలాం ప్రకల్పయేత్ ॥ 28
- సర్వేషాం హరమధ్యేతు క్షుద్రశాలాం ప్రకల్పయేత్ ।
 యథా హర్మ్యేతు విదిక్షుచ కర్ణకూటం వినిక్షిపేత్ ॥ 29
- క్షుద్రశాలాయాం హారాచ వేశనం యుక్తితోన్యసేత్ ।
 నాసికా పంజరా దీనాం తోరణాద్యంతు పంజరం ॥ 30

తా॥ కర్ణహర్మ్యము మొదలైన సమస్త రూపములను అంతర ప్రస్తరములతో గూడ చేయవలయును. మహాశాలకు భద్రము చేయకుండ యేకశాలతోగూడి యొక్కటియే భద్రమును పైన శాలయును మధ్యశాలయును చేయవలయును. మహాశాలకు రెండు భద్రములును పై శాలకు గూడ భద్రమును ప్రస్తరమును చేయవలెను. మహాశాల యొక్క నిర్ణమము క్షుద్రశాల వేశనమును ప్రాసాదము యొక్క నడుమ మహాశాలను కల్పించవలెను. అన్ని హరముల యొక్క క్షుద్రశాలలను చేయవలెను. హర్మ్యమున యెట్లు చేయుదుమో అటులే నూలలయందును కర్ణకూటములను చేయవలెను. క్షుద్రశాల యందు హరము యొక్క వేశనము ఆలోచనతో చేయవలెను. నాసికా పంజరము మొదలైన వానికిని తోరణము మొదలైనవి

- శ్లో సర్వేషాం హర్మ్యకేహరం చోక్తవత్సమలం కృతం ।
 ఏకద్విత్రి ద్విభాగం వా ప్రాసాద నిర్గమం భవేత్ ॥ 31
- అథవా హస్తమానేన చైకానేకే నవర్థయేత్ ।
 ద్విభూమ్యంత తలాంతం చైకాదశకరాంతకం ॥ 32
- క్రమాత్తు నిర్గమం కుర్యాద్యుక్త్యై తత్రైవ శిల్పిభిః ।
 అనాఖ్యాతా నిచాంగాని యస్మిన్ హర్మ్యేషు చోక్తవత్ ॥ 33
- తత్తదంగాని సర్వాణి సర్వహర్మ్యేషు యోజయేత్ ।
 న నాధిష్ఠాన సంయుక్తం నానాపాదైరలంకృతం ॥ 34
- న నాపంజరా దీనాం నానావర్ణై శ్రీలైశ్చ తోరణం ।
 నానా నాసికాకూటం నానాహరైరలంకృతం ॥ 35
- నానా ప్రస్తర సంయుక్తం నానాగల విభూషితం ।
 నానావేదికా కుర్యాన్నాలంకార భూషితం ॥ 36
- నానాపాలికా దీనాం నానాగేషు స్తూపికాన్వితం ।
 నానాకారంతు పద్మంస్యాన్నానాచ పాలిఫలకాదిభిః ॥ 37

తా॥ అన్ని హర్మ్యములకును హారమును చెప్పబడిన రీతిగా చేయవలెను. 1 గాని, 2 గాని లేక 3 భాగములలో 2 భాగములుగాని ప్రాసాదమునకు నిర్గమమును చేయవలెను. లేక హస్తముతోనైన చేయవలెను. 1 హస్తముగాని యింకా పెంచిగాని చేయవచ్చును. రెండంతస్తులు వరకు 11 హస్తముల వరకును వరుసగా నిర్గమమును చేయవచ్చును, శిల్పాచార్యుడు ఆలోచనతో చేయవలెను. ఇందు కొన్ని రూపములు చెప్పబడకుండినను వానిని గూడ తెలిసికొని మందీరమునకు ఎచ్చటనే రూపముండవలయునో ఆ ప్రకారముగా ఆయా రూపములన్నియును చేయవలయును. ఇట్లు అన్ని విధములైన దేవాలయములకును చేయుచుండవలెను. అనేక విధములైన అధిష్ఠానములును, స్తంభములును, పంజరములును, తోరణములును, నాసికలును, కూటములును, హారములును, ప్రస్తరములును గలములును, వేదికలును, పాలికలును, పద్మములను ఇంకను అనేక విధములైన యలంకారములును, అనేక విధములైన రూపములయందు స్తూపికలును, మొదలగు వానిచేతను.

శ్లో॥ కుర్యాత్తు సర్వహర్మ్యాణాం శిల్పిభిః సమలంకృతం ।

తవే తవే విమానస్య దిక్షా దిక్షాద్వి కోష్ఠకే ॥

తత్త దేవాలయే దేవాంస్త తత్రాగుక్త వన్నయేత్ ।

యక్ష విద్యాధరాదీనాం గణభూతాది రాక్షసాన్ ॥ 39

జన్మాది సప్తమాతరశ్చ రోహిణ్యావాప్స రస్త్రియః ।

విశ్వకర్మాద్య గస్త్యాది నారదా దయః శ్రుతిఘోషకాన్ ॥ 40

సాలోక్యాది పదైః సర్వ భక్తాంశ్చ లక్షణోక్తవత్ ।

అసంఖ్యాతస్త్ర యస్త్రింశద్ బ్రహ్మదీనాంచ సర్వశః ॥ 41

హర్యమూవే తవే చోర్ద్యై సర్వత్ర పరికల్పయేత్ ।

అన్యన్వనుక్త మానానాం చాంగంయుక్త్యా ప్రయోజయేత్ ॥ 42

తా॥ సమస్తమైన దేవాలయములకును పై శ్లోకములయందు చెప్పబడినట్లలంకారములను చేయవలెను. విమానము యొక్క ప్రతి అంతస్తునను అన్ని దిశలయందును శాలల యందు క్రమ ప్రకారము ఆయా దేవాలయముల యందా దేవతల నుంచవలెను. పూర్వము కూడా దేవతలనుంచ వలసిన స్థానములు మొదలైనవి చెప్పబడియున్నవి. యక్షులను, విద్యాధరులు మొదలైన వారిని, ప్రమథ గణమును, భూతములు మొదలైన వారిని రాక్షసులను, సప్తమాతృకలను, రోహిణిని, అప్పర స్త్రీలను, విశ్వకర్మ మొదలైన వారిని, అగస్త్యుడు మొదలైన వారిని నారదుడు మొదలైన వారిని సాలోక్య భక్తులను లెక్కకుమించిన ముప్పదిమూడు కోట్ల దేవతలను బ్రహ్మ మొదలైన వారిని పీఠము మొదలుకొని శిఖరము వరకు అన్ని అంతస్తులయందు మొదటను పైనను అంతట చక్కగా నుంచవలెను. ఇందు చెప్పబడక యున్న కొన్ని రూపములను గూడ ఆలోచనతో తెలిసికొని చక్కగా చేయవలయును.

31. సోపాన లక్షణము

శ్లో॥ దేవానాం మానుషాణాంచ హర్య దీనాంచ సర్వశః

ఆరోహవరోహార్థంచ సోపాన లక్షణం తథా ॥ 43

హర్మ్యాది మండపాదీనాం ప్రాకారా దౌచగోపురే ।

తథా సర్వత ధేశేతు వాపీకూప తటాకకే ॥ 44

నగరగ్రామాది సర్వేషాం కల్ప యేచ్ఛిల్ప విత్తమః ।

అచలంచ చలం చైవ ద్విధా సోపాన మీరితం ॥ 45

శిలాభిశ్చేష్టవైర్భూ ఫిదార్భుభిః సచలం మతం ।

సర్వైశ్చైవాలయం ప్రోక్తం క్షుద్రసోపాన సంయుతం ॥ 46

సర్వేషాం ముఖభద్రాణాం పార్శ్వే సోపాన సంయుతం ।

పార్శ్వ యోర్ద్వారదేశేతు ముఖసోపాన మేవవా ॥

47

ఆరోహర్దం సర్వహర్మ్యేతు దక్షిణద్వార భద్రకే ।

తత్పార్శ్వే పూర్వ దిగ్దేశే సోపానం కారయేచ్ఛభం ॥

48

గుహ్యంఽద్వార దేశేతు వామేసోపాన సంయుతం ।

ఆరాధ్య దేవ దేవస్య ప్రదర్శన మగర్హితం ॥

49

తస్మాత్తు ముఖభద్రేతు పార్శ్వే సోపానం కారయేత్ ।

పార్శ్వయోః పృష్ఠ దేశేతు తత్పార్శ్వే పక్షిపార్శ్వకే ॥

50

తా॥ దేవతా గృహములకును మానవ గృహమునకును అంతటను ఎక్కుటకును దిగుటకును మెట్లు నిర్మించు విధానమును చెప్పచున్నాడు. మేడలకును, మండపములకును, ప్రాకారములకును, గోపురములకును, పర్వత ప్రదేశమునకును, దిగుడు బావులకును, కొనేళ్లకును, చెరువులకును నగరములయందును గ్రామములయందును శిల్పాచార్యుడు మెట్లు రచించవలెను. అచలమనియును, చలమనియును రెండు విధములు కలవు. జాతితోను ఇటుకలతోను రచించినది యచలము. దారువుతో రచించినది చలము అన్నిటికిని అచలములగు మెట్లను నిర్మించవలెను. చిన్న మెట్లను కూడా చేయవలెను. ముఖ భద్రములన్నింటికిని ప్రక్కను మెట్లుండవలెను. ద్వార దేశము యొక్క ప్రక్కలను మెట్లుండవలెను. ద్వారము యొక్క ముందరను మెట్లుండవలెను. అన్ని హర్మ్యములందును ఎక్కుటకు దక్షిణ ద్వారము యొక్క భద్రమునను దాని ప్రక్కలను తూర్పునను మెట్లను రచించవలెను. రహస్య ద్వారము యొక్క ఎడమ ప్రక్కను గూడ మెట్లుండవలెను. పూజించునట్టి దేవ దేవుని పీఠమునకు గూడ మెట్లుండవలెను. కనుక ముఖ భద్రము యొక్క రెండు వైపులను మెట్లను రచించవలెను. ప్రక్కలను వెనుకను దానికి తూర్పునను ప్రక్క యొక్క యిరువైపులను మెట్లను చేయవలయును.

శ్లో॥ యత్రదేశేతు సోపానం తత్రదోషాన విద్యతే ।

ప్రముఖే ముఖ సోపానంన కుర్యాచ్చల్ప విత్తమః ॥

51

అపరే పార్శ్వ యోర్ద్వారే భద్ర హీనత్ర యంతుచేత్ ।

తత్పార్శ్వకేతు సోపానం కుర్యాత్ సంపత్ప్రదాయకం ॥

52

ప్రపాంగే ప్రముఖే భద్రే సోపానం పూర్వ పార్శ్వయోః ।

కుర్యాత్తు తంత్ర విచ్చిల్పి చోక్తమేవం పురాతనైః ॥ 53

తైతిలానా మిత్రప్రోక్తం కుర్యాత్సోపాన ముహ్యతాం ।

నరాణాం సర్వ హర్షేషు వక్ష్యసోపాన లక్షణం ॥ 54

తపస్వ్యాది ద్విజాతీనాం కర్షణానాంచ విశేషతః ।

దేవానా ముక్త వత్కుర్యాద్గేహం సర్వేషు యోజయేత్ ॥ 55

ద్విజానాం భూపతి నాంచ సర్వేషాం భద్రదేశకే ।

పార్శ్వే సోపాన సంయుక్తం తత్పూర్వేదా ప్రకల్పయేత్ ॥ 56

అలిందయుక్తం తద్ధ్వారే వామే సోపాన సంయుతం ।

వినాలింద ప్రదేశేతు ప్రముఖే సోపాన మేవచ ॥ 57

వైశ్యానాం శూద్ర జాతీనాం సోపానం వక్ష్యతేఽధునా

యత్త్వారాది భద్రాణాం యుక్త్యై సోపాన సంయుతం ॥ 58

తా॥ సోపానము కలచోట దోషముండదు ప్రధాన ద్వారమునకు యెదురుగా మెట్లను చేయరాదు. వేరొక ద్వారము యొక్క ప్రక్కలను చేయవచ్చును. అచ్చట భద్రమును హీనములును ఉన్నచో దానికి తూర్పున మెట్లను చేయవచ్చును చలి పందిరి యొక్క ముంగిటను మెట్లు యెదురుగాను ప్రక్కలను చేయవలెను. దేవాలయములకుగూడా మెట్లు చేయవచ్చును. మానవ గృహములన్నిటికిని మెట్లు చేయు విధానమును చెప్పచున్నాడు. యతి మొదలగు ద్విజాతులకును అన్ని కులముల వారికిని దేవతలకు చెప్పింట్లు సమస్త గృహములకు చేయవచ్చును. ద్విజులకును రాజులకును అందరికిని భద్రదేశమున ప్రక్కలను మెట్లుండవలెను. ద్వారము సకెదురుగా నైనను మెట్లుండవచ్చును ద్వారమున అలిందమును యెడమ ప్రక్కను మెట్లును చేయవలెను అలిందములేని చోట యెదురుగా మెట్లుండవలెను. వైశ్యులకును శూద్రులకును మెట్లు చేయు పద్ధతి చెప్పబడుచున్నది ద్వారము యొక్క భద్రము నందు యుక్తితో మెట్లను చేయవలయును

శ్లో॥ గోపురాణాంతు తత్పూర్వే సర్వేషాం లక్షణాన్వితం ।

అద్రిదేశే సమారోహ్య యత్ర తత్రైవ కారయేత్ ॥ 59

వాపీకూప తటాకేవా ఫరితః సోపాన సంయుతం ।

చతుర్దిక్షు చతుష్కోణే చాంతరావేధ వాపునః ॥ 60

- తత్త్వైవ శ్రేష్ఠ దిగ్దేశే కులద్వారం ప్రకల్పయేత్ ॥ 61
- తత్పూర్వేచ ద్విపార్శ్వేచ కుర్యాత్సోపాన ముక్తవత్ ।
అచలంతు ఇతిప్రోక్తం చలం స్థావ్యం యథేష్టకం ॥ 62
- ద్వాదశాంగుల మారభ్య త్రిత్వంగుల వివర్ధనాత్ ।
సార్థహస్తా వసానంస్యాన్న వధా విస్తృతం భవేత్ ॥ 63
- సార్థ ద్విహస్తమారభ్య షట్షడంగుల వర్ధనాత్ ।
సార్థ వేదకరాంతంచ చలమే కంతదాయతిః ॥ 64
- ఏక హస్తం సమారభ్య షట్షడంగుల వర్ధనాత్ ।
తత్త్రి హస్తావసానంస్యాత్ స్థిర సోపాన విస్తృతం ॥ 65
- ద్విహస్తంతు సమారభ్య చతుర్థస్తా వసానకం ।
త్రిహస్తాది పంచ హస్తాంతం షట్షడంగుల వర్ధనాత్ ॥ 66
- ఏతదచల సోపానం విస్తారం నవధా భవేత్ ।
జన్మాది స్తూపి పర్యంతం కుర్యాత్తుంగం హియోజయేత్ ॥ 67
- తా॥ గోపురములకు ప్రక్కలను మెట్లు కొలత ప్రకారము చేయవలెను. కొండ యొక్కటకు కూడా మెట్లు చేయవలెను. కోనేరు దిగుడుజాచి చెఱువు మొదలైనవానికి చుట్టును మెట్లుండవలెను. నాలుగు ప్రక్కలను నాలుగు మూలలను ఆ దిశల యొక్క మధ్యను యిట్లు భద్రములను పేరు గల మెట్లును అక్కడనే ముఖ్యమైన దిశయందు యే జాతికి దగిన ద్వారమును ఆ జాతికి కల్పించవలెను. దాని యెదుటను ఇరువైపులను మెట్లను చేయవలసిన విధముగా చేయవలెను. ఇది అచలములగును, ఇష్ట కములను స్థాపించునట్లు చలమును చేయవచ్చును. విస్తారము 12 అంగులములు మొదలు 33 అంగులములు వృద్ధి చేయుచు. 1½ హస్తము వరకు 9 విధములుగా చేయవచ్చును. 1½ హస్తము మొదలు 6.6 అంగులములు పెంచుచు 4½ హస్తముల వరకు పాడవు చేయవచ్చును. ఇది చలసోపాన విధము 1 హస్తము మొదలు 6.6 అంగులములు పెంచుచు 3 హస్తముల వరకు స్థిరసోపానమునకు విస్తారమును చేయవచ్చును. 2 హస్తములు మొదలుకొని 4 హస్తముల వరకును 3 హస్తములు మొదలుకొని 66 అంగులములు పెంచుచు 5 హస్తముల వరకును 9 విధములుగా స్థిరసోపానమునకు విస్తారమును చేయవచ్చును. అధిష్ఠానము మొదలు స్తూపికవరకు యెత్తును కొలత ప్రకారము చేయవలయును.

- శ్లో॥ లుప మానముక్త వత్కుర్యాత్ సోపానాయామ ముహ్యతాం ।
 అద్రి సోపాన దేశేతు దైర్ఘ్యమానం యథేష్టకం ॥ 68
- విస్తారం పూర్వ వత్కుర్యాద చలం చోక్త వద్భవేత్ ।
 పరితః సోపాన విస్తారం తటాకాద్యా కారం తథా ॥ 69
- పరితః సర్వసోపానం కుర్యాత్ ప్రాగుక్త వన్నయేత్ ।
 పట్టికాత్రయమారభ్య వర్తయేత్ ద్వి ద్వి పట్టికాం ॥ 70
- త్రయోవింశ చ్చతాంతంస్యాద్ దేవానామపి కథ్యతే ।
 పట్టమద్రి మార్గ పర్యంతం తిర్యన్ చోర్ధ్వోర్ధ్వం చోక్తవత్ ॥ 71
- మానుషానాంతు సోపానం పట్టికా యుగ్మ సంయుతం ॥
 త్రిచతుష్పంచ షణ్మాత్రం చలం సోపానపాదకే ॥ 72
- తద్దనంచ విశావేతు సమంవాపాద మధికం ।
 అర్ధాధికంతు పాదోన ద్విగుణం ద్విగుణం తతః ॥ 73
- దండద్వయ సమాయుక్తం ఛిద్రయుక్తాతు పట్టికాః ।
 ఏక ద్విత్స్రంగులం వాపి పట్టికా ఘనమేవచ ॥ 74
- ద్వి త్రివేద శరాంగుల్యం షట్ సప్రాంగుల మేవవా ।
 అష్టనంద దశాంగుల్యం పట్టికా విస్తృతం భవేత్ ॥ 75
- ఏవంతు చలసోపాన మచలం తత్రప్త వక్ష్యతే ।
 పంచ షడంగుల మారభ్య ద్విద్వ్యంగుల వివర్తనాత్ ॥ 76

తా॥ లోపల యొక్క కొలతల ననుసరించి చేయవలయును. అన్ని మెట్లకును పాదపును ఊహించవలెను. కొండమెట్లను చేయునప్పుడు విస్తార మాను యిష్టము వచ్చినట్లు చేయవచ్చును. మెట్ల యొక్క విస్తారమును మాతము పూర్వము చెప్పబడినట్లు చేయవలయును. చెఱుపులు మొదలైన వానికి చుట్టూ వాని ఆకారము ననుసరించి చేయవలయును. చుట్టూ చేయవలసిన మెట్లయను మునుపు చెప్పినట్లు చేయవలయును. 3 పట్టికలు మొదలుకొని 2,2 పట్టికలు పెంచుచు 123 పట్టికల వఱకు దేవతలకు మెట్లు చేయవచ్చును. పట్టము కొండదారి వఱకును అడ్డమును దానికి పై ను చెప్పబడినట్లు చేయవలెను. మనుష్యులకు మెట్లు 2 పట్టికలతోనే చేయవచ్చును. 3-4-5-6 వఱకు చలసోపానము యొక్క పాదమున చేయవచ్చును. దాని యొక్క లావు విస్తారముతో సమానముగాని లేక ఒక పంతు అధికముగాని, లేక సగము యొక్కువగాని, లేక ముప్పాతిక

వంతు యొక్కవగాని లేక రిట్టింపుగాని చేయవచ్చును. 2 హస్తములు పొడవు గలిగి బెజ్జములతో పట్టిక బుండవలయును. పట్టిక యొక్క లావు 1-2-3 అంగులములుండ వచ్చును. 2-3-4-5 అంగులములుగాని లేక 6-7 అంగులములుగాని 8-9 అంగులములుగాని, పట్టిక యొక్క విస్తారమును చేయవచ్చును. ఇట్లు చలసోపానమును చేయవలెను. అచలమును చెప్పచున్నాను. 5-6 అంగులములు మొదలుకొని 2.2 అంగులములు పెంచుచు

(చెప్పబోవు శ్లోకములతో నన్వయము)

- శ్లో॥ ద్వాదశైకార్కమాత్రాంతం పట్టికోత్సేధ విస్తృతం ।
అధిక్యాంగుల విస్తీర్ణం హీనమానోదయం భవేత్ ॥ 77
- సోపాన పార్శ్వయోర్దేశే హస్తి హస్త విభూషితం ।
హస్తమూల విశాలేతు చోక్తాంగువీన్ మానయేత్ ॥ 78
- మూలస్య తత్త్రి భాగైకం హస్తాగ్రాంతం క్షయం క్రమాత్ ।
హస్తి హస్తవదాకారం ద్వారయుక్తం మనోహరం ॥ 79
- త్రిచతుష్పంచ పక్రంచ మూలేన సింహన నైర్యుతం ।
అగ్రాధోఽధార పట్టంస్యా త్పట్టి కంచోక్తమానకం ॥ 80
- అగ్రాదారం పాలికాకారం పట్టికావేదికాకృతిః ।
సర్వాలంకార సంయుక్తం సోపానం లక్షణాన్వితం ॥ 81
- అది సోపాన పార్శ్వేతు ।
నకుర్మాత్ పార్వాంఘ్రికం ॥ 82
- అనేక హర్మ్యస్య విశాలదేశకే ।
సుభూషణోన్మానం యథా ప్రవిశ్యతే కుర్వంతి దోషం ।
కిలభర్తృకర్షణాం ఉక్తంమానం కురుతేతు సంపత్ ॥ 83

తా॥ పై శ్లోకములో చెప్పినట్లు 5-6 అంగులములు మొదలుకొని 2.2 అంగులములు పెంచుచూ 12.13 అంగులముల వరకు పట్టిక యొక్క యెత్తును చేయవచ్చును. ఎత్తుకంటె 1 అంగులము వెడల్పును చేయుట హీనమానము మధ్యమ ఉత్తమ మానములకు ఇంకను వెడల్పు చేయవలయును. మెట్ల యొక్క యిరుప్రక్కలను యేనుగు తొండములను చేయవలెను. తొండము యొక్క మొదట చెప్పబడినట్లు అంగులముల మానమును చేయవలెను. మొదలును 3 భాగములు చేసి అందులో 1 భాగము

తొండము యొక్క వీనుగు తొండమువలెనే రూపమును చక్కగా చేయవలెను. ద్వారముతో గూడ అందముగా చేయవలెను. 3-4-5 ముఖములును చేయవచ్చును. మొదట సింహము యొక్క ముఖ ముండవలెను. పైనను క్రిందను ఆధార పట్టమును చేయవలెను. పట్టికను గూడ కొలత ప్రకారము చేయవలయును. పై ఆధారమును పోలికవలె చేయవలయును. పట్టికను వేదికవలె చేయవలెను. సమస్తమైన అలంకారములతో మెట్లను లక్షణ యుక్తముగా నిర్మించవలెను కొండ యొక్క మెట్ల ప్రక్కను ప్రక్క స్తంభములను ; యగూడదు. సమస్త హర్ష్యముల యొక్క విస్తార దేశమున అలంకారములును ఎత్తును చెప్పబడిన రీతిగా చేయవలయును శాస్త్రోక్త ప్రకారముగా చేసిరేని యజమానునకును శిల్పాచార్యునకును సమస్త సంపదలు కలుగును.

32. జాతి హర్మ్యాది లక్షణము

(మానసారము 30 అధ్యాయము)

- శ్లో॥ వక్ష్యేహం జాతి హర్మ్యాణామాయాది లక్షణం క్రమాత్ ।
 పూర్వోక్తానాం విమానానాం విస్తారాదివశాద్ధి స్యాత్ ॥ 84
- ఆయంద్యయంచ యో నిశ్చ నక్షత్రం వారమంశకం ।
 తిథిర్వాధ పడతాని తథాయాది విదేవిదుః ॥ 85
- సంచితా సంచితా నాంచ అంశేరాయాది భిర్యతం ।
 అపసంచిత హర్మ్యాణాం తిథ్యంతం షడ్ గ్రహీష్యతే ॥ 86
- వికం త్రపాద మర్ధంచ పాదహస్తం యథాక్రమం ।
 జాతిచ్ఛందం వికల్పంచ అభాసంచ చతుర్విధం ॥ 87
- వితత్తదేవ సంయుక్తం హర్మ్యాణాం మానకల్పనం ।
 షట్ సప్తాష్టక వృద్ధిఃస్యాద్ ద్వాదశేన క్షయం నయేత్ ॥ 88
- శేషం తదాయమిత్యుక్తం సంచితాది యథాక్రమం ।
 సప్తాష్ట నవవృద్ధ్యాతు హరేత్పుంక్త్యా వ్యయం భవేత్ ॥ 89
- వికద్విత్రయ వృద్ధ్యాతు క్షపయేత్వష్టాభిశ్చ యోనికం ।
 షట్ సప్తాష్ట వృద్ధ్యాతు సప్త వింశశ్చయో భవేత్ ॥ 90

తా॥ జాతి హర్మ్యముల యొక్క ఆయము మొదలైన లక్షణములను ఏరుసగా చెప్పుచున్నాను. పూర్వము చెప్పబడిన విమానముల యొక్క

విస్తారమును ఒకవైపు దానితోనొకవైపు దానిని వృద్ధి చేయుచు వానికి ఆయుము, వ్యయము, యోని, నక్షత్రము, వారము, అంశము, (తిథి), ఇట్లు 6 విధములు చక్కగా ఆలోచించి చేయవలెను. సంఛితములకును, అసంఛితములకును, అంశ, ఆయుము మొదలైనవి కలిగియుండవలెను. అపసంఛిత హర్యములకు తిథి దోషద్వర్గగా జేయవలెను. 1 హస్తము ముప్పాతికవంతు సగము ఒకటింపాతికవంతు ఇట్లు వరుసగా జాతి ఛందము, వికల్పము, ఆభాసము, అను నాలుగు విధములు కలవు. కనుక ఆ భాగముల ననుసరించి హర్యముల యొక్క మానమును కల్పించ వలెను. 6-7-8 సంఖ్యలచే వృద్ధిచేసి 12చేత భాగించినచో మిగిలినది ఆయు మగును. సంఛితము మొదలైన వానికి వరుసగా 7-8-9 సంఖ్యలతో పెంచి 10 చేత హరించగా వ్యయమగును. 1-2-3 చేతపెంచి 8చేత భాగించిన యెడల మిగిలినది ధ్వబాదియోనియగును. 6-7-8 చేతపెంచి 27చేత భాగించినచో మిగిలినది నక్షత్రమగును.

- శ్లో॥ తచ్చేషం చాపి నక్షత్రం గణయేదశ్వినీ క్రమాత్ ।
 షడష్టనంద వృద్ధాత్ సప్తభిః క్షపయేత్తతః ॥ 91
- శేషం తద్వార మిత్యక్త మర్కవారాది వారయున్ ।
 త్రిభిర్వైదైస్తు వృద్ధిఃస్యాన్నందహ నిర్నవాంశకం ॥ 92
- తిథిరంద్రేణ వృద్ధిఃస్యా త్రింశతాక్షయో భవేత్ ।
 సిద్ధ్యాది ద్వాదశాయఃస్యాచ్ఛిఖరా దివ్యయందశ ॥ 93
- ధ్వబాద్యష్ట యోనిఃస్యా త్తస్కరాదినవాంశకం ।
 ప్రథమాది తిథిరిత్యేవం చోక్త వద్గణయేత్సుధీః ॥ 94
- ఏవమాయాది షడ్వర్గ ।
 శుద్ధింవినా శుభంత్యజేత్ ॥ 95
- ఆయాది షడ్వర్గయుతే విమానే చాయాధికం ।
 క్షిణవ్యయం శుభంస్యాత్ గ్రామాది కర్తృ నృపతిక్రియానాం ।
 సర్వం శుభం తత్కురుతేతు విద్వాన్ ॥ 96
- ఇతి మానసారే వాస్తుశాస్త్రే ద్వాదశ తల విధానం
 నామ త్రింశోద్ధాయః ॥

తా॥ వానిని అశ్వినీ మొదలుగా లెక్కించవలెను. 6-8-9 సంఖ్యలతో పెంచి 7చే భాగించిన శేషము వారమగును. ఆదివారము మొదలుగ లెక్కిం

చవలెను. 3-4చేత పెంచి 9చే హరింపగా శేషము అంశయగును. 9 చేత పెంచి 30 చేత భాగించిన యెడల మిగిలినది తిథి యగును. సిద్ధి మొదలగు 72 ఆయుములును, శిఖరము మొదలగు 10 వ్యయములను ధ్వజము మొదలగు 8 యోనులును, తస్కరము మొదలగు 9 అంశలును, పాఢ్యమి మొదలగు తిథులును ఇట్లు వరుసగా లెక్కించవలెను. ఇట్లు ఆయుము మొదలయిన షడ్వర్గశుద్ధిలేని యెడల శుభములు కలుగవు. ఆయుము మొదలైన షడ్వర్గముతో గూడియున్న విమానమున ఆయుము యొక్కువగను వ్యయము తక్కువగను ఉండెనేని శుభములు కలుగును. గ్రామములు మొదలైనవియును కర్త రాజు మొదలయిన వారును సమస్తమును శుభముగ నుండుటకు షడ్వర్గశుద్ధిని చేయవలయును

33. ద్వాదశ భూమి ద్రావిడ పద్ధతి

పద్మము మొదలగు 5 విధములు

(సమరాంగణ 62వ అధ్యాయము)

శ్లో॥ బ్రూమో ద్వాదశ భౌమంస ।

సప్తషష్ఠి కరాయతః

211

ఉచ్చాయాత్పంచనవతి హస్తఃస్యాత్కర్ణ మానతః ।

అవ్యా చతుర్దశకరా భూమికాస్య విధియతే ॥

212

ద్వితీయైశ్చ దశకరాన్ తృతియార్థయుతాన్ దశ ।

దశహస్తాంశ్చ అర్ధీశ్చ దష్టా సార్థాంస్తు పంచమీ ॥

213

సార్థ సప్తకరా షష్ఠీ సప్తహస్తాచ సప్తమీ ।

అష్టమీ షట్కరాపంచ హస్తాతుసవమీ భవేత్ ॥

214

దశమీ స్యాచ్ఛతుర్దస్తా శ్రహస్తైకాదశీ క్షితిః ।

ద్వాదశీ ద్వాకరౌసార్ధౌ వేదీ బుధః కరద్వయం ॥

215

చతుర్దస్తా భవేష్టాటా సర్వాలంకార భూషితా ।

స్త్రుభకర్ణస్య మానేన కుంభం కుర్యా ద్విచక్షిణః ॥

216

ఉచ్చాలం ద్విగుణం స్తంభాతో హీరం సార్థ గుణాంశకం ।

ఇత్యేతేద్రా విడాః సమ్యక్ ప్రాసాదా ద్వాదశేడితాః ॥

217

విషాం పద్మ మహా పద్మ స్వస్తికా వర్ణమానకః ।

సర్వతో భద్ర ఇత్యేతా స్తలబంధాన్ నివేశయేత్ ॥

218

అరభ్య భూమేరేకస్యా ఆచ ద్వాదశ భూమికాత్ ।

ఊర్ధ్వమానంచ కర్తవ్యం సామాన్యంతేషు పంచసు ॥ 219

పీతై స్తలచ్చందక భూమికాభిర్వి ।

నిర్మితా ద్రావిడ నామధేయాః ప్రాసాద ముఖ్యాః

కథితా యథా యథా ఇత్థం మహాశిల్పి భిరుచ్యతేఽసా 220

(అనుబంధము 20వ పటము చూడుడు)

ఇది సమరాంగణ సూత్రధారనామ్ని వాస్తుశాస్త్రే

ద్రావిడ ప్రాసాదా ద్యాయోనామ ద్విషష్టితమః

తా॥ పదిరెండు అంతస్తులు గల దేవాలయమును నిర్మించు విధానమును చెప్పచున్నాడు. విస్తారము 67 హస్తములును ఎత్తు 95 హస్తములును కర్ణమానము చేత చేయవలయును. మొదటి అంతస్తు 14 హస్తములును, రెండవ అంతస్తు 11 హస్తములును, మూడవ అంతస్తు $10\frac{1}{2}$ హస్తములును, నాల్గవ అంతస్తు 10 హస్తములును, ఐదవ అంతస్తు $8\frac{1}{2}$ హస్తములును, ఆఠవ అంతస్తు $7\frac{1}{2}$ హస్తములును, ఏడవ అంతస్తు 7 హస్తములును, ఎనిమిదవ అంతస్తు 6 హస్తములును, తొమ్మిదవ అంతస్తు 5 హస్తములును, పదియవ అంతస్తు 4 హస్తములును, పదునొకడవ అంతస్తు 3 హస్తములును, పదిరెండవ అంతస్తు $2\frac{1}{2}$ హస్తములును, వేదిక 2 హస్తములును, ఘంటి 4 హస్తములును, అన్ని ఆలంకారములతో చేయవలెను. స్తంభము యొక్క కర్ణముతో సమానముగా కుంభమును చేయవలెను. ఊచ్చాలము స్తంభము నుండి రెట్టింపు చేయవలెను. హారము 3 భాగము చేయవలయును. ఇవియన్నియును ద్రావిడ ప్రాసాదములు 12 విధములు అందును పద్మము మహా పద్మము స్వస్తికము, వర్ణమానము, సర్వతో భద్రము, అను 5 విధములు గలవు. భాగ భేదములచేత వానికి నామము లేర్పడుచున్నవి. మొదటి అంతస్తు నుండి పది రెండంతస్తుల వరకును ఈ ఐదింటికి ఎత్తు సామాన్యముగా నుండినను పీఠ భేదములును, తలచ్చందక భేదములు, భూమి భేదములును, వీనిచేత ముఖ్య నామము లైదుగా నిర్ణయింపబడినవి. ఇట్లు మహా శిల్పాలచే జెప్పబడిన లక్షణాలను వివరించితిమి.

34. త్రయోదశ భూమి విధానము

(కాశ్యప శిల్పము 40వ పటలము)

శ్లో॥ అధవక్ష్యే విశేషేణ త్రయోదశ తలంపరం ।

తస్య విస్తారమానంతు ప్రాసాద మానవద్భవేత్ ॥

- ఏకొనవింశ దంశంతు కర్తవ్యం సదనంతతం ।
 గుణాంశం గర్భగేహంతు పక్షాంశం గృహ విండకం ॥ 2
- అలింద్రంచ శివాంశం స్యాద్భిత్తిః స్యాదున్నతం సమం ।
 అలింద్రం త్వేకభాగేన భిత్తివ్యాసం శివాంశకం ॥ 3
- వ్యోమ భాగమలింద్రం స్యాద్ధారా వ్యాసంచ తత్సమం ।
 విన్యాస సూత్రయోరంతరే కోన వింశదంశకే ॥ 4
- శివాంశం కర్ణ కూటంస్యా న్మధ్యే శాలాగ్ని భాగయా ।
 పక్షశాలాచ తత్తుల్య మేకాంశం పంజరస్యతు ॥ 5
- హారాంతర మధార్దాంశం క్షుద్ర పంజర సంయుతం ।
 పంజరం కర్ణకూటాభం తదా భక్షుద్ర పంజరం ॥ 6
- ఏవ మాదితలం ప్రోక్తమూర్ధ్వం భానుతలోక్తవత్ ।
 ద్వి చత్వారింశ దాధిక్యే శతాంశే సదనోచ్చితే ॥ 7
- పంచాంశం తదధిష్ఠానం దశాంశం చరణోదయం ।
 భూతాంశం మంచ మానంస్యాచ్ఛేషం ద్వాదశ భూమివత్ ॥ 8
- త్రయో దశతలం హ్యేవం కలా భూమి మధోపరి ॥ 9

(ఇది కాశ్యప శిల్పే త్రయోదశ భూమి విధానం
 నామ చత్వా వింశః పటలః)

తా॥ పదమూడంతస్తులు గల దేవాలయము యొక్క విధానమును చెప్పచున్నాడు విస్తారమును పూర్వము ప్రాసాద మానమున చెప్పబడిన రీతిగా చేయవలెను. ఆ విస్తారమును 19 భాగములు చేసి గర్భమును 3 భాగాలును గోడ 2 భాగాలు, అలింద్రము 1 భాగాలు. మరల గోడ 1 భాగాలు, మరల అలింద్రము 1 భాగమును, మరల గోడ 1 భాగమును, మరల అలింద్రము 1 భాగమును, హారము 1 భాగమును చేయవలయును. ప్రస్తరము పైన 19 భాగములు చేసి కర్ణకూటము 1 భాగమును, మధ్యను శాల 3 భాగములును, ప్రక్కను శాల 3 భాగములును, పంజరము 1 భాగమును, హారము 1 భాగమును, అందు క్షుద్ర పంజరమును చేయవలయును. కర్ణకూటమువలె పంజరమును, పంజరమువలెనే క్షుద్ర పంజరమును చేయవలెను ఇట్లు మొదటి అంతస్తును చేయవలయును. దానిపైన ద్వాదశ భూమి యందు చెప్పబడినట్లు చేయవలెను. అలయము యొక్క యెత్తును 142 భాగములు చేసి అధిష్ఠానము 5 భాగములును, స్తంభము 10 భాగ

ములును, ప్రస్తుతము 5 భాగము లును చేయవలెను. మిగిలిన పనులన్నియును ద్వాదశ భూమివలెనే చేయవలయును.

35. షోడశ భూమి విధానము

(కాశ్యప శిల్పము 41వ పటలము)

శ్లో॥ అథ షోడశ భూమిస్తు వక్ష్యతే దేశికోత్తమ ।

ఏవం క్రమేణ సంకల్ప్య పంచాలింద్ర సమన్వితం ॥ 1

పంచహార సమాయుక్తం గృహపిండే సమానకం ।

గర్భగేహం షడంశంచ వేదాంశం గృహపిండికా ॥ 2

శేషం పూర్వ వదుర్దిష్ట మలింద్రాది ద్విజోత్తమ ।

ఏకద్విత్రి చతుష్పంచ భూమౌవాఽథ ధరాతలే ॥ 3

దేవతా స్థాపనం కుర్యాత్ షోడశ స్థల హర్మ్యకే ।

దేవతా స్థాపనం భూమిర్యావత్తా వద్దనంకురు ॥ 4

బాహ్యలింద్రే అలంకారం ఘనమత్యంతరంకురు ।

అలింద్ర జల తత్పాదాచ్ఛాదితం వాతులాదిభిః ॥ 5

ప్రస్తురాంతర్వనంవాఽథ క్రాంతం వాతత్తు తద్దనం ।

వ్యాసేన వేద త్రింశంశే కర్ణకూటం శివాంశకం ॥ 6

హర్మ్యం మధ్యేతు వేదాంశం శాలాయామ ముదాహృతం ।

తయోర్మధ్యేతు పక్షాంశేఽర్థ తుంగం పరికల్పయేత్ ॥ 7

తయోర్మధ్యే శివాంశేన పంజరం కర్ణ కూటవత్ ।

హారాంతరం తయోర్మధ్యే అర్థాంశేనైవ కల్పయేత్ ॥ 8

ఏవంహి కల్పయేదాది భూమౌ శాలాష్ట వింశతిః ।

కర్ణకూటం తువేదాసు ద్వాత్రింశం పంజరం భవేత్ ॥ 9

సవేద షష్టి సంఖ్యాః స్యాద్ధారాంతరం ద్విజోత్తమ ।

ఏవమాది తలంఖ్యాతం తద్దిద్వాత్రిం శదంశకే ॥ 10

(అనుబంధము 21వ పటమును చూడుడు)

తా॥ పదునాఱు అంతస్తులు గల దేవాలయమును రచించు పద్ధతిని చెప్పచున్నాడు. ఒక్కొక్క భాగము చొప్పున అలింద్రములు 5ను, హారములు ఒక్కొక్క భాగము చొప్పున 5ను, గోడ కూడ ఒక్కొక్క భాగమును గర్భ గృహము 6 భాగములును గోడ 4 భాగములును, ఇట్లు 42 భాగము

లతో చేయవలెను. మిగిలినవన్నియును మునుపటివలెనే చేయవలెను. మరియు పదునాఱు అంతస్తుల డెవాలయమున దేవతా స్థాపనము మొదటి అంతస్తునగాని, రెండవ అంతస్తునగాని, మూడవ అంతస్తునగాని, నాలుగవ అంతస్తునగాని అయిదవ అంతస్తునగాని చేయవచ్చును. దేవతా స్థాపనమును ఎంతవఱకు నిర్ణయింతుమో అంతవఱకు ఒక్కటే దిమ్మగా చేయవలెను. వెలుపల అలింగ్రమున అలంకారము దిమ్మ యొక్క పైన పరస్థలమును విడగొట్టి చేయవలయును. అలింగ్రములున్న చోట స్తంభములును వానిపైన దూలములను వేయవలయును. లేక ప్రస్తరములోనే కలిపి యైనను చేయవచ్చును. ఇట్లు నలువైపుల దిమ్మ మీదనుగాని ప్రస్తరమునగాని చేయవచ్చును. విస్తారమును 34 భాగములు చేసి కర్ణకూటము 1 భాగమును, మధ్యశాల 4 భాగములును, కర్ణకూటమునకును మధ్యశాలకును మధ్య ప్రదేశమును అందులో సగము యెత్తునను 2 భాగముల చొప్పునను 6 శాలలను చేయవలయును. ఆ శాలల యొక్క నడుమ పంజరములను ఒక్కొక్క భాగము చొప్పున చేయవలెను ఆ పంజరములకు రెండు వైపుల జలాంతరములను అర్థ భాగము, అర్థ భాగము చొప్పున చేయవలెను. ఇట్లు మొదటి అంతస్తు పైన 28 శాలలును, 4 కర్ణ కూటములును, 32 పంజరములును 64 హారములును చేయవలయును. మరియును రెండవ అంతస్తున 32 భాగములు చేయవలయును.

శ్లో॥ ద్విభాగం మధ్యశాలా స్యాచ్ఛేషం పూర్వవదా చరేత్ ।

ద్వితీయం హ్యేవమాఖ్యాతం తృతీయ మధునోచ్యతే ॥

11

తా॥ రెండవ అంతస్తున మధ్యశాలను 2 భాగములు చేసి మిగిలిన వన్నియును మొదటి అంతస్తున చేసిన కాలత ప్రకారము చేయవలయును.

శ్లో॥ త్రింశదంశ విభాగంతు కృత్వాహాసం త్రిభూమికం ।

కర్ణకూట స్థపార్శ్వస్తం పంజరం త్వర్థభాగయా ॥

12

హారాంతరంత దర్శంస్యాచ్ఛేషం ద్వితీయ భూమివత్ ।

చతుర్భూమి విశాలంతు చాష్టా వింశతి భాగయా ॥

13

కర్ణకూట సమీపస్తం శాలయాస్తు ద్విపార్శ్వయో ।

అర్ధాంశం పంజరవ్యాసం శేషం ప్రాగివ కల్పనం ॥

14

పంచమే తల విస్తారే షడ్వింశత్స్థం శభాజితే ।

మధ్యే శాలాతు వేదాంశం వ్యోమాంశం కర్ణకూటకం ॥

15

తయోర్మధ్యస్థ శాలాచ తయోర్మధ్యే చకోష్ఠకం ।

ప్రత్యేకం చద్విభాగేన కల్పయేచ్ఛిల్ప విత్తమః ॥ 16

తయోర్మధ్యేఽర్థ భాగేన పంజరం కర్ణకూటరత్ ।

హారాంతరం తదర్థేన తేషాం సంఖ్యాఽఽ దిభూమివత్ ॥ 17

తా॥ మూడవ అంతస్తును 30 భాగములు చేసి కర్ణకూటము యొక్క ప్రక్కనున్న పంజరమును మాత్రము $\frac{1}{2}$ భాగము చేసి అందులో సగము హారాంతరమును చేయవలెను మిగిలినవన్నియును రెండవ అంతస్తున చేసి నట్లే చేయవలెను నాలుగవ అంతస్తున విస్తారమున 23 భాగములు చేసి కర్ణకూటము ప్రక్కనున్న శాల యొక్క రెండు వైపులను పంజరములను అర్థ భాగము అర్థ భాగము చొప్పున చేయవలెను. మిగిలినవి యెప్పటివలెనే చేయవలెను. ఐదవ అంతస్తున విస్తారమును 26 భాగములు చేసి మధ్య శాలను 4 భాగములును కర్ణకూటము 1 భాగమును, వాని మధ్య శాలలు పూర్వమువలెనే 22 భాగములు చేసి పంజరములను $\frac{1}{2}$ భాగము చొప్పున కర్ణకూటమువలెనే చేయవలయును. హారమును అందులో సగము చొప్పున చేయవలయును. అన్ని రూపములను మొదటి అంతస్తు వలెనే యుండ వలయును.

శ్లో॥ షష్ఠంచ భూమి విస్తారం చతుర్వింశతి భాజితే ।

మధ్యే కోష్ఠం ద్విభాగేన శేషం పూర్వ వదేవహ ॥ 18

సప్త భూమెస్తు విస్తారం ద్వావింశత్యం శకం భవేత్ ।

శివాంశం కర్ణకూటంతు మధ్యశాలా ద్విభాగయా ॥ 19

తయోర్మధ్యే శివాంశేన షుద్రకోష్ఠం ప్రకల్పయేత్ ।

తయోర్మధ్యే ద్విభాగేన కోష్ఠాయామ ముదాహృతం ॥ 20

అర్ధాంశం పంజర వ్యాసం తదర్థం హరయోఽంతరం ।

పంజరం కూట కోష్ఠంచ సంఖ్యైవై ప్రాగివైవత ॥ 21

అష్టమం భూమి విస్తారం వింశత్యంశ విభాజితే ।

వ్యోమాంశం కర్ణకూటంస్యా న్మధ్యేకోష్ఠం ద్విభాగయా ॥ 22

తయోర్మధ్యే విభాగేన కోష్ఠాయామ ముదాహృతం ।

అర్ధాంశం పంజర వ్యాసం తదర్థం హరయోఽంతరం ॥ 23

పంజరం కూటకోష్ఠంచ సంఖ్యా స్యాత్ ప్రాగివైవతు ॥

తా॥ ఆఅవ అంతస్తున విస్తారమును 24 భాగములు చేసి మధ్య శాలను 2 భాగములు చేసి మిగిలినవి పూర్వము వలెనే చేయవలెను. ఏడవ అంతస్తు విస్తారమును 22 భాగములు చేసి కర్ణకూటము 1 భాగమును, మధ్యశాల 2 భాగములును ఆ రెంటి మధ్య క్షుద్ర కోష్ఠము 1 భాగమును మరల ఆ రెంటి మధ్య కోష్ఠము 2 భాగములును, పంజరము $\frac{1}{2}$ భాగమును అందులో సగము హారమును చేయవలెను పంజరములు కూటములు శాలలు మునుపటివలెనే సంఖ్య యుండవలెను. ఎనిమిదవ అంతస్తున విస్తారమును 20 భాగములు చేసి కర్ణకూటము 1 భాగమును, మధ్యశాల 2 భాగములును, ఆ రెంటి మధ్య శాలలు ఆ ప్రకారముగా మిగిలిన $1\frac{1}{2}$ చొప్పున భాగములును, పంజరము $\frac{3}{4}$ భాగమును హారము $\frac{1}{4}$ భాగమును చేయవలెను పంజరములు కూటములు కోష్ఠములు మునుపటి సంఖ్యయే యుండవలెను గాని తగ్గించగూడదు.

- శ్లో॥ అష్టమం భూమి విస్తారం వింశత్యంశ విభాజితే ॥ 24
- వ్యోమాంశం కర్ణకూటం స్యాన్మధ్యే కోష్ఠం ద్విభాగయా ।
తయోర్మధ్యే ద్విభాగేన కోష్ఠాయామ ముదాహృతం ॥ 25
- తయోర్మధ్యే శివాంశేన క్షుద్ర కోష్ఠం ప్రకల్పయేత్ ।
శేషం ప్రాగివ కర్తవ్యం తేషాం సంఖ్యాది పూర్వవత్ ॥ 26
- నవభూమి విశాలంతు త్రి షడంశ విభాజితే ।
శివాంశం కర్ణకూటం స్యాన్మధ్యే శాలా ద్విభాగయా ॥ 27
- తయోర్మధ్యేర్దభాగేన పంజరం పరి కల్పయేత్ ।
తస్యార్దేనైవ తత్పార్శ్వే తయోర్ధారాంతరం భవేత్ ॥ 28
- తత్పార్శ్వయో ద్విభాగం స్యాత్కోష్ఠం కుర్యా ద్విశేషతః ।
కూటకోష్ఠాంతరే చైవ కోష్ఠయోరంతరేఽపిచ ॥ 29
- పంజరం కల్పయేద్ధీమా నర్దాంశేనైవ సువ్రత ।
హారాంతరం తదర్ధాంశం కల్పయేచ్ఛిల్ప విత్తమః ॥ 30
- వింశత్కోష్ఠం చతుష్కూటం పంజరం భాను భిర్ద్వయం ।
కల్పేవం నవభూమౌతు డశభూమి మధోచ్యుతే ॥ 31

తా॥ మరియు ఎనిమిదవ అంతస్తును యింకొక విధముగాను చేయవచ్చును. ఆ భాగములను చెప్పచున్నాను. విస్తారమును 20 భాగములు

చేసి కర్ణకూటము 1 భాగమును, మధ్యశాల 2 భాగములును, ఆ రెంటి మధ్యశాల 2 భాగములును, మరల ఆ రెంటి మధ్య క్షుద్రశాల 1 భాగమును చేసి మిగిలినవి మునుపటివలెనే చేయవలెను. వాని యొక్క సంఖ్య మునుపటివలెనే యుండవలెను. తొమ్మిదవ అంతస్తును 18 భాగములు చేసి కర్ణకూటము 1 భాగమును, మధ్యశాల 2 భాగములును, ఆ రెంటి మధ్య పంజరము $\frac{1}{2}$ భాగమును, దాని యొక్క రెండు ప్రక్కలను అందులో సగము చొప్పున హారము నుంచవలెను, ఆ పంజరమునకు రెండు ప్రక్కలను 2.2 భాగముల చొప్పున శాలలు చేయవలెను. కూటకోష్ఠముల రెంటి మధ్యను శాలల రెంటి మధ్యను $\frac{1}{2}$ భాగము చొప్పున పంజరములను చేయవలెను. అందులో సగము హారము రెండు వైపుల నుండవలెను. శాలలు 20 కూటములు 4 పంజరములు 24 చేయవలయును.

శ్లో॥ దశభూమేస్తు విస్తారం పోడశాంశ విభాజితే ।

కర్ణకూటం శివాంశం స్యాత్తత్సమం పంజరస్తరం ॥ 32

శాలాయామం ద్విభాగంస్యా దద్ధాంశం హరయోఽం తరం ।

భాను శాలా చతుష్కూటం కలా పంజర సంయుతం ॥ 33

హారాంతరంతు ద్వా త్రింశత్కల్పయే ద్దశమేతవే ।

ఏకాదశ తల వ్యాసం మనుభాగ విభాజితే ॥ 34

శివాంశం కర్ణకూటంతు మధ్యేశాలా ద్విభాగయా ।

తయోర్మధ్యస్త శాలానాం గుణాంశం పరికల్పయేత్ ॥ 35

అద్ధాంశం పంజర వ్యాసం తదర్థం హరయోఽం తరం ।

చతుష్కూటార్క శాలాచ పంజరం పోడశాన్వితం ॥ 36

హారాంతరం చద్వాత్రింశ త్కల్ప్యం రుద్రతవేఽపిచ ॥

తా॥ పదియవ అంతస్తు విస్తారమును 16 భాగములు చేసి కర్ణకూటము 1 భాగము, శాల 2 భాగములు, హారము $\frac{1}{2}$ భాగము, 12 శాలలు 4 కూటములు 16 పంజరములు 32 హారములు చేయవలెను. పదునొకండవ అంతస్తు విస్తారము 14 భాగములు చేసి కర్ణకూటము 1 భాగము, మధ్యశాల 2 భాగములు, ఆ రెంటి మధ్య శాలలు 3 3 భాగములు, పంజరము $\frac{1}{2}$ భాగము, అందులో సగము హారము కూటములు 4 శాలలు 12 పంజరములు 16 హారములు 32 చేయవలయును.

పంజరం కూటకోష్ఠంచ సంఖ్యా రుద్రతలే తువా ।

సర్వేషామపి కోష్ఠానాం పక్షాంశం ప్రవిధీయతే ॥ 38

త్రయోదశ తలవ్యాసం దశభాగ విభాజితే ।

కర్ణకూటం శివాంశేన మధ్యేశాలా ద్విభాగయా ॥ 39

తయోర్మధ్యేఽర్థ భాగేన పంజరం కర్ణకూటవత్ ।

హారాంతరం చతుస్సార్థం సంఖ్యా ద్వాదశ భూమివత్ ॥ 40

చతుర్దశ తలవ్యాసో వసుభాగ విభాజితే ।

శివాంశం కర్ణకూటం స్యాన్మధ్యేశాలా ద్విభాగయా ॥ 41

అర్థాంశం పంజర వ్యాసం తస్సార్థం హరయోఽంతరం ।

చతుష్కూటం చతుశాలం పంజరం షోడశాన్వితం ॥ 42

హారాంతరం చతుర్వింశత్కల్పైవ వంతుహ్య నూత్తమం ॥

తా॥ పది రెండవ అంతస్తును 12 భాగములు చేసి పంజరములు కూటములు శాలలు పదునొకండవ అంతస్తున చేసిన సంఖ్యయే చేయవలయును శాలలన్నియును రెండేసి భాగములే చేయవలయును పదుమూడవ అంతస్తు విస్తారమును 10 భాగములు చేసి కర్ణకూటము 1 భాగమును, మధ్యశాల 2 భాగములును, దానికిరువైపుల శాలలు 2.2 భాగములును, పంజరము $\frac{1}{2}$ భాగమును అందులో సగము హరమును ఇట్లు పదిరెండవ అంతస్తున చేసినట్లు చేయవలయును. పదునాల్గవ అంతస్తు విస్తారమును 8 భాగములు చేసి కూటము 1 భాగమును, మధ్యశాల 2 భాగములును, పంజరము $\frac{1}{2}$ భాగమును అందులో సగము హరమును 4 కూటములును, 4 శాలలును, 16 పంజరములును, 24 హరములును చక్కగా చేయవలయును.

శ్లో॥ త్రి పంచభూమి షడ్భాగం విస్తారం విభజేత్సమం ॥ 43

కర్ణకూటం తువ్యోమాంశం మధ్యేశాలా ద్విభాగయా ।

హారాంతరం తుశశ్శంశం యుగ్మ పంజర సంయుతం ॥ 44

షోడశార్థ తలవ్యాసో వేదభాగ విభాజితే ।

ద్విభాగ విస్తృతం దండమాసం నీచ్రంతు మధ్యమే ॥ 45

తా॥ పదునైదవ అంతస్తును 6 భాగములు చేసి కర్ణకూటము 1 భాగమును, మధ్యశాల 2 భాగములును, హారాంతరము 1.1 భాగము చేసి అందులో సగము మధ్య పంజరమును చేయవలెను. పదునాల్గవ అంతస్తు

విస్తారమును 4 భాగములు చేసి అందులో సగము మధ్య 1 దండము ప్రమాణము ముందుకు నిర్దమమును చేయవలయును.

- శ్లో॥ కృత్వా ప్రాసాదతుంగంతు ద్వీభాగేన శతద్వయం ।
 ధరాతలంతు సప్తాంశం చరణం చత్రయోదశం ॥ 46
- సార్థ ప్తంతు మంచోచ్చం పాదోచ్చం భాను సంఖ్యాయా ।
 ప్రస్తరోచ్చంతు షడ్భాగం రుద్రాంశం చరణోదయం ॥ 47
- సార్థ భూతాంశ మంచంస్యా ద్దశాంశం చరణోదయం ।
 భూతాంశం మంచమానంతు నవాంశం చరణోదయం ॥ 48
- సార్థ వేదాంశ మంచోచ్చం కల్పయేచ్ఛిల్ప విత్తమః ।
 పాదోచ్చం సార్థవస్త్వాంశం మంచమానం యుగాంశకం ॥ 49
- వస్త్వాంశం చరణోచ్చంతు మంచం పాదోనకం యుగం ।
 చరణం సార్థ సప్తాంశం ప్రస్తరం సార్థ వహ్నికం ॥ 50
- సప్తాంశం పాదదీర్ఘంతు పాదాధిక్యాగ్ని మంచకం ।
 అర్థాధికం షడంశంతు పాదోచ్చంత్యగ్ని మంచకం ॥ 51
- షడంశం పాదమానంతు పాదో నాగ్న్యాంశ మంచకం ।
 అర్థాధికంతు భూతాంశం పాద దైర్ఘ్య ముదాహృతం ॥ 52
- అర్థాధికం ద్వీభాగంతు ప్రస్తర స్కోదయం భవేత్ ।
 సపాద పంచ భాగంతు పాదదీర్ఘ ముదాహృతం ॥ 53

తా॥ పదునాఱుతస్తులు గల దేవాలయము యెత్తును 198 భాగములు చేసి అధిష్ఠానము 7 భాగములు, స్తంభము 13 భాగములు, ప్రస్తరము 6 $\frac{1}{2}$ భాగములు, రెండవ స్తంభము 12 భాగములు, ప్రస్తరము 6 భాగములు మూడవ స్తంభము 11 భాగములు, ప్రస్తరము 5 $\frac{1}{2}$ భాగములు, నాల్గవ స్తంభము 10 భాగములు, ప్రస్తరము 5 భాగములు, ఐదవ స్తంభము 9 భాగములు, ప్రస్తరము 4 $\frac{1}{2}$ భాగములు, ఆఱవ స్తంభము 8 $\frac{1}{2}$ భాగములు ప్రస్తరము 4 భాగములు, ఏడవ స్తంభము 8 భాగములు, ప్రస్తరము 3 $\frac{3}{4}$ భాగములు, ఎనిమిదవ స్తంభము 7 $\frac{1}{2}$ భాగములు, ప్రస్తరము 3 $\frac{1}{2}$ భాగములు తొమ్మిదవ స్తంభము 7 భాగములు, ప్రస్తరము 3 $\frac{1}{2}$ భాగములు పదియవ స్తంభము 6 $\frac{1}{4}$ భాగములు, ప్రస్తరము 3 భాగములు, పదునొకండువ స్తంభము 6 భాగములు, ప్రస్తరము 2 $\frac{3}{4}$ భాగములు, పదిరెండవ

స్తంభము 5 $\frac{1}{4}$ భాగములు, ప్రస్తరము 2 $\frac{1}{2}$ భాగములు, పదుమూడవ
స్తంభము 5 $\frac{1}{4}$ భాగములు చేయవలయును.

(అనుబంధము 22వ పటము చూడుడు)

శ్లో॥ సార్థ పక్షాంశ మంచోచ్చం భూతాంశం చరణాయతం ।

సపాదపక్ష భాగంతు మంచమాన ముదీరితం ॥ 54

పాదోన పంచ భాగంతు చరణోదయ మీరితం ।

మంచమానం ద్విభాగం స్యాత్సార్థ వేదాంశ మంఘికం ॥ 55

సత్రిపాద శివాంశంతు ప్రస్తరస్య సముచ్చితం ।

శశ్యంశం వేదికామానం కంతోచ్చం తద్ ద్విభాగయా ॥ 56

అర్థాధిక యుగాంశంతు శిఖరోదయ మీరితం ।

సపాదాంశం శిఖామానం కల్పయేత్తు 4 మేణచ ॥ 57

తా॥ పదుమూడవ ప్రస్తరమును 2 $\frac{1}{2}$ భాగములును, పదునాల్గవ
స్తంభము 5 భాగములును, ప్రస్తరము 2 $\frac{1}{4}$ భాగములును, పదునైదవ
స్తంభము 4 $\frac{3}{4}$ భాగములును, ప్రస్తరము 2 భాగములును, పదునాఱవ
స్తంభము 4 $\frac{1}{2}$ భాగములును, ప్రస్తరము 1 $\frac{3}{4}$ భాగములును, గలము 2
భాగములును, శిఖరము 4 $\frac{1}{2}$ భాగములును, స్తూపిక 1 $\frac{1}{4}$ భాగమును
మొత్తము 198 భాగములు చేయవలయును.

36. బ్రహ్మకాంతము మొదలగు 6 విధములు

శ్లో॥ హోమాదిస్తూప పర్యంతం యుగాశ్రం పరి కల్పయేత్ ।

శిఖరేతు చతుర్దిక్షు మహానాసీ సమన్వితం ॥ 58

పాదం ప్రత్యల్పనా సాధ్యం బ్రహ్మకాంత ముదాహృతం ।

తదేవ సోన్నతం మంచం సాష్టికోన్నత కోష్ఠకం ॥ 59

సారస్వత మిదం ఖ్యాతం శివప్రియకరం గృహం ।

తదేవ సతకూటంచ కోష్ఠాన్నత సమంచకం ॥ 60

ప్రాచేశమితి విఖ్యాతం సర్వ సమ్మద్ధి కారణం ।

తదేవ శిఖరం కంతం వస్వశ్రం పరికల్పయేత్ ॥ 61

శిఖరైష్ట మహానాసీ యుక్తం తచ్చీకరం భవేత్ ।

తదేవ మధ్య భద్రాధ్యం కూటకోష్ఠా సమోన్నతో ॥ 62

సమంచోవాప్య మంచోవా కూటశాలౌ ద్విజోత్తమ ।

పార్శ్వైక మిదంఖ్యాతం మహానాసీకరం భవేత్ ॥ 63

తదేవ శిఖరం కంఠం వృత్త మష్టాశ్ర వేదికం ।

వేదికాశ్రైష్ఠ్యవ వృత్తావా వృత్తాకార ఘటాఽపివా ॥

64

సుశాంభవ మిదంఖ్యాతం శంకరస్యప్రియావహం ।

పంజరం కూటకొష్ఠంచ శిఖరంచ ఘటం తథా ॥

65

ఏవ మాదీని సర్వాణి నాగరాద్యుచితం కురు॥

తా॥ అధిష్ఠానము మొదలుకొని స్థూపిక వఱకు నలుచదరముగాచేసి నలువైపుల మహానాసికలను రచించి స్తంభములకు క్షుద్రనాసికలను చేసి నచో బ్రహ్మకాంతమగును. అదియే యెత్తయిన ప్రస్తరములును, కూటము లును, శాలలును కలిగియుండెనేని సారస్వత మగును. అదియే తగ్గిన కూట ములును, ఎత్తయిన శాలలు ప్రస్తరములును కలిగియుండెనేని ప్రాదేశ మగును. ఇది సఖ్యమును సమృద్ధి చేయును. అదియే శిఖరమును కంఠ మును 8 కోణములుగా చేసి శిఖరమున 8 మహా నాసికలను రచించిన యెడల శ్రీకరమగును అదియే మధ్యను భద్రమును రచించి కూటము లును శాలలును సమానమైన యెత్తులో రచించి వానికి ప్రస్తరములతో గాని ప్రస్తరములు లేకుండగాని చేసినచో పార్వతీకమగును. అదియే శిఖర మును కంఠమును గుండ్రముగా చేసి వేదిక 8 కోణములుగా రచించి వేదికలు గుండ్రముగా గాని గుండ్రముగా కుంభములుగాని రచించినచో సుశాంభవమగును. ఇదియును శివప్రియమైనదియే పంజరము కూటము కొష్ఠము, శిఖరము, కుంభము ఈ మొదలైనవన్నియును నాగరము వేసరము ద్రావిడము అను పద్ధతుల ననుసరించి చక్కగా ఒక్కటే జాతిలో చేయ వలయును.

శ్లో॥ అనేనైవాధవా కుర్యా దేకానేకాది భూమయః ॥

66

యంత్ర స్తంభేషు కర్తవ్యం తలంత స్మాద మంచకం ।

తత్రల స్యోచిత వ్యాసం తుంగ కుడ్యంచ గర్భకం ॥

67

కర్తవ్యం విధినాతేన ఘంటాలంకార సంయుతం ।

సాలింద్రం సదనార్థంతు సోపానం రోహణాయవై ॥

68

తత్ర తత్రోచితం కుర్యాచ్చి లాభిశ్చేష్టకాదిభిః ।

తస్యాగ్రే మండపం కుర్యాదేకానేక తలంతు వా ॥

69

ప్రాగుక్త విధినా కుర్యా త్పర్వాలంకార సంయుతం ।

కరాలముద్గీ గుల్మాస కల్కచిక్కాణ కర్మకృత్ ॥

70

నానాచిత్రైర్వి చిత్రంతు కర్తవ్యం విధిచోదితం ।

ఏవంయః కురుతే హర్మ్యం స్వశక్త్యా ప్రోక్తవత్తువా ॥ 71

ఇహైవధనవాన్ శ్రీమాన్ పుత్రపాత్ర కలత్రకై :

దాసీదాసాది భిక్షాన్యైః స్వేచ్ఛా వంశో ముదాఽ స్వీహ ॥ 72

సోఽనేక కుల జాతంచ పావయేత్తు ముదాచనా ॥ 73

(ఇది కాశ్యప శిల్పే షోడశ భూమి విధాన మేకచద్వారింశః పటలః)

తా॥ ఇట్లు ఓక్క అంతస్తు గల దేవాలయమున గాని అనేక అంతస్తులు గల దేవాలయములందు గాని చేయవలయును. యంత్ర స్తంభముల యందు ప్రస్తరము లేకుండ అంతస్తులు చేయవచ్చును. ఆయా అంతస్తులకు తగిన విస్తారమును చేయుచుండవలెను. ఎత్తును గర్భమును కూడా అటులే చేయుచుండవలెను. ఘంటను చేయవలెను. మందిరమునకు అలింగ్రములుగాని పైకి బోవుటకు మెట్లుగాని యొక్కడ యేది ఉచితమో అక్కడ ఆ విధముగా చేయవలెను. తాతితోగాని యిటుకలదోగాని చేయవచ్చును. దేవాలయము ముందు మండపమును ఓక్క అంతస్తుతోగాని అనేకమైన అంతస్తులతోగాని చేయవచ్చును. ఆ మండపము కూడ నానా విధములైన యలంకారములతో నుండవలెను. ఇంకను అనేక విధములైన రంగులతో చిత్రలేఖనము కూడ చేయవచ్చును. ఇట్లు శాస్త్ర ప్రకారము దేవాలయమును ఎవ్వరు చక్కగా నిర్మింతురో వారు ఈ లోకమునందు ధన వంతులును శ్రీమంతులును పుత్ర పౌత్రాభివృద్ధి కలవారును, సత్కలత్ర సమన్వితులును, దాస దాసీజన సేవితులును, స్వేచ్ఛ గలవారును సంతోష యుక్తులును అయియుందురు. ఇంతేకాక అనేక కులముల వారిని కూడా పరిశుద్ధులుగా చేయగలవారగుదురు.

37. బ్రహ్మ సృష్టిలోని 5 శాఖల ప్రాసాద వివరములును

(ఓక్కొక్క జాతి యందలి సంఖ్యయును)

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

శ్లో॥ త్రిదశానాం నృపాణాంచ వర్ణినాంచ విశేషతః ।

ఉత్పత్తి ప్రసృతిం బ్రూమః ప్రాసాద యస్యతే మదాః ॥ 1

పురాబ్రహ్మ సృజత్పంచ విమానాన్య సురద్విషాం ।

వియద్వర్త విచారీణి శ్రీమంతిచ మహంతిచ ॥ 2

తానివై రాజకైలాసే పుష్పకం మణికాభిధం ।

హైమానిమణి చిత్రాణి పంచమంచ త్రివిష్టపం ॥

3

అత్మనః శూలహస్తస్య ధనాద్యక్ష స్యపాశినః ।

సురేశినేచ విశ్వేశో విమానాని యధాక్రమం ।

4

బహున్య న్యానిచైవంస సూర్యా దీనామ కల్పయత్ ।

విశేషాయ యథేక్షేస్తా న్యాకారైః ప్రతి దైవతం ॥

5

ప్రాసాదాంశ్చ తదా కరాన్ శిలా పక్షేష్టికాదిభిః ।

నగరాణామలంకార హేతలే సమకల్పయేత్ ॥

6

వైరాజం చమరశ్రం స్యాద్విష్టద్రం కైలాస సంజ్ఞితమ్ ।

చతురశ్రాయుగాకారం విమానం పుష్పకం భవేత్ ॥

7

వృత్తాయతం చరణిక మష్టాశ్రిః స్యాత్త్రి విష్టపమ్ ।

తద్ద్విదాశ్ శ్రీమహోఽన్నాంశ్చ వి విధాన సృజతో ప్రభాః ॥

8

యేయత్ర విహివా భేదాః పూర్వం కమల యోనినా ।

సర్వాంస్తానాభి ధాస్యామో నామ సంస్థాన మానతః ॥

9

తా॥ పూర్వము బ్రహ్మదేవుడు 5 ప్రాసాదములను రచించెను. అందు

1 వైరాజము, 2 కైలాసము, 3 పుష్పకము, 4 మణికము, 5 త్రివిష్టపము

వైరాజము తనకొఱకును, కైలాసము శివునకును, పుష్పకముకు చేరునకును

మణికము వరుణునకును, త్రివిష్టపము ఇంద్రునకును నిర్ణయించెను. శివ,

కుబేర, వరుణ, ఇంద్ర, బ్రహ్మసూర్య, విష్ణు, ప్రభృత దేవతలకు యోగ్య

ముగ విమానములను రచించెను.

(అపరాచిత 154వ సూత్రము)

శ్లో॥ విమానాః ప్రథమం పంచ స్వయంబ్రహ్మ ప్రభాషితాః ।

మనోహర కరాహ్యేతే తథా స్వచ్ఛంద చారిణాః ॥

2

వైరాజ్య ప్రథమోనామ పుష్పకశ్చ ద్వితీయకః ।

కైలాసోమణికస్తత్ర తథాచైవ త్రివిష్టపః ॥

3

తా॥ మొట్ట మొదటి బ్రహ్మచే చెప్పబడిన విమానములు 5 వైరా

జ్యము పుష్పకము, కైలాసము మణికము త్రివిష్టపము అను నామములు

కలవి మణియు

శ్లో॥ వైరాజ్యం చతురశ్రంచ కైలాసంవృత్తమేవచ ।

పుష్పకం కారయేత్ ప్రాజ్ఞశ్చతురశ్రాయతం తథా ॥

4

వృత్తాయతం చైవకుర్యాన్మణికంతత్ర బుద్ధిమాన్ ।

త్రివిష్టప మథాష్టాశ్రం సర్వ దేవాలయేషుచ ॥

5

వ్రయుక్తా విధితశ్చందాః సూత్రమార్గైరనే కథా ।

వైరాజ్య కుల సంభూతాః సర్వాః ప్రాసాద సంజ్ఞకాః ॥

6

తా॥ వైరాజ్యము నలుచదరమును, కైలాసము గుండ్రమును, పుష్పకము పాడవు గల చదరమును మణికము పాడవు గల గుండ్రమును, త్రివిష్టపము 8 కోణములును కలిగియుండును. అసలు వైరాజ్యము నుండి యేసమస్త ప్రాసాదములు కలిగినవి.

శ్లో॥ ప్రాసాదావై పంచశతా న్యష్టాశీత్యధికానిచ ।

సర్వేషాం మూలయోనిస్తు వైరాజ్యం నామ కీర్తితా॥

8

చతురశ్రాయ తచ్చందే పుష్పకాదీశ తత్రయం ।

అన్యేషంచ శతాన్యేషం వృత్తాః కైలాస సంభవాః ॥

9

వృత్తాయతా స్సార్థశత సంఖ్యకా మణికోద్భవాః ।

త్రివిష్టపా స్తథాష్టాశ్రమతాః సార్థ శతత్రయం ॥

10

సంఖ్యాయాష్టా శీత్యుత్తరాణ్యష్టా దశ శతానిచ ।

ఉక్తాః శ్రేష్ఠా బ్రహ్మణాశ్చ వైరాజ్య కుల సంభవాః ॥

11

తన్మధ్యే మిశ్రకాన్తై చ్చవ శతంచ ద్వాదశోత్తరం ।

స్వర్వీం శతశతాన్యేషం ప్రాసాదా మిశ్ర సంయుతాః ॥

12

పంచాశత్ సహస్రాణి పంచవింశతిథా పృథక్ ।

ఏకైకేతేష్టధాభిన్నాశ్చ తుర్లక్షమి తాస్తథా ॥

13

తా॥ వైరాజ్య జాతి ప్రాసాదములు 588, పుష్పకజాతి ప్రాసాదములు 300, కైలాసజాతి ప్రాసాదములు 500, మణికజాతి ప్రాసాదములు 150, త్రివిష్టపజాతి ప్రాసాదములు 350, ఈ యైదు జాతులు కలిసి 1888యును మిశ్రజాతులు 112ను కలిసి మొత్తము 2000 అయినవి. ఇట్లు భేదములచే 50000, కలిగినవి వానిలో ఒక్కొక్కటి యొనిమిది విధములుగ నేర్పడి మొత్తము 4 లక్షలు అయినవి. వీనిలో కొన్ని సూత్రము చెప్పబోవు చున్నాను.

38. వైరాజ్య ప్రాసాద లక్షణము

(అపరాజిత 104వ సూత్రము)

శ్లో॥ వైరాజ్యం శ్వేదవర్ణంచ హేమరత్న విభూషితం ।

10

తా॥ వైరాజ్య ప్రాసాదము తెలుపుగను బంగారము తోచును మణులతోను అలంకరింపబడియుండును.

(అపరాజిత 155వ సూత్రము)

- శ్లో॥ అథేవక్ష్యేచ వైరాజ్యం ప్రాసాదం సర్వకామదం ।
 శల్లభం సర్వదేవానాం శివస్యాపి విశేషతః ॥ 1
- అనంత పుణ్యదాం చైవ పూజాం వైబ్రహ్మణోదితాం ।
 తేషా మనుక్రమం వక్ష్యే శృణుచైకాగ్ర మానసః ॥ 2
- చతురశ్రీ కృతేక్షేతే తథా పోడశ భాజితే ।
 తస్య మధ్యం చతుర్భాగైర్గర్భం సూత్రైశ్చకారయేత్ ॥ 3
- ద్వాదశ స్వధశేషేషు బాహ్యేభిః ప్రకల్పయేత్ ।
 ఓ త్తిర్భాగోచ్ఛ్రయం చైవ చతుర్భాగైశ్చ కారయేత్ ॥ 4
- భిక్తుచ్ఛ్రయో జన్మతశ్చ సపాదః శిఖరోదయః ।
 చతుర్గుణైః పృథక్ సూత్రైః పద్మకోశం సమావిభేత్ ॥ 5
- స్కంధ కోశాంతరం చైవ సప్తభాగైశ్చ భాజయేత్ ।
 ఏకభాగా భవేద్గ్రీవాసార్థం చామలసారకం ॥ 6
- పద్మపత్రం తథాసార్థం త్రిభాగైః కలశోన్నతిః ।
 చతుర్ద్వారేషు ప్రాగ్గ్రీవా గర్భతులాశ్చ గర్భతః ॥ 7
- హేమరత్నమయైః స్తంభైః శుక్లపట్టః సుచ్ఛాద్యక్షైః ।
 ముక్తాది భిశ్చభ చితైర్వితా నైర్వివ్య భూషణైః ॥ 8
- స్ఫటికైర్వి విదైర్జాకేర్ హిరణ్య మణివేదికైః ।
 సింహకర్ణైః సుశోభాన్ద్యై ర్విరూప హచ్ఛాద్య కర్ణకైః ॥ 9
- శిఖరైర్దేమ రత్నాన్ద్యై ర్దంతా కలశకాన్వితైః ।
 గజాశ్వ సరపీరాన్ద్యైః సర్వ లక్షణ సంయుతైః ॥ 10
- లోకనాథేతిద్రష్టవ్యా ఆదౌ వైరాజ్య సంభవాః ।
 వైరాజ్యా వైపంచశతా న్యష్టాశీత్యుత్తరాణిచ ॥ 11

తా॥ మానవులకు అన్ని కోరికలనిచ్చునట్టి వైరాజ్య ప్రాసాద లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. అనంత పుణ్యము నిచ్చునదియును బ్రహ్మ వలన చెప్పబడినదియును అగునిట్టి ప్రాసాద లక్షణమును ఏకాగ్రచిత్తుడవై వినుము. క్షేత్రమును నలుచదరముగా 16 భాగములు చేసి దానిలో మధ్య

గోడ యెత్తు 1 భాగమును పొడవు 4 భాగములు చేసి గోడ యెత్తు నుండి శిఖరము $1\frac{1}{4}$ భాగమును, 4 భాగముల సూత్రముల చేత పద్మ కోశమును లిఖించవలెను. స్కంధము 7 భాగములు చేయవలెను. గ్రీవ 1 భాగము, అమలసారకము $1\frac{1}{2}$ భాగము, పద్మ పత్రము $1\frac{1}{4}$ భాగము, కలశము 3 భాగములు చేయవలెను. నాలుగు ద్వారములయందు ప్రాగ్గీవమును గర్భము నుండి గర్భతులను, సువర్ణ రత్నమయములైన స్తంభముల చేతను తెల్లని వస్త్రముతోను ముత్యపుసరులతోను కూడిన పతాకలతోను, చక్కని అలంకారములతోను స్ఫటికములతో చేయబడిన గవాక్షులతోను, బంగారపు వేదికలతోను, సింహకర్ణములతోను, సిగయందు కర్ణములతోను, సువర్ణములను రత్నములతోను గూడిన శిఖరములు చేతను ఘంట, కలశము, మొదలగు వానిచేతను, గజ పీఠము, అశ్వ పీఠము, నర పీఠము, అమ పీఠములచేతను అనేక విధములైన లక్షణములచేతను చూడదగినంత చక్కదనముతో బ్రహ్మకుపయుక్తమైన వైరాఖ్యమును పేరు గల మొదటి జాతి ప్రాసాదములు 588 భేదములు కలవు.

(అనుబంధము 23; 24, 25 పటములు చూడుడు)

39. అందురుచకము మొదలగు 24 భేదములు

(సమరాంగణ 49 అధ్యాయము)

శ్లో॥ రుచకశ్చిత్ర కూటశ్చ తృతీయః సింహ పంజరః ।

భద్రః శ్రీకూట ఉష్ణిషః శాలాఖ్యో గజయూధపః ॥ 10

నంద్యావర్తౌపతం సాహ్వ్యః స్వస్తికః క్షితి భూషణః ।

భూజయో విజయోనందీ శ్రీతరుః ప్రమదా ప్రియః ॥ 11

వ్యామిశ్రో హస్తి జాతీయః కుబేరో వసుధాధరః ।

సర్వభద్రో విమానాఖ్యో ముక్తకోణశ్చ నామతః ॥ 12

చతుర్వింశ తిరుద్దిష్టా చతురశ్రాః సమాసతః ॥

తా॥ రుచకము, చిత్రకూటము, సింహ పంజరము, భద్రము, శ్రీకూటము, ఉష్ణిషము, శాల, గజ యూధపము నంద్యావర్తము అవతంసము స్వస్తికము, క్షితిభూషణము, భూజయము, విజయము, నంది శ్రీతరువు ప్రమదా ప్రియము వ్యామిశ్రము హస్తి జాతీయము, కుబేరము, వసుధాధరము, సర్వతో భద్రము. విమానము.

(సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము)

శ్లో॥ జ్యేష్ఠా భాగశ్చ తుర్ణస్త సార్థ హస్తత్రయోపరః ।

కల్పనీయః కనీయఃస్తు హస్తత్రితయ సమ్మితః ॥ 23

జ్యేష్ఠమధ్య కనీయోధి తేవంభా వై ద్విభాజితః ।

భవంతి సర్వప్రాసాదా జ్యేష్ఠ మధ్యాధమ క్రమాత్ ॥ 24

ము క్తకోణము, అను 24 భేదములు కలవు. రుచకమును చెప్పబోవు చున్నాడు. ఉత్తమ జాతికి 4 హస్తములును, మధ్యమ జాతికి 3½ హస్తములును, అధమ జాతికి 3 హస్తములును ప్రమాణమని తెలియవలెను.

(సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము)

శ్లో॥ చతురశ్రీ కృతేక్షేత్రే చతుర్భాగ విభాజితే ।

కుర్యాత్ స్వారోహకాశ్యాసం పీఠమంశ సముద్భృతం ॥ 25

తథాతస్యో పరిష్ఠాప్యా హంసపృష్ఠీ సమంతతః ।

హస్తమాత్రేచ్ఛితా వృత్తా జలనిర్గమ భూషితా ॥ 26

తతః పీఠస్య తస్యాంతర్వి భాగాయామ విస్తృతిః ।

ప్రాసాదో రుచకః కార్యో భాగత్రిత యముచ్ఛ్రితః ॥ 27

సార్థ భాగేన సంఘాస్యా త్సార్థ భాగస్తుయోఽపరః ।

ఛాద్యత్రయంస కంతంస్యాత్తేన సామలసారకం ॥ 28

ద్వారం భాగోచ్ఛ్రితంతస్య కార్యం భాగార్థ విస్తృతం ।

సప్రాగ్రీవః సకర్త వ్యశ్చ తుర్విశ ధరా వృతః ॥ 29

ససాధావింద కశ్చరు రూర్ధ్వచ్ఛాద్యోప కర్షవాన్ ।

క్రియతేఽత్రయదా స్త-భైర్ద్వా వింశత్యా సమావృతః ॥ 30

సప్రాగ్రీవ పరిష్కారో భాగికాలింద శోభితః ।

మధ్యప్రదేశే రుచకః ప్రాసాదః పరికీర్తితః ॥ 31

తా॥ నలుచదరముగా నున్న ప్రదేశమును 4 భాగములుగా చేసి సోపానములతో సహా పీఠము 1 భాగమును దాని పైన హంసపృష్ఠమును 1 హస్త ప్రమాణము యెత్తు చేసి గుండ్రముగాను జల నిర్గమ యుక్తముగా నుంచి తరువాత పీఠము లోపల 2 భాగములు నలుచదరముగా ప్రాసాద మును రచించి దాని యెత్తును 3 భాగములును, 1½ భాగము సంభయును 1½ భాగము ఇతరములును, 4½ భాగములు కంతముతో గూడ శిఖరమును ద్వారము 1 భాగమును దాని విస్తారము ½ భాగమును, ప్రాగ్రీవమును కల్పించి 14 ధరలును, 22 స్తంభములును, సాధము అలిందమును కలిగి

(అనుబంధము 26, 27 పటములు చూడుడు)

40. చిత్ర కూటము

(సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము)

శ్లో॥ కర్ణ ప్రాగ్రీవ కైశ్చిత్రైః సప్రాగ్రీవశ్చయో వృతః ।

ద్వాభ్యాం ద్వాభ్యాం గవాక్షభ్యాం చతుర్దిశ మలంకృతః ॥ 32

కపోతావీ పరిక్షేప్తః శోభితో ద్వార సంపదా ।

తదానీం చిత్రకూటాఖ్యః ప్రాసాదః సోఽభిధీయతే ॥ 33

తా॥ కర్ణ ప్రాగ్రీవములతోను ప్రాగ్రీవములతోను ఒక్కొక్క దిశ
యందు రెండేసి గవాక్షులతోను కపోత సమూహముతోను అలంకారముగా
చేసిన యెడల చిత్రకూట ప్రాసాదమగును.

41. సింహ పంజరము

(సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము)

శ్లో॥ అయమేవ పునః షడ్భ్యః స్పృశైర పిచితోయదా ।

ప్రాగ్రీవక విహీనశ్చ సభవేజ్జాల రూపకః ॥ 34

సింహ పంజర ఇత్యుక్తః ప్రాసాదః సతదాశుభః ॥

తా॥ పైన చెప్పిన దానినే మరల 6 స్తంభములతోను ప్రాగ్రీవము
లేకుండ గవాక్షుల నుంచి నట్లయిన సింహ పంజర ప్రాసాదమగును.

(అనుబంధము 28వ పటము చూడుడు)

42. భద్రము

(సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము)

శ్లో॥ కర్ణ ప్రాగ్రీవ కౌద్వా ద్వాదస్త్యైవ భవతో యదా ॥ 35

అలిందక గతిస్థిత్యా తదా భద్రః ప్రకీర్తితః ॥

తా॥ కర్ణ ప్రాగ్రీవములు 2.2 దానికే చేసి అలిందము నుంచి రేసి
భద్ర ప్రాసాదమగును.

43. శ్రీ కూటము

(సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము)

శ్లో॥ స్యాచ్చిత్ర కూటః ప్రాగ్రీవైశ్చ తుర్భురికృ తుష్టయో ॥ 36

బహిరంతశ్చ తుర్ద్వారః శ్రీకూట ఇతినామతః ॥

తా॥ చిత్రకూటమునే నలు దిశల ప్రాగ్రీవములతోను వెలుపలను లోపలను 4 ద్వారములతోను చేసిన యెడల శ్రీకూట ప్రాసాద మగును.

(అనుబంధము 29వ పటము చూడుడు)

44. ఉష్ణిషము

సమరాంగణ 44వ అధ్యాయము

శ్లో॥ షడ్వారుక సమాయుక్త ప్రాగ్ద్వార స్త్యయమేవచేత్ ॥ 37

ప్రాసాద స్తంభ గర్భః స్వాత్ తదోష్ణిషోఽభిధీయతే ॥

తా॥ షడ్వారుకముతో గూడి ప్రాగ్ద్వారమున ప్రాస్తాద స్తంభ గర్భమును రచించిన యెడల ఉష్ణిష ప్రాసాదమగును.

45. శాలాఖ్యము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

శ్లో॥ చతురంశక విస్తీర్ణం షడంశ విహితాయతి ॥ 38

పీఠంశాలా గృహస్యోక్తం సశాలా నిర్గమం శుభం ।

మధ్యాద పరత స్తస్య ద్విభాగాయత విస్తృతం ॥ 39

విధేయం గర్భభవన మలిందక పరిష్కృతం ।

కార్యా తస్యగ్రతః సీమా భాగద్వితయమాయతా ॥ 40

భాగమేకంచ విస్తీర్ణా చతుః స్తంభో పశోభితా ।

తదగ్రతోఽపరాసీమా కార్యా భాగాణ్ షడాయతా ॥ 41

తిర్యక్స్థా భాగ విస్తీర్ణా ప్రవేశ ద్వయశోభితా ।

విషశాలా గృహః స్తంభైర్ద్వా వింశత్యా సమావృతః ॥ 42

ప్రాగ్రీవ వేదికాజాల పక్షసోపానకైః శుభైః ।

తా॥ విస్తారము 4 భాగములును నిడివి 6 భాగములును ఇట్లు పీఠమును చేసి మధ్య నుండి వెనుకకు 2 భాగములు ఆయత విస్తారమును చేసి గర్భాలయమును అలిందములతో గూడ రచించి దాని ముందు ప్రదేశమును 2 భాగములు ఆయతము చేసి 1 భాగము విస్తారము చేసి 4 స్తంభములతో కన్పించి దాని ముందు ప్రదేశమును 6 భాగములు ఆయతము చేసి అడ్డముగా 1 భాగము విస్తారమును ప్రవేశములు రెండు చేసి 22 స్తంభ

ములు చుట్టూ కల్పించి ప్రాగ్రీవమును వేదికయును గవాక్షులును ఇరువైపుల మెట్లును రచించిరేని శాలా గృహమగును.

(అనుబంధము 30వ పటము చూడుడు)

46. గజ యూధము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

శ్లో॥ పంచ భాగోన్మిత వ్యాసే క్షేత్రే భాగాష్ట కాయతే ॥ 43

పీఠం కుర్యాదు భయతః ససాపానం శిలాచితం ।

మధ్యాదసర భాగోఽస్య దేవాగారం నివేశయేత్ ॥ 44

ద్విభాగాయత విస్తారం చతురశ్రం సుసంహితం ।

పాదేనభాగ విస్తార మధ్యర్థం భాగ ముచ్చితం ॥ 45

తస్యకార్యం ముఖం మధ్యే పార్శ్వవృత్తశ్చ యశోభితం ।

సచయా నిర్గతాసీమా ద్వైభాగౌత్రిం స్తంధాయతా ॥ 46

చతురశ్రా చతుః స్తంభా తదగ్రే భాగ విస్తృతా ।

పంచభాగాయతా తిర్యక్ కార్యాసీమా తథాపరా ॥ 47

ద్వాత్రింశ దత్ర కర్తవ్యాః స్తంభాః సర్వైక్య సంఖ్యయా ।

బహిః పరిసరోగర్భాత్ పసిమ్నా భాగ విస్తృతః ॥ 48

ఏవంస్యా ద్వేడికాజాల రూపాది భిరలం కృతః ।

బహిశ్చయోచ్చిత శ్చైచ్చష ప్రాసాదోగజ యూధపః ॥ 49

తా॥ వ్యాసమును 5 భాగములు చేసి ఆయతమును 8 భాగములు చేసి దానికిరువైపుల మెట్లును పీఠమును శిలలతో రచించి మధ్య నుండి వెనుక భాగమును దేవాలయముగాను 2 భాగములు విస్తారమును నలుచదరముగా చేసి ముప్పాతిక భాగము విస్తారమును 1½ భాగము యెత్తునుదానికి మధ్య ద్వారమును ఆ ద్వారమునకిరువైపుల చయములను ఆచయములు 2 భాగములు నిర్గమములును 3 భాగములు ఆయతములును నలుచదరంగా 4 స్తంభములును దాని ముందు 1 భాగము విస్తారమును అడ్డమ గా 5 భాగములు ఆయతమును గల ప్రదేశమును కల్పించి 32 స్తంభములతో గర్భమునకు చుట్టూ 1 భాగ విస్తారము కల ప్రదేశమున అమర్చి యిట్లు వేదికయును బాలకములును మొదలగు వానితో నలంకరించిన వెలుపలి చయము యెత్తు గలది గజయూధ ప్రాసాదమగును.

(అనుబంధము 31వ పటము చూడుడు)

47. నంద్యావర్తము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

శ్లో॥ షడ్భాగ భాజితే క్షేత్రే చతురశ్రే సమంతతః ।

గర్భో ద్వీభాగికః కార్యద్వారం భాగ సముచ్చితం ॥ 50

భాగార్థం ద్వార విస్తారః ప్రాసాద స్తోచ్చితం పునః ।

కూర్వీత చతురో భాగాఞ్ చాదయేచ్చిత్ర కూటవత్ ॥ 51

కార్యా ద్వీభాగికాః శాలాః సాలిందాస్తస్య బాహ్యతః ।

బహిర్భుత్తి పరిక్షిప్తా శ్చతుర్భాగాయతాః శుభాః ॥ 52

ద్వౌ ద్వైగవాక్షి కౌస్తంభాః ప్రతిశాలంభ వంతిషటౌ ।

చతుః స్తంభ ధృతైర్ముక్తాః కార్యా వాధార్మికాలయైః ॥ 53

నంద్యావర్తేయమేవంస్యా సప్రాగ్రీవ చతుష్టయః ।

ప్రాగుక్త లక్షణోపేతః ప్రాసాదః శుభ లక్షణః ॥ 54

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 6 భాగములు చేసి 2 భాగములు గర్భమును ద్వారము 1 భాగము యెత్తును 3 భాగము విస్తారమును, ప్రాసాదము యెత్తు 4 భాగములును చిత్రకూటమువలె కప్పి 2 భాగములు శాలలును, వాని వెలుపల అలిందములును, వెలుపలి గోడ 4 భాగములు పొడవును 2.2 గవాక్షులును, స్తంభములును ప్రతిశాలయును 24 స్తంభములును లేక ధార్మికాలయములును నలువైపుల ప్రాగ్రీవములును కలిగియుండినచో నంద్యావర్త ప్రాసాదమగును.

(అనుబంధము 32వ పటము చూడుడు)

48. అవతంసము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

శ్లో॥ క్షేత్రే షడ్భాగ విస్తారే దశభాగ కృతాయతో ।

మధ్యాదపర భాగేఽస్య దేవకోష్ఠం నివేశయేత్ ॥ 55

చతురంశ ప్రతిన్యాసం చతురశ్రం సమంతతః ।

ద్వారంతస్య విధాతవ్యం భాగమధ్యర్థ ముచ్చితం ॥ 56

పాదోనంభాగ విస్తారం సింహపక్త్య విభూషితం ।

సీమాతస్యా గ్రతః కార్యా దేవకోష్ఠేన సమ్మితా ॥ 57

స్తంభైః షోడశ భిర్ముక్తా భాగద్వితయ ముచ్చితైః ।

- ససీమ్నో దేవకోష్ఠస్య సమంతాచ్ఛిత్తి వేష్ఠితః ॥ 58
- అలిందో భాగికః కార్యో గవాక్షైరుప శోభితః ।
- తతేసీమ్నో శ్చాగ్రతః పార్శ్వే షడ్ధారుకయుతా బహిః ॥ 59
- కార్యా ద్విరంశాః ప్రాగ్రీవా భాగికాలింద వేష్ఠితాః ।
- ద్వి ద్విస్తంభ ధృతాః సర్వే పార్శ్వ తశ్చయ శోభితాః ॥ 60
- అలిందాస్తు చతుః స్తంభాః కార్యాః ప్రాగ్రీవకాగ్రతః ।
- అవతంసక ఇత్యేష సర్వ లక్షణ సంయుతః ॥ 61

తా॥ క్షేత్రమును విస్తారమును 6 భాగములును ఆయవమును 10 భాగములును చేసి మధ్య నుండి వెనుక భాగమున దేవకోష్ఠమును 4 భాగములు చౌకముగా చేసి ద్వారము 1 $\frac{1}{4}$ భాగము యెత్తును $\frac{3}{4}$ భాగము విస్తారమును సింహ ముఖములతో నలంకారముగాను దాని ముందూ సీమతో సహితముగాను 16 స్తంభములతోను 2 భాగముల యెత్తుతోను చేసి ఆ సీమయందును దేవకోష్ఠము చుట్టును, అంతటను చుట్టును గోడ నిర్మించి అలిందమును 1 భాగము చేసి దానికి గవాక్షులను చేసి ఆ సీమ యొక్క ముందును ప్రక్కలను వెలుపలను షడ్ధారుకయుతముగ 2 భాగములు ప్రాగ్గీవములును, 1 భాగము అలిందము చుట్టును అన్నియును 2.2 స్తంభములతోను, ప్రక్కల చయములతోను, అలిందములు 4 స్తంభములతో ప్రాగ్గీవముల ముందుండవలెను. ఇది అవతంసప్రాసాదము.

(అనుబంధము 33, 34 పటములు చూడుడు)

49. స్వస్తికము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

- శ్లో॥ ప్రాసాదః కథితః సమ్యక్ స్వస్తికః ప్రోచ్యతేఽధునా ।
- చతురశ్రీ కృతేక్షేత్రే షడ్భాగ ప్రవిభాజితే ॥ 62
- ప్రాసాదం కల్పయేన్మధ్యే ద్విభాగాయత విస్తృతం ।
- ద్వారపాశోఽస్యభాగార్థ విస్తృతో భాగికోదయః ॥ 63
- గర్భవేశ్మ చతుః స్తంభ మలిందో భాగికో బహిః ।
- తస్యస్యర్ధ్వా దశ స్తంభా భాగికోఽలిందకోఽపరః ॥ 64
- వింశతి స్తంభ సంయుక్తో విధాతవ్యః సమంతతః :

చయావృతశ్చ పురతోభాగోవాష్ట ధరాన్వితః ॥ 65

భాగమేకైక ముత్సృజ్య కర్ణాభ్యాం భాగవిస్తృతో ।

భాగికోచ్చాయనిష్కాసా కార్యో ప్రాగ్గ్రీవ కౌపునః ॥ 66

బాహ్యతోభిత్తి సంశ్లిష్టా త్రిదిశంసగవాక్షికౌ ।

స్వస్తికోఽయం సమాఖ్యాతః ప్రాసాదశ్చిత్ర లక్షణః ॥ 67

తా॥ నలుచదరము సమానముగా చేయబడిన ప్రదేశమును 6 భాగములు చేసి దాని మధ్య 2 భాగములు విస్తారమును 2 భాగములు ఆయతమును అందు ద్వారము యెత్తు 1 భాగమును వెడల్పు 3 భాగమును గర్భాలయము 4 స్తంభములు అలిందము 1 భాగమును వెలుపల 12 స్తంభములును మరల 1 భాగము అలిందము వెలుపలను 20 స్తంభములును చరమునకు చుట్టు చేయవలెను. ముందు 1 భాగము 3 ధరలను ఒక్కొక్క భాగమును వదలి కర్ణములు 1 భాగము విస్తారమును 1 భాగము యెత్తును 1 భాగము నిర్గమమును కలిగి ప్రాగ్గ్రీవమున కిరువైపుల నుండవలెను. వెలుపల గోడ దాని నానుకొని చుట్టు యుండవలెను. 3 వైపుల గవాక్షులుండవలెను. ఇట్లు రచించబడినది స్వస్తిక ప్రాసాదమగును.

(అనుబంధము 35వ పటము చూడుడు)

50. క్షితిభూషణము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

శ్లో॥ అథాభి ధీయతేఽధునా ప్రాసాదః క్షితి భూషణః ।

షడ్భాగ భాజితే క్షేత్రే చతురశ్రే సమంతతః ॥ 68

ద్విభాగాయామ విస్తారం మధ్యే గర్భ గృహం భవేత్ ।

భాగద్వ యోచ్చ్యుతైః స్తంభైర్యుతం వ్యక్తైః స లక్షణైః ॥ 69

నిష్కాంతేషు బహిర్భాగే గర్భపాదేషు యోజయేత్ ।

తేరణాని మనోజ్ఞాని కకుప్పు చతస్పష్పసి ॥ 70

గర్భ స్తంభ ప్రమాణేన తాని స్తంభద్వయేనవా ।

సముత్తిష్టాని యుక్తాని కలనై రవి మండవైః ॥ 71

పల్లవైః పత్ర జాత్యాది విన్యాసైశ్చాప్య నేకశః ।

భూషితాస్యే పునర్మూర్ధ్ని మకరాణాం ముఖైరపి ॥ 72

స్తంభ యోరంతరే దద్వాదు భౌమకర పూరిమౌ ।

- అన్యోన్యాభిముఖే శ్లిష్టే కుర్యాన్మకర యోర్ముఖే ॥ 73
- చతుర్థామ పినిర్దిష్ట స్తోరణానాం మయావిధిః ।
అలిందో భాగికశ్చాన్యో బహిర్భాగే ప్రకీర్తితః ॥ 74
- స్యూర్భాగికాన్య లిందాంతే ధార్మికాయత నానిచ ।
వేష్టితాని బహిర్భిత్త్యా సమ్ముఖాని పరస్పరం ॥ 75
- ధార్మికాలయ భిత్తీనాం భూమిర్యా బాహ్యతో భవేత్ ।
తస్యాః షడ్ధారుకాణి స్యూర్భాగమాత్రేచ్ఛింతా నిచ ॥ 76
- ప్రాగ్రీవకైః ససోపానైర్ది క్షుక్తైస్తాని భూషయేత్ ।
అపరస్యాః పునర్భిత్తే ర్భాగద్వయ వినిస్కృతం ॥ 77
- మధ్యే ద్విభాగ వి స్తీర్ణం దేవకోష్ఠం నివేశయేత్ ।
ద్వారపాశంచ కుర్వీత తస్యోర్ద్వం భాగ ముచ్ఛ్రితం ॥ 78
- తథాభాగార్థ విస్తార మిత్యేష షితిభూషణః ।
ప్రాసాదః కీర్తితః సమ్యక్ సర్వ లక్షణ లక్షితః ॥ 79

తా॥ నలుచదరముగా గల ప్రదేశమును 6 భాగములుగా చేసి 2 భాగములు ఆయతమును 2 భాగములు విస్తారమును గల మధ్య గృహమును చేయవలెను. స్తంభములు 2 భాగముల యెత్తు నుండవలెను. నిర్గమము యొక్క వెలుపలి భాగమున గర్భ స్తంభముల యందు చక్కని దోరణమును కూర్చవలెను. ఇట్లు నలువైపుల చేయవలెను. అవి గర్భ స్తంభమును బట్టి రెండు స్తంభములతోగాని అన్నిటికి కలిపి గాని పైన రచించవలెను. పైన కలశముల చేతను పల్లకముల చేతను పత్రజాతి మొదలయిన అలంకారముల చేతను అనేక విధములుగా శిఖరమును అలంకారముగా చేయవలెను. మతియు శిరస్సున మకరముల యొక్క ముఖముల చేతను స్తంభముల మధ్య రెండు మకరముల యొక్క శిరస్సుల చేత అనగా ఒకదానికొకటి యెదురుగా నున్నట్లు రెండు తలలనానించి మకర తోరణమును చేయవచ్చును. నలువైపుల నిట్లు తోరణములను రచించవలెను. అలిందము 1 భాగము వెలుపలి నుండవలెను. అలిందము చివర 1 భాగము ధార్మికాలయములు వెలుపలి గోడను చుట్టూ ఒకదానికొకటి యెదురుగా నుండవలెను. ధార్మికాలయముల గోడకు భూమి వెలుపలి నుండవలెను. దానికి షడ్ధారుకములు 1 భాగము యెత్తున నుండవలెను. ప్రాగ్రీవములు సోపానములతో గూడ అన్ని దిశల యందు అలంకారముగా

నుండవలెను. తదుపరి రెండవ గోడ 2 భాగములు నిర్గమము కలిగియుండవలెను. మధ్య 2 భాగములు విస్తారమున దేవతాలయమును చేయవలయును. దానిపైన 1 భాగము యెత్తున ద్వారపాళమును చేయవలెను.

ఇదిక్షితి భూషణ ప్రాసాదము.

(అనుబంధము 36వ పటము చూడుడు)

51. భూజయము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

- శ్లో॥ క్షేత్రస్య చతురశ్రస్య భాగాన్ ద్వాదశ కల్పయేత్ ।
మధ్యే గర్భం చతుః స్తంభం తస్య కుర్యాత్ ద్విభాగికం ॥ 80
- తద్బహిర్భాగికోఽలిందో ద్వాదశ స్తంభవాన్ భవేత్ ।
మధ్యేఽపరస్యాం యౌస్తంభౌతాభ్యాం కుర్వీత తోరణం ॥ 81
- అలిందో భాగికః కార్యోభిత్త్యా భాగికయా వృతః ।
ప్రాచ్యాంషడ్ధారుకం మధ్యే గర్భ వ్యాసోన్మితాయతి ॥ 82
- తృతీయోభాగికోఽలిందః స్యాద్భిత్త్యా పరివేష్టితః ।
చతుర్భాగాయతం భూయ స్తత్ర షడ్ధారుకం భవేత్ ॥ 83
- ప్రాగ్రీవం భాగ విష్కంభం కుర్యాద్భాగ ద్వయాయతం ।
అగ్రతః శోభితం స్తంభైర్భాగాంతస్త చయావృతం ॥ 84
- యథాప్రాచ్యాం తథోదీచ్యాం యామ్యాయపి కీర్తితం ।
దిశిప్రతిచ్యాంతు పునర్ద్వితియాలింద కార్పహిః ॥ 85
- ద్విభాగాయామ విష్కంభం దేవకోష్ఠం నివేశయేత్ ।
సపక్షద్వారకం శ్రీమద్ ద్వార పాశోపశోభితం ॥ 86
- భాగికోఽలిందక స్తస్మాద్ బహిర్భిత్త్యాభి వేష్టితః ।
బహిశ్చయావృతో వాస్యాద్ గవాక్షై ర్వా విభూషితః ॥ 87
- పృథ్వీ విజయతేయస్మాత్ తేనాసా పృథి వీజయః ॥

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 12 భాగములు చేసి మధ్య గర్భము 2 భాగములు 4 స్తంభములతోను దాని వెలుపల 1 భాగము అలిందము 12 స్తంభములతోను మధ్య పడమర నున్న రెండు స్తంభములకు తోరణము అలిందము 1 భాగమును గోడ 1 భాగమును చుట్టూ చేయవలెను. తూర్పున షడ్ధారుకము నడుమ గర్భవ్యాసముతో సమానముగా నుండవలెను

మూడవ అలిందము 1 భాగమును దాని చుట్టు గోడయును 4 భాగముల పొడవును దానికి షడ్భారుకమును చేయవలయును. ప్రాగ్రీవము విస్తారము 1 భాగమును, ఆయతము 2 భాగములును కలిగి ముందు స్తంభములు నిలుపబడి చయములచే నావరింపబడినదియును. తూర్పున యెటులో అటులే ఉత్తరము దక్షిణము పడమర దిశలయందును, మరల ద్వితీయా లిందమునకు వెలుపల 2 భాగముల ఆయామ విష్కంభములతో దేవ కోష్ఠమును నివేశము చేయవలెను. దానికి పక్ష ద్వారమును తోరణమును అలంకారముగా చేయవలెను. దాని నుండి అలిందమును 1 భాగము చేయ వలయును. దానికి వెలుపల చుట్టూ గోడ యుండవలెను. లేదా చయముతో నైనా అవరింపబడి యుండవలెను. గవాక్షులతో నైన నుండవలెను. దీనిని పృథివీ జయ ప్రాసాదమందురు.

(అనుబంధము 37వ పటము చూడుడు)

52. విజయము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

శ్లో॥ యథా పృథ్వీజయ స్యైవ కర్ణ ప్రాగ్రీవకావుభౌ ॥ 88
కోణేషు భాగి కౌస్యాతాం విజ్ఞేయో విజయస్తదా ॥

తా॥ పె జెప్పిన భూజయమునకు కర్ణ ప్రాగ్రీవములు రెండును కోణ ముల యందొక భాగము చొప్పున చేసిన యెడల విజయ ప్రాసాదమగును.

53. నందము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

శ్లో॥ ఆయం సమంతాదుత్తిష్టో బాహ్యలిందం వినాయదా ॥ 89
మధ్యమాలింద సౌధస్త కర్ణప్రాసాద కైశ్చితః ।
ప్రథమాలింద గర్భౌచ సముత్తిష్ఠతరౌ తతః ॥ 90
స్యాతాం ఛాద్యద్వయచ్చన్నౌ తదానందోభిధీయతే ॥

తా॥ వెలుపల అలిందము లేకుండా మధ్యమ అలింద సౌధమున నున్న కర్ణ ప్రాసాదముల చేత కూర్చబడి మొదటి అలిందము గర్భము పైన రెండు కప్పులతో కప్పబడియుండెనేని నంద ప్రాసాదమగును.

54. శ్రీతరువు

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

- శ్లో॥ చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే దశభాగ విభాజితే ॥ 91
- చతురశ్రో భవేన్మధ్యే దేవకోష్ఠా ద్విభాగితః ।
ద్వారబంధోఽస్య భాగోఽచ్చః కార్యో భాగార్థ విస్తృతః ॥ 92
- స్యాద్భూహిర్వా దశధరోఽలిందకో దేవకోష్ఠతః ।
భాగితః సచవిజ్ఞేయోభిత్తి యుక్తస్తతోఽపరః ॥ 93
- అయం ద్విభాగితైర్ముక్తః ప్రాగ్గ్రీవైర్భాగ నిర్గమైః ।
తథా తృతియోఽలిందః స్యాత్ సమంతాద్భిత్తి వేష్టితః ॥ 94
- ప్రాగ్గ్రీవకైశ్చతుః స్తంభైః సప్రవేనైర్వి భూషితః ।
భాగితీ స్యాద్భూహిర్భిత్తిరితరా తుభరైః సుమా ॥ 95
- ఇత్యేష శ్రీ తరుర్నామ ప్రాసాదః పంచీర్థితః ।

తా॥ నలుచదరముగా చేసిన భూమిని 10 భాగములు చేసిదాని మధ్య
2 భాగములు దేవకోష్ఠమును ద్వార బంధము యెత్తు 1 భాగమును విస్తా
రము $\frac{1}{2}$ భాగమును దానికి వెలుపల 12 ధరలును దేవకోష్ఠము నుండి
అలిందమును 1 భాగమును తరువాత గోడయును. ప్రాగ్గ్రీవము 2 భాగము
లును నిర్గమము 1 భాగమును అటులే మూడవ అలిందము కూడా అంత
టను గోడవే చుట్టబడి యుండవలెను. ప్రాగ్గ్రీవములు 4 స్తంభములతోను,
ప్రవేశములతోను అలంకారముగా నుండవలెను. వెలుపలి గోడ 1 భాగ
మును ఇతరములు ధరలతో సమానములును చేయవలెను. ఇది శ్రీతరు
ప్రాసాదము

(అనుబంధము 38వ పటము చూడుడు)

55. ప్రమదా ప్రియము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

- శ్లో॥ అస్యైవ స్తంభ గర్భస్య ద్వితియాలింద భిత్తిమ । 96
- షడ్ధారూణి విధేయాని పూర్వరూప వ్యవస్థితేః ।
ద్వౌద్వౌ ప్రాగ్గ్రీవకోకార్యో తృతియాలింద కార్పహిః ॥ 97
- తౌ చద్విభాగాంతరితౌ సర్వతో భాగ నిర్గతౌ ।
విపం పంచాశతా స్తంభైర్ద్వా భ్యాంచ పరివేష్టితః ॥ 98

చతుఃస్తంభైః సప్రవేశైః సమంతాదుప నిర్గమైః ।

ప్రాసాదోఽయం సమాఖ్యాతో నామతః ప్రమదాప్రియః ॥ 99

తా॥ పై చెప్పిన దానినే స్తంభ గర్భము యొక్క రెండవ అలిందము గోడ యందు షడ్ధారువులను చేసి మునుపటివలె 2.2 ప్రాగ్రీవములును మూడవ అలిందము వెలుపల 2 భాగములు అంతటను నిర్గమమును ఇట్లు 52 స్తంభములతో చుట్టబడియుండి 4 స్తంభములతో ప్రవేశము కలిగి అంతటను ఉప నిర్గమములుండెనేని ప్రమదా ప్రియ ప్రాసాదమగును.

(అనుబంధము 39వ పటము చూడుడు)

56. వ్యామిశ్రము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

శ్లో॥ భాగ విస్తార విష్కంభమస్య ప్రాగ్రీవకం యథా ।

భిన్నాలిందా గ్రత స్తిర్యగ్ ద్వైశావే తన్ముఖం శుభం ॥ 100

ద్వితీయాలిందక స్థానేకర్ణ ప్రాసాద కైర్యుతః ।

ఏవంవ్యామిశ్ర సంజ్ఞోఽయం ప్రాసాదః పరికీర్తితః ॥ 101

తా॥ పై చెప్పిన దానినే ప్రాగ్రీవముతోను అలిందములను తీసివేసి ముందఱు అడ్డముగా 2 శాలలును రెండవ అలింద ప్రదేశమున కర్ణ ప్రాసాదములును చేసిరేని వ్యామిశ్ర ప్రాసాదమగును.

(అనుబంధము 40వ పటము చూడుడు)

57. హస్తీ జాతీయము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

శ్లో॥ విజయస్య స్యచయదా కర్ణలాంగల కైర్యుతా ।

భవేద్భిత్తి స్తదాహస్తి జాతీయ ఇతికద్యతే ॥ 102

తా॥ విజయమునకు కర్ణలాంగలములు చేసి గోడ రచించిరేని హస్తీ జాతీయ ప్రాసాదమగును

58. కుబేరము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

శ్లో॥ సీమా ప్రాగ్రీవ భూమిషు యదాస్యః పృథి వీజయే ।

ద్విభాగా శ్చాభితోఽలిందా స్తిర్యగ్ శాలా ముఖేషుచ ॥ 103

అలిందే పశ్చిమాశాలా సర్వాశాలో కనాశుభా ।

షడ్ధారుకం తద్దైవాత్ర చతుర్భాగాయతం భవేత్ ॥

104

పూర్వవత్సర్వ మన్యచ్చ కుబేరఃస తదా భవేత్ ॥

తా॥ భూజయమున సీమలయందును ప్రాగ్రివ భూముల యందును 2 భాగములు చుట్టూ అలిందములును ముఖములయందు అడ్డముగా శాలలును అలిందమున పడమర శాలయును షడ్ధారుకము 4 భాగముల ఆయతమును కలిగియబండెనేని కుబేర ప్రాసాదమగును.

(అనుబంధము 41వ పటము చూడుడు)

59. వసుధాధరము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

శ్లో॥ ప్రాసాదః కథ్యతేనన్యచ్చ సంప్రతీహ ధరాధరః ॥

105

కుబేరో ప్రస్తరోత్తిస్తః కర్ణ ప్రాసాద భూషితః

మధ్య ద్వారాన్వితః శ్రీమాన్ ధరాధర ఇతిస్మృతః ॥

106

తా॥ కుబేర ప్రాసాదముపైన కర్ణ ప్రాసాదములును మధ్య ద్వారమును కలిగినచో వసుధాధర ప్రాసాదమగును.

60. సర్వతో భద్రము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

శ్లో॥ యత్రాగ్రతశ్చిత్రకూట స్తస్మాద్దీప్యతః సర్వతోదీశం ।

ధరాధర నమో భద్రాః సర్వతోభద్ర ఉచ్యతే ॥

107

తా॥ చిత్రకూటమునకు ముందును అటులే నలుదిశలను భద్రములను చేసిరేని సర్వతోభద్ర ప్రాసాదమగును. నవతలమున నున్నరూప చిత్రమును చూడవచ్చును.

61. విమానాఖ్యము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

శ్లో॥ కర్ణప్రాగ్గీవ కౌద్వౌద్వౌ శాలా ప్రాగ్గీవకాపి ।

స్యాత్తాం యదాస్య ప్రోక్తోఽసౌ విమానాఖ్య స్తదా శుభః ॥

108

తా॥ కర్ణ ప్రాగ్రీవములు 2 ను, శాలాప్రాగ్రీవములు 2ను కల్పించిన యెడల విమాన ప్రాసాదమగును.

62. ముక్త కోణము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము

శ్లో॥ విమాన పీఠే నిర్ముక్తః శాలాభిః సర్వతో వృతః ।

అన్యోన్య శాలా సంబంధే విమానోన్యస్యతే యదా ॥

109

కర్ణ ప్రాసాద కోపేతః కోణైః శాలోజ్జితైరుత్తః ।

తదా విముక్తకోణః స్యాత్ ప్రాసాదోఽత్యర్థ శోభితః ॥

110

తా॥ విమాన పీఠమున విడువబడిన శాలలతో అంతటను చుట్టుకొనబడి ఒకదానికి మఱియొకటి సంబంధముండునట్లును కర్ణ ప్రాసాదములతోను శోభిల్లునది ముక్తకోణ ప్రాసాదమగును.

63. అపరాజిత పృచ్ఛలోని వైరాజ్యది నాగర ప్రాసాదములు 25ను ద్వారనిర్ణయమును

(అపరాజిత 151వ సూత్రము)

శ్లో॥ వైరాజ్య మథవక్త్యమి ప్రాసాదం సర్వకామదం ।

విశ్రామ్యంతీచ విష్ణుంచ బ్రహ్మయత్ర రవి స్తథా ॥

1

ఏకద్వారం చతుర్ద్వారం త్రిద్వారంచ తదైవచ ।

ద్వారద్వయంచ కర్తవ్యం దూషణం నకదాచన ॥

2

పూర్వోత్తరయామ్యే చైవ పూర్వోపరోత్తరే తథా ।

యామ్యాపరోత్తరే శస్త్రం త్రిద్వారంత్ర విధంమతం ॥

3

పూర్వాపరేస్యాద్ ద్విద్వారం దూషయేచ్ఛయా మ్యోత్తరే ।

ఏకద్వారంచ మాహేంద్ర్యాం చతుర్ద్వారం చతుర్దిశం ॥

4

పూర్వేచ భక్తిదం ద్వారం ముక్తిదం వరుణోద్గమం ।

యామ్యేత్తరే శివేద్వారే శృతేదోషో మహద్భయం ॥

5

ఏకద్వారంచ మహేంద్ర్యా మన్మథా దోషదం భవేత్ ।

భద్రం సర్వత్ర కల్యాణం చతుర్ద్వారే శివాలయే ॥

6

బ్రహ్మ విష్ణుర వీణాంచ కుర్మాత్ పూర్వోక్తమేవహి ।

సమోసదనే జైనేంద్రే దిశాదోషోన విద్యతే ॥

7

తా॥ వైరాజ్య ప్రాసాదమునకు 1-2 3-4 ద్వారములు పెట్టవచ్చును. తూర్పు ఉత్తరము దక్షిణము ఈ మూడు దిశలను, తూర్పు పడమర ఉత్తరము ఈ మూడు దిశలను, దక్షిణము, పడమర, ఉత్తరము ఈ మూడు దిశలను ద్వారములను పెట్టవచ్చును మూడు ద్వారములు పెట్టునప్పుడు ఇంతకంటే మించి చేయగూడదు, రెండు ద్వారములు పెట్టునప్పుడు తూర్పున పడమరను పెట్టవలయునేకాని దక్షిణమునను ఉత్తరమునను ద్వారములను పెట్టరాదు ఒక్కటే ద్వారమును పెట్టునప్పుడు తూర్పుననే పెట్టవలయును. నాలుగు ద్వారములు పెట్టునప్పుడు మాత్రమే నలుదిశల నుండవచ్చును. తూర్పు ద్వారము ఐశ్వర్యమునెచ్చును. పడమర ద్వారము మోక్షమునిచ్చును. దక్షిణమునగాని ఉత్తరమునగాని శివద్వారమున్నయెడల దోషము అది మహా భయమును కలిగించును. ఒక్కటే ద్వారమైనచో తూర్పుననే చేయవలెను ఇతర దిక్కుల యందు పైన చెప్పినట్లు దోషములు కలుగును. నలువైపుల ద్వారముకల శివాలయము సమస్త శుభముల నిచ్చును. బ్రహ్మ, విష్ణు, సూర్య, ప్రభృతి దేవతలకు గూడ 4 ద్వారములు పెట్టవచ్చును. మరియు ప్రధానాలయము ననుసరించినయుప దేవాలయములకును జైనబౌద్ధాది యితరాలయములకును ద్వార దోషమును పాటించ వక్కరలేదు.

ఆపరాజిత 10వ సూత్రము

- శ్లో॥ ఆదౌతునాగరాన్ వక్ష్యే ప్రాసాదాన్ సర్వకామదాన్ ।
అనేకాండక సంయుక్తాన్ క్రమయుక్తి విధింస్తథా ॥ 18
- ఉత్పేధే నాగరాః శృంగైరనెకా కారరూపిణః ।
శృంగైః శృంగ ప్రత్యంగ తవంగాఽక భూషితాః ॥ 19
- ఏకద్విత్రి క్రమోన్నద్యా రేఖాగర్భ సముద్భవాః ।
దోషావహాశ్చ సంకీర్ణా విపులా ధాన్య సౌఖ్యదాః ॥ 20
- త్రయూర్తియస్తు భద్రాంతే రథికాః సర్వకామదాః ।
శుకనాసేచ సంఘాటా భద్రే త్వేకైక సంయుతాః ॥ 21
- ఆమలసారాంతస్థిత కలశైః సువిభూషితాః ।
పతాకా ధ్వజయుక్తాశ్చ నాగరాః సర్వకామదాః ॥ 22
- పీఠపవీర జంఘాభిర్మేఖలా కూటచ్ఛాద్యకైః ।
దలభక్త్యాచ యుక్తాశ్చ కర్తవ్యాః సర్వకామదాః ॥ 23

మండపై రుపశోభాఢై ర్వితానైర్బహుభిర్యుహః ।

భాద్యఘంటా కూటయుక్తా నానా సంవరణస్తథా ॥

24

నాగరచ్ఛందజా ఏవం ప్రాసాదాః సర్వకామదాః ।

పల్లభాః సర్వదేవానాం శివస్యాపి విశేషతః ॥

25

తా॥ నాగర ప్రాసాదము యొక్క లక్షణమును చెప్పచున్నాను. అనేకమైన అండకములతోను ఉన్నతము యొక్క భేదములతోను, ఆకార భేదములతోను, శృంగము; ఉరః శృంగము ప్రత్యంగము, తవంగము మొదలయిన అలంకారములను 1-2-3 ఎత్తుతో రేఖల నుండి కలిగినవి యును. సంకీర్ణముల దోషములు కలిగించదు. భద్రముల పైన త్రిమూర్తులును, రథికలును, శుకనాసయందు సంమాదిములును, భద్రమున ఒక్కొక్కటియును ఆ మలసారమునలో పలక లోహములును వేతాకలును ధ్వజములును, కలవి నాగరములు పీఠము ఉప పీఠము, జంఘ, మేఖల. కూటము భాద్యము దలవిభక్తి మండపము విధానములు, భాద్యము ఘంటా కూటములుకల అనేక సంవరణములు కలవి నాగరచ్ఛంద భములు సమస్త దేవతలకును శివుని ముఖ్యముగాను రచించవలె.

(అపరాచిత 15^వ సూత్రము)

శ్లో॥ చతురశ్రం సమంశుద్ధం షోడశాం శోప కల్పితం ।

వేదాంశో గర్భ ఆఖ్యాతో భిత్తిః సూర్యపదోద్భవా ॥

8

భ్రమ నిర్మాణతః స్తంభైః సీమా ప్రాగ్గోవకాగ్రతః ।

చతుర్భాగోన్నతాభిత్తిః సపాదా శిఖరోన్నతిః ॥

9

చతుర్గుణైః పృథక్ సూత్రైః పద్మకోశం సమాలభేత్ ।

స్కంధకోశం తరంచైవ సప్తభాగైశ్చ కారయేత్ ॥

10

గ్రీవాభాగా సమత్వేదే సార్థమా మలసారకం ।

పద్మచ్ఛత్రం తథాసార్థం ద్విభాగః కలశోఽంతరే ॥

11

శుకనాసాన్ సింహకర్ణాన్ చతుర్దిక్షు ప్రకల్పయేత్ ।

జగత్తివై పంచగుణా కామదా చతురాననా ॥

12

ఐమం వైరాజ్య కందేవ ప్రాసాదం కారయేత్తుయః ।

ఏకవింశతి స్వర్గాణాం లభతే రాజ్య మీప్సితం ॥

13

తా॥ నలుచదరము సమముగా చేసి దానిని 16 భాగములు చేసి అందు 4 భాగములు మధ్య దేవాలయ గర్భమును వదలి మిగిలిన 12 భాగ

ములు చుట్టూ గోడను కల్పించవలెను. చుట్టూ నిలిపిన స్తంభములతో సీమలు ప్రాగ్రీవములు ముందును గోడ 4 భాగముల యెత్తును శిఖరము యెత్తు $1\frac{1}{4}$ భాగమును, నాలుగు భాగములు గల సూత్రముతో పద్మకోశమును రచించవలెను. స్కంధము నుండి దిగువ 7 భాగములు చేసి గలము 1 భాగమును, ఆ మలసారకము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, పద్మము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, కుంభము 3 భాగములును చేయవలయును. శుకనాసలును, సింహ కర్ణములును నలు దిశల యందు రచించవలెను. జగతి 5 భాగములుగా నుండవలెను. నలువైపుల ద్వారములును కలిగినది వైరాజ్య నాగర ప్రాసాద మగును.

64. నందనము (త్యంగములు)

(అపరాజిత 157వ సూత్రము)

శ్లో॥ వైరాజ్య స్యచసంస్థానే నందనం కారయేచ్ఛుభం ।

కర్ణం తథా చైకభాగ మదకాంతర భూషితం ॥ 14

ద్విభాగంచ భవేద్భద్ర మర్థభాగేన నిర్గతం ।

భాగార్థం పార్శ్వ సూత్రంతు నిర్గమ స్తత్సమో భవేత్ ॥ 15

అర్థభాగస్తు విస్తార ఏవం భద్రం విధీయతే కర్ణేష్వైకై క ।

శృంగంచ భద్రేద్వై ఉరు మంజరీ ॥ 16

శిఖరం త్యంశ విస్తారం పాదోనంవేద ముచ్ఛ్రీతం ।

పద్మ కోశోద్భవ సూత్రే పంచాంశః కలశోఽంతికే ॥ 17

రథి కాతుయాదాభద్రే నందనః సర్వకామదః ।

ఇహనందతి తత్కర్తా స్వర్గేవా త్రిదవైః సహ ॥ 18

తా॥ వైరాజ్యమునే కర్ణము 1 భాగమును భద్రము 2 భాగములును భద్ర నిర్గమము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, పార్శ్వ సూత్రము నిర్గమముతో సమానమును $1\frac{1}{2}$ భాగము విస్తారమును ఇట్లు భద్రమును రచించవలెను. కర్ణమున ఒక్కొక్క శిఖరమును భద్రమున రెండు శిఖరములును శిఖరముల యొక్క విస్తారము 3 భాగములును, ఎత్తు $3\frac{1}{4}$ భాగములును, పద్మకోశము పుట్టిన సూత్రమున పై భాగము నుండి కలశము యొక్క చివరకు 5 భాగములును భద్రమునను రథికయుండవలెను. దీనిని నందన ప్రాసాద మందురు.

(అనుబంధము 42వ పటము చూడుడు)

65. సింహము

(అపరాజిత 157వ సూత్రము)

- శ్లో॥ ముఖభద్రే ప్రతిభద్ర ముద్గమోరధికోపరి ।
 కర్ణశృంగే సింహకర్ణం సింహనామాస ఉచ్యతే ॥ 19
- దేవానాంతు ప్రకర్తవ్యః సింహస్త త్యైవ శాశ్వతః ।
 తుష్టిద్గిరి సుతాతస్య సౌభాగ్య ధన పుత్రదా ॥ 20
- తా॥ ముఖ భద్రమున ప్రతి భద్రమును రధికము పైనను కర్ణశృంగములును సింహ కర్ణములును కలిది సింహ ప్రాసాదమగును. దానియందు సింహము శాశ్వతముగా నుండుటచే పార్వతి సంతోషించి సౌభాగ్యమును ధనమును సంతానమును సర్వదా యిచ్చుచుండును.

66. శ్రీనందనము

(అపరాజిత 157వ సూత్రము)

- శ్లో॥ కర్ణే శృంగేతు దాతవ్యం పంచాండక విభూషితం ।
 తథా శ్రీనందనోనామ కర్తుః సంతాన వర్తకః ॥ 21
- తా॥ కర్ణముల యందును శిఖరమునను 5 అండకములతో ప్రకాశించునది శ్రీ నందన ప్రాసాదము

67. మందరము (పంచాంగములు)

(అపరాజిత 15 వ సూత్రము)

- శ్లో॥ షడ్భాగాయతే భాగం కర్ణం ప్రతి రథం తథా ।
 ద్విభాగంచ భవేద్భద్రం నిర్గమశ్చార్థ భాగతః ॥ 22
- ప్రతిరథం భాగ నిష్కాసం గర్భో వేదాంశవైః పృథుః ।
 ద్వేద్వైకర్ణే తథాభద్రే శృంగం ప్రతిరథేఽథవా ॥ 23
- ఏవం విధః ప్రకర్తవ్యో మందరస్తు శివాత్మజః ।
 మేరు పుణ్యార్థకార్థంతు లభ్యతే మందరే కృతే ॥ 24
- తా॥ పాడవు 6 భాగములు చేసి అందు కర్ణము 1 భాగము ప్రతి రథము 1 భాగము భద్రము 2 భాగములు భద్ర నిర్గమ అర్థ భాగము ప్రతి రథముల యొక్క విస్తారము భాగము గర్భము 4 భాగములు కర్ణమున 2 శృంగములును భద్రమున 2 శృంగములును ఇట్లు చేయబడినది మందర ప్రాసాదము

(అనుబంధము 43-1, 43-2, 43-3వ పటములు చూడుడు)

68. మలయము

అపరాజిత 157వ సూత్రము

శ్లో॥ భద్రేశ్వరంగ త్రయం కుర్యాన్మలయో నామ నామతః ॥ 241

తా॥ పై చెప్పిన దానినే భద్రమున మూడు శిఖరములొందించెని మలయ ప్రాసాదమగును.

69. విమానము

అపరాజిత 157వ సూత్రము

శ్లో॥ త్యక్తైవ భద్రశాలంతు ప్రత్యంగాని ప్రదాపయేత్ ॥ 25

ప్రతిరథోర్ధ్వ తలకొ విమానః సర్వకామదః ॥

తా॥ భద్రశాల లేకుండ పంజరములు మొదలగు యితర రూపములు చేసినచో విమాన ప్రాసాదమగును.

70. సువిశాలకము

అపరాజిత 157వ సూత్రము

శ్లో॥ భద్రే తృతీయోరు శృంగం సభవేత్ సువిశాలకః ॥ 26

తా॥ భద్రము నందు శిఖరములను పెద్దవిగా మూటిని రచించినచో సువిశాల ప్రాసాదమగును.

71. త్రైలోక్య భూషణము

అపరాజిత 157వ సూత్రము

శ్లో॥ త్యక్తైవ భద్ర శృంగంతు విక్రమః స్యాత్ ప్రతిరథే ।

కర్ణే చాష్టదలిం కుర్యాన్నామ్నా త్రైలోక్య భూషణః ॥ 27

తా॥ భద్రమును శృంగమును తీసివేసి ప్రతి రథమునను కర్ణమునను 8 దళములను చేసిన యెడల త్రైలోక్య భూషణ ప్రాసాదమగును.

72. మహేంద్రము (సప్తాంగములు)

అపరాజిత 157వ సూత్రము

శ్లో॥ అష్టధా చాయతే క్షేత్రే భుజ కర్ణ విశోధితే ।

భాగం భాగంచ భద్రార్థం కర్ణః ప్రతిరథో రథః ॥ 28

ప్రతిరథోఽంశోనిష్కాసే రథోఽర్థోఽర్థంచ భద్రకం ।

ఉదకాంతర యుక్తశ్చ పంచాంశో గర్భ విస్తరః ॥ 29

ద్వేశ్వంగే తలకం కర్ణే శ్వంగే ప్రతిరథే తథా ।

ఏకశృంగంచో పరథే ఉరః శృంగాణి ద్వాదశ ॥ 30

పంచాంశం మూఱశిఖరం ఘంటా కలశ భూషితం ।

ఈష్పితంల భతేకర్తా యావదాభృత సంప్లవం ॥ 31

తా॥ క్షేత్రమును 8 భాగములు చేసి భద్రము 2 భాగములు కర్ణము 1 భాగము ప్రతి రథము యొక్క నిర్గమము 1 భాగము రథము $\frac{1}{2}$ భాగము నిర్గమము భద్రము $\frac{1}{2}$ భాగము జలాంతరమును గర్భము 5 భాగములును తిలకమున 2 శిఖరములును భద్రమున 2 శిఖరములును, కర్ణమున 2 శిఖరములును, ప్రతిరథమున 1 శిఖరమును ఉపరథమున 1 శిఖరమును ఉరః శృంగములు 12ను ప్రధాన శిఖరము 5 భాగములును అది ఘంటా కలశము అను రెండు రూపములతో ప్రకాశించవలెను. యజమానునకు కోరికలు సిద్ధింపజేయును. ఇది మహేంద్రప్రసాదము.

(అనుబంధము 44వ పటము చూడుడు)

73. రత్నశీర్షము

అపరాజిత 157వ సూత్రము

శ్లో॥ కర్ణేశృంగత్రయం కుర్యాద్రత్నశీర్షః స ఉచ్యతే ॥ 31 $\frac{1}{2}$

తా॥ కర్ణమున 3 శిఖరముల నుంచి రేని రత్న శిఖర ప్రాసాద మనిపించుకొనును.

74. శతశృంగము

అపరాజిత 157వ సూత్రము

శ్లో॥ త్యక్తైవ శృంగం భద్రస్య మత్రాలంబంతు కారయేత్ ॥ 32

తస్యచ్ఛాద్దోర్ధ్వ కర్ణేతు తతః శృంగాణి దాపయేత్ ।

శతశృంగస్త దానామ్నా ఈశ్వరస్య సదాప్రియః ॥ 33

తా॥ శిఖరమును తీసివేసి దాని యొక్క కప్పు పై నను కర్ణమునను శిఖరములను కల్పించినచో శత శృంగ ప్రాసాదమగును.

(అనుబంధము 45వ పటము చూడుడు)

75. భూధరము

అపరాజిత 157వ సూత్రము

శ్లో॥ తిలకానిచ శృంగేషు తథో పరథకేషుచ ।

రథ ప్రతిరథోద్వేచ తిలకాని ప్రకల్పయేత్ ||

34

శేషాః పంచాండ శృంగాశ్చ భూ ధరాఖ్యైః ప ఉచ్యతే ||

తా|| శిఖరములయందు తిలకములును ఉప రథములయందును రథములయందును ప్రేతి రథములయందును కూడ తిలకములను రచించవలెను. మిగిలిన ప్రదేశమున 5 అండకములతో 5 శిఖరములనుచేసి రేని భూధర ప్రాసాదమగును.

(అనుబంధము 46-1, 46-2 పటములు చూడుడు)

76. భువన మండనము

అపరాజిత 157వ సూత్రము

శ్లో|| శ్రీవత్సం చైవ రేఖార్థం భవేచ్ఛవన మండనః ||

35

తా|| శ్రీ వత్సమను ప్రాసాదము నందలి రేఖలను సగము చేసి రచించిన యెడలి భువన మండన ప్రాసాదమగును.

77 త్రైలోక్య విజయమును క్షితివల్లభమును

అపరాజిత 157వ సూత్రము

శ్లో|| తదైవ తిలకం కుర్యాచ్ఛృంగ ద్వయమధోపరి ।

త్రైలోక్య విజయశ్చైవ త్రి శృంగైః క్షితివల్లభః ||

36

తా|| పైన చెప్పిన దానినే ముందు భద్రమును రెండు శిఖరములును చేసి నచో త్రైలోక్య విజయప్రాసాదమగును. అదియే మూడు శిఖరములతో జేసి రేని క్షితివల్లభ ప్రాసాదమగును.

78. మహాధరము నవాంగములు)

అపరాజిత 157వ సూత్రము

శ్లో|| మహాధరం ప్రవక్ష్యేహం శతమూలే విభాజితే ।

పదికశ్చతతః కర్ణభద్రం ద్విపద మిశ్రితం ||

37

కర్ణస్యాభయతస్త్ర యస్త్రయః ప్రతిరథాస్తథా ।

నిర్గమాస్సమభాగైశ్చ భాగార్థం భద్ర నిర్గమః ||

38

భాగ షట్కాయతోగచ్ఛః సప్తభాగోఽథవోచ్యతే ।

కర్ణే ప్రతిరథే భద్రే ద్వేద్వే శృంగేచ కారయేత్ ||

39

రథోపరథే తిలకం ప్రత్యంగం చరదోపరి ।

మత్తాలంబయతం భద్రం స్యాన్మహాధర సంజ్ఞకః ||

40

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 10 భాగములు చేసి కర్ణము 1 భాగము భద్రము 2 భాగములు, కర్ణము యొక్క రెండు వైపులను 3.3 ప్రతిరథములును సమభాగములతో నిర్ణమములును, భద్రము యొక్క నిర్ణమము 3 భాగమును, గర్భము 6 భాగములును, లేక 7 భాగములును, కర్ణము నను, ప్రతిరథమునను భద్రమునను 2.2 శిఖరములును, రథమునందును ఉపరథమునందును తిలకమును, రథము పైన మణియొక రూపమును భద్రమును మత్తాలంబముతో రచించుటయును గలది మహీధర ప్రాసాద మగును.

(అనుబంధము 47వ పటము చూడుడు)

79. కైలాసము నవమంగళము

అపరాజిత 157వ సూత్రము

శ్లో॥ భద్రదే శృంగం తృతీయంచ కైలాసః శంకరప్రియః ।

భద్రదేత్యక్త్వా రథేశృంగం నవ మంగళ ఉచ్యతే ॥ 41

తా॥ భద్రమునకు 3 శిఖరములు చేసిన యెడల కైలాస ప్రాసాద మగును. భద్రము నందు లేకుండ చేసి రథమును శిఖరమును చేసిన యెడల నవమంగళ ప్రాసాదమగును.

80. గంధమాదనము సర్వాంగసుందరము

అపరాజిత 157వ సూత్రము

శ్లో॥ తథాభద్రే పునర్దద్వాత్ సభవేద్గంధ మాదనః ।

త్యక్తం భద్రే రథేశృంగ యుక్తం సర్వాంగ సుందరం ॥ 42

తా॥ భద్రమున శిఖరములను చేసిన యెడల గంధమాదనప్రాసాద మగును. భద్రమును వదలి రథమున శృంగములు చేసిన యెడల సర్వాంగ సుందరప్రాసాదమగును.

81. విజయానందము

అపరాజిత 157వ సూత్రము

శ్లో॥ భద్రదే ద్వాత్పునః శృంగం విజయానంద సంజ్ఞకః ॥

తా॥ భద్రమున మరల నింకొక శిఖరమును చేసినచో విజయానంద ప్రాసాదమగును.

82. సర్వాంగ తిలకము

అపరాజిత 157వ సూత్రము

శ్లో॥ మత్తాలంబయుతే భద్రే ఉపశృంగం పరిత్యజేత్ ॥ 43

మత్తాలంబో భయకర్ణే కుర్యాచ్ఛృంగం ద్వయంతథా ।

సర్వాంగ తిలకోనామ కర్తుః సంతాన భోగదః ॥ 44

తా॥ మత్తాలంబముతో గూడిన భద్రమున ఉప శిఖరము లేకుండా చేసి మత్తాలంబము యొక్క రెండు కర్ణములయందు రెండు శిఖరముల నేర్పఱచిన యెడల సర్వాంగతిలక ప్రాసాదమగును.

83. మహాభోగము

(అపరాజిత 157వ సూత్రము)

శ్లో॥ ఉరు శృంగంతతో దద్వాన్మత్తాలంబ సమన్వితః ।

మహాభోగ స్తదానామ సర్వకామ ఫలప్రదః ॥ 45

తా॥ మత్తాలంబమున యెత్తయిన శిఖరములను చేసినచో మహాభోగ ప్రాసాదమగును.

84. మేరువు

(అపరాజిత 157వ సూత్రము)

శ్లో॥ రథేకర్ణే ప్రతిరథే శృంగంచో పరథే తథా ।

మేరురేష సమాఖ్యాతః సర్వదేవైః సుపూజితః ॥ 46

సర్వస్వర్ణ మయేమేరా పుణ్యాయతోత్రః ప్రదక్షిణైః ।

నైవేపక్యేష్వకే చైవ తత్పూజ్యం లభతేనరః ॥ 47

సృష్టాపుక్తా బ్రహ్మణాయాః పూజానై పంచవింశతః ।

వైరాబాద్యాః సముత్పన్నాః సర్వేప్రాసాద సంజ్ఞకాః ॥ 48

తా॥ రథమునను, కర్ణమునను, ప్రతిరథమునను, ఉపరథమునను శిఖరములు కలిగియుండినచో సర్వదేవ పూజితమైన మేరు ప్రాసాదమని పించుకొనును. అట్టి ప్రాసాదమునకు ముమ్మారు ప్రదక్షిణము చేసినయెడల సువర్ణమయమైన మేరువును ప్రదక్షిణ మొనర్చినంతటి పుణ్యము లభించును. ఇట్లు బ్రహ్మచే నిర్మింపబడి చెప్పబడియున్నవి. మరియు వైరాబ్యా దినాగర ప్రాసాదముల నుండి సమస్త ప్రాసాదములుత్పన్నమైనవి.

(అనుబంధము 48వ పటము చూడుడు)

85. రుచకము మొదలగు 64 ప్రాసాదములు

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ అధాతః సంప్రవక్ష్యామి ప్రాసాదాన్ శిఖరాన్వితాన్ ।

రుచకాదీంశ్చతుః షష్ఠిం నామ లక్ష్మీబడః క్రమాత్ ॥ 1

పూర్వం యాని విమానాని పంచోక్తన్యభవం స్తతః ।

తదాకారభృతః సర్వే ప్రాసాదాః పంచ వింశతీః ॥ 2

శిఖరైర్వి విధాకారై రేకే నాండేన భూషితాః ।

కేచిదండ త్రయోపేతాః కేచిత్పంచాండ కాన్వితాః ॥ 3

ఈ షడ్భేదేనతేజ్ఞేయాః ప్రాసాదాః సర్వకామదాః ।

సౌవర్ణ రాజతాన్వైవ దేవానాం సతతం ప్రియాః ॥ 4

మణిముక్త ప్రవాలాద్యై ర్భూషణైః సువిభూషితాః ।

రీతికాత్రపు లోహాద్యైః విశాచోరగ రాక్షసాం ॥ 5

దేవలోకా భవంత్యేతే కామ స్వచ్ఛంద చారిణాః ।

పాతావేచా పినిర్దిష్టాః పాపాణైః స్ఫుటిక్రైస్తథా ॥ 6

ఇష్టకా కాష్ఠపాషాణై ర్మర్మర్మలోకేఽపినందకాః ।

సుఖదాశ్చ భవంత్యేతే కర్తుః కారయితుస్తథా ॥ 7

లక్ష్మీచోనాన్వితానేతాన్ కథయామో యథావిధి ।

పురాణాం భూషణార్థాయ భుక్తి ముక్తి ప్రదాన్మహిం ॥ 8

తా॥ శిఖరములతో గూడిన రుచకము మొదలైన 64 ప్రాసాదము లను చెప్పచున్నాను. మొట్ట మొదట 5 విధములు మాత్రము చెప్పబడి నవి. తరువాత వాని యాకారముల ననుసరించి క్రమముగా 25 భేదములై ర్పడినవి. శిఖరముల యొక్క రూపములు వేఱువేఱుగా నున్నను ఒక్కటే అండకము కలవి కొన్నియును మూడు అండకములు కలవి కొన్నియును ఐదు అండకములు కలవి కొన్నియును ఇట్లు కొంచెము భేదములు కనుప జుచు రచించబడినవి. బంగారము, వెండితో రచించబడినవి దేవతలకు ప్రేయము మణులు ముత్యములు పగడములు మొదలుగు వానిచే బాగుగా సలంకరింపబడినవి కూడ దేవతల కిష్టములెయగును. ఇత్రడి సీసము ఇనుము మొదలైనవి విశాచములకును ఉరగులకును రాక్షసులకును ఇష్టము లైనవి. దేవలోకం నందలి వారికివి నిర్ణయింపబడినవి. పాతాలము నందును పాషాణములును స్ఫటికంలును చెప్పబడినవి మానవ లోకమున ఇట్లు లును దారువులును పాషాణంలును చెప్పబడినవి. ఈ చెప్పబడినవి చేయంచు

వానికిని చేయువానికిని సంతోషమును సుఖమును కలిగించును. ఇవి లక్షణ యుక్తముగా నిర్మించిరేని భుక్తిముక్తి ప్రదములును పట్టణములకు అలంకారములును అగును.

86. అందులతినములు 25 విధములు

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

- శ్లో॥ రుచకో భద్రకశ్చైవ హంసోహం సాద్భవస్తథా ।
ప్రతిహంస స్తథానందో నంద్యావర్తే ధరాధరః ॥ 9
- వర్ణమానోఽద్రికూటశ్చ శ్రీవత్సోఽథత్రికూటకః ।
ముక్తకోణో గజశ్చైవ గరుడః సింహ ఏశచ ॥ 10
- భవశ్చ విభవశ్చైవ పద్మో మాలాధరస్తథా ।
వజ్రకః స్వస్తికః శంకుర్మల యోమకర ధ్వజః ॥ 11
- ఇత్యేతేనామతః ప్రోక్తాః ప్రాసాదాః పంచవింశతీః ।
ఏతేషాం రూప నిర్మాణం కథయామో యథావిధి ॥ 12
- రుచకాది షోడశైషాం చతురశ్రాః ప్రకీర్తితాః ।
భవశ్చ విభవశ్చైవ చతురశ్రా యతోఽథవా ॥ 13
- పద్మో మాలాధరశ్చైవ వృత్తావేతావృదాహృతౌ ।
మలయో మకరాభ్యోఽథద్వైతు వృత్తాయతావిమౌ ॥ 14
- వజ్రకః స్వస్తికః శంకు రిత్త్యష్టాశ్ర యస్త్రయః ।
లతినాః కథితాహ్యేతే బ్రూమోఽన్య్యాన్ మిశ్రకానథ ॥ 15

తా॥ రుచకము, భద్రకము, హంసము, హంసోద్భవము, ప్రతి హంసము, నందము, నంద్యావర్తము, ధరాధరము, వర్ణమానము, అద్రి కూటము, శ్రీవత్సము, త్రికూటము, ముక్తకోణము, గజము, గరుడము, సింహము, భవము విభవము, పద్మము, మాలాధరము, వజ్రకము, స్వస్తి కము, శంకు, మలయము, మకరధ్వజము, అను 25 పెరులు కలిగియున్నవి. ఇందులో గల భేదములను చెప్పుచున్నాను. రుచకము మొదలు సింహము వఱకు 16ను నలుచదరము సమానము కలవి. భవము, విభవము అను రెండును దీర్ఘచతురశ్రములు, పద్మము, మాలాధరము, ఈ రెండును వృత్తాకారములు మలయము మకరధ్వజము అను రెండును దీర్ఘ వృత్తాకారములు, వజ్రకము, స్వస్తికము, శంకు అను మూడును అష్టాశ్రములు కలవి. ఈ 25ను లతినములని చెప్పుచున్నవి.

(అపరాజిత 106వ సూత్రము)

శ్లో॥ యాత్యైకా నాగరారేఖా శృంగే శిఖర వర్జితాః ।

లతినాస్తు సమాఖ్యాతా రుచకాది సముద్భవాః ॥

28

తా॥ నాగర పద్ధతిలో నుండి తల యందు శిఖరములు లేనివి లతిన ములందురు- అవిరుచకాదుల నుండి పుట్టబడినవి.

87. రుచకము మొదలగు 25 లతినము వివరము

అపరాజిత 158వ సూత్రము

శ్లో॥ చతురశ్రీ కృతేక్షేత్రే చతుర్భాగ విభాజితే ।

భాగాభాగాతు భిత్తిద్వై శేషం గర్భ గృహం భవేత్ ॥

9

తదగ్రతః పునఃకార్యో భాగద్వయ వినిర్గమః ।

విస్తారేతు త్రయోభాగాః ప్రాగ్గీవః స్తంభ భూషితః ॥

10

పీఠేత్సేధశ్చ భాగేన జంఘాతత్ర ద్వీభాగతః ।

వరవండ్యంతర పత్రంచ పాదోనభాగమశ్చుతే ॥

11

సార్థ పంచాంశతస్త్వైవ పీఠోచ్చాయం ప్రకల్పయేత్ ।

భాగార్థం చైక భాగంచ భాగం భాగార్థమేవ ॥

12

కుముదం కలశం చైవ కపోతాల్యంతరైః సహ ।

అనేనక్రమ యోగేన పీఠోచ్చాయం ప్రకల్పయేత్ ॥

13

సహద చతురంశాశ్చ ఉచ్చాయే శిఖరస్యచ ।

చతుర్గుణైః పృథక్ సూత్రైః పద్మకోశం సమాలిఖేత్ ॥

14

స్కంధ కోశాంతరం చైవ నస్తభాగశ్చ కారయేత్ ।

గ్రీవాభాగ సముత్సేధా సార్థమామలసారకం ॥

15

పద్మచ్ఛత్రంతథా సార్థం త్రిభాగైః కలశోన్నతిః ।

రుచకస్తు సమాఖ్యాతో భద్రకంచాప్య ధశ్యణు ॥

16

తా॥ నలుచదరముగా నున్న ప్రదేశమును 4 భాగములు చేసి ఒక్కొక్క భాగము గోడయును మిగిలిన రెండు భాగములు గర్భమును చేయవలెను. దాని ముందు మరల నిర్గమమును 2 భాగములు చేయవలెను. దాని విస్తారము 3 భాగములును ప్రాగ్గీవము స్తంభములతో అలంతారముగా చేయవలెను. పీఠము యెత్తు 1 భా, జంఘ 2 భా, వరవండి అంతరపత్రము యీ రెండును కలసి ముప్పాతిక భాగము, పీఠము యెత్తు $5\frac{1}{2}$ భాగములు కుముదము $\frac{1}{2}$ భా, కలశము 1 భా, కపోతాలి 1 భా, అంతర పత్రము

1 భా, ఇట్లు క్రమముగా పీఠము యొక్క యెత్తును చేయవలెను. శిఖరము 4½ భా, నాలుగు భాగములు గల సూత్రము చేత పద్మకోశమును చేయవలెను. (3 భాగములతో చేయుట సహజము) స్కంధకోశాంతరములు 7 భాగములు చేయవలెను. గ్రీవ 1 భాగము యెత్తు, అమలసారకము 1½ భాగముల యెత్తు పద్మ రూపము గల భద్రము 1½ భాగము, కలశము 3 భాగములు. ఇట్లు చేసిరేని రుచకమగును.

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ చతురశ్రీకృతే క్షేత్రే చతుర్భాగ విభాజితే ।

భాగికా సర్వతోభిత్తః శేషం గర్భగృహం భవేత్ ॥ 45

తస్మాగ్రతః పునఃకార్యో భాగర్వయ వినిర్గతః ।

విస్తారేణ త్రిభాగశ్చ ప్రాగ్గీవ స్తంభ భూషితః ॥ 46

పీఠేత్యేధస్య భాగేన భవేజ్జంఘా ద్వీభాగికా ।

భాగార్థమంతరం పత్రం పాదేన స్యాద్వరండికా ॥ 47

సపాదాంశ్చ తురోభాగాన్ శిఖరస్యాచ్చ్యయః స్మృతితః ।

త్రిగుణేనచ సూత్రేణ పద్మకోశం సమాలభేత్ ॥ 48

స్కంధకోశాంతరంచాస్య భాగైః ప్రవిభజ్యేత్త్రిభిః ।

భవేద్గీనార్థ భాగేన భాగేనా మలసారకం ॥ 49

పద్మశీర్షంచ భాగార్థాంత భాగేన కలశః స్మృతః ।

ఇత్యుక్తో రుచకాఖ్యాయం ॥ 50

అనగా చతురశ్ర ప్రదేశమును 4 భాగములు చేసి మధ్య 2 భాగములు గర్భమును చుట్టును నోడయను రచించి దాని పైన నిర్గమము 2 భాగములును, విస్తారము 3 భాగములును, కలప్రాగ్గీవమును రచించవలెను. పీఠము 1 భా, జంఘ 2 భా, అంతర పత్రము ½ భా, వరండిక ¼ భా, శిఖరము 4½ భా, మూడు రెట్లు గల సూత్రము చేత పద్మకోశమును చేయవలెను. స్కంధ కోశాంతరము 3 భాగములు చేత విభజించవలెను. గ్రీవ ½ భాగము, అమలసారకము 1 భా, పద్మకోశము ½ భాగము, కలశము 1 భా, ఈ ప్రకారము చేసిరేని రుచకమగును.

88. భద్రకము

అపరాజిత 158వ సూత్రము

శ్లో॥ ద్వీభాగో భద్ర విస్తారః పాద షడ్భాగ నిర్గతం ।

భద్రకస్య సమాఖ్యాతా శిఖాంతేచ రథాకృతిః ॥ 17

తా॥ భద్రము యొక్క విస్తారము 2 భా, నిర్గమము 1½ భా, స్తూపిక రథాకారముగా నుండినచో భద్రకమగును.

89. హంసము

అపరాజిత 158వ సూత్రము

శ్లో॥ వార్యంతరం తథాకుర్యా న్మధ్యే భద్రక కర్ణయోః ।

తతోహంసః సలిజ్జేయః స్వరూపా లక్షణాన్వితః ॥ 18

తా॥ ప్రాసాదము యొక్క కర్ణములయందు జలాంతరములను రచించిన యెడల హంస ప్రాసాదమగును.

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

భద్రంతు కర్ణయోర్మధ్యే కారయేదుర కాంతరం ।

తదాహంసో విజానీయాత్ ప్రాసాదో దేవతాలయః ॥ 52

అని చెప్పబడియున్నది.

90. హంసోద్భవము

శ్లో॥ వార్యంతరం భద్రకేతు భద్ర మధ్యేతు కారయేత్ ।

హంసోద్భవ స్తథానామ బ్రహ్మణశ్చ సుఖావహః ॥ 19

తా॥ పై చెప్పిన భద్రకమున భద్ర మధ్య జలాంతరమును కల్పించినచో హంసోద్భవమగును.

సమరాంగణమున

శ్లో॥ హంసస్యైవ యదా కుర్యాత్ భద్రస్థానే జలాంతరం ।

తదాహంసోద్భవోనామ ప్రాసాదః పరికీర్తితః ॥ 53

అని చెప్పబడియున్నది.

91. ప్రతిహంసము

శ్లో॥ యథాభద్రే తథాకర్ణే కారయేదుర కాంతరం ।

నిర్గతం భాగపాదేన ద్వైస్తంభౌ కర్ణ భద్రయోః ॥ 20

తా॥ భద్రమునను కర్ణమునను జలాంతరమును కల్పించి యొకభాగములో నాల్గవ వంతు నిర్గమము చేసి రెండు రెండు స్తంభములను రచించి యెడల ప్రతిహంసమగును.

సమరాంగణ

శ్లో॥ రథాంత కర్ణయోశ్చైవం యదాస్యాడుర కాంతరం ।

ప్రతిహంస స్తదాప్రోక్షః ప్రాసాదోఽయం మనోరమః
అని యున్నాడు...

54

92. నందము

శ్లో॥ ప్రాగ్గీవం చైవ రుచకే భద్రమానేన కారయేత్ ।

నిర్గమేనష్ట కర్ణంచ సనందః సర్వకామదః ॥

21

తా॥ రుచకమున ప్రాగ్గీవము భద్రము యొక్క కొలత ప్రకారము
చేసి నిర్గమమున కర్ణము లేకుండా చేసిన యెడల నందమగును.

సమరాంగణ

శ్లో॥ ప్రాగ్గీవా రుచకస్యైవ సీమ విస్తార విస్తృతాః ।

నిర్గతా భద్రమానేన తదానందః సజ్జ్యతే ॥

55

అని పై యభిప్రాయముతో సమముగానే చెప్పియున్నాడు.

93. నంద్యావర్తము

శ్లో॥ ప్రాగ్గీవేతు పురోఽలిందం కారయే ద్విధిపూర్వకం ।

నంద్యావర్త స్తథానాచ కర్తవ్యే దేవతాలయః ॥

22

తా॥ పై చెప్పిన నందములకు ప్రాగ్గీవమున ముందు అలిందమును
కల్పించినచో నంద్యావర్తమగును.

సమరాంగణ

శ్లో॥ ప్రాగ్గీవైర్భద్ర మానేన సందోయది విభూష్యతే ।

నిర్గతైర్భాగమానేన చతురస్రైః సమంతతః ॥

56

ప్రాగ్గీవః పురతః కార్కః స్తంభద్వయ విభూషితః ।

నంద్యావర్తస్తదాప్రోక్షః ప్రాసాదో విజయావహః ॥

57

అసగా నందము ప్రాగ్గీవముతోను భద్రముతోను అలంకరింపబడి
భాగ ప్రకారము నలుచదరముగా జేసి దానిముందు రెండు స్తంభములను
రచించిన యెడల నంద్యావర్తమగును.

93. ధరాధరము

శ్లో॥ కక్షే జలాంతరం చైవ స్తంభైచ్ఛాద్య విభూషితైః ।

ధరాధరశ్చ విజ్ఞేయః సదేవ్యమర వల్లభః ॥

23

తా॥ నంద్యావర్తమునకు భద్రమున జల నిర్గమమును రచించినచో
ధరాధరమగును.

సమరాంగణ

శ్లో॥ నంద్యావర్తేయదా తుర్కాద్ భద్రదాంతే జల నిర్గమః ।

ధరాధర స్తదాజ్ఞేయః ప్రాసాదో భువనోత్తమః ॥

58

అవి పై రీతిగానే చెప్పియున్నాడు

95. వర్తమానము

(అపరాజిత 158వ సూత్రము)

శ్లో॥ దశధాభాజితే క్షేత్రే ద్విభాగః కర్ణవిస్తరః ।

త్రిభాగంచ భవేద్భద్రం సార్థం ప్రతిరథో మతః ॥ 24

తా॥ విస్తారమును 10 భాగములు చేసి అందు రెండేసి భాగములు కర్ణములును భద్రము 3 భాగములును ప్రతి రథములు $1\frac{1}{2}$ భాగము చొప్పునను చేసిన యెడల వర్తమానమగును.

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ దశధాభాజితే క్షేత్రే చతురశ్రే సమంతతః ।

భాగద్వయేన కర్ణంస్యాద్ భజేచ్ఛేషంచ సప్తధా ॥ 59

భాగత్రయేణ రథకో మధ్యమోఽస్యవిధీయతే ।

ద్వాభ్యాం ద్వాభ్యాంతు భాగాభ్యాం రథకో వామదక్షిణౌ ॥ 60

భాగస్యైవ త్రిభాగేన భవేదస్య ।

వినిర్గమః కథిత్యా వర్తమానోఽయం ॥

అనగా 10 భాగములలో 2.2 భాగములు కర్ణములకు వదలి మిగిలిన 6 భాగములను 7 భాగములుగా చేసి అందు మధ్య 3 భాగములు భద్రమును దానికిరువైపుల 2.2 భాగములు రథములును చేసిరేని వర్తమానమగును. అని చెప్పినాడు

96. గిరికూటము

(అపరాజిత 158వ సూత్రము)

శ్లో॥ కర్ణే వార్ధంతరం కుర్యాద్ గిరికూటః స ఉచ్యతే ॥ 24½

తా॥ వర్తమానమునకు కర్ణమున జలంతరమును రచించిన యెడల గిరికూటమగును.

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ వర్తమానస్య భద్రస్థ మధ్యసూత్రేణ యోజయేత్ ।

కర్ణసూత్రం తదగ్రభ్యాంన్యస్యైత్ సూత్ర చతుష్టయం ॥ 62

తదుత్పన్నైస్తు భద్రస్థ కర్ణైః స్వాధ్గిరి కూటః ॥

అనగా వర్తమానమునకు భద్రము నందు మధ్య సూత్రము చేత కర్ణ సూత్రమును కలిపి వానిపైను నా గు సూత్రముల నుంచి భద్రమునకు కర్ణములను రచించిన యెడల గిరి కూటమగును

97. శ్రీవత్సము

అపరాజిత 158వ సూత్రము

శ్లో॥ కర్ణే ప్రతిరథే చైవ శ్రీవత్సోవారి సంయుతే ॥ 25

తా॥ పై చెప్పిన దానికే కర్ణమునను భద్రమునను జలాంతరమును కల్పించినచో శ్రీ వత్సమగును

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ కర్ణాంతేంచ రథాంతేచ యదిస్యాత్ సలిలాంతరం ।

వర్తమానస్య భవతి శ్రీవత్సః స్యాత్ తదాశుభః ॥

అని చెప్పియున్నాడు

(అనుబంధము 49వ పటము చూడుడు)

98. త్రికూటము

అపరాజిత 158వ సూత్రము

శ్లో॥ వర్తమానస్య సంస్థానే భద్రమధ్యే జలాంతరం ।

త్రికూటః సతు విజ్ఞేయః కర్తవ్యః శుభలక్షణః ॥ 26

తా॥ వర్తమానమునకు భద్రము యొక్క నడుమ జలాంతరమును రచించిన యెడల త్రికూటమగును

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ గిరికూటస్య సంస్థానే తద్రూపేవినివేశితే ॥ 64

కర్ణాన్ ప్రతిరథేష్వస్య నిఖిలేష్వపి యోజయేత్ ।

ప్రాగ్వత్ ప్రతిరథోద్భూత సూత్రాభ్యాం కర్ణవర్తనా ॥ 65

త్రికూటాఖ్యః స్తదైవస్యాత్ ప్రాసాదో దేవతాలయః ॥

అని రచించియున్నాడు.

99. ముక్తకోణము

అపరాజిత 158వ సూత్రము

శ్లో॥ కర్ణే భద్రదాణిదేయాని నష్టాంగం మూలనాసికం ।

ముక్తకోణః సవిజ్ఞేయః సర్వకామ ఫలప్రదః ॥ 27

తా॥ పై జెప్పిన దానినే కర్ణములయందు భద్రములను రచించిన యెడల ముక్తకోణమగును.

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ త్రికూటస్యైవ సంస్థానే భద్రంకర్ణ పరిచ్యుతే ॥ 66
 స్వరూప భద్ర సంస్థానే ముక్తకోణః ప్రజాయతే ॥
 అని చెప్పబడియున్నది.

100. గ జ ము

అపరాజిత 158వ సూత్రము

శ్లో॥ ఉభౌ ప్రతిరథౌ మధ్యే పృష్ఠతోష్ఠత్ర మాలిఖేత్ !
 ఏవంవిధః ప్రకర్తవ్యః సగజః సర్వకామదః
 తా॥ పై జెప్పిన దానినే వెనుక వైపున రెండు ప్రతిరథముల మధ్య
 వర్తులముగా రేఖను లిఖించి యీ విధముగా రచించినచో గజ ప్రాసాద
 మగును.

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ చతుర్భి ర్విస్తృత్యాగైః క్షేత్రే పంచభిరాయతే ॥ 67
 భాగేన భిత్తిః కర్తవ్యా శేషం గర్భగృహం భవేత్ !
 అస్యక్షేత్రార్థ సూత్రేణ పృష్ఠతోష్ఠత్రమాలిఖేత్ ॥ 68
 పురతః శూరసేనోఽస్య పృష్ఠతోఽపిగజాకృతిః !
 ప్రాసాదోఽయంగజోనామ గణేశస్య విధీయతే ॥ 69

అనగా వెడల్పు 4 భాగములును, పొడవు 5 భాగములును చేసి
 అందు గోడ 1 భాగము చుట్టును చేసి మిగిలినది గర్భ గృహము చేయ
 వలెను. దీనిని వెనుకవైపున ఎగము గుండ్రముగా చేయవలెను. ముందు
 చదరముగానే యుండవలెను. అందు వలన గజాకారమేర్పడును గణపతికి
 ప్రాసాదము ముఖ్యము.

101. గరుడము

అపరాజిత 158వ సూత్రము

శ్లో॥ వర్ణమానస్య సంస్థానే పార్శ్వం కుర్యాత్తదూర్ధ్వతః !
 కుర్యాద్వ్యోతౌ శృంగకూటౌ పక్షిరాజః సుఖాశ్రయః ॥
 తా॥ వర్ణమానమునకే ప్రక్కలను శిఖరములను కలశములను
 రచించిన యెడల గరుడ ప్రాసాద మగును.

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ వర్ణమానస్య సంస్థానే గరుడం వినివేశయేత్ !

తస్యపక్షౌ విధాతవ్యౌ ప్రాసాదార్దేన నిర్గతౌ ॥ 70

పక్షయోఽస్తుదశస్తస్య వర్తమానం విభాజయేత్ ।

జాతిశుద్ధారభాః కార్యాః పార్శ్వ యోగ్గమడో భవేత్ ॥ 71

అనగా వర్తమానమునకు 10 భాగములు చేయవలెను. అందులో సగం ఐక్కలు రెండు వైపుల కలిసి 5 భాగములు నిర్గమము చేయవలెను. మొత్తము 15 భాగములగును. రథములను రెండు వైపుల ఒక్కటే జాతి పనితో రచించవలెను. దానిని గరుడమందురు.

102. సింహము

అపరాజిత 158వ సూత్రము

శ్లో॥ ప్రతిభద్రంచ హంసేచేత్ సింహనామాస ఉచ్యతే ।

చతురశ్రాస్తు కథితాః సర్వకామ ఫలప్రదాః ॥ 30

తా॥ హంసమునకు ప్రతి భద్రమును చేసిన యెడల సింహమగును. ఈ చెప్పిన వన్నియును నలుచదరములగు ప్రాసాదములు అన్ని కోరికలను ఫలములను ఇచ్చునవి.

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ వర్తమానస్య సంస్థానే ప్రాగ్వత్ కర్ణానియోజయేత్ ।

ద్విభాగారథికా కార్యా శేషం భద్రం ప్రకల్పయేత్ ॥ 72

బంఘాస్య పంచభిర్భాగైః పీఠంచాస్యతదర్థతః ।

వీరండ్యద్ధాంశికాభిశ్చ భాగశ్చాంతర పత్రయోః ॥ 73

తదోత్సేధ త్రిభాగైశ్చ నవభిః శిఖరోచ్చితః ।

కుంభశ్చామలసారశ్చ సింహేఽస్మిన్ భాగమానతః ॥ 74

అనగా వర్తమానము వలెనే కర్ణములును రచించి పంజరము 2 భాగములును యిరువైపుల చేసి మిగిలిన దానిని మధ్య భద్రమును చేయవలెను దానికి జంఘ 5 భాగములు పీఠము అందులో సగము (2½) వరండ ½ భాగము అంతర పత్రము 1 భా, దాని యెత్తు 3 భా, శిఖరము యెత్తు 9 భా, కుంభము కలశము రచించినచో సింహ ప్రాసాదమగును.

103. భవము విభవము

అపరాజిత 158వ సూత్రము

శ్లో॥ గిరికూటస్త్రి కూటశ్చ యదాగర్భాయతో భవేత్ ।

భవశ్చ విభవశ్చైవ త్రిలింగాశ్చ ప్రకీర్తితాః ॥ 31

తా॥ గిరికూటము త్రికూటము గర్భము పాడవుగా నుండెనేని భవమును అందె మూడు రూపములు గలవి విభవమును అగును.

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ చతుర శ్రీకృతేక్షితే చతుర్బిర్భాజితైః పదైః ।

సీమా విస్తారమానేన రథాంస్తత్ర ప్రకల్పయేత్ ॥ 75

పాదేనైకేన నిర్మాతాన్ దిక్షు సర్వాస్వను క్రమాత్ ।

ప్రాగ్గీవాన్ పునరస్యైవ భాగ ద్వితయ విస్తృతాన్ ॥ 76

పదషడ్భాగ నిర్మాతాన్ విదధీత చతుర్దిశం ।

చతుర్భాగాయతోగర్భః కార్యోఽస్యద్వ్యంశ విస్తృతః ॥ 77

జంఘాత్పేథంచ పీఠంచ యథా భద్ర తథాభవేత్ ।

ప్రాసాదో భవ సంజ్ఞోఽయం దేవతాత్రితయాశ్రయః ॥ 78

అనగా నలుచదరమగు ప్రదేశమును 4 భాగములు చేసి సీమయొక్క విస్తారము ననుసరించి రథములను ఒక్క పాతిక వంతు నిర్గమముతో అన్ని దిక్కుల చేయవలెను ప్రాగ్గీవములు 2 భాగములు విస్తారమును కల్పించవలెను, వాని యొక్క నిర్గమము $1\frac{1}{2}$ భాగము చేయవలెను. ఇట్లు నలువైపుల నుండవలెను. గర్భము పాడవు 4 భాగములును విస్తారము 2 భాగములును చేసిన తరువాత జంఘ యొక్క యెత్తును పీఠమును భద్రమున రచించినట్లు రచించవలెను. ఇది భవమగును.

శ్లో॥ భవస్యైవ యదాకుర్యాద్ రథాన్ సజల నిర్గమాన్ ।

ద్విభంగం సంశ్రయోఽన్యఃసః ప్రాసాదో విభవాభిధః ॥ 79

అనగా భవమునకే పంజరములను జన నిర్గమములను చేసి రెండు భంగములు కలిగించినచో (మూడు శిఖరములు చేసినచో) విభవమగును.

104. పద్మము మాలాధరము

అపరాజిత 158వ సూత్రము

శ్లో॥ వృత్తే షాడశ కర్ణాద్యాః వినాభద్రైశ్చ పద్మకః ।

వినాకర్ణం కలాభద్రైశ్చ వేన్మాలాధరః సతు ॥ 32

తా॥ చతురశ్రాకారమునకు 16 కర్ణములు గుండ్రముగా చేసి భద్రములు లేకుండ నిర్మించిన యెడల పద్మకమగును. కర్ణములు లేకుండా 16 భద్రములను నిర్మించిన యెడల మాలాధరమగును. ఆ పద్ధతులను చెప్పుచున్నాను.

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ అష్టధాభాజితే క్షేత్రే చతుర్రశే సమంతతః ।

విదధ్యాద్ గర్భసూత్రాణి కర్ణ సూత్రాణి చక్రమాత్ ॥ 80

దిక్సూత్రే ష్టభివేష్టస్య సీమార్థం పదమేవచ ।

పదస్యాష్టా దశభాగస్త ద్యోగాద్వృత్తమలిఖేత్ ॥ 81

విస్తారార్థం భవేద్గర్భగర్భార్థాస్త ష్టభిత్తయః ।

తద్వృత్త బాహ్యసూత్రేణ భాగాన్ షోడశ కారయేత్ ॥ 82

దిక్సూత్ర కర్ణసూత్రేషు రథకాన్ సంప్రకల్పయేత్ ।

ద్విభాగా రథికాకార్యా సలిలాంతర భూషితా ॥ 83

సలిలాంతరమేతస్య శ్రీవత్సస్యేవ కల్పయేత్ ।

జంఘాత్సేధేచ పీరేచ శిఖరంచ తథా భవేత్ ॥ 84

మాలాధరః సవిజ్ఞేయః సబాహ్యభ్యంతరః సమః ।

అనగా నలుచదరపు ప్రదేశమును 8 భాగములు చేసి గర్భసూత్రము లును కర్ణసూత్రములును, వరుసగా సరిచూచి దిక్సూత్రములన్నిటియందును సీమ కొఱకు ఒక్కొక్క పదమును కలిపి అప్పుడు 18 భాగములకు వృత్తమును లిఖించవలెను. ఆ విస్తారమునొ సగము గర్భమును, గర్భములో సగము చొప్పున గోడయును కల్పించవలెను ఆ వృత్తము యొక్క వెలు పలి సూత్రము చేత 16 భాగములు చేసి దిక్సూత్రముల యందును, కర్ణ సూత్రముల యందును, 2 భా చొప్పున రథములను జలాంతరములను రచించవలెను. శ్రీ వత్సమున బేసినట్లే చేయవలెను. జంఘ యెత్తును, పీఠ మును, శిఖరమును, అదే విధముగా చేయవలెను. దీనిని మాలాధర మందురు.

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

మాలాధరస్య సంస్థానే యత్క్షేత్రం పూర్వవత్ స్థితం ॥ 85

ఉదకాంతర విచ్ఛిన్నం పద్మం తత్రనివేశయేత్ ।

తథాగ్రేకారయేత్కర్ణ వ్యాసార్దేన వినిర్గమాన్ ॥ 86

పద్మపత్ర విభాకారాఞ్ జాతి శుద్ధాన్సలక్షణాన్ ॥

అనగా మాలాధరమునకే జలాంతరము లేకుండ చేసి పద్మమును కల్పించిన యెడల నది ప్రపద్మ ప్రాసాదమగును. దాని ముందు కర్ణవ్యాస ములో సగము నిర్గమము చేయవలెను. పద్మ పత్రములవలె జాతిశుద్ధము

లైనవియును లక్షణయు క్తములైనవియును రూపములను రచించవలెను

(అనుబంధము 50, 1వ పటము చూడుడు)

105. వజ్రకము, స్వస్తికము, శంకువు

అపరాజిత 158వ సూత్రము

శ్లో॥ అష్టకర్ణో వజ్రకః స్యాత్ స్వస్తికో భద్ర సంయుతః ।

స్వస్తికే ప్రతిభద్రాణి శంకుశ్చాష్టాశ్ర సూత్రతః ।

తా॥ ఎనిమిది కర్ణములు కలది వజ్రకమగును 8. భద్రములుకలది స్వస్తికమగును. మణియు స్వస్తికమునందు ప్రతి భద్రములును, 8 కోణములును కలిగియున్నచో శంకువగును.

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ మలయస్యైవ కర్ణేషు రథికాన్యది కల్పయేత్ ।

ఉదకాంతర విచ్ఛిన్నాన్ పద షడ్భాగ నిర్గమాన్ ॥

93

పీఠోత్పేధశ్చ జంఘాచ శిఖరం చాత్ర యద్భవేత్ ।

ఏకమాత్రా సమాయుక్తం లతినాతే ప్రతియతే ॥

94

నాంతర్ ద్వీధాయతే త్ర్యంశమాణాం చతురశ్రాణాం ।

కోణోష్ఠ్యర్థ పరిక్షయాత్ ॥

అష్టాశ్రంజాయతే యత్ర వాజాగ్రమపినాంతరం ॥

95

అష్టాశ్రం చతురోభాగాన్ విదధ్యాత్ తత్రభాగికి ।

భిత్తిర్నిధేయా భాగాభ్యాం భవేద్గర్భ గృహంతతః ॥

96

రథికా సువిధేయోఽస్య పరితో జల నిర్గమః ।

వజ్రకోనామ కథితః ప్రాసాదః శుభలక్షణః ॥

97

అనగా మలయము యొక్క కర్ణముల యందు రథములను కల్పించి జలాంతరము చేసి 6 భాగములు నిర్గమమును పీఠము యెత్తు జంఘ, శిఖరము, ఒక్కటే జాతి కలవి లతినములగును మరియు చతురశ్రమున మూలలయందు పగపాలును తగ్గించి మూడింటనొకపాలు తగ్గించినచో 8కోణములును, నాలుగు భాగములు అష్టాశ్రమును, అందు 1 భాగమును గోడ 2 భాగములును, మిగిలినది గర్భ గృహమగును చుట్టును రథికలను వాని యందు జల నిర్గమములను కలిగించినచో వజ్రమగును.

(అనుబంధము 52, పటము చూడుడు)

సమరాంగణము 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ వజ్రకస్యైవ సంస్థానే సలిలాంతర వర్జితే ।

చత్వారింశద్భాగ భక్తే రథికాః స్యుస్తైభాగికాః ॥ 98

అష్టాసుదిక్షు కర్ణాశ్చ భవంత్యస్య ద్విభాగికాః ।

కర్ణైః పద్మకతుల్యోఽయం స్వస్తికః సముదాహృతః ॥ 99

అనగా వజ్రకమునకు జలాంతరములు లేకుండ చేసి 40 భాగములు చేయగా రథికలు 3 భాగముల చొప్పునను, ఎనిమిది దిశలయందు కర్ణములు రెండు భాగముల చొప్పునను, చేసిన యెడల నిదిపద్మకముతో సమానముగా నుండి స్వస్తికమనిపించుకొనును.

(అనుబంధము 53వ పటము చూడుడు)

మఱియు సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ వజ్రకస్యైవ సంస్థానే యేరథాః ప్రాక్ ప్రేదర్శితాః ।

ఏకైకస్తేషు కర్తవ్య శ్చతుర శ్చతురోఽంశకాన్ ॥ 100

భాగద్వయేన మధ్యః స్వాద్ రథకోశాద్వి నిర్గతః ।

శంకుర్నామాయముద్దిష్టః ప్రాసాదోఽష్టభిరాశ్రిభిః ॥ 101

అనగా వజ్రకమున 4.4 భాగముల చొప్పున రథములను చేసి 2 భాగములు నిర్గమములను చేయవలెను. 8 కోణములతో నుండెనేని శంకుప్రాసాదమగును.

(అనుబంధము 54వ పటము చూడుడు)

106. మలయము మకరధ్వజము

అపరాజిత 158వ సూత్రము

శ్లో॥ మలయస్త్వాయతే పద్మే మాలాధృజౌ మకరధ్వజః ।

లతినాః కథితాస్తేవం ప్రాసాదాః పంచవింశతిః ॥ 34

ఇతిసూత్ర సందానగుణ కీర్తి ప్రకాశప్రొక్త శ్రీభువన దేవాచార్యోక్త పరాజిత పృచ్ఛాయాం పంచ వింశతిలతిన ప్రాసాద నిర్ణయాధికారో నామాష్ట పంచాశదుత్తర శతతమం సూత్రం ॥

తా॥ పూర్వము చెప్పిన పద్మమును పాడవుగా చేసినచో దీర్ఘవృత్త మనిపించుకొనును. అట్టి రూపము గలది మలయమగును. అటులే మాలాధరము కూడ మకర ధ్వజమగును. ఇవి 25 లతిన ప్రాసాదములు. శ్రీభువన దేవాచార్యుడూ రచించిన అపరాజిత పృచ్ఛ 158వ సూత్రము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ షడ్భాగానాయతే క్షేత్రే విస్తారేచ చతుర్దశే ॥

- ద్విభాగా ద్విపులో గర్భ శ్చతుర్భాగాయతో భవేత్ ।
 గర్భ వ్యాసమితం సూత్రం పదపాద సమన్వితం ॥ 88
- వృత్తార్థం భ్రమయేత్తేన దక్షిణేనోత్తరేణచ ॥ 89
- పురతః పృష్ఠతశ్చాపి తద్వృత్తమును వర్తయేత్ ।
 వృత్తక్షేత్ర మిదంతస్య భాగైర్ద్వా దశభిర్భవేత్ ॥ 90
- ద్విభాగో భద్ర విస్తారో భాగికి రథ విస్తృతిః ।
 జ్వరాణాఽచ రథాన్మధ్యే భాగేనైకేన విస్తృతాన్ ॥ 91
- ఉదకాంతరకంచాత్ర మాలాధరవదా చరేత్ ।
 వృత్తాయతస్తు కర్తవ్యః ప్రాసాదో మలయాభిధః ॥ 92

అనగా పాడవు 6 భాగములును వెడల్పు 4 భాగములును చేసి అందు గర్భము పాడవు 4 భాగములును విస్తారము 2 భాగములును చేసి ఒక్కొక్క భాగము గోడను రచించవలెను. దక్షిణమునను, ఉత్తరమునను, అర్ధవృత్తములను గీయవలెను. ముందు వెనుక కూడ ఆ వృత్తముల ననుసరించవలెను ఈ వృత్త క్షేత్రమును 12 భాగములు చేయవలెను భద్రము 2 భా, విస్తారము 1 భా, భద్రములకు రథముల నుండి మధ్య 1 భాగము విస్తారముండవలెను మాలాధరమునకు జేసినట్లే జలాంతరమును చేయవలెను, వృత్తాయతముగా నుండవలెను. ఇది మలయ ప్రాసాదము. ఇటులే మాలాధరమును రచించిన యెడల మకరధ్వజ ప్రాసాదమగును.

(అనుబంధము 55, 56 పటములు చూడుడు)

107. రుచకము నుండి పుట్టిన 9 మిశ్ర ప్రాసాదములు

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

- శ్లో॥ మిశ్రకాణా మధ్య బ్రూమో లక్షణానియథా శ్రమామ్ ॥ 103
- భద్రకస్యైవ సంస్థానే భద్రే శృంగం యదాభవేత్ ।
 సుభద్రోనామ సుజ్ఞోఽయం కర్ణకూటైః కిరీటకః ॥ 104
- పూర్వోక్తస్య యదాశృంగం భద్రంకేసరిణో భవేత్ ।
 లతాభ్యోక్తం తదాపస్యాత్ సర్వతో భద్రసంజ్ఞితః ॥ 105
- భద్రేశృంగం పరిత్యజ్య సింహంతత్రైవ కారయేత్ ।
 మిశ్రయోగేత యోర్మిశ్ర సభవేత్ సింహకేసరీ ॥ 106
- శ్రీవత్సస్యైవ సంస్థానే భద్రేకూటం నివేశయేత్ ।
 ధర్మేనైవ యోగేన ప్రతిశృణో పశోభితమ్ ॥ 107

- కలనైః సప్తదశభిః పద్మఘంటామవైః సహ ।
 సచిత్రకూట ఇత్కుక్తో విచిత్ర శిఖరాన్వితః ॥ 108
- కర్ణభద్రే ప్రతిష్ఠానే పూర్ణేశ్వంగే యదాభవేత్ ।
 అండకైః సప్త దశభి స్తదాస్యాత్ సధరాధరః ॥ 109
- శ్రీవత్సస్యైవ సంస్థానే కర్ణకూటం నివేశయేత్ ।
 శృంగం భద్రోప భద్రేచ తదాతిలక ఉచ్యతే ॥ 110
- యథాకర్ణే తథాభద్రే యోభవేచ్ఛిత్ర కూటవత్ ।
 ఉత్తమాంగేచ యస్తద్వత్ సస్యాత్సర్వాంగ సుంధరః ॥ 111
- ప్రతిశృంగేషు సర్వేషు యదా కూటం నివేశ్యతే ।
 మిశ్రకః సతు విజ్ఞేయః శ్రీనామ్నా చాంతికోఽంతికః ॥ 112
- సర్వేకూటావృతాః కార్యాః సర్వే కార్యాశ్చతుర్ముఖాః ।
 మిశ్రకా బహు శృంగాశ్చ కుటీసంజ్ఞాస్తతోఽపరే ॥ 113
- ఇదంనావానాం మిశ్రణా మిహలక్షణ మీరితమ్ ॥

తా॥ భద్ర స్థానమున భద్రమునకు శృంగముండెనేని సుభద్రమగును కర్ణకూటములున్నచో కిరీటమగును. భద్రమున సింహములు శృంగము చేసినచో లతయగును. అదియే సర్వతోభద్రము అగును భద్రమున శృంగమును తిసివేసి సింహముల నుంచినచో సింహకే సరియగును. శ్రీ వత్సమునందు భద్రమునకు కూటములుంచినచో అవి 8 కర్ణమున ఉపకలశము లతో 8 మహాకలశము 1 మొత్తము 17 కలశములు కలిగి చిత్రకూటమగును. కర్ణమునను భద్రమునను పెద్ద శృంగములను చేసినచో 17 అండకములు కలశములు కలిగి ధరాధరమగును కర్ణమున కూటముండి భద్రము ఉపభద్రము నలుదిశల నున్నచో తిలకమగును. కర్ణమునను భద్రమునను కూటములున్న యెడల సర్వాంగ సుందరమగును ప్రతిశృంగములన్నిటి యందును కూటములున్నచో శ్రీతిలకమగును. ఇవియన్నియును నలుచదరము కలిగియుండునది.

అపరాజిత 168వ సూత్రము

శ్లో॥ భద్రకన్య చ సంస్థానే భద్రే శృంగం యదాభవేత్ ।

సుభద్రో నామవిజ్ఞేయః కిరీటః కర్ణకూటతః ॥

3

కేసరీచ భవేత్పూర్వం భద్రే శృంగం యదాభవేత్ లతాఖ్యః ।

- సర్వతో భద్రః సర్వకామ ఫలప్రదః ॥ 9
- భద్రే శృంగం పరిత్యజ్య సింహం తత్రైవ కారయేత్ ।
మిశ్రయోగేన యోమిశ్రః సభవేత్ సింహకేసరీ ॥ 10
- శ్రీవత్సస్యైవ సంస్థానే భద్రేకూటం సువిశ్రుతః ।
కర్ణతేనైవ యోగేన ప్రతిశృంగోప శోభితే ॥ 11
- కుంభకైః సప్తదశభిః పద్మఘంటా ద్యులంకృతః ।
చిత్రకూటః సమాఖ్యాతో విచిత్ర శిఖరాన్వితః ॥ 12
- కర్ణభద్రే ప్రతిష్ఠానే పూర్ణం శృంగం యదా భవేత్ ।
అండకాః షోడశైకోవా సభవేచ్ఛ ధరాధరః ॥ 13
- శ్రీవత్సస్య చ సంస్థానే కర్ణేకూటం నిధాపయేత్ ।
శృంగం భద్రేపభద్రేతు సనామ్నా తిలకః స్మృతః ॥ 14
- యథాకర్ణే తథాభద్రే యోభవేచ్ఛిత్ర కూటవత్ ।
ఉత్తమాంగేషు యోగేషు సభవేత్ సర్వ సుందరః ॥ 15
- ఈ శ్లోకములయర్థముపై తాత్పర్యము సమాసమే ।

108. కేసరి మొదలగు 25 సాంధారముల వివరము

అపరాజిత 106వ సూత్రము

- శ్లో॥ తలచ్చంద విభక్తాశ్చ గర్భభిత్తి భ్రమంతికాః ।
భ్రమణీ క్రమయోగేన సాందారాః శిఖరైర్ముతాః ॥ 34

తా॥ అలయ ప్రదేశమును విభజించి గర్భము గోడ, భ్రమంతిక,
భ్రమణి శిఖరము మొదలగునవి కలవి సాంధారములు.

సమరాంగణ 56వ ఆధ్యాయము

- శ్లో॥ కేసరీ సర్వతో భద్రో నందనో నండిశాలకః ।
నందీశో మందరాఖ్యశ్చ శ్రీవత్సశ్చామృతోద్భవః ॥ 18
- హిమవాన్ హేమకూటశ్చ కైలాసః పృథివీజయః ।
ఇంద్రానీలో మహానీలో భూధరౌరత్న కూటకః ॥ 19
- వైడూర్యః పద్మరాగశ్చ వజ్రకోముకుటోజ్జ్వలః ।
ఐరావతో రాజహంసో గరుడో వృషభస్తథా ॥ 20
- మేరుః ప్రాసాదరాజశ్చ దేవానామాలయోహిసః ।
సుసంయోగేతు సాంధారాన్ కథయామో యథావిధి ॥ 21

లతా త్రిపుష్కరాఖ్యౌచ పంచవక్త్ర శ్చతుర్ముఖః ।

నవాత్మకశ్చ నిర్గూఢః ప్రాసాదాః పంచ సంజ్ఞితాః ॥ 22

తా॥ 1 కేసరి 2 సర్వతో భద్రము 3 నందనము 4 నందిశాలము
5 నందీశము 6 మందరము 7 శ్రీ వత్సము 8 అమృతోద్భవము 9 మహి
వంతము 10 హేమకూటము, 11 కైలాసము 12 పృథివీజయము, 13 ఇంద్ర
నీలము, 14 మహానీలము, 15 భూధరము, 16 రత్నకూటము 17 వైడూ
ర్యము 18 పద్మరాగము 19 వజ్రకము, 20 ముకుటోజ్జ్వలము 21 ఐరావ
తము 22 రాజహంసము, 23 గరుడము 24 వృషభము, 25 మేరుప్రాసాద
రాజము లత త్రిపుష్కరము పంచవక్త్రము చతుర్ముఖము, నవాత్మకము,
ఈ 5ను నిర్గూఢ ప్రాసాదములు.

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ ఆద్యః పంచాండకః కార్యః ప్రాసాదః కేసరీతియః ।

సర్వతో భద్రకోయస్తు విధేయః ననవాండకః ॥ 23

త్రయోదశాండక స్తుస్యాన్నందకో నామయో భవేత్ ।

నందిశాలస్తుయః ప్రోక్తః సస్యాత్ సప్తదశాండకః ॥ 24

అండకై రేకవింశత్యా నందీశః పరివారితః ।

పంచవింశాండ కోపేతం మందరం కారయేద్బుధః ॥ 25

శ్రీ వత్సః శస్యతేచైతే ష్వికోన త్రింశతాండకైః ।

స్యాత్త్రయస్త్రిం శతాండైస్తు ప్రాసాదో హ్యమృతోద్భవః ॥ 26

అండవైః క్రియతే సప్త త్రింశతా హిమవానపి ।

పైకయా హేమకూటస్తు స్యాచ్ఛత్యాంశతాండకైః ॥ 27

పంచ చత్వారింశ తాండైః కైలాసో నామనామతః ।

భవత్యే కోన పంచాశ దండకః పృథివీజయః ॥ 28

ఇంద్రనీలశ్చయః ప్రోక్తః సత్రి పంచాశతాండకైః ।

సప్తపంచాశతాయుక్తో మహానీలస్తథాండకైః ॥ 29

ఏకషష్ఠ్యండకోపేతః ప్రాసాదో భూధరో భవేత్ ।

పంచ షష్ఠ్యండకైశ్చక్రై రత్నకూటః ప్రశస్యతే ॥ 30

నవషష్ఠ్యండకః కార్యో వైడూర్య శుభలక్షణః ।

త్రిసప్తత్యండకయుతః పద్మరాగో విధీయతే ॥ 31

అండకైః సప్త సప్తత్యా ప్రాసాదో వజ్రకాభిధః ।

ఏకాశీత్యండకోపేతో విధేయో ముకుటోజ్జ్వలః ॥ 32

ఐరావతస్తు పంచాశీ త్యండకః పరికీర్తితః ।

సవాశీత్యండవైర్ముక్తో రాజహంసః ప్రశస్యతే ॥ 33

త్రిణవత్యండ కోపేతః ప్రాసాదో గరుడాభిధః ।

సవత్త్యా సప్తయుతయా ప్రాసాదో వృషభోఽండకైః ॥ 34

శతేనైకో త్తరేణాండై ర్మేరుప్రాసాదరాట్స్మృతః । 34

హర్షేర్విరణ్ణ్య గర్భస్య భాస్కరస్య శివస్యచ ।

మేరురేష విధాతవ్యో నాన్యస్య త్రిదివోకసః ॥ : 5

తా॥ 5 అండకములు కేసరి 9 అం. సర్వతో భద్రము 13 అం. నందకము 17 అం. నందీశాల 21 అం నందీశమ 25 అం మందరము 29 అం. శ్రీవత్సము, 33 అం. అమృతోద్భవము 37 అం. హేమవంతము 41 అం. హేమకూటము 45 అం. కైలాసము 49 అం, పృథివీజయము 53 అం. ఇంద్రనీలము 57 అం. మహానీలము, 61 అం. భూధరము, 65 అం రత్న కూటము 69 అం వైడూర్యము, 73 అం. పద్మరాగము, 77 అం. వజ్ర కము, 81 అం. ముకుటోజ్జ్వలము 8 అం. ఐరావతము 99 అం. రాజహంసము 93 అం. గరుడము 97 అం. వృషభము 101 అం. మేరుప్రాసాద విష్ణువు. బ్రహ్మ శివుడు సూర్యుడు వీరికి దప్ప యితర దేవతలకే మేరు ప్రాసాదమును రచించరాదు.

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ సాంధారాణా మతః స్పష్టం ।

బ్రూమః సంప్రతి లక్షణమ్ ॥ 114

చతురశ్రీ కృతేక్షేత్రే భాగాష్ట కవిజితే ।

తస్యమధ్యే భవేద్గర్భో ద్విభాగో దేవతాలయః ॥ 115

భాగేనివేశయేద్భిత్తిః కుర్యాద్భాగేన కారికాం ।

బాహ్యః త్రింపునర్భాగే విధేయస్తస్య సిద్ధయే ॥ 116

తస్యకర్ణేషు కర్తవ్యా రథికాశ్చ ద్విభాగికాః ।

శేషం భద్రం ప్రకర్తవ్యం ముదకాంతర భూషితమ్ ॥ 117

భాగేన నిర్గమందిక్షు సర్వాస్వేష భవేద్ద్విధిః ।

చతుర్భాగోచ్చితా జంఘా ఖురకశ్చ తదర్థతః ॥ 118

వరండ్యంతర పత్రంచ భాగేనైకేన కల్పయేత్ ।

- షడ్భాగే శిఖరంమూలే శీర్షమంశ సముచ్చితం ।
తస్యోచ్చ్ర యంత్రితాకృత్వా వేణుకోశం సమావిభేత్ ॥ 120
- స్కంధకోశాంతరంతస్య చతుర్థా విభజేత్తతః ।
పద్మశీర్షం తథాగ్రీవాం సార్ధేనాంశేన కారయేత్ ॥ 121
- కుర్యాద్భాగేన భాగేన కుంభంచా మలసారకం భాగార్ధేన ।
ప్రకుర్వీత తదూర్ధ్వం బీజపూరకమ్ ॥ 122
- ప్రాసాదః కేసరీనామ సర్వతః సంతతి ప్రియః ॥

తా॥ మొదట కేసరియను ప్రాసాదమునకు లక్షణమును చెప్ప చున్నాడు. సమానముగా నలుచదరమును చేయబడిన ప్రదేశమును 8.8 భాగములు చేసి గర్భము 2 భాగములును, గోడ చుట్టును 1 భాగమును, దాని వెంబడి కారిక 1 భాగమును, వెలుపలి గోడ 1 భాగమును చేయవలయును ఆ పైన కర్ణకూటములను, 2.2 భాగములను వాని మధ్య భద్రమునుజలాంతరములతో గూడ 4 భాగములును చేయవలెను. ఆ భద్రమునకు నిర్గమము 1 భాగమును, ఇట్లు నలువైపుల రచించవలెను జంఘ యెత్తు 4 భాగములు, పీతము 2 భాగములును, వరండి అంతర పత్రము ఈ రెండును కలిసి 1 భాగమును, ఆ పైన రథిక 1½ భాగము విస్తారమును 3½ భాగముల యెత్తును శిఖరము 6 భాగముల విస్తారమును ఎత్తు 7 భాగములను దాని యెత్తును 3 భాగములు చేసి వేణుకోశమును రచించవలెను. (అనగా విస్తారమునకు 3 రెట్లు యెత్తు) దాని యొక్క స్కంధకోశాంతరము 4 భాగములు చేయవలెను. పద్మము మొగ్గవలె నుండవలెను. గలము 1½ భాగము చేయవలెను. కుంభము 1 భాగమును, స్తూపిక 1 భాగమును, అపైన కలశము ½ భాగమును చేయవలెను. దీనికి మొత్తము 5 శిఖరములయినవి.

(అనుబంధము 57వ పటము చూడుడు)

ఇది కేసరియను ప్రాసాదము సర్వత్ర సంతానమును సంతోషమును కలిగించును.

అపరాజిత 159వ సూత్రము

- శ్లో॥ చతురశ్రీ కృతేక్షితే ఆష్టాష్టక విభాజితే ।
భాగభాగం భ్రమభి త్తి ద్విభాగోదేవతాలయః ॥ 9
- నిరంధారే పదా భిత్తిరర్థం గర్భం ప్రకల్పయేత్ ॥
మధ్యచ్చందశ్చ వేదాశ్రో బాహ్యై కుంభాయతం శృణు ॥ 10
- క్షేత్రార్ధేచ భవేద్భద్రం భద్రార్థం కర్ణ విస్తరః ।

కర్ణస్వార్థ ప్రమాణేన కర్తవ్యో భద్ర నిర్గమః ॥ 11

చతుష్కర్ణేషు స్థానాని శ్రీవత్స శిఖరాణిచ ।

రథికోద్గమేచ పంచైవ కేసరీ గిరిబాప్రియః ॥ 12

అనగా సాంధారమున గర్భమున కంటె నిరంధారమున గర్భము విస్తారము చేయవలయునని. యిందు చెప్పబడియున్నది. ఎట్లనగా (మధ్య 2 భాగములు గర్భమును చుట్టును 1 భాగము గోడయును మొత్తము 4 భాగములు)

109. సర్వతో భద్రము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ చతురశ్రం సమంకృత్వా భూమి భాగం విచక్షణః ॥ 123

ప్రాసాద వ్యాసతః కుర్యాజ్జగతిం ద్విగుణామిహ ।

విదధ్యాజ్జగతి పీఠం ప్రాసాదార్థ సముచ్చితం ॥ 124

పీఠస్యా పరిసంస్థాప్య ప్రాసాదం విభజేత్తతః ।

సర్వతో భద్ర సంస్థానం హస్త సంఖ్యాయదా భవేత్ ॥ 125

హస్తైః సప్రతింశతాతు జ్యేష్ఠః సార్థో ఉదాహృతః ।

మధ్యమః సప్రవింశత్యా ప్రాసాదః స్యాత్ కలాధిక్తః ॥ 126

కనీయాన్ పంచదశభిః ప్రాసాదః సముదీరితః ।

తలచ్ఛందో యదా హ్యేషాం తథాచై వౌర్ధ్వతోగతః ॥ 127

జ్యేష్ఠ మధ్య కనిష్ఠానాం తథా సమ్యక్ నిగద్యతే ।

చతురశ్రీ కృతేక్షిత్రే శతమూల విభాజితే ॥ 128

న్యసేత్త న్మధ్యతో గర్భం చతుర్వర్గ పదాన్వితం ।

గర్భపాదేన భిత్తిః స్యాత్ తద్వ దేవాంధకారికా ॥ 129

బాహ్య భిత్తిస్తథైవస్యాత్ దశశః స్యుర్విభాగికా ।

ప్రతివర్గ పదాంశేన పోడశేన జలాంతరమ్ ॥ 130

శేషం భద్రం ప్రకర్తవ్యం గర్భార్థేన వినిర్గతమ్ ।

భాగార్థం క్షేభయేత్పార్శ్వే నిర్గమంచ తథాచరేత్ ॥ 131

శేషః స్యాద్భద్ర విస్తారః పంచభాగా యతస్తథా ।

పీఠం తస్యైవ కర్తవ్యం సార్థద్యయ సముచ్చితం ॥ 132

ద్విగుణాంచ తథాజంఘా ముచ్చయేణాన్య కల్పయేత్ ।

మేఖలా మర్దభాగేన భాగేనాంతర పత్రకం ॥ 133

ప్రథమారథికాత్రత కార్యా భాగత్రయోచ్చితా ।

ద్వితీయారథికాయాసా సార్థ భాగేనవోచ్చితా ॥ 134

భాగే భాగేంతరంకార్య ముపర్య పరిచోభయోః ।

షడ్భాగాన్ విస్తృతం కుర్యాచ్చిఖరం సప్తమోచ్చిత ॥ 135

ఏవం భూమి భిరష్టాభిః కుర్యాదేనం విచక్షణః ।

జల నిర్గమ విచ్చిన్నారధాః ప్రతిరథాస్తథా ॥ 136

చతుర్గుణైః పృథక్ సూత్రైః పద్మకోశం సమాలిఖేత్ ।

మంజరీ లలితా కార్యా నీలోత్పల దలాకృతిః ॥ 137

గ్రీవా చైకార్థ భాగేన భాగేనామలసారకం ।

పద్మశీర్షంచ కర్తవ్యం గ్రీవామానేన ధీమతా ॥ 138

సార్థభాగేన సోష్ఠీషః పద్మస్యా పరికుంభకః ।

సర్వతో భద్ర ఇత్కుక్త ఏషానామాతి శోభితః ॥ 139

విధాయ సర్వతో భద్రం దేవానామాలయం ।

శుభం లభతేపరమం లోకం దివి స్వచ్ఛంద భాషితః ॥ 140

తా॥ భూమిని నలుచదరముగా జేసి ప్రాసాదము యొక్క విస్తారమునకు రెట్టింపుగా జగతిని చేయవలెను. ఆ జగతి పీఠము ప్రాసాదములో సగము యెత్తును చేసి ఆ పీఠము పైన ప్రాసాదమును రచించవలెను. సర్వతోభద్రము 37½ హస్తములు ఉత్తమము 27 హస్తములపై 1 కలఅధికము మధ్యమము, 15 హస్తములు అధమము తలచ్ఛందము ననుసరించి యెత్తును నిర్ణయించవలెను. ఆ చతుర్ముఖమును 10 10 భాగములు చేసి దాని మధ్య 4 భాగములు గర్భమును, గోడ 1 భాగమును, అంధకారిక 1 భాగమును, వెలుపలి గోడ 1 భాగమును, కర్ణము 2 భాగములును మధ్య 6 భాగములు భద్రమును మరల భద్రము నుండి 5 భాగముల ప్రదేశమును ముందుకు 1 భాగము నిర్గమము చేయవలెను. శేషించిన 1 భాగమును రెండు చైపుల ఖండించవలెను. అప్పుడు భద్రము యొక్క విస్తారము 5 భాగములగును. దానికి పీఠము 2½ భాగముల యెత్తును జంఘ 5 భాగముల యెత్తును, మేఖల ½ భాగమును అంతర పత్రము 1 భాగమును మొదటి రథిక 3 భాగముల యెత్తును, రెండవ రథిక 1½ భాగముల యెత్తును, భాగ భాగమునకు పైన అంతర పత్రమును చేయవలెను శిఖరము విస్తారము 6 భాగములును, ఎత్తు 7 భాగములును, చేయవలెను. ఇట్లు 8 అండకములను చేయవలెను. జల నిర్గమములను ఖండించి రథ

ములును, ప్రతి రథములును, చేయవలెను. 4 భాగములుగల సూత్రముతో పద్మకోశమును లిఖించవలెను. ఉళములతో మంజుని చక్కగా రచించవలెను మొత్తము 9 కలశములు కలవియగును గలము $\frac{1}{2}$ భాగమును, శిఖరము 1 భాగమును, పద్మము యొక్క మొగ్గను గ్రీవ ప్రమాణమున రచించవలెను దానిపైన $1\frac{1}{2}$ భాగము కుంభమును రచించవలెను. (ఉష్ణి వము ఇట్లు చేసిరేని సర్వతో భద్రమగును

అపరాజిత 159వ సూత్రము

శ్లో॥ క్షేత్రే విభక్తే దశధా గర్భః షోడశకోష్ఠకైః ।

భిత్తిం భ్రమంచ భిత్తించ భాగభాగం ప్రకల్పయేత్ ॥

13

ద్విభాగః కర్ణ ఇత్యుక్తో భద్రం షడ్భాగికం తథా ।

నిర్గతం చైకభాగేన భాగికా పార్శ్వకోభణా ॥

14

కర్ణికార్ధ భాగేన భాగార్ధం భద్ర నిర్గమం ।

భాగత్రయంచ విస్తారే ముఖ భద్రం విధీయతే ॥

15

భద్రే వైతూర్ధమాః పంచ కర్ణే ఒష్ఠశృంగకానిచ ।

శ్రీవత్స శిఖరం కార్యం ఘంటా కలశ సంయుతమ్ ॥

16

తా॥ క్షేత్రమును 10 భాగములు చేసి అందు గర్భము 4 భా, గోడ 1 భా, అంధకారిక 1 భా, మరల గోడ 1 భా, చేసి పైన కర్ణకూటము 2 భా, భద్రము 6 భాగములు, అ భద్రమును రెండు వైపుల $\frac{1}{2}$ భాగము చొప్పున తగ్గించి మధ్య 5 భాగములు ముందుకు 1 భాగము నిర్గమమును, మరల కర్ణిక $\frac{1}{2}$ భా, భద్రము యొక్క నిర్గమము $\frac{1}{2}$ భాగమును, 3 భాగముల విస్తారమును కలుగునట్లు ముఖ భద్రమును రచించవలెను. కర్ణముల యందెనిమిదియును శిఖరమున నొకటియును 9 కలశములగును (భద్రము లయందుకూడ కలశములను 4 స్థాపించినచో 13 కలశములు కూడనగును)

110. నందనము

సమరాంగణ వేదవ అధ్యాయము

శ్లో॥ చతురశ్రీ కృతేక్షేత్రే దశధా ప్రవిభాజితే ।

వ్యాస పాదేన గర్భః స్వాత్మదర్ధా దంధకారికా ॥

141

జంఘాస్కంధశ్చతం కర్ణం భద్రంచాప్యస్య యద్భవేత్ ।

సర్వతో భద్ర వత్సర్వం తద్విధేయం చతుర్దిశం ॥

142

తస్య భద్రాణి సర్వాణి భిత్తిభిః పరివేష్టయేత్ ।

భద్రదే భద్రదే పునశ్చాస్య వర్తమానం నివేశయేత్ ॥ 143
 పంచ భాగస్తథా సార్థాః శిఖరస్యోదయో భవేత్ ।
 సర్వతో భద్రకాకారా రథకాశ్చాత్ర కారయేత్ ॥ 144
 కుర్యాత్ పడంశ విస్తీర్ణ శిఖరంతు తథోచ్చ్రేతం ।
 సర్వతో భద్ర సంస్తానా డేషించా స్వత్ర యోజయేత్ ॥ 145
 గ్రీవా చామలసారంచ కుంభశ్చా పితథా భవేత్ ।
 ప్రాసాదో నందనోనామ కర్తవ్యో దేవతాలయః ॥ 146
 కృతేఽస్మిన్నందతి స్వామీ దురితానిచ నిర్దహేత్ ।

తా॥ క్షేత్రమును 10 భాగములు చేసి గర్భము 5 భాగములు, గోడ 2½ భా, సాంధారమునకు గర్భము 2¼ భా, గోడ 1¼ భా, వెలుపలి గోడ 1¼ భాగమున 'భ్రమందిక 1½ భాగము చేయవలెను. జంఘ స్కంధము కర్ణము భద్రము మొదలైనవి సర్వతో భద్రము వలెనే నలువైపుల చేయవలెను అయితే భద్రము లన్నియును గోడతో చుట్టు బడియుండవలెను. ప్రతి భద్రమునను వర్తమానమును నివేశము చేయవలెను. పొడవు 5½ భాగములతో లిఖించవలెను. రథములను సర్వతో భద్రమునందు చేసినట్లే చేయవలయును. వాని యొక్క పొడవు 6 భాగములు చేయవలెను. మధ్య గలమును, అమలసారమును, కుంభమును అదే ప్రకారముగా చేయవలయును మొత్తము 13 శిఖరములగును. దీనిని నందన ప్రాసాదమందురు. ఇది సమస్త పాపములను హరింపజేయును.

అపరాజిత 159వ సూత్రమున

శ్లో॥ శ్రీవత్స భద్రమారూఢే రథికోద్గమ భూషితే ।

నందనే నందదిస్వామీ దురితం హరవిద్రువం ॥

17

అనగా శ్రీవత్సము నందు జేసినట్లే భద్రములయందు కర్ణకూటము లను జేసినచో నందనమగును.

111. నందిశాల

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ భక్తే ద్వాదశధా క్షేత్రే చతురశ్రీ కృతేతతః ॥

147

సప్తవర్గ పదోగర్భో భిత్తాసహ విధీయతే ।

సపాదపాదికా భిత్తిః గర్భే కుర్యా ద్విచక్షిణః ॥

148

బాహ్యభిత్తిశ్చ తద్వత్ స్వాత్ తద్వచ్చాప్యంథ కారికా ।

పీఠోచ్చ్ర యస్తథా జంఘా కర్ణేషు రథికాశ్చయాః ॥

149

ఏకై కాం రథికాంచాన్యాం విన్యసే త్పుక్షయోర్ద్వయోః ॥ 150

చత్రస్థో రథికాన్తైవం కర్ణే కర్ణే నివేశయేత్ ।

శేషో భద్రస్య విస్తారః స్వవిస్తారార్థ నిర్గతః ॥ 151

భూషయేత్ సింహకర్ణైశ్చ భద్ర వ్యాసార్థ మున్నతైః

విన్యసేచ్ఛిఖరంతత్ర భాగైర్విస్తృత మష్టభిః ॥ 152

చతుర్గుణేన సూత్రేణ వేణుకోశం సమాశిఖేత్ ।

స్కంధకోశాంతరం చాస్య త్రిభిర్భాగైర్వి భాజయేత్ ॥ 153

గ్రీవార్థ భాగికోత్సేధా ద్భాగేనా మలసారకః ।

పద్మశీర్షం తథార్దేన భాగేన కలశః స్మృతః ॥ 154

త్రిపాదారథికా స్తిప్ర ఉచ్చాయేణ ప్రకీర్తితాః ।

సర్వతో భద్రకాకారో నందిశాలః ప్రకీర్తితః ॥ 155

తా॥ క్షేత్రమును 12 భాగములు చేసి అందు గర్భము $4\frac{1}{2}$ భాగములు గోడ $1\frac{1}{2}$ భాగము, అంధకారిక $1\frac{1}{4}$ భాగము మరల గోడ $1\frac{1}{4}$ భాగము, చేయవలెను పీఠము యొక్క జంఘ, కర్ణములయందు రథములు, సర్వతో భద్రమున చేసినట్లే చేయవలెను. ఒక్కొక్క రథమును యిరువైపుల చేయవలెను, ఇట్లు నాలుగు మూలల నాలుగు రథములను చేయవలెను. మిగిలినది భద్రము యొక్క విస్తారమును చేయవలెను. ఆ విస్తారమున సగము నిర్గమమును చేయవలెను, భద్రమున ఎత్తైన సింహ కర్ణములను రచించియచట శిఖరము నుంచవలెను. 8 భాగములు శిఖరము యొక్క విస్తార ముండవలెను. 4 భాగములు గల సూత్రముచేత వేణుకోశమును లిఖించవలెను స్కంధకోశాంతరము 3 భాగములు చేయవలెను. గలము $\frac{1}{2}$ భాగము, అమలసారము 1 భాగము, పద్మము మొగ్గ $\frac{1}{2}$ భాగము కలశము 1 భాగము, రథిక $\frac{3}{4}$ భాగమును దాని యొక్క 3 భాగములును, చేయవలెను. దీనికి 17 కలశములుండును. సర్వతో భద్రమువలెనే నందిశాల ప్రాసాదముండును.

అపరాజిత పృచ్ఛ 159వ సూత్రము

శ్లో॥ తస్యార్థోద్భవాష్ట శృంగం భద్రం తస్యాను రూపతః ।

నందిశాలోగుణైర్యుక్తః స్వరూపో లక్షణాన్వితః ॥ 18

అనగా సర్వతో భద్రమున కంటె 8 శిఖరములు అధికము కలిగినది నందిశాలయగును.

(అనుబంధము 58, 59 పటము చూడుదు)

112. నందీశము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

- శ్లో॥ నందిశాలస్య సంస్థానే తద్రూపే సమవస్థితే ।
 తస్య భద్రాచి సర్వాణి భిత్తిభిః పరివేష్టయేత్ ॥ 156
- భద్రే భద్రే తస్య తస్య వర్తమానం నివేశయేత్ ।
 అర్థపష్టాం ప్రథా భాగావ్ స్యాద్భద్ర శిఖరోచ్ఛ్రయః ॥ 157
- పీఠోచ్ఛ్రాయంచ జంఘాచ తథాస్య శిఖరోచ్ఛ్రయం ।
 నందిశాల సమాకారం సమమేవ ప్రకల్పయేత్ ॥ 158
- కార్యోఽయం సర్వదేవానాం ప్రాసాదో నంది వల్లభః ॥

తా॥ పై జెప్పిన నందిశాల ప్రాసాదమునే భద్రములన్నిటికిని చుట్టు గోడను రచించి ప్రతి భద్రమునను వర్తమానమును చేయవలెను. ఆ భద్రముల యొక్క విస్తారము 3 భాగము లుండవలెను. వాని శిఖరముల యెత్తును పీఠము యెత్తు, జంఘ, దానిపై శిఖరము, ఇవి యన్నియును నందిశాలవలెనే చేయవలెను. దీనిని నందీశమని చెప్పదురు.

అపరాజిత 159వ సూత్రము

- శ్లో॥ త్రిభాగంచ భవేద్భద్రం భద్రార్థం ప్రరథ ప్రథా ।
 కర్ణై శృంగద్వయం భద్రే ఏకైకం ప్రరథేతథా ॥ 19
- అనగా భద్రము 3 భాగములును, ప్రరథములు 1 $\frac{1}{2}$ భాగములును కర్ణమున 2 శృంగములును, భద్రమున 2 శృంగములును, ప్రరథమున 1 శృంగమును, ఇట్లు మొత్తము 21 కలశములు కలది నందీశమగును.
 (అనుబంధము 60వ పటము చూడుడు)

113. మందరము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

- శ్లో॥ నందివల్లభ సంస్థానం పూర్వవత్పురి కల్పయేత్ ॥ 159
- ఉభయోః కర్ణయోర్మధ్యే తత్రరథికేస్థితే ।
 తయోశ్చ పరికర్తవ్యం శిఖరం లక్షణాన్వితం ॥ 160
- షడంశ విస్తృతం చైవత్సార్థ పట్క సముచ్చితం ।
 చతుర్గుణై సూత్రేణ వేణుకోశం సమాలిఖేత్ ॥ 161
- గ్రీవా చామలసారంచ కుంభకస్యా శ్రయో భవేత్ ।

కార్యాస సర్వతో భద్ర సంస్థాన ఇతి శిశ్మయః ॥ 162
మందరోఽయమితీభ్యాతః ప్రాసాదః క్షితిభూషణః ॥

తా॥ నందివల్లభ ప్రాసాదమును మునుపటివలెనే చేసి రెండు కర్ణముల మధ్య రథములను శిఖరములతో రచించవలెను. శిఖరము యొక్క విస్తారము 6 భాగములును, ఎత్తు 6 $\frac{1}{2}$ భాగములును, చేసి 4 రెట్లు గల సూత్రముతో వేణుకోశమును లిఖించవలెను గలము, అమలసారము, కుంభము, ఇవియన్నియును సర్వతో భద్రమువలెనే చేయవలయును దీనిని మందర ప్రాసాదమందురు. 25 కలశములతో నుండును
అపరాజిత 159వ సూత్రము

శ్లో॥ ద్వాదశాంశస్తు విస్తారో మూల గర్భస్తదర్థతః ।
భాగ భాగంతు కర్తవ్యా ద్వేభి ర్ని చాంధకారికా ॥ 20
కర్ణ ప్రరథ భద్రార్థం కారయేత్ ద్విద్విభాగతః ।
ప్రరథం సమనిష్కాసో భద్రం భాగేన నిర్గతం ॥ 21
కర్ణేద్వే భద్రకే ద్వేచ చైకో ప్రతిరథే తథా ।
సఘంటా కలశారేఖా రథికోద్గమ భూషితా ॥ 22

అనగా విస్తారమును 12 భాగములు చేసి ప్రధాన గర్భము 6 భాగములును, గోడలు 2 ను అంధకారిక 1 యును ఒక్కొక్క భాగము చొప్పున చేసి ఆ పైన 4 భాగములు మధ్య భద్రమును చేసి కర్ణమును ప్రరథమును 2.2 భాగముల చొప్పున చేయవలెను. ప్రరథము సమానముగా నుండును. భద్రము మాత్రము 1 భాగము నిర్గమము కలిగి యుండును. కర్ణమున 2ను, భద్రమున 2ను, ప్రతిరథమున 1యును, ఘంటతో గూడిన ప్రధాన కలశమును మొత్తము 25 కలశములగుచున్నవి. ఇది మందరము.

114. శ్రీ వత్సము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ నందివల్లభ సంస్థానే తద్రూప సమవస్థితే ॥ 163
దిక్కుత్రే కర్ణసూత్రేచ కుంభవత్ రథికాష్టకం ।
రథికా అపిచైతాః స్మర్త్వి భాగాయత విస్తృతాః ॥ 164
షడ్భాగ విస్తృతి శ్చాస్య శేషం శిఖర మాచరేత్ ।
ఉచ్చ్రయశ్చాస్య కర్తవ్యో భాగానాం సార్థ సప్తకం ॥ 165
షడ్భాగః స్కంధ విస్తారో గ్రీవాచాస్య ద్విభాగికా ।

రేఖాచామల సారంచ కలశశ్చాత్రయో భవేత్ ॥

166

సర్వతో భద్రవత్ సస్యాచ్చి వత్సో యముదాహృతః ॥

తా॥ నందివల్లభ స్థానమున దిక్పాత్రము నందును కర్ణ సూత్రము నందును రథములను 2 భాగములు ఆయత విస్తారములతో చేయవలెను. శిఖరము యొక్క విస్తారము 6 భాగములు చేయవలెను. మొత్తము 14 భాగములని తెలియవలెను. శిఖరము యొక్క 7 $\frac{1}{2}$ భాగములుండవలెను స్కంధ విస్తారము 6 భాగములును, గ్రీవ 2 భాగములు, రేఖ, అమలసారము, కలశము, ఈ మూడును సర్వతో భద్రమువలె నుండును. 29 కలశములుకలిగి శ్రీవత్సమనిపించుకొనును.

అపరాజిత 159వ సూత్రము

శ్లో॥ చతుర్దశాంశ విస్తారే గర్భశ్చాష్టాంశ విస్తరః ।

భాగభాగం భ్రమోభిత్త్వాహ్య బిత్తిస్తు భాగికా ॥ 23

కర్ణేశ్వంగ ద్వయం కుర్యాచ్చిఖరం చాష్ట విస్తరం ।

ప్రరథః కర్ణమానేర తిలకం శృంగకౌపరి ॥ 24

నందికాయాంచ తిలకం భద్రై శృంగత్రయం భవేత్ ।

శ్రీవత్సస్తు సమాఖ్యాతః కర్ణవ్యస్తు శ్రియఃపతేః ॥ 25

అనగా విస్తారమును 14 భాగములు చేసి గర్భము 8 భాగములును, గోడ భ్రమము (అంధారము) వెలుపలి గోడ ఇవి ఒక్కొక్క భాగమును చేసి పైన కర్ణమునకు 2 శృంగములును, శిఖరము 8 భాగముల విస్తారమును ప్రరథము కర్ణ మానమున చేయవలెను శృంగముపైన తిలకములను రచించవలెను. నందిక యందును తిలకమును చేయవలెను భద్రమున 3 శృంగములును, చేయవలెను ఇవి విప్రువునకు ప్రశస్తము దీనిని శ్రీవత్సమందురు. 29 కలశములుండును.

(అనుబంధము 61వ పటము చూడుడు)

115. అమృతోద్భవము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ వతురస్రీ కృతేక్షేత్రే చతుర్దశ విభాజితే ॥

167

ద్విభాగ విస్తృతాః కర్ణా రథికాస్తేషు కారయేత్ ।

ఉదకాంతర విచ్చిన్నా మూల కర్ణేషు యోజయేత్ ॥ 168

శేషం భద్రస్య విస్తార స్తవర్ణమపి నిర్ణయః ।

- సర్వతో భద్రమ వ్యస్య భద్రే భద్రే విభజ్యచ ॥ 169
- పూర్వైర్విరుణ్ణస్తు సంయుక్తే చతుర్విక్షు నివేశయేత్ ।
తస్య గర్భస్తు కర్తవ్యః పదషష్ఠక విస్తృతః ॥ 170
- సార్థభాగ ప్రమాణం సాద్భిత్తి గర్భస్య మధ్యతః ।
బాహ్య భిత్తిస్తథైవాస్య శేషం భ్రమణమా చరేత్ ॥ 171
- జంఘా షడ్భాగ ముత్సేధాత్ పీఠం తస్య తదర్థతః ।
వరండి మంతరం పత్రం భాగేనైకేన కారయేత్ ॥ 172
- రథికా ద్వాదశ విస్తారాను పర్యుపరియోజితాః ॥
తిస్రస్తిస్రో నివేశ్యాఃస్యూః కర్ణేకర్ణే యథాక్రమం ॥ 173
- ప్రథమా రథికాస్తస్య కుర్యాద్భాగ త్రయోచ్చితాః ।
కుర్యాదు పర్యుపర్యంతాః పాదపాద వివర్జితాః ॥ 174
- అష్టభిర్విస్తృతం భాగైః సార్థైర్నవ భిరుచ్చితం ।
సర్వతో భద్రకాకారం శిఖరం తస్య కారయేత్ ॥ 175
- ప్రాసాదోఽయంవిమానాఖ్యః ప్రఖ్యాతశ్చామృతోద్భవః ॥

తా॥ క్షేత్రమును 14 భాగములు చేసి గర్భము 6 భాగములును, గోడ 1½ భాగమును, వెలుపలి గోడ 1½ భాగమును, మిగిలినది అంధకారికను 11 భాగము చేయవలెను కర్ణములు 2 భాగముల విస్తారము వాని యందు రథికలను చేయవలయును ప్రధాన కర్ణముల యందు జలాంతరమును రచించవలెను మిగిలినది భద్రమును చేయవలెను. అందులో సగము నిర్ణమమును చేయవలెను. సర్వతో భద్రమునందువలె దీనికిని నలుదిశల భద్రములను రచించవలెను. జంఘ 6 భాగములును, పీఠము అందులో సగము 3 భాగములును, వరండియును అంతర పత్రమును కలిసి 1 భాగమును, రథికలను 12ను వరుసగా పైన పైన 3.3 చేయవలెను. మొదటి రథిక 3 భాగముల యెత్తును, దానిపై రథిక ¼ భాగము తక్కువయును, దానిపై రథిక ½ భాగము తక్కువయును. ఇట్లు వరుసకు ఒక పాతిక భాగము తక్కువ చొప్పున రచించవలెను. 8 భాగముల విస్తారమును, 9½ భాగముల యెత్తును కలుగునట్లు సర్వతో భద్రమువలె శిఖరమును నిర్మించవలెను. 33 కలశములతో నుండును.

అపరాజిత 159వ సూత్రము

శ్లో॥ కర్ణేశ్వంగ త్రయం కుర్యాత్ప్రథః పూర్వకల్పితః ।

అనగా కర్ణమున 3 శృంగములును ప్రేరథమును మునుపటివలెనే చేయవలయును.

(అనుబంధము 62, 63 పటములు చూడుడు)

116. హిమవంతము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ ద్వి సప్తాయత విస్తారం హిమవంతం విభాజయేత్ ॥ 176

చతుర్థా రధికాస్తత్ర కర్ణైకర్ణై నివేశయేత్ ।

ద్విభాగ విస్తృతాః సర్వా ఉపర్యు పరికారయేత్ ॥ 177

ప్రథమాభూమికాతస్య స్యాచ్చభాగ త్రయోచ్చితా ।

పాదపాద విహీనాస్తు క్రమేణో పరిభూమయః ॥ 178

నందిశాల గుణైర్యుక్తం శిఖరం చాత్ర కారయేత్ ।

సర్వతో భద్ర వన్మధ్యే భూమికాశ్చ సమాచరేత్ ॥ 179

ద్విభాగారధికాస్తస్య సర్వాభాగ త్రయోచ్చితాః ।

ద్వితీయ భూమి రధికా భూముచ్చాయేణ కారయేత్ ॥ 180

శిఖరస్యాచ్చయః కార్యః సపాదవ్యాసన మ్మితః ।

అమృతోద్భవ వజ్రంఘా పీఠంచాత్ర తథాభవేత్ ॥ 181

జాతి శుద్ధే భవత్వేష హిమవాన్ భువనోత్తమః ॥

తా॥ విస్తారమును 14 భాగములు చేసి రధికలను 4 కర్ణములయందు చేయవలెను. రధికలు 2 భాగములు విస్తారముతో పైన పైన చేయవలయును మొదటి అంతస్తున రధిక 3 భాగముల యెత్తు చేయవలెను. తరువాత ఒక్కొక్క అంతస్తుకు పాతికవంతు చొప్పున తగ్గించుచుండవలెను. నందిశాలవలె శిఖరమును చేయవలెను. సర్వతో భద్రమువలె మధ్య భూమి కలను చేయవలెను. రధిక విస్తారము 2 భాగములును, ఎత్తు 3 భాగములును చేయవలెను. రెండవ అంతస్తున దాని యెత్తును బట్టి చేయవలెను. శిఖరము యొక్క యెత్తు విస్తారము కంటి పాతికవంతు యొక్కవ చేయవలెను. అమృతోద్భవమునకు జేసినట్లే జంఘ పీఠము చేయవలెను. జాతి శుద్ధముగా చేసిన యెడల హిమవత్ ప్రాసాదమగును. దీనికి 37 కలశములుండును.

అపరాజిత 159వ సూత్రము

శ్లో॥ ద్వేద్వే శృంగే ప్రతిరథే త్యమృతోద్భవ సంస్థితౌ ।

హిమవాన్ ద్వే ఉరఃశృంగే పూజ్యః సురనరౌరగైః ॥

అనగా శృంగములు ప్రతిరథమున 2.2 ను, అమ్మతోడ్బవమునందు వలె రచించి ఉరఃశృంగమునను కూడా కలశములను నిలిపిన యెడలహిమ వంతమగును.

(అనుబంధము 64, 65 పటములు చూడుడు)

117. హేమకూటము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ హిమాచలస్య సంస్తానే తద్రూపే సమవస్థితే ॥ 182

తస్య భద్రేషు సర్వేషు వర్ణమానంచ యోజయేత్ ;

భాగషట్కు ప్రవిస్తారం తదర్థేన వినిర్గతం । 183

భాగైః సప్తభిరవ్యస్య సార్థైః స్యాచ్ఛిఖరోచ్ఛ్చయః ।

శిఖరస్యాగ్రతః స్తంభం సింహకర్ణైర్వి భూషయేత్ ॥ 184

దిక్సూత్రైరస్య సర్వేషు క్రియాం ప్రాగ్భవేత్ ప్రకల్పయేత్ ।

జంఘాత్సేధశ్శకర్ణశ్చ శిఖరం చాస్యయద్భవేత్ ॥ 185

హిమవత్స దృశం సర్వం విధేయం తద్విజానతా ।

హేమకూట ఇతిఖ్యాతః ప్రాసాదోఽయంజగత్ప్రయే ॥ 186

విషత్తి భూమి నిలయః కార్యోనాన్యస్య కస్యచిత్ ।

తా॥ హిమవత్ప్రాసాదమునే అన్ని భద్రములయందు వర్ణమానమును చేసి 6 భాగముల విస్తారమును, అందులో సగము నిర్ణమమును, 7½ భాగములు శిఖరము యెత్తును, శిఖరము యొక్క ముందు స్తంభమును సింహ కర్ణములతో నలంకారమును చేయవలెను దిక్సూత్రములచేత అన్నిటియందును పూర్వము వలెనే చేయవలెను. జంఘ యెత్తును, కర్ణమును, శిఖరమును, హిమవంతము వలెనే రచించవలెను. ఇది మూడంతస్తులు కలిగియుండును. 41 కలశములతో నుండవలెను దీనిని హేమకూటమందురు.

అపరాజిత 159వ సూత్రము

శ్లో॥ ఉరః శృంగత్రయం భద్రే నందికా తిలకాన్వితా ।

హేమకూటస్తదానామ ప్రకర్తవ్య స్త్రి భూమికే ॥ 28

అనగా భద్రమున ఉరఃశృంగములు 3ను నందిక యందు తిలకములును 3 అంతస్తులును కలిది హేమకూటము.

(అనుబంధము 66, 67 పటములు చూడుడు)

118. కైలాసము

సమరాంగణ 56వ ఆధ్యాయము

శ్లో॥ హిమవత్తుల్య సంస్థానం ప్రాసాదం పరికల్పయేత్ ॥ 187

తస్య మధ్యే విధాతవ్యః సర్వతో భద్ర సంజ్ఞితః ।

పర్జనీయంతు తన్మధ్యే వర్తమాన నివేశనం ॥ 188

తతః స్థానేషు సర్వేషు ఖండరేఖా నివేశయేత్ ।

వ్యాసోచ్చితైస్తతః సింహ కర్ణైర్భద్రం విభూషయేత్ ॥ 189

ఊర్ధ్వంచ శిఖరం తస్య వర్జనీయం విచక్షణైః ।

ద్వేద్వే చరథికే కార్యే సపాదద్వ్యంశ కోచ్చితి ॥ 190

తయోశ్చోపరి విస్తారా చ్చిఖరం చతురశ్రకం ।

ఉచ్చయః పంచభిః సార్ధైర్విధేయః శిఖరస్యచ ॥ 191

దిక్కుత్రేమచ సర్వేషు త్రియామేవం ప్రకల్పయేత్ ।

బాహ్యరేఖాతు జంభూచ హిమవత్స దృశీస్మృతా ॥ 192

కైలాసోయమితిఖ్యాతః కర్తవ్యః శూలపాణియే ।

తా॥ హిమవంతముతో సమానముగా ప్రాసాదమును రచించి దాని మధ్య సర్వతో భద్రమును కల్పించి వర్తమానమును మాత్రము తగ్గించ వలెను. అన్ని స్థలములయందును ఖండ రేఖల నుంచవలెను. భద్రమున వ్యాసముతో సమానమైన యెత్తున సింహ కర్ణములను నిర్మించవలెను దానికి పైన శిఖరమును చేయగూడదు. 2.2 రథికలను రచించవలెను. అవి $2\frac{1}{4}$ భాగముల యెత్తుండవలెను. వాని పైన విస్తారము నుండి శిఖరమును నలుచద రముగా చేయవలెను. ఆ శిఖరము యొక్క యెత్తు $5\frac{1}{2}$ భాగములుండ వలెను. అన్ని దిశలను దిక్కుత్రముల ననుసరించి చేయవలయును. వెలు పలి రేఖ యందు జంభు హిమవంతమున జేసినటులే చేయవలెను. 45 కల శములు కలిగియుండవలెను. దీనిని కైలాసమందురు. శివప్రియమైనదని తెలియవలెను.

ఆపరాజిత 159వ సూత్రము

శ్లో॥ నందికాగ్రాంతతః శృంగం రేఖాశ్చ తిలకోత్తమాః ।

కైలాసశ్చతదానామ ఈశ్వరస్య సదాప్రియః ॥

29

అనగా నందికముల యొక్క పైన శృంగము రేఖలు తిలకములు కలిగియున్నచో శివప్రియమైన కైలాసమగును.

119. పృథివీజయము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ ఏతస్యైవ యదా భద్ర ముచ్చ్యతం సింహ కర్ణకైః ॥ 193

ద్వేద్వైచ రథికేతత్ర దీయేతేసు మనోరమే ।

శేషః శిఖర విస్తారః పంచభాగ సముచ్చ్యతః ॥ 194

ప్రాగ్గోవకాశ్చ భద్రమ భాగభాగ వినిర్గతాః ।

విస్తారేణ చతుర్భాగా దిక్షు సర్వాస్వయం విధిః ॥ 195

విమాన సదృశీచాస్య బాహ్యరేఖా విధీయతే ।

గుణైరేభిస్తదాయుక్తః ప్రాసాదః పృథివీజయః ॥ 196

తా॥ పై చెప్పిన దానినే భద్రమున సింహ కర్ణములతోను 2.2 రథి కలును చేసి మిగిలినది శిఖరము యొక్క విస్తారము చేసి 5 భాగముల మొత్తు చేయవలెను. ప్రాగ్గోవములు భద్రములయందు 1.1 భాగము నిర్గ మము చేయవలెను. విస్తారము 4 భాగములుండవలెను. విమానముతో సమానముగా వెలుపలి రేఖను చేయవలెను. ఆ రేఖ 3 భాగములతోగూడి నది పృథివీజయమగును. 49 కలశములు కలది యొ యుండవలయును.

అపరాజిత 159వ సూత్రము

శ్లో॥ రేఖార్థే తిలకం వ్యక్తైశ్శృంగం తత్రైవ కారయేత్ ।

పృథ్విజయస్తదానామ కర్తవ్యః సర్వదైవతే ॥ 30

అనగా రేఖ పైన తిలకమును లేకుండా చేసి ఆ ప్రదేశమున శృంగ మును రచించినచో పృథ్విజయ మనిపించుకొనును సమస్త దేవతలకు ముఖ్యమైనది.

120. ఇంద్రనీలము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ భక్తే షోడశభిః క్షేత్రే చతురశ్రే సమం తతః ।

గర్భోఽష్టవర్గః స్యాత్తస్య మధ్యేభి త్త్రివి భాగికా ॥ 197

భ్రమణం బాహ్యభి త్తశ్చ తస్య మే ఏకకీర్తితే ।

కర్ణేషు రథికాకార్యా సలిలాంతర భూషితా ॥ 198

తత్తుల్యాయామ విస్తారా రథికాః స్యుస్తథాపరాః ।

తద్వత్ ద్వితియ రథికా భద్రం చతుష్పదాయతం ॥ 199

- విస్తారాదైన నిష్కాంతం క్షేభయేద్వర్త మానతః ।
వరంధ్యంతర పత్రేచ సార్థ భాగేన కారయేత్ ॥ 200
- ఉపర్యుపరి భాగాన్ హి హీనాఃస్యః క్రమశోభవాః ।
భద్రదరధిక యోర్మధ్యే సింహకర్ణో విధీయతే ॥ 201
- ఏతస్యచోచ్చయో భాగైః పంచభిః పరికీర్తితః ।
పార్శ్వస్థి సేంహ కర్ణస్థ రధికేయే నివేశితే ॥ 202
- తయోరుపరిషడ్భాగం విస్తృతం శిఖరం భవేత్ ।
విధేయ ముచ్చయేనైతత్ త్రిపాదాన్ సప్త వాధికాన్ ॥ 203
- పక్షయోరుభయోస్తస్య రధికే చతదూర్ధ్వతః ।
సింహం నివేశయేద్దిక్షు నిఖిలాస్వస్యయం విధిః ॥ 204
- మూలకర్ణే తతశ్చార్థం శిఖరం దశ విస్తృతం ।
ఏకాదశోచ్చితం కార్యం క్రమ వృత్త్యా మనోరమం ॥ 205
- చతుర్గుణేన సూత్రేణ వేణుకోశంతతో లిఖేత్ ।
పూర్వోక్తా సాంతరం భాగైరముష్మిన్ విభజేత్త్రిభిః ॥ 206
- గ్రీవార్థ భాగముత్పేధా దండకం భాగముచ్చితం ।
పద్మశీర్షం తథార్దేన కలశశ్చాంశకోదయః ॥ 207
- దేవానామాలయః సస్యా దింద్రనీలోఽయమీరితం ॥

తా॥ క్షేత్రమును 16 భాగములు చేసి గర్భము 8 భాగములును, దాని చుట్టూ గోడ 1 భాగమును, అంధకారిక 1½ భాగమును, వెలుపలి గోడ 1 భాగమును చేయవలెను. కర్ణముల యందు రధికలను జలాంతరములతో చేయవలెను. శేషించిన రధికలును వానితో సమానమైన విస్తారమును యెత్తును కలిగియుండవలెను. అదే మాదిరిగా రెండవ రధికయుండవలెను భద్రము 4 భాగముల పొడవుండవలెను. విస్తారములో సగము సగమును చేయవలెను. వర్తమానము నుండి తగ్గించవలెను. వరండియును, అంతర పత్రమును, 1½ భాగము చేయవలెను. పై పై భాగములు వరుసగా ఒక్కొక్క పాతికవంతున యెత్తు తగ్గుచుండవలెను. భద్రమున రధికల మధ్య సింహకర్ణములను చేయవలెను. వీని యెత్తు 5 భాగములు చేయవలెను. ప్రక్కనున్న సింహ కర్ణములయందు రధికయందు నివేశములను వాని యొక్క పై భాగమున శిఖరము యొక్క విస్తారము 6 భాగములును ఎత్తు 7¼ భాగములును దాని యొక్క రెండు వైపుల రధికములపై భాగ

మున సింహములను అన్ని దిశలయందు చేయవలెను. ప్రధాన కర్ణమున సగము శిఖరము 10 భాగముల విస్తారమును 11 భాగముల యెత్తును చేయవలెను. క్రమ వృత్తముతో చక్కగా నుండవలెను 4 భాగములు గల సూత్రముతో వేణుకోశమును లిఖించవలెను. పూర్వము చెప్పిన లోపలి వెలుపలి భాగములు దీనియందును గా విభజించవలెను. గ్రీవ $\frac{1}{2}$ భాగము యెత్తును, అండకము 1 భాగము యెత్తును పద్మము మొగ్గ $\frac{1}{2}$ భాగము యెత్తును, కలశము 1 భాగము యెత్తును కలిగియుండవలెను. ఇది దేవత లందఱికిని పనికి వచ్చును. 53 కలశములు కలిగియుండును. దీనిని యింద్రనీలమందురు.

అపరాజిత 159వ సూత్రము

- శ్లో॥ షోడశాంశక విస్తారే ద్విభాగః కర్ణ విస్తరః ।
 నందికాచైక భాగేన ద్వ్యంశః ప్రతిరథస్తథా ॥ 31
- పునర్నూదీ భవేద్భాగం భద్రం వేదాంశ విస్తరం ।
 సమస్తం సమనిష్కాసం భద్రే భాగో వినిర్గమః ॥ 32
- చతుః షష్ఠ్యంశకో గర్భ వేష్టితేఖిత్తి భాగతః ।
 బాహ్య ఖిత్తిర్భ వేద్భాగా ద్విభాగా చ భ్రమంతికా ॥ 33
- కర్ణేశ్వంగ ద్వయంకార్యం శిఖరం సూర్య విస్తరం ।
 నందికాయాంతు తిలకం ప్రత్యంగం చద్విభాగికం ॥ 34
- శ్వంగ ద్వయం ప్రతిరథే ఉరః శ్వంగం షడంశకం ।
 శ్వంగద్వయం సందికాయా మురః శ్వంగం యుగాంశకం ॥ 35
- ద్విభాగం భద్ర శ్వంగంతు శ్వంగార్థే చైవ నిర్గమః
 కర్ణే ప్రతిరథే చైవ హ్యుదకాంతర భూషితం ॥ 36
- ఇంద్రనీల స్తదానామ ఇంద్రాదిసుర పూజితః ।
 వల్లభః సర్వదేవానాం శివస్యాపి విశేషతః ॥ 37

అనగా విస్తారమును 16 భాగములును చేసి కర్ణము 2 భాగములు, నందిక 1 భాగము, ప్రతిరథము 2 భాగములు, మరల నంది 1 భాగము, భద్రము 4 భాగములు విస్తారమును ఇవియన్నియును సమాన నిర్గమము కలిగియుండవలెను, భద్రము 1 భా నిర్గమము గర్భము 8.8 భాగములును

కారిక 2 భాగములును చేయవలెను. కర్ణమున శృంగములు 2 భాగములును శిఖరము 12 భాగములు విస్తారమును, నందిక యందు తిలకమును ప్రత్యంగము 2 భాగములును, ప్రతిరథమున 2 శృంగములును, ఉరఃశృంగము 6 భాగములును, నందిక యందు 2 శృంగములును ఉరఃశృంగము 4 భాగములును, భద్ర శృంగము 2 భాగములును, శృంగమున పగము నిర్గమమును, కర్ణమునను ప్రతిరథమునను జలాంతరమును చేయవలెను. అటుల చేసినచో యింద్రనీలమగును. ఇంద్రాదిసురలకు ప్రియమైనది. ఈశ్వరునకు మిక్కిలి ఇష్టమైనది.

(అనుబంధము 68వ పటము చూడుడు)

121. మహానీలము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ ఏతస్యైవ యదోర్ధ్వస్థం శిఖరం క్రియతేఽన్యథా ॥ 208

చతుర్థీ రధికాచాస్య దీరుతేఽతి మనోరమా ।

పూర్వోక్తేన విధానేన పాదపాదం వివర్జితా ॥ 209

శిఖరస్యాష్ట విస్తారో నవభాగ స్తథోచ్చయః ।

ఇంద్రనీలస్య నుదృశం శేషమన్య ద్విధీయతే ॥ 210

మహానీలోఽయమాఖ్యాతః ప్రాసాదస్త్రి దశాలయః ॥

తా॥ పై చెప్పిన దానినే పైన నున్న శిఖరమును వేఱుగా రచించవలెను. రధికలు 4ను పూర్వమువలె రచించవలెను. పై పై అంతస్తులలో యెత్తు $\frac{1}{4}$ భాగము తగ్గించుచుండవలెను శిఖరము యొక్క విస్తారము 8 భాగములును దాని యెత్తు 9 భాగములును చేయవలెను. మిగిలిన పనులన్నియును ఇంద్రనీలమువలెనే చేయవలయును. 57 కలశములతో నుండవలెను దీనిని మహానీలమందురు.

అపరాజిత 159వ సూత్రము

శ్లో॥ కర్ణేనందీ తథా శృంగం రేఖోర్ధ్వే తిలకం తథా ।

మహానీల స్తదానామ కర్తవ్యం సర్వదైవతే ॥ 38

అనగా కర్ణమున నందియును శృంగమును చేసి రేఖ పైన తిలకమును నిర్మించినచో మహానీలమగును. ఇది సమస్త దేవతలకు యోగ్యము.

(అనుబంధము 69వ పటము చూడుడు)

122. భూధరము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ ఇంద్రనీలస్య సంస్తానే దిక్సూత్రేషు సమంతతః ॥ 211

సర్వతో భద్రశిఖరం హిత్వా హోమాన్నివేశయేత్ ।

విధిరేష సమస్తాసు కకుష్ఠస్స ప్రవిధీయతే ॥ 212

భద్రేషు వర్ణమానస్య విన్యాసం పరివర్ణయేత్ ।

వ్యాసోచ్చితైః సింహకర్ణైర్భద్రమస్య విభూషయేత్ ॥ 213

మహానీలస్య సదృశం సర్వమస్య ప్రకల్పయేత్ ।

ఇంద్రగోపనిభాకారః ప్రాసాదో భూధరః స్మృతః ॥ 214

సురేశ్వరస్య కర్తవ్యో నాన్యేషాం కథమప్యసౌ ॥

తా॥ ఇంద్రనీలమునే దిక్సూత్రము ప్రకారము అంతటను సర్వతో భద్ర శిఖరమును చేసి ఇట్లు అచ్చి దిశల యందు చేయవలెను. భద్రముల యందు వర్ణమానమవసరములేదు. విస్తారముతో సమానముగ సింహ కర్ణములను చేసి భద్రము నలంకరించవలెను. మహానీలముతో సమానముగ అన్ని పనులు చేయవలయును. ఇంద్ర ధనుస్సువలె నుండుటచే భూధర మగును. ఇది యింద్రునకు ముఖ్యము 61 కలశములు కలిగియుండును. అపరాజిత 159వ సూత్రము

శ్లో॥ కార్యం శృంగంచ తిలకే రేఖా మధ్యే ప్రశస్యతే ।

భూధరస్య సమాఖ్యాతః ప్రాసాదో దేవతాలయః ॥ 39

అనగా మంజరి యొక్క మధ్య నున్న తిలకమున శృంగమును చేసి రేని భూధర ప్రాసాదమగును.

123. రత్నకూటము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ భూధరస్యతు సంస్తానే తద్రూపే సమవస్థితే ॥ 215

భద్రే భద్రే పునఃప్రాజ్ఞో వర్ణమానం నివేశయేత్ ।

చతుర్భాగ మితివ్యాసం సార్దచతుః సముచ్చితం ॥ 216

రత్నకూటః సమాఖ్యాతః ప్రాసాదః శ్రీపతేరయం ॥

తా॥ భూధర ప్రాసాదమునే ప్రతి భద్రము నందును వర్ణమానమును చేసి ఆ వర్ణమానము యొక్క విస్తారము 4 భాగములును, ఎత్తు 4 $\frac{1}{2}$ భాగము

లును చేసిన యెడల రత్నకూటమగును. ఇది విష్ణువునకు యోగ్యము 65
కలశములు కలిగియుండును.

అపరాజిత 159వ సూత్రము

- శ్లో॥ భూధరస్య యథాప్రాక్తం ద్వీభాగం వర్తయేత్పునః ।
పూర్వవద్దల సంఖ్యాయాం భద్రపార్శ్వే ద్వీనందికే ॥ 40
- ద్వీభాగం బాహ్యభిత్తిశ్చ శేషం పూర్వ ప్రకల్పితం ।
తలచ్చంద మితిఖ్యాత మూర్ధ్వమానమతః శృణు ॥ 41
- కర్తే ద్వీశృంగం తిలకం శిఖరం సూర్య విస్తరం ।
తిలకే ద్వీనందికాయాం ప్రత్యంగంతు ద్వీభాగికం ॥ 42
- శృంగత్రయం ప్రతిరథే షడ్భాగం చోరుమంజరీ ।
తిలకే ద్వీపునర్నంద్యా మురఃశృంగం యుగాంశకం ॥ 43
- నంద్యాంచ శృంగ తిలకే త్రిభాగా చోరుమంజరీ ।
ద్వీభాగం భద్ర శృంగంచ ఆర్థే చార్థేచ నిర్గమః ॥ 44
- రత్నకూటస్తదానామ శివలింగేషుకామదః ప్రశస్తః ।
సర్వ దేవేషు రాజ్ఞాంతు జయకారణం ॥ 45

అనగా భూధరమున కంటె రెండు భాగములు వృద్ధి చేసి మునుపటి వలె దలముల యొక్క సంఖ్యయందు భద్రము యొక్క యిరువైపులను రెండు నందులను, వెలుపలి గోడ 2 భాగములును, చేసి మిలిగినదిపూర్వము వలెనే చేయవలెను అంతస్తు యొక్క భాగములన్నిట్లు చేయవలెను. పై కొలతను చెప్పచున్నాను కర్ణమున 2 శృంగములును తిలకమును, శిఖరం యొక్క విస్తారము 12 భాగములును తిలకమునందు 4 నందికలయందు ప్రత్యంగము 2 భాగములును, ప్రతిరథమున 3 శృంగములును, ఉరః మంజరి 6 భాగములును, తిలకమున మరల 2 నందులును, ఉరఃశృంగము 4 భాగములును, నందియందు శృంగము యొక్క తిలకమున ఊరు మంజరి 3 భాగములును, భద్రము యొక్క శృంగము 2 భాగములును, ఆ శృంగముల యొక్క నిర్గము $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ భాగములును, కలుగునట్లు చేసిరేని అది రత్నకూటమగును ఇది శివునకు ప్రశస్తము. ఇతర దేవతలకును యోగ్యము రాజులకు జయము కలిగించును.

(అనుబంధము 70, 71, 72 పటములు చూడుడు)

124. వైడూర్యము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

- శ్లో॥ చతురశ్రీ కృతేక్షేత్రే వింశత్యా భాజితేంశకైః ॥ 217
- కుర్యాద్వి భాగవిస్తారా రథికాః పంచకర్ణగాః
పంచోపరి పునః పంచ దద్వాదేశాంత దూర్వతః ॥ 218
- ప్రథమా భూమి కాచాస్య కార్యా భాగత్రయోచ్చితా ।
పాద పాద విహీనాస్తు క్రమేణాపర భూమయః ॥ 219
- భద్ర కర్ణాంతరసేద్వే రథికేయే తదూర్వతః ।
శిఖరం దశ విస్తారం కుర్యాత్సార్థ దశోచ్చితం ॥ 220
- మూలకర్ణానుసారేణ శిఖరం తత్రయద్భవేత్ ।
తస్య ద్వాదశ విస్తారం త్రయోదశ సముచ్చితం ॥ 221
- భద్రం విభూషయేత్ పత్రైః సింహ కర్ణైర్మనోరమైః ।
పంచవ్యాసేన సూత్రేణ వేతకోశం సమాలిఖేత్ ॥ 222
- స్కంధకోశాంతరచాస్య త్రిభుద్భాగై ద్విభాజయేత్ ।
పద్మశీర్షం తథాగ్రీవాం సార్థభాగేన కారయేత్ ॥ 223
- కుర్యాద్భాగేన భాగేన కుంభం చామలసారకం ।
నవభాగోచ్చితాం జంఘాం తదర్థం ఖరపిండికాం ॥ 224
- వరంధ్యంతర పత్రంచ కుర్యాద్భాగ ద్వయేనచ ।
వైదుర్యోఽయం సమాఖ్యాతః ప్రాసాదోదానవ ద్విషః ॥ 225

తా॥ క్షేత్రమును 20 భాగములు చేసి రథిక 2 భాగములను, ఇట్లు 5 చేయవలెను. ఆ రథికల పైన మరల 5 రథికలును, మరల వాని పైన 5 రథికలును, చేసి ఆ పైన సూత్రము 1 చేయవలెను మొదటి అంతస్తున రథిక యెత్తు 3 భాగములును, రెండవ అంతస్తున యెత్తు $2\frac{3}{4}$ భాగములును ఇట్లు అన్ని అంతస్తులకు క్రమముగా ఒక్కొక్క పాతికవంతు తగ్గించుచుండవలెను. భద్రము యొక్క కర్ణమున 2 రథికలను చేయవలెను. శిఖరము యొక్క విస్తారము 10 భాగములు చేయవలెను దాని యెత్తు $10\frac{1}{2}$ భాగములును చేయవలెను. ప్రధాన కర్ణమునను సరించి శిఖరము యొక్క విస్తారము 12 భాగములును, ఎత్తు 13 భాగములును చేసి భద్రమును పత్రములతో నలంకరించి సింహ కర్ణములను కూడ చక్కగా చేయవలెను. విస్తారమును 5 రెట్లు చేసి వేతకోశమును లిఖించ వలెను. స్కంధకోశాంతరమున దానిని 3 భాగములు చేయవలెను. పద్మము యొక్క శిఖరమును, గలమును, $1\frac{1}{2}$ భాగముతో చేయవలెను. కుంభము 1 భాగమును ఆమలసారము 1 భాగములను చేయవలెను. జంఘ 9 భాగ

ముల యెత్తును అందులో సగము $4\frac{1}{2}$ భాగములు పీఠమును, వరండియును అంతర పత్రమును ఈ రెండును కలిసి 2 భాగములు చేయవలెను. ఇది వైడూర్యమును ప్రాసాదము 69 కలశములు కలిగియుండును. విష్ణువునకు ప్రీతికరమైనది.

అపరాజిత 159వ సూత్రము

శ్లో॥ శృంగం తృతీయా రేఖోర్ద్వై కర్తవ్యం సర్వశోభనం ।

వైడూర్యశ్చతదానామ కర్తవ్యః సర్వదైవతే ॥

46

అనగా రేఖ పైన మూడవ శృంగమును చేసినచో వైడూర్య ప్రాసాద మగును. సమస్త దేవతలకుపయోగించును.

(అనుబంధము 73వ పటము చూడుడు)

125. పద్మరాగము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ ఏతస్యైవ యదాభద్రే భద్రేస్యాద్ వర్తమానకః ।

పద్మరాగస్తథైవస్యాత్కార్యోఽయంపద్మరాగతః ॥

226

తా॥ పై జెప్పిన దానినే అన్ని భద్రములయందు వర్తమానములను రచించిన యెడల పద్మరాగమగును 73 కలశములతో ప్రకాశించు చుండును.

అపరాజిత 159వ సూత్రము

శ్లో॥ తథైవ తిలకం నంద్యాం శృంగయుగ్మంతు ।

సంస్థితం పద్మరాగస్తదానామ సర్వదేవ సుఖావహః ॥

47

అనగా పై జెప్పిన దానినే నందియందు తిలకమును 2 శృంగము లును రచించిన యెడల పద్మరాగమగును.

126. వజ్రకము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ పద్మరాగస్య భద్రేషు వర్తమానం వివర్ణయేత్ ।

భద్రస్య పార్శ్వ ద్వితయే ప్రదద్వాద్రధి కాద్వయం ॥

227

వ్యాసోచ్చాయైశ్చ భద్రాణి సింహ కర్ణద్వి భూషయేత్ ।

యదన్య దన్యతత్ సర్వం పద్మరాగ సమంభవేత్ ॥

228

తా॥ పద్మరాగము యొక్క భద్రములయందు పద్మమానమును తీసి వేసి భద్రము యొక్క యిరువైపుల రెండు రథికలను రచించవలెను. విస్తారము యెంతో అంత యెత్తున భద్రములను సింహ కర్ణములతో నలంకరించవలెను. శేషించిన పనులన్నియును పద్మరాగమున జేసినట్లే చేయవలయును.

అపరాజిత 159వ సూత్రము

శ్లో॥ రేఖోద్దేవచ తతః శృంగం కర్తవ్యం సర్వశోభనం ।

వజ్రకశ్చేతినామాసా శక్రాది సురవల్లభః ॥ 48

అనగా రేఖ యొక్క పై భాగమున విస్తారమైన శృంగమును రచించిన యెడల వజ్రకమగును 77 కలశములు గలిగి ప్రకాశించుచుండును.

127. ముకుటోజ్జ్వలము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ వజ్రకస్యైవ భద్రేషు పూర్వవద్రధికాస్థితౌ ॥ 229

షడ్భాగ విస్తృతం తత్ర శిఖరం వినివేశయేత్ ।

సప్తభాగ సముత్సేధం దిక్షు సర్వాస్వయం విధిః ॥ 230

ముకుటోజ్జ్వల ఇత్యుక్తః ప్రాసాదోఽయం సురాలయః ॥

తా॥ వజ్రకమునకే భద్రమున మునుపటివలె 2 రథికలను చేసి అచట శిఖరము యొక్క విస్తారము 6 భాగములును, ఎత్తు 7 భాగములును చేయవలెను. అన్ని దిశలయందును ఇట్లే చేయవలెను. దీనిని ముకుటోజ్జ్వలమందురు, 81 కలశములతో నొప్పుచుండును.

అపరాజిత 159వ సూత్రము

శ్లో॥ భక్తే వింశతిధాక్షేత్రే ద్విభాగః కర్తవ్యస్తరః॥

సార్థభాగం భవేన్నందీ కర్ణవత్ ప్రరథస్తభా ॥ 49

పునర్నందీ సార్థభాగం భాగావై భద్రనందికా ।

వేదాంశో భద్ర విస్తార ఏకభాగస్తు నిర్గమః ॥ 50

ద్విభాగా బాహ్యభిత్తిశ్చ ద్విభాగాచ భ్రమంతికా ।

తత్సమామధ్య భిత్తిశ్చ గర్భోఽష్టాంతైః ప్రకల్పితః ॥ 51

కర్ణద్వి శృంగం తిలకం రేఖాద్వి సప్త విస్తరా ।

నంద్యాం శృంగంచ తిలకం ప్రత్యంగం తుతదూర్ధ్వతః ॥ 52

శృంగత్రయం ప్రతికర్ణే సప్తాంశాచోరు మంజరీ ।

నంద్యాం శృంగంచ తిలక మురఃశృంగం షడంశకం ॥

53

భద్రనంద్యాం తథాశృంగ మిమభాగోరు మంజరీ ।

భద్ర శృంగం ద్విభాగంస ముకుటోజ్జ్వల ఉచ్యతే ॥

54

అనగా క్షేత్రమును 20 భాగములు చేసి కర్ణము 2 భాగములను, నంది 1½ భాగములును, ప్రరథము 2 భాగములును, మరల నంది 1½ భాగమును, భద్రనంది 1 భాగమును, ఇల్లు రెండు వైపుల చేసి ఆ మధ్య 4 భాగములు భద్రమును 1 భాగము నిర్ణమముతో చేయవలెను వెలుపలి గోడ 2 భాగములును, అంధకారిక 2 భాగములును, మధ్య గోడ 2 భాగములును, చేయగా మధ్య 8 భాగములు గర్భము అగును. కర్ణమున 2 శృంగములును తిలకమును, రేఖ 14 భాగమును, విస్తారమును ఉరఃశృంగము 7 భా, నందియందు శృంగమును తిలకమును, ఉరఃశృంగము 6 భాగములును, భద్రనందియందును అటులే శృంగమును చేయవలెను ఊరుమంజరి 5 భాగములును, భద్రము యొక్క శృంగము 2 భాగములును, చేసిన యెడల ముకుటోజ్జ్వలమగును

(అనుబంధము 74వ పటము చూడుడు)

128. ఐరావతము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ అస్యైవతు యదాస్థానే భద్రే భద్రే చతుర్దిశం ॥

231

సింహకర్ణం పరిత్యజ్య వర్ధమానో విధీయతే ।

ఊర్ధ్వ భవత్ప్రతియాయాః సప్రోచ్ఛాయః షడాయతః ॥

232

ఐరావతోఽయంక ర్తవ్యః ప్రాసాదస్త్రై దశేశితుః ॥

తా॥ పై జెప్పిన దానినే నలువైపుల భద్రముల యందు సింహకర్ణములను తీసివేసి వర్ధమానమును రచించవలెను. మూడవ రథిక పైన శిఖరము యొక్క విస్తారము 6 భాగములును యెత్తు 7 భాగములును చేయవలెను. దీనిని ఐరావతమందురు. 85 కలశములుండును. ఇంద్రునికి పియమైనది.

అపరాజిత 159వ సూత్రము

శ్లో॥ రేఖోర్ద్వైచ తతః శృంగం కర్తవ్యం సర్వకామదం ।

అనగా రేఖ యొక్క పై భాగమున శృంగమును రచించిన యెడల ఐరావతమగును. అన్ని కోరికలనిచ్చును. ఇంద్రాద్యుత్తమ దేవతలకు యోగ్యమైనది.

(అనుబంధము 75వ పటము చూడుడు)

ఇది శ్రీమద్విశ్వకర్మ వంశమూలర్థి పంచక మధ్య మాహాభూతస గోత్ర పవిత్ర, స్వర్ణాచ్చమాంబా వేంకట శివార్యపాత్ర, లక్ష్మణంబా కోటయసుధీమణి పుత్ర, శ్రీమగ్గాయత్రీ విరాడ్విశ్వకర్మ వరప్రసాదజనిత కవితాసుధారస పాత్ర, పదవాక్య ప్రమాణనిధాన, విమర్శకాచార్య, శిల్పకళాకోవిద, సర్వతంత్ర స్వతంత్ర. స్థపతి, తిలకాది బిరుదవిరాజమాన సుబ్రహ్మణ్యాభిధాన విరచితనానావాస్తు శిల్పాగమశాస్త్ర పరిశీల నాత్మకాంధ్ర తాత్పర్యసహిత భారతీయ మహాశిల్పమునందు షడ్భూమి మొదలు షోడశభూమివఱకును వైరాజ్యపాసా దములు నాగరప్రాసాదములు లతి ప్రాసాదములు సాంధారప్రాసాదములలో ఐరావతము వఱకును గల దేవాలయ భేదములు అను చ తు ర్థ క ల్

స మా ప్తం

ము ద్రణ :

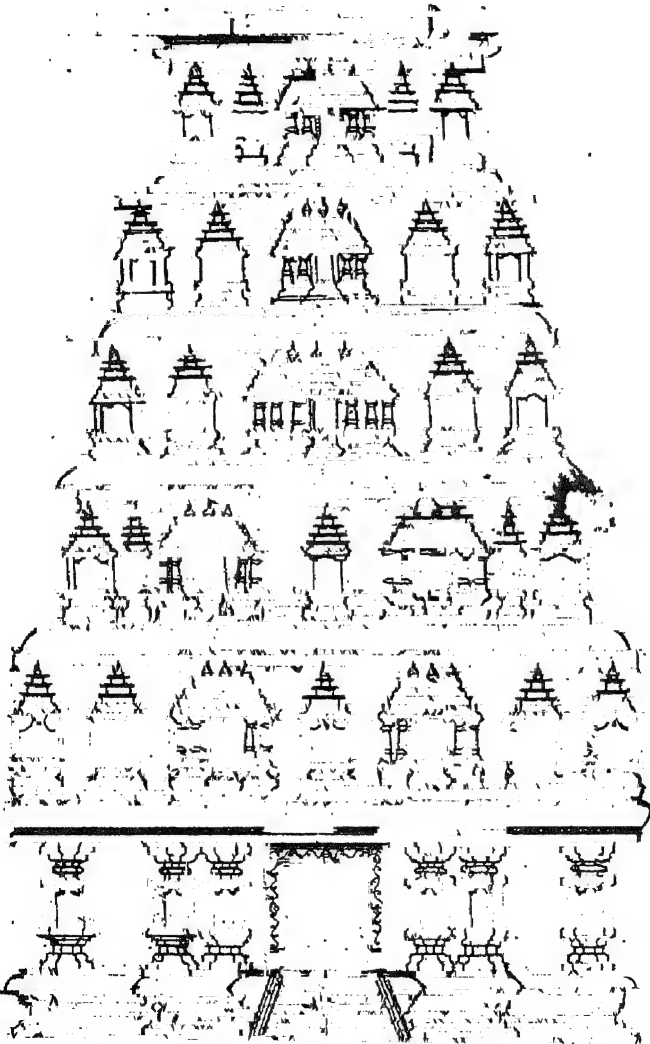
న్యూ వి జ య అర్బు ప్రెస్, గాంధీవోక్, తెనాలి.

అనుబంధము

1వ పటము

ఎత్తు 6 అంత

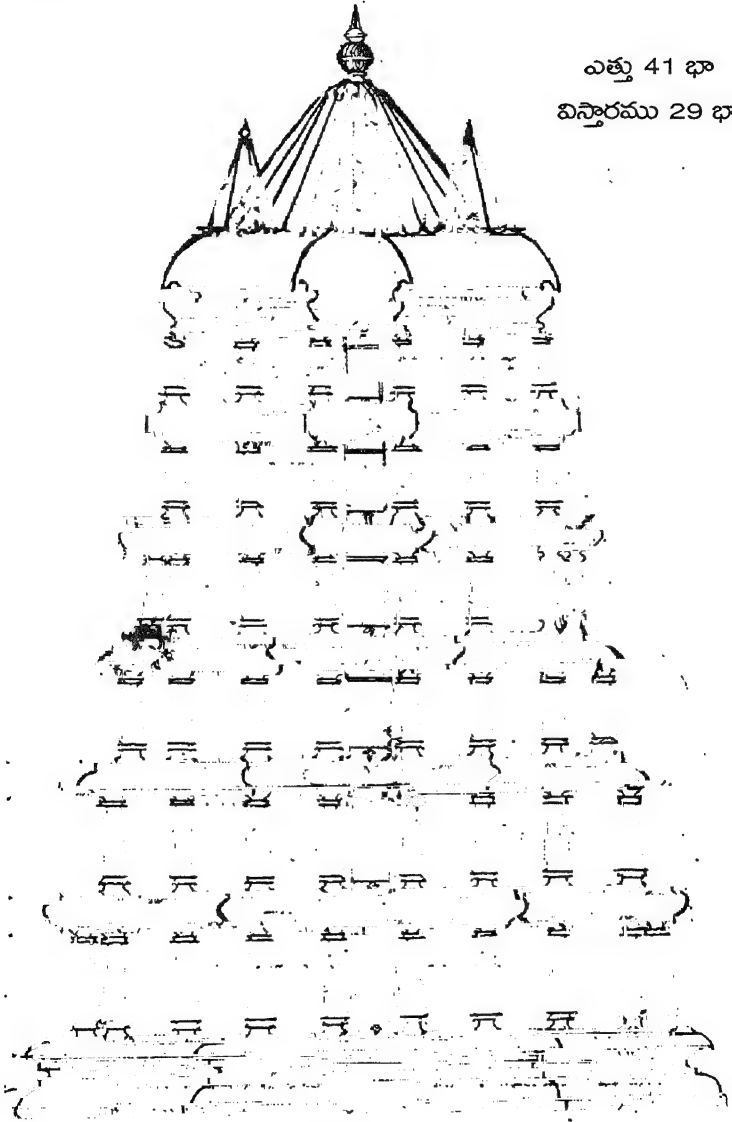

పద్మాసనము 57 భా

2వ పటము

ఎత్తు 41 భా

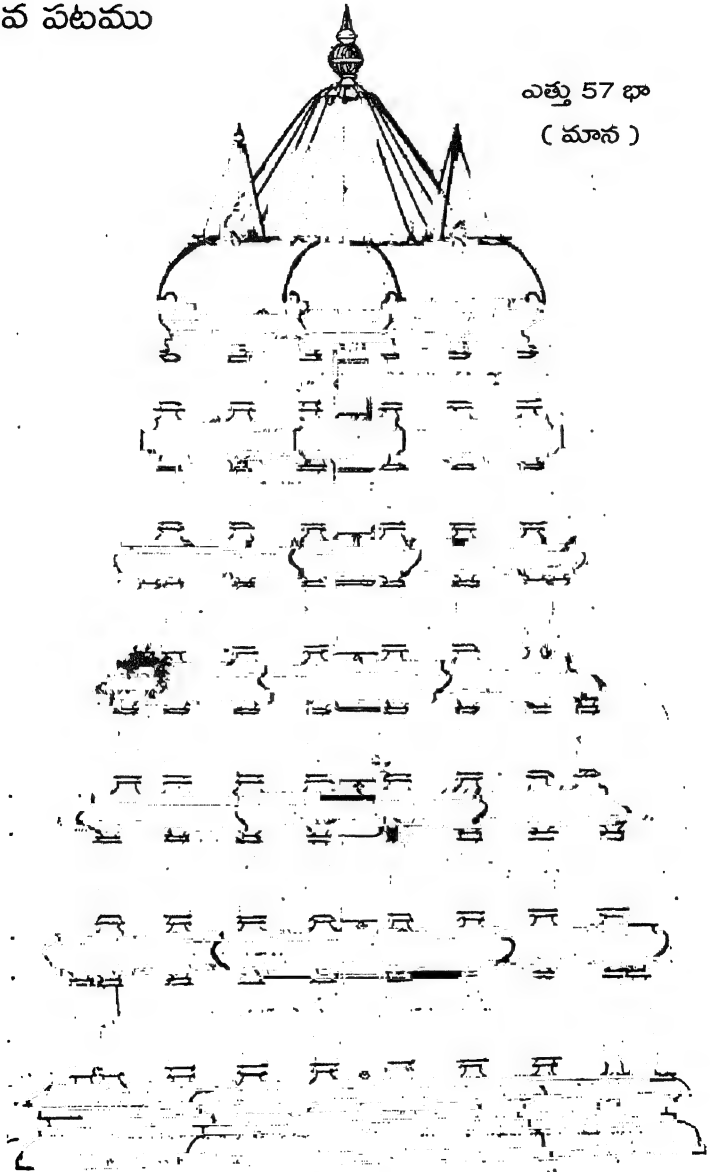
విస్తీర్ణము 29 భా

ద్రావిడపద్ధతి

3వ పటము

ఎత్తు 57 భా
(మాన)

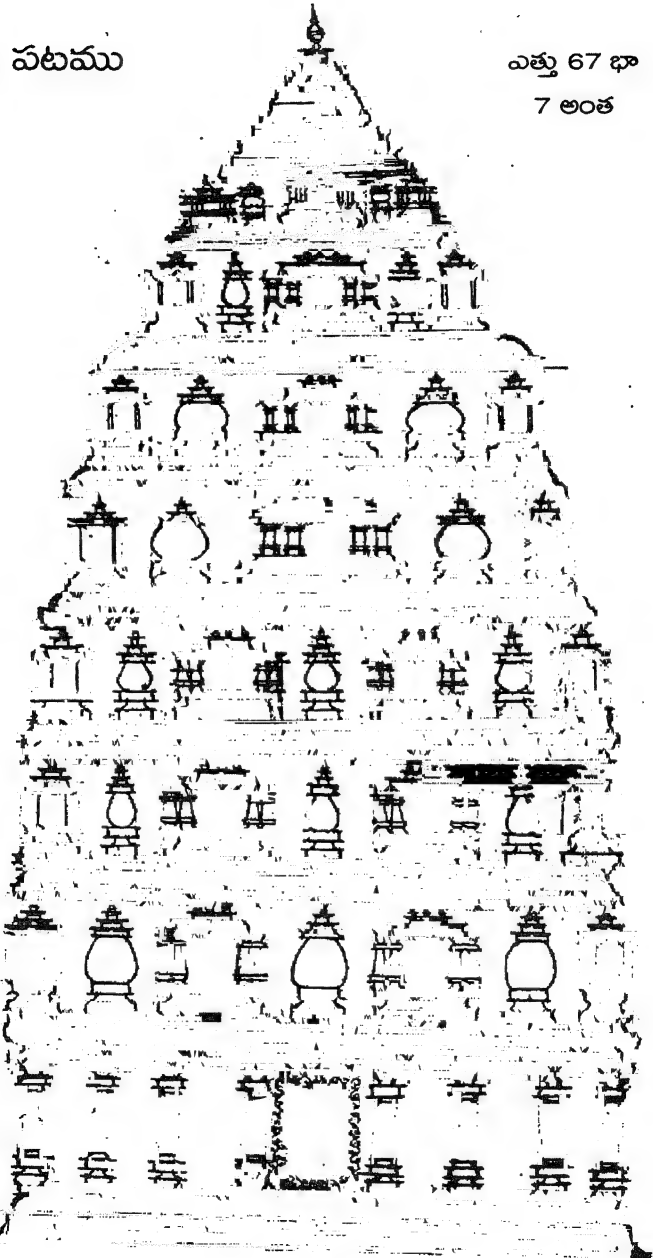

కాంతము

4వ పటము

ఎత్తు 67 భా

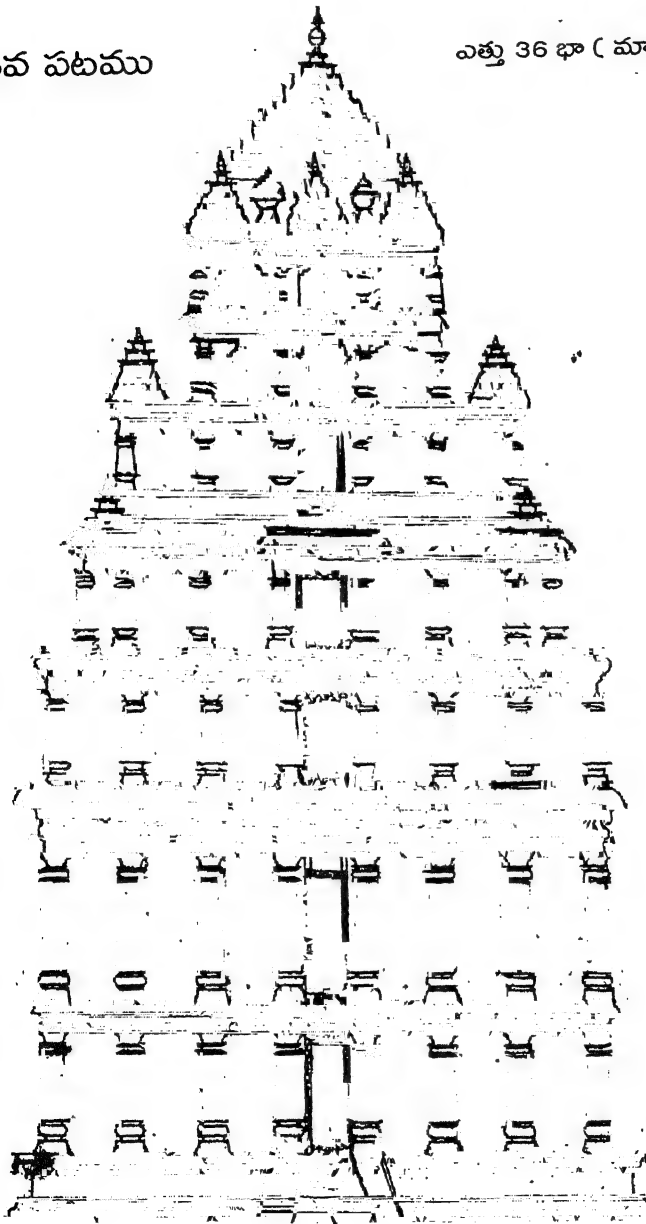
7 అంత

సముజ్జ్వలము

5వ పటము

ఎత్తు 36 భా (మాన)

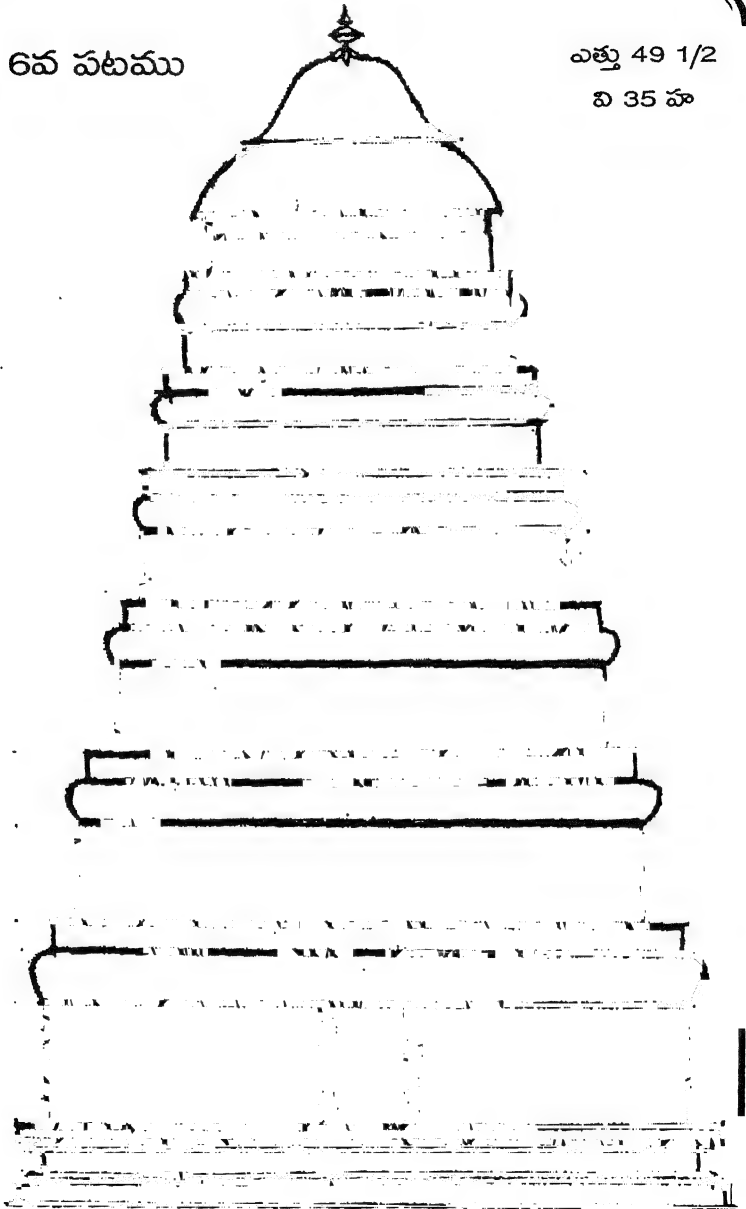

పుండరీకము

6వ పటము

ఎత్తు 49 1/2

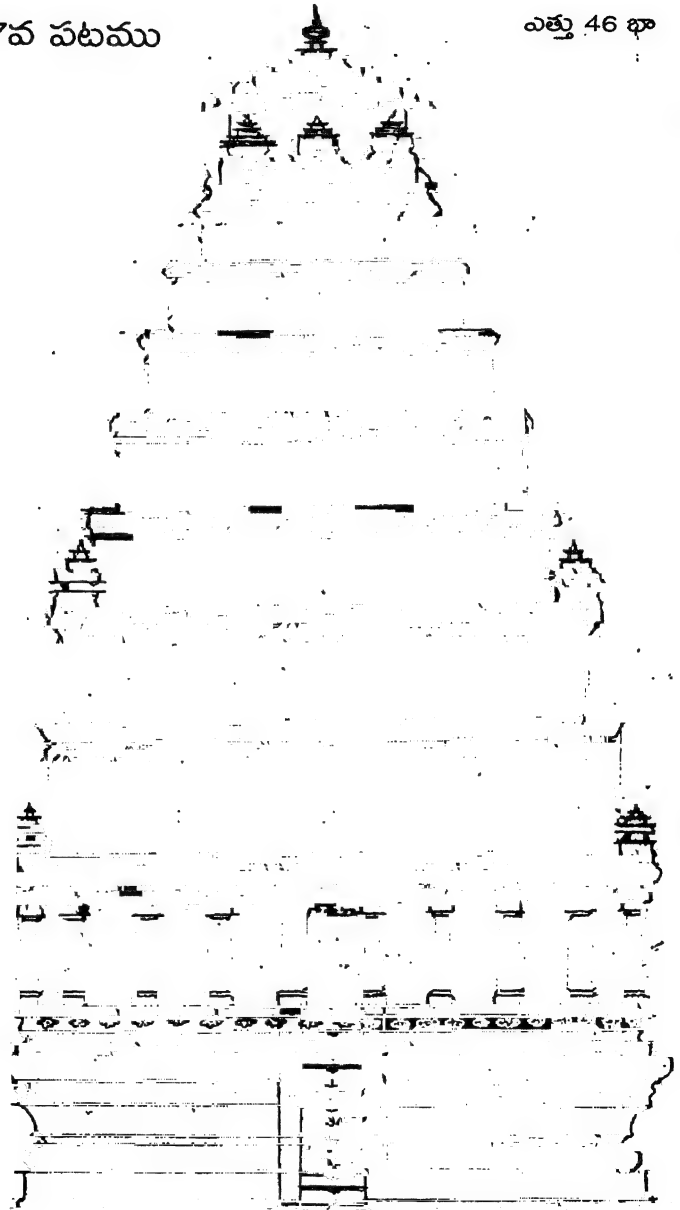
వి 35 హ

ద్రావిడపద్ధతి

7వ పటము

ఎత్తు 46 భా

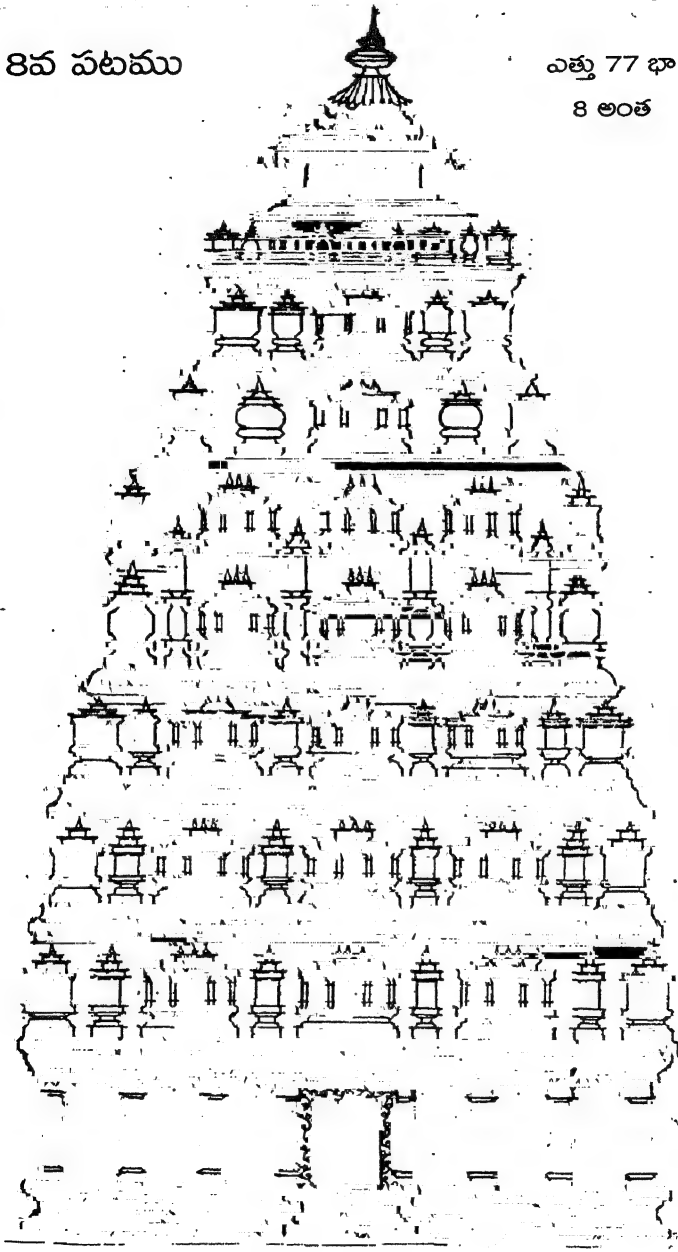

భూకాంతము

8వ పటము

ఎత్తు 77 భా

8 అంత

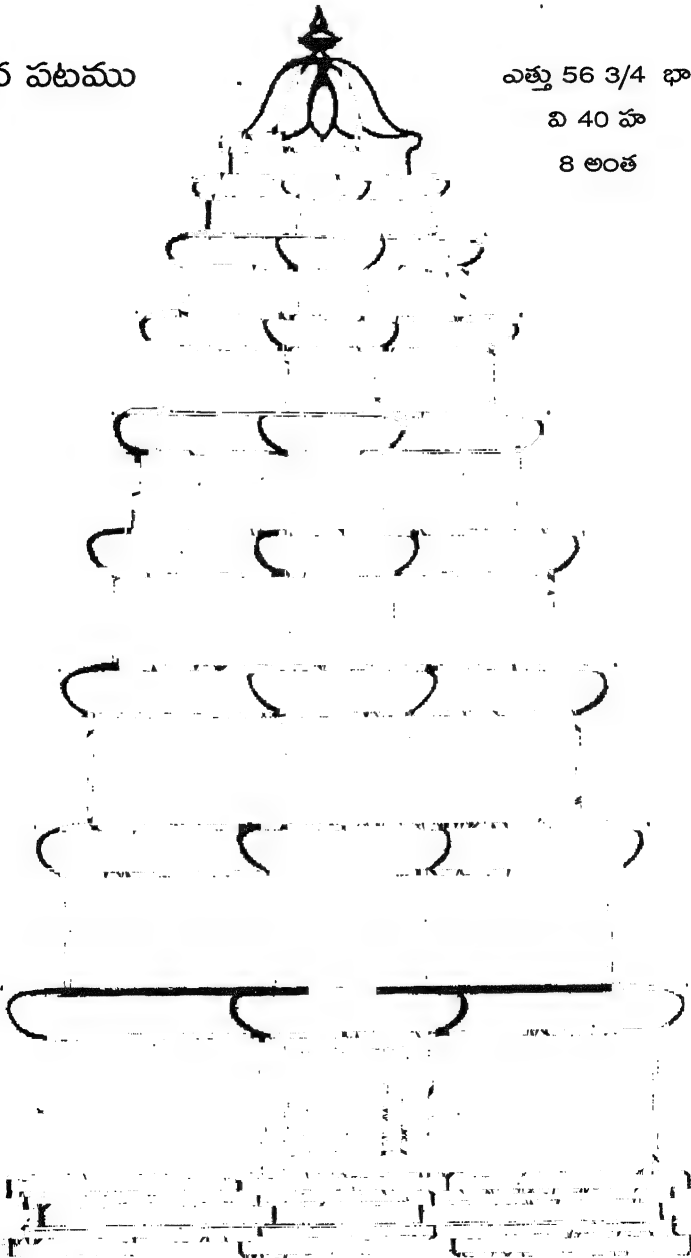
శివచ్చందము

9వ పటము

ఎత్తు 56 3/4 భా

వి 40 హ

8 అంత

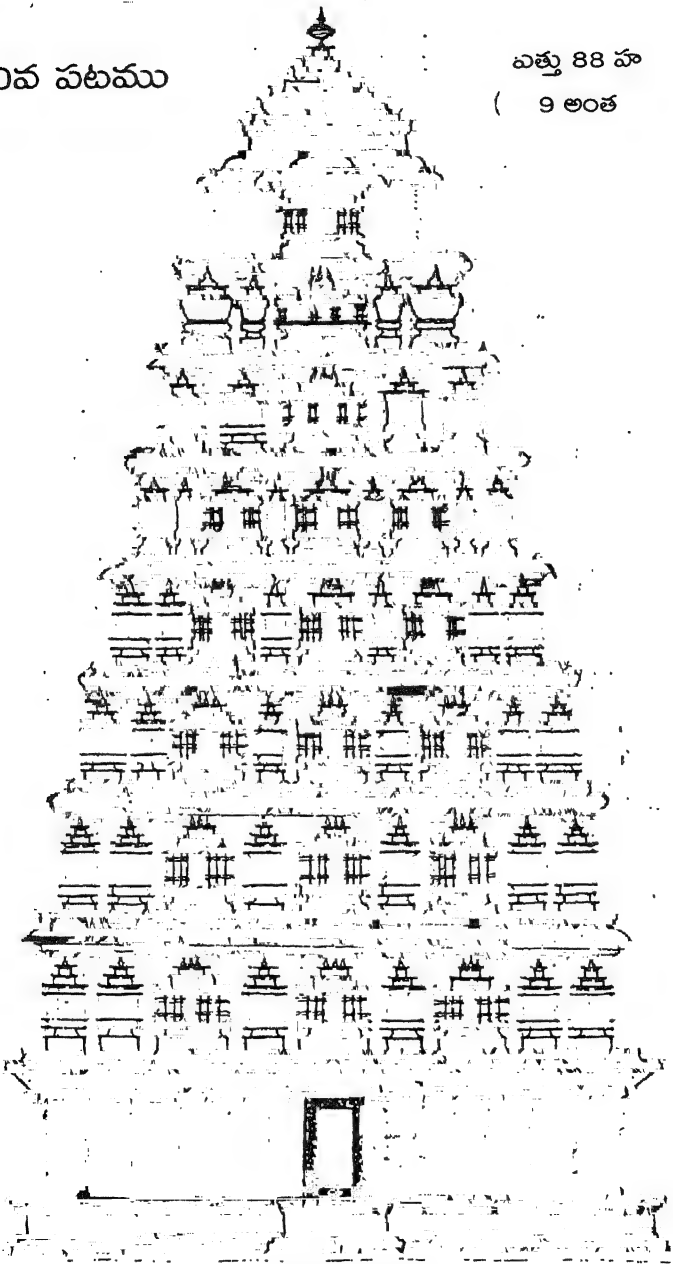

ద్రావిడపద్ధతి

10వ పటము

ఎత్తు 88 హ

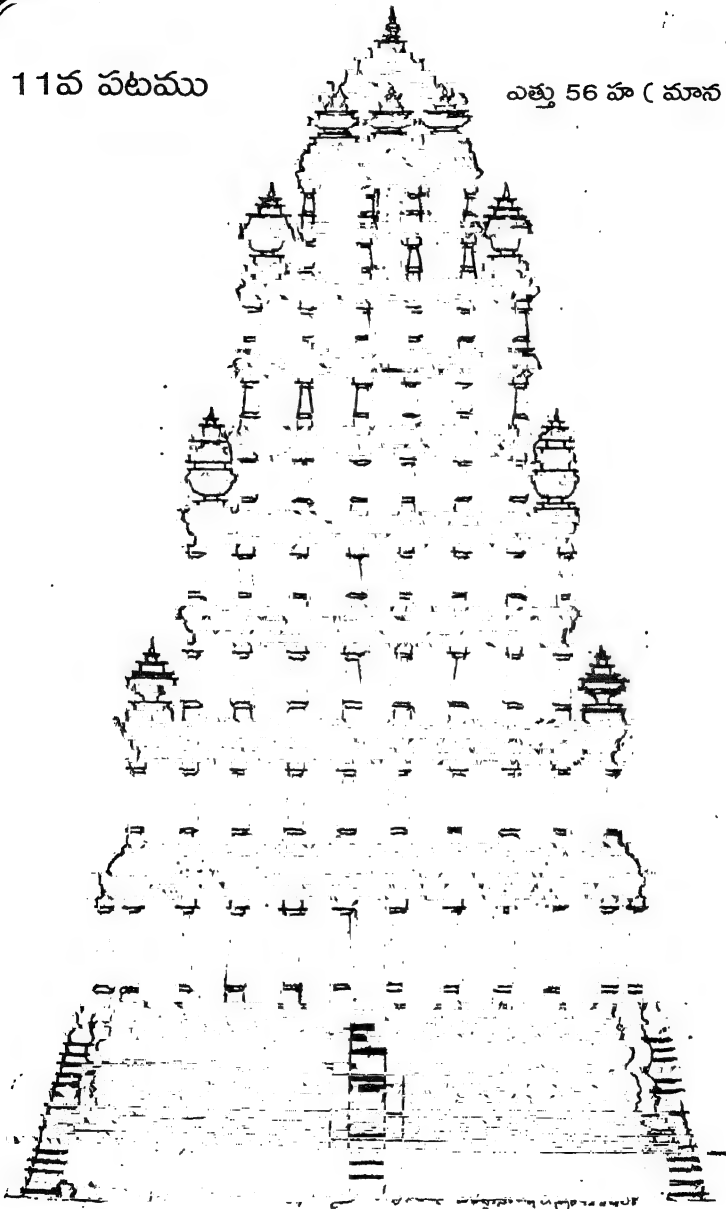
(9 అంత

బ్రహ్మకాంతము

11వ పటము

ఎత్తు 56 హ (మాన)

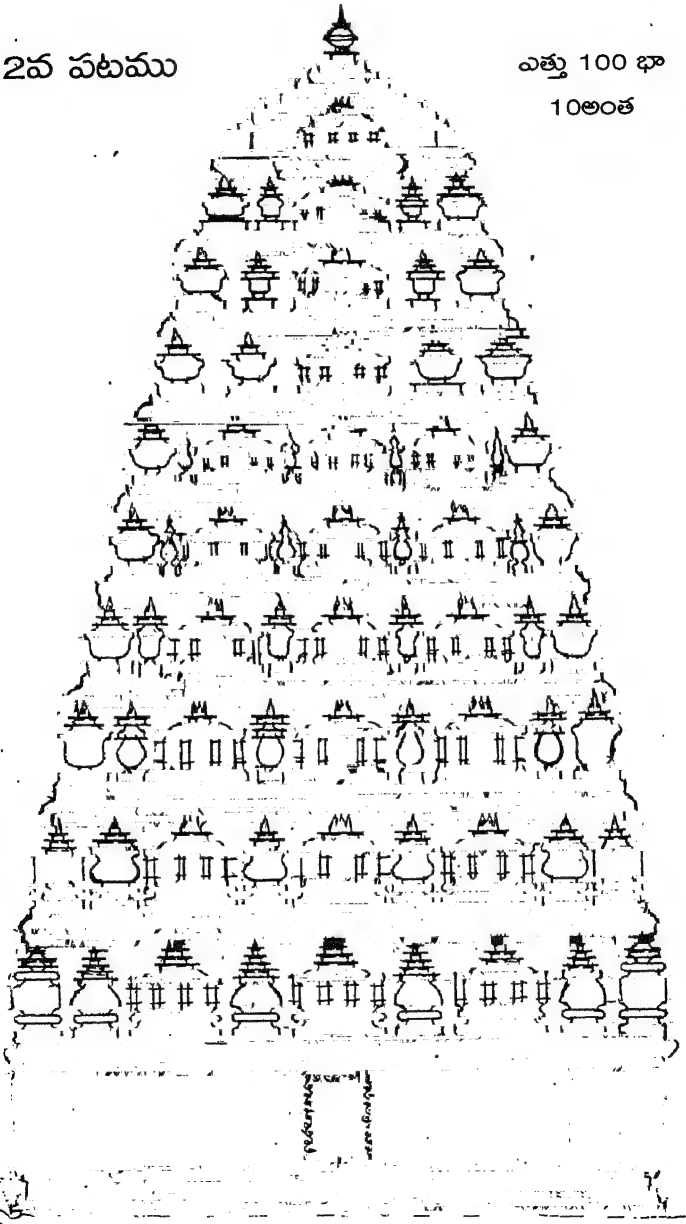

సారకాశము

12వ పటము

ఎత్తు 100 భా

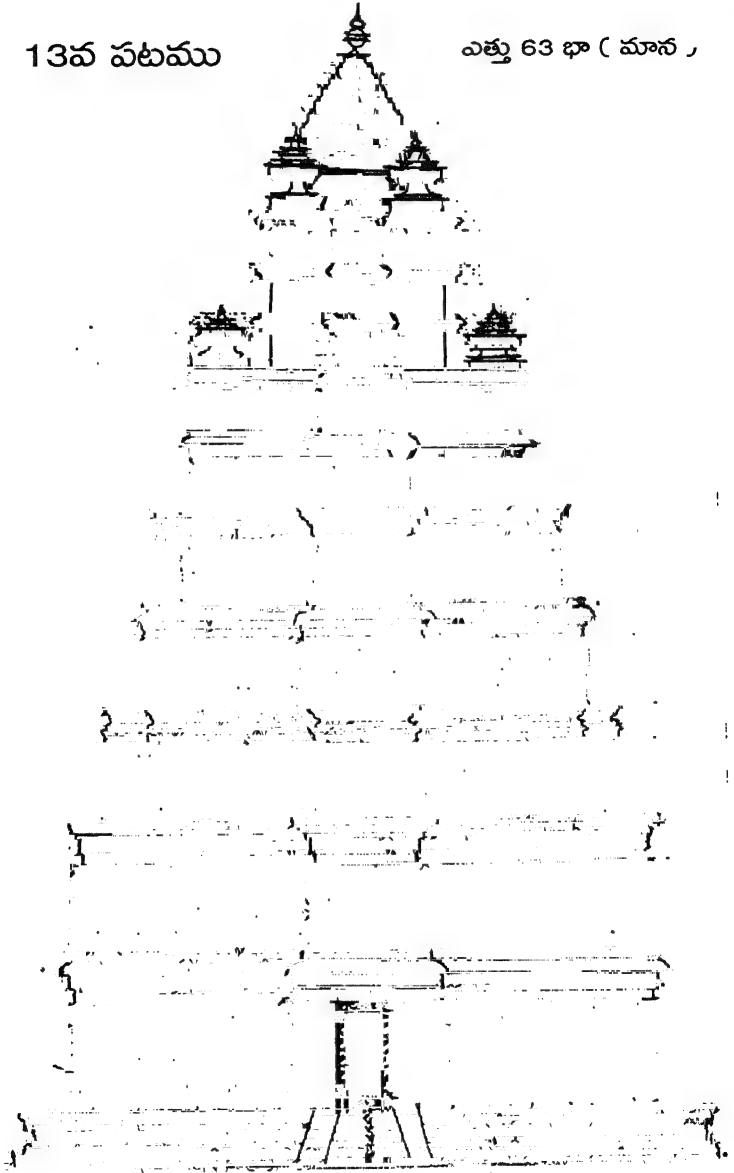
10అంత

మర్త్యకాంతము

13వ పటము

ఎత్తు 63 భా (మాన)

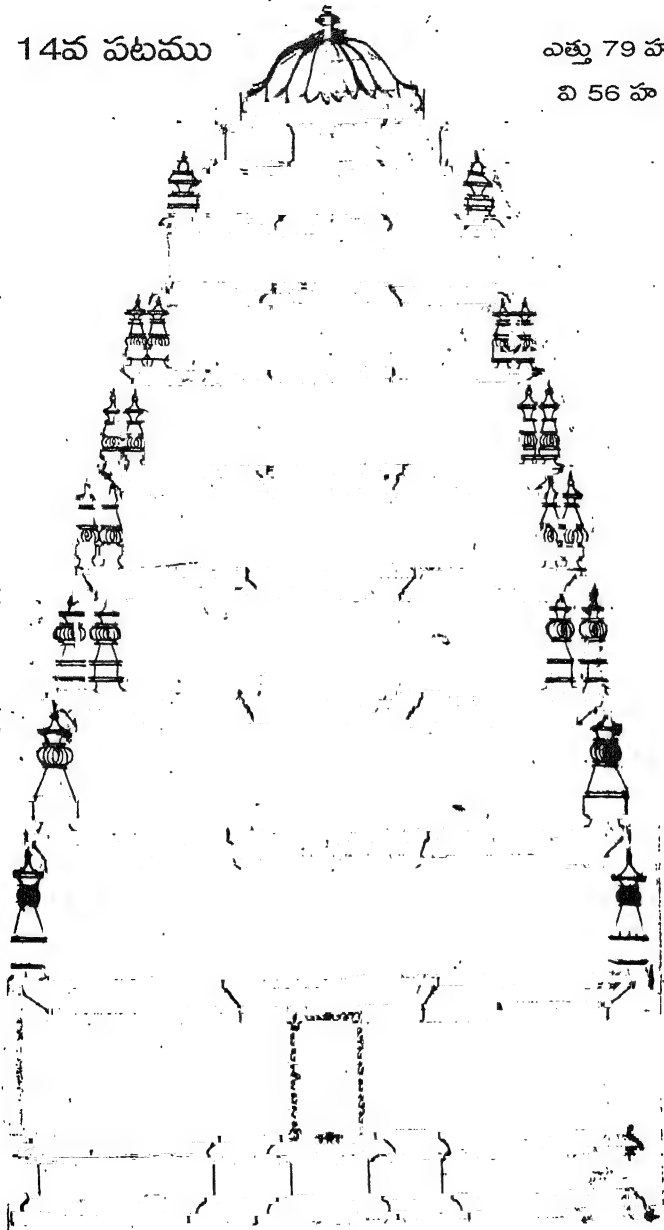

భూకాంతము

14వ పటము

ఎత్తు 79 హ

వి 56 హ

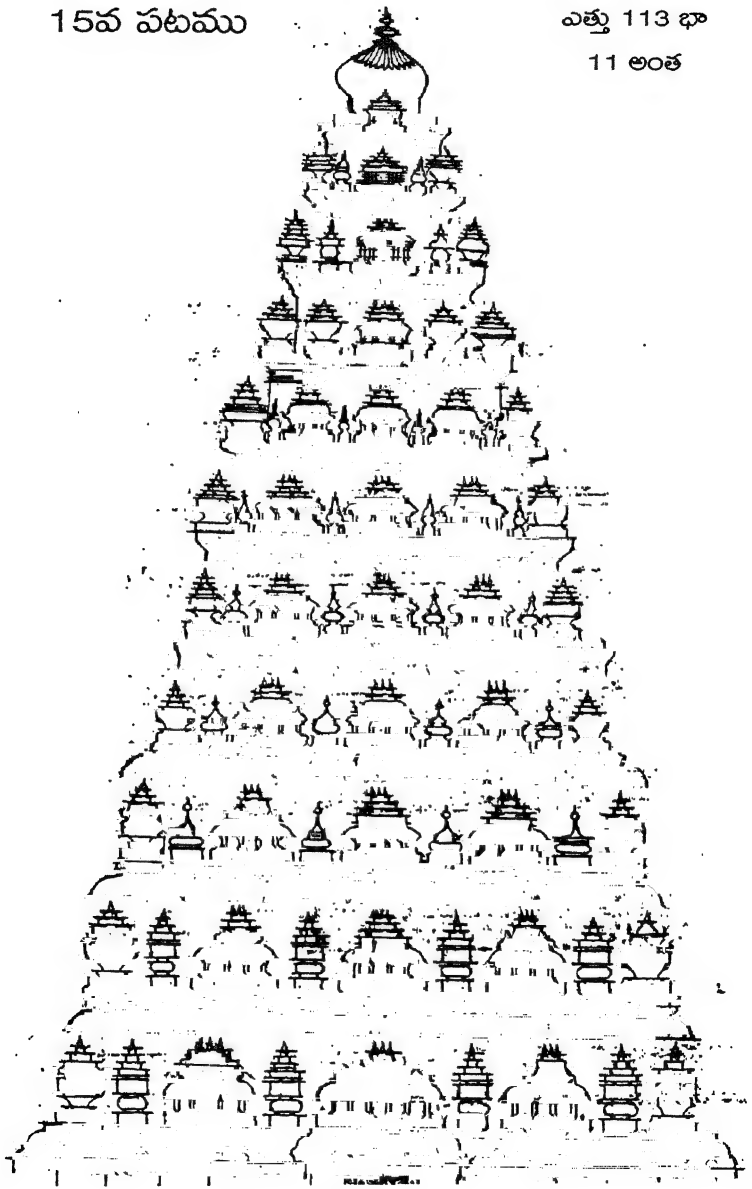

ద్రావిడపద్ధతి

15వ పటము

ఎత్తు 113 భా

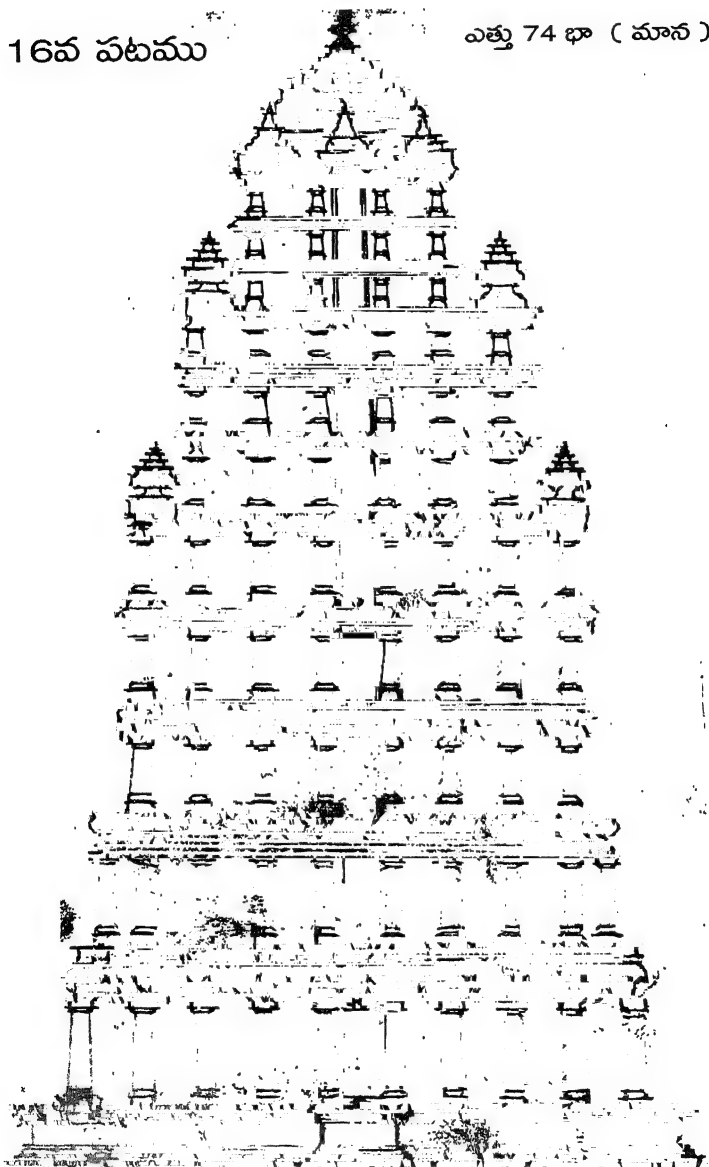
11 అంత

ఇంద్రకాశము

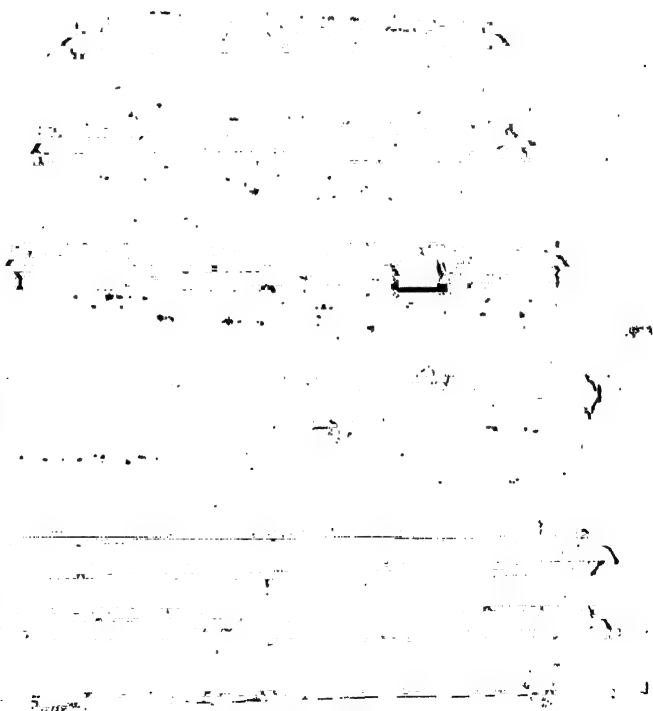
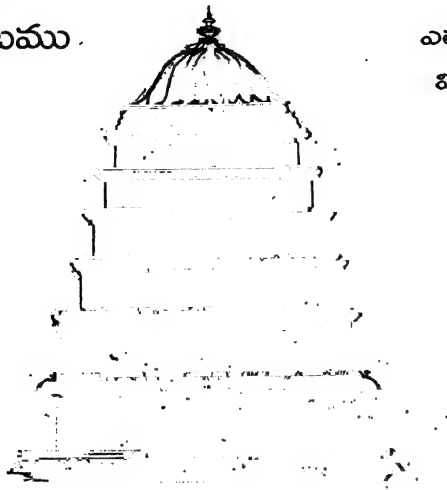
16వ పటము

ఎత్తు 74 భా (మాన)

శంభుకాంతము

17వ పటము.

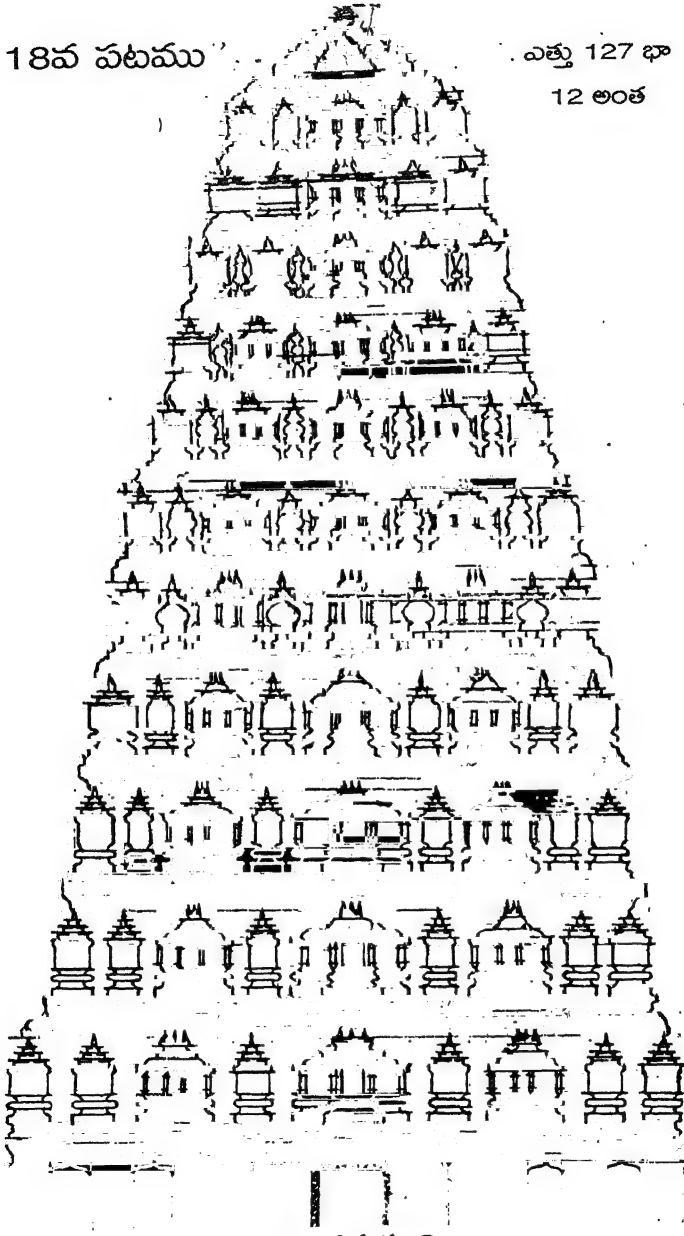
ఎత్తు 92 హా
వి 65 హా

ద్రావిడపద్ధతి

18వ పటము

ఎత్తు 127 భా

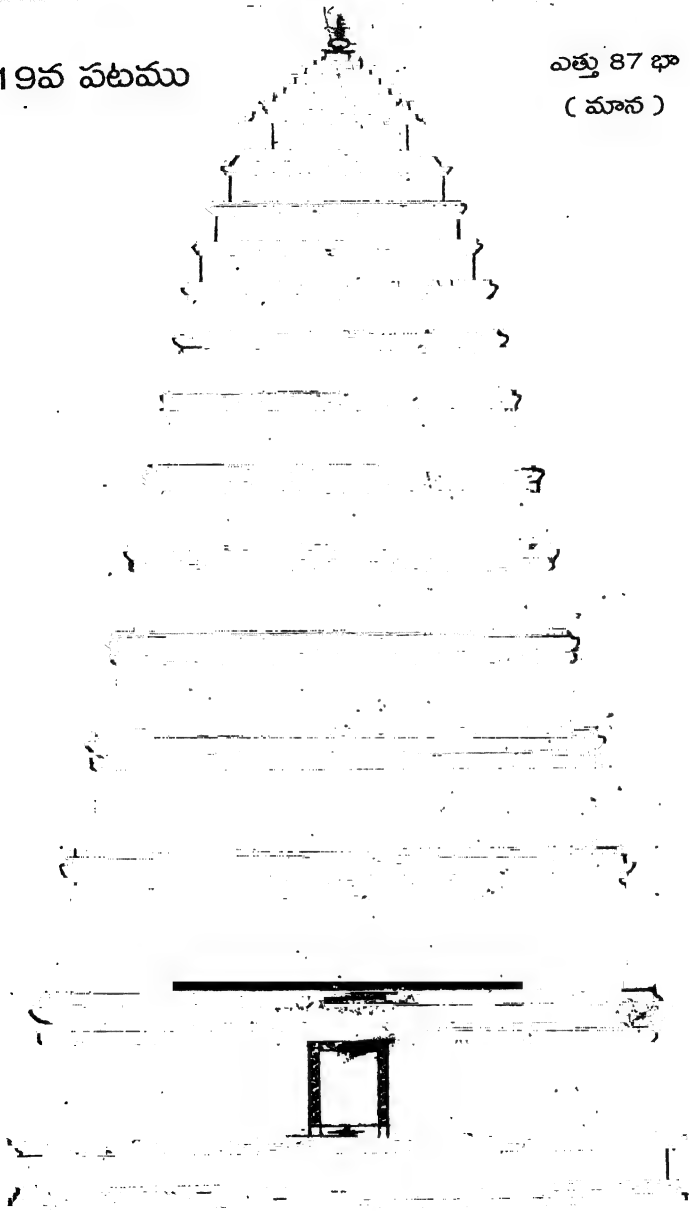
12 అంత

ద్వారక భూమి

19వ పటము

ఎత్తు 87 భా
(మాన)

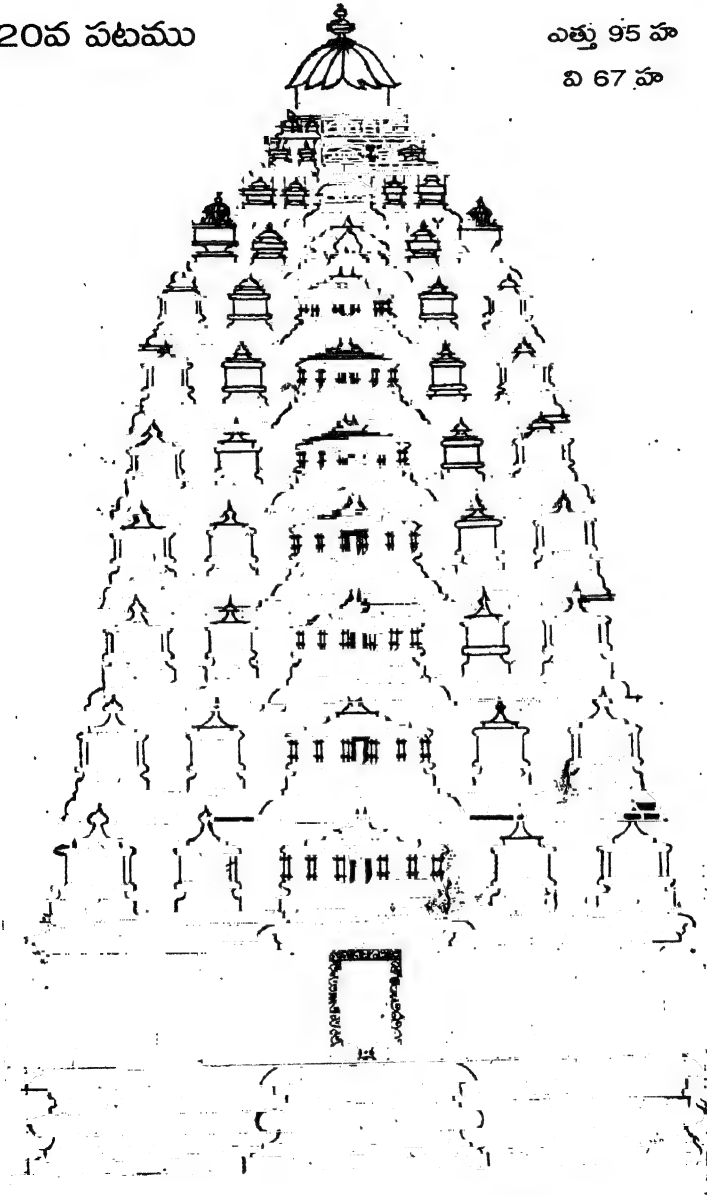

పాంచాలము

20వ పటము

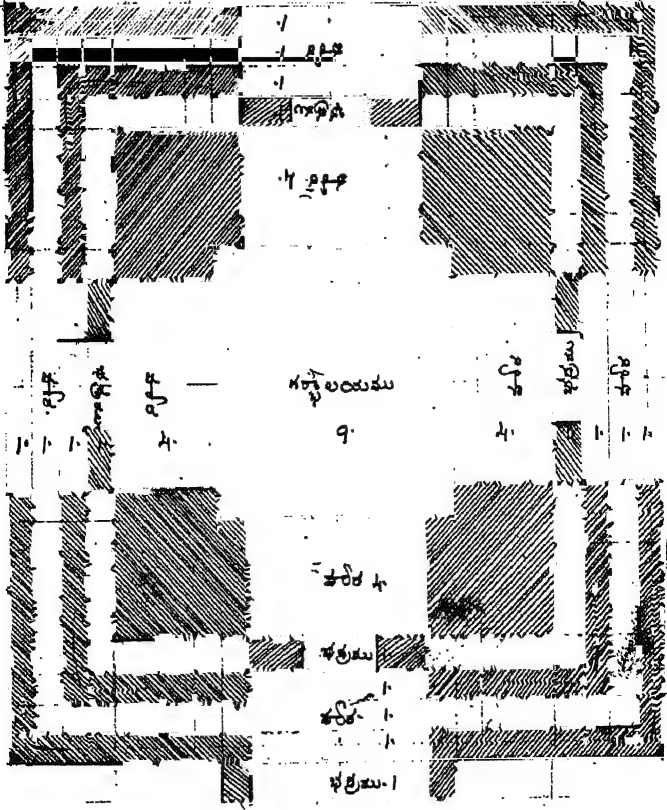
ఎత్తు 95 హ

వి 67 హ

ద్రావిడపద్ధతి

మహాపద్ధము

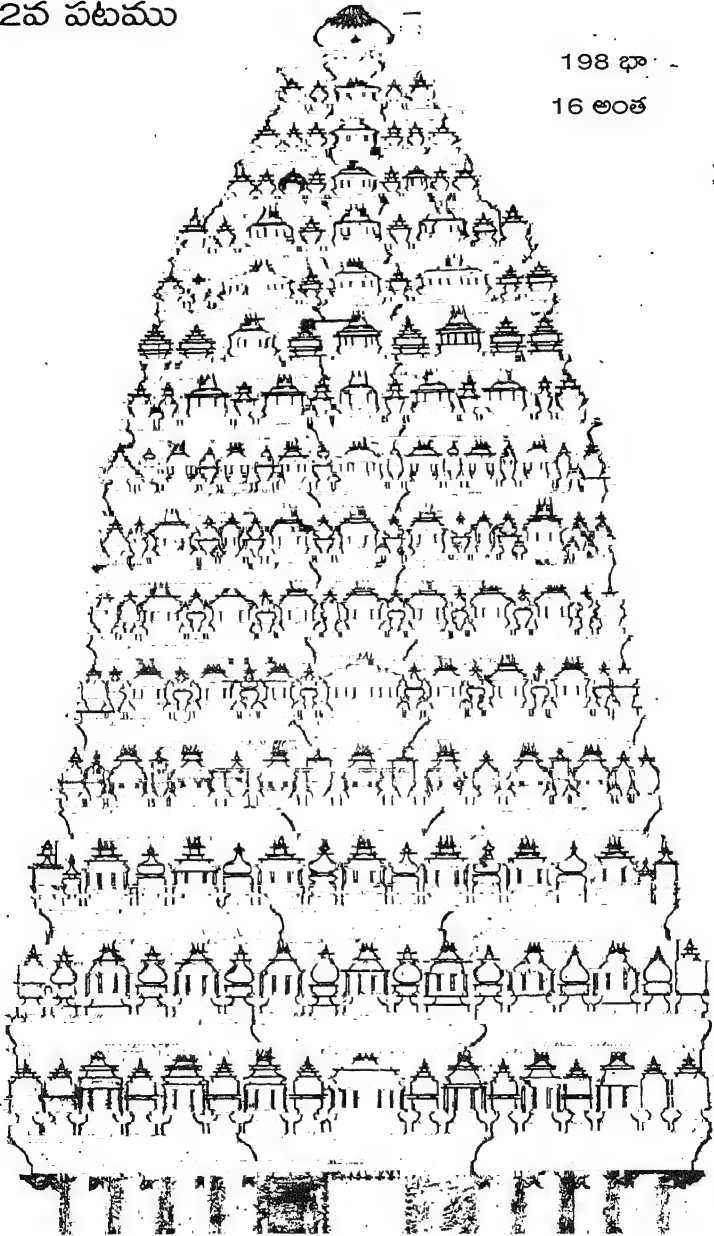

16 అంతస్తుల దేవాలయము

22వ పటము

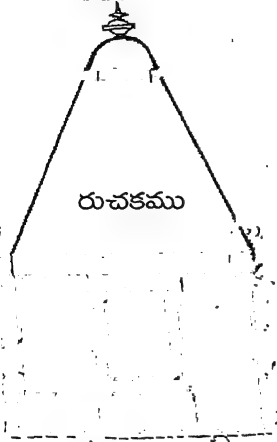
198 భా

16 అంశ

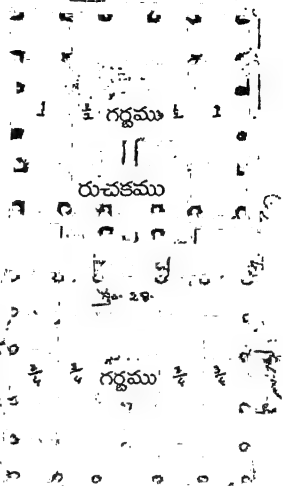

సారస్వతము

26వ పటము

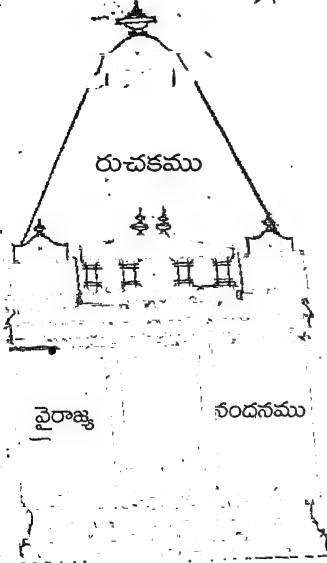

27వ పటము

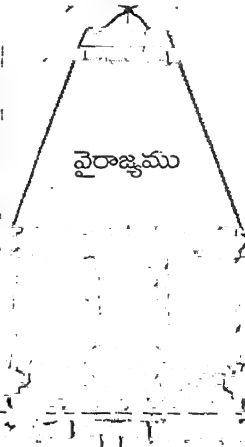

28వ పటము

సింహపంజరము

24వ పటము

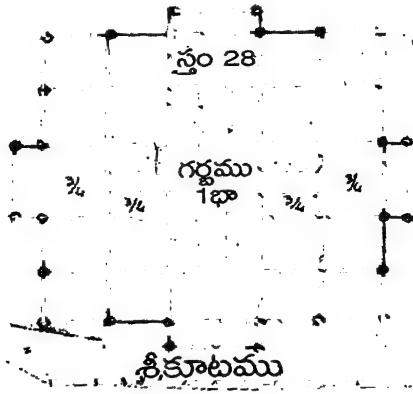
23వ పటము

1 1/2 1 1/2 2 1/2 1 1/2 1 1/2

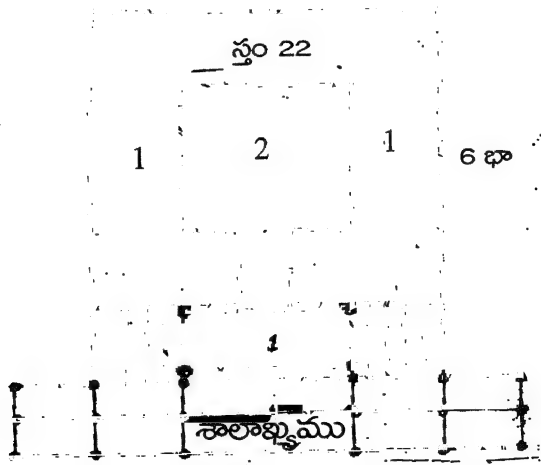
వైరాజ్య నందనము

25వ పటము

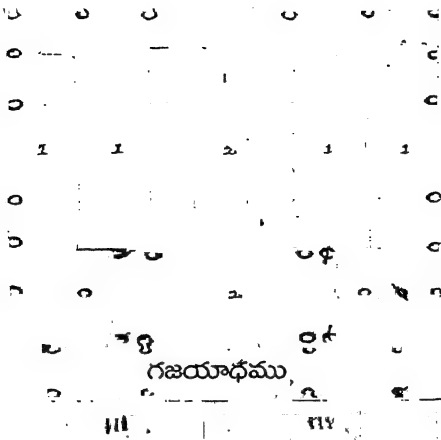
29వ పటము

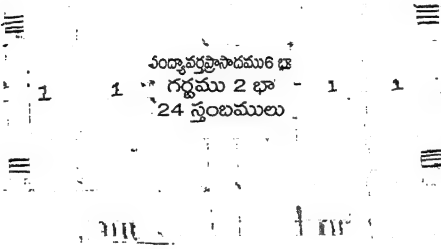
30వ పటము

31వ పటము

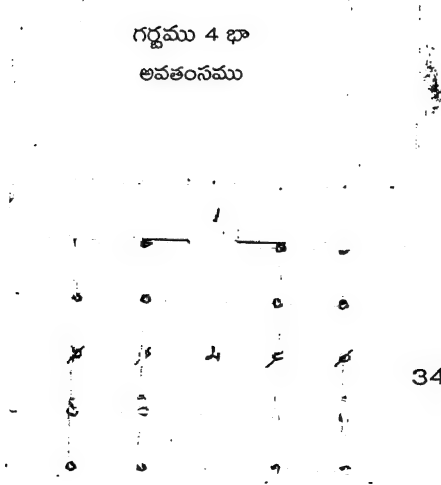

32వ పటము

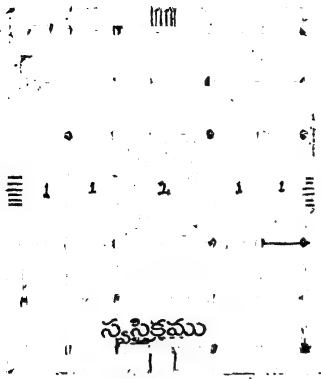
గర్భము 4 భా
అవతంసము

33వ పటము

34వ పటము

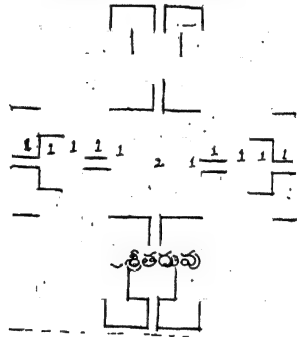
35వ పటము

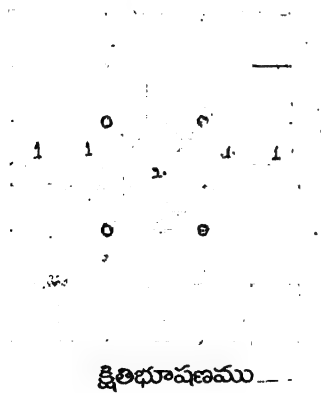
37వ పటము

38వ పటము

36వ పటము

ప్రమథాప్రయము

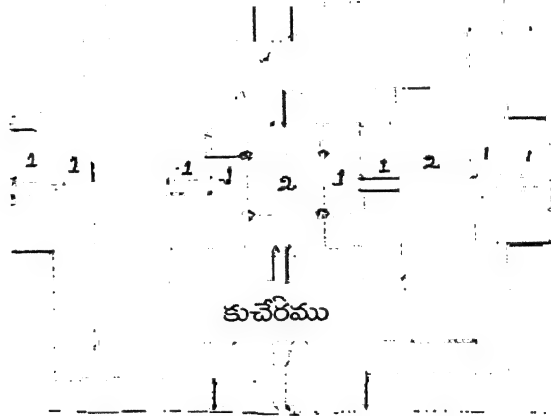
39వ పటము

40వ పటము

41వ పటము

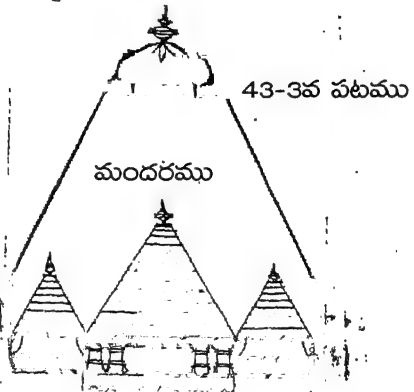
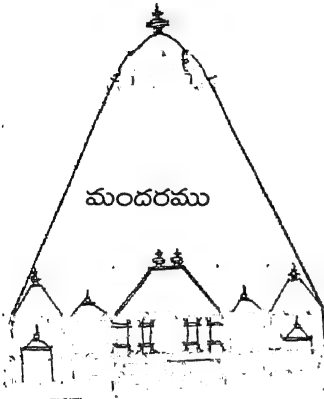
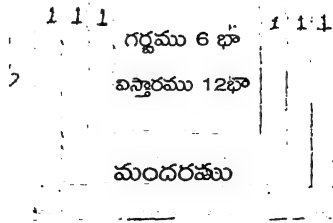

1 1 1 2 1 1 1

నందనము

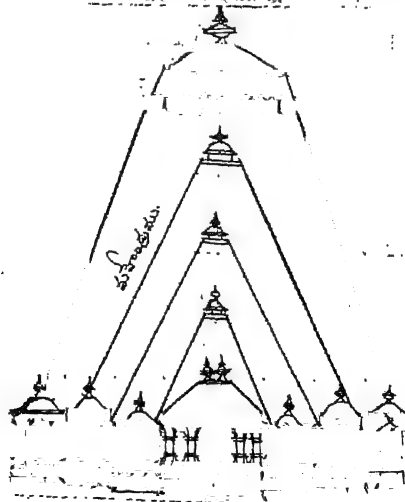
42వ పటము

43-1వ పటము

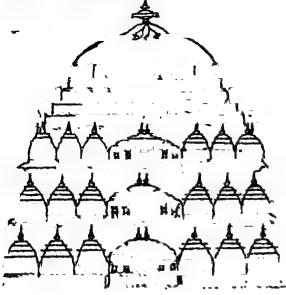
43-2వ పటము

44వ పటము

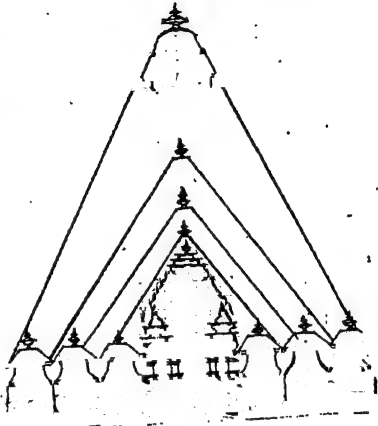
మహేంద్రము

46వ పటము

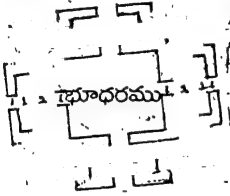
భూధరము

45వ పటము

శతశృంగము

46-1వ పటము

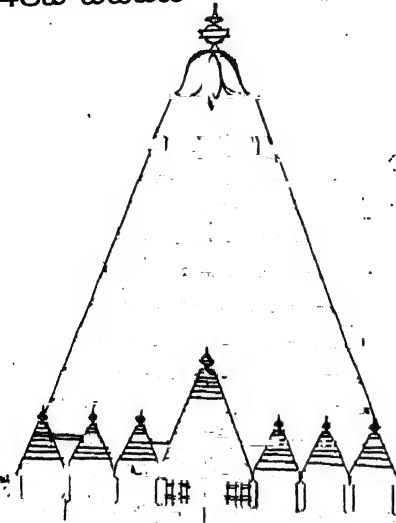
47వ పటము

మహాధరము

48వ పటము

49వ పటము

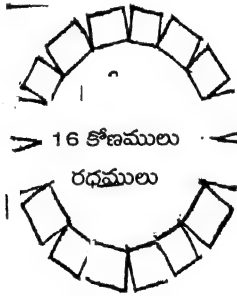
శ్రీవత్సము

గర్భము 8 భా

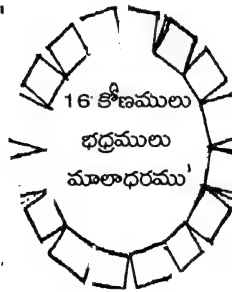
విస్తారము 14 భా

మేరువు

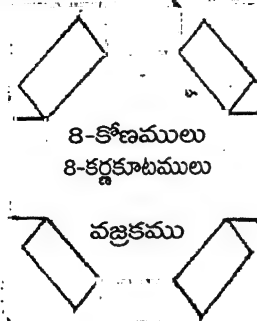
50వ పటము

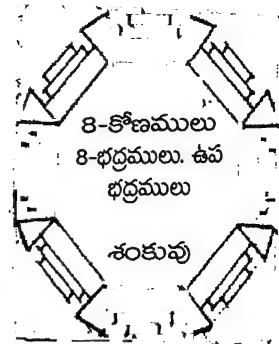
51వ పటము

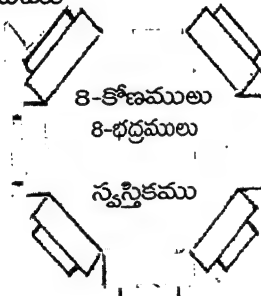
53వ పటము

54వ పటము

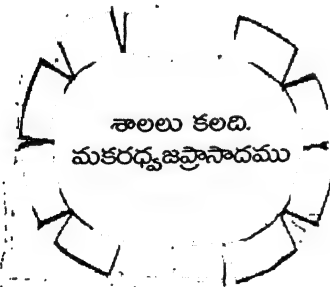
55వ పటము

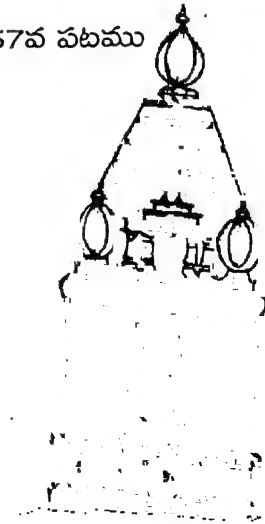
52వ పటము

56వ పటము

57వ పటము

5 అండ్. కేసరి

58వ పటము

గర్భము 4 1/2

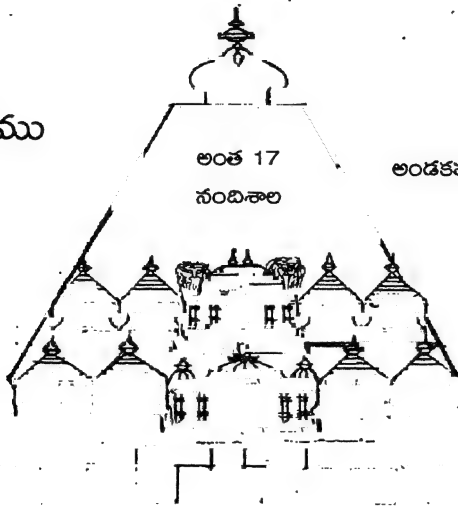
నందిశాల

59వ పటము

అంత 17

అండకములు

నందిశాల

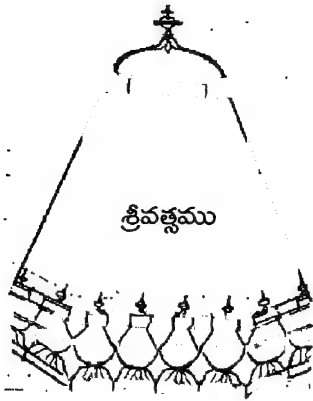

గర్భము 4 1/2

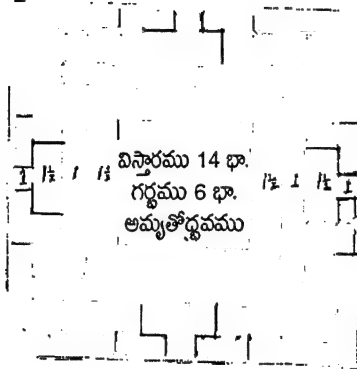
నందిశము

60వ పటము

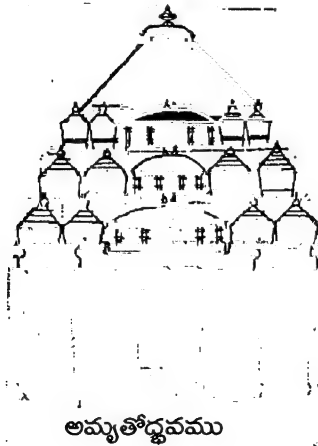
61వ పటము

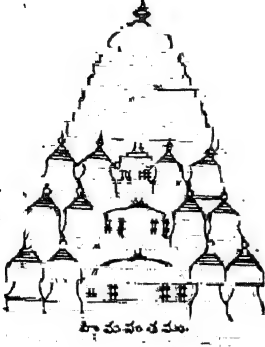
62వ పటము

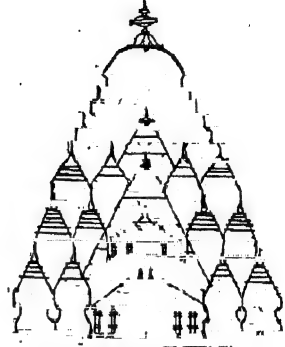
62వ పటము

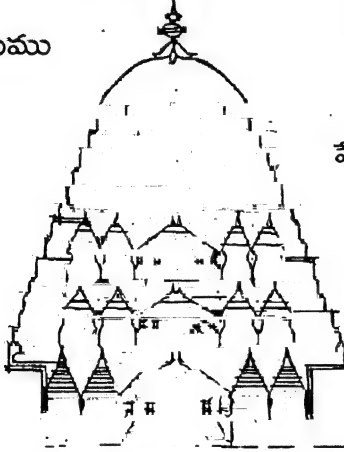
64వ పటము

65వ పటము

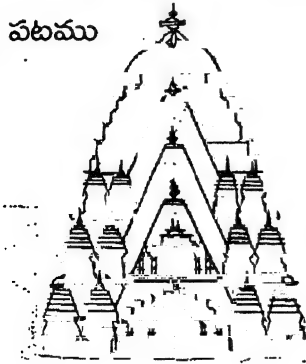

66వ పటము

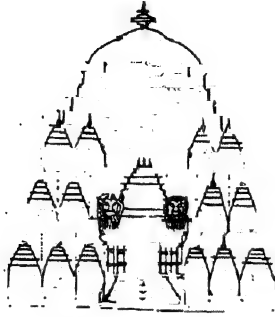
హేమకూటము

67వ పటము

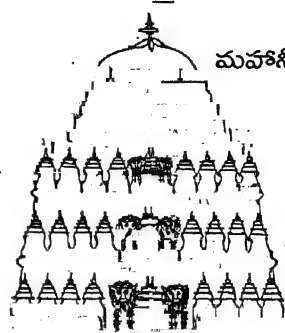
హేమకూటము (అపరా)

68వ పటము

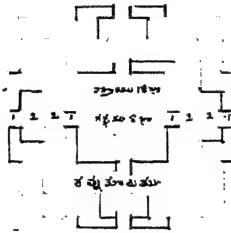
ఇంద్రనీలము

69వ పటము

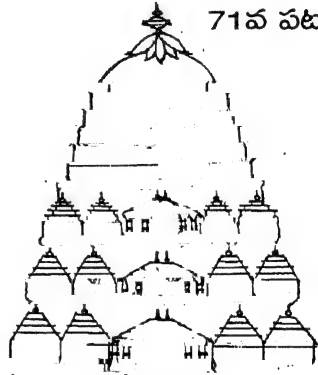
మహానీలము

70వ పటము

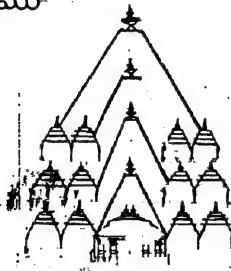
రత్నకూటము

71వ పటము

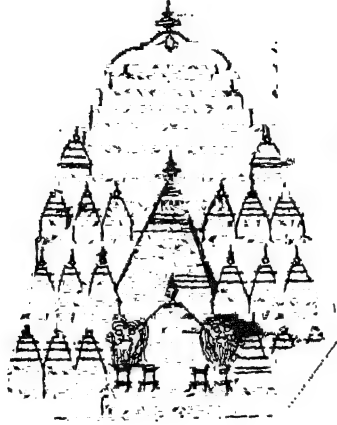
రత్నకూటము

72వ పటము

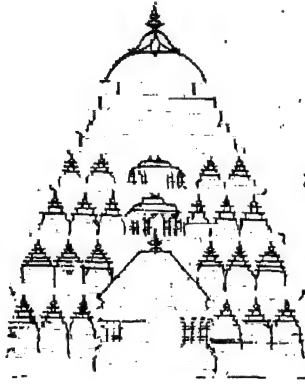

రత్నకూటము (అపరా)

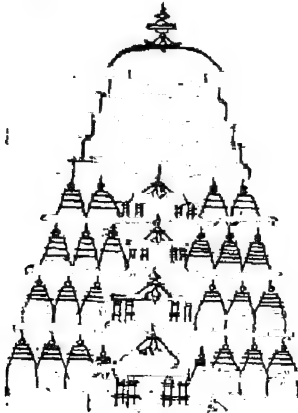
73వ పటము

అండ్. 81
వైడూర్యము

74వ పటము

అండ్. 81
ముకుటోజ్జ్వలము

75వ పటము

ఐరావతము. అం. 85

శ్రీ
భారతీయ మహా శిల్పము
5 వ భాగము

రచయిత :
విమర్శకాచార్య శిల్పకళాకోవిద
స్వర్ణ సుబ్రహ్మణ్యకవి

ప్రచురణకర్త :
డా॥ స్వర్ణ వాచస్పతి, B. V. Sc.

విషయసూచిక

సం.	పేజీ
1) ఇష్టదేవతాస్తుతి	1
2) సాంధారమున రాజహంస ప్రాసాదము	1
3) గరుడము	2
4) వృషభము	3
5) మేరువు	4
6) నిర్దూహంధారములు లతాఖ్యము	7
7) త్రిపుష్కరము	9
8) పంచవక్త్రము	10
9) చతుర్ముఖము	10
10) నవాత్మకము	11
11) నవాత్మకమున దేవన్యాసము	14
12) నవాత్మకము మరియొక పద్ధతి	18
13) నాగరోద్భవ విమానపుష్పక ప్రాసాద లక్షణము అందలి 25 భేదములు	19
14) విజయము	20
15) సుభద్రము - నందము	20
16) శ్రీధరము	20
17) విశాలము	21
18) దుందుభి	21
19) ప్రాంతము	21
20) గరుడము	21
21) చాతుర్వర్ణము	21

22)	సీంహము	22
23)	పద్మము	22
24)	సంభవము	22
25)	సూర్యము	22
26)	అమృతోద్భవము	22
27)	గృహరాజము	22
28)	సిద్ధికామము	23
29)	నంది ఘోషము	23
30)	సూనందనము	23
31)	తారాగణము	23
32)	బృహచ్చలము	23
33)	హంసము	24
34)	సర్వాంగ సూర్యము	24
35)	పుష్ప విజయము	24
36)	మేరువు	24
37)	కైలాస ప్రాసాదలక్షణము - అంబలి 25 భేదములు	25
38)	కుంభకము - స్వామిభద్రము	27
39)	గరుడము - సుకేలము - స్వస్తికము	27
40)	కైలాసము - నలినము	28
41)	భిన్నమండరము, గజభద్రము, తుంగము	28
42)	ఉదకుంభము - మోదకము	28
43)	గవాక్షము - సింహభద్రము	29

44)	ఇంద్రమిశ్రము, నరికము, పదాక్షరము, కీర్తివము	29
45)	వజ్రము, చంద్రము, హర్షణము	29
46)	నిషధము, సర్వాంగ తిలకము	30
47)	స్వామిభరణము, భిన్నమేరువు	30
48)	విమూన నాగరచ్చరిదజాపుష్పకాది ప్రాసాదములు, 25 వివరములు	31
49)	విజయము	35
50)	సూర్యదము	36
51)	నందము	37
52)	శ్రీధరము	37
53)	విశాలము	39
54)	దుందుభి	39
55)	ప్రాంతము	40
56)	గరుడము	41
57)	చారువర్ధనము	41
58)	సింహము	41
59)	పద్మము - సంభవము	41
60)	సువ్రతము	42
61)	అమృతోద్భవము	42
62)	గృహరాజము	42
63)	సిద్ధికామము	43
64)	నంది ఘోషము	43

65)	సునందనము.	43
66)	తారాగణము	44
67)	బృహచ్చాలము	44
68)	హంసము	45
69)	సర్వాంగసుందము.	45
70)	పుష్పవిజయము	45
71)	మేరువు	46
72)	శ్రీధరము మొదలగు 40 భేదములు శుద్ధచ్ఛందములు	46
73)	శ్రీధరము మరియొక పద్ధతి	48
74)	హేమకూటము	55
75)	హేమకూటము మరియొక పద్ధతి	56
76)	సుభద్రము	61
77)	సుభద్రము మరియొక పద్ధతి	62
78)	లిపుకేసరి	66
79)	లిపుకేసరి మరియొక పద్ధతి	66
80)	పుష్పకము	71
81)	పుష్పకము మరియొక పద్ధతి	71
82)	విజయభద్రము	76
83)	విజయభద్రము మరియొక పద్ధతి	76
84)	శ్రీనివాసము	81
85)	శ్రీనివాసము మరియొక పద్ధతి	82
86)	సుదర్శనము, పుష్పశిఖరము	84

87)	సురసుందరము	84
88)	సురసుందరము మరియొక పద్ధతి	85
89)	నంద్యావర్తము	89
90)	నంద్యావర్తము మరియొక పద్ధతి	90
91)	పూర్ణప్రాసాదము	94
92)	పూర్ణప్రాసాదము మరియొక పద్ధతి	94
93)	సిద్ధార్థకము	97
94)	సిద్ధార్థకము మరియొక పద్ధతి	97
95)	శంఖవర్ధనము	99
96)	శంఖవర్ధనము మరియొక పద్ధతి	100
97)	త్రైలోక్యభూషణము	102
98)	త్రైలోక్యభూషణము మరియొక పద్ధతి	102
99)	పద్మాఖ్యము	10
100)	పద్మాఖ్యము పక్ష బాహువు	10
101)	పక్ష బాహువు మరియొక పద్ధతి	10
102)	విశాలము	11
103)	విశాలము మరియొక పద్ధతి	11
104)	కమలోద్భవము	11
105)	కమలోద్భవము మరియొక పద్ధతి	11
106)	హంసధ్వజము	11
107)	హంసధ్వజము మరియొక పద్ధతి	11
108)	లక్ష్మీధరము	11

109) లక్ష్మీధరము మరియుక పద్ధతి	118
110) వజ్రకము	120
111) మహావజ్రము	121
112) రతిదేహము	122
113) రతిదేహము మరియుక పద్ధతి	123
114) సిద్ధికామము	125
115) సిద్ధికామము మరియుక పద్ధతి	125
116) పంచచామరము	126
117) పంచచామరము మరియుక పద్ధతి	126
118) నందిఘోషము	128
119) నందిఘోషము మరియుక పద్ధతి	128
120) మనూత్కీర్ణము	130
121) మనూత్కీర్ణము మరియుక పద్ధతి	130
122) సుప్రభము	132
123) సుప్రభము మరియుక పద్ధతి	132
124) సురానందము	135
125) సురానందము మరియుక పద్ధతి	135
126) హర్షణము	137
127) హర్షణము మరియుక పద్ధతి	137
128) దుర్ధరము	139
129) దుర్ధరము మరియుక పద్ధతి	140
130) విజయము	142

131]	దుర్జయము [విజయము] మరియుక పద్ధతి	142
132]	త్రికూటము	144
133]	త్రికూటము మరియుక పద్ధతి	144
134]	నవశేఖరము	146
135]	నవశేఖరము మరియుక పద్ధతి	146
136]	పుండరీకము	148
137]	పుండరీకము మరియుక పద్ధతి	148
138]	సునాభము	150
139]	సునాభము మరియుక పద్ధతి	150
140]	మహేంద్రము	152
141]	మహేంద్రము మరియుక పద్ధతి	152
142]	శిఖశేఖరము	154
143]	శిఖశేఖరము మరియుక పద్ధతి	154
144]	వరాటము	154
145]	వరాటము మరియుక పద్ధతి	155
146]	సుముఖము	157
147]	సుముఖము మరియుక పద్ధతి	157
148]	శ్రీధరాది మిశ్రజాతి 10.	159
149]	శ్రీధరాది మిశ్రజాతి 11. మరియుక పద్ధతి	161
150]	మహాఘోషము మరియుక పద్ధతి	162
151]	వృద్ధిరామము మరియుక పద్ధతి	163
152]	పరమహంసము మరియుక పద్ధతి	164

153]	ముద్గము సమరాంగణ పద్ధతి	164
154]	బృహచ్చాలము సమరాంగణ పద్ధతి	165
155]	మేరువు 20 భేదములు సామాన్య లక్షణము	166
156]	మేడు లక్షణము సాంధార పద్ధతి	170
157]	మేడు లక్షణము కి. సాంధార పద్ధతి	173
158]	మేరు లక్షణము 4. సాంధార పద్ధతి	178
159]	మేరు లక్షణము 5వ పద్ధతి	193
160]	మేడు లక్షణము 6వ పద్ధతి	197

విశకర్మ ప్రకాశము	సమరాంగణ	అపరాజిత
6వ అధ్యాయము		159, 168, 160.
56-85 వరకు	56, 57,	155, 161, 162.
(100) వ్రాయబడినవి	55, 63.	170, 106, 163,
		167. (1-13)

శ్రీ విరాద్విశ్వకర్మణే నమః

1. ఇష్టదేవతాస్తుతి

శ్లో॥ దేవః సహతుభవనత్రయ సూత్రధార
స్త్యాంతాలచంద్రకలికాంకిత జూటకోటిః
ఏతత్ సమగ్రమపికారణ మంతరేణ
కార్తాన్నిధి దసూత్రతమసూత్ర్యత యేనవిశ్వమ్॥
(సమరాంగణ)

శ్లో॥ ఉత్పత్తి రక్షణలయాజగతాం ప్రకుర్వన్
భూవారివహ్నిమరుతోగగనంచసూతే
నానాసురేశ్వర కిరీటవిలోల మాలా
భృంగావవిధచరణాంబుదుహం నమామి॥ (మానసారము)

శ్లో॥ జయతివరదమూర్తి ర్మంగలం మంగలానాం
జయతిసకల వంద్యాభరణీ బ్రహ్మరూపా
జయతిభువన మాతాచిన్మయా మోక్షరూపా
దిశతుమమమహేశోవాఙ్మయఃశబ్దరూపం॥ (విశ్వకర్మప్రకాశ)
శ్లో॥ అభీష్టితార్థ సిద్ధ్యర్థం పూజితోయః సురైరపి
సర్వవిఘ్నచ్ఛిదేతస్మై గణాధిపతయే నమః (అపరాజితపుచ్చు)
మహాదేవం శశిధరం॥

2. సాంధారమున రాజహంస ప్రాసాదము

సమారాంగణ రీతి అధ్యాయం.

శ్లో॥ విరావతస్య సంఘానే ప్రాసాదేపూర్వవత్స్థితే॥ (233)
వర్ణమానం విహాయోర్ధ్వయదా సింహానివేశ్యతే
శిఖరాణి చచత్వారి దిక్షుసర్వాసువర్ణయేత్॥ (234)
క్షేత్రాయాష్టమే? ర్విస్తారం గర్భవేశ్మని వేశయేత్.
చతుర్భాగాయతం భద్రం నిర్గమేణవిభాజితం॥ (235)
భద్రత్రయం ప్రయంజిత భిత్తిభాగేనవేష్టితం.
ద్వారోచ్చయం స్వవిస్తారాద్ ద్విగుణేన సమన్వితమ్ (236)
గవాక్షస్త్రకర్తవ్యో యథాద్వారం నలంఘ్యతే.

మధ్యేచతుష్కికా కార్యా ద్విభాగాయత విస్తృతా॥ (237)
ప్రాసాదో రాజహంసోఽతుం బ్రహ్మదీనాం ప్రశస్యతే॥

తా॥ ఐరావతమున వర్ణమానమును తీసివేసి సింహములను రచించి నలుదిశల యుండలంకారము చేయవలెను. గర్భము 8 భాగములు చేయవలెను. (వెలుపలి గోడ 2 భాగములు, లోపలి గోడ 2 భాగములు, అంధకారిక 2 భాగములు) భద్రము 4 భాగముల విస్తారమును అందు 1 భాగము నిర్ణయమును చేయవలెను. ఇట్లు 3 భద్రములను రచించవలెను. ఆ భద్రములకు చుట్టూ గోడ యుండవలెను. ద్వారము యెత్తులో సగమువిస్తారముండవలెను. గవాక్షులు ద్వారము యెత్తులో సగము యెత్తుండవలెను. గవాక్షులు ద్వారముయొక్క పైభాగమును మించియుండరాదు. మధ్య చతుష్కిక 2 భాగములు నలుచదరముగా చేయవలెను. దీనిని రాజహంసమందురు. 89 కలశములుండవలెను. ఇది బ్రహ్మకుప్రియమైనది.

అపరాజిత159వసూ

శ్లో॥ తదైవ తిలకం కుర్యాద్ భద్రకణ్ఠేతు శృంగకం

రాజహంసః సమాఖ్యాతః కర్తవ్యో బ్రహ్మమందిరే॥ (56)

అనగా భద్రముయొక్క కర్ణమున తిలకమును శృంగమును చేసిన యెడల రాజహంసమగును దీనిని బ్రహ్మమందిరమున రచించుట శ్రేష్ఠము.

(అనుబంధము 1వ పటము చూడుడు.)

3. గరుడము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ రాజహంసస్య సంస్థానే తృతీయ రథికోపరి॥ (238)

యదాస్య శిఖరంసప్త సముచ్చాయం షడాయతం॥

స్యాత్తదా గరుడోనామ గరుడధ్వజవల్లభః॥ (239)

ప్రాసాదః సర్వకామార్థః కర్తుః కారయితుస్తథా॥

తా॥ రాజహంసమున మూడవ రథికపైన శిఖరము 6 భాగముల

విస్తారమును 7 భాగముల యెత్తును చేసినట్లయిన గరుడమగును. దీనికి 93 కలశము లుండవలెను.

అపరాజిత 159వ సూ.

శ్లో॥ రేఖోద్వేచతతః శృంగం కర్తవ్యం సర్వకామదం
పక్షిరాజస్తదానామ కర్తవ్యః సశ్రియః పతేః॥ (57)

అనగా రేఖపైన శృంగమును రచించిరేని గరుడమగును ఇది విష్ణువునకు చేయదగినది. (అనుబంధము 2వ పటము చూడుడు)

4. వృషభము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ అప్యైవమూలశిఖరం త్యక్త్వా భాగద్వయోన్మితం, (240)
క్రియంతేరధికా కర్ణే తదూర్ధ్వం మూలమంజరీ
క్రియతేద్వా దశోచ్చాయా దశభాగాయతాయదా, (241)
తదాస్యాద్ వృషభోనామ వృషభధ్వజవల్లభః॥

తా॥ పైదానికే ప్రధాన శిఖరమును తీసివేసి 2 భాగములు కర్ణమున రధికలనుచేసి అపైన మూలమంజరిని చేసి ఆ మూలమంజరి (శిఖరము)యొక్క విస్తారము 10 భాగములును, ఎత్తు 12 భాగములును చేసినచో వృషభమగును అపరాజిత 159వ సూ. శ్లో॥ ద్వావింశత్యావి భక్తేచద్విభాగభిత్తికాభవేత్. భ్రమణీతత్సహచైవపునర్బుత్తిశ్చతత్సహ (58) శతమూలపద్మైర్గర్భకర్తవ్యోలక్షణాన్వితః కర్ణప్రతిరధరథోపరథాది ద్వివిస్తరః॥ (59) భద్రనందీభవేద్భాగం వేదాంశోభద్రవిస్తరః భాగో భద్రే నిర్గమః స్యాచ్ఛేషావైపూర్వకల్పితః॥ (60) కర్ణేద్విశృంగం తిలకం శిఖరం షోడశాంశకం, శృంగద్వయం ప్రతిరథే ప్రత్యంగం చ త్రి భాగికం, (61) రథే శృంగత్రయం కుర్యాచ్ఛృంగోద్వేచోరుమంజరీ. ద్వేద్వేశృంగే ఉపరథే ఉరః శృంగం షడంశకం॥ (62) భద్రనంద్యాం భవేచ్ఛృంగం వేదాంశాచోరుమంజరీ ద్విభాగం భద్ర శృంగంచ॥

కర్తవ్యంచ మనోరమం" (63) సప్త సవత్సండకాయుక్ కర్తవ్యో
 లక్షణాన్వితః వృషభోనామ విఖ్యాత ఈశ్వరస్య సదాప్రియః॥ (64)
 అనగా క్షేత్రమును 22 భాగములుచేసి గోడ 2 భాగములును, అంధ
 కారిక 2 భాగములును, లోపలిగోడ 2 భాగములును, గర్భము 10
 భాగములును, చేయవలెను. కర్ణము ప్రతిరథము, ఉపరథము. ఇవి
 22 భాగముల చొప్పున చేయవలెను. భద్రనంది 1 భాగమును, క్షద్రము
 యొక్క విస్తారము 4 భాగములును, భద్రముయొక్క నిర్ణయము 1
 భాగమును, చేసి మిగిలినవి పూర్వము వలెనే చేయవలెను. కర్ణమున
 2 శృంగములును, తిలకమును శిఖరము 16 భాగముల విస్తారమును
 ప్రతి రథమున 2 శృంగములును, ప్రత్యంగము శిభాగములును రథమున
 3 శృంగములును శృంగం పైన ఊరు యంజలియును, 2 శృంగములును
 ఉపరథమున 2 శృంగములును, ఉరః శృంగము 6 భాగములును,
 భద్రనందియందు శృంగమును, ఊరు మంజరి 4 భాగములును, భద్ర
 శృంగము 2 భాగములును, ఇట్లుచక్కగా చేయవలెను. 97 కలశ
 ములతో నుండవలెను. దీనిని వృషభమందురు. ఈశ్వరున కెల్లప్పుడు
 యిష్టమైనది.

(అనుబంధము 3వ పటము చూడుడు)

5. మే రు వు

సమరాంగణ 56వ ఆధ్యాయము

- శ్లో॥ శతార్థహస్త విస్తారం జ్యేష్ఠం మేరుప్రకల్పయేత్ (242)
 మధ్యమే హస్త సంఖ్యాస్యాత్ షట్ త్రింశద్ద్వి పదాధికః
 దశత్రిగుణితాహస్త సంఖ్యాప్రోక్తాకసీయసి (243)
 చతురశ్రీకృతేక్షతే భాగవింశతిభాజితే
 విస్తారార్థంభవేద్గర్భ గృహంభిత్త్యా సమన్వితం ॥ (244)
 భాగప్రమిత విస్తారా గర్భ భిత్తిర్విధీయతే

సార్థద్విభాగాన్యైశ్చిత్తి స్తద్వదేవాంధకారికా॥ (245)

ది భాగారధికాకాశ్యా కణ్ఠే కణ్ఠేవిజానతా।
చతుర్భాగారథా భద్రే ష్వేత దధేననిర్గతా॥ (246)

భద్రకర్ణాంతయోః కార్యం తదప్రాంతం జలాంతరం
భద్రాణాంరధికాః కార్యాః పార్శ్వయోరుభయోస్తథా॥ (247)

రధికానాంచసర్వాసాం స్వభద్రం విస్తరార్థః
శృంగం ఒద్రం తథైవైకం తథాసర్వాణి కారయేత్ ॥ (248)

దిక్కుతేమృచ సర్వేషు వర్థమానం నివేశయేత్
అష్టభాగోచ్చితాజంఘా ఖురపిండంతదర్థతః॥ (249)

మేఖలాంతరపు తేచ స్యాతాంభాగద్వయోద్గతే.
ప్రథమారధికాస్తత్ర సపాదాత్సత్రయోచ్చితాః॥ (250)

పాదపాదవిహీనాః స్యుః కమేణో పరిభూమయః
దిక్కుతేమృచకర్ణైషు క్రియాప్రాగ్ద్విధీయతే॥ (251)

శిఖరందశవిస్తారం భాగద్వాదశకోచ్చితం
చతుర్గుణేనసూత్రేణ వేణుకోశం సమాలిఖేత్ ॥ (252)

స్కంధకోశాంతరం చాస్య త్రిభిర్భాగైర్వి భాజయేత్
గ్రీవాచపద్మ శీర్షం చతావద్భాగార్థ ముచ్చయం॥ (253)

భాగంచామలసారం స్యాత్ కలశోభాగమేవచ
శతశృంగావృతో మేరురయం పానాదకరితః॥ (254)

ప్రదక్షిణీకృతే తస్యా శత్రుణ్యం కనకాద్రిణా
శైవేష్టకామయేతత్ స్యాత్ కృతేఽస్మిన్నధికం తతః॥ (255)

తా॥ ఉత్తమజాతి మేరువు 50 హస్తముల విస్తారమును మధ్య
మము 36½ హస్తములును, అధమము 30 హస్తములును, కలిగి
యుండును. అది చతురశ్రముగను, 20 భాగములునుచేసి అందు
గర్భము గోడతోగూడ కలిసి 10 భాగములును ఆ గర్భగోడ 1

భాగము విస్తారమును, తరువాత చుట్టూ అంధకారిక 2 $\frac{1}{2}$ హస్తములును దాని వెలుపల గోడచుట్టూ 2 $\frac{1}{2}$ హస్తములును చేయవలెను. కర్ణము లన్నిటియందును రధికలు. 2.2 భాగములు చేయవలెను. భద్రమును 4 భాగములు చేయవలెను. అందులో సగము భద్రముయొక్క నిర్ణయమును చేయవలెను. భద్రములయొక్క కర్ణములయందు అందులో 8వ వంతు జలాంతరమును చేయవలెను. భద్రములకును రెండుప్రక్కలను రధికలను చేయవలెను. అన్ని రధికలకును వాని యొక్క భద్రమును విస్తారములో సగము చేయవలెను. శృంగమును భద్రమును 1-1 అంతటను చేయవలెను. దిక్సూత్రముల ప్రకారము అన్ని దిశలయందు వర్ధమానమును రచించవలెను. జంఘరి భాగముల యెత్తును ఖరపిండము 4 భాగముల యెత్తును. మేఖల అంతర పత్రము ఈ రెండును 2 భాగములును, మొదటి రధికలు 1 $\frac{1}{4}$ భాగము విస్తారమును, 3 భాగముల యెత్తును, దానిపై అంతస్తులకు వరుసగా ఒక్కొక్క పాతికవంతు యెత్తు తగ్గించుచుండవలెను. దిక్సూత్రము లన్నిటియందును మొదటి అంతస్తున చేసినట్లే అన్ని అంతస్తుల యందు చేయవలెను. శిఖరమయొక్క విస్తారము 10 భాగములును దాని యెత్తు 12 భాగములును, నాలుగురెట్లుగల సూత్రముతో వేణుకోశమును లిఖించవలెను. దానియొక్క స్కంధకోశము 3 భాగములతో రచించవలెను. గ్రీవ పద్మశీర్షము ఇవి అర భాగము చొప్పున చేయవలెను. ఆమలసారం 1 భాగము చేయవలెను. కలశమును 1 భాగము చేయవలెను. మేరువు 100 శృంగములతో ఆవరింపబడి మొత్తము 101 కలశములతో నొప్పుచుండును. దీనికి ముమ్మాటు ప్రదక్షిణమొనర్చినచో మహామేరువును దర్శించి పూజించిన పుణ్య ఫలము కలుగును. శిలలతోను ఇటు కలతోను రచించవచ్చును.

అపరాజిత 159వ సూ॥

శ్లో॥ కర్ణై శృంగత్రయంచైవ ఏకోత్త రశతాండకః
మేరుశ్చాపి సమాఖ్యాతః కర్తవ్య శ్చత్రిమూర్తికే॥ (65)

సర్వస్య హేమమేరోశ్చ యత్పుణ్యంత్రిః ప్రదక్షిణైః
కృతేషైవేష్టకాభిశ్చ తత్పుణ్యాలలభతేఽధికమ్॥ (66)

హరోహిరణ్యగర్భశ్చ హర్దిని కరస్తథా
ఏతేదేవాః స్థితామేరా నాన్యేపాంసకదాచన॥ (67)

తా॥ కర్ణమున 3 శిఖరములును, 101 అండకములును కలిగినది
మేరువు. శివ బ్రహ్మ విష్ణు సూర్యులకు దక్క దీనిని రచించగూడదు
అట్లు రచించినచో దోషము కల్గును. ఈ మేరువును రచించినందున
సువర్ణ మేరువును ముమ్మారు ప్రదక్షిణ మొనర్చిన దానికంటె ఫల
మధికము.

(అనుబంధము 4, 5 పటములు చూడుడు.)

6. నిర్మాడాంధారములు. అవాఖ్యము

సమరాంగణ రీవ అధ్యాయము

శ్లో॥ నందిశాలాఖ్య సంస్థానే తద్రూపేసమవస్థితే
ద్వితీయా రధికాకార్యా భాగద్వయవినిర్గతా॥ (256)

శేషోభద్రస్య విస్తారః స్వవిస్తారార్థనిర్గతః
(అష్టాంశాయామవిస్తారః స్వవిస్తారావి నిర్గతః) (257)

అష్టాంశాయామవిస్తారా శాలాస్యాత్ పురతః పునః
తస్యామధ్యేభవేద్గోభ ద్విభాగాయామవిస్తరః (258)

గర్భభిత్తిరభవేచ్ఛస్య భాగేనై కేనిర్గతా
బాహ్యభిత్తిస్తధైవస్యాత్ తత్సమాచాంధకారికా॥ (259)

ద్విభాగారధికాస్తస్య సలిలాంతరభూషితాః
శేషోభద్రస్యవిస్తారో భాగేనై కేననిర్గమః॥ (260)

జంఘాతేనధంచపీఠంచ విదధ్యాన్నందిశాలవత్
రధికాస్తత్రకర్తవ్యాః కర్ణైశ్చగత్రయోచ్చితాః॥ (261)

షడంశావిస్తృతం కుర్యాచ్చిఖరం సప్తమోచ్చితం
కార్యాకేసరి వచ్చాస్య రేఖాసామలసారికా॥ (262)

ఏభిర్హస్తైర్వృతంచైవం పార్శ్వయోరపి యోజయేత్
ప్రాసాదోఽయం లతాఖ్యః స్యాత్కర్తవ్యోదాన వద్విషః॥ (263)

తా॥ నందిశాలయందు రెండవరధికను 2 భాగముల నిర్గమముతోచేసి మిగిలినది భద్రముయొక్క విస్తారము చేయవలెను. భద్రముయొక్కనిర్గమమువిస్తారములో సగముచేయవలెను. 8 భాగముల పొడవునువిస్తారమును, ఆవిస్తారములలోసగమునిర్గమమునుచేయవలెను మొదటి8.8 భాగములు నలుచదరముచేయవలెను. దానినడుమగర్భము 2 భాగముల విస్తారమును అదే పొడవును కలిగియుండవలెను. ఆ గర్భగోడ యొక్క నిర్గమము 1 భాగము వెలుపలిగోడ 1 భాగం అంధకారిక 1 భాగంచేయవలెనురధిక 2 భాగములు జలాంతరములతోచేయవలెనుమిగిలినది భద్రముయొక్కవిస్తారము చేయవలెను. భద్రనిర్గయం 1 భాగము చేయవలెను. జంఘయును, పీఠమును, నందిశాలకు చేసినట్లే చేయవలెను. దానికర్ణములయందు రధికలను 3 భాగముల యెత్తుంచునట్లు చేయవలెను. శిఖరముయొక్కవిస్తారము 6 భాగములును ఎత్తు 7 భాగములును చేయవలెను. భద్రము రేఖయును ఆమలసారమును కేసరియందు చేసినట్లే చేయవలెను. ఇట్లు ప్రక్కలనుగూడ చేయవలెను. ఇది విష్ణువునకు యోగ్యమైనది. లతాఖ్య ప్రాసాదమని చెప్పదురు.

అపరాజిత 168వ సూ.

శ్లో॥ భక్తేద్వాదశధాత్వే షట్క్రింది శీతోష్ణ గర్భకః
భాగోభాగాభమో భిత్తి ర్భాగావై బాహ్యభిత్తికా ॥ (23)

కర్ణానుగంద్యభాగంచ భద్రం ద్వీగుణ విస్తరం
ఎకైకభాగనిష్కాసో భద్రదేవతిరథేఽధీవా॥ (24)

కర్ణప్రతిరభేకుత్యాచ్ఛ్చంగం వైసక్యతోభవం

ద్వితీయక్రమః కర్ణోద్ధ్వే కూటంస్యాత్తి లతాన్వితం॥ (25)

శిఖరంచాష్టవిస్తారం షడ్భాగాచోరుమంజరి

ప్రథమేచ చతుర్భాగః శ్రీతిలకస్తు కామదః॥ (26)

శ్రీతిలకాగ్రసంస్థానే తత్ప్రమాణాంశతస్తథా

సంలగ్నా బాహ్యభిత్తౌచ భద్రదేచంద్రావలోకనా॥ (27)

మధ్యకోష్ఠకద్వారంతు భవేచ్ఛ్రీతిలకాగ్రతః

కేశరిద్వార్ద్వయంకుర్యాత్ లతాఖ్యః సర్వకామదః॥ (28)

అనగా క్షేత్రమును 12 భాగములుచేసి గర్భము 6 భాగములును గోడ 1 భాగము, అంధకారిక 1 భాగమును, మరియు గోడ 1 భాగమును చేయవలెను. కర్ణము 2 భాగములును, భద్రము 4 భాగములును, అవి 1-1 భాగము నిర్గమమును భద్రమునను ప్రతి రథమునను, కర్ణమునను, ప్రతిరథమునను అంతటను శృంగములను చేయవలెను. మరల రెండవ వరుసను కర్ణముపైన కూటములకు భద్రములను రచించవలెను. శిఖరముయొక్క విస్తారము 8 భాగములును ఉరుమంజరి 6 భాగములును, మొదట 4 భాగములు భద్రోపభద్రములు శ్రీతిలకమును ఆ శ్రీతిలకముముందు అదేకొలతను వెలుపలి గోడయును. భద్రమున విశ్రాంతిస్థలమును, మధ్యకోష్ఠమునకు ద్వారము రచించి శ్రీతిలకముముందు సింహముగల రెండు ద్వారములును రచించిన యెడల సమస్తమైన కోరికల నిచ్చునట్టి లతాఖ్యమగును—

7. త్రిపుష్కరము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ ఆగ్రేతనం యదాపశ్చాన్మ్యస్యేత్కేసరిణం తదా

భవేత్ త్రిపుష్కరాఖ్యోఽయం ప్రాసాదస్త్రిదశాలయః॥ (264)

తా॥ కేసరి ప్రాసాదమునకు ముందు వెనుకలు భద్రములను

చేసిన త్రిపుష్కరమగును.

అపరాజిత 168వ సూ॥ యథాగ్రతస్తథాప్యష్టే త్రిపుష్కర
ఇతీరితః (28) అనగా లవాఖ్యమున ముండుద్వారములు చేసినట్లే
వెనుకగూడ చేసిరేని త్రిపుష్కరమగును.

పంచవక్త్రము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ నందిశాలస్య సర్వాసు దిక్ష్యయం కేసరీయదా
స్యాత్తదాపంచవక్త్రోఽసౌ విధేయః షడ్భజన్మనః॥ (265)

తా॥ నందిశాలకు అన్ని దిక్కులయందు కేసరికి చేసినట్లే
చేసినయెడల పంచవక్త్రమగును. అది బ్రహ్మకు ముఖ్యమైనది.

అపరాజిత 168వ సూ॥ యమ్యోత్తరేఽగ్రతఃప్యష్టే పంచ
వక్త్రో మహేశ్వరః॥ (29)

అనగా నలువైపుల 2.2 న్వాతముల చొప్పున రచించినచో
పంచవక్త్రమగును..

(అనుబంధము 6, 7 పటములు చూడుడు)

9. చతుర్ముఖము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

శ్లో॥ యదాచపంచ వక్త్రస్య మధ్యే గర్భోనదీయతే
బాహ్యరేఖాదికం ప్రాగ్స్వత్ దిక్షుసర్వాసు కల్పితే॥ (266)

చతుః స్తంభసమాకార్యా మధ్యేచాస్య చతుష్పికా

వితానంచో పరివృన్ద్యే న్నధ్యత స్తస్యభూషణం॥ (267)

హరోహరణ్య గర్భశ్చ హరిర్దినకరస్తథా

ఏతేచతుర్ముఖేస్థాప్య నాపరేషాంభవత్యయం॥ (268)

తా॥ పంచవక్త్రమునకు మధ్యగర్భము లేకుండచేసి వేలుపలి
రేఖలననుసరించి చుట్టూ పనిచేసి మధ్యను 4 స్తంభములును తోరణ
ములును చేసి. దీనియందు ఈశ్వరుడు. బ్రహ్మ విష్ణువు సూర్యుడు

ఈ నలుగురిని మాత్రము ప్రతిష్ఠించి వలయును ఇతర దేవతలుండరాదు. దీనిని చతుర్ముఖమందురు. అపరాజిత 168వ సూ

క్లో॥ పంచవక్త్రస్య సంస్థానే స్వాచ్ఛతుర్దిక్షు కేశరీ
ద్వికోష్ఠకం త్యజేత్ స్తంభం దాపయేచ్ఛ చతుష్కిరాం॥ (30)
చతుర్ముఖస్తదానామప్రాసాదఃస్యాన్మనోహరః విధేర్విష్ణోరవేః
కుర్యాచ్ఛంభోః కుర్యాద్య దృచ్ఛయా॥ (31)

అనగా పంచవక్త్రమునకు రెండుకోష్ఠములును కేశరులను తగ్గించి.
4 స్తంభములను నిలిపినచో చతుర్ముఖమగును. బ్రహ్మ విష్ణు సూర్య
శివ ప్రతిష్ఠలను యిష్టమువచ్చినట్లు చేసికొనవచ్చును.

(అనుబంధము 8వ పటము చూడుడు)

10. నవాత్మకము

సమరాంగణ 56వ అధ్యాయము

క్లో॥ చతుః షష్టికరేకుర్యాత్ క్షేత్రేమానైక వింశతిః
సప్తవర్గపదోగర్భో భిత్త్యాసహ విధీయతే॥ (269)
స్వాద్గర్భభిత్తిర్భాగేన భాగేనైవాంధకారికా
షడ్భాగం కర్ణ విస్తారం దశభాప్రవిభాజయేత్॥ (270)
షడ్భిరాగైర్పవేదస్య గర్భోభిత్త్యా సమన్వితః
బాహ్యభిత్తిర్పవేద్భాగాత్ భాగశ్చైవాంధకారికా॥ (271)
ద్విభాగంకర్ణ వైపుల్య ముదకాంతర భూషితం
శేషోభద్రస్య విస్తార శ్చతుర్థాంశ వినిర్గతః॥ (272)
క్షోభయేదర్థ భాగేతు తదర్థేనజలాంతరం
మత్తవారణకైర్విద్యాత్ స్తంభైరుపరితోభితాః॥ (273)
రథికై కాత్రి భాగేన పునః సార్థద్వి భాగికా
తాసాంపరస్పరక్షేపో భాగోభాగో విధీయతే॥ (274)
శేషం శిఖరవిస్తారః సార్థషట్కం తదుచ్ఛయః
పుథక్సూత్రైస్త్రి గుణితైర్వేణుకోశం సమాలిఖేత్॥ (275)

సూంధకోశాంతరం భాగైశ్చతుర్వి న్నస్యభాజయేత్
గ్రీవార్థ భాగము త్సేధో భాగేనామలసారకం॥ (276)

పద్మశీర్షం తథా భాగం కలశో భాగసమ్మితః
అర్థ భాగసము త్సేధం కారయేద్దీజపూరకం॥ (277)

సర్వకర్మేషు కర్తవ్యాః క్రియాశ్చైవం విచక్షణైః
వికూన్త్ర బాహ్యభాగేషు వలభీంసన్ని వేశయేత్॥ (278)

నిర్గమోపంచ భాగఃస్యాత్ తిర్యక్ ప్రక్షిప్త బాగికాః
అస్యాద్విభాగికో గర్భో మధ్యే భాగత్రయోచ్ఛితః॥ (279)

భాగార్థ భాగం భిత్తిఃస్యాత్ తత్సమాచాంధకారికా
తస్యాశ్చాగ్రం విధాతవ్యం వడ్డారుకసమన్వితం॥ (280)

ఏకైకాంఠికాంసార్థ భాగాం కర్ణేషు యోజయేత్
శేషం భద్రస్య విస్తారో భాగః స్వాదస్య నిర్గమః (81)

ఏవంభద్రం ద్విభాగంస్యాత్ స్తోభద్వయసమన్వితం
వలభ్యావర్తయోర్మధ్యే భాగమేకంచ విస్తృతం॥ (282)

తత్రోదకాంతరం కుర్యాద్ గుణద్వారవిభాషితం
నవభాగోచ్ఛితాజంఘా పీఠమస్య తదర్థతః॥ (283)

మేఖలాంతరపత్రేచ కుర్యాద్భాగద్వయోన్మితే
రధికాస్యాద్ ద్విభాగాచతతః సార్థైః భాగికా॥ (284)

శేషంశిఖరవిస్తారః పంచాంశం శిఖరోచ్ఛయః
ఉపర్యుపరికర్తవ్యం సర్వతోభద్రకద్వయం॥ (285)

ద్వేద్వేచ సర్వతోభద్రే కర్ణే కర్ణేనివేశయేత్
దికూన్త్రేషు సమస్తేషు క్రియామేవం ప్రకల్పయేత్॥ (286)

విస్తారః శిఖరస్యాష్టే భాగాః సార్థం సముచ్ఛయః
పంచవ్యాసేన సూత్రేణ వేణుకోశం సమాలిఖేత్॥ (287)

వేణుకోశాంతరం చాస్య త్రిభిర్యాగైర్విభాజయేత్
గ్రీవాచపద్మశీర్షంచ భాగేనస్యాది దాద్వయం॥ (288)

ప్రత్యేకం భాగికాకార్యా కలశామలసారకా

నవాత్మకోఽయంకధితః ప్రాసాదస్త్రిదశాలయః॥ (289)

తా॥ ఆఱువదినాలుగు హస్తములు క్షేత్రమానముచేసి దానిని

21 భాగములుచేసి గర్భము గోడతోసహ 7 భాగములును, ఆ గోడ
1 భాగము విస్తారమును, అంధకారిక 1 భాగమును మరల గోడ 1
భాగమును కర్ణముయొక్క విస్తారము 6 భాగములును, చేసి మరియు
దానినే 10 భాగములు చేసి గర్భము 6 భాగములు గోడతోసహ
వెలుపలి గోడ 1 భాగము అంధకారిక 1 భాగము కర్ణముయొక్క
విస్తారము 2 భాగములు జలాంతరముతో నుండవలెను. మిగిలినది
భద్రముయొక్క విస్తారమును చేయవలెను. శాల 4 భాగములుండ
వలెను. అందు 4వ వంతు నిర్గమమును చేయవలెను. అర్ధ భాగమును
తగ్గించి జలాంతరమును చేయవలెను. మదపుటేనుగులును వానిపైన
స్తంభములును చేయవలెను. రథిక మొదటిది 3 భాగములును, తరువాత
2½ భాగములును, వానిలో ఒక్కొక్కదానికి క్షేపము 1.1 భాగమును
చేయవలెను. మిగిలినది శిఖరముయొక్క విస్తారమును చేయవలెను
దానియెత్తు 6½ భాగములు చేయవలెను. మూడురెట్లుగల సూత్ర
ముతో వేణుకోశమును రచించవలెను. స్కంధకోశాంతరము 4
భాగములుచేసిగ్రీవ½భాగముయెత్తును, అమలసారము 1 భాగంఎత్తునుపద్మ
శీర్షము 1 భాగముకలశము 1 భాగమును. ఆపైనబీజపూరకము భాగమును
చేయవలెను. అన్నికర్ణములయందు ఇట్లు చేయవలెనుదిక్కున ప్రముయొక్క
వెలుపలి భాగమునవలభిని రచించవలెను. నిర్గమము అందులో 5 వ
భాగము చేయవలెను. అడ్డముగా నొకభాగమును చేయవలెను.
దీనికి గర్భము 2 భాగములును మధ్య 3 భాగముల యెత్తును గోడ 1½
భాగమును దానితో సమముగ అంధకారికయును దానిముందు చేయ
వలెను. పడ్డారుకమును రచించవలెను. ఒక్కొక్కరథికను 1½
భాగము చొప్పున కర్ణములయందు చేయవలెను. మిగిలినది భద్రము
యొక్క విస్తారము చేయవలెను. దానియొక్క నిర్గమము 1 భాగ

ముండవలెను. భద్రము 2 భాగములును స్తంభములు 2ను వలభియొక్క చుట్టు కొలతలోపల 1 భాగము విస్తారము చేయవలెను. దానికి జలాంతరము చేయవలెను. 3 ద్వారములుండవలెను. జంఘ 9 భాగముల యెత్తును దానియొక్క వీథము అందులో సగమును, మేఖల ఆంతరపత్రము యీ రెండును కలిసి 2 భాగములును, రథిక 2 భాగములును దానిపై 1½ భాగములు.....మిగిలినది శిఖరము యొక్క విస్తారమును, ఆ శిఖరముయెత్తు 5 భాగములును, పైపైన సర్వతోభద్రములను రెండింటిని రచించవలెను. సర్వతో భద్రమున ప్రతి కర్ణమునను 2.2 కర్ణములను రచించవలెను. అన్ని దిక్కునాత్రముల యందును ఈ ప్రకారము చేయవలెను. విస్తారము శిఖరము 8 భాగములును, ఎత్తు 8½ భాగములును, 5 రెట్లుగలసూత్రముతో వేణుకోశమును రచించవలెను. వేణుకోశాంతరమును 3 భాగములుచేసి గ్రీవ పద్మశిఖరము, యీ రెండును 1 భాగమును, కలశమును 1 భాగమును అమలసారమును 1 భాగమును చేయవలెను. ఇది నవాత్మకము.

11. నవాత్మకమున దేవన్యాసము

సమరాంగణ 5వ అధ్యాయము

- శ్లో॥ విన్యసేదీశమైశాన్యా మాగ్నేయ్యాం పురుషోత్తమం
బ్రహ్మణంవాయుదిగ్భాగే నైర్భతేచదివాకరం॥ (290)
- మధ్యగర్భేశివః స్థాప్యః ప్రాచ్యామపి పురందరః
ధర్మోయామ్యాం ప్రతీచ్యాంచ వరుణః సోమఉత్తరే॥ (291)
- భక్తానాం శక్తి సంపన్నః పూర్వాయతనసన్నిధౌ
ప్రాసాదంకారయేద్యత్నాత్ తదాద్యంనైవపీడయేత్॥ (292)
- ఉత్కృష్టమపకృష్టంవా యత్రస్థానేనివేశయేత్
ప్రాసాదం తత్రకర్మాణియానితాన్యభి దద్మహే॥ (293)
- సమ్ముఖంనైవకుర్వీత హీనవాయదివాధికం
వేధభాగసంక్రీతంస్యాత్ ప్రాసాదోఽతివిగ్నితః॥ (294)

అన్యోన్యందక్షిణేవేధో హీనత్యభిధీయతే
వేధభాగభృతేర్మృత్యుం హీనేహనిం వినిర్దిశేత్॥ (295)

హరోహిరణ్యగర్భశ్చ హరిర్దిశకరస్తథా
ఏతేదేవాః సమాఖ్యాతాః పరస్పరవిరోధినః॥ (296)

ఏతానదక్షిణాపార్శ్వే స్థాపయేత్పురమాశ్రితాన్
వామతోనాన్య దేవానాం నాపిహీనాలయేషుచ॥ (297)

నై తేషాందక్షిణేకుర్యా దన్యేషామపిచాలయం
హీనవాయదివాహీనం యదీచ్ఛేచ్ఛియ ఆత్మనః॥ (298)

తేషాముత్తరతోహీనం యదీచ్ఛేద్దేవతాలయం
ప్రాసాదపదమానేన నవషట్త్రింశదంతరే॥ (299)

ప్రాసాదంకారయేదన్యం మర్మవేధనివర్జితం
పురతః స్పృష్ఠకోవాపి పార్శ్వయోరుభయోరపి॥ (300)

మహామర్మాణిచత్వారి కుర్యాద్యత్నాద్యధోత్తరం
స్థూణమధ్యేషుస ర్వేషు ద్రవ్యమేకంనదాపయేత్॥ (301)

తదాయుగ్మ... వేధమర్మ వివర్జితం
స్థూణుధ్యేయదాద్రవ్య మేకంమోహత్ప్రదీయతే॥ (302)

కర్తృకారకయోః పీడాభవేత్పూజానతాదృశీ
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన స్థపతిః కారకోఽపిచ॥ (303)

మర్మాణివర్జయేద్యత్నాత్ ప్రాసాదస్య సమీపతః
అథమర్మనియుక్తం యః ప్రాసాదంకర్తుమిచ్ఛతి॥ (304)

ప్రాసాదతః సదా తేన విధేయం మహదంతరం
ప్రాసాదంతాత్తరే కార్యంథలపుష్పైర్విభూషితం॥ (305)

యన్విత్తైర్లక్ష్యైర్లక్ష్యం కారయేద్దేవతాలయం
ధనధాన్యమవాప్నోతి మోదతే సుఖమేవచ॥ (306)

హరోహిరణ్యగర్భశ్చ హరిర్దిశ కరోఽపిచ ఏతేదేవాః
సమాఖ్యాతా దేవానామపి పూజితాః (307)

పృథక్ తేనచకర్తవ్యా ఏకరూపసమన్వితాః
అష్టబాహుశ్చతుర్వక్తః కుండలీముకుటోజ్జ్వలః॥ (308)

హారకేయరసం యుక్తో రత్నమాలాపశోభితః
ఋష్యాగతపుత్రః కార్యః పద్మహస్తోదివాకరః॥ (309)

శంఖచక్రధరోదేవో వామేచమధునూదనః
కంఠాభరణసంయుక్తో మూర్ధాచక్రుకుటోజ్జ్వలః॥ (310)

బ్రహ్మ పశ్చిమతః కార్యోబృహజ్జితర మండలః
కుండికామాక్షసూత్రంచ దధత్ కూర్చవిభూషితః॥ (311)

“ప్రాసాదారుచకాదయోఽత్రలతినాః ప్రాగ్వింశతిః పంచయుక్
తావంతశ్చతతోఽను కేసరిముఖాః సాంధారికాకీర్తితాః॥

మిశ్రాశ్వానవపంచచాను కథితాస్తద్వన్ని గూఢాఖ్యయా
షష్ఠిః స్యాచ్చతురన్వితే తివిదితా సైశాభవేత్ సంపదే॥ (312)

ఇతి సమరాంగణ సూత్రధారనామ్నివాస్తు శాస్త్రేరుచకాది
చతుః షష్ఠిప్రాసాదకోనామ పట్నంచాశోఽధ్యాయః

తా॥ ఈశాన్యమున ఈశ్వరుని, ఆగ్నేయమున విష్ణువును,
నైరృతి నూర్యుని, వాయవ్యమున బ్రహ్మను, మధ్యగర్భమున శివుని
స్థాపించవలెను. తూర్పున ఇంద్రుని, దక్షిణమున యముని, పడమర
వసుణుని, ఉత్తరమున కుబేరుని స్థాపించవలెను. తూర్పు ఆలయము
యొక్క యెదుట భక్తులను స్థాపించి ప్రాసాదమును రచించవలెను.
ఇట్లు మొట్టమొదటరచించిన యెడల నెట్టి దోషములుండ నేరవు,
ఉన్నత స్థానములుగాని లేక సామాన్య స్థానములుగాని పనికి
వచ్చును. మరియు ప్రాసాదమున నిర్మించవలసిన విధానమును చెప్పు
చున్నాడు. హీనముగాని అధికముగాని యెదుట రచించగూడదు
నాలుగు భాగములతోగూడిన ప్రాసాదము పనికిరాదు. ఒకటికొకటి
దక్షిణమున వేధగలిగియున్న నదిహీనమనిపించుకొనును. మరియు వేధ
గల భాగముతోగూడిన దేవాలయము మృత్యువును గలిగించును.
హీనము హాని కలిగించును. ఈశ్వరుడు బ్రహ్మ, విష్ణువు, సూర్యుడు

ఈ దేవతలు ఒకరికొకరు విరుద్ధము కలవారు. వీరిని దక్షిణమునను
 ప్రక్కలను గ్రామము నాశ్రయించి స్థాపించగూడదు. ఇతర దేవతలను
 ఎడమవైపున నుండునట్లు హిసమందీరములను సైతము నిర్మించరాదు.
 కనుక వీరిని దక్షిణముననే యుంచవలెను. ఒకప్పుడు త్రమాలయ
 ములనైనను ఇతర దేవతలకు దక్షిణముననే యుంచవలెను. ఒకప్పు
 డు త్రమమున హిసదేవాలయమును రచించదలచినచో ప్రాసాదము
 యొక్క భాగముల ప్రకారము 9 గాని లేక 36 గాని నలుచదరముగా
 భాగములతో ప్రాసాదమును చేయవలెను. మగ్గవేధలేకుండునట్లుండ
 వలెను. ముందుగాని వెనుకగాని లేక యిరువైపులగాని నిర్మించునపుడు
 మహామర్మవేధలు లేకుండ రచించవలెను. గోడమధ్యను ఒకటే
 వస్తువు సుపయోగించరాదు. రెండు వస్తువులుపయోగించవలయును.
 గోడమధ్యను ఒక్కటే ద్రవ్యమును తెలియక యుపయోగించినచో
 కర్తృకారకులిరువురకు పీడలు కలుగును. అటువంటిది పూజింపబడదు
 కనుక స్థపతి యిట్టివన్నియును తెలిసికొని మర్మదోషములు లేకుండ
 ప్రాసాదమయొక్క సమీపమున రచించుచుండవలెను. ప్రాసాదమున
 కు త్రరమున ఫలపుష్పవృక్షములతో నలంకారము చేయవలెను. దేవా
 లయమిట్లు లక్షణయుక్తముగ నుండవలెను. ధనధాన్యవృద్ధికలుగును.
 సంతోషముతోనుందురు. శివుడు, బ్రహ్మ, విష్ణువు, సూర్యుడు, ఓరు
 దేవతలచేతనుగూడ పూజింపదగినవారు. ఎనిమిది చేతులును, నాలుగు
 మోములును, కుండలములు కిరీటములు కలవాడు బ్రహ్మ. హారములు
 బాహువులు రత్నమాలలు ఎదురుగా ఋషులును పద్మముచేతి
 యందుననుకలవాడు సూర్యుడు. శంఖము చక్రము ఎడమచేతి
 యందును కంఠాభరణమును శిరస్సున కిరీటమును కలవాడు విష్ణువు.
 బ్రహ్మపడమరనుండవలెను. పెద్దపొట్టగలవాడు కుండిక, అక్షసూత్రము
 కూర్చు మొదలగువానితోనుండును. రుచకము మొదలై నలలినమలు
 25ను, కేసరి మొదలై న సాంధారములు 25ను, భవము మొదలగు

మిశ్రములు 9యును, నిగూఢసాంధారములు లత మొదలగు 5ను,
మొత్తము 64 చెప్పబడినవి.

(అనుబంధము 9, 10 పటములు చూచుచు)

నవత్మకము మరయొకపద్ధతి

అపరాజిత 168వ సూ॥

- శ్లో॥ పంచషష్ఠి కరేర్ద్యేష్ఠో మధ్యమః స్యాచ్ఛతార్థతః
కనిష్ఠః పంచత్రింశద్విత్రి విధః స్యాన్నవాత్మకః 33
చతురశ్రికృతే క్షేత్రే చైకవింశతిభాజితే
షడ్భాగికోభవేత్కర్ణో నిర్గమః పంచభాగికః॥ 33
సమాకాకోభవేత్కర్ణః శతమూలవిభాజితః
భాగోభాగాశ్రమోభిత్తిః శేషంగర్భగృహం వేత్ 34
తత్ప్రమాణేన కర్తవ్యా శ్రమంతీ బాహ్యభిత్తికా
ననభాగం మధ్యకోష్ఠం క్షేత్రభాగోర్ధ్వతో భవేత్ 35
చతుర్పద్రంచతుష్కర్ణం మధ్యే స్యాద్గర్భకోష్ఠకం
కర్ణే తథాద్విద్విశృంగం సర్వభద్రో నవాండుకః 36
నవాంశం మూల శిఖరం వలభీ భద్రభ్రతితః
ఘంటాకిలశ సంయుక్త పతాకాధ్వజభూషితం॥ 37
నవాత్మక స్తదానామ కర్తవ్యో వవదైవతే
ఈశాన్యామీశ దేవః స్యాదాగ్నేయాంపురుషోత్తమః 38
బ్రహ్మచవాయుదిగ్భాగే నైర్మత్యచ దివాకరః
మధ్యగర్భేశివః స్థాప్యః ప్రాచ్యాంచైవ పురందరః॥ 39
ధర్మోయామోఽధవరుణః పశ్చిమేసోమ ఉత్తరే
ఇమందేవాలయం కుర్యాత్ ప్రాసాదం సర్వ శాంతిదం॥ 40
సుభిక్షం క్షేమమారోగ్యం యత్ర దేశేఽముముద్భవేత్ ॥

తా॥ నవాత్మకము 65 హస్తములు త్తమము, 50 హస్తములు
మధ్యమము, 35 హస్తములు అధమము, నలుచదరమును 21 భాగములు

చేసి కర్ణము 6 భాగములును నిర్గమము అందు 5వ భాగమునుచేసి కర్ణమును సమముగా 10 భాగములుచేసి గోడ 1 భాగము అంధకారిక 1 భాగము మిగిలినది గర్భగృహము అదేప్రకారము 1 భాగము వెలుపలి గోడయునుచేయవలెను. మధ్యకోష్ఠమును 9 భాగములు చేయవలెను. ఎత్తును అంతే చేయవలెను. నాలుగుభద్రములను నాలుగు కర్ణములను చేయవలెను. మధ్యనుగర్భకోష్ఠము కర్ణమున 2.2 శృంగములును సర్వభద్రములు 9 అండకములును ప్రధాన శిఖరము 9 భాగములును వలభియును భద్రములును కలిగియుండవలెను. ఘంట కలశము పతాక ధ్వజము. ఇవి యన్నియు నుండవలెను, నవాత్మకమును పేరు కలది యగుచున్నది. 9 మంది దేవతల కుపయోగించును. ఈశాన్యమున ఈశానుడును, ఆగ్నేయమున విష్ణువును, వాయవ్యమున బ్రహ్మయును, నైరృతి నసూర్యుడును, మధ్యగర్భమున శివుడును, తూర్పున ఇంద్రుడును, దక్షిణమున యముడును, పడమర వరుణుడును, ఉత్తమమున కుబేరుడును, ఇట్లు నవదేవతాత్మకమై సమస్తము శాంతిగను సుఖిక్షముగను క్షేమముగను, ఆరోగ్యముగను ఉండును.

(అనుబంధము 11వ పటము చూడుడు)

13. వాగరోద్భవ విమానపుష్పకప్రాసాదలక్షణము ఆందలి 25 భేదములును

అపరాజిత 106వ సూ॥

శ్లో॥ విమాననాగరచ్ఛందే ఉరః శృంగేతుపుష్పకం
విమానపుష్పకచ్ఛందాః కర్తవ్యాః సర్వకామదాః॥ 36
తా॥ విమాన నాగరచ్ఛందమున ఉరః శృంగము నందు పుష్పమును రచించినయెడల విమానపుష్పకజాతి ప్రాసాదమగును.

అపరాజిత 160వ సూ॥

శ్లో॥ పుష్పకో విజయశ్చైవ సుభద్రోనందశ్రీధరా
విశాలోదుందుభిః ప్రాంతోగరుడశ్చారువర్ధనః॥ 1

- సింహః పద్మః సుభవశ్చ సుభ్రతశ్చామృతోర్భవః
 గృహరాజః సిద్ధికామో నంది ఘోషః సునందనః॥ 2
- తారాగణో బృహచ్చలో హంసః సర్వాంగసుందరః
 తథాచపుష్పవిజయో మేరుః ప్రాసాదనాయకః 3
- పంచవింశతిరిత్యుక్తాః ప్రాసాదాః పుష్పకాదయః
 విమాన పుష్పకచ్ఛందే సర్వదేవసుఖావహః॥ 4
- విజ్ఞేయః కేశరీపూర్వం పంచాండః కర్ణశృంగతః
 విమానం శిఖరం కుర్యాన్మత్తాలం బేషుపుష్పకః॥ 5
- తా॥ పుష్పకము మొదలు మేరుపువరకు 25 ప్రాసాదములు
 విమానపుష్పకచ్ఛందమున గలవు. మొదటికేశరి 5 అండకములతో
 చేయబడిది. మత్తాలంబములయందు శిఖరములను జేసినచో పుష్పక
 మగును.

14. విజయము

- శ్లో॥ ఛందేచదశభాభక్తే కర్ణేశృంగేచనందనః
 మల్లతలోర్ద్వరేఖాంతం విజయః పుష్పకద్వయాత్॥ 6
- తా॥ 10 భాగములుచేసి కర్ణమున శృంగముండిన నందనము
 మల్లతలముపైన రేఖయొక్క పైభాగమువరకు రెండు పుష్పములను
 రచించినచో విజయమగును.

15. సుభద్రము, నందము

- శ్లో॥ కేశరీచ ప్రతిరథే సుభద్రః కామదః
 కన్తోర్ద్వకేశరీకామ్యః పూర్వనన్నందసంజ్ఞకః॥ 7
- తా॥ కేశరిప్రతిరథముతో గూడిన సుభద్రమగును. కర్ణములను
 చేసిరేని నందమగును.

16. శ్రీధరము

- శ్లో॥ తృతీయో పుష్పకోభద్రదే శ్రీధరశ్చేతినంజ్ఞకః॥
 తా॥ పుష్పకమునకు భద్రములు తిరచించినచో శ్రీధరమగును.

17. విశాలము

- శ్లో॥ మందరతిలక రేఖా కార్యామల్లతలేతథా॥ 8
 ఉరుమంజరీవి మానేతదగ్రే పుష్పకద్వయం॥
 ప్రత్యంగేపుష్పకశ్చైవ విశాలః సర్వకామదః॥ 9
 తా॥ మందరమునందు తిలకరేఖనుచేసి మల్లతలమున ఉరు
 మంజరినిచేయవలెను విమానమునముందు పుష్పకములులిను ప్రత్యంగ
 మున పుష్పకమును చేసినచో విశాలమగును.

18. దుందుబి

- శ్లో॥ రేఖోద్ధ్వే తిలకంకుర్యాచ్ఛృంగం పంచాండకంఖలు
 దుందుభిర్నామప్రాసాదః కర్తవ్యః సర్వదైవతే॥ 10
 తా॥ రేఖపైన తిలకమును 5 అండకములతో శృంగమును
 చేసినచో దుందుభి యగును.

19. ప్రాంతము

- శ్లో॥ రేఖోద్ధ్వేచతతః శృంగం పంచాండకవిభాషితం
 ప్రాంతశ్చేతీసమాఖ్యాతః కర్తవ్యః శాంతిమిచ్ఛతా॥ 11
 తా॥ రేఖపైన విస్తారమైనశృంగము 5 అండకములతోనుండె
 నేని ప్రాంతమగును.

20. గరుడము

- శ్లో॥ ఉరుమంజరీప్రత్యంగే తాంకుర్యాత్కుముదోద్భవాం
 పుష్పకం మంజరీస్థానే గరుడశ్చేతీసంజ్ఞితః॥ 12
 తా॥ ప్రత్యంగమున ఉరుమంజరియును కుముదోద్భవమును
 మంజరీస్థానమున పుష్పకమును చేసినచో గరుడమగును

21. చారువర్దనము

- శ్లో॥ పృథ్వీజయోభవేత్పూర్వం శిఖరం వైమల్లతలం
 ఉరః శృంగేపుష్పకస్తు సభవేచ్ఛారువర్దనః॥ 13
 తా॥ భూజయమునకు మల్లతలమున శిఖరమును ఉరఃశృంగ

మున పుష్పకమును చేసినచో చారువర్ధనమగును.

22. సింహము

శ్లో॥ ద్విపుష్పక యుతంభద్రం విమానేమంజరీద్వయం
సింహసంజ్ఞః సకర్తవోత్యదేవీనాం శాంతిమిచ్ఛతా॥ 14
తా॥ భద్రమున 2 పుష్పకములును, విమానమున 2 మంజరు
లును, చేసినచో సింహమగును. దేవీగృహములకు శాంతికరముగ
నుండును.

23. పద్మ వసు

శ్లో॥ పంచాండకాని శృంగాణి రేఖోర్ధ్వేతిలకం శుభం
పద్మ సంజ్ఞస్సదానామ కర్తవ్యః సర్వదైవతే॥ 15
తా॥ రేఖపైన తిలకమును 5 అండకములు శృంగములును
చేసినచో పద్మమగును. సమస్త దేవతలకుపయోగము.

24. సంభవము

శ్లో॥ కర్తవ్యాచతృతీయోరు మంజరీ కుముదోద్భవా
తద్రగేపుష్పకోనంద్యాం తిలకంసతు సంభవః॥ 16
తా॥ మూడవ ఉరుమంజరిని కుముదోద్భవమును దానిముందు
పుష్పకమును నందియందు తిలకముచేసినయెడల సంభవమగును.

25. సుద్రతము

శ్లో॥ పంచాండకశ్చ రేఖోర్ధ్వే సుత్రతోనామశోభనః॥
తా॥ రేఖపైన 5 అండకములు కలిగియున్నచో సుద్రతమగును.

26. అమృతోద్భవము

శ్లో॥ శృంగాణిభద్రకర్ణేష్వ మృతోద్భవోద్విపుష్పకః॥ 17
తా॥ భద్రముయొక్క కర్ణములయందు శృంగములున్నచో
అమృతోద్భవమగును.

27. గృహరాజము

శ్లో॥ రేఖోర్ధ్వేతిలకంచైవ పుష్పకాకార సంస్థితం

గృహరాజస్తదానామ కర్తుః సంతానవర్ధనః॥ 18

తా॥ రేఖపైన తిలకమును పుష్పకమువంటి ఆకారమును
చేసినచో గృహరాజమగును. సంతానవృద్ధికరము.

28. సిద్ధికామము

శ్లో॥ ఇంద్రనీకేమూలరేఖా ఉరఃశృంగేతు పుష్పకః
ప్రత్యంగేపంచతద్రూపాః సిద్ధికామః సఉచ్యతే॥ 19

తా॥ ఇంద్రనీలమున ప్రధానరేఖ ఉరః శృంగమున పుష్పకము
ప్రత్యంగమున అట్టిరూపములు 5ను చేసినయెడల సిద్ధికామమగును.

29. నందిఘోషము

శ్లో॥ కార్యాఙ్గార్ధ్వైర్కమంజర్యః స్వచ్ఛందాచ్ఛవిమానకః
నందిఘోషస్తదానామ కర్తవ్యః సర్వదైవతే॥ 20

తా॥ పైన 12 మంజరులును, స్వచ్ఛందముగా విమానములును
చేసినచో నందిఘోషమగును.

(అనుబంధము 12వ పటము చూడుడు)

30. సునందనము

శ్లో॥ వస్యశృంగాణిసర్వాణి కుర్యాత్పంచాండకానిచ
సునందనస్తదారామ సర్వశాంతి ప్రదఃసదా॥ 21

తా॥ పై చెప్పినదానికి శృంగములన్నియును 5.5 అండకములతో
జేసినచో సునందనమగును. ఇది శాంతిప్రదమైనది.

31. తారాగణము

శ్లో॥ ప్రత్యంగేచ ఉరఃశృంగం కుర్యాత్తుకుముదోపమం
రేఖోర్ధ్వైవైవతిలకం సతారాగణ ఉచ్యతే॥ 22

తా॥ ప్రత్యంగమున ఉరఃశృంగమునుచేసి కుముదముతో
సమానముగాను, రేఖపైన తిలకమును చేసినయెడల తారాగణమగును

32. బృహచ్ఛాలము

శ్లో॥ భద్రే కర్ణేచశృంగాణి మత్తాలంబద్వయంతథా

బృహచ్చాలస్తునామ్నాఽసౌ కర్తవ్యః సర్వదైవతే# 23

తా॥ భద్రమునను కర్ణము ననుశృంగములును, మత్తాలంబములు 2ను, చేసినయెడల బృహచ్చాలమగును.

33. హంసము

శ్లో॥ రేఖోద్ధ్వేచ తతః శృంగం పంచాండ కవిభూషితం
హంసనామాసచప్రోక్షః సర్వదేవేషుశాశ్వతం॥ 24

తా॥ రేఖపైన విస్తారమైన శృంగమును 5 అండకములును చేసినచో హంసమగును.

34. సర్వాంగసుందరము

శ్లో॥ రత్నకూటేమూలరేఖా కార్యం మల్లతలంతథా,
పుష్పకాశ్చత్రయోభద్రదే విమానేచోరుమంజరీ# 25
సర్వాంగసుందరోనామ కర్తవ్యస్తుశివాత్మజే# 25

తా॥ రత్నకూటమున ప్రధానరేఖను చేసిమల్లతలమున పుష్పకములు 3ను, భద్రమునను విమానమునను ఉరుమంజరులను రచించినచో సర్వాంగసుందరమగును.

(అనుబంధము 13వ పటము చూడుడు)

35. పుష్పవిజయము

శ్లో॥ ఉరుమంజరీ ప్రత్యంగే తద్రేచద్విపుష్పకం॥ 26
రేఖోద్ధ్వేతిలకం కుర్యాత్ పుష్పకాకారరూపకః|
సఖ్యాతః పుష్పవిజయః కర్తవ్యః సర్వకామదః॥ 27

తా॥ ప్రత్యంగమున ఉరుమంజరియును దానియందు 2 పుష్పకములును, రేఖపైన తిలకమును చేయవలెనుపుష్పకాకారముననుండుటచే పుష్పవిజయమగును.

36. మేరువు

శ్లో॥ తస్యశృంగాణి సర్వాణి కుర్యాత్పంచాండకానిచ
మేరుసంజ్ఞకమిత్యేవం సర్వకామప్రదాయకం॥ 28

- శ్లో॥ మల్లతలం ద్వాదశభా ద్విభాగఃకర్ణ విస్తరః
సార్ధభాగః ప్రతిరథో భాగార్థా చైవకర్ణికా॥ 29
- చతుర్భాగాయతంభద్ర మర్థభాగంతునిర్గతం
కర్ణానుగానిశ్మంగాణి భూమిజే పంచభూమవత్ ॥ 30
- శ్రీశతేకర్ణశ్మంగాణి పంచభూభూమిజే యథా
కర్ణికాచార్ధభాగాస్యా త్పంచభద్రం విమానకే॥ 31
- భద్రదేకర్ణేచశ్మంగాణి త్రిభూమేభూమిజేయథా
కుముదాఖ్యస్తదానామ భద్రలక్షణసంయుతః 32
- ఇతి.....అపరాజితపృచ్ఛాయాం
నాగరోర్భవ విమానపుష్పకప్రాసాద లక్షణాధికారోనామ
షష్ఠ్యుత్తరశతతమం సూత్రం—

తా॥ పైజెప్పినదానికి శృంగములు అన్నియును, అండకములు
రీను చేసినచో మేరువగును. మల్లతలమును 12 భాగములుచేసి కర్ణము
2 భాగములును, ప్రతిరథము 1½ భాగములను, కర్ణిక ½ భాగములను
భద్రము 4 భాగములును, భద్రముయొక్క నిర్గమము ½ భాగమును,
కర్ణము ననుసరించి శృంగములును, భూమిజ ప్రాసాదమున 5 అంత
స్తులుగల దానివలె శ్రీవత్సమున కర్ణశృంగములును, అయిదంతస్తుల
భూమిజములన యెట్లోఅట్లే కర్ణిక ½ భాగమును, విమానిమున భద్రము
5 భాగములును, భద్రమునను కర్ణమునను శృంగములును మూడంత
స్తులుగల భూమిజములన యెట్లో అట్లే కుముదాఖ్యమును భద్రలక్షణ
ములదో గూడియున్నచో మేరుప్రాసాదమగును.

అపరాజితపృచ్ఛయందు 160వ సూత్రమున నిట్లు చెప్పబడియున్నది.

37. కైలాసప్రాసాద లక్షణము

అందలి 25 భేదములు

అపరాజిత 155వ సూ॥

శ్లో॥ చతుర్రశాః సమాః శుద్ధాః
కర్ణోద్ధేచసువృత్తకాః సింహకర్ణేర్భూషితోద్ధాః
పూర్వాలంకారశోభితాః॥ 15

చతుర్ద్వారేషుప్రాగ్రీవాః సువితానైర్విభూషితాః
కైలాసాద్యాః సముత్పన్నా వృత్తాః పంచశతానిచ॥ 16

తా॥ నాలుగుప్రక్కల సమానముగా కర్ణములను, ఆకర్ణముల
పైన గుండ్రములును, సింహకర్ణములుపైనను పూర్వము చెప్పబడిన
యలంకారములును, నాలుగు వాకిళ్ళును ప్రాగ్రీవములతోను మంచి
నివాసములతోను రచించినయెడిల కైలాసమగును. అందు భేదములు
500 కలవు. (అనుబంధము 14వ పటము చూడుడు)

అవరాజిత 161వ సూత్రము

శ్లో॥ అథాతః సంప్రవత్యౌమి ప్రాసాదానాంతులక్షణం
నామపాదప్రమాణంచ ప్రయుక్తంకుంభకాదికం॥ 1
కుంభకఃస్వామిభద్రశ్చ గరుడశ్చసుశీలకః
స్వస్తిక శ్చైవకైలాసోనవినోభిన్నమందరః॥ 2
గజభద్రస్తథాతుంగ ఉదకుంభశ్చమోదకః
గవాక్షః సింహభద్రశ్చ ఇంద్రమిశ్రశ్చనందకః॥ 3
పద్మాక్షః కీర్తిదశ్చైవ వజ్రకశ్చంద్రహర్షణౌ
నిషధోనామప్రాసాదః సర్వకామార్థసాధనః॥ 4
సర్వాంగతిలకోజ్జేయః స్వామిభరణవచ
భిన్నమేరుస్తథానామ ప్రాసాదాదేవదుర్లభాః॥ 5

తా॥ భాగములననుసరించియు లక్షణములననుసరించియు
కుంభకము మొదలైన 25 నామములేర్పడినవి.

38. కుంభకము స్వామిభద్రము

- శ్లో॥ వేదాశ్రమష్టభిర్భక్తం కర్ణాంతేతుసువృత్తకం
వీకోపవీతజంఘాశ్చ మేఖలాకూటచ్ఛాద్యకం॥ 6
- వృత్తాకారంసర్వమిదం సపాదంశృంగమున్నతం
ఘంటాకలశశోభాఢ్యం ప్రాగ్గ్రీవాగ్రసుశోభితం॥ 7
- కైలాసచ్ఛందకోత్పన్న ఆద్యఃకుంభకసంజ్ఞతః
కుంభకాదిసముత్పన్నాః ప్రాసాదాఃపంచవింశతిః॥ 8
- పరిధావష్టధాభక్తే ద్విద్వ్యంశందిక్షుభద్రకం
నిర్గమశ్చార్థభాగేన స్వామిభద్రశ్చనామతః॥ 9

తా॥ నాలుగుకోణములను 8 భాగములుచేసి కోణముయొక్క చివర వృత్తమును లిఖించి వీరము, ఉపవీరము, జంఘ, మేఖల, కూటము, ఛాద్యము. ఇవి యన్నియును గుండ్రముగానేరచించి $1\frac{1}{4}$ భాగము శిఖరము యెత్తుచేసిఘంటి. కలశమువీనితోను ముందు ప్రాగ్గ్రీవమును రచించినట్లయిన కైలాసజాతినుండి కలిగిన మొదటిది కుంభకప్రాసాదమగును దానివలన వరుసగా 25 భేదము లేర్పడినవి. చుట్టుగీతను 8 భాగములుచేసి అందు 4 భాగములు భద్రమును, నిర్గమము $\frac{1}{2}$ భాగమును ఇట్లు నలువైపుల రచించిరేని స్వామి భద్రమగును.

39. గరుడము సుశీలము స్వస్తికము

- శ్లో॥ ప్రతిభద్రదేవక్షిరాజః సుశీలోవారిమార్గతః
కర్ణాష్టకంచాష్టభద్రం స్వస్తికంసతునామతః॥ 10
- తా॥ పై జెప్పినదానినే ప్రతిభద్రము రచించినచో గరుడ మగును. జలాంతరమును కల్పించినచో సుశీలమగును. కర్ణములు 8 భద్రములు 8 రచించినయెడల స్వస్తికమగును.

(అనుబంధము 15వ పటము చూడుము)

40. కైలాసము, నలినము

శ్లో॥ భద్రకర్ణకయోర్మధ్యే భద్రపాదేతుకర్ణికా
కైలాసశ్చతదానామ సిద్ధకిన్నరసేవితః॥ 11

కుర్యాద్భద్రదాణితస్యైవ భద్రదార్థేనవినిర్గతం
నలినశ్చతదానామ కర్తవ్యోదేవతాలయః॥ 12

తా॥ భద్రము కర్ణము వీనియొక్క మధ్యను భద్రపాదమున
కర్ణికయును రచించిన యెడల కైలాసమగును. దానికే భద్రములును
అందులో సగము నిర్గమమును రచించినచో నలినమగును.

41. చిన్నమందరము గజభద్రము తుంగము

శ్లో॥ షోడశోరస్కశృంగాణి అష్టభద్రదంతుయోజయేత్
సభిన్నమందరః ఖ్యాతః కర్తవ్యః సర్వశాంతిదః॥ 13

చతుర్భద్రదేషుప్రాగ్గీవా గజభద్రశ్చనామతః
కర్ణవృత్తేషుకర్ణేషు తుంగనామాస ఉచ్యతే॥ 14

తా॥ ఉరఃశృంగాములు 16ను, భద్రములు 8 యును, కల్పించి
నచో భిన్నమందరమగును. భద్రములు 4ను, వానికి ప్రాగ్గీవములును
చేసినయెడల గజభద్రమగును. కర్ణములందు గుండ్రని కర్ణములను
చేసినయెడల తుంగమగును.

(అనుబంధము 16, 17వ పటములు చూడుడు.)

42. ఉదకుంభము - మోదకము

శ్లో॥ కర్ణాశ్చకర్ణికాశ్చైవ స్వస్వవృత్తసముద్భవాః
ఉదకుంభస్తదానామ మోదకశ్చోదకాంతరే॥ 15

తా॥ కర్ణములును, కర్ణికలును వానివాని వృత్తములనుండి
కలుగవలెను. దానిని ఉదకుంభమందురు జలాంతరములను కలుగ
జేసినయెడల మోదకమగును.

43. గవాక్షము - సింహభద్రము

శ్లో॥ అష్టాప్రాగ్గీవకాఽకుర్యాత్ కర్ణయోః స్వస్తికాకృతీఽ
గవాక్షస్తుతదానామ సిద్ధకిన్నరసేవితః॥ 16

భద్రదేసింహవలోకావై ఉద్గమాకారసంస్థితాః
అష్టాభద్రదేషుకర్ణవ్యాః సింహభద్రః సనామతః॥ 17

తా॥ స్వస్తికమువలె ప్రాగ్గీవములు 8 కర్ణముల రెంటియందు
చేసిచో గవాక్షమగును. భద్రమున సింహవలోకనమును పైకెగయు
చున్న యునికియును 8 భద్రములయందు రచించినచో సింహభద్ర
మగును. (అనుబంధము 18వ పటము చూడుడు)

44. ఇంద్రమిశ్రము నందకము పద్మాక్షము కీర్తిదము

శ్లో॥ అశీత్యంశైశ్చపరిధౌచతుర్భద్రదంషష్టతః
కర్ణాశ్చద్విపదాఉక్తా భద్రమభ్యేత్రయస్త్రయః॥ 18

ఇంద్రమిశ్రస్తదానామ పూజితప్రిదశైరసి
భద్రదంరథాశ్చతుష్పదాః షణ్ణవతుల్యంశతస్తలం॥ 19

ద్వేద్వేశ్చంగేచభద్రదేషు పద్మాక్షఃసతునామతః
కర్ణాశ్చష్టదలాః కార్యాః కీర్తిదః సర్వశోభనః॥ 20

తా॥ పరిధి 80 భాగములుచేసి అందు భద్రములు 4ను 12
భాగముల చొప్పునను, నాలుగు కర్ణములు 2 భాగముల చొప్పునను
భద్రమధ్య 3 చొప్పున యెనిమిది రథములును. ఇట్లు 80 భాగములు
సరిపుచ్చి చేసినయెడల ఇంద్రమిశ్రమగును. మరియు 96 భాగములు
చేసి దిశకు 1 భద్రమును 2 రథములును ఇట్లు 8 దిక్కులయందు
ఒక్కొక్కటి 4 భాగములచొప్పున రచించినచో నందకమగును. అన్ని
భద్రములయందును 2-2 శృంగములును రచించినయెడల పద్మాక్ష
మగును. కర్ణములు 8 దలములతోచేసిరేసి కీర్తిదమగును.

(అనుబంధము 19, 20 పటములు చూడుడు)

45. వజ్రకము చంద్రకము హర్షణము

శ్లో॥ ప్రాగ్గ్రీవాశ్చైవభద్రదేవు స్థితాదియువిదిక్షచ
వజ్రకాఖ్యస్తదానామ శక్రాదిసురవల్లభః॥ 21

ప్రాగ్గ్రీవాశ్చతదాఽఽలేఖ్యార్థవికాకారశోభనాః
చంద్రకశ్చతదానామ వల్లభోరోహిణీపతేః॥ 22

పరిభాషణ్యవత్సంశైర్ద్వ్యప్తభద్రంచతుష్పుదం
ద్విపదాఃషోడశకర్ణా హర్షణశ్చసమీరితః॥ 23

తా॥ ఎనిమిది దిక్కులయందు భద్రములకు ప్రాగ్గ్రీవములును
చేసిరేని వజ్రకమగును. ప్రాగ్గ్రీవములు దలాకారములైన లేఖ్యము
లతో నుండేనేని చంద్రకమగును. పరిధి 96 భాగములు. 4 భాగములు
గల భద్రములు 16 చేసి, కర్ణములు 2-2 భాగములచొప్పున 16 చేసిన
యెడల హర్షణమగును.

(అనుబంధము 21, 22 పటములు చూడుడు)

46. నిషధము సర్వాంగ తిలకము

శ్లో॥ చతుర్భద్రదేవుప్రాగ్గ్రీవాః కర్తవ్యాః సర్వకామదాః
నిషధశ్చతదానామ సురకిన్నరసేవితః॥ 24

భద్రకేమచసర్వేషు ప్రాగ్గ్రీవాంశ్చప్రదాపయేత్
సర్వాంగతిలకోనామ సర్వదేవేషుపూజితః॥ 25

తా॥ నాలుగు భద్రములయందు ప్రాగ్గ్రీవములును శేషించిన
పని మునుపటివలెనే చేసినచో నిషధమగును. 8 భద్రములయందును
ప్రాగ్గ్రీవములను రచించినయెడల సర్వాంగ తిలకమగును.

47. స్వామిభరణము చిన్నమేరువు

శ్లో॥ వజ్రకస్యతుకర్ణాంశ్చ కుర్యాదప్తదలాకృతీన్
అఖ్యాతఃస్వామిభరణః పూజితఃప్రిదశై రపి॥ 26

కుర్యాత్ ఘోడశేభచేమూరః శృంగాద్వయంద్వయం
భిన్నమేరుస్తదానామ నేవితః సిద్ధకిన్నరైః॥ 27

సర్వేనృత్తాస్తుకర్తవ్యాః ప్రాసాదాః కుంభకాదయః
కైలాసచ్ఛందజాశ్చైవ కుంభకాద్యాశ్చకామదాః॥ 28

ఇతిసూత్రసందాన గుణకీర్తిప్రకాశప్రోక్ష్య శ్రీభువన దేవా
చార్యోక్తా పరాజితపృచ్ఛాయాం కుంభకాద్యుద్భవ ప్రాసాదాధి
కారోనామ్నైకషష్ట్యైతర శతతమంసూత్రం—

తా॥ వ్రజకమునకు కర్ణములు 8 దలములుగ రచించినయెడల
స్వామిభరణమగును. మరియు 16 భద్రములుచేసి వానియందు ఉరః
శృంగములు 2-2 చొప్పున చేసినచో భిన్నమేరువగును. వర్తలాకార
మైన ప్రాసాదములన్నియును కైలాసచ్ఛందజములైయున్నవి. అందు
కుంభకము మొదలగు 25ను అన్ని కోరికల నిచ్చునట్టివి.

(అనుబంధము 23వ పటము చూడుడు)

48. విమాన నాగరచ్ఛందజపుష్పకాది ప్రాసాదములు - 25 వివరము

అపరాజిత 106వ సూత్రము

శ్లో॥ నాగరోర్ధ్వచ్ఛందయుక్తా లదాశృంగైః సమన్వితాః
విమాననాగరచ్ఛందాః ప్రోక్తాస్తేజస్సముద్భవాః॥ 35

అపరాజిత 162వ సూత్రము

విమాననాగరచ్ఛందే పుష్పకైశ్చవిభూషితే
విమానపుష్పకచ్ఛందాః క్రమాన్నాగరజాతతుః॥ 1

కథంవిభక్తిశ్చందాశ్చరూపాలంకారకావృత్తాః
కథయస్వప్రసాదేన విశ్వేశజగతఃప్రభో॥ 2

అధాతఃసంప్రవత్యోమి ప్రాసాదానాంతులక్షణం

విభక్తిచ్ఛందమాకారం ప్రయత్నంపుష్పకాదికం॥

3

పుష్పకోవిజయశ్చైవ సుభద్రోనందిశ్రీధరా

విశాలోదుందుభిఃపాంతో గరుడశ్చారునర్ధనః॥

4

సింహః పద్మః సంభవశ్చ సువ్రతశ్చమృతోద్భవః

గృహరాజఃసిద్ధికామో నందిఃఖామఃసునందనః॥

5

తారాగణోబృహచ్ఛాలో హంసఃసర్వాంగసుందరః

తథాచపుష్పవిజయో మేరుఃప్రాసాదనాయకః॥

6

పంచవింశతితిత్యుక్తా ప్రాసాదాఃపుష్పకాదయః

వల్లభః సర్వదేవానాం విమానపుష్పకస్తథా॥

7

తా॥ లోగడ చెప్పబడిన 25 నామములు యిప్పుడు చెప్పబడి

నంతమాత్రమున వినియే యని భ్రమింపగూడదు. ఆ వివరము

లన్నియు చదివినకొలది తేటపడగలవు.

అపరాజిత 163వ సూత్రము

శ్లో॥ చతురశ్రీకృతేక్షేత్రే అష్టాష్టకవిభాజితే

క్షేత్రార్థంచభవేర్భద్రం భద్రార్థంకర్ణవిస్తరః॥

8

కర్ణార్థస్యప్రమాణేన కర్తవ్యోభద్రనిర్ణయః

భద్రోపభద్రయకర్ణ ఉదకాంతరభూషితః

9

వేదఋత్వంకవేదాశ్రే వేదగర్భస్తుసంస్థితః

సూర్యాభిత్వాభ్రమోనఖైర్వసుయగ్నైస్తలీత్వియా॥

10

వేదఋత్వంకవేదాశ్రే వేదవాలింగవీరయోః

ఆయ్యవత్సాదిసూర్యైశ్చ శేషయ్యగాశేంశభిత్తయః॥

11

వీరోపవీరజంఘాచ మేఖలామాల్యఞ్చాద్యకం

యన్మానంనాగరేప్రోక్తం తచ్ఛస్తంసర్వకామదం॥

12

సాంద్రారేఖుపకర్తవ్యా భద్రదేచంద్రావలోకనా
మంజోపరపంచసూంశహీనం భద్రదేమహాద్యకం॥ 13

యాతదూర్ధ్వసంవరణా ఘంటాకూటైరలంకృతా
ఉద్గమేసింహకర్ణాఢ్యా భద్రదేభద్రదేపశస్యతే॥ 14

ప్రహరస్యతతశోర్ధ్వే త్రిభాగంశృంగమున్నతం
లతాఖ్యసర్వతోభద్రదం కర్ణేకర్ణేనవాండకం॥ 15

షకంశంమూలశిఖరమష్టభాగసమున్నతం
విమానంపంచభూమంచ శృంగైర్వింశతిభిశ్శ్చతం॥ 16

అథోదయోక్తాఘంటాచనిభక్తాపంచభాగతః
గ్రీవాశీర్షిత్ కుఙ్కులంచ పద్మచత్రోపచ్ఛత్రకం॥ 17

తదూర్ధ్వేకలశంస్థాప్య షీరాల్లవసముద్భవం
మత్తాలంబయుతంభద్రదం పుష్పకైఃసమలంకృతం॥ 18

సమత్తావరణచ్ఛాద్యం ఘంటాకూటైరలంకృతం
ద్వితీయభూమికోర్ధ్వేతు ఘంటావై పుష్పకోన్నతా॥ 19

ఇమంయఃకారయేచ్ఛైవంప్రాసాదంపుష్పతాహ్వయం
పుష్పకీర్ణంభవేద్రాజ్యం స్వర్గేవాభూమికాసనే॥ 20

తా॥ చతురస్రముగానున్న ప్రదేశమును 8 భాగములుచేసి
భద్రము 4 భాగములును, కర్ణము 2 భాగములును భద్రముయొక్క
నిర్గమము 1 భాగమును, భద్రమున ఉపభద్రమును, జలమార్గము
కర్ణమునను చేయవలెను. పైజెప్పిన 8-8 చొప్పున 64 గదులలో మధ్య
4-4 చొప్పున 16 గదులు గర్భమును, అందు మధ్య లింగవీరమును
4 భాగములుచేసి దానిచుట్టూ 12 భాగముల స్థలమును గోడను
చేయవలెను. (ఇది సాంధారము) దాని ప్రక్కను చుట్టూ 1 గదిని
అంధకారికను చేయవలెను. అది 20 గదులగును. మరలా దానిచుట్టూ

64 గదులు సరిపోవును. మరియు నిరంధారమున లింగవీరము 2 భాగములు, దానిచుట్టూ విశ్రాంతి 1 భాగము, దాని వెలుపలి గోడ 2 భాగములు చేయవలెను. వీరము ఉపవీరము జంఘ, మేకల, తోరణము, ఛాద్యము. ఇవి అన్నియు నాగరమున జెప్పిన కొలతల ప్రకారము సాంధారముననే చేయవలెను. భద్రమున చంద్రావలోకనమును రచించవలెను. మండోవరమున 5వ భాగము భద్రము యొక్క ప్రస్తరమును తగ్గించవలెను దానిపైన సంవరణను ఘంట, కూటము, లదో అలంకారముచేయవలెను. ఆ పైన సింహములు వేచుచున్నట్లు రచించవలెను. ఇట్లు ప్రతి భద్రమునను అలంకారము చేయవలెను. ప్రహరముపైన శిఖరముయొత్తు 3 భాగములును, లతాఖ్యమని చెప్పుబడుచున్న సర్వతోభద్రమునకు ప్రతి కర్ణమునను 9 అండకములను చేయవలెను. ప్రధానశిఖరము విస్తారము 6 భాగములును, ఎత్తు 8 భాగములును 5వ అంతస్తున నుండవలెను. 20 శృంగముల చేత ఆవరింపబడి యుండవలెను. ఘంట మామూలు పద్ధతిగాక అందులో సగముయొత్తుననే చేయవలెను. దానిని 5 భాగములుచేసి కంఠము, గ్రీవ, కుడ్మలము, పద్మఛత్రము, ఉపఛత్రము, ఇట్లు 5 భేదములుగ రచించవలెను. ఆపైన కలశమును నిలుపవలెను. భద్రము మత్స్యాలంబముతో నుండవలెను. అది పుష్పకములచే నలంకరింపబడవలెను. మత్స్యవరణముయొక్క కప్పు ఘంట, కూటములతో నుండవలెను. ఇట్లు మొదటి అంతస్తునచేసి, రెండవ అంతస్తుపైన ఘంట పుష్పముయొత్తున చేయవలెను. ఇట్లు చేయబడినది పుష్పకమగును.

(అనుబంధము 24, 25 పటములు చూడుడు)

49. విజయము

అపరాజిత 162వ సూ॥

- శ్లో॥ చతురశ్రీ కృతేక్షతే శతమూల విభాజితే
భాగంబిత్తిర్భిమాభాగం గర్భశ్చంద్రకలాంశకైః॥ 21
- అతశ్చైతనిరంధారాః ప్రకుర్యాచ్చభ్రమైర్వివా
షడ్ద్రింశత్పదకోగర్భః శేషాభిత్తిర్ద్విభాగికా॥ 22
- ద్విభాగఃకర్ణ ఇత్యుక్తో ద్విభాగోభద్రవిస్తరః
భద్రాద్ధేచప్రతిష్ఠానముభయోరపిపక్షయోః॥ 23
- నిర్గమశ్చైకభాగేనభద్రదేప్రతిరధేఽథవా
తలచ్ఛందమితిప్రోక్త మూర్ధ్వమానమతఃశృణు॥ 24
- సతురోనందనాత్కర్ణే కుర్యాచ్చవిధిపూర్వకం
శీఖరంచాష్టవిస్తారం సార్థ దిగ్భిఃసముచ్ఛితః॥ 25
- మల్లతలంపంచభూమం షష్టిశృంగసమావృతం
కర్ణేపంచాండకాఃకార్యాః శ్రీవత్సఃప్రరధేతథా॥ 26
- అర్థోదయేభవేద్ధృతా కలశంభూమిజావృతం
ఉరఃశృంగఃక్రమయోగే ద్వాద్వామత్తాకలంబకా॥ 27
- వీతోపవీరజంఘాశ్చ మేఖలామాల్యభాద్యకం
నాగరచ్ఛందఆఖ్యాతః పూర్వమానప్రకల్పితః॥ 28
- శుకనాసాగ్రసంయుక్తదివ్యమండపభూషితం
జగత్పాతతయాయుక్తం కుర్యాచ్చుంగసముచ్ఛితః॥ 29
- ఇత్థేయఃకారయేచ్ఛేవ ప్రాసాదంవిజయోద్భవం
లభేతపరమాంట్లోకాభుక్త్యాభోగానసస్కర్గజాన్ 30

తా॥ చతురస్ర ప్రదేశమును. 10-10 భాగములుచేసి గోడ

1 భాగమును. అంధకారిక 1 భాగమును, గర్భము 4 భాగములును,

వెలుపల 1 భాగమును చేయవలెను. నిరంధారమైనచో గర్భము 6 భాగములును గోడ 2 భాగములుచుట్టూ చేయవలెను. కర్ణము 2 భాగములును, భద్రము 2 భాగములును, భద్రములో సగము అనగా 1 భాగము ప్రతిష్ఠానమును రెండువైపులను ఇటులే కర్ణములకును ప్రతిష్ఠానము 1-1 భాగము కల్పించవలెను. భద్రమునకుగాని ప్రతిరథమునకుగాని నిర్గమము 1 భాగము చేయవలెను. ఇది తల చ్చందము ఎత్తు చెప్పచున్నాడు. కర్ణము 4 భాగములును శిఖరము విస్తారము 8 భాగములును, ఎత్తు $10\frac{1}{2}$ భాగములును, అయిదవ అంతస్తున మల్లతలమునుచేసి 60 శృంగములచుట్టూ ఉండునట్లు రచించవలెను. కర్ణమున 5 అండకములును శ్రీవత్సము ప్రరథమునను అటులే 5 అండకములను ఘంట సగము యెత్తునుండి కలశమును రచించవలెను. భూమిజములచే నావరింపబడియుండవలెను. ఉరః శృంగము వరుసగా మత్తావలంబములయందు 2-2 రచించవలెను. పీఠము. ఉపపీఠము, జంఘ, మేఖల, తోరణము, ఛాద్యము, నాగర పద్ధతి ప్రకారమే రచించవలెను. శుకనాసముముందు విస్తారమైన జగుతితోను శృంగము యెత్తుగానుండునట్లును మండపమును రచించవలెను. ఇట్లు చేసిరేని విజయప్రాసాదమగును. ఇది ఐహికా ముష్మిక సుఖముల నిచ్చును.

(అనుబంధము 26, 27 పటములు చూడుడు)

50. సుబద్రము

శ్లో॥ విజయస్యచసంస్థానే కేశరీప్రరథేభవేత్
సుభద్రోనామవిజ్ఞేయః కర్తుః కల్యాణకారకః॥

31

తా॥ విజయప్రాసాదముననే ప్రరథమున కేశరీపద్ధతి చేసినచో సుభద్రమగును.

51. నందము

- శ్లో॥ కర్ణోర్ద్వైక్రమసంస్థానేప్రదేయశ్చైవకేశరీ
పాదోనద్వయం పృథుత్వం సార్థద్వయం సముచ్చితః॥ 32
- శృంగంషడంశవిస్తారం సార్థసప్తాంశముచ్చితం
ఇదంమల్లతలంప్రోక్త మేకషష్టిస్తథాండకాః॥ 33
- మత్తాలంబద్వయంభద్రే ఉరఃశృంగక్రమేణచ
విధేయంపూర్వవచ్ఛేషం సనంధఃసర్వకామదః॥ 34

తా॥ కర్ణములపైన వరుసగా కేశరీపద్ధతిచేయవలెను. విస్తారము $1\frac{3}{4}$ భాగములును, ఎత్తు $2\frac{1}{2}$ భాగములును చేయవలెను. ప్రధాన శిఖరము విస్తారము 6 భాగములును, ఎత్తు $7\frac{1}{2}$ భాగములును చేయవలెను. ఇది మల్లతలము. మొత్తము 61 అండకములతో నుండవలెను. భద్రమున మత్తాలంబములు 2 చేయవలెను. ఉరఃశృంగములును అటులే చేయవలెను. అన్ని గోరికలనిచ్చునట్టి సందమగును.

52. శ్రీధరము

- శ్లో॥ వేదయుగైక్రవేదాశ్రే గర్భాస్యాచ్చతురంశతః
ద్వేభిస్తీభ్రమయుక్తే చైకైకంపదంచకల్పయేత్॥ 35
- ద్విభాగఃకర్ణ ఇత్యుక్తోభాగార్థంచైవకర్ణికా
సార్థభాగఃప్రతిరథో నిర్గమేవిస్తరేతథా॥ 36
- పుషకర్ణీచార్థభాగా త్రిభాగోభద్రవిస్తరః
నిర్గమశ్చైక్రభాగేన శిఖరాదిసముద్భవే॥ 37
- వేదాంశోభద్రవిస్తారస్తదధేసతునిర్గమః
ఛంద్రావలోకనం కుర్యాచ్చాద్యనుంటాసమన్వితం॥ 38
- విధేయంపూర్వవచ్ఛేషం వీరద్యంఛాద్యకాంతకం
నాగరోక్తవిధంమానం ప్రయుక్తంవాస్తువేదిభిః॥ 39

- ఉ క్తద్విక్రమ లేక ర్ణేనందనః సర్వతోభ వేత్
 ప్రసరభేనర్వతోభద్రం శృంగంమల్లతలంతథా॥ 40
- ద్వాపుష్పకాయతౌభద్రే తవంగాకారరూపిణౌ
 ప్రత్యంగేపుష్పకం కుర్యాచ్ఛాద్యఘంటాద్యలంకృతం॥ 41
- ఘంటాకుంభశుకాగ్రేచ జగతీమండపద్వికం
 పూర్వవచ్చవిధాతవ్యం ప్రశస్తంసర్వకామదం॥ 42
- శ్రీధరోఽయంసమాఖ్యాతః ప్రాసాదోదేవతాలయః
 లక్ష్మ్యానందయుతో నిత్యంకర్తుః సంతానవర్ధనః॥ 43

తా॥ విస్తారమును 12 భాగములుచేసి గర్భము 4 భాగములును, గోడ 1 భాగములును, అంధకారిక 1 భాగమును, మరల గోడ 2 భాగమును చేయవలెను. కర్ణము 2 భాగములును, కర్ణిక $\frac{1}{2}$ భాగమును, ప్రతిరథము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, మరల కర్ణిక $\frac{1}{2}$ భాగమును, భద్రము 2 భాగములును, భద్రముయొక్క నిర్గమము 1 భాగమును చేయవలయును. మరల భద్రము 4 భాగములును, నిర్గమము 2 భాగములును. దాని పైకప్పు ఘంటతో రచించవలయును. మిగిలిన పన్నులన్నియును పీఠము మొదలు పైకప్పువరకు నాగర పద్ధతిలోనే చేయవలెను. కర్ణములు రెండు వరుసలయందు నందనమును అంతటను చేయవలయును. ప్రరథమునను అంతటను భద్రమును మల్లతలమున శృంగమును భద్రమున 2 పుష్పకములును, అవితవంగములవలయును. ప్రత్యంగమున పుష్పకమును ఛాద్యమును, ఘంట మొదలైనవియును శుకనాసయందును ఘంట కుంభమును, జగతియును 2 మండపములును, మునుపటివలెనే చేయవలయును. దీనిని శ్రీధరప్రాసాదమందురు. ఐశ్వర్యమును, సంతానమును ఇచ్చును. (అనుబంధము 28, 29 పటములు చూడుడు)

53. విశాలము

శ్లో॥ తద్రూపశ్చ తదాకారో యుక్తః పూర్వాగుణైస్తథా
తృతీయః పుష్పకోశద్రవే విశాలః సర్వశాంతిదః॥ 44

తా॥ పూర్వము చెప్పిన శ్రీధరముయొక్క పద్ధతితోనే చేసి
భద్రమునమాత్రము మూడవ పుష్పకమును రచించినయెడల విశాల
మనిపించుకొనును.

54. దుందుబి

శ్లో॥ ఋత్వంకచంద్రవేదాశ్రే గర్భంతస్యాంతరాష్టకైః
భ్రమభిత్తిశ్చైకపాదా ద్విభాగాబాహ్యాభిత్తయః॥ 45

ద్విభాగఃకర్ణ ఇత్సుకోతస్యార్థంచైవకర్ణికా
కర్ణతుల్యః ప్రతిరథోవిస్తారేనిర్గమేతథా॥ 46

పునశ్చకర్ణికాబాగంవేదాంశోభద్రవిస్తరః
నిర్గమశ్చ తదర్థేన కర్తవ్యః శాంతిసిద్ధిదః॥ 47

వీతోపవీతజంఘాశ్చ మేఖలామల్లఛాద్యకం
శుకాగ్రంమండపాద్యంచ పూర్వమానప్రకల్పితం॥ 48

కర్ణేశ్వంగద్వయం కుర్యాన్నందనేనసమావృతం
ప్రతిరథేచతత్తుల్యం కర్తవ్యం శాంతిమిచ్ఛతా॥ 49

దిగ్విస్తరంచశిఖరం త్రయోదశసముచ్ఛితం
తద్రూపమానంమల్లంతు ఏకపక్షిస్తథాండకాః॥ 50

ఉరఃశ్వంగక్రమయోగే పుష్పకద్వయముద్గమే
ప్రత్యంగేపుష్పకంకుర్యాత్ తహగాకారరూపిణం॥ 51

ఘంటాకుంభశుకాగ్రేచ జగత్యాద్యంచపూర్వవత్
ఏవంవిధః ప్రకర్తవ్యః ప్రాసాదోఽయంతుదుందుభిః॥ 52

క్షేమంచాత్రసుభిక్షంచ నృపాదావర్ధతేప్రజా
ధర్మార్థకామమోక్షాణాంప్రాప్తిహేతురభీప్సితః॥ 53

తా॥ చతురశ్రప్రదేశమును 16 భాగములుచేసి గర్భము 8 భాగములును, అంధకారిక 1 భాగమును, గోడ 1 భాగమును, వెలుపలిగోడ 2 భాగములును చేయవలయును. కర్ణము 2 భాగములు కర్ణిక 1 భాగమును, ప్రతిరథము 2 భాగములును, విస్తారముగాని నిర్గమముగాని అదే విధముగా నుండవలయును. కర్ణిక మరల 1 భాగమును, భద్రముయొక్క విస్తారము 4 భాగములును, భద్రముయొక్క నిర్గమము 2 భాగములును, పీఠము, ఉపపీఠము, జంఘ, మేఖల, మల్లతలము, ఛాద్యము, శుకనాసికముందు మండపము మొదలైనవి పూర్వపు కొలతలప్రకారము చేయవలయును. కర్ణమున 2 శృంగములును, నందనముతో ఆవరించబడి యుండవలయును. ప్రతిరథమున గూడ అటులే చేయవలయును. శిఖరముయొక్క విస్తారము 10 భాగములును, ఎత్తు 13 భాగములును చేయవలయును. ఆ ప్రకారము మల్లతలమున 61 అండకములుండవలయును. ఉరఃశృంగములయొక్క క్రమయోగమున 2 పుష్పకములను పైకి చేయవలయును. ప్రత్యంగమునను పుష్పకమును చేయవలయును. ఆ పుష్పకముతవంగా కారముగనుండవలయును. ఘంట కుంభము శుకనాసికముందు జగతియివి యన్నియును పూర్వమువలెనే చేసినచో డుందుభియగును ఇది డేమమును సుభిక్షమును వృద్ధిని కలిగించును. కోరికలనిచ్చును,

(అనుబంధము 30, 31 పటములు చూడుడు)

55. ప్రాంతము

శ్లో॥ తృతీయంపుష్పకందద్యాత్ సభవేత్ ప్రాంతసంజ్ఞకః

ప్రాప్నోతిభోగంముక్తించ స్వర్గైవాప్రభుశాసనం॥

54

తా॥ ఉరఃశృంగమున మూడవ పుష్పకమును రచించినయెడల ప్రాంతమగును.

56. గరుడము

- శ్లో॥ త్యక్త్వాపుష్పకమేకంచ భద్రదంపంచాంశవిస్తరం
అలంకృతంసంవరణైఃప్రిభిరాభిగైశ్చనిర్గమః॥ 55
- ఏవంగరుడమాఖ్యాతంకుర్యాత్ యోవిష్ణుమందిరే
ప్రాప్నోతివిష్ణులోకంస యావదాభూతసంప్లవం॥ 56
- తా॥ పై జెప్పినదానియందోక పుష్పకమును తగ్గించి భద్ర
మును 5 భాగములు విస్తారముగాజేసి నిర్గమము 3 భాగములు చేసి
నచో గరుడమగును. ఇది విష్ణుమందిరమున చేసిరేవి విష్ణులోకము
లభించును.

57. చారువర్ధనము

- శ్లో॥ పునఃకుర్యాత్తదాభద్రముఃశృంగంవిమానకే
ప్రత్యంగాగ్రేపుష్పకశ్చ సభవేచ్ఛారువర్ధనః॥ 57
- వర్ధతేధనపుత్రైశ్చ జన్మజన్మనిభూతవే
ఆతన్తుభోగభోక్తాన్యైశ్చ స్వగైభూయోఽపవర్గభాన్॥ 58
- తా॥ విమానమునమరల భద్రమును ఉరఃశృంగమునుచేసి
ప్రత్యంగముపైన పుష్పకమును రచించినచో చారువర్ధనమగును.

58. సింహము

- శ్లో॥ మత్తాలంబద్వయంభద్రే సింహనామాసశోభనః
పార్వత్యాదికదేవీనాం సర్వాసాంశాంతిదాయకః॥ 59
- తా॥ భద్రమున మత్తాలంబములను 2 చేసినచో సింహ ప్రాసా
దమగును. దేవీ మందిరములకు ముఖ్యము.

59. పద్మము సంభవము

- శ్లో॥ ద్వితీయంచాప్రిప్రత్యంగే కుర్యాత్కుముదవచ్చతత్
పద్మసంభవనామానౌ కర్తవ్యోపరమేష్ఠినే॥ 60

తా॥ ప్రత్యంగమునకు ముసమువలె రెండవదానిని గూడ
రచించినచో పద్మము సంభవము అగును.

60. సువ్రతము

శ్లో॥ పద్మసంభవసంస్థానే తద్రూపేతదవస్థితే
కర్ణేప్రతిరథేచైవ క్రమాద్దద్యాత్పతీయకం॥ 61

పూర్వోద్గమసమాకార స్వరూపంలక్షణాన్వితం
ఉరఃశృంగంపరిత్యజ్య భద్రేదద్యాద్విపుష్పకం॥ 62

ప్రత్యంగకేపుష్పకవదసాసువ్రతసంజ్ఞకః
క్రియతేయైశుభం తేషామిహలోకేపరత్రచ॥ 63

తా॥ పద్మ సంభవ అనుదానినే ఉరఃశృంగమును తీసివేసి
కర్ణమునను ప్రతిరథమునను మూడవ శృంగమును రచించి భద్రము
నందు 2 పుష్పకములను ప్రత్యంగమున పుష్పకమువలె చేసినయెడల
సువ్రతమగును.

61. అమృతోద్భవము

శ్లో॥ తృతీయం పుష్పకందద్యాత్సభవేదమృతోద్భవః
యేనప్రాప్యేతామరత్వంభుక్తిశ్చత్రిదశైఃసహ॥ 64

తా॥ మూడవ పుష్పకమును రచించినచో అమృతోద్భవ
మగును. దీనివలన దేవత్వమును దివ్యలోకనివాసమును కలుగును.

62. గృహరాజము

శ్లో॥ కర్ణికాచైకభాగాస్యాచ్ఛేషంపూర్వప్రకల్పితం
షట్పంచాశంద్విశతకం వాస్తుసంస్థానమేవచ॥ 65

మహారఃశృంగంవిమానం ప్రత్యంగాద్యంసపుష్పకం
సర్వశృంగంనందనవత్ క్రమాత్ త్రిత్రిభిరావృతం 66

గృహరాజస్తదానామ కర్తవ్యఃసర్వదైవతే
కైలాససదృశంచైవ గృహంజన్మసునిశ్చలం॥ 67

తా॥ కర్ణిక 1 భాగముచేసి మిగిలినవి పూర్వమువలెనే చేయవలయును. చతురశ్రప్రదేశమును 16-16 భాగములు చేయవలయును. విమానమునందు గొప్పఉరఃశృంగమును రచించవలెను. ప్రత్యంగమునకు పుష్పకమును చేయవలెను. శృంగములన్నియును నందనమువలె 3-3 చుట్టూ ఉండవలయును. దీనిని గృహరాజమందుకు.

63. సిద్ధి కామము

శ్లో॥ బృహచ్చం గేమల్లతలం విమానస్తస్యచాగ్రతః

కార్యోవిమానఃప్రత్యంగే సిద్ధికామఃససిద్ధిదః॥ 68

తా॥ విమానముయొక్క పెద్దశిఖరమున మల్లతలమునుచేసి దానిముందు ప్రత్యంగమున విమానమును రచించినయెడల సిద్ధి కామమగును.

64. నందిఘోషము

శ్లో॥ తృతీయం పుష్పకం కుర్యాత్ కర్ణేప్రతిరథేతథా

నందిఘోషస్తదానామ సర్వదైవతవల్లభః॥ 69

తా॥ కర్ణమునను ప్రతిరథమునను మూడవ పుష్పకమును రచించినయెడల నందిఘోషమగును.

65. సునందనము

శ్లో॥ క్షేత్రేష్టాదశభాభక్తే త్రిభాగఃకర్ణవిస్తరః

రథోపరధికాచైవ ద్వాద్వాభాగాఃకల్పయేత్॥ 70

వేదాంశోభద్రవిస్తారస్తదధేనచనిర్గమః

ద్వాద్వాభాగాభ్రమౌభిత్తీ శేషంగర్భగృహంభవేత్॥ 71

కుర్యాచ్చమందరంకర్ణే పంచవింశతిరండకాః

పృథగ్ద్విభాగవిస్తారోనందనఃస్యాత్తదూర్ధ్వతః॥ 72

శతమూవేభవేద్రేఖా తథామల్లతలోద్భవా

ఘంటాకలశశోభాఢ్యా సర్వకామఫలప్రదా॥ 73

శృంగద్వయం ప్రతిర ధేవికంచోపర ధేతథా

ప్రతిపుష్పకయుతంధద్రం ప్రత్యంగంచసపుష్పకం॥ 74

ఏవంవిధః ప్రక రవ్యః ప్రాసాదోఽసౌసునందనః

భుక్త్వాతుభూమిజాభోగాన్ స్వర్గైనందతిభూపతిః॥ 75

తా॥ ఔత్తమును 18 భాగములుచేసి కర్ణము 3 భాగములు, రథము 2 భాగములు, ఉపరథము 2 భాగములును, భద్రము 4 భాగములును నిర్గమము 2 భాగములును చేయవలయును. గోడ 2 భాగములును, భ్రమము 2 భాగములును, లోపలి గోడ 2 భాగములును గర్భగృహము 6 భాగములును చేయవలయును. కర్ణమున మందరమునుచేసి 25 అండకములను చేయవలయును. మరియు 2 భాగముల విస్తారమును దానిపైన నందనమునుచేయవలెను. ప్రధానరేఖ 100 ఘంట, కలశము, వీనితో నలంకరించవలెను. భాగములచుట్టూ ఉండవలెను. మల్లతలముకూడ అటులేయుండవలెను. ప్రతిరథమున 2 శృంగములుండవలెను. ఉపరథమున 1 శృంగమును, భద్రమున 3 శృంగములును, ప్రత్యంగమున 1 శృంగమును, ఇట్లుచేసిరేని, సునందనమగును.

అనుబంధము 35, 36 పటములుచూడుడు)

66. తారాగణము

శ్లో॥ మహారాశృంగఃపుష్పకో విమానఃపంచభూమికః

తారాగణఃసనూఖ్యాతః ప్రాసాదోహ్యమరాలయః 76

తా॥ గొప్ప ఉరఃశృంగ పుష్పకమును 5 అంతస్తులను కలిగి

యుండెనేని తారాగణమగును.

67. బృహచ్ఛాలము

శ్లో॥ బృహచ్ఛాలం గేమల్లతలం తదగ్రేచవిమానకః

ప్రత్యంగంచైవతద్రూపం బృహచ్ఛాలఃసఉచ్యతే॥ 77

తా॥ పెద్దశృంగమున మల్లతలమును దానిముందు విమానమును

అటులే ప్రత్యంగమును కలిగియుండెనేని బృహచ్ఛాలమగును

68. హంసము

- శ్లో॥ కుర్యాత్పుత్రపుష్పకంచ కర్ణేప్రతిరథోర్ధ్వతః
తదానామ్నాహంసఃకలిబ్రహ్మణశ్చసదాప్రియః॥ 78
- తా॥ కర్ణమునను ప్రతిరథమునను 4-4 పుష్పకములు కలిగి
యున్నచో హంసమగును బ్రహ్మమందిరమువకు శ్రేష్ఠము

69. సర్వాంగసుందరము

- శ్లో॥ క్యూత్ద్విపుష్పకంకర్ణే సభవేత్ సర్వసుందరః
సర్వదేవేశుభఃశస్త్రః సర్వకామఫలప్రదః॥ 79
- తా॥ కర్ణమున 2 పుష్పకములను రచించిన యెడల సర్వాంగ
సుందరమగును.

70. పుష్ప విజయము

- శ్లో॥ వింశతిర్ధామవిస్తారో వేదాంశఃకర్ణవిస్తరః
త్రిభిర్భాగైఃప్రతిరథో నిర్గమోవిస్తరస్తథా॥ 80
- షడంశోభద్రవిస్తార స్త్రిభాగశ్చాస్యనిర్గమః
ద్వాద్వాభాగాభ్రమోభిత్తి శేషంగర్భగృహంభవేత్॥ 81
- కర్ణేష్ఠద్విబయంకుర్యాన్మందరంప్రసరధేతథా
ద్విపుష్పకయుతంభద్రం ప్రత్యంగేపుష్పకంతథా॥ 82
- మూలరేఖామల్లతవే షోడశాంతైశ్చవిస్తరః
సపుష్పవిజయోనామ్నా సర్వదేవహితాత్మకః॥ 83

తా॥ క్షేత్రమును 20 భాగములుచేసి కర్ణము 4 భాగములు,
ప్రతిరథము 3 భాగములు, భద్రము 6 భాగములు, దానియొక్క
నిర్గమము 3 భాగములు, భ్రమ 2 భాగములు, గోడ 2 భాగములు,
మిగిలిన గర్భగృహము కర్ణములు పృథ్వీబయమువలెను. ప్రసరధములు
మందరమువలెను, భద్రమున 2 పుష్పకములును, ప్రత్యంగమున పుష్ప

కములను, మల్లతలమున ప్రధానరేఖ 16 భాగముల విస్తారమును చేసినచో పుష్పవిజయమగును.

(అనుబంధము 32, 33 పటములు చూడుడు)

71. మేరువు

శ్లో॥ విమానంవృద్ధోరఃశృంగం పుష్పకంప్రతిభద్రకే
భద్రదేత్రిపుష్పకంకుర్యాత్ ప్రత్యంగేచైవపుష్పకం॥ 84

మేరుశ్చాసాసమాఖ్యాతఃకర్తవ్యఃసర్వదైవతే
మేరుశ్చేరూపమోదివ్యః సర్వరత్నమయోఽపిచ॥ 85

ఏతైశ్చలభ్యవేపుణ్యం పూజాస్యాచ్ఛివమోదకా॥

ఇతి అపరాజిత పృచ్ఛాయాం పుష్పకాదిప్రాసాదలక్షణాది
కారోనామద్విషష్ట్యుత్తరశతతమం సూత్రం-

తా॥ విమానము పెద్దదియును పొడవైనది యురఃశృంగము
దోను, భద్రమున 3 పుష్పకములును, ప్రతిభద్రమున 1 పుష్పకమును
ప్రత్యంగమున పుష్పకమును ఇట్లురచించిన యెడల మేరుప్రాసాద
మగును. (ఇట్లు అపరాజిత పృచ్ఛ 162వ సూత్రము)

(అనుబంధము 34వ పటము చూడుడు)

72. శ్రీధరము మొదలగు 40 భేదములు శుద్ధచ్ఛందములు

అపరాజిత 106వ సూత్రము

శ్లో॥ భూమిజాభూమికాక్రమైర్జంఘాహీనైశ్చభూమికైః
శృంగేశృంగయుతాఃకార్యా బహుశృంగసమాకులాః॥ 30

కర్ణేప్రతిరథేచైవ భద్రదేచప్రతిభద్రకే
మందారపుష్పకాఘంటావరాటాఃశుభలక్షణాః॥ 31

అపరాజిత పృచ్ఛ 163వ సూత్రము

శ్లో॥ అథాతఃసంప్రవత్యామి ప్రాసాదాన్ శ్రీధరాదికాన్
నామలక్షణసంయుక్తాన్ వాస్తువేదసముద్భవాన్॥ 2

- శ్రీధరోహేమకూటశ్చ సుభద్రోరిపుకేసరీ
పుష్పవిజయభద్రశ్చ శ్రీనివాసః సుదర్శనః॥ 3
- కుసుమోకేశరనామాచతథాచసురసుందరః
నంద్యావర్తశ్చపూర్ణశ్చ సిద్ధార్థః శంఖవర్ధనః॥ 4
- త్రైలోక్యభూషణఃపద్మోవజ్రబాహుర్విశామికః
కమలాద్భవహంసాచ లక్ష్మీధరోఽతివజ్రకః॥ 5
- రతిదేహఃసిద్ధికామః పంచచామరసంజ్ఞకః
నందిఘోషోమనూత్కీర్త్యః సుప్రభఃసురనందనః॥ 6
- హన్వోదుర్ధరోవిజయ త్రికూటోనవశేఖరః
పుండరీకఃసునాభశ్చ మహేంద్రః శిఖశేఖరః॥ 7
- వరాటఃసుముఖశ్చైతచత్వారింశత్ర్యక్షీర్తితాః
శుద్ధచ్ఛందాస్తథేతేచ మిత్రకాస్తుదశైవచ॥ 8
- శుద్ధానాంలక్షణంవక్ష్యే విభక్తింభాగసంఖ్యయా
తలచ్ఛందమలంకారైః ప్రయుక్తంవాస్తువేదిభిః॥ 9
- చతురశ్రీకృతేక్షేతే చతుర్వింశతిభాజితే
కర్తాఃప్రతిరథోభద్రం వేదైర్వేదైస్తథాప్తభిః॥ 10
- త్రినివాసఃప్రతిరథోభద్రంవేదాంశనిర్గమం
ద్వాద్వాభాగాతథాభిత్తీభ్రమణీవేదవిస్తరా॥ 11
- షడ్జరుకంభమాదాచ చతుష్షష్టిశ్చగర్భకః
సార్థాయామోమండపశ్చజగతీషుగుణోత్తమా॥ 12
- పీఠోపవీఠజంఘాశ్చ మేఖలాకూటచ్ఛాద్యకం
ప్రశస్తంనాగరేనామ భద్రదేచంద్రావలోకనా॥ 13
- కర్ణేభద్రేద్విద్విశ్మంగమేకంప్రతిరథేభవేత్
పంచవింశత్యండకస్తు శ్రీధరశ్చసురాలయః॥ 14
- ఘంటాకలశశుకాగ్ర పతాకాధ్వజశోభితః
శ్రీరానందోభవేన్నిత్యం స్వర్గేవాభూమిశాసనే॥ 15

తా॥ శ్రీధరము మొదలగు 40 ప్రాసాదములు శుద్ధచ్ఛందములు అందు శ్రీధరముయొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్రప్రదేశమును 24 భాగములుచేసి కర్ణము 4 భాగములు, ప్రతిరథము 4 భాగములు, భద్రము 8 భాగములు చేయవలెను. ప్రతిరథములు 3 భాగములు నిర్గమమును భద్రము 4 భాగములు నిర్గమమును చేయవలెను. గోడ 2 భాగములును, భ్రమణి 4 భాగములును మరల గోడ 2 భాగములును గర్భగృహము 8 భాగములును చేయవలెను. భ్రమణియొక్క మొదట షడ్జారుకమును రచించవలెను. మండపము $1\frac{1}{2}$ విస్తారమును జగతి 3 భాగములును పీఠము, ఉపపీఠము జంఘ, మేఖల, కూటము, ఛాద్యము. ఇవి నాగరపద్ధతితోనే చేయవలెను. భద్రమున చంద్రావలోకనమును చేయవలెను. కర్ణమునను భద్రమునను 2-2 శృంగములును, ప్రతిరథమున 1 శృంగమును, చేయవలెను. మొత్తము 26 అండకములతో శ్రీధరమగును. ఘంటకలశము, శుకనాసిక, పతాకము, ధ్వజము ఇవియన్నియునుండవలెను. ఇది ఒక్కటే అంతస్తుకలది.

73. శ్రీధరము మడియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ అథాన్యాన్ కథయిష్యామః ప్రాసాదాన్ సూక్ష్మలక్షణాన్
పంచాశతమిహోత్కవిష్టాన్ ప్రాసాదాన్ శ్రీధరావికాన్ ॥ 1
శ్రీధరో హేమకూటశ్చ సుభద్రోతిపుణేనరీ
పుష్పవిజయభద్రశ్చ శ్రీనివాసః సుదర్శనః ॥ 2
భగవత్యాః ప్రియాహ్యేతే తథాకుసుమశేఖరః
దేవస్యశతభోర్దయితః ప్రాసాదః సురసుందరః ॥ 3
సంద్యావర్తశ్చ పూర్ణశ్చ సిద్ధార్థశంఖవర్దనః
త్రైలోక్యభూషణశ్చేతి పద్మస్తుబ్రహ్మణః ప్రియః ॥ 4

- వజ్రబాహుర్విశాలాఽచ్చ తథాన్యఃకమతోద్భవః
హంసర్వబుద్ధితీఖ్యాదాః ప్రాసాదాఃబ్రహ్మణఃప్రియాః॥ 5
- లక్ష్మీనిరాజ్యప్రాసాదో వసతౌమధువిద్విగః
మహావజ్రోరతీతనుః సిద్ధికామస్తథాపరః॥ 6
- పంచచామరసంజ్ఞ శ్చ నంది ఘోషాఖ్యవచ
మనూత్కీర్ణఃసుప్రభశ్చ సురానందోఽథవార్హణః॥ 7
- దుర్ధరోవిజయశ్చైవ త్రికూటోనవశేఖరః
పుండరీకఃసునాభశ్చ మహేంద్రశిఖిశేఖరః॥ 8
- చరాటఃసుముఖఃశుద్ధ శ్చ త్వార్లింశదితీతాః
మృశకాస్తు యశప్రోక్తామిథఃకర్మప్రభేదతః॥ 9
- విజ్ఞేయోనందసంజ్ఞ శ్చ మహాఘోషస్తథాపరః
వృద్ధిరామాభిధానశ్చ ప్రాసాదోఽస్యోవసుంధరః॥ 10
- ముద్గకోఽథబృహచ్ఛాలస్తదేవచసుధాధరః
సంవరాఖ్యఃశుకనిభస్తథా సర్వాంగసుందరః॥ 11
- పంచాశ్యదేవంకథితా ప్రాసాదానాంయథాక్రమమ్
ఇదానీం లక్ష్మణోబ్రూమః శ్రీధరంసర్వకామికం॥ 12
- చల్లభంసర్వదేవానాం పుణ్యానాంకారణం
చరం చతురశ్రీకృతేక్షేత్రే చతుర్వింశతిభాజితే॥ 13
- ద్వాదశాఖిలకర్ణేషు కర్ణశృంగాణియోజయేత్
విస్తారంచచతుర్భాగ మేకైకస్యవినిర్దిశేత్॥ 14
- పరస్పరంచవిష్కంభో ద్విపదోఽత్రవిధీయతే
ద్వ్యంశానికర్ణభద్రాణి నిర్ణమశ్చార్థభాగికః॥ 15
- కర్ణఃకర్ణపదేఽన్యఃస్యాత్ పదార్థార్థేన విస్తృతః
వారిమగ్నోవిధాతవ్యోమధ్యగఃపూర్వమానయోః॥ 16

భద్రదస్యమానముద్విష్టం విస్తారాద్దశభాగి
కం నిర్గమశ్చత్రిభిర్భాగైః సమసూత్రసమాహితః॥ 17

ద్విపాదాబాహ్యభిత్తిస్తు ద్విపాదాచాంధకారికా
భవేచ్ఛతపదఃకందో గర్భఃషడ్త్రైశదంశకః॥ 18

ద్విపదఃకర్ణకందశ్చ ప్రత్యంగంపదికంస్మృతం
నిర్గతంచార్థభాగేన చతుర్దిక్షువ్యవస్థితం॥ 19

భాగేననిర్గతాకార్యా శాలాచాస్యచతుష్పదా
అభ్యంతరం బాహ్యభిత్తేః కందస్యచతథాబహిః॥ 20

ఉభయోరంతరంకార్యం విస్తారాత్పంచభాగికం
అంతరాలంచకుర్వీత శృంగంతచ్ఛచతుష్పదం॥ 21

విభాగస్తాదృశోఽస్యస్యాత్ బాహ్యశృంగస్యయాదృశః
భిత్తికందాంతరావేచ కార్యంషడ్దారుకంబుధైః॥ 22

తా॥ ఉన్నతమైన ప్రాసాదములు 50 శ్రీధరము మొదలు 8 దేవిక్రిపియములు, కుసుమశేఖరము 1 శివునకు ప్రియము. నంద్యావర్తము మొదలు 10 బ్రహ్మకు ప్రియములు. లక్ష్మీధరము 1 విష్ణువునకు. మిగిలినవి సమస్త దేవతలకుపయోగములు. అందు శ్రీధరము మొదలయిన 40 శుద్ధజాతి ప్రాసాదములను 10 మిశ్రజాతిప్రాసాదములను చెప్పచున్నాడు. అందు శ్రీధరప్రాసాద మెట్లు రచించవలయుననగా చతురశ్రప్రదేశమును 24 భాగములుచేసి అన్ని కర్ణములయందు 12 కర్ణశృంగములనుచేసి ఒక్కొక్కదానికి విస్తారము 4 భాగములును నిర్గమము 2 భాగములును, భద్రకర్ణములు 2 భాగముల విస్తారమును నిర్గమము $\frac{1}{2}$ భాగమును, కర్ణము కర్ణపదమున $\frac{1}{2}$ భాగము విస్తారమున జలాంతరమును చేయవలయును. భద్రముయొక్క విస్తారము 10 భాగములు చేయవలెను. నిర్గమము 3 భాగములు చేయవలయును. వెలుపలి గోడ 2 భాగములును, అంధకారిక 2 భాగములును, కంఠము 100 భాగములు, గర్భము 36 భాగములును, కర్ణము

3 భాగములును ప్రత్యంగము 1 భాగమును, వానియొక్క నిర్గమము
 1 భాగమును, శాల విస్తారము 4 భాగములును, 1 భాగము నిర్గమ
 మును చేయవలెను. లోపలను వెలుపలను గోడ విస్తారమునుండి 5వ
 భాగము చేయవలెను. అంతరాలమును రచించి శృంగము 4 భాగ
 ములు చేయవలెను. వెలుపలి శృంగమునకెట్లో అట్లే భాగములు
 చేయవలెను. గోడయొక్కయు కందముయొక్కయు మధ్యపడ్డారుక
 మును చేయవలెను.

సమరాంగాణ 57వ ఆధ్యాయము

- శ్లో॥ రీతికాశోరణయుతం చతుర్ది యుమనోరమం
 పురతోమండపంకుర్యాత్ సర్వలక్షణసంయుతం॥ 23
- భాగైఃపంచాశతాకుర్యాదస్యమానమిహోర్ద్వగం
 ఏషాంమధ్యేసవింశత్యా ప్రవిధేయాస్తులోదయాః॥ 24
- తేషాంమధ్యే౭౦శతైః పడ్భిర్వేదీబంధోవిధీయతే
 నవధాభాజితేతత్ర వేదీబంధేనమైఃపదైః॥ 25
- కుంభశ్చతుష్పదస్తత ద్విపదస్తుమసూరకః
 భాగేనాంతరపత్రంస్యా న్మేఖలాద్విపదాఃస్మృతాః॥ 26
- మూలభాగాస్తుయేతైఃస్యా జ్ఞంఘాదశభిరుచ్చితాః
 ద్విపదామేఖలాప్రోక్తా ద్వియంశేచాంతరపత్రకే॥ 27
- అథసాదూర్ధ్వపట్టస్యదలపట్టస్యచోపరి
 పోడశాంశావిధాతవ్యాస్తతైతత్కర్మవార్చయేత్॥ 28
- భాగేనరూపధారాస్యాత్ సార్థాసార్థాచఆసనమ్
 వేదీభాగత్రయోత్సేధాద్వయే...నాసనపట్టకః॥ 29
- సార్థభాగేనకర్తవ్యమూర్ధ్వంచంద్రావలోకనం
 ఆసనస్యోర్ధ్వతఃస్తంభాః సార్థపంచపదాఃస్మృతాః॥ 30
- భాగేనోచ్చాలకంకార్యం కీర్షంసార్థపదోన్నతం
 పట్టఃస్యాద్ ద్విపదోత్సేధ ప్రేషదశ్చాద్యవిస్తరః॥ 31

లంబనంతుతదర్ధేన యథాశోభమథాపివా

ఉద్ధ్వేనాంతరపత్రస్య కల్ప్యతేఽపియథాక్రమమ్॥

33

కోణేషుకూటఃకర్తవ్యో వివిధైఃకర్మసంభ్రమైః

విస్తారఃస్వాచ్ఛతుర్భాగస్తేషాషడ్భాగఉచ్ఛయః॥

33

కర్ణాఘంటాసమాయుక్తాః కూటమానంవిధీయతే

తత్రమూర్తిక్రమాత్కుర్యాదేకైకంచతదూర్ధ్వతః॥

34

తా॥ ఇత్తడి తోరణములు నలువైపుల రచించవలెను. ముందు నైపున మండపమును శాస్త్రోక్తప్రకారము నిర్మించవలెను. ఎత్తు 50 భాగములును దూలముపై మట్టమువరకు 20 భాగములుండవలెను. వేదీబంధము 6 భాగములు చేయవలయును. వేదీబంధము సమాన భాగములు 9 చేయవలయును. కుంభము 4 భాగములు, మసూరము 2 భాగములు, అంతరపత్రము 1 భాగము, మేఖల 2 భాగములు చేయవలయును. ప్రధాన భాగములు జంఘ 19 భా-యెత్తు, మేఖల 2 భాగములు, అంతరపత్రము 2 భాగములు, అధఃపట్టము, ఉర్ధ్వ పట్టము, దలపట్టము 16 భాగములు చేయవలయును. రూపధారక భాగము $1\frac{1}{2}$ - $1\frac{1}{2}$ సైన్యములు, వేది 3 భాగములు, ఆసనపట్టము 2 భాగములు, పైన చంద్రావలోకనము $1\frac{1}{2}$ భాగము, అధిష్ఠానము యొక్క పైన స్తంభములు $5\frac{1}{2}$ భాగములు, ఉచ్చాలకము 1 భాగమును, శిఖరము $1\frac{1}{2}$ భాగము, పట్టము 2 భాగములు, చాద్య విస్తరము 3 భాగములు, లంబము $1\frac{1}{2}$ భాగము చేయవలయును. అంతర పత్రమునకు పైన మూలలయందు కూటములు అనేక విధములుగా రచించవలెను. వాని విస్తారము 4 భాగములును, యెత్తు 6 భాగములును, పైన ఘంటయును రచించవలయును. వానియందు దేవతా రూపములను రచించవలెను.

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

- శ్లో॥ తేమాంచతుర్వ్యతాకార్యా విస్తారాదుచ్ఛయాదపి
చత్వార ఏకకర్ణేస్య రేవంసర్వేషుషోడశ॥ 35
- సింహకర్ణస్యవిస్తార మాసంస్యాదష్టభాగికం
షడ్భాగస్యతథోత్సేధో రధికైశ్చవిభాషణం॥ 36
- గుణతారసమాయుక్తః శూరసేనాభిధానకః
సింహకర్ణోవిధాతవ్యః సర్వకర్ణసమాకులః॥ 37
- సింహకర్ణోదయాదూర్ధ్వ మురోమంజరికాభవేత్
విస్తారాదష్టభాగాసాపుచ్ఛాయాన్నవభాగికా॥ 38
- లతాపంచకసంయుక్తా మంజరీస్యాత్ సుశోభితా॥
గ్రీవాసాదోనభాగాస్యాదండకంభాగముచ్ఛితం॥ 39
- చంద్రికాచార్ధభాగేన కలశశ్చైవభాగికః
కూటమూర్ధ్నిద్వితీయాస్యాదురోమంజరికాతథా॥ 40
- భాగద్వాదశవిస్తీర్ణా సాధేనత్రిదశోచ్ఛితా
భాగమేకంభవేగ్రీవా సార్ధభాగేనచాండకం॥ 41
- కర్పూరంచార్ధభాగేన కిలశశ్చద్విభాగికః
ఉరఃశిఖరకాణ్యప్టౌ భవంత్యేవంచతుర్దిశం॥ 42
- ద్వితీయకూటకస్యోర్ధ్వే కర్తవ్యామూలమంజరీ
భాగషోడశవిస్తారా పదాష్టాదశకోదయా॥ 43
- స్కంధమానంహిసర్వేషాం యథోక్తంశతవాస్తుని
గ్రీవాసార్ధపదాంశాస్యాదండకం ద్విపదాన్వితం॥ 44
- కంకతీఫలతుల్యాని కుర్యాత్సర్వాండకానిచ
ద్విపదంచాండకాయుగ్మం కార్యంసామలసారకం॥ 45
- తస్యోపరిస్యాత్కలశో వర్తులస్త్రిపదోచ్ఛితః
తోరణైర్మ కరైఃపత్త్రైఃసాశ్చైశ్చసమరాలక్తైః॥ 46

హస్తీతుండైఃసమాక్షీర్ణ మస్సరోగణభూషితం

ఈదృశంశ్రీధరంకుర్యాత్ సర్వాలంకారభూషితం॥ 47

శ్రీధరంకారయేద్యస్తు కీర్త్యర్థమపిమానవః

ఇహైవలభతేసౌఖ్య కుముత్రేంద్రత్వమాపుయాత్॥ 48

భోగాభుక్త్యాపుమాన్స్వర్గం నీయతేచ

పదేపదే సర్వపాపవినిర్మూలః శాంతశ్చస్యాన్నసంశయః॥ 49

తా॥ ఒక్కొక్క మూలను 4 కర్ణములు చేయవలయును.

అన్నియును సమానమైన విస్తారమును యెత్తును కలిగియుండవలెను. సింహకర్ణము యొక్క విస్తారమును 8 భాగములుచేసి యెత్తు 6 భాగములు చేయవలెను. రథికములుకూడ రచించవలెను. విస్తారమునకు మూడురెట్లు గూరసేనమను సింహకర్ణములుండవలెను. సింహకర్ణము లకుపైన ఉరోమంజరియుండవలెను. విస్తారము 8 భాగములును, ఎత్తు 9 భాగములును, 5 లతలతో మంజరి చక్కగా నుండవలెను. గ్రీవ $\frac{3}{4}$ భాగమును, అండకము 1 భాగమును, చంద్రిక $\frac{1}{2}$ భాగమును, కలశము 1 భాగమును, కూటశిఖరము 2 భాగములును, ఉరోమంజరి 12 భాగములు, విస్తారమును ఎత్తు 30 $\frac{1}{2}$ భాగములును, గ్రీవ 1 భాగమును, అండకము 1 $\frac{1}{2}$ భాగమును, కపరి $\frac{1}{2}$ భాగమును, కలశము 2 భాగములును, ఉరఃశృంగములు 8 యును. ఇట్లు నలువైపులారచించవలెను. రెండవ కూటముపైన మూలమంజరిని చేయవలయును విస్తారము 16 భాగములు, ఎత్తు 18 భాగములు నుండవలయును. స్కంధము అన్నిటికి గ్రీవ 1 $\frac{1}{2}$ భాగము, అండకము 2 భాగములు అండకములన్నియు మాదీఫలములవలె నుండవలెను. మండకలు రెండును 2 భాగములుండవలయును. ఆమలసారము 2 భాగములు దానిపైన కలశము గుండ్రముగా 3 భాగముల యెత్తు తోరణములు, మకరములు, పత్రములు, హంసలు కలిగియుండవలెను. ఏనుగుతోండ

ములు, అప్పరసలు ఇట్లు రచించినయెడల శ్రీధరమగును. దీనివలన కీర్తి ఇహసౌఖ్యము, పుణ్యము లభించును.

(అనుబంధము 37, 38, 39, 40 పటములు చూడుడు)

74. హేమకూటము

అపరాజిత 163వ సూ॥

- శ్లో॥ చతురశ్రీకృతేక్షేత్రే శతమూలవిభాజితే
ద్విభాగఃకర్ణ ఇత్కుక్తఃసార్ధః ప్రతిరథోభవేత్ ॥ 16
- త్రిభాగోభద్రవిస్తారో నిర్గమస్తుతదర్ధతః
అర్ధభాగఃప్రతిరథనిర్గమశ్చప్రకీర్తితః॥ 17
- భాగఃభాగంభ్రమోభిత్తిః కేషంగర్భగృహంభవేత్
మండోవరజగత్యాద్యం పూర్వమానప్రకల్పితం॥ 18
- కర్ణేచనందనంకుర్యాత్ కేశరీప్రరథేభవేత్
భద్రదేశ్యంగద్యయంకుర్యాత్ తిలకంతిలకోపరి॥ 19
- రేఖాషడంశవిస్తారా తిలకంసార్ధముచ్ఛితం
ప్రత్యంగంనష్టకర్ణంచ హేమకూటఃసడచ్యతే॥ 20
- హేమరత్న పురేరమ్యేహేమప్రాకారకోభితే
ఈప్సితంలభతేరాజ్యం స్వర్గేవాభూమిశాసనే॥ 21

తా॥ చతురశ్రప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి కర్ణము 2 భాగములు, ప్రతిరథము $1\frac{1}{2}$ భాగము, భద్రము 3 భాగములు భద్రము యొక్క నిర్గమము $1\frac{1}{2}$ భాగము, ప్రతిరథముయొక్క నిర్గమము దాని విస్తారముతో సగము చేయవలెను. గోడ 1 భాగము, భ్రమము 1 భాగము, గోడ 1 భాగమును, గర్భము 4 భాగములును చేయవలెను మండోవరజగతినుండి పూర్వము చేసినట్లే చేయవలెను. కర్ణము నందనమువలె రచించవలెను. ప్రతిరథము కేశరివలె రచించవలెను. భద్రమున 2 శృంగములుండవలెను. తిలకముపైన తిలకమును రచించ

వలెను. రేఖ 6 భాగముల విస్తారము చేయవలెను. తిలకము 1 $\frac{1}{2}$ ఎత్తు చేయవలయును. ప్రత్యంగము కర్ణములేకుండా చేయవలెను. హేమ కూటమని చెప్పుదురు. ఒక్కటే అంతస్తు 29 కలశములు కలిగి యుండును. (అనుబంధము 41, 42 పటములుచూడుడు)

75. హేమకూటము మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

- శ్లో॥ హేమకూటమథబ్రూమః శుభలక్షణసంయుతం
సర్వవిద్యాధరస్థాన మాశ్రయఃసహనాకినః॥ 50
- చతురశ్రీకృతేక్షేత్రే షడ్వింశత్యంశభాజితే
తత్రస్యఃషట్పదాఃకర్ణాః శాలాద్వాదశభాగికాః॥ 51
- నిర్గతాశ్చత్రభిర్భాగైర్భవంత్యేతాశ్చతుర్దిశం
అష్టభాగాయతాభూయో నిర్గమశ్చత్రభిఃపదైః॥ 52
- చతుఃస్తంభాశ్చతుష్పర్వాదిత్యు సర్వాస్వయంవిధిః
కర్ణశాలాంతరంకార్యం పదేనైకేనవిస్తృతం॥ 53
- ప్రవిష్టంతత్పదేనైకం తదేవాత్రజలాంతరం
పదేనకర్ణకోణాస్యాత్ ప్రత్యంగేపదవిస్తృతే॥ 54
- నిర్గతేచార్థభాగేన సమమూనేమనోరమే
ద్విపదారథికాభద్రే నిర్గతార్థపదేనసా॥ 55
- చతుష్కర్ణేషుకర్తవ్యం గూఢమేవంతుధీమతా
బాహ్యాభిత్తేస్తువిస్తార స్త్రిపదఃపరికీర్తితః॥ 56
- చతుఃషష్ఠిపదోగర్భస్తద్భిత్తిస్త్రిపదాభవేత్
త్రిపదంకర్ణమానంస్యాద్ వారిమూర్గేణసంయుతం॥ 57
- పదార్థంవారిమూర్గఃస్యాత్ పదమస్యప్రవేశకః
శాలాష్టపదవిస్తీర్ణా భాగార్ధేనవినిర్గతా॥ 58
- చతుర్భాగాయతాభద్రం పునర్భాగార్థనిర్గతం
తలన్యాసోహేమకూటే విభక్తపదనిశ్చయాత్॥ 59

అస్యాక్రమేండపంకుర్యాన్యహంతంగుణపూజితం

ఊర్ధ్వంతు హేమకూటస్య ద్విగుణంస్యాత్కూలాధికం॥ 60

తా॥ ఈశ్వరునకు ముఖ్యమైన హేమకూటముయొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్రప్రదేశమును 26 భాగములు చేసి కర్ణములు 6-6 భాగములును, శాల 12 భాగములును, మిగిలిన 2 భాగములు జలాంతరమును చేయవలెను. నలువైపులా నిర్గమము 3 భాగములు చేయవలెను. మరల 8 భాగములు విస్తారమును, 3 భాగములు నిర్గమమును చేయవలెను, నలువైపుల 4 స్తంభములును, కర్ణ శాల ప్రవేశము 1 భాగమును, విస్తారము 1 భాగమును జలాంతరమును చేయవలెను. కర్ణమున 1 భాగము కోణము చేయవలయును. ప్రత్యంగము 1 భాగము విస్తారమును నిర్గమము $\frac{1}{2}$ భాగమును, ఇట్లు అన్నియును సమముగా రచించవలెను. భద్రమున రథిక 2 భాగములును, దాని నిర్గమము $\frac{1}{2}$ భాగమును, ఇట్లు నాలుగు కర్ణములయందు రచించవలెను. వెలుపలి గోడ విస్తారము 3 భాగములును, గర్భ గృహము 8 భాగములును, గోడ 3 భాగములును, 3 భాగములు కర్ణమును జలాంతరముతోగూడ చేయవలెను. జలాంతరము $\frac{1}{2}$ భాగముండవలెను. ప్రవేశము 1 భాగము చేయవలయును. శాల 8 భాగములు విస్తారమును, నిర్గమము $\frac{1}{2}$ భాగమును చేయవలయును. మరల భద్రమును 4 భాగముల విస్తారమును, నిర్గమము $\frac{1}{2}$ భాగమును చేయవలయును. ఇది హేమకూటమునందు అంతస్తుభాగ పద్ధతి. దీని ముందు హండపమును రచించవలయును. ఆ హండపము గొప్పదియును లక్షణాన్వితమును అయియు ఉండవలయును. హేమకూటముయొక్క పైభాగము రెట్టింపుగాను 16వ వంతు (వీసము) అధికముగా నుండవలయును.

- శ్లో॥ అథస్తాదాసనంతస్య సప్తభాగసముచ్చితం
భాగేనై కేనఘరకే నమధ్యేపూర్వమానయోః॥ 61
- అతఃఊర్ధ్వంపునర్హ్యుఃపాదమానమనుక్రమాత్
సప్తభాగోన్నతంకుర్యాద్ వేదీబంధంనుశోభనం॥ 62
- తస్యార్ధంకుంభకస్యార్ధ భాగేనకలశోన్నతిః
పదార్ధేనాంతరంపత్రం యథాశోభంవిధీయతే॥ 63
- సార్ధంపదంపునఃప్రోక్తాకపోతాలీసుశోభనా
దశభాగోచ్చితాజంఘా కర్తవ్యాతిసులక్షణా॥ 64
- అస్యోపరివిధాతవ్యం భరణం ద్విపద్మోచ్చితం
మేఖలాంతరపత్రేతు విధీయేతేపదత్రయే॥ 65
- అథస్తాన్మేఖలాయాస్తుఘరకస్యతథోపరి
ఏకోనవింశతింభాగానంతరంసంప్రచక్షతే॥ 66
- కర్మప్రమాణమేతస్య పృథజ్మధ్యేభిధీయతే
ద్విపదంరాజాసనంస్యా ద్వేదీచాస్యచతుష్పదా॥ 67
- భవత్యాసనపట్టస్య కల్పనాభాగమానతః
సార్ధంభాగద్వయంకార్య మూర్ధ్వంచంద్రావలోకనం॥ 68
- స్తంభానాసనపట్టార్ధేనయుంజ్యాదప్టభాగితాన్
భరణస్తంభశీర్షేచ ప్రత్యేకంపదకేస్త్యుతే॥ 69
- ద్విపదశ్చార్ధపట్టఃస్యాచ్ఛాచ్ఛాద్వ్యకేనసుశోభితః
త్రిపదంఛాద్వ్యకంతత్ర విస్తారేణప్రకీర్తితం॥ 70
- ఏతన్నానంసమాఖ్యాత మలిందేమచతుర్దిశం
ఊర్ధ్వమంతపత్రస్య కథయామోయథాక్రమం॥ 71
- షట్పదేకర్ణవిస్తారేసప్తాంశాకర్ణమంజరీ
గ్రీవామర్ధపదంకుర్యాత్ పదమేకంతథాండకమ్॥ 72
- అర్ధాంశాచంద్రికాచస్యాదేకాంశః కలశోచ్చయః
అస్యోరోమంజరీకార్యావిస్తరేణచతుష్పదా॥ 73

గ్రీవాండ కేవిధాత వ్యే భాగేనాధేనకుంభకః.

సింహకర్ణస్తుక ర్తవ్యో ద్విపదోఽస్యైవమధ్యతః॥ 74

ఇత్థంపంచాండకాకర్ణేహేమకూటేషుకీర్తితాః.

అష్టాంశవిస్తృతంకుర్యాదుదయేనచషట్పదం॥ 75

అలింబస్యోర్ధ్వభాగస్థం సింహకర్ణంమనోరమం.

సింహకర్ణేద్విభాగస్థం ద్వాదశాంశకవిస్తృతాం॥ 76

ఉరోమంజరికాంకుర్యాత్ త్రయోదశపదోచ్ఛితాం.

సప్తాంశవిస్తృతస్కంధో గ్రీవాచపదముచ్ఛితా॥ 77

అండకంసార్ధభాగేన చంద్రికార్ధపదాస్మృతా.

ఆకాశలింగంకుర్వీత ద్విపదంసుమనోరమం॥ 78

విస్తారోమూలమంజర్యా భాగవింశతినమితః.

ఉచ్ఛ్రాచ్చయోఽస్యైకవింశత్యా స్కంధోద్వాదశభాగికః॥ 79

తా॥ దానికి దిగువ 7 భాగముల యెత్తున పీఠమును రచించవలెను. 1 భాగము ఖురకమును చేయవలయును. మధ్యను చేయరాదు దానిపైన వరుసగా 7 భాగముల యెత్తు వేదీబంధమును, అందులో సగము యెత్తు (3 1/2) కుంభమును, శేషించిన సగము యెత్తు (3 1/2) కలశమును చేయవలయును. అంతరపత్రము 1/2 భాగమును, 1 1/2 భాగము కపోతావి, జంఘ 10 భాగములు, దానిపైన భరణము 2 భాగములు, మేఖల అంతరపత్రము 3 భాగములు, అడుగున మేఖలలును, దానిపైన ఖురకమును రచించవలయును. 19 భాగములుండవలయును. రాజపీఠము 2 భాగములు, వేదిక 4 భాగములు, పీఠము యొక్క పట్టము 1 1/2 భాగము, పైన చంద్రావలోకనము 2 భాగములు, స్తంభములను పీఠపట్టముయొక్క సగముతోకలిపి 8 భాగములు చేయవలెను. స్తంభముపైన భరణము 1 భాగము, అర్ధపట్టము 2 భాగములు, ఛాద్యముతో నలంకారముగా నుండవలయును. ఛాద్యము 3 భాగములు విస్తారము, ఈ కొలత నాలుగువైపుల అలింబముల య-

దుండవలెను. అపైన అంతరపత్రమును చెప్పచున్నాడు. కర్ణము యొక్క విస్తారము 6 భాగములును కర్ణమంజరి 7 భాగములును, గ్రీవ 1/2 భాగమును, అండకము 1 భాగము, చంద్రిక 1/2 భాగము, కలశము 1 భాగము, దీనికి ఉరోమంజరి 4 భాగముల విస్తారమును, గ్రీవ అండకమునుచేసి కుంభము 1/2 భాగమును, సింహకర్ణములమధ్య 2 భాగములు చేయవలయును. ఇట్లు 5 అండకములు కర్ణమున రచించ వలయును. అండకముల విస్తారము 8 భాగములును, ఎత్తు 6 భాగములును, అలిండుములయొక్క పైభాగముననున్న సింహకర్ణములు అండముగా నుండవలయును. 2 భాగములుగల సింహకర్ణములయందు ఉరోమంజరిని 12 భాగముల విస్తారముతోను, 13 భాగముల యెత్తుతోను రచించవలయును. స్కంధము 6 భాగముల విస్తారమును, గ్రీవ 1 భాగము యెత్తును, అండకము 1 1/2 భాగమును, చంద్రిక 1/2 భాగమును, అకాశలింగము చక్కగా 2 భాగములతో రచించవలెను. ప్రధాన మంజరియొక్క విస్తారము 20 భాగములును, ఎత్తు 21 భాగములను, స్కంధము 12 భాగములును కలిగియుండవలెను.

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

- శ్లో॥ పంచభౌమస్తు కిర్తవ్యో యథాచాతుఃసజాయతే
ప్రథమాభూమికాతత్ర పంచభాగావిధీయతే॥ 80
- పరాపరార్థభాగేన న్యూనాన్యూనావిధీయతే
స్కంధమానం విధాతమ్యం పదేనై కేనచోన్నతం॥ 81
- విభజ్యదశ ధాతుర్యాలతాః పంచాతిసుందరీః
హేమకూటస్యకర్ణేషు ప్రత్యంగేనరకిన్నరాః॥ 82
- అన్యేతిలకకూటాశ్చ కర్తవ్యాస్తునిరంతరాః
ఈదృశీమంజరీహైమే విధేయాకూటనిర్గతాః॥ 83
- గ్రీవాసార్థపదాప్రాక్తా విస్తారాదప్యభాగికా
అండకంద్విపదోత్సేధ మేకాదశపదాయతం॥ 84

చంద్రికాసార్థభాగోచ్చా విస్తారాన్నవభాగికా
త్రిషదశకలశఃకార్యోవిస్తారేణోచ్చయేణచ॥ 85

ఏవంవిధంవిధత్తేయో హేమకూటంమనోరమం
సక్రీడతీపుమాకొన్నరే యావత్క్రీడాపినాకినః॥ 86

తా॥ 5 అంతస్తులతో చక్కగా రచించవలెను. మొదటి అంతస్తు 5 భాగములు చేయవలెను. దాని తరువాత ఒక్కొక్క అంతస్తు $1\frac{1}{2}$ భాగము చొప్పున తగ్గించుచుండవలెను. స్కంధము 1 భాగము యెత్తుండవలెను. దానిని 10 భాగములుచేసి మిక్కిలి ఆందముగానుండునట్లు 5 లతలను రచించవలయును. హేమకూటము యొక్క కర్ణకూటములయందును పంజరములయందును నరరూపములను కిన్నిరాదిరూపములను రచించవలయును. ఇతర తిలకముల యొక్క కూటములందును తప్పక ఆయా రూపములను నిర్మించుచుండవలయును. కూటములయొక్క నిర్గమమును మంజుడియును ఇట్లు చేయవలయును. గ్రీవ $1\frac{1}{2}$ భాగము యెత్తును విస్తారము 8 భాగములును అండకము 2 భాగముల యెత్తును 11 భాగముల విస్తారమును, చంద్రిక $1\frac{1}{2}$ భాగము యెత్తును విస్తారము 9 భాగములును, కలశము ఎత్తు 3 భాగములును, విస్తారముకూడ 3 భాగములును, ఇట్లు చక్కగా రచించినయెడల హేమకూటమగును. ఇది స్వర్ణమున శివసాన్నిధ్యమున నుండదగిన పుణ్యమును లభింపజేయును.

(అనుబంధము 43, 44వ పటములు చూడుడు)

76. సుభద్రము

అపరాజిత 163వ సూత్రము

శ్లో॥ ఋత్వంకచంద్రవేదాశే వేదర్తుగర్భఉచ్చ్యతే
శశీచంద్రశ్చంద్రశ్చ భ్రమోభిత్తిశ్చకల్పితాః॥ 22

వేదకర్ణఋతుభద్ర ముదకాంతరభూషితం
కర్ణేచసర్వతోభద్రం భద్రదేచంద్రావలోకనం॥ 23

దిగ్భాగంమూలశిఖరం ఘంటాకలశభూషితం

సుభద్రోనామవిజ్ఞేయః సర్వకల్యాణకారకః॥

24

తా॥ చతురశ్రమును 10-10 భాగములుచేసి మధ్య 4-4 గర్భమును, 1 భాగముచుట్టూ గోడను రచించవలయును. భ్రమము 1 భాగమును, వెలుపలి గోడ 1 భాగమును రచించి ముందు ముఖభద్రమును విస్తారము 6 భాగములును, కర్ణము 4 భాగములును జలాంశరముతోగూడ చేసి కర్ణమును సర్వతోభద్రమువలెను, భద్రమున చంద్రావలోకనమును ప్రధాన శిఖరము 10 భాగములు ఘంట, కలశము మొదలైనవానితో రచించినయెడల సుభద్రమగును.

(అనుబంధము 45, 46 పటములు చూడుడు)

77. సుబద్రము మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ సుభద్రాఖ్యమథబ్రూమః ప్రాసాదంభద్రభద్రకం
సుభద్రోఽయమతఃప్రాక్తో భద్రదేభద్రోయతోఽన్వితః॥ 87

చతురశ్రీకృతేక్షేత్రే చతుర్దశవిభాజితే
గర్భఃషోడశభిర్భాగైః కండఃషట్పదవిస్తృతః॥ 88

భిత్తిఃస్యాత్పదవింశత్యాత్రత్రకందసమాకృతా
కర్ణాఃప్రత్యంగకాన్యేణాం ప్రత్యేకంపదవిస్తరాత్॥ 89

ద్వ్యంశోనుధ్యగవిస్తార ఉభయోర్నిర్గమఃపదం
ద్వ్యంశఃసరథ విస్తార ఆక్రాంతపదనిర్గమైః॥ 90

ద్విపదాబాహ్యాభిత్తిఃస్యాద్విస్తారేణసుశోభితా
చతుష్పదాయతఃకర్ణో భద్రంతస్యద్విభాగికం॥ 91

నిర్గమోఽస్యార్థభాగేన స్యాదేవంసుందరంకృతం
కర్ణేకోణాస్తుపదికా దిక్షుసర్వాసుశోభనాః॥ 92

- నిర్మాణవిస్తరఃకార్యఃసార్థపంచపదోన్మితః
ద్విపదోనిర్గమస్తత సర్వదిక్షవిధీయతే॥ 93
- సవిలాంతరకంకుర్యా దంతరేకర్ణభద్రయోః
ప్రవిష్టంపదమానేన పదమానేనవిస్తృతం॥ 94
- ఊర్ధ్వమానమధై తస్యయథావదభిధీయతే
రాజవీతంవిధాతవ్యం భాగార్థేనాతిసుందరం॥ 95
- ఊర్ధ్వభాగేనఖరక పీఠంస్యాచ్ఛతురంశకం
ద్విపదఃకుంభకోత్సేధః పాదోనంస్యాన్మసూరకం॥ 96
- భాగార్థేనాంతరంపత్రం పాదోనాం శేనమేఖలాః
షడ్భాగముచ్చితాజఃఘా భాగేనగ్రాసపట్టికా॥ 97
- మేఖలాంతరపత్రేచ ప్రత్యేకంపదకేస్మృతే
పట్టాదధఃఖురాదూర్ధ్వం భాగాస్త్యేకాదశాంతరం॥ 98
- రాజాసనంపదంప్రోక్త ముత్సేధేనాతిశోభనం
అర్థేనాత్యధికేకార్యే ద్వేపదేవేదికోచ్చయః॥ 99
- పదార్థమాసనంకార్యం ద్వ్యంశంచంద్రావలోకనం
ఊర్ధ్వమాసనపట్టస్య స్తంభఃపంచపచాన్మితః॥ 100
- భరణంస్తంభశీర్షంచ పదేనస్యాత్సముచ్చితం
ఛాద్యమేకపదంకుర్యాత్ పదేనై కేనపట్టకం॥ 101
- ద్విపదఃఛాద్యవిస్తారః పదేనై కేనలంబనం
ఊర్ధ్వమంతరపత్రస్యకథయామో యథాస్థితం॥ 102
- చతుష్పదేషుకర్ణేషు యేకర్ణాఃపదికాఃస్థితాః
తేషాంపరదకాఃకార్యావిస్తారోచ్చాయతఃపదం॥ 103
- కలశోనంతథాగ్రీవా పదార్థేనసముచ్చితా
ద్విపదఃసింహకర్ణస్తు విస్తారోచ్చాయతఃసమం॥ 104
- శిఖరాధోవిధాతవ్యాత్రిపదీకర్ణమంజరీ
ఊర్ధ్వంచత్రిపదాసాస్యాద్ ద్విపదాస్కంధవిస్తృతిః॥ 105

- సార్థభాగేనకర్తవ్యం సగ్రీవంకలశాండకం
సింహప్రాసాదవత్కర్ణావిధేయాఃశుభలక్షణాః॥ 106
- మూలమానేనవిస్తీర్ణా నిర్మాణస్యోపరిస్థితాః
ద్వితీయశ్చతృతీయశ్చ తదూర్ధ్వంచసముచ్చితాః॥ 107
- కర్ణస్థకలశాదూర్ధ్వం కర్తవ్యమూలమంజరీ
విస్తారోదశభాగఃస్యాదుచ్చాయోద్వాదశాంశకః॥ 108
- లతాభిఃపంచభిర్యుక్తా విచిత్రైశ్చాపికర్మభిః
షట్పాదోఽస్యస్మృతఃసంధోగ్రీవాచాస్యచతుష్పదా॥ 109
- విస్తారేణసమాఖ్యాతా పాదోనంపదముచ్చితా
అండకంసాంఘ్రిభాగేన భవేత్షడ్భాగవిస్తృతం॥ 110
- పాదానంచద్రుదికాభాగం కలశశ్చద్విభాగికః
ప్రాసాదంయేసుభద్రదాఖ్యం కారయంతిసులక్షణం॥ 111
- కల్పకోటిసహస్రాణి భద్రంతేహంశివాగ్రతః
సర్వపాపక్షయకరస్త్రిషులోకేఘ్నీర్తితః॥ 112

తా॥ సుభద్రమనగా భద్రమునందు భద్రములుగలది. దాని యొక్క లక్షణము చెప్పుచున్నాడు. నలుచదరముగానున్న ప్రవేశమును 14 భాగములుచేసి, గర్భము 16 భాగములును, కందము 6 భాగములతోకలసి చుట్టూ గోడ 20 భాగములును, అచట కందముతో సమానముగా నుండవలయును. కర్ణములును ప్రత్యంగములును 1-1 భాగములు చేయవలయును. వానియొక్క మధ్యవిస్తారము 2 భాగము లుండవలయును. రెంటియొక్క నిర్గమము 1 భాగము, రథముయొక్క విస్తారము 2 భాగములు ప్రవేశము నిర్గమముకలిపి యుండవలయును. వెలుపలి గోడ 2 భాగములును, కర్ణముయెత్తు 4 భాగములును, భద్రము 8 భాగములును, నిర్గమము $1\frac{1}{2}$ భాగమును చేయవలయును. కర్ణమున కోణములు 1 భాగమును అన్ని దిశలయందు చేయవలయులు. నిగూఢముయొక్క విస్తారము $15\frac{1}{2}$ భాగ

ములును అచట నిర్గమము 2 భాగములు చుట్టూ చేయవలయును. కర్ణముయొక్కయు భద్రముయొక్కయు సందున జలాంతరమును కల్పించవలెను. ప్రవేశము 1 భాగమును $1\frac{1}{4}$ భాగము విస్తారమును యెత్తు అదే కొలత యుండవలెను. రాజశీతము $1\frac{1}{2}$ భాగము చక్కగా చేయవలెను ఖరశీతము యెత్తు 4 భాగములును, స్తంభము 2 భాగములును, మసూరకము $\frac{3}{4}$ భాగమును, అంతరపత్రము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, మేఖలలు $\frac{3}{4}$ భాగమును, జంఘ 6 భాగములు గ్రాసపట్టిక 1 భాగమును, మేఖల 1 భాగమును, అంతరపత్రము 1 భాగమును, పట్టమునకుదిగువను ఖరమునకు పైనను 11 భాగములుండవలెను. అదియే కొలతలో రెండవ పద్ధతి. రాజశీతము 1 భాగము యెత్తు చక్కగానుండవలెను. వేదిక $2\frac{1}{2}$ భాగములుండవలయును. శీతము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, చంద్రావలోకనము 2 భాగములును, శీతముయొక్క పట్టమునకు పైన స్తంభము 5 భాగములును స్తంభముపైన భరణము యెత్తు 1 భాగము, ఛాద్యము 1 భాగముచుట్టూ కల్పించవలెను. పట్టము 1 భాగమును ఛాద్య విస్తారము 2 భాగములును, లంబనము 1 భాగమును, దానిపైన అంతరపత్రమును రచించవలెను. ఆ పైన కర్ణములు 4-4 భాగములుండవలెను. వానికి భద్రములును కర్ణములు 1 భాగముచొప్పున నుండవలయును. వానియందు ఉపరథములను గూడ రచించవలయును. విస్తారము 1 భాగమును యెత్తు 1 భాగమును చేయవలెను. గ్రీవ యెత్తు $1\frac{1}{2}$ భాగమును, సింహకర్ణములు విస్తారము 2 భాగములును యెత్తుకూడ 2 భాగములును, శిఖరముకుదిగువ $\frac{3}{4}$ భాగములు కర్ణమంజరిని రచించవలెను. స్కంధము విస్తారము 2 భాగములును యెత్తు $\frac{3}{4}$ భాగములును చేయవలయును. గ్రీవముతో సహా కలశముయొక్క అండకము $1\frac{1}{2}$ భాగము, కర్ణములు సింహ ప్రాగాదమున రచించినట్లు చక్కగా రచించవలెను. నిగూఢమును

మొదట నిర్ణయించిన కొలతప్రకారము పైనకూడ చేయవలెను. 2వ అంతస్తునను, 3వ అంతస్తునను అదే యెత్తున రచించవలెను. కర్ణముల యందున్న కలశములపైన మూలమంజరిని రచించవలయును. మూలమంజరియొక్క విస్తారము 10 భాగములును, యెత్తు 12 భాగములును లతలు 5ను విచిత్రముగా రచించవలయును. స్కంధము 6 భాగములు, గ్రీవ 4 భాగములు విస్తారమును యెత్తు 1 $\frac{3}{4}$ భాగములును. అండకము 1 $\frac{1}{4}$ భాగము యెత్తును విస్తారము 6 భాగములును, చంద్రిక 3 $\frac{1}{4}$ భాగమును, కలశము 2 భాగములును ఇట్లు రచించిన యెడల సుభద్ర మను ప్రాసాదమగును. అటుల నిర్మించినవారు సమస్త పాపముల నుండి తొలగింపబడి లోకమున కీర్తిగలవారై శివసాన్నిధ్యమున ననేక కోట్లకల్పములుందురు.

78. రిపుకేసరి

అపరాజిత 163వ సూ॥

శ్లో॥ కర్ణద్వితీయముపరి సర్వతోభద్రకంభవేత్
ద్విభాగః తిలకంకుర్యాత్ ప్రరథే చోరుమంజరి॥ 25
మత్తాలంబయుతంభద్రం నామ్నా సరిపుకేసరి
హంతి సర్వా రిపూశ్చ సా ఇహ లోకే పరత్రచ॥ 26

తా॥ కర్ణమునపైన సర్వతోభద్రమును తిలకము 2 భాగములును ప్రరథమున ఉరుమంజరియును మత్తాలంబముతోడ భద్రమును రచించినయెడల రిపుకేసరియగును. అది యిహపర సా ఖ్యముల నిచ్చును.

79. రిపుకేసరి మరయొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ ఆధ్యాయము

శ్లో॥ రిపుకేసరిసంజ్ఞోఽయం ప్రాసాదః పరికీర్త్యతే
చతురశ్రీకృతేక్షేత్రే భాగవింశతిభాజితే॥ 113

- ద్విపదా బాహ్యభీతిఃస్యాన్మధ్యభీతిశ్చతావతీ
భ్రమణీద్విపదాకార్యా విస్తారాత్సర్వదిగ్గతా॥ 114
- గర్భోఽష్టవిస్తృతఃకర్ణ కండస్సార్ధభాగికః
చతుర్భాగాయతంభద్రం కుర్యాద్భాగేననిర్గతం॥ 115
- రథకోఽసాసనుద్విష్టో విధాతవ్యశ్చతుర్దిశం
పార్శ్వయోశ్చపతిరథాకార్యాసార్ధపదాయతౌ॥ 116
- పదార్ధేనవినిష్కాంతౌ రథేషు వివిధేష్వపి
కర్ణాయానుశ్చతుర్భాగో ద్విపదంకర్ణభద్రకం॥ 117
- పదార్ధేనవినిష్కాంతంబాహ్యకర్ణేవ్యవస్థితం
పదపాదేనవిస్తీర్ణంప్రవిష్టంపదమాత్రకం॥ 118
- కామ్యంజలాంతరంమధ్యేకర్ణస్యతిలకస్యచ
ద్వ్యంశ స్తిలకవిస్తారః పదేనై కేననిర్గమః॥ 119
- సువర్ణితాఃస్వస్తిలకా భద్రకోణవ్యవస్థితాః
అష్టభాగంభవేద్భద్రం పదత్రయవినిర్గతం॥ 120
- చతస్రష్వపితద్దిక్షుకర్తవ్యంస్తంభభూషితం
ఊర్ధ్వమానమథబ్రూమఃప్రతిపత్రంసుఖావహం॥ 121
- ఊర్ధ్వప్రమాణంద్విగుణం కర్తవ్యంద్వికలాధికం
భాగైరేకోనవింశత్యా మధ్యేకార్యస్తులోదయః॥ 122
- ఏభ్యోమధ్యాద్విధాతవ్యావేదీబంధాఃసుశోభనాః
ద్విపదఃఖురకఃసార్ధం పదంతుకలశోభవేత్॥ 123
- మేఖలాంతరపత్రేతు కాశ్యేసార్ధపదోన్నతే
నవభాగోన్నతాజంఘాద్విపదారూపఃకట్టికా॥ 124
- మేఖలాంతరపత్రేతు విదధీతపదద్వయం
మధ్యంస్యాత్షోడశపదం మానంయఃఖురకోఽస్యచ॥ 125
- రాజాసనంతథావేదీ శద్వదాసనఃకట్టకం
పదైఃపంచభిరేతాని విదధ్యాదూర్ధ్వమానతః॥ 126

- చంద్రావళి కనంకుర్యాద్ ద్విపదంభాగమానతః
ఉపర్యానదపట్టస్య స్తంభఃస్యాత్ సప్తభాగికః॥ 127
- భరణం స్తంభశీర్షంచ ద్విపదంచోర్ధ్వమానతః
ద్విపదఃపట్టిసిండఃస్యాత్ త్రిపదశ్చార్ధ్యవిస్తరః॥ 128
- ఉర్ధ్వమంతరపత్రస్య సాంప్రతంపరికీర్త్యతే
చతుష్పదఃకర్ణశృంగ మాయామోచాచ్ఛాయతఃసమం॥ 129
- గ్రీవాండకంచభాగేన చంద్రికార్ధపదేనచ
కలశశ్చార్ధభాగేన కర్ణవ్యత్రనసంశయః॥ 130
- అస్యోర్ధ్వతఃప్రకర్తవ్యాద్వితీయాకర్ణమంజరీ
త్రిపదాయామవిస్తాగ్రీవాండకలశాః పదం॥ 131
- భద్రకర్ణాశ్రితేద్వ్యశోవిస్తారస్తిలకేస్సృతః
ఉచ్ఛ్రయప్రీపదస్సస్య ద్వితీయఃస్యాత్తదూర్ధ్వతః॥ 132
- సార్ధద్విపదఉచ్ఛ్రయో విస్తారోద్విపదఃస్సృతః
సప్తభాగోన్నతంతద్వద్విస్తారాదష్టభాగికం॥ 133
- సింహకర్ణంప్రకుర్వీత్ ససూత్రమానపూర్వకం
ఉరోమంజరికాకార్యాద్ద్వితీయాతిలకోర్ధ్వతః॥ 134
- అష్టభాగాయతామూవే సవభాగమితోచ్ఛ్రయా
తస్యాస్తుస్కంధవిస్తారో భాగైఃస్యాదూర్ధ్వపంచమైః॥ 135
- గ్రీవార్ధభాగముత్సేధాద్ భాగేనామలసారకం
చంద్రికాచార్ధభాగేన కలశోభాగముచ్ఛితః॥ 136
- ద్వితీయాకర్ణశృంగస్యస్యాదూర్ధ్వేములమంజరీ
భాగద్వాదశవిస్తారాకలయాభ్యధికోర్ధ్వతః॥ 137
- స్కంధఃసప్తపదఃప్రోక్షోగ్రీవాభాగసముచ్ఛితా
అండస్యద్వ్యంశఉత్సేధో విస్తారఃసప్తభాగికం॥ 138
- చంద్రికైకేనభాగేన కలశస్తుద్విభాగికః
అతానాగరికాకార్యానాన్యత్కర్మాత్రయోజయేత్॥ 139

యేఁఁస్మిక్ విజయమిచ్చంతి భోగాః సువిపులానః
సర్వపాపప్రణాశంచ కార్యోచారిరిపుకేసరీ॥

తా॥ రిపుకేసరియొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. సు
రశ్రముగా జేయబడిన ప్రదేశమును 20 భాగములుచేసి వెలుపలిగ
2 భాగములు, మధ్యగోడ 2 భాగములు, భ్రమణి 2 భాగము
గర్భము 8 భాగములును, గుహ $11\frac{1}{2}$ భాగము అందులోనే కల్పి
వచ్చును. భద్రము 4 భాగములును, నిర్గమము 1 భాగమును, ర
ములను నలుదిశలను వానికిరువైపుల ప్రతిరథములను 11 2 భాగ
చొప్పునను, వానియొక్క నిర్గమము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, కర్ణముయొ
విస్తారమును 4 భాగములుచేసి అందు 2 భాగములుమధ్య భద్రమ
దానియొక్క నిర్గమము $1\frac{1}{2}$ భాగమును వెలుపలి కర్ణమున ను
వలెను. $1\frac{1}{4}$ భాగము విస్తారమును 1 భాగము ప్రవేశమును ఉ
నట్లు మధ్య జలాంతరమును చేయవలయును. ఇట్లు తిలకమునకుగ
జలాంతరమును చేయవలయును. తిలకముయొక్క విస్తారము 2
ములును, నిర్గమము 1 భాగమును, భద్రముతో సహితము
చేయవలయును. భద్రము 8 భాగములు విస్తారమును నిర్గమ
భాగములును కలిగియుండవలయును. ఇట్లు వలువైపుల రచించవ
స్తంభములనుగూడ రచించవలెను. ఎత్తును చెప్పుచున్నాడు.
పత్రము యెత్తు విస్తారమునకు రెట్టింపుగాను రివ వయెత్తు (పరక)
ముగాను చేయవలయును. 19 భాగములు మధ్యఅంతస్తుయొ
పొడవు, ఆ మధ్యనుండి వేదీబంధము అందముగా రచించవలయ
అందు ఖరము 2 భాగములను, కలశము $11\frac{1}{2}$ భాగమును, వే
అంతరపత్రము ఈ రెండునుకలసి $11\frac{1}{2}$ భాగము యెత్తు. జం
భాగముల యెత్తు, రూపపట్టిక 2 భాగములు, మేఖల అంతరప
ఈ రెండునుకలసి 2 భాగములు ఖరముయొక్క నడుము 16 భా

ఈ మూడునుకలసి 5 భాగములుండవలయును. ఆసనపట్టముపైన స్తంభము 7 భాగములు, ఆ స్తంభముపైన భరణమును స్తంభ శీర్షమునుకలసి 2 భాగములు. పట్టము 2 భాగములు, ఛాద్యముయొక్క విస్తారము 3 భాగములు, అంతరపత్రమునకుపైన కర్ణశృంగము 4 భాగముల విస్తారమును యెత్తుకూడ 4 భాగములుచేసి, ఆపైన గ్రీవము అండకము 1 భాగము, చంద్రిక 1/2 భాగము, కలశము 1/2 భాగమును చేయవలయును. దానిపైన రెండవ కర్ణమంజరి విస్తారము 3 భాగములును, అదే యెత్తును ఆపైన గ్రీవము, అండము, కలశము ఈ మూడును 1 భాగమును, తిలకమున భద్రము 2 భాగములును, దానియొక్క యెత్తు 3 భాగములును, దానిపైన రెండవది 2 1/2 భాగము యెత్తును, విస్తారము 2 భాగములును కలిగియుండును. సింహకర్ణము 7 భాగముల యెత్తును, 8 భాగముల విస్తారమును చేయవలయును. తిలకముపైన రెండవ ఉరోమంజరి 8 భాగములు ఆయతమును, 9 భాగములు యెత్తును కలిగియుండవలయును. దానియొక్క స్కంధము 5 భాగముల విస్తారమును, గ్రీవము 1/2 భాగము ఎత్తు, ఆమలసారిము 1 భాగము యెత్తు, చంద్రిక 1/2 భాగము ఎత్తు, కలశము ఎత్తు 1 భాగమును, కర్ణశృంగముపైన రెండవ ప్రధానమంజరి. విస్తారము 12 భాగములును, ఎత్తు 14 భాగములును స్కంధము 7 భాగములును, గ్రీవము 1 భాగము, ఎత్తును అండకము ఎత్తు 2 భాగములును, విస్తారము 7 భాగములును, చంద్రిక 1 భాగమును, కలశము 2 భాగములును, లతలు నాగరపద్ధతితో చేయవలెను. ఇతరమైన అలంకారములుకూడ చేయవచ్చును. ఇది విజయమును, భోగములను ఇచ్చును. సమస్తమైనపాపముల నశింపజేయును.

(అనుబంధము 47, 48వ పటములు చూడుడు)

80. పుష్పకము

అపరాజిత 163వ సూత్రము

శ్లో॥ సుభద్రస్యచసంస్థానే తద్రూపేతదవస్థితే
కర్ణేచాప్తదలంకుర్వాత్తిలకంచైవశోభనం॥
తద్వసంతమహారాజ్యేప్రాప్యతేజస్సజన్మని
పుష్పకఃపుష్పప్రకర యుక్తోవారాంగనాయథా॥

తా॥ సుభద్రముయొక్క కర్ణమున 8 దలములును తిలకవ
రచించిన యెడల పుష్పకమగును. పుష్పకప్రాసాదముకల రాజ్య
వసంతర్తువునలె సమస్త సంపదలతో ప్రకాశించుచుండును.

81. పుష్పకము ముడియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ ఇదానీంపుష్పకంనామ ప్రాసాదమభిదధృహే
నిర్మితోధనదస్యార్థేయఃపూర్వంవిశ్వకర్మణా॥
చతురశ్రీకృతేక్షేతే చతుర్దశవిభజితే
విభజ్యత్రిపదఃకర్ణం చత్వారోఽపివిదిగతాః॥
కర్ణోపకర్ణగర్భాద్య సూత్రంతేనసమానిచ
రక్తానిదత్వాసూత్రాణి తదగ్రద్వితయఃస్మృతాః॥
సూత్రేణచతురశ్రాణి దిక్స్థానుత్పాదయేత్తతః
చత్వారోఽన్యోపునఃకర్ణాః సంసిద్ధాఃసర్వవఃపి॥
ఏవమష్టదలకర్ణాన్ నృత్తానేవప్రకల్పయేత్
భాగప్రవేశవిస్తారం కర్ణాంతేచజలాంతరం॥

శాలాస్యాత్షట్పదాయామాత్రిపదోఽస్యాచ్చనిర్గమః
ద్విపదాబాహ్యాభిత్తిఃస్యాత్షట్పదాకండవిస్తృతిః॥
కండగర్భస్థితంపత్రం బ్రామయేత్ కర్ణకండతః

- కుర్వీతతత్రమధ్యేతు కంధంఘోడశపతకం
భిత్తికందాంతరావేయచ్ఛేషంతత్స్వాద్యమంతికా॥ 148
- పుష్పకస్యతలన్యాసః పంచపుష్పాకృతిర్భవేత్
ఇదానీమూర్ధ్వమస్యైవకథ్యతేమానపూర్వకం॥ 149
- ఏకోనతింశదూర్ధ్వంస్యఃపదాన్ పూర్వంయథాక్రమం
అతోబహిర్విధాతవ్యఃపీఠభంధఃపదత్రయం॥ 150
- ద్వయంకుంభఃసపాదాంశః పాదోనఃస్వాన్మసూరకః
అర్ధేనాంతరపత్రంస్యాత్ కపోతావీచతత్సమా॥ 151
- మాలావిద్యాధరీకార్యాపుష్పహస్యైఃలంకృతా
పదద్వాదశకోశ్నేధః (సగుః) స్యాత్తులూదయః॥ 152
- అస్యమథ్యేవిధాతవ్యో వేదీబంధస్త్రిభాగికః
పదార్ధంఖురకంకుర్యాద్ భాగేనేకేనకుంభకం॥ 153
- మసూరకంపదార్ధేన మేఖలాపదమానతః
షడ్భాగముచ్చితాజంఘా పుష్పకేపరికీర్తితా॥ 154
- మరాలగ్రాహకరైః పుష్పవిద్యాధరైరపి
సూక్ష్మకర్ణసమాక్షిర్లాఛాస్యజంఘావిధీయతే॥ 155
- భాగేనైకేనభరణంభాగేనైకేనపట్టికా
మేఖలాంతరపత్రంచ భాగేనైకేనచోచ్చితం॥ 156
- ఊర్ధ్వతస్తలపట్టస్య పట్టస్యోర్ధ్వస్యమస్తకం
భాగైకాదశకాతావత్ విభేయకర్ణచర్చితా॥ 157
- భాగేనరాసనంస్యాద్ ద్విభాగాద్వేదికోచ్చితా
భవేదాసనపట్టశ్చ భాగార్ధేనసమున్నతః॥ 158

తా॥ పుష్పక ప్రాసాద లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. పూర్వము విశ్వకర్మకు బేరునకొసంగినదని ప్రతీతి చతురశ్ర ప్రదేశ మును 14 భాగములు చేసి కర్ణము 3 భాగములు నలువైపుల రచించ

వలెను. కర్ణము, ప్రతిరథము, గర్భసూత్రముతో సమానముగానుండవలెను. నాలుగు సూత్రములతోను పైన రెండు సూత్రములతోను 4 కర్ణములను రచించవలయును. మరియు నాలుగుదిశలయందును 4 కర్ణములను రచించవలయును. ఇట్లు 8 దలములను కర్ణములను గుండ్రముగాను 1 భాగము ప్రవేశమును విస్తారమునుచేసి కర్ణముయొక్క ప్రక్కను జలాంతరమును చేయవలయును, శాలయొక్క విస్తారము 6 భాగములను దానియొక్క నిర్గమము 3 భాగములును, వెలుపలిగోడ 2 భాగములును, గుహ 6 భాగముల విస్తారమును, ఆ గుహయొక్క మధ్యనున్న దలమును కర్ణముననున్న గుహవరకు గుండ్రముగా గీయవలెను. అప్పుడు వృత్తాకారమేర్పడును. అది సమ సూత్రముతోనుండును. దానియొక్క నడుమ గుహ 16 దలములతోనుండవలయును. గోడయొక్కయు గుహయొక్కయు నడుమ మిగిలిన ప్రదేశము అంధకారికయనబడును. పుష్పకముయొక్క తలమును 1 పుష్పములవలెనుండునట్లు రచించవలయును. ఇకను ఎత్తును చెప్పుచున్నాడు. 19 భాగములకుపైన భాగములను మునుపు చెప్పినట్లు చేయవలయును. దానినుండి పీఠబంధము 3 భాగములు, దానిపైన కుంభము $2\frac{1}{4}$ భాగమును, మసూరకము $\frac{3}{4}$ భాగమును అంతర $\frac{1}{2}$ భాగమును, కపోతములవరుస $\frac{1}{2}$ భాగమును, మాలవిద్యాధరీ సమూహముతోను పుష్పహస్తములతో నలంకరింపబడినట్లును రచించవలెను మొత్తము 19 భాగములగును. అచ్చటినుండి దూలముయొక్క పై భాగమువరకు 15 భాగములుండవలయును. దానిమధ్యను వేదిబంధము 3 భాగములును, ఖురకము $\frac{1}{2}$ భాగమును, కుంభకము 1 భాగమును మసూరకము $\frac{1}{2}$ భాగమును, మేఖల 1 భాగమును, జంఘ 6 భాగములును, హంస, చేప, మొసలి మొదలైనవియును పుష్పములు విద్యాధరులు సూక్ష్మకర్ణములతోగూడిన జంఘయును, భరణము 1 భాగ

మును, పట్టిక 1 భాగమును. మేఖల అంతరపత్రము ఈరెండు 1 భాగమును మొత్తము 15 భాగములు పట్టముయొక్క పైన మస్తకమును 11 భాగములు సూత్రప్రకారము చేయవలయును. రాజపీఠము 1 భాగమును, వేదిక ఎత్తు 2 భాగములును, పీఠముయొక్క పట్టము $1\frac{1}{2}$ భాగము యెత్తును చేయవలయును.

- శ్లో॥ చంద్రావలోకనం కుర్యాత్ భాగికత్ర్యంశలంచితం
అసనస్యోర్ధ్వతఃకుర్యాత్ స్తంభంపంచపదంశుభం॥ 159
- హీరగ్రహణకంశీర్షం ద్వయంసార్ధేకభాగతః
గలపట్టశ్చభాగేన మల్లచ్ఛాద్యంద్వీభాగికం॥ 160
- భాగేనలంబితంతత్ స్యాత్ సుస్పష్టంసుమనోరమం
ఏతస్యోపరిభాగేన కర్తవ్యాఛాద్యపట్టికా॥ 161
- పదేనై కేనచాస్యోర్ధ్వం కపోతాల్యంతరచ్ఛదే
భాగషక్కునవిస్తీర్ణే పంచభాగసమున్నతే॥ 162
- శూరసేనంప్రకుర్వీత మధ్యవర్తాంతోరణం
మరాలగ్రాహమకరై ర్వరాహగజతుండక్రైః॥ 163
- ఏవమాదిభిరాకీర్ణ మవిందస్యోపరిస్థితం
కోణంకుర్యాత్ పుష్పకూటం పుష్పకర్మనిరంతరం॥ 164
- చతస్రోభూమయోఽస్యస్య స్తాంశ్చన్యూనాఃపునఃపునః
ప్రథమాభూమికాదూర్ధ్వం హీనంసాస్యాత్ పరాపరా॥ 165
- అద్యస్యకోణకూటస్య విస్తారస్త్రీపదఃస్వృతః
పరేషాంపునరేషాంస్యాత్ క్రమూదూనోఽంఘ్రిణాంఘ్రిణా॥
బాహ్యత్పరస్పరంక్షేపమం శేనాంశేనయోజయేత్
మధ్యేలతాస్యాకర్తవ్యా భాగషక్కునవిస్తృతా॥ 167
- స్కంధేద్విపదవిస్తారాం విదధ్యాన్మధ్యమంజశీం
షడ్గుణంసూత్రమాదాయ లతారేఖాంసమాలిఖేత్ ॥ 168

- అలేఖంచతతఃకుర్యాత్ సుశుద్ధంభాగసుందరం
భాగేనవేదికోత్సేధః షడ్భాగఃస్కంధవిస్తరః॥ 169
- భాగేనైకేనచగ్రీవాద్వాఖ్యాంసామలసారకం
విశాలపద్మసప్తశం విధేయంపద్మశీర్షకం॥ 170
- చంద్రికాపద్మపత్రాభా ద్వయయేతత్పదోచ్ఛితం
త్ర్యంశఃసాత్ర్యత్కలశోన్నత్యా జనకైరవకుడ్మలః॥ 171
- ఏవంవిధంవిధత్తేయః పుష్పకంసుమనోరమం
తుష్యేతస్యధనాధీశః శుభైర్యాత్రితజేచ్ఛసః॥ 172

తా॥ చంద్రదావలోకనమును 1 భాగమును లంబము 3 భాగములును చేయవలయును. వీరముయొక్క పైభాగమున స్తంభము 5 భాగములును, హీరగ్రహణము 2 భాగములును, శిఖరము 1 1/2 భాగమును గలపట్టము 1 భాగమును మల్లకాద్యము 2 భాగములును, లంబము 1 భాగముతోను చక్కగా నుండవలయును. దీనియొక్క పై భాగమున ఛాద్యపట్టిక 1 భాగమును, కపోతావి అంతరపత్రము విస్తారము 6 భాగములును, దానియెత్తు 5 భాగములుచేసి శూరసేనమును మధ్యనుచుట్టా తోరణమును, హంసలు, చేపలు, మొసళ్ళు, పండులు, ఏనుగుతోండములు మొదలగువానితో నిండియుండవలెను. ఇవి యన్నియును అలిండముపైన నుండవలయును. పుష్పములతో కోణమును రచించవలయును. ఇట్లు పుష్పములతోనే 4 అంతస్తులు చేయవలయును. మొదటి అంతస్తుకంటె తక్కినఅంతస్తులు ఒక్కొక్కపాతికవంతు తగ్గుచుండవలయును. మొదటి కోణమునందలి కూటముయొక్క విస్తారము 3 భాగములుండవలయును. వెలుపలినుండి డేపము ఒక్కొక్కదానినుండి మరియొక్కొక్కదానికి 1-1 భాగము కలుపవలయును. నడుమ లతయొక్క ముఖము 6 భాగముల విస్తారమును, స్కంధమున మంజరి విస్తారము 2 భాగములుచేసి సూత్రమును 6 రెట్లు చేసి లతారేఖను లిఖించవలెను. తరువాత అలేఖమును శుద్ధముగాను

భాగములతో అందముగాను చేయవలయును. వేదిక 1 భాగమును స్కంధముయొక్క విస్తారము 6 భాగములును, గ్రీవ 1 భాగమును, ఆమలసారకము 2 భాగములును, వికసించిన పద్మముతో సమానముగా పద్మముయొక్క శిఖరముండవలయును చంద్రిక పద్మపత్రముతో సమానముగానుండవలయును. ఆ చంద్రిక యెత్తు 2 భాగములును, కలశము యెత్తు 3 భాగములు. తామర మొగ్గవలెనుండవలెను ఇట్లు అందముగా పుష్పకమును రచించినయెడల కుబేరుడు సంతోషించి శుభములను సంపదలనొసంగును.

(అనుబంధము 49, 50 పటములు చూడుడు)

82. విజయభద్రము

అపరాజిత 163వ సూ॥

శ్లో॥ హేమకూటస్యసంస్థానే తేద్రూపేతదవస్థితే
కర్ణేకుర్యాద్ద్వితిలకం కేసరీచభవేదథ॥ 29
కర్ణేనందనపర్యంతం తిలకంతత్రకారయేత్
శేషంచపూర్వవద్ జ్ఞేయం నాహ్నా విజయభద్రకః॥ 30
తా॥ హేమకూటమునే కర్ణమున 2 తిలకములను కేసరియును రచించవలయును. కర్ణమున నందనమువరకు తిలకమును చేయవలెను. మిగిలిన పనులన్నియును మునుపటివలెనే చేయవలయును. దీనిని విజయభద్రమందురు.

83. విజయభద్రము మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ బ్రూమోవిజయభద్రస్య సుభద్రస్యచలక్షణం
వల్లభఃపణ్డుఖస్యాయం బహుపుణ్యవిధాయకః॥ 173
చతురశ్రికృతేక్షేత్రే చాష్టావింశతిభాజితే
కుర్యాదష్టపదంకర్ణంభద్రంవాస్యచతుష్పదం॥ 174

- పదేనై కేననిర్వాప్తం సర్వకోణేష్వయంవిధిః
ఉదకాంతరకంకార్యం పదక్షుప్తంపదాయతం॥ 175
- దశభాగాయతంభద్రం కార్యంత్రిపదనిర్గతం
దిక్షుసవంవిధేయఃస్యాన్ముఖతోముఖమండపః॥ 176
- త్రిపదాబాహ్యతోభిత్తి త్రిపదాచాంధకారికా
మధ్యేప్రసాదమానంతు కర్తవ్యంషోడశాంశకం॥ 177
- కర్తాశ్చతుష్పదాఃకందేభద్రాణ్యేషాంపదద్వయం
నిష్కాంతానిపదేనస్యః కండకర్తాశ్రితాఃపి॥ 178
- షట్పదంమధ్యరంగంస్యాద్ద్విపదశ్చాస్యనిర్గమః
కర్తాశాలాంతరయత్ స్యాత్ కండగరోభివిధీయతే॥ 179
- ద్విపదాకండభిత్తిఃస్యాద్ గరోభిద్వాదశభాగికః
ఊర్ధ్వమాన మిహప్రోక్షం ద్విగుణంద్వికలాధికం॥ 180
- చతుర్బంశతిభాగాంతే తులోచ్చాయస్యమధ్యతః
ఊర్ధ్వమానంతుయత్ ప్రోక్షం గ్రీవాండాద్యంతతోబహిః॥ 181
- కార్యంతులోదయంస్యాచ్చ వేదీబంధోఽంశసప్తకం
త్రిభాగంకుంభకంతత్ర సార్థభాగోమసూరకః॥ 182
- భాగేనాంతరప్రతంస్యాత్సార్థభాగేన మేఖలా
జుఘాద్వాదశభిర్భాగైర్ధ్వంశావాగలపట్టికా॥ 183
- అబ్జపత్రం చభాగార్థం సార్థభాగావరంధికా
భాగేనాంతరప్రతంస్యాద్ యావత్కర్తవ్యమాకులం॥ 184
- ఊర్ధ్వధఃపట్టయోర్మధ్యభాగోభాగైకవింశతిః
అతోమధ్యాద్ విధాతవ్యం ద్విపదంరాజశీరికా॥ 185
- వేదీచతుష్పదాప్రోక్షా భాగేనానపట్టకః
పదద్వయేనసాధేన కార్యంచంద్రావలోకనం॥ 186
- నవభాగోచ్చితఃస్తంభః పత్రకర్మసమాకులః
నావేదీచతుష్పదాప్రోక్షా చతుర్విధాశీరికం॥ 187

ఉచ్చాలకముభాభానా భానాహీరగ్రహణమాసురం

ద్వ్యంశాపట్టోచ్చితరాభగ చతుష్కాబాహ్యవిస్తృతిః॥ 188

తా॥ ఎక్కువగా భద్రములతో గూడినదైన విజయభద్రము యొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. దీని కధిపతి ముఖముడు. ఎక్కువగా పుణ్యమును లభింపజేయునది. చతురశ్రప్రదేశమును 28 భాగములుచేసి కర్ణము 8 భాగములును, ఆ కర్ణమునకు భద్రము 4 భాగములును, భద్రముయొక్క నిర్గమము 1 భాగమును, ఇట్లు నాలుగు మూలలయందును రచించవలయును. జలాంతరము ప్రవేశము 1 భాగమును చేయవలయును. భద్రముయొక్క విస్తారము 10 భాగములును దానియొక్క నిర్గమము 3 భాగములును, ఇట్లు నలు నైపుల రచించవలెను. ఎదురుగా ముఖమండపమును నిర్మించవలెను. వెలుపలి గోడ 3 భాగములును, అంధకారిక 3 భాగములును, మధ్య గర్భగృహము 16 భాగములును, కర్ణమునుండి కండము 4 భాగములును, ఆ కండమునకు భద్రము 2 భాగములును, కండమునందలి భద్రముయొక్క నిర్గమము 1 భాగమును, కండకర్ణములను అనుసరించి భద్రములన్నిటికిని ఒక్కటే కొలత యుండవలయును. మధ్య రంగము 6 భాగములును దానియొక్క నిర్గమము 2 భాగములును చేయవలయును. కర్ణశాలలో నుండునది కండగర్భమగును. కండము యొక్క గోడ 2 భాగముల విస్తారమును గర్భము 12 భాగములు నలు చదరమును అగును. ఇక యెత్తును చెప్పుచున్నాడు, విస్తారమునకు రెట్టింపుచేసి మరల నొక భాగములో 8వ వంతును కలిపి యెత్తు చేయవలయును. దూలముయొక్క పైభాగమువరకు యెత్తు 24 భాగములు మధ్య నుండవలయును. పై కొలతలో గ్రీవము, అండము మొదలైనవి వెలుపలనుండవలయును. దూలముపైన వేదీబంధము 7 భాగములు, దానిలో కుంభము 3 భాగములు, మసూరకము $1\frac{1}{2}$ భాగములు,

అంతరపత్రము 1 భాగము, మేఖల 11/2 భాగము, జంఘ 12 భాగములు, గలపట్టిక 2 భాగములు, అంధకారిక 1 2 భాగము, వరండిక 1 1/2 భాగములు, అంతరపత్రము 1 భాగము రూప చిత్రములను రచించవలయును. పై పట్టము క్రిందపట్టములయొక్క నడుమ 21 భాగ భాగములుగాచేసి రాజవీరమును 2 భాగములు చేయవలయును. వేది 4 భాగములు, ఆసనపట్టము 1 భాగము, చంద్రదానలోకనము 2 1/2 భాగములు, స్తంభము 9 భాగముల యెత్తు, నానావిధములైన పత్రములను రచించవలయును. భరణము 1 భాగము, శిఖరము 2 భాగములు ఉచ్చాలము 2 భాగములు, హీరగ్రహణమును, మసూరమును కలిసి 2 భాగములును, పట్టము 4 భాగములును, మరియు వెలుపలి విస్తారమును చెప్పబోవు స్లోకముతో నన్వయించుకొనవలెను.

- శ్లో॥ ద్వ్యంశాస్యాలంబనోర్ధ్వేతు రూపకంచైకపట్టికా
సాచభాగత్రయేణస్యాత్ సుస్లిష్టాసాధుచిత్రితా॥ 189
- కర్ణకర్ణేషుశృంగాణాం విస్తృతిర్ద్విపదాభవేత్
ఉర్ధ్వమానంత్రితాగంస్యాద్ గ్రీవాండకలతైఃసహ॥ 190
- మధ్యేచతుష్పదాకర్ణాదురోమంజరికాభవేత్
ఉచ్చాయఃపట్టదస్తస్యాగ్రీవాండద్విపదోచ్ఛితం॥ 191
- భాగేనకలశోత్సేధః స్యాదేవంకర్ణనిర్మితిః
కర్ణా ... పిండికాకార్యాభద్రదేశేతథోచ్ఛితః॥ 192
- కర్తవ్యఃసస్తభిర్భాగైః సింహకర్ణః సుచర్చితః
కర్ణద్వయేతథాశృంగే తయోరూర్ధ్వంచతుర్ద్విశం॥ 193
- ఉరోమంజరికాయామూ దుదయో దశపంచచ
తస్యాశ్చష్టపదఃస్కంధో గ్రీవాభాగసమున్నతా॥ 194
- ద్విభాగమండకం కార్యం చంద్రికాపదముచ్ఛితా
త్రిపదాఃకలశాస్తేషాం మధ్యగాంతరమంజరి॥ 195

లతాపంచకసంయుక్తా చర్చాయాఃక్రియయాన్వితా
భాగవింశతివిస్తీర్ణా కర్తవ్యామూలమంజరి॥ 196

ద్వావింశతినముత్నేధా స్కంధోద్వాదశభాగికః
మధ్యాలతాశూరసేన కర్మరూపసమాకులా॥ 197

గ్రీవాసార్థపదోత్నేధా శార్యాద్విపదమండకం
భాగేనచంద్రికాంకుర్యాత్ కలశంతుచతుష్పదం॥ 198

ఏకోనత్రింశదండోఽయం ప్రాసాదః శుభలక్షణః
షట్పదంపీతమాఖ్యాతం చరితంపూర్వకర్మవత్॥ 199

ఆరోగ్యంపుత్రలాభశ్చ భవేద్విజయకారిణాం
తేహంతుష్కతి షడ్వక్త్రోభక్త్యాయేవిదధత్యముం॥ 200

తా॥ పట్టముయొక్క వెలుపలి విస్తారము 2 భాగములును దాని పైన రూపకము 1 భాగమును, పట్టిక 3 భాగములు లెస్సగా చిత్రింప బడియుండవలెను. కర్ణములయొక్క కర్ణములయందలి శృంగముల విస్తారము 2 భాగములు, దానియెత్తు 3 భాగములు, గ్రీవ, అండము, కలశము వీనితోసహా కర్ణమునుండి మధ్య ఉరోమంజరి 4 భాగములు విస్తారము, ఎత్తు 6 భాగములు గ్రీవ, అండకము 2 భాగముల యెత్తు కలశము యెత్తు 1 భాగము. ఇట్లు కర్ణములను రచించవలయును. కర్ణములో సగము నిర్గమమును భద్రదేశమున నుంచవలెను. ఎత్తును అదే ప్రకారము చేయవలయును. సింహ కర్ణములు విస్తారము 7 భాగములును యెత్తుకూడ అదే కొలతలతోను రచించవలయును. ఇట్లు నలుమూలల యందుండవలెను. శిఖరమునను నలుమూలల నుండవలెను. ఉరోమంజరి 15 భాగముల విస్తారమును, స్కంధము 8 భాగములును, గ్రీవము 1 భాగమును, అండకము 2 భాగములును, చంద్రిక 1 భాగమును, కలశములు 3 భాగములును, మధ్యనున్న మంజరి 5 లతలతోను చక్కని పనితనముతోను చేయవలయును. ప్రధాన మంజరి 20 భాగముల విస్తారమును, 22 భాగముల యెత్తును,

స్కంధము 12 భాగములును, మధ్యలత యుద్ధము మొదలగు చిత్రములతోను, గ్రీవ 1/2 భాగము యెత్తును, అండకము 2 భాగముల యెత్తును, చంద్రిక 1 భాగమును, కలశము 4 భాగములును, 29 అండకములతోను శాస్త్రోక్తప్రకారముగాను, వీరము 6 భాగములును చేసి రేని వణ్ణులును సంతోషించి ఆరోగ్యమును, పుత్రలాభమును, జయమును యిచ్చును.

(అనుబంధము 51, 52వ పటములను చూడుడు)

84. శ్రీనివాసము

అపరాజిత 163వ సూత్రము

శ్లో॥ ప్రతిరథోఽర్థనిష్కాసః సంస్థానే శ్రీధరస్యచ

క్రమమూర్ధ్వపరిత్యజ్య కర్ణేవైసర్వభద్రకం॥ 31

తదూర్ధ్వముదకంకుర్యాత్ ప్రమాణేనపృథుత్వవత్

సప్తవింశతిభక్తంచ పృథుఘ్నేభద్రకాకృతిః॥ 32

ద్వితీయాభూమికామూర్ధ్ని తతోమాడాశ్చతుష్కికాః

కర్ణేభద్రేప్రకర్తవ్యా ఊర్ధ్వేమధ్యచతుష్కికా॥ 33

మత్తదారణఛాద్యయగ్ ఘంటాకూపైరలంకృతా

భద్రదోద్గమాశ్చవృంగోర్ధ్వేమాడాద్యాశ్చాద్యభూమికా॥ 34

శ్రీనివాసస్తదానామ యత్రవైరమతేధ్రువం

భుక్త్యర్థంచప్రకర్తవ్యః ప్రాసాదః సురపూజితః॥ 35

తా॥ శ్రీధరమునందు ప్రతిరథములు 1/2 భాగము నిర్గమమును, కర్ణమున రథములు లేకుండ భద్రములును, ఆపైన జలాంతరమును, విస్తారము యెత్తు సమానముగాను, విస్తారమును 27 భాగములు

చేసి భద్రములవలె రచించి, రెండవ అంతస్తున శిఖరమున 4 మాడము

లను రచించి, కర్ణములయందు భద్రములనుచేసి ఆపైన మధ్యను

లను రచించి, కర్ణములయందు భద్రములనుచేసి ఆపైన మధ్యను

లను రచించి, కర్ణములయందు భద్రములనుచేసి ఆపైన మధ్యను

మత్తకారణ ఛాద్యమును, ఘంట, కూటములు మొదలైనవానితో నలంకారములును, భద్రములయొక్క పైన శృంగములను, మాడము మొదలైన ఛాద్యములును, అంతస్తులును కలిగియుండినచో శ్రీనివాసమగును. దేవపూజితమైనది.

85. శ్రీనివాసము మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

- శ్లో॥ అధునాశ్రీనివాసాఖ్యః ప్రాసాదఃసమ్యగుచ్యతే
తృప్త్యర్థమేవక్రియతే జయశ్రీస్తతః॥ 201
- చతురశ్రీకృతేక్షత్రే భక్తేష్టాదశభిఃపదైః
అంధారికాచభీత్తిశ్చ పదేద్వేద్వయథాక్రమం॥ 202
- గర్భశ్చషట్పదఃకార్యః శ్రీనివాసస్యసుందరః
కందేస్యర్ద్విపదాఃకర్ణాభాగేనసవిలాంతరం॥ 203
- భద్రదంచతుష్పదంకార్యం పదేనై కేననిర్గతం
బాహ్యఃస్యప్రీపదాఃకర్ణాభద్వైశ్చద్విపదైర్యతాః॥ 204
- భద్రదంచతుష్టకర్ణేషు పదేనై కేననిర్గతం
కోణకోణాశ్చకర్తవ్యాః పదస్యార్థంసమాయతాః॥ 205
- పదేనాంబుపధిఃకార్యః ప్రవేశాద్విస్తృతేరపి
విస్తారాత్ షట్పదంభద్రదం పదద్వితయనిర్గమం॥ 206
- సలిలస్యాంతరేకార్యాః తిలకాద్వ్యంశవిస్తృతాః
పదేనై కేననిష్కాంతాః శోభితాశ్చారుకర్మణా॥ 207
- ఊర్ధ్వమానమథబ్రూమః శ్రీనివాసేయథాక్రమం
ఖురకస్యోచ్చితిఃపీఠేపాదోనంపదమిష్యతే॥ 208
- కుర్యాత్ సపాదేనాం శేన జాడ్యకుంభ సముచ్చితిం
నాశేనాంపదం, పేషు నాశేనై కేననే, బాహ్యం॥ 209

వీతోత్సేధశ్చతుర్భాగః శ్రీనివాసేభవేదితి

వేదీబంధస్యఖురకోభాగాద్ధేససమున్నతః॥

210

కుంభకఃసార్థభాగేన పదార్థేనమసూరకం॥

... .. ఇచట 2 పేజీలు (168, 169) జీర్ణమైనది.

“తయోరాహత్యక్షపపంచాశాః శ్లోకానష్టాఃసంభావ్యంతే”

... ..

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 18 భాగములుచేసి అంభారిక 2 భాగములును, గోడ 2 భాగములును, గోడ 6 భాగములును, కందము నందు కర్ణములు 2-2 భాగములును, జలాంతరము 1 భాగమును, భద్రము 4 భాగములు, దాని నిర్గమము 1 భాగము, వెలుపలి కర్ణములు 3 భాగములును, వానియొక్క భద్రములు 2 భాగములు, నాలుగు కర్ణములయందలి భద్రముయొక్క నిర్గమము 1-1 భాగము, అన్నికోణములయందును రచించవలయును. జలమార్గమును 1 భాగము చేయవలయును. వానియెత్తు 1/2 భాగము, ప్రవేశమునుండి విస్తారమును అంతే చేయవలయును. భద్రము విస్తారము 6 భాగములును, నిర్గమము 2 భాగములును, తిలకమునుండి జలాంతరము 2 భాగములును, నిర్గమము 1 భాగమును, అందముగా చేయవలయును. ఎత్తును చెప్పుచున్నాడు. ఖురకము 3/4 భాగమును, జాడ్యకుంభము 1 1/4 భాగము, అంతరపత్రము 1 భాగము, మేఖల 1 భాగము, పీఠము యెత్తు 4 భాగములు, వేదీబంధముయొక్క ఖురము 1/2 భాగమును, కుంభము 1 1/2 భాగమును, మసూరకము 1/2 భాగమును చేయవలయును.

(ఇచట కొంత శిథిలమైనది)

(అనుబంధము కీరివ పటము చూడుడు)

86. సుదర్శనము - పుష్పశిఖరము

అపరాజిత 163వ సూ॥

- శ్లో॥ పుష్పకస్యచసంస్థానే తద్రూపేతదవస్థితే
భద్రకంకర్ణతలకం భద్రేస్యాత్ సింహకర్ణకః॥ 36
- సుదర్శనస్తదానామ కర్తవ్యంవిష్ణుమందిరం
క్రీడతేవిష్ణులోకేచ సేవ్యతేసురయోషితా॥ 37
- చతురశ్రీకృతక్షేత్రేఽష్టకర్ణాభిన్నసూత్రతః
కర్ణాంతచభవేత్కర్ణీ ఉభయకర్ణమధ్యతః॥ 38
- కూటావృతఃపంచభూమో ఘంటాకలశభూషితః
తద్రూపంమండపంవీథంలభతేనంగశర్మచ॥ 39

తా॥ పుష్పకమునందు భద్రమును, కర్ణమును, తలకమును, భద్రమునందు సింహకర్ణములును కలిగియున్నచో సుదర్శనమగును. చతురశ్ర ప్రదేశమును భిన్న సూత్రములతో 8 కర్ణములగునట్లు చేసి కర్ణములో నగము పంజరమును రెండు కర్ణములమధ్య రచించి ఇట్లు కూటములతో 5 అంతస్తులవరకు చేయవలయును. ఐదవ అంతస్తుపైన ఘంట, కలశము మొదలైనవి రచించిరేని సుదర్శనమగును దీనివలన విష్ణులోకమును పొందగలరు. దీనినే పుష్పశిఖరమనియును జెప్పదురు సమరాంగణయందు సుమారు 50 శ్లోకములకుపైగా నష్టమైనందున వీనికి రెండవ పద్ధతి లభించలేదు.

87. సురసుందరము

అపరాజిత 163వ సూత్రము

- శ్లో॥ ద్వితీయకంక్రమంత్యక్వా పూర్వవద్రిపుకేసరీ
తలకంతత్రసంస్థానే సభవేత్ సురసుందరః॥ 40

తా॥ ద్వితీయకమునందును చతురము రెండవ అంతస్తున మాగును

చేసి కర్ణములయందలి భద్రములను దిశలయందే రచించినచో
సుందరమగును.

88. సురసుందరము మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ ఆధ్యాయము

శ్లో॥ పంజరాత్ త్రిభాగేనతుభాగస్య అష్టశృంగస్యః
అష్టశృంగేషుశృంగశృంగాంతరేనవిలాంతరం
అన్యోన్యశృంగనిష్కాసో భాగేనై కేనశస్యతే॥
దశభాగాయతంభద్రం చతుర్థాంశేననిర్గతం
ఏవమేషతలచ్ఛందః కథితఃసురసుందరే॥
ఊర్ధ్వమానమథబ్రూమో భాగశుద్ధ్యాయథాక్రమం
వీతాదారభ్యవిస్తారాద్ ద్విగుణాస్యాత్సమన్నతిః॥
ఉపవీరేన్యలంకుర్యాద్ భాగమేకంసమున్నతం
పదేనపాదహీనేన గజద్వారసమున్నతిః॥
ఉచ్చితిర్జ్వాడ్యకుంభస్య సార్థభాగావిధీయతే
కలశోన్తరపత్రేచ పాదహీనపదోన్నతే॥
అస్యచోర్ధ్వంతుకర్తవ్య పదార్థంగ్రాసపట్టికా
అస్యాఃవీరోచ్చయః ప్రోక్తః మూలభూతోఽభివాస్తుసః
ఋరకశ్చపదార్థేన సార్థభాగోమసూరకః
భాగేనై కేనకలశః సమవృత్తోఽతిసుందరః॥
భాగంసపాదంకుర్వీత మేఖలాంతరపత్రకే
షడ్భాగేనోచ్చితాజంఘా భాగార్థంగ్రాసపట్టికా॥
కర్ణేచైకేనభాగేనభాగార్థం కుముదోభవేత్
భాగేనహీరకంకుర్యాద్ యథాశోభాప్రజాయతే॥
మేఖలాంతరపత్రేచ సార్థభాగేనకారయేత్
ఊర రతఃపదయోర్నధేన్ స్నాత్ స్నార్దదాద్రశాంశకం॥

తన్మధ్యే సార్థభాగంతురాజాసనంచపట్టకం
 ద్వారాభాగావేదికాభాగస్యార్థమాసనపట్టకః॥
 భాగంచంద్రావలోకంస్యాత్ స్తంభమాసనమూర్ధని
 నివేశయేత్ పంచభాగం భరణంభాగికంతతః॥

భాగమేకంసముచ్చాయః శీర్షకంద్విగుణాయతం
 పట్టస్యకుర్యాదుత్సేధం భాగమర్ధసమన్వితం॥
 సార్థభాగద్వయంబాహ్యం తద్రూపం తూత్పలంక్షీపేత్
 ద్వారాభాగాచాద్యకస్యోర్ధ్వే కార్యావాసనపట్టికా॥
 విరాజమానాసాకార్యరూపగ్రాహమరాలకైః
 మేఖలాంతరపత్రేతు భాగాద్రూపసమన్వితే॥
 భాగద్వయేనకర్తవ్యాద్వితీయామేఖలాబుధైః
 కూటాన్యతఃపరంకుర్యాత్ కర్మయుక్తానిపర్వతః॥
 కూటేషుకుర్యాత్ ప్రత్యేకం సింహకర్ణసమన్వితం
 ఉరోమంజరికాతానిభవేదేవం యథాక్రమం॥

అష్టాండకంత్రయంతేషు షడండంస్యాచ్ఛతుష్టయం
 చతురండంద్వయాంకృత్వా త్వేవంకర్ణేవిదుర్భుధాః॥
 నవాండకానితుర్యాని విస్తారేణపదద్వయం
 సార్థంభవతిప్రత్యేకం సార్థముచ్చైఃపదద్వయం॥
 ఏవం నిష్కాంతమేకైకం (స్యాత్) పదంవాంశమండకం
 సింహకర్ణఃషడుచ్చాయో భద్రదేస్యాత్స్వవస్త్వతిః॥
 ద్వితీయశ్చతురంతశ్చ శోభితశ్చారుకర్మణా
 తృతీయోద్విపదఃకార్యః సింహకర్ణోమనోరమః॥
 విస్తారోమూలమంజర్యాశ్చతుర్దశపదోభవేత్
 భాగసప్తదశోచ్చేతు హాతృభిఃపద్మశోశవత్ ॥
 సుంధశ్చాష్టపదఃప్రోక్తో గ్రీవాసార్థపదోచ్చితా
 ద్విపదశ్చాండకోత్సేధశ్చంద్రికార్థపదోన్నతా॥

కలశం త్రిపదం ప్రాహు ర్భాతులుంగసముద్భవం
 మధ్యేతుమూలమంజర్యాః కుర్వీతశిఖరత్రయం॥
 సురేఖంసుప్రసన్నంచ సర్వదేశివిభూషితం
 షట్పంచాశత్ భవేదస్మిన్నండకానాం శతద్వయం॥
 ఏవం శ్రేష్ఠోఽయనూభ్యాతః ప్రాసాదోఽండకమానతః
 శతమేకోనసప్తత్యాయుతం స్యాన్యధ్యమేపునః॥
 ఏకోత్తరం శతం ప్రాహు రండకానాం కనీయసి
 మందారకుసుమాకారాణ్యేతాని సురసుందరే
 కుర్యాద్ ఏవం ప్రాసాద మీదృశం సురసుందరం
 సవైరించంయుగశతం సూర్యలోకేమహీయతే॥

తా॥ (ఇచ్చట కొన్ని శ్లోకములు లేవు) పంజరము నుండి 8 భాగములచేత 8 శృంగములకు 2-2 భాగముల చొప్పునను వానిమధ్య 1-1 భాగము జలాంతరమును చేయవలయును. ఒక్కొక్కదాని నిర్గమము 1 భాగము చేయవలయును. భద్రముయొక్క విస్తారము 10 భాగములును, అందలి 4వ భాగము నిర్గమమును, ఇట్లు తలచ్ఛందమును నిర్ణయించవలయును. ఇక యెత్తును చెప్పచున్నాడు. పీఠము మొదలు కొని శిఖరాంతమువరకు విస్తారమునకు రెట్టింపు చేయవలయును. ఉపపీఠమునుగూడ రచించవలయును. ఉపపీఠము యెత్తు 1 భాగముండవలయును. ద్వారము యెత్తునకు ముప్పాతికవంతు (అనగా 1 భాగము కంటె తరుగు) తక్కువగా స్తంభముయొక్క యెత్తును చేయవలెను. జాడ్యకుంభము యెత్తు 1 1/2 భాగము, కలశము అంతరపత్రముకలసి 3/4 భాగము, దానిపైన గ్రాసపట్టిక 1/2 భాగము, పట్టికయొక్క పీఠము యెత్తు ప్రధాన పీఠము ననుసరించియుండవలయును. ఖురము 1/2 భాగము, మసూరము 1 1/2 భాగము, కలశము 1 భాగము, సమానమైన వర్తులముగానుండవలెను. మేఖల, అంతరపత్రము ఈ రెండునుకలిసి 1 1/4 భాగమును, జంఘ యెత్తు 6 భాగములు, గ్రాస

పట్టిక 1/2 భాగమును, కర్ణము 1 భాగమును, కుముదము 1/2 భాగమును, హీరము 1 భాగమును, శోభను 1 భాగమును, మేఖల అంతరపత్రము 1 1/2 భాగము చేయవలయును. పైన 12 1/2 భాగముల మీదట, మధ్యమును అందు 1 1/2 భాగము పట్టమును రాజసైన్యమును చిత్రించవలెను. వేదిక 2 భాగములు, వీరపట్టము 1/2 భాగమును, చంద్రావలోకనము 1 భాగము, వీరముపైన స్తంభమును 5 భాగములు చేయవలెను. దానిపై భరణము 1 భాగము, విస్తారమును యెత్తు 1 భాగమును, శిఖరము 2 భాగముల యెత్తును, పట్టమునకు యెత్తు 1 1/2 భాగమును, వెలుపల 2 1/2 భాగములును, ఆ రూపమున పద్మమును రచించవలయును. ఛాద్యముయొక్క పై భాగమున వీరముయొక్క పట్టమును 2 భాగములు చేయవలయును. దానియందు నానావిధములైన ప్రతిమలను మొసళ్ళు, హంసలు మొదలైనవియును రచించవలయును. దాని పై భాగమున మేఖల, అంతరపత్రము ఈ రెండును 1 భాగముచేసి రూపచిత్రములను రచించవలయును. దాని పైన మేఖల 2 భాగములు చేయవలయును. తరువాత కూటములను చేయవలయును. అందు చక్కని పనులు చేయవలయును. కూటములయందు సింహకర్ణములను ఉర్రోమంజరిని చేయవలయును. మూడవ అంతస్తుపైన 8 అండకములను, నాల్గవ అంతస్తుపైన 6 అండకములను తరువాత రెండు అంతస్తులకును 4-4 చొప్పున అండకములను రచించవలెను. కర్ణములయందెట్లు రచించవలెను. 9 అండకములను సమమైన విస్తారముతో 2 భాగముల చొప్పున చేయవలెను. తరువాత 1 1/2 భాగము చొప్పున విస్తారమును 2 1/2 భాగము చొప్పున యెత్తును నిర్గమము 1-1 భాగమును అండకము 1 భాగమును, సింహకర్ణము ఎత్తు 6 భాగములును, భద్రమున యేటవాలు విస్తారమును, రెండవ సింహకర్ణము యెత్తు 4 భాగములును, మూడవ సింహకర్ణము యెత్తు 2 భాగములును అందముగాచేయవలయును. మూలమంజరియొక్క విస్తారము

14 భాగములును, ఎత్తు 17 భాగములును పద్మకోశమువలె సుండరముగాను సప్తమాతృకా రూపములతోను రచించవలయును. స్కంధము 8 భాగములును, గ్రీవ 1 1/2 భాగమును, అండకముల యెత్తు 2 భాగములును, చంద్రిక 1/2 భాగము యెత్తును, కలశము 3 భాగముల యెత్తును, మాదీఫలమువలె అండముగాను చేయవలయును. మూల మంజరియొక్క నడుమ 3 శిఖరములను రచించవలయును. చక్కని రేఖతోను అండముగాను చేయవలెను. మరియు నానా దేశాలంకారములతో చిత్రరచనమును చేయవచ్చును. 256 అండకములు కలది శ్రేష్ఠము. 169 అండకములు కలది మధ్యమము. 101 అండకములు కలది అధమము, మందారపుష్పమువలె అండకములు చక్కగానుండవలెను. ఇట్టి ప్రాసాదమును రచించినవారు బ్రహ్మలోకమున నూరు యుగములుందురు.

(కొలతలు సరిలేవు)

89. సంద్యావర్తము

అపరాజిత 163వ సూత్రము

శ్లో॥ చతురశ్రీకృతేక్షేత్రే కర్ణాంతేవృత్తకంభవేత్
అష్టచత్వారింశదంశైఃపరిధిచప్రకల్పయేత్॥ 41

విదిక్షుదిక్షుభద్రాణిచతుష్పాదానికల్పయేత్
పృథక్ కర్ణాశ్చద్విపదా ఏకైకంభద్రకాంతరే॥ 42

ద్విక్రమోద్ధ్వేతురేఖాశ్చభద్రేవైసింహకర్ణకాః
పంచభూమోద్ధ్వేశిఖరం ఘంటాకలశభూషితం॥ 43

తద్రూపంమండపంవీతం నాన్యత్ప్రేవంస్వరూపతః
నందతేసచిరంలాకేనంద్యావర్తఃస ఉచ్యతే॥ 44

తా॥ నలుచదరపు ప్రదేశమును కోణముయొక్క చివరకు వర్తులముగా రేఖనుగీచి దానిని 48 భాగములు చేయవలెను. దిశల

యందును, మూలలయందును భద్రములను 4-4 భాగములు చేయవలయును. కర్ణములను 2-2 భాగముల చొప్పున 8 చేయవలయును. వరుసగా రెండు రేఖలను లిఖించి భద్రములయందు సింహకర్ణములును, అయిదవ అత్యెక్కువైన శిఖరము, ఘంట, కలశము, మొదలైనవానిచే అలంకారముగాను చేయవలయును. అదేవిధముగా ముందు మండపమును, అధిష్ఠానమును చేయవలయును. ఇతర ప్రదేశములందును చక్కని రూపములను రచించవలయును. దీనిని నంద్యావర్తమని చెప్పుదురు.

(అనుబంధము 54, 55వ పటములను చూడుడు)

90. నంద్యావర్తము మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ ఆధ్యాయము

శ్లో॥ నంద్యావర్తమథబ్రూమః ప్రాసాదంనృపవృద్ధిదం
భూషితంనాగకన్యాభిర్వల్లభం పృథివీభుజాం॥
చతురశ్రీకృతేక్షేత్రే దశధాప్రవిభాజితే
పదద్వయమిదంయత్నాదాదాయబ్రహ్మణఃపదాత్ ॥
వృత్తంసమాలిఖేద్గర్భమస్వోర్ధ్వంచతురంభవేత్
భాగేనచతురోభిత్తి ర్భాగేనస్యాద్భ్రమంతికా॥
భాగేనబాహ్యాభిత్తిఃస్యాత్ పదపంచకవర్జితా
కందోద్విభాగంకుర్వీత పుష్పశేఖరకంతతః॥
ద్విపదాబాహ్యతఃకర్ణా విధాతవ్యాస్తువర్తులాః
యథాగాత్రంవిధాతవ్యాః స్వస్తికాకృతయశ్చతే॥
చత్వరోరధికాకందే కోణేకోణేచతుష్టయం
పంచభాగాయతంభద్రం సార్థభాగవినిర్గతం॥
భద్రదాంతపాతినీకుర్యాత్ ప్రత్యం గేపదసమ్మితే
శేషంభద్రంతుక ర్తవ్యం విస్తారేణత్రిభాగికం॥

భాకస్యాధేనవిస్తీర్ణం తథాభాగప్రవేశకం
ఏతత్ప్రమాణంకర్తవ్యమిహప్రాజ్ఞైరలాంతరం॥

తలచ్చందానుగంభద్రం నంద్యావర్తేయధాక్రమం
ఊర్ధ్వమానమథబ్రూమో నంద్యావర్తేయధాక్రమం
సార్థభాగద్వయోచ్చాయమాసనంస్యాత్తదూర్ధ్వతః॥

కార్యస్తులోదయస్తస్య మధ్యేభాగైస్తథాష్టభిః
తులోదయస్యమధ్యేస్యాద్ వేదీబంధోద్విభాగికః॥

భాగికఃకుంభకోత్సేధో మేఖలాకలశాన్వితః
చతుర్భాగాభవేజ్జంఘా భాగికం భరణంభవేత్ ॥

మేఖలాంతరపక్రతు భాగేనైకేనకల్పయేత్
పాదేనరాజాసనంస్యా దూర్ధ్వతః ఛేదపట్టకః॥

వేదీసాష్టపదోత్సేధా భాగపాదేనచాసనం
భాగాద్ధేననశంకుర్యాత్ భాగఽచంద్రావలోకనం॥

పాదోన్మత్తిపడః స్తంభః పల్లవైరుపశోభితః

హీరగ్రహణశీర్షంచ కుర్యాద్భాగసముచ్చితి

పట్టమేకపదోత్సేధం ఛాద్యకం ద్విపదాయతం

భాగేనకుర్యాదుపరి పట్టికాంచాతుకర్మణం॥

అంశాన్మ్రీనుచ్చితఃసింహకర్ణః స్వాచ్ఛతురాయతః

భూషితఃశూరసేనాచ్ఛ సచకార్యోఽతిశోభనః॥

విస్తారాద్ద్విపదేశ్వంగే సార్థభాగద్వయోచ్చితే

అస్యోర్ధ్వమన్యశ్వంగంస్యాత్ సదృశోచ్చపరిస్తృతి॥

ప్రత్యంగేషుచకూటాని సార్ధాంశోచ్చాయవంతిచ

ద్వితీయఃసింహకర్ణఃస్యాత్ సింహకర్ణస్యమస్తకే॥

తతఃశ్వంగేతృతీయః స్వాచ్ఛతుర్థస్తస్యచోపరి

షడ్భాగవిస్తృతాకర్ణ కూటస్థామూలమంజరీ॥

సప్తభాగోచ్చితాచస్యాత్ స్కంధఃస్యాత్సపదోచ్చితః
స్యాదురోమంజరీమూల మంజర్యామధ్యసంశ్రయా॥

భాగై శ్చతుర్భిర్విస్తారః షడ్భిశ్చాస్యాసముచ్చితః
కలశాండకసంయుక్తా కర్ణాభ్యంతరమంజరీ॥

స్వాదండకై కవింశ త్యానంద్యావర్తఃసులక్షణః
భక్త్యా యేకారయంత్యేనం నంద్యావర్తమనుత్తమం
విమానంశుభమారుహ్యా శక్రలోకంప్రజంతితే॥

తా॥ నంద్యావర్తప్రాసాద లక్షణము చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి అందు మధ్యనుండి 2 భాగములు చుట్టూ వృత్తము నేర్పరచవలెను. దానిపైన చదరము నమర్చవలెను. గోడ 1 భాగమును, దానిచుట్టూ భ్రమంతిక 1 భాగమును, వెలుపలి గోడ 1 భాగమును చేయుచు, ఆ వెలుపలి గోడయందు 5 భాగములు విడిచిపెట్టవలెను. కందము 2 భాగములు పుష్పమువలె నుండవలెను. వెలుపల కర్ణములయందు గుండ్రముగా 4-4 చొప్పున రథికులును, భద్రముయొక్క విస్తారము 5 భాగములును నిర్గమము 1 1/2 భాగమును, భద్రముయొక్క చివర 1 భాగము ప్రత్యంగమును చేయవలయును. మిగిలినది భద్రము చేయవలయును. అనగా 8 భాగముల విస్తారమును 1/2 భాగము నిర్గమమును చేయవలయును. జలాంతరము 1/2 భాగము విస్తారమును 1 భాగము ప్రవేశమును చేయవలెను. తల చ్చందము ననుసరించి భద్రమును రచించవలెను. యెత్తును చెప్పుచున్నాడు. దానిపైన వీరము 2 1/2 భాగములును, దూలముయొక్క పైభాగమువరకు 8 భాగములును, దూలముయొక్క మధ్యకు వేది బంధము 2 భాగములును, కుంభము 1 భాగము యెత్తును, మేఖల కలశము వీనితోకూడి యుండవలెను. జంఘ 4 భాగములును, భరణము 1 భాగము, మేఖల అంతరపత్రము ఈ రెండును 1 భాగము,

రాజవీరమును 1 భాగము రచించవలెను. దానిపైన భేదమును పట్టమునుకలసి 1 భాగమును చేయవలయును. అపైన వేదిక 8 భాగములును, వీరము $1\frac{1}{4}$ భాగమును, నతము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, చంద్రదావలోకనము 1 భాగమును, స్తంభము $2\frac{3}{4}$ భాగములును, దానియందు పల్లవములను రచించవలెను. హీరగ్రహణమును శిఖరమును కలసి 1 భాగము చేయవలయును. పట్టము 1 భాగము, యెత్తును, ఛాద్యము 2 భాగములును, దానిపైన పట్టిక 3 భాగములు సుందరముగా రచించవలయును. సింహకర్ణములు 4 భాగములును, సేనాయుధమును మిగుల సుందరముగా చిత్రించవలెను. శృంగము 2 భాగముల విస్తారమును ఎత్తు $2\frac{1}{2}$ భాగములును, దానిపైన మరియొక శృంగమును సమానమైన యెత్తుతో రచించవలయును. ప్రత్యంగములయందు కూటములను $1\frac{1}{2}$ భాగము యెత్తు చేయవలయును. రెండవ సింహకర్ణములు సింహకర్ణముల యొక్క తలయందుండవలెను. వాని శిఖరమునందు మూడవ సింహకర్ణములును, అపైన నొల్లవ సింహకర్ణములును, అపైన కర్ణకూటములయందు మూలమంజరి విస్తారము 6 భాగములును, ఎత్తు 7 భాగములును, స్కంధము యెత్తు 10 భాగములును, మూలమంజరియొక్క మధ్యను ఆశ్రయించి యురోమంజరియును, ఆ మూలమంజరి విస్తారము 4 భాగములును, ఎత్తు 6 భాగములును, అండకముతోను, కలశముతోను కూడియుండవలెను. కర్ణములనందున మంజరియును, ఇట్లు 21 అండకములతో నంద్యావర్తము లక్షణయుక్తముగా నుండవలెను. ఈ ప్రాసాదమును రచించినవారు దివ్యతోకసుఖములను పొందుదురు.

(అనుబంధము 56, 57 పటములు చూడుడు)

91. పూర్ణప్రాసాదము

అపరాజిత 16వ సూత్రము

- శ్లో॥ క్షేత్రాష్టాదశభాభక్తే వేదాంశఃకర్ణవిస్తరః
కర్ణికాచైకభాగాస్యాద్ భద్రంచాష్టాంశవిస్తరం॥ 45
- భద్రదావలోకనంకుర్యాత్ భిత్తికర్ణేషుకర్ణికాః
కర్ణేచసర్వతోభద్రం శ్రీవత్సస్తస్యకర్ణికా॥ 46
- అర్ధోదయేచాదిభూస్యాచ్ఛేషావైపాదభాగికాః
తృతీయాభూమికాచోర్ధ్వే తతోమాడాన్ని వేశయేత్॥ 47
- సార్ధచతుర్భూమియుక్తః పూర్ణఃస్యాత్సర్వకామదః
పూర్ణస్పర్గసుఖంతోకే స్వర్గేవాభూమిశాసనం॥ 48

తా॥ క్షేత్రమును 18 భాగములుచేసి కర్ణము 4 భాగములును కర్ణిక 1 భాగమును, భద్రము 8 భాగములునుచేసి, భద్రమున చంద్రదావ లోకనమును, గోడ మూలలయందు కర్ణికలును, కర్ణమున సర్వతో భద్రమును, శ్రీవత్సమునందు రచించినట్లు కర్ణికలును, మొదటి అంతస్తున $1/2$ భాగమును, రెండు, మూడు అంతస్తులయందు $1/4$ భాగమును చేయవలెను. మూడవ అంతస్తుపైన మూడమునుండి నివేశ మును చేయవలెను. నాలుగు అంతస్తులపైన నొక యర్ధ భాగముకలిగి యుండెనేని యది పూర్ణప్రాసాదమగును. అన్ని కోరికలనిచ్చును. దేవలోక సుఖముల నొసంగును.

92. పూర్ణము మడియుక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

- శ్లో॥ ప్రాసాదమథవత్సామః పూర్ణఃపూరితవాంఛితం॥
వందితంకిన్నరైర్యక్షై ర్మనుష్యపితృవల్లభం
చతురశ్రీకృతేక్షేత్రే దశభాగవిభాజితే॥

విస్తారాద్ ద్విపదోగర్భః కార్యాభిత్తిస్తుభాగికా
ద్విపదంకందభద్రంచ నిర్గమోఽస్యార్థభాగికః॥

శోభనాదిక్షుసర్వాసు ద్విపదాచభ్రమంతికా
పదికాబాహ్యాభిత్తిస్తు ద్విపదాకర్ణవిస్తృతిః॥

ఆయత్యాచతురోభాగా వండభిత్తేర్వినిర్గమః
భద్రంసుశోభనంతస్యావిధాతవ్యంద్విభాగికం॥

కర్ణస్తుపదికాపక్షభద్రంభాగార్థనిర్గతం
జలాంతరంతుభాగార్థమాయామక్షేపయోఃసమం॥

చతుర్భాగోవలభ్యస్య గర్భోభిత్తిస్తుభాగికి
యామాయుర్ద్విత్తగోస్త్రీణాం వలభీకీర్తికారయేత్॥

పూర్వతఃకారయేద్ద్వారం చతుర్గర్భేఽత్రమందిరే
ఊర్ధ్వమానంతువత్సృమః ప్రాసాదస్యాస్యసంప్రతి॥

వీతంద్విభాగికంకార్యం వేదిబంధోద్విభాగికః
జంఘాపదచతుష్కంచ శోభితాయాపకర్మణా॥

పదద్వయంతుకర్తవ్యం హీరంసాంతరప్రతకం
కలశాండకయుక్తానా ముచ్చాయస్త్రీపదోబుధైః॥

కర్తవ్యఃకర్ణశృంగాణాం సర్వేషామపిమానతః
చతుష్పదోచ్చావలభీ ఘంటాకలశసంయుతా॥

మల్లచ్చాద్యత్రయంకుర్యాత్ కర్ణశృంగస్యచోపరి
యుక్తమంతరిప్రతేణ భాగోచ్చాయంపుథక్పృథక్॥

భాగేనైకేనఘంటాస్యాద్ భాగాభ్యాంకలశాండకే
సమూలకలశేకర్ణే సూత్రంసంపాతయేద్భుధః॥

మల్లచ్చాద్యంవిధాతవ్యం సూత్రేణైకేనలాంఛితం
ప్రాసాదమేవంపూర్ణాయుద్యఃకుర్యాద్ భక్తిమానితం॥

ఆప్తకామఃసపురుషః శర్వలోకేమహీయుతే॥

తా॥ పూర్ణప్రాసాద లక్షణము చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి గర్భము 2 భాగములును, గోడ 1 భాగమును, కండము 2 భాగములును, కండమున భద్రమును రచించి, దానియొక్క నిర్గమము $1/2$ భాగమును, ఇట్లు నలువైపుల చేసి భ్రమంతిక 2 భాగములును, వెలుపలి గోడ 1 భాగమును చేయవలెను కర్ణముయొక్క విస్తారము 2 భాగములును, అండకమునకును గోడకును నిర్గమము విస్తారములో నాల్గవవంతు, దానిముందు 2 భాగములు భద్రమును రచించవలెను. కర్ణము 1 భాగము, భద్రము 2 భాగములు వానియొక్క నిర్గమము $1/2$ భాగము, జలాంతరము $1/2$ భాగము విస్తారమును అదే ఎత్తును చేయవలెను. వలభి నాల్గవ భాగమును, గర్భము 1 భాగము, గోడ 1 భాగము చేయవలెను తూర్పున ద్వారమును రచించవలెను. మందిరమున నాల్గవవంతు గర్భముండవలెను. ఎత్తును చెప్పుచున్నాడు. అభిష్టానము 2 భాగములు, వేదీబంధము 2 భాగములు, జంఘ 4 భాగములు, రూపచిత్రములతోనుండవలెను. హీరము అంతరపత్రము ఈ రెండునుకలసి 2 భాగములు, అండకము కలశముకలసి 3 భాగములు, అన్ని కర్ణములకును శృంగములుండవలెను. వలభి యెత్తు 4 భాగములు, ఘంట, కలశములతో కూడియుండవలెను. కర్ణశృంగములపైన మల్లచ్ఛాద్యములు 3 రచించవలెను. అంతరపత్రముతో మల్లచ్ఛాద్యము 1 భాగము చేయవలెను ఘంట 1 భాగమును, అండకము 1 భాగము, కలశము 1 భాగము, ప్రధాన కలశము కర్ణమునుండి సూత్రముతో పరిక్షించి మల్లచ్ఛాద్యమును రచించవలెను. ఈ ప్రాసాదమునే వరుభక్తితో చేయుదురో వారు ఆయుష్యమును కోరికలను పొందుటయేకాక శివలోకమున నుందురు.

93. సిద్ధార్థకము

అపరాజిత 163వ సూ॥

శ్లో॥ సుదర్శనస్యసంస్థానే తద్రూపేతదవస్థితే
కర్ణేచసర్వతోభద్రం సతుసిద్ధార్థకోభవేత్ ॥ 49

తా॥ సుదర్శన ప్రాసాదమున, కర్ణమున అంతటను భద్రము
లను రచించినయెడల సిద్ధార్థకమగును.

94. సిద్ధార్థకము మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ సిద్ధార్థమథవత్సామః సర్వకామార్థసిద్ధిదం॥
కానూఃసిద్ధ్యంతి యత్కర్తురిహలోకేపరత్రచ
చతురశ్రేణమేక్షేత్రే విభక్తేదశభిఃపదైః॥
కుర్వీతషట్పదంగర్భం కుడ్యంచాస్యచతుష్పదం
భాగేనైకేనభ్రమణీం బాహ్యాభిత్తించభాగిణీం॥
కుర్వీతద్విపదాక్షర్ణాః శాలాంషడ్భిఃపదైర్బుధః
తదూర్ధ్వంకర్ణశృంగంచ యథాశోభంప్రకల్పయేత్॥
త్రిపదంనిర్గమం తస్యాశ్చతుష్కేశ్చచతుర్దిశం
మధ్యేబహిశ్చకుర్వీత తస్యాద్వారచతుష్టయం॥
ఉన్నతంభాగవింశత్యా మానమస్యోర్ధ్వతోభవేత్
త్రిపదఃపీఠబంధఃస్యాద్ ద్విగుణోచ్చాయ బాహ్యతః॥
సార్థంభాగద్వయంకార్యో వేదీబంధస్తుశోభనః
అర్ధకుంభైకమర్ధేచ మేఖలాంసమసూరకః॥
జంఘాసార్థచతుర్భాగా కార్యోచ్చాయేణశోభనా
మేఖలాంతరపత్రేచ భాగేనైకేనకారయేత్ ॥

ఖురకాద్ మేఖలాయావత్ సప్తభాగాంతరంభవేత్
 భాగాభ్యాంరాజసీతంచ కుర్యాద్ వేదీంచసాసనాం॥
 త్రిభాగంస్తంభముశ్చేధాత్ భాగస్యాధేనహీరకం
 భాగార్థంస్తంభశీర్షంస్యాద్ భాగఃపట్టస్యచోన్నతః॥
 సూర్యచ్ఛాద్యోద్వ్యాభాగస్యాద్ భాగేనై కేనలంబనం
 శృంగోత్సేధత్త్రిభాగశ్చ కలశాండకసంయుతః॥
 చతుర్భాగోన్నతః సింహకర్ణఃషడ్భాగవిస్తృతః
 కుర్వీతశృంగయోరూర్ధ్వం లోభనాంమూలమంజరీం॥
 అష్టభాగప్రవిస్తీర్ణాం నవభాగసముచ్చితాం
 స్కంధఃపంచపదోజ్జేయో గ్రీవాచార్థపదోచ్చితా॥
 అండకంభాగమాత్రంస్యాదూర్ధ్వంభాగేనచంద్రికా
 వర్తులఃసమవిస్తారఃకలశస్తుతిభాగికః॥
 భద్రదేవరాటకాశ్చేహ కర్తవ్యాహేమకూటవత్
 యఃకుర్యాత్కారయేద్యస్తు సిద్ధార్థం సర్వకామదం
 సభవేత్సర్వకామాస్తిః శివలోకేచశాశ్వతః॥

తా॥ సిద్ధార్థముయొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నారు. చతురశ్ర ప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి గర్భము 6 భాగములు, గోడ 4 భాగములు, భ్రమణి 1 భాగము, వెలుపలి గోడ 1 భాగము, కర్ణములు 2 భాగములు, శాల 6 భాగములు, దానిపైన కర్ణశృంగమును యిష్టము వచ్చినట్లు చేయవచ్చును. నిర్గమము 3 భాగములు, నలువైపుల నాలుగు రచించవలెను. లోపలను వెలుపలను 4 ద్వారములను కల్పించవలెను. ఎత్తును 20 భాగములు చేయవలయును. పీఠము 3 భాగములు విస్తారమును యెత్తు దానికి రెట్టింపు చేయవలయును. వెలుపల $2\frac{1}{2}$ భాగములు వేదిబంధమును చేయవలయును. కుంభము $1\frac{1}{2}$ భాగము, మేఖల మసూరకముతో $1\frac{1}{2}$ భాగము, జంఘ $4\frac{1}{2}$ భాగములు, యెత్తు మేఖల అంతరపత్రము 1 భాగము, ఖురకము

నుండి మేఖలవరకు 7 భాగములు, రాజసేన 2 భాగములు, వేదీ వీరముతో సహా చేయవలయును. స్తంభము యెత్తు 3 భాగములు, హీరకము $1\frac{1}{2}$ భాగము, స్తంభశీర్షము $1\frac{1}{2}$ భాగము, పట్టము 1 భాగము సూర్యచ్ఛాద్యము 2 భాగములు, లంబము 1 భాగము, శృంగము యెత్తు 3 భాగములు, కలశము అండకము దీనితో సహా సింహకర్ణములు యెత్తు 4 భాగములు, విస్తారము 6 భాగములు, శృంగములయొక్కపై భాగమున మూలమంజరి విస్తారము 8 భాగములును యెత్తు 9 భాగములును, స్కంధము 5 భాగములును, గ్రీవ $1\frac{1}{2}$ భాగమును, అండకము 1 భాగము, దానిపైన చంద్రిక 1 భాగము కలశమును గుండ్రముగాను విస్తారముతో సమానమైన యెత్తుగాను చేయవలెను. భద్రము వరాట లక్షణముతోను హేమకూటమువలె రచించవలెను. ఈ సిద్ధార్థకమును ఏవ్వరు రచింతురో వారు సమస్తమైన కోరికలను పొందుదురు. అట్టి వారెల్లప్పుడు శివలోకముననుందురు.

(అనుబంధము 58, 59వ పటములు చూడుడు)

95. శంఖవర్ధనము

అపరాజిత 163వ సూ॥

శ్లో॥ వృత్తంపూర్వవత్పరిధౌ చతుర్వింశతిభాజితే
శస్తాద్వ్యంశాలప్టకర్ణా అంతరేకర్ణికాఃపదాః॥ 50

శంఖావర్తసమంమధ్యే వితానందివ్యభూషణం
తద్రూపంశిఖరంకార్యం శంఖావర్తంచమండపం॥ 51

శంఖవర్ధననామా ౭ సౌ కర్తవ్యోవిష్ణుమందిరం
కర్తాయాయాద్విష్ణులోకే యావదాభూతసంస్థవం॥ 52

తా॥ పూర్వమువలెనే గుండ్రముగాచేసి 24 భాగములుచేసి అందు 2 భాగముల చొప్పున 8 కర్ణములును, పానిమధ్య కర్ణికలు

ట్లును శిఖరమునుచేసి అటులే మండపమునుగూడ యెదురుగా రచించి నచో శంఖవర్ధనమగును. దీనిని రచించినవారు విష్ణులోకమున చిర కాలముందురు.

(అనుబంధము 60, 61 పటములు చూడుడు)

96. శంఖవర్ధనము మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ అథాభీధీయతేసర్వ పాపఘ్నః శంఖవర్ధనః॥

ఆలయఃసర్వదేవానాం ప్రాసాదోభూభృతాంప్రియః
చతురశ్రేసమేక్షేతే భుజకర్ణవిశోధితం॥

వర్తులంకారయేత్ పశ్చాత్ సర్వకోణేషులాంఛితం
విస్తారార్థోభవేద్గర్భో యచ్ఛేషం తేనభజితః॥

ద్విగుణంకారయేద్దూర్ధ్వం భాగవింశతిభజితే
తులోదయోఽష్టభాగస్యాద్ ద్వాదశాంశాచమంజరీః॥

కుంభకం కలశంద్వాబ్యాం కపోతాలీంచకల్పయేత్
పంచభాగోచ్ఛ్రితాజంఘా అగ్రేఽస్యాగ్రాసపట్టికాం॥

మేఖలాంతరప్రతేచ భాగేనైకేనకారయేత్
భాగార్థంకారయేత్ ప్రాజ్ఞః శంఖావర్తకమంజరీం॥

శంఖవర్తకకూటాంశ్చవిదధీతస్వవిస్తరాత్
శతవాస్తువిభక్తేఽస్మిన్ యావ్యమానానుసారతః॥

స్కంధోవిధేయోగ్రీవాచ భాగార్థేనసముచ్ఛ్రితా
చంద్రికాశిరసాసార్థం కార్యాసార్థపదోన్నతా॥

ద్విపదఃకలశోద్రాఘయః కర్తవ్యః శంఖవర్ధనే
గర్భస్యాచ్ఛాదనంకుర్యాత్ శంఖావర్తవితానకం॥

యః శంఖవర్ధనంకుర్యాత్ సభునక్తిచిరంమహీం
వశగాచాస్యసతతం భవేల్లక్ష్మీకృతాంజలిః॥

తా॥ సమస్త పాపములను పోగొట్టునట్టి శంఖవర్ధనము యొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. ఇది సమస్త దేవతలకును ప్రియమైనది నలుచదరమును చక్కగాచేసి నాలుగుమూలలయందున్న గుర్తులవరకు గుండ్రముగా చేయవలయును. విస్తారములో సగము గర్భమును చేయవలెను. విస్తారమునకు రెట్టింపుగా యెత్తునుచేసి దానిని 20 భాగములు చేసి అందు తులయొక్క పై భాగమువరకు 8 భాగములును, అక్షైన మంజరి 12 భాగములును చేయవలయును. కుంభము కలశము 2 భాగములును, కపోతములను చేయవలెను. జంఘ 5 భాగములును, దాని మధ్యను గ్రాసపట్టికను మేఖల అంతరపత్రము 1 భాగము చేయవలెను శంఖమువలె సుడిగల మంజరిని $1\frac{1}{2}$ భాగము చేయవలయును. అటులే శంఖమువలె సుడిగల కర్ణకూటములను విస్తారమునుండి రచించవలెను 10-10 భాగములుగల యీ శంఖవర్ధనమును అన్ని కొలతలతోను చక్కగా చేయవలయును. స్కంధమును తగిన కొలతతో చేయవలయును. గ్రీవ $1\frac{1}{2}$ భాగమును, శిఖరము $1\frac{1}{2}$ భాగము, చంద్రిక $1\frac{1}{2}$ భాగము చేయవలయును. కలశము 2 భాగముల యెత్తును గర్భమును కమ్ముచు శంఖముయొక్క సుడివలెనే వితానమునుగూడ రచించవలయును. శంఖవర్ధనమును రచించినవారు సమస్త సుఖములతో భూమిని పాలించి లక్ష్మీదేవి యెల్లప్పుడు తన ఇంటనే యుండునంతటి వైభవము కలవారగుదురు.

(అనుబంధము 62, 63 పటములు చూడుడు)

97. త్రైలోక్య భూషణము

అపరాజిత 163వ సూత్రము

శ్లో॥ త్రైలోక్యభూషణం వక్ష్యే వందితం త్రిదశై రపి
శతార్థహస్తకే జ్యేష్ఠో మధ్యో దశకరో నకః॥
త్రింశద్ధస్తైకనిష్ఠః స్వాత్త్రిధో దిత కమాగతః
వల్లభః సర్వదేవానాం శివస్వావివిశేషతః॥

53

54

త్రింశద్భాగైస్త్రీభాభక్తే గర్భఃసాన్యస్తశభాగః
ద్వాద్వాభాగా భ్రమోభిత్తిః కర్తవ్యమవిశంకితైః॥ 55

భిత్తింత్రయంప్రకర్తవ్యం తథాచభ్రమణీద్వయం
భద్రకంఠమధ్యఘం దేఘ ద్వితీయేవర్థమానకః॥ 56

అంతర్భిత్తింపరిత్యజ్య కుర్యాత్షడ్భాగకద్వయం
త్రైలోక్యభూషణంబాహ్వే భద్రదేచంద్రావలోకనం॥ 57

వృత్తస్యపంచమాంశేతు భిత్తిఃశేషస్సుగర్భకః
చతుష్పదారథాఃకర్ణా ఏకభాగాచక్లికా

భద్రకర్ణీభవేద్భాగా భద్రంసాన్యద్విక్రవిస్తరం॥ 58

అంగమానేననిష్కాసో భద్రంపంచాంశనిర్గమం
పాదమానోచ్ఛితంపీఠం పంచవీథాదిభూషణం॥ 59

ఉపవీఠంతథాజంఘా మేఖలాకూటచ్ఛాద్యకం
త్రయోవింశతిరుత్సేధే భద్రంఘోడశచోన్నతం॥ 60

కర్ణేప్రతిరధేచైవ ద్వేద్వేశ్మంగేచకారయేత్
అష్టసప్తాండకాఃకర్ణాః ప్రథమాశ్చషండకాః॥ 61

ఉరఃశ్మంగాణ్యష్టకుర్యాత్ ప్రత్యంగానితతోఽష్టభిః
భద్రంసంవరణాయుక్తం కుర్యాత్త్రైలోక్యభూషణం॥ 62

కర్ణాశ్చాష్టదలాఃకార్యాః ప్రత్యంగేవర్థమానకః
ఘంటాకలశశోభాఢ్యః కర్తవ్యఃశుభలక్షణః॥ 63

తా॥ త్రైలోక్యభూషణమును చెప్పుచున్నాడు. 50 హ. ఉత్తమము, 40 హ. మధ్యమము, 30 హస్తములు అధమము చేయ

వలయును. దానిని 30 భాగములుచేసి, మధ్య 10 భాగములు గర్భమును, భ్రమణము 2 భాగములును, గోడ 2 భాగములును, ఇట్లు భ్రమణములు 2 ను, గోడలు 2 ను రచించవలయును. నడుమ ఘండమున భద్రమును, రెండవ దానియందు వర్థమానమును చేయవలెను

లోపలి గోడను తీసివేసి వడ్డారుకములను రెంటిని కల్పించవలెను. వెలుపల చంద్రావలోకమును చేయవలయును వలయములో 5 వ వంతు గోడయును, మిగిలినది గర్భమును, కర్ణములయందు రథములు 4 భాగములును, కర్ణిక 1 భాగమును, భద్రమునందలి కర్ణిక 1 భాగమును భద్రముయొక్క విస్తారము 10 భాగములును, అందలి 5 వ భాగము నిర్గమము చేయవలయును. వీరము యెత్తు 1 భాగమును 5 వీరములుగా రచించవలయును, ఉపవీరము, జంఘ, మేఖల, కూటము, ఛాద్యము, ఎత్తు 23 భాగములును, భద్రము యెత్తు 16 భాగములును కర్ణమునను ప్రతిరథమునను 2-2 శృంగములను రచించవలెను. కర్ణములు 8 అండకములును 7 అండకములును, ఇట్లు రెండు విధములు ప్రరథములు 6 అండకములు, ఉరఃశృంగములు 8 రచించవలయును. ప్రత్యంగములు 8 రచించవలయును. భద్రమునకుచుట్టూ గోడ యుండవలయును. కర్ణమున 8 దలములు చేయవలయును. ప్రత్యంగమున వర్ధమానమును రచించవలయును. ఘంట, కలశము రచించవలెను దీనిని తైలోక్యభూషణమందురు.

98. తైలోక్య భూషణము మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ తైలోక్యభూషణం బ్రూమోవందితంబ్రిదశైరపి
ఆశ్రయంసర్వదేవానాం పాపస్యచవినాశనం॥
త్రింశద్ధస్తకనీయాన్ స్యాన్తధ్యమస్త్రీదశాధికః
పంచాశద్ధస్త ఉత్కృష్ట స్త్రీవిధోహస్తసంఖ్యయా॥
చతురశ్రేసమేక్షేతే త్రింశద్ధస్త్రేకల్పయేత్
దశభాగాయతంగర్భం కందంత్విగుణస్తప్తకం॥
చతుష్పదంకందకర్ణం భద్రంచాస్యద్విభాగికం
కుగ్రింశస్త్రీకాంతానాం గాత్రేణ చేతయేత్

అంధోఽర్థద్విపదేచాస్యద్విపదాశ్చాత్రభిత్తయః
 శృంగమేకంభవేన్నధ్యే విస్తారేణచతుష్పదం॥
 మధ్యేశృంగస్యచాంతఃస్థస్థంభేషడ్వారుకంభవేత్
 ద్ద్వ్యంశాద్వితీయాభ్రమణీ బాహ్యభీత్తిర్ద్విభాగికా॥
 కర్ణశృంగద్వయంకార్యం విస్తారేణచతుష్పదం
 ద్వాదశాంశమితాశాలా నిర్గమోఽస్యాపదత్రయం॥
 ప్రాక్కర్ణశృంగమష్టాంశం న్యాదర్జునఫలోపమం
 కర్ణద్విశృంగభాగేన వినిష్కాంతంచతుష్పదం॥
 ద్విపదంతస్యభద్రంచ నిర్గమోద్విపదంభవేత్
 శృంగయోరుభయోర్మధ్యే పదార్థంపక్షభద్రకం॥
 పదార్థంవారిమార్గశ్చ ప్రక్షేపంఃపదసమ్మితః
 ఊర్ధ్వమానమధఃక్రూమః షష్టిభాగసముచ్ఛితం॥
 తులోదయస్తతోవింశ పంచదశోరుమంజరీ
 సతుసప్తదశోచ్చాయో భాగేష్వేషువిధీయతే॥
 తులోదయస్యమధ్యేతు వేదీపంచపదోదయా
 తదర్థంకుంభకంకుర్యాత్ తద్వత్కలశమేఖలా॥
 ఏకాదశపదాజంఘా హీరకంతుపదత్రయం
 ద్వాభాగౌమేఖలాతద్వత్ ద్వితీయాపిసతారకా॥
 ఊర్ధ్వతస్తలపట్టస్యమానంషోడశభిషదైః
 రాజాసనంసార్థభాగం వేదీకార్యాద్విభాగికా॥
 పదార్థమానంసార్థ పదంచంద్రావలోకనం
 స్థంభఃసప్తపదోద్వైర్ధ్యాదీరం సార్థత్రిభాగికం॥
 శీర్షకంసార్థపదోత్సేధం పక్షస్తుద్విపదోభవేత్
 త్రిపదంఛాద్యకంకుర్యాద్ భాగేనైకేనలంబితం॥
 ద్విపదాంఛేదహారాంతు ద్వ్యంశావాసంతపట్టికా
 తదూర్ధ్వంమంజరీంకుర్యాద్ ద్రావిడక్రమభూషితం॥

సప్తాచ్చితంకోణకూటం సమంటాకలశాండకం
 ద్వితీయమేతదూర్ధ్వంచ తస్మానేనైవకారయేత్॥
 కణ్డేశకర్ణంసమాశ్రిత్య షట్పదానితుకారయేత్
 అష్టాండకేద్వేకుర్వీత షడండకచతుష్టయం॥
 ఏవంకర్ణాండకానిస్య శ్చత్వారింశత్సమాసతః
 ద్వాదశాంశకవిస్తారముచ్ఛాయాన్నవభాగికం॥
 ఆద్యక్రమేవిజానీయాద్ ద్రావిడాభక్రియాన్వితం
 అష్టాండకంసముత్సేధాద్ విస్తారాద్దశభాగికం॥
 భద్రక్రమంద్వితీయంతు విద్యాత్కర్మవిభూషితం
 విస్తారోమూలమంజర్యాద్వావింశత్యంశసంమితః॥
 త్రయోవింశతిరుచ్ఛాయః స్కంధశ్చైవత్రయోదశ
 గ్రీవాపదద్వయోత్సేధాత్ త్రిపదోన్నతమండకం॥
 కర్పరంద్విపదంభాగచతుష్కంకలశోచ్ఛయః
 ప్రాసాదేద్వాదశైతస్మిన్నురోమంజరికామతాః॥
 అండకానాంతువిజ్ఞేయం త్రిసప్తధికంమతం
 త్రైలోక్యభూషణంకృత్వా త్రిదశానందకారకం॥
 కల్పాంతంయావదధ్యాస్తే పురుషస్త్రీదశాలయమ్॥

తా॥ దేవతలకు సంతోషకరమైన త్రైలోక్య భూషణ
 యొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. 50 హ. ఉత్తమము, 40 :
 మధ్యమము, 30 హ. అధమము, చతురశ్రమునుచేసి దానిని
 భాగములుచేసి అందు గర్భము 10 భాగములును, కండము 7-7 :
 మూల చొప్పునను, కండముయొక్క మూలకర్ణము 4 భాగములు,
 ఆ కర్ణమునకు భద్రము 2 భాగములును, శాల 6 భాగములును, దా
 యొక్క నిర్గమము 1 భాగమును, అంధకారిక 2 1/4 భాగములు

గోడ 2 భాగములును, వీనిమధ్య శృంగము 4 భాగములును, శృంగము యొక్క నడుము నడుమనున్న స్తంభమునందు షడ్భాసుకమును రచించ వలయును. రెండవ భ్రమణి 2 భాగములును, వెలుపలి గోడ 2 భాగములును, కర్ణశృంగములు రెండును 4 భాగములు చొప్పునను, శాల 12 భాగములును, శాలయొక్క నిర్గమము 3 భాగములును, ప్రాకృర్ణ్య శృంగము 8 భాగములును, మద్దికాయవలె నుండవలయును. కర్ణము నందలి రెండు శృంగములును 4 భాగముల నిర్గమమును, వానియొక్క భద్రములు 2-2 భాగములును, నిర్గమముకూడ 2 భాగములును, రెండు శృంగములయొక్క మధ్యపక్ష భద్రము $1/2$ భాగమును, జల మార్గము $1/2$ భాగమును, నివేశము 1 భాగమును చేయవలయును. ఎత్తును చెప్పుచున్నాడు 60 భాగముల యెత్తును, అందు దూలము పై భాగమువరకు 20 భాగములును, ఉరుమంజరి 15 భాగములును, దానియెత్తు 7 భాగములును, దూలముకడ యొక్క మధ్యదేశమున వేది 5 భాగములును, కుంభము $2\frac{1}{2}$ భాగములును, కలశము మేఖల అదే ప్రకారమును చేయవలయును. జంఘ 11 భాగములును, హీరకము 3 భాగములును, మేఖల 2 భాగములును, రెండవ అంతస్తు నను పైన పట్టమును 16 భాగములుచేసి రాజసేన $1\frac{1}{2}$ భాగమును, వేది 2 భాగములును, పీఠము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, చంద్రావలోకనము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, స్తంభము 7 భాగములును, హీరము 3 $1\frac{1}{2}$ భాగములును, శిఖరము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, పక్షము 2 భాగములును, ఛాద్యము 3 భాగములును, లంబనము 1 భాగమును, ఛేదముయొక్క హారము 2 భాగములును, వాసంతపట్టిక 2 భాగములును, ఆపైన మంజరిని ద్రావిడ పద్ధతిలో అలంకారముగా రచించవలెను. కోణమునందలి కూటము యెత్తు 7 భాగములును, ఘంట, కలశము, అండకము మొదలైనవానితో చేయవలయును. దీనిపైన రెండవ కూటమునుకూడ అదే కొలతతో చేయవలయును. కర్ణముననుసరించి మరియొక కర్ణమును

6 భాగములు చేయవలయును. 8 అండకములు 2ను, 6 అండకములు 4ను, మొత్తము 40 అండకములగును. విస్తారము 12 భాగములును, ఎత్తు 9 భాగములును, మొదటినుండి క్రమముగా ద్రావిడ పద్ధతిలో రచించవలెను. 8 అండకములు ఎత్తురు విస్తారమును 10 భాగములు చేయవలయును. రెండవ భద్రము అలంకారయత్తముగ రచించవలయును. మూలమంజరియొక్క విస్తారము 22 భాగములును, ఎత్తు 23 భాగములును, స్కంధము 13 భాగములును, గ్రీవ 2 భాగములును, ఎత్తయిన అండకము 3 భాగములును, శిఖరము 2 భాగములును, కలశము 4 భాగములును, ఈ ప్రాసాదమున ఉగ్రోమంజరులు 12ను, అండకములు 73ను కలిగి దేవతలకు సైతము సంతోషము కలిగించు నట్టి శైలిలో క్యభూషణమును రచించినవారు ఒక్క కల్పమువరకు బ్రహ్మలోకముననుందురు.

(అనుబంధము 64, 65, 66, 67వ పటములను చూడుడు)

99. పద్మాఖ్యము

సమరాంగణ 57వ ఆధ్యాయము

శ్లో॥ ప్రాసాదమథపద్మాఖ్యం కంఠయామోఽశ్వినౌప్రియం॥
చతురశ్రీకృతేక్షేత్రే నస్తభాగవిభాజితే
త్రీభాగాకమధ్యమేత్యక్త్వా ద్వాద్వాగోణేషులాంఛయేత్॥
సాద్వయేద్విభిరప్తైః పశ్చాదపిచపోడశ
విస్తారార్ధేనగర్భఃస్యాద్ గర్భస్వార్థంతథాబహిః॥
ఊర్ధ్వమానమథబ్రూమః పద్మాఖ్యస్యయథాక్రమం
విస్తారాద్ద్విగుణోత్సేధం భాగవింశతిభాజితం॥
వేదీజంఘాతదైతస్మిక్ కార్యామాలారమంజరీ
గ్రీవాండకలశ్చేహ శంఖనర్ధనవర్తనా॥

పద్మాఖ్యఃకారితోయేన ప్రాసాదోద్రవవల్లభః
అత్యోసముద్భృతస్తేన పాపపంకమహోదధేః॥

తా॥ పద్మాఖ్యప్రాసాద లక్షణము చెప్పుచున్నాడు. అశ్వినీ దేవతలకు ప్రియమైనది. చతురశ్ర ప్రదేశమును 7 భాగములుచేసి అందు గర్భము 3 భాగములును, మూలలయందు 2-2 భాగములు గుర్తులు పెట్టవలయును. ఆ రెండు కర్ణశాలలయందు మరల 8 శాలలు కల్పించవలయును. మరల పదునాఱు భాగములుచేసి అందు గర్భము 8 భాగములును దానికి రెండువైపుల 4-4 భాగముల చొప్పున 8 భాగములును మొత్తము 16 భాగములు సరిచేయవలయును. విస్తారమునకు రెట్టింపుగా యెత్తును చేయవలయును. శంఖవర్ధనమునజేసిన భాగముల ప్రకారము వేది, జంఘ, మాల, మంజరీ, గ్రీవ, అండకము, కలశము మొదలైనవి రచించవలెను. ఇది సమస్తప్రాపములను హరింపజేయును.

100. పద్మాఖ్యము పక్షబాహువు

అపరాజిత 163వ సూత్రము

- శ్లో॥ ద్వావింశద్భక్తేపరిధౌ వృత్తాకారస్థపూర్వవత్
ద్విద్విభాగంభవేత్కర్ణః పద్మాపత్రాకృతిస్తథా॥ 64
- మండోవరశ్చపాదోనః సపాదాశిఖరోన్నతిః
తలచ్ఛందోద్భవరూపం పంచభూఘంటికావధి॥ 65
- పద్మాఖ్యశ్చతదాప్రోక్షః పద్మనాభస్యమందిరం
కర్ణకావరకాశ్చైవ విష్ణులోకంనజంతిహి॥ 66
- దశధాబజతేఛందే ద్విభాగఃకర్ణవిస్తరః
భాగంభాగంభవేత్కర్ణీ వేదాంశోభద్రవిస్తరః॥ 67
- ద్విభాగోభద్రనిష్కాస ఏకభాగాచకర్ణికా
ద్విభాగాచభవేద్భిత్తిః శేషంగర్భగృహంమతం॥ 68
- మండోవరశ్చపాదోనః సపాదాశిఖరోన్నతిః
కుర్యాత్కర్ణేఘకూటాని విమానంపంచఘమికం॥ 69

భద్రేభద్రేతుప్రాగ్గీవా చాద్వ్యమంటాద్వ్యలంకృతాః
పక్షబాహుస్తదానామ కర్తవ్యఃసర్వదైవతే॥

70

తా॥ నలుచదరపు స్థలమును మూలలవరకు గుండ్రముగా చేసి దానిని 22 భాగములుచేసి, అందు కర్ణములు 2-2 భాగములును, తామరేకులవలె కల్పించి మండోవరము 3/4 భాగమును, శిఖరము 1 1/4 భాగమును, తలచ్చండమునుండి అయిదంతస్తులపైన ఘంటిక యును రచించినయెడల పద్మాఖ్యమగును. మఱియు దానినే 10 భాగములుచేసి కర్ణము 2 భాగములును, కర్ణికలు 1-1 భాగమును, భద్రము 4 భాగములును, భద్రముయొక్క నిర్గమము 2 భాగములును కర్ణిక 1 భాగమును, గోడ 2 భాగములును, మిగిలినది గర్భగృహమును చేయవలయును. మండోవరము 3/4 భాగమును, శిఖరము 1 1/4 భాగమును ఇట్లు కర్ణములయందు కూటములను రచించవలెను. విమానమును 5 అంతస్తులపైన రచించవలయును. భద్రములన్నిటి యందును ప్రాగ్గీవములను, ఛాద్యమును, ఘంట, కలశము మొదలైన అలంకారములను రచించినచో పక్షబాహువగును. ఇది సమస్త దేవతలకును యోగ్యము.

101. పక్షబాహువు మరయొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ పక్షబాహుమథబ్రూమః ప్రాసాదంకులనందనం
సర్వరోగహరంపుణ్యం సర్వలోకేక్షణంభవం॥
చతురశ్రీకృతేక్షితే ద్వాదశాంశవిభాజితే
అష్టభాగాయతంగర్భం కుర్యాద్భిత్తిద్విభాగికా॥
ద్విపదంకారయేత్కర్ణం భాగార్థముదకాంతరం
ప్రత్యంగంసార్ధభాగేన్యాత్ ఇలాచైవచతుష్పదా॥
నిష్కామఉభయోర్భాగద్ భాగార్థేనపుధక్పృథక్
కర్తవ్యంపక్షయోర్భాహూ విస్తారేణాష్టభాగికా॥

చతుష్పద స్తయోర్గరోభి ద్విపదాభిత్తివిస్తృతిః
చతుర్భాగంభవేద్భద్రం కోణశ్చైవద్విభాగికః॥

ఊర్ధ్వహానమథబ్రూమ శ్చతుర్వింశతిభాగికం
ప్రిపదోవేదికాబంధో జంఘాపంచపదోన్నతా॥

ద్వాభాగాకలశఃకార్యో ద్వాభాగాచంద్రికాండకం
మధ్యేతుమంజరీకార్యా ఘంటాబద్ధాచపార్శ్వయోః॥

పక్షబాహుఃకృతోయేనత్రిగర్భః కర్మభూషితః
సత్రినేత్రప్రతాపస్యాత్ తురంగవ్రతనాయకః॥

తా॥ సమ స్తమైన రోగములను పోగొట్టునట్టి పక్షబాహువును చెప్పుచున్నాడు, చతురశ్రప్రదేశమును 12 భాగములుచేసి అందు గర్భగృహము 8 భాగములును, చుట్టూ గోడ 2 భాగములును చేయవలయును. కర్ణము 2 భాగములును, జలాంతరము 1 2 భాగమును ప్రత్యంగము 1 1/2 భాగమును, శాల 4 భాగములును చేయవలెను. శాలయొక్క నిర్గమము 2 భాగములును, పంజరములయొక్క నిర్గమము 1/2 భాగమునుచేసి, దానికిరుచైపుల 8-8 భాగముల చొ॥న పక్షబాహువులను గృహములను రచించవలయును. ఆ గృహములకు చుట్టూ గోడ 2-2 భాగములును, మధ్యగర్భము 4 భాగములును చేయవలయును. దానికి భద్రము 4 భాగములును, కర్ణములు 2-2 భాగములును చేయవలయును. ఎత్తును చెప్పుచున్నాడు. 24 భాగములునుచేసి వేదిక 3 భాగములు, జంఘ 5 భాగములు, కలశము 2 భాగములు, చంద్రికాండకము 2 భాగములు, దానిమధ్య మంజరియును, ప్రక్కలనుగూడ ఘంట, కలశములను రచించవలయును. మూడు గర్భములును శిల్పాచార్యముతో రచించవలెను. మూడు కన్నులవలె ప్రతాపముతోనుండును.

(అనుబంధము 68, 69, 70 పటములు చూడుడు)

102. విశాలము

అపరాజిత 163వ సూ॥

శ్లో॥ త్రయోదశాండకంపూర్వం నాగరచ్ఛందనందనః
చతుర్ద్వాదేశుప్రసాగ్గీవాః విశాలస్తుశివాలయః॥

71

తా॥ నందనమునకు 13 అండకములును, నాగర పద్ధతితో
చేయుచు నాలుగు వాకిళ్ళయందు ప్రసాగ్గీవములు కల్పించినచో
విశాలమగును. ఇది శివప్రీతికరము.

103. విశాలము మరియుక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ విశాలంసంప్రవత్యౌమి విశాలైరన్వితంగుణైః
దయితంకృత్తికాసూనోః పూజితంగణశిన్నరైః॥
క్షేత్రందశాంశంకుర్వీత షడ్భాగామధ్యకండకం
భాగికోభిత్తయః కార్యాభ్రమంత్యోఽపితథావిధాః॥
భాగద్వయంభవేత్కర్ణ్యో వారిమార్గేణసంయుతః
పదేనతిలకంకుర్యాత్ భాగార్థేనవినిర్గతం॥
ఆయామనిర్గమాచాస్య చతుర్భాగాచతుష్కికా
చతుష్పదోమధ్యగర్భః చతుర్ద్వారస్యశస్యతే॥
విస్తారాద్ద్విగుణోచ్చాయమూర్ధ్వమానంవిధీయతే
విదధ్యాద్ వేదికాబంధం సార్థ భాగేనసంమితం॥
సార్థైశ్చతుర్భిఃకుర్వీత భాగైర్జంఘూచ్ఛితింబుధః
మాలామంతరపత్రంచ భాగేనై కేనకారయేత్॥
సార్థద్విభాగికంశృంగం కలశాండికసంయుతం
తస్యార్థమపరంశృంగం తావన్నానంవిధీయతే॥
షడ్భాగవిస్తృతాంజంఘా మంతర్యాభాగసప్తకం
తద్విస్తారదశాంశేస్యాత్ షడ్భిఃస్కంధస్యవిస్తృతిః॥

గ్రీవామూస్తువిధాతవ్యా పదస్యార్థంసమున్నతిః
 భగేనాండకముచ్చాయో భాగేనార్ధేనచంద్రికాః
 ద్విపదంకలశంకుర్యాత్ సమసూత్రంసుశోభనం
 ప్రాసాదోఽయంవిశాలః స్యాదేవంసప్రదశాండకం॥
 యఃకరోఽపిసలోకేఽస్మిక్ నరోనాగాధిపాభవేత్
 లభతేచబహూక్ కామాక్ దేహం తేచోత్తమంపదం॥

తా॥ కిన్నరగణముచే పూజింపబడినదియును కుమారస్వామికి
 ప్రియమైనదియును అగు వి శాల ము యొక్క లక్షణమును చెప్పు
 చున్నాడు. చతురశ్రప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి మధ్య కండ
 మును 6 భాగములును గోడ 1 భాగమును, భ్రమంతి 1 భాగమును
 చేయవలయును కర్ణము 2 భాగములును, జలాంతరముతోసహా చేయ
 వలయును. తిలకము 1 భాగమును $1/2$ భాగము నిర్గమమును చేయ
 వలయును. ఆయామము నిర్గమములు నాలుగుపైపుల నాలుగు భాగ
 ములుచేసి మధ్యగర్భము 4 భాగములును, 4 ద్వారములును చేయ
 వలయును. విస్తారమనకు రెట్టింపుగా యెత్తును చే య వ ల యును.
 అనగా 20 భాగములు, పేదిక $11\frac{1}{2}$ భాగము, జంఘ $4\frac{1}{2}$ భాగ
 ములు, మాల అంతరపత్రము 1 భాగము, శిఖరము $2\frac{1}{2}$ భాగములు
 కలశము అండకమును చేయవలయును. మఱియొక శిఖరముఅందులో
 సగము చేయవలయును. జంఘ విస్తారము 6 భాగములు, అంతరితము
 1 భాగము, ఆ విస్తారమును 10 భాగములుచేసి అందు స్కంధ విస్తా
 రము 6 భాగములు, గ్రీవ యెత్తు $1/2$ భాగము, అండకము యెత్తు
 1 భాగము, చంద్రిక $1/2$ భాగము, కలశము 2 భాగములు సమ
 సూత్రముతో చేయవలయును. 17 అండకములతో విశాల ప్రాసాద
 మును రచించేనేని అట్టివానికి అన్ని కోరికలు సఫలమై అంతమున
 దివ్యలోకమును బొందును.

(అనుబంధము 71, 72వ పటములు చూడుడు)

102. కమలోద్భవము

అపరాజిత 163వ సూత్రము

- శ్లో॥ వృత్తాకారోహ్యసౌపూర్వః పరిధిమ్యుగవేదతః
కర్ణాశ్చద్విపదాఃప్రోక్తా భద్రదంవైపంచవిస్తరం॥ 72
- చతుర్భద్రదంసూర్యకర్ణా వికర్ణేతత్రలాంఛితాః
మండోవరశ్చపాదోనఃసపాదః శిఖరోదయః॥ 73
- పంచభూమిసమాయుక్త ఏకపిష్టిస్తథాండకాః
ఘంటాకలశపూర్వంచ శుక్రాగ్రంసమలంకృతం॥ 74
- విధేర్విష్ణోరవేకుర్యాచ్చివస్యాసివిశేషతః
జగతీగర్భసంయుక్తం నామ్నావైకమలోద నమ్॥ 75

తా॥ చతురశ్రప్రదేశమును కోణములయొక్క చివరకు గుండ్రముగా చేసి దానిని 44 భాగములుచేసి కర్ణములు 2-2 భాగముల చొప్పున ఒక్కొక్క మూలను తిను, ఇట్లు నలుమూలల మొత్తము 12ను, భద్రదమయొక్క విస్తారము 5 భాగములును, ఇట్లు నలువైపుల 4 భద్రదములును, అయిదంతస్తులకు 60 అండకములును శిఖరముతో 61 అండకములు, ఘంట, కలశము, శుక్రాగ్రముతో నలంకారముగా నుండవలయును. బ్రహ్మ, విష్ణు, సూర్య, శివ ఆలయములు రచించుట శ్రేష్ఠము. ఇతర దేవతలకు దీనిని రచించగూడదు. జ గ తి యు ను గర్భమును చెప్పబడిన కోలతలప్రకారము చేయవలయును.

(అనుబంధము 73, 74 పటములు చూడుడు)

105. కమలోద్భవము మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

- శ్లో॥ బ్రూమోఽథలక్ష్మీదయితం ప్రాసాదంకమలోద్భవం
సిద్ధగంధర్వసహితం స్కందోయత్రవ్యవస్థితః॥

చతురశ్రంసమంక్షేత్రం భువిదిక్షువిదిక్షుచ
 కృత్వావృత్తంసమాలిఖ్య భాగైర్ద్వైత్రింశతాభజేత్ ||
 భాగాద్వాద్వాతతఃకుర్యాదేకై కాందలపట్టికాం
 కర్ణైఃషోడశభిఃకుర్యాదంభోజసదృశాకృతిం ||

పంచభిర్భాజితేసీమ్నిగర్భోభాగత్రయంభవేత్
 అథస్తాదాసనంతస్య పద్మవీతంప్రకల్పయేత్ ||
 కృత్వాద్విగుణమూర్ధ్వంత ద్వింశత్యాప్రవిభాజయేత్
 తులోదయోఽష్టభాగఃస్యాద్ ద్వాదశాంశాచమంజరీ ||

వేదీజంఘాచమాలాచ స్యాద్ ద్వియథాశంఖః పర్ధనే
 తదూర్ధ్వంపద్మకూటాది చోన్నతంపద్మపత్రవత్ ||
 భూమికాఃపంచకర్తవ్యాః పదహినాయథోత్తరం
 వేదికాతస్యకర్తవ్యా వికాశితపత్రవత్ ||

పాదోనభాగోగ్రీవాచ సపాదంపదమండకం
 చంద్రికాచైవభాగేన వికాశికమలాకృతిః ||

ద్విపదంకలశంకుర్యాత్ సాజ్జపత్రంసపల్లవం
 అరోగ్యంస్యాత్ పురోదేశే కారికైకమలోద్భవే ||

ఆయుఃశ్రీవృద్ధిపుత్రాఃస్మృత మేయానాంచసంఖ్యయా ||

తా: లక్ష్మీదేవికి ప్రియముగల కమలోద్భవమును చెప్పుచున్నాడు. కుమారస్వామియును సిద్ధగంధర్వగణముతో నుండునదియును కమలోద్భవమే. చతురశ్రప్రదేశమును దిశలను మూలలును సమముగాచేసి వృత్తముగా రేఖను లిఖించి దానిని 32 భాగములుచేసి 2-2 భాగములచొప్పున ఒక్కొక్క దలపట్టికనుచేసి అందు 16 కర్ణములను తామరపుష్పమువలె రచించవలెను. ఆ ప్రదేశమును 5 భాగములుచేసి గర్భము 3 భాగములును, దిగువ పద్మవీతమును రచించి దానిపైన రెట్టింపుగా యెత్తునుచేసి దానిని 20 భాగములుగా విభ

జించి, దూలము పైభాగమువరకు 8 భాగములును, మంజరి 12 భాగములును, వేది, జంఘ, మాల ఇవి శంఖవర్ధనమువలె రచించవలయును. దానిపైన పద్మకూటములు ఎత్తుగాను పద్మపత్రమువలె రచించవలెను. అయిదు అంతస్తులుచేసి అందు మొదటి అంతస్తుకంటె రెండవది $1\frac{1}{4}$ భాగము తక్కువగాను, ఇట్లు ఒక్కొక్క పాతికవంతు తగ్గించుచు చేయవలయును. వేదిక వికసించిన పద్మమువలె నుండవలయును. గ్రీవ $\frac{3}{4}$ భాగమును, అండకము $1\frac{1}{4}$ భాగమును, చంద్రిక 1 భాగమును వికసించిన పద్మమువలె చేయవలయును. ఆపైన కలశమును 2 భాగములు చేయవలెను. తామరతేకు చిగురాకు ఈ రెండును కలశమునందుండవలెను. కమలాద్భవమునందొట్లు ముందు భాగమున రచించి రేని ఆయుష్యము, ఐశ్వర్యము, సంతానము అ ప రి మి త ము గా గలుగును. 81 అండకములు అగును.

(అనుబంధము 75, 76, పటములు చూడుడు)

106. హంస ధ్వజము

అపరాజిత 163వ సూ॥

శ్లో॥ సిద్ధార్థస్యచసంస్థానే తద్రూపేతదవస్థితే
విమానంపంచభూమంచ కుర్యాచ్ఛృంగంతుకామదం॥ 76

హంసధ్వజస్తదానామ చతుర్ద్వారైరలంకృతః
చతుర్భిర్మండపైఃఖ్యాతః స్వర్గాదిభోగదాయకః॥ 77

తా॥ సిద్ధార్థమును 5 అంతస్తులుగా రచించి, పైన శిఖరము మొదలైనవి కల్పించినచో హంసధ్వజముగును దానికి 4 ద్వారములును, నాలుగుదిశలయందు 4 మండపములను రచించవలయును. ఈ ప్రాసాదము స్వర్గ సుఖము మొదలైన సమస్త భోగములనిచ్చును.

(అనుబంధము 77, 78వ పటములు చూడుడు)

107. హంస ధ్వజము మడియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ హంసధ్వజమథబ్రూమో హంసక్రీడావిభూషితం॥
 సేవితంసురసంఘేన వల్లభంపద్మజన్మనః
 విభజ్యదశధాక్షేత్ర మారభ్యబ్రహ్మణఃపదాత్॥
 ఆదాయపార్శ్వయోర్భాగాం స్త్రీక్ స్త్రీక్వృత్తంప్రకల్పయేత్
 ఏవంగరోభవిధాతవ్య చ్చాచ్ఛద్యస్యజగత్యాదిభిః॥
 ద్విపదాబాహ్యతోభిత్తిః కర్ణఃకార్యోద్విభాగిః
 భద్రంపంచపదంకార్యం పదార్థముదకాంతరం॥
 ద్వాభాగానిర్గతంభద్రం స్తంభద్వయసమన్వితం
 మధ్యేతుఞ్చాద్యకంకుర్యాత్ భాగోచ్చాయంద్వివిస్తృతం॥
 కుర్యాద్ భాగంసవిస్తారం తోరణంచతురున్నతం
 మరాలమకరైర్యుక్తం స్తంభేషుస్యాత్ తథేల్లికాః॥
 పురస్తాన్మండపంప్రాజ్ఞోరచయేన్నానపూర్వకం
 ఊర్ధ్వమానమథబ్రూమః సూత్రంస్యాద్భాగవింశతిః॥
 మేఖలావేదికాజంఘాః శంఖవర్ధనవన్మతాః
 కర్తవ్యాఃకర్ణరథికా స్త్రీపదాఃకలశాన్వితాః॥
 చతుష్కీకాపంచపదా వరాటీఘటతూన్వితా
 కార్యాకలశసంయుక్తా విస్తారోచ్చాయయోఃసమా॥
 కర్ణశృంగోర్ధ్వతఃకుర్యాదష్టాశాంమూలమంజరీం
 ఉచ్చితానవభిర్భాగైఃపంచభామాస్తుసంవృతాః॥
 ప్రథమాద్విపదాభూమి ర్ణేమకూటక్రియోపమా
 అన్యాస్తుపదపాదార్థహీనాః కార్యాయథోత్తరం॥
 మహాయత్నఃపునఃకార్యో భూమికాపదివర్తనే
 భాగేనవేదికోచ్చాయః స్కంధస్తుశతవాస్తువత్॥

గ్రీవాండకసముత్సేధం వివధీతపదద్వయం
 అండకేవర్తనాకార్యాకంకతీఫలసన్నిభా॥
 చంద్రికాభాగమేకంచ ద్వాభాగౌకలశోన్నతం
 హంసధ్వజఃకృతోయేన వల్లభఃపద్మజన్మనః॥
 సయాతివిదిధైర్యానైర్దేహంతే వసుసంగతిమ్॥

తా॥ బ్రహ్మకు ప్రియమైన హంసధ్వజముయొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. క్షేత్రమును 10 భాగములుచేసి అందు మధ్యస్థానము నుండి చుట్టూ 3-3 భాగములతో వలయరేఖ నేర్పరచి దానిని గర్భముగాజేసి చుట్టూ 2-2 భాగములు గోడయును, మూలలయందు 2 భాగముల చొప్పున కర్ణములును, మధ్యభద్రము 5 భాగముల విస్తారమును నిర్గమము 2 భాగములును, రెండు స్తంభములతో మధ్య ఛాద్యకమును, దాని విస్తారము 2 భాగములును, యెత్తు 1 భాగమును తోరణము విస్తారము 1 భాగమును యెత్తు 4 భాగములును, హంసలు మొసళ్ళు చేయవలయును. స్తంభములయందు ఇల్లికాతోరణములను రచించవలయును. దానిముందు మండపమును (శాస్త్రోక్త ప్రకారము రచించవలయును. ఎత్తును 20 భాగములు చేయవలయును. మేఖల వేదిక, జంఘ, ఇవి శంఖవర్ధనమునందుచేసిన కొలతల ప్రకారము చేయవలెను. కర్ణములయందు రథికలు 3 భాగములు కలశములతో చేయవలెను. నాలుగు కర్ణములను కలశములు 5 భాగములతో వరాటమునందు కుంభమునురచించినట్లు విస్తారమును యెత్తును సమానము చేసి రచించవలయును. కర్ణశృంగములపైన మూలమంజరి 8 భాగములు చేయవలెను. దానియెత్తు 9 భాగములుండవలెను. అయిదంతస్తులతో దీనిని రచించవలెను. మొదటి అంతస్తు 2 భాగములును, రెండవ అంతస్తు 1 3/4 భాగములును, మూడవ అంతస్తు 1 1/2 భాగమును, నాల్గవ అంతస్తు 1 1/4 భాగమును, ఐడవ అంతస్తు 1 భాగమును చేయ

చిన అంతస్తులలో ఒక్కొక్క దానియందు ఒక్కొక్క విధముగా చక్కని పనులను చేయవలయును. వేదిక 1 భాగమును, స్కంధము శతవాస్తుపునంధు చేసినట్లు చేయవలయును. గ్రీవ అండకము 2 భాగములు చేయవలెను. అండకము మద్దికాయవలెనుండవలెను. చంద్రిక 1 భాగమును, కలశము 2 భాగములును చేయవలెను. ఇట్లు హంస ధ్వజమును రచించినవాడు దేహాంతమున వసులోకప్రాప్తిగల పుణ్యమును పొందును.

108. లక్ష్మీ ధరము

అపరాజిత 16వ సూత్రము

శ్లో॥ పూర్వంతపుష్పధ్వజయశ్చైవ వజ్రవత్పుత్రరంశతం

రేఖోద్భవతలకంకుర్యా న్నందికాతలకంతథా॥

78

అండకైఃసప్తతింశద్విర్లక్ష్మీధరఇతీతిః

రమతేతత్రలక్ష్మీశ్చ సహితావిష్టునానదా॥

79

తా॥ పుష్పధ్వజయఃనందు 14-14 భాగములతో రేఖపైన తలకమును, నందికయందు తలకమునుచేసి యిట్లు 37 అండకములతో రచింపబడినది లక్ష్మీధరమగును. ఇది లక్ష్మీదేవికి సంతోషకరమైనది.

109. లక్ష్మీ ధరము మరయొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ అథలక్ష్మీధరంబ్రూమో యంకృత్వావిజయంనరః॥

రాజ్యమాయుష్యపూజాంచ గుణనాభోతిచైశ్వరాన్॥

చతురశ్రీకృతేక్షేత్రే భక్తేషోడశభిఃపథైః॥

కర్తవ్యఃపట్టదఃకందో గర్భసూత్రచతుష్పదః

చతస్పష్పసిదిక్షుస్యాత్ త్రిభిర్భగైర్భ్రమంతికా॥

ద్విపదాబాహ్యాభిత్రిస్యా చ్చుభాకార్యాచతుర్దిశం

కర్ణేషుశృంగమేకైకం ద్వేద్వేశృంగేతుమధ్యగే॥

ద్వ్యంశానితానవిస్తారాత్ దశశృంగాణిదిక్త్రయే
 షట్శాలాశ్చవిధాతవ్యాః శుభాదిటుతిసృష్టపి॥
 యామ్యేనచతుర్థాగా భాగద్వితయనిర్గతాః
 తలచ్ఛందోఽయముద్దిష్టో మండపఃపురతోభవేత్॥
 విస్తారాద్ద్విగుణోఽసాస్యాత్ ప్రాసాదస్యాస్యచోచ్ఛయః
 స్యాత్త్రయోదశభాగోఽత్ర ప్రమాణేనతులోపయః॥
 ఊర్ధ్వంచవింశతిపదం వేదీబంధఃపదత్రయం
 ఉత్సేధాత్షట్పదాజంఘా భాగేనభరణంభవేత్॥
 భాగైస్త్రిభిర్వేఖలేద్వే శృంగంచకలశంఽత్రభిః
 ఉచ్ఛయేణవిధాతవ్యాః సింహకర్ణశ్చతుష్పదః॥
 దశశృంగాణికుర్వీత ఘంటాపద్ధంచదిక్త్రయే
 చతుర్దశాంశవిస్తారా పంచగా మూలమంజరీ॥
 ఊర్ధ్వంసప్తదశాంతాచ గ్రీవోచ్ఛాయఃపదద్వయం
 అండకంద్విపదంకార్యం భాగేనైకేనకర్పరం॥
 కలశంఽత్రపదంమూర్ధ్ని వర్తయేత్సుమనోరమం
 లక్ష్మీధరాఖ్యంప్రాసాదం యఃకుర్యాద్వసుధాతలే॥
 అటయేనపదేతత్త్వే లీయతేనాత్రసంశయః॥

తా॥ మానవునకు విజయమును ఆయుష్యమును రాజ్యమును
 పూజితమును కలిగించునట్టి లక్ష్మీధరమును చెప్పచున్నాడు. చతురశ్ర
 ప్రదేశమును 16 భాగములుచేసి 6 భాగములు కండకమును 4 భాగములు
 గర్భమును చేయవలయును. భ్రమంతిక నాలుగువైపులను 3 భాగము
 లును, వెలుపలి గోడ 2 భాగములును, కర్ణములయందు 1-1 భాగము
 శృంగములును, మధ్యశృంగములు 2-2 భాగములును, ఇట్లు 3 వైపుల
 మొత్తము 10 శృంగములను చేయవలయును. అటులే మూడువైపుల
 భద్రములను 6 భాగములు విస్తారముతోను, 2 భాగముల నిర్గమము

తోను రచించవలెను. పడమరపై పున భద్రమును 4 భాగముల విస్తారమును 2 భాగముల నిర్గమమును కల్పించవలెను. ఇట్లు తలచ్చందమును చేసి ముందు మండపమును రచించవలయును. ప్రా సా ద ము యెత్తు విస్తారమునకు రెట్టింపుగా చేయవలెను. దూలముయొక్క పై భాగము వరకు 13 భాగములును, పైన 20 భాగములును, వేదిబంధము 3 భాగములు, జంఘ 6 భాగములు, భరణం 1 భాగము, మేఖలలు రెండును 3 భాగములు, శృంగమును కలశమును 3 భాగములు, సింహకర్ణముల యెత్తు 4 భాగములు, మూడువైపులను 10 శృంగములు ఘంట కలశములతో రచించవలయును. మూలమంజరి విస్తారము 14 భాగములును, ఎత్తు 17 భాగములును, గ్రీవ యెత్తు 2 భాగములును, అండకము 2 భాగములును, శిఖరము 1 భాగమును, కలశము 3 భాగములును ఇట్లు అందముగా లక్ష్మీధరమును రచించినవారు శాశ్వతమైన పరతత్వమునందు వికృతమగుదురు.

(అనుబంధము 79, 80 పటములు చూడుము)

110. వజ్ర కము

అపరాజిత 163వ సూ॥

శ్లో॥ వృత్తంపూర్వంచపరిధౌ షట్త్రింశద్విర్విభాజితే
ద్విపదాఃసూర్యకర్ణాశ్చ పాదాద్వాదశకర్ణికాః॥ 80

మండోవరశ్చపాదోనఃసపాదఃశిఖరోచ్ఛయః
షడ్భూమికయుతశ్చైవ వజ్రకఃసర్వకామదః॥ 81

తా॥ ముందు సమ చతురశ్రమును గుండ్రముగాచేసి 36 భాగములుచేసి అందు కర్ణములు 2 భాగముల చొప్పున 12ను, కర్ణికలు 1 భాగముచొప్పున 12నుచేసి మండోవరము $3\frac{1}{4}$ భాగమును, శిఖరము $1\frac{1}{4}$ భాగమును ఆఱు అంతస్తులుగాను రచించిరేని అది సర్వము నిచ్చునట్టి వజ్రకమగును.

111. మహావజ్రము

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ మహావజ్రమథబ్రూమః ప్రేత్యపాపహరంశుభం॥
 ప్రాసాదేశారి తేయత్ర సురేంద్రఃపరితుష్యతి
 అష్టహస్తాకసీయాకస్యాన్మథోద్వాదశమానతః॥
 ఉత్తమఃషోడశప్రోక్తస్త్రీధైవంకరసంఖ్యయా
 స్వవిస్తారస్యసూత్రేణ కోణాదాలిఖ్యవర్తులం॥
 కోణేషులాంఛితకృత్వా భాగైఃషట్త్రింశతాభజేత్
 ద్విపదాఃకర్ణికాశ్చేహ కార్యాద్వాదశసంఖ్యయా॥
 కర్ణికాద్వయమధ్యేతు స్తంభోభాగేచవర్తులః
 శతపత్రాకృతిఃకార్యో ద్వాభాగౌమూర్ధమానతః॥
 అథస్తాన్మేఖలాయాశ్చ కమలోద్భవవద్భవేత్
 స్తంభయేకకర్ణికామధ్యే తేషుకూటానికారయేత్॥
 కుర్యాదాలేఖముపరి కర్ణికాయాఃసుశోభనం
 కర్తవ్యాభూమయఃపంచ క్రమేణాంఘ్రూనయాన్వితా॥
 న్యాదృగ్భాగ్ధోదయాగ్రీవా విస్తారేణచతుష్పదా
 అండకంసార్ధభాగేన విధాతవ్యంసకర్పరం॥
 భాగద్వయంతుకలశః శృంగకరైఃసపల్లవైః
 యఃకరోతిమహావజ్రం ప్రాసాదంపురభూషణం॥
 తుష్టోదివిసదాంపత్యో రిమ తేనోఽపురోగజ్ఞైః॥

తా॥ మహావజ్రము యొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు.
 పాపహరమైనదియును ఇంద్రుడు సంతోషించునదియును అగు నీవజ్ర
 కము 8 హస్తముల విస్తారము అథమము, 12 హస్తముల విస్తారము

మధ్యమము, 16 హస్తముల విస్తారము ఉత్తమము. ఈ విస్తారమును నలుచదరముగాజేసి కోణములనుండి వృత్తరేఖనుగీచి యొక మూల నుండి మఱియొక మూలకు 36 భాగములుచేసి, కర్ణిక 2 భాగముల చొప్పున 12 రచించవలయును, ఆ కర్ణికల సందున 1 భాగము చొప్పున గుండ్రముగా స్తంభములను రచించవలయును. నలువైపుల 48 కర్ణము లును, 48 స్తంభములును అగును. ఇట్లు తామరపుష్పమువలె స్తంభ ములను 2 భాగముల యెత్తుతో చేయవలయును. అడుగున మేఖలలు పద్మము పుట్టినట్లు చేయవలయును. ఆ పద్మముమధ్యనున్నట్లు స్తంభ ములుండవలెను వానిపైన కూటములను చేయవలయును. పైన ఆలేఖమును చేయవలయును. కర్ణికలు అండముగా నుండవలయును. ఇట్లు 5 అంతస్తులు చేయవలయును. గ్రీవ 1 1/2 భాగమును, దాని విస్తారము 4 భాగములును, అండకము 1 1/2 భాగమును శిఖరము తో చేయవలెను. కలశము 2 భాగములు శృంగమున కర్ణములతోను పల్లవములతోను రచించవలయును. దీనిని మహావజ్రమందురు. ఈ ప్రాసాదమును రచించినవారు దేవలోకమున అప్పరోగణముచే నేవింప బడుచు దంపతులు దేవలోకమున సంతోషముతోనుందురు.

(అనుబంధము 81, 82 పటములు చూడుడు)

112. రతిదేహము

అపరాజిత 163వ సూ॥

శ్లో॥ శ్రీనివాసస్యసంస్థానే తద్రూపేతదవస్థితే
చతుష్కీభద్రప్రస్థాగ్రీవే తదగ్రేవేదమండపాః॥ 82

సాధేషుభూమికోత్సేధం మాడంకుర్యాచ్చ కామదం
రతిదేహస్తదానామ కామదేవస్యచాలయ॥ 83

తా॥ శ్రీనివాసమునందు నాలుగు భద్రములయొక్క ప్రాస్థాగ్రీవములందు వానిముందు 4 మండపములను రచించి 1 1/2 భూమిక

యెత్తు మాడమును రచించిరేని కోరికల నిచ్చునట్టి రతిదేహ ప్రాసాదమగును.

113. రతిదేహము మరియుక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ రతిదేహమథబ్రూమః ప్రాసాదంసుమనోరమం॥
 అప్పరోగణసంక్షీర్ణం కామదేవస్యమందిరం
 అష్టభాగీకృతేక్షేతే సమభాగేనమాయతే॥
 ద్విపదంకర్ణకూటంస్యాద్ వారిమార్గసమన్వితం
 అలిందస్యచతుర్భాగా విస్తారాయామతఃసమాః॥
 భాగికిభావ్యాభిత్తిస్తు శేషంగర్భంప్రకల్పయేత్
 మధ్యేచతుష్కికాకారాయత్రస్తంభాఃసుశోభనాః॥
 మకరంక్షేప్రివక్షేత్ శ్చ హస్తేనర్వైఃసప్తత్రకైః
 పల్లవైర్నాగబంధైశ్చ సాలభంజిభిరన్వితాః॥
 ఖేలికాతత్రకర్తవ్యా మకరాస్యవినిర్గతా
 చత్వారోబాహ్యతోఽలిందాః స్తంభద్వితయ భాకులం॥
 సదృశంప్రథమంకార్యం భవనకర్మయక్తిమత్
 ద్వితీయంభవనంకార్యం బాహ్యలిందవివర్జితం॥
 శేషంకర్మతథాకార్యం ప్రథమాయాంయథాభవేత్
 తృతీయాయాంపునఃకార్యా చతుఃస్తంభాచతుష్కికా॥
 ఖేలికాతోరణన్యస్తాః సముఖాశ్చమరాలకాః
 స్తంభానాంకూటకాన్ పూర్వాన్ సింహకర్ణాంశ్చమధ్యతః॥
 మల్లచ్ఛాద్యానిభాగార్థం భాగోచ్చాయాన్యనుక్రమాత్
 త్రిణికుర్వీతయుక్తాని శుభైరంతరపత్రకైః॥
 ఘంటాచభాగిసింకుర్యా దూర్ధ్వేనామలసారకం
 చంద్రికాంభాగప్రాదేన ద్విభాగాంకలశోఽచింతితం॥

ఏవంవిధంయఃకురుతే ప్రాసాదంరతివల్లభం

సంతోషయతికండర్పం స్యాజ్జనేషుసపుణ్యభాక్ :

తా॥ మన్మథునకు ప్రియమైన రతిదేహమును ప్రాసాద లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. సమచతురశ్రమును 8 భాగములుచేసి కర్ణకూటములు 2-2 భాగముల చొప్పున జలాంతరములతోగూడ రచించవలయును. అలిందములు 4 భాగములు విస్తారమును, ఆయతమును గూడ 4 భాగములు చేయవలయును. వెలుపలి గోడ 1 భాగమును చేయవలయును. మిగిలినది గర్భము చేయవలయును. మధ్యను 4 స్తంభములతో గర్భగృహమును కల్పించవలయును. మకరములు 8 మూడు శిరస్సులతోను, నానావిధ పత్రములతోను, చిగురుఊకులతోను, నాగబంధములతోను, సాలభంజికలతోను అందముగా చేయవలయును. మకరముఖములనుండి వచ్చుచున్నట్లు ... చేయవలెను. వెలుపల నాలుగు అలిందములును, రెండు రెండు స్తంభములతోను ప్రత్యేకముగా కప్పుతోను రచించవలయును. మొదటి అంతస్తునందు అలిందములు భవనముతో సమానముగా రచించవలయును. రెండవ అంతస్తునందు వెలుపల అలిందములేకుండ చేయవలయును. మిగిలిన పన్నియును వరుసగా అదేవిధముగా అన్ని పనులు చేయవలయును. మూడవ అంతస్తున 4-4 స్తంభములను నాలుగు వైపులను ... తోరణములను, ఎదురు ముఖములుగల హంసలును, స్తంభములకు మొదట కూటములను, నడుమ సింహకర్ణములను, మల్లచ్చాద్యములు /2 భాగము చొప్పునను, ఎత్తు 1 భాగమును వరుసగా చేయవలెను. ట్లు మూడంతస్తులును ఆంతరపత్రములతో రచించవలయును. ఘంట భాగమును, శిఖరము 1 భాగము, చంద్రక 1/4 భాగము, కలశము భాగములు చేసినచో పుణ్యము లభించునట్టి రతిదేహప్రాసాదంబగును.

114. సిద్ధికామము

అపరాజిత 163వ సూత్రము

శ్లో॥ భద్రకంపూర్వవిజ్ఞేయం యదుక్తంరుచకాదికే
భద్రోద్గమసమాయుక్తః సిద్ధికామస్సఉచ్యతే, 84

తా॥ పూర్వము చెప్పబడియున్న భద్రకమునందు భద్రములను
యెత్తుగా రచించినయెడల సిద్ధికామమగును.

115. సిద్ధికామము మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ సిద్ధికామమథబ్రూమః ప్రమధైరుపశోభితం॥
ధనపుత్రకలత్రాణి కృతేయత్రాఘ్నయాన్నరః॥
చతురశ్రీకృతేక్షేత్రే చతుర్భాగవిభాజితే
గర్భంద్విభాగంకుర్వీత భిత్తిభాగేనశోభనం॥
భద్రంద్విభాగవిస్తారం భాగేనై కేననిర్గతం
కర్ణమేకేనభాగేన కుర్యాత్ప్రతిదిశంబుధః॥
అస్యోర్ద్వంద్విగుణంకుర్యాత్ షష్టభాగవిభాజితం
భాగేనవేదికాబంధం జంఘసార్థపదోన్నతా॥
మేఖలాంతరపత్రేచ పాదహీనంపదంమతే
స్యాదుచ్చితీశ్చాసౌజంఘా పాదోనంపదపంచకం॥
త్రిభాగవిస్తృతాగ్రీవా భాగపాదసముచ్చితా
పాదార్థమండకంప్రాహుః పదపాదేనచంద్రికాం॥
భాగస్యార్ధేనకలశ సముచ్చాయోమణఃసమః ...
గుణసూత్రాస్యా ద్వితీయాఃపంచభూమికాః॥
యఃసిద్ధికామంకురుతే సర్వపాపవిమోచనం
నశ్యేద్ధుశామూర్తిగంధి కేతేనైవ...

తా॥ ధనము, సంతానము మొదలైనవి లభించునట్టి సిద్ధి కామముయొక్క లక్షణము చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశమును 4 భాగములుచేసి అందు గర్భము 2 భాగములును చుట్టూ గోడ 1 భాగమును, భద్రముయొక్క విస్తారము 2 భాగములును, నిర్గమము 1 భాగమును. కర్ణము 1 భాగమును, దానిపై ప్రమాణమును రెట్టింపుగా చేసి దానిని 6 భాగములుచేసి, వేదికాబంధము 1 భాగమును, జంఘ 1 1/2 భాగమును, మేఖల అంతరపత్రము 3/4 భాగమును, జంఘ యెత్తు 4 3/4 భాగములును, గ్రీవ విస్తారము 3 భాగములును, 1/4 భాగము యెత్తును, అండకము 1/2 భాగమును, 1/4 భాగము చంద్రికను, కలశము 1 1/2 భాగమును చేయవలయును. ... రెండవ అంతస్తు ... ఐదవ అంతస్తువరకు నిర్మించవలయును. ఇది అన్ని కోరికలను లభింపజేయును. సమస్తమైన పాపములను పోగొట్టును.

116. పంచచామరము

అపరాజిత 163వ సూ॥

శ్లో॥ నందిశాలగుణైర్మృత్ స్వకైకాగ్రోరుమంజరీః
మత్తాలంబంతతఃకుర్యాత్ సభవేత్ పంచచామరః॥ 85

తా॥ నందిశాలయందు ఉరుమంజరిని తీసివేసి మత్తాలంబమును రచించినయెడల పంచచామరమగును.

117. పంచచామరము ముడియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ అథాభిధీయ తేఽస్మాభిః ప్రాసాదఃపంచచామరః
యోభక్త్యాకారయ త్యేనం సచిరందివిమోదతే॥
భక్తేద్వాదశభిఃక్షేత్రే చతురశ్రేసమంతతః
చతుర్భాగోభవేద్ గోభి భిత్తింభాగేనకల్పయేత్॥

అంధారికాతుభాగాద్వా బాహ్యాభిత్తిస్తుభాగిక్
 త్రిభిర్భాగైర్వినిష్కాంతం తేషుకార్యాశ్చతుష్కికాః॥
 ద్విగుణంకథితంచోర్ధ్వ మానంఘంటాండకాన్వితం
 ప్రమాణేనవిధాతవ్యో దశభాగాస్తులోదయః॥
 బ్రహ్మదోవేదికాబంధో జంఘాస్యాత్ ... షడంశకః
 మేఖలాంతరపత్రేచ భాగేనై కేనకారయేత్॥
 పదత్రయేణస్యాదూర్ధ్వం శృంగంసకలశాండకం
 శిఖరావింశతిఃకార్యాః సంభిన్నాఃసర్వమండకైః॥
 శృంగాదధోవిధాతవ్యం మల్లచ్ఛాద్యంమనోహరం
 ఏవంసర్వంచతుష్కేషు మల్లచ్ఛాద్యానికారయేత్॥
 ఛాద్యకైఃపంచభిఃకార్యోమధ్యేప్రసాదనాయకః
 ఘంటికానాంసముచ్ఛ్రావ్యఃసపాదంపదమిష్యతే॥
 ఘంటాయాఃసార్థభాగేన గ్రీవాయాశ్చపదాధికా
 కర్తవ్యామలసారీతు పాదోనాంశాయచంద్రికాం॥
 ద్విపదఃకలశఃకార్యోబీజపూరసమన్వితః
 పంచఘంటావృతంకఃశాం విమానం
 అతీతవిస్మయాః

తా॥ పంచచామంము యుక్త లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. దీనిని రచించినవాడు చిరకాలము స్వర్గమున సంతోషముతోనుండురు. చతురశ్రప్రదేశమును 12 భాగములుచేసి మధ్యగర్భము 4 భాగములును, గోడ 1 భాగమును, అంధకారిక 2 భాగములును, వెలుపలి గోడ 1 భాగమును చేయవలయును. నలువైపుల 8 భాగములచొప్పున నిర్గమము చేయవలయును. విస్తారమునకు రెట్టింపుగా యెత్తును చేయవలయును. దూలము పైభాగమువరకు 10 భాగముల యెత్తును చేయవలయును. వేదికాబంధము 8 భాగములును, జంఘ 6 భాగములును,

శృంగము కలశము ఇవి శి భాగములును, శిఖరములు 20 చేయవలెను అండకములను ముందుచేసి తర్వాత శిఖరములను రచించవలయును. ఆ శృంగములక్రింద మల్లచ్చాద్యమును రచించవలయును. ఇట్లు నాలుగింటియందును మల్లచ్చాద్యములను రచించవలయును. ఛాద్యకములను ఐదింటిని చేయవలయును వానిలో మధ్యప్రాసాదముయొక్క ప్రధాన ఛాద్యమును రచించవలయును. ఘంటయొక్క యెత్తు 1 1/4 భాగమును, ఘంటను 1 1/2 భాగములుచేసి గ్రీవకు 1/4 భాగమును విడగొట్టవలయును. ఆమలసారము చంద్రికను 3/4 భాగమును, కలశము 2 భాగములును బీజపూరముతో రచించవలెను. ఘంటలు రో కలసియున్నట్లు రచించవలయును. దీనిని పంచచామరమందురు.

(అనుబంధము 83, 84, పటములు చూడుడు)

118. నందిఘోషము

అపరాజిత 163వ సూ॥

శ్లో॥ రతిదేహాత్రిభూమ్యూర్ధ్వే కుర్యాచ్చశిఖరోత్తమం
నందిఘోషస్తదానామ కర్తవ్యఃసర్వదైవతే॥

86

తా॥ రతిదేహాప్రాసాదమునందు మూడవఅంతస్తుపైన శిఖరమును రచించిరేని నందిఘోషమగును.

119. నందిఘోషము మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ నందిఘోషమథబ్రూమో విపక్షభయనాశనం॥
యవసంభక్తితఃకుర్యాత్ సభవేదజరామరః
చతురశ్రీకృతేక్షేత్రే చతుర్భాగవిభాజితే॥
భద్రంద్విభాగవిస్తారం కుర్యాద్భాగవినిర్గమం
భిత్తిరత్రనకర్తవ్యాదిశికస్యామపిధ్రువం॥

కుర్వీతరాజపీఠంతు వేదిచంద్రావలోకనం
 దిక్షుక్రమోఽయంసర్వాసు త్యక్త్వామార్గచతుష్టయం॥
 విస్తారసదృశోఽచ్చాయా కర్తవ్యాపూర్వభూమికా
 వత్సమాణైర్విభాగైశ్చ విప్రభజ్యాప్రమాణతః॥
 భాగేనరాజపీఠంస్యాస్యాద్ వేదిర్భాగద్వయేనచ
 భాగేనచంద్రాలోకఃస్యాద్ధేనాసనపట్టకః॥
 స్తంభోఽచ్చాయస్త్రిభిర్భాగై స్తతోభాగేనశీర్షకం
 పట్టోఽచ్చాయోభాగమేకం స్యాచ్ఛతుర్వింశతిర్ధరాః॥
 నానాసంఘైఃపల్లవైశ్చ చారుకర్మకరానస్తః
 ద్వితీయాభూమికాకార్యా స్తంభైఃసోడశభిర్యుతాః॥
 ఏవంభూమాద్ద్వితీయాయా మపికర్మవిధీయతే
 స్తంభైశ్చతుర్వింశత్యుక్తా తృతీయాయాంచతుష్కికా॥
 నందిఘోషకృతోయేన సూర్యతేజాఃసజాయతే
 కర్మక్షయాత్తనుంత్యక్త్వా ప్రాప్నోతిపరమంపదం॥

తా॥ నందిఘోషమును రచించినవారు దేవత్వమును బొందు
 నురు. చతురశ్రప్రదేశమును 4 భాగములుచేసి అందు భద్రము
 యొక్క విస్తారము 2 భాగములును, నిర్గమము 1 భాగమును చేయ
 వలయును. గోడ అవసరములేదు. అన్ని దిశలయందు రాజసేనమును
 వేది చంద్రావలోకనమును వదిలిపెట్టి నాలుగువైపుల ద్వారములను
 ఉండునట్లు విస్తారముతో సమూహమైన యెత్తున మొదటి అంతస్తును
 రచించవలయును. రెండవ అంతస్తున రాజపీఠము 1 భాగమును, వేది 2
 భాగములను, చంద్రావలోకము 1 భాగమును, పీఠపట్టము $1/2$ భాగ
 మును, స్తంభము యెత్తు 3 భాగములును, శిఖరము 1 భాగమును
 పట్టము 1 భాగమును ఇట్లు 24 ధరలను రచించవలయును. ఆ ధరలు
 అనేక విధములైన పల్లవములు మొదలైనవానితో చేయవలయును

రెండవ భూమికయందు 16 స్తంభములను రచించవలయును. మొదటి అంతస్తున చేసినట్లే అంశముగా చేయవలెను. మూడవ అంతస్తున 4 స్తంభములును, 4 ధరలను రచించవలెను. ఇది నందిఘోషము.

(అనుబంధము 85, 86వ పటములు చూడుడు)

120. మనూత్క్రీర్ణము

అపరాజిత 163వ సూత్రము

శ్లో॥ అష్టాంశైశ్చకృతంక్షేత్రం హ్యష్టభద్రమలంకృతం
అష్టకర్ణోదకైర్ద్యుక్తం తద్రూపంశిఖరోత్తమమ్ ॥ 87

మనూత్క్రీర్ణంతదానామ చతుర్దశమనుప్రియం
విధేర్విష్ణోరవేః కుర్యాచ్చివస్యాపివిశేషతః ॥ 88

తా॥ సమచతురశ్రమును 8 భాగములుచేసి 8 భద్రములను, 8 కర్ణములు జలాంతరములతోను, అటులే శిఖరమును రచించిరేని మనూత్క్రీర్ణమగును. బ్రహ్మ, విష్ణు, సూర్య, శివ మందిరములను మాత్రమే రచించవలయును. ఇది చతుర్దశమనువులకు ప్రీతికరము.

121. మనూత్క్రీర్ణము మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ ప్రాసాదమభిధాన్యామో మనూత్క్రీర్ణంమహద్భుతం
విమృశ్యబుద్ధ్యానిపుణం నిర్మితంప్రాక్ స్వయంభువా॥
క్షేత్రేషహ్యగవిస్తారే గర్భంభాగచతుష్టయే
కుర్వీతవృత్తంమధ్యేచ నవభిర్వృత్తమాలిఖేత్ ॥
అష్టాచరధికాఃకార్యాఃక్షేత్రేదిక్షువిదిక్షువా
ఊర్ధ్వమానమథబ్రూమో ద్విగుణంద్విపదాన్వితమ్ ॥
ఛాద్యంయావద్విధాతవ్యం తత్సార్ధాంశైకపంచకం
భాగానష్టార్ధసహితాన్ కుర్యాదూర్ధ్వంతులోదయాత్ ॥

సార్థభాగేనకర్తవ్యో వేదీబంధశ్చశోభనః

భాగద్వయంతతఃసార్థం కార్యాజంఘాసముచ్చితిః॥

భాగార్థంహీరకంకుర్యాత్ మనోజ్ఞంకర్త్తికాన్వితం

మేఖలాంతరపత్రేచ భాగేనై కేనకారయేత్॥

శృంగోచ్చాయస్తతఃకార్యః సార్థభాగద్వయోన్వితః

మధ్యేనసర్వశృంగాణాం మస్తకేవృత్తమాలిఖేత్ ॥

షడ్భాగవిస్తృతంతస్య స్యాత్ షడ్భాగముచ్చితం

యావన్నాత్రావరేప్రోక్తా తావత్కార్యాచమంజరీ॥

త్రిభామంపంచభామంచ విచిత్రంకారయేదిమం

గ్రీవాస్యాద్భాగపాదేన విస్తారాద్ద్విపదాయతా॥

పాదహీనంపదంకుర్యా దండకంమనుసంభవే(త్)

చంద్రికాభాగపాదేన పాదోనంకలశఃపదం॥

ప్రసాదంమనసాప్యేవం మనూత్క్తిర్ణంకరోతియః

సగత్వాభవనంశంభోర్గాణాపత్యమవాప్నుయాత్॥

తా॥ మనూత్క్తిర్ణముయొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్రప్రదేశమును 6 భాగములుచేసి గర్భము 4 భాగములును, మధ్య 9 భాగములకు వృత్తమును రచించవలెను. దిశలయందును కోణములయందును మొత్తము 8 రధికలను రచించవలెను. విస్తారము నకు రెట్టింపును మరియు 2 భాగములు అధికమును చేయవలెను. ఛాద్యము 5 1/2 భాగములను, దూలపైనుండి యెత్తు 8 1/2 భాగములును, వేదీబంధము 1 1/2 భాగమును, జంఘ 2 1/2 భాగములును హీరము 1/2 భాగమును, చక్కని కర్ణికతో రచించవలెను. మేఖల అంతరపత్రము 1 భాగమును, శిఖరము 2 1/2 భాగములును అన్ని శిఖరములకుమధ్య శిఖరమును 6 భాగములు గుండ్రముగాను, 6 భాగముల యెత్తుతోను రచించవలెను. గర్భముతో సమానముగా మంజ

విచిత్రముగా రచించవలెను. గ్రీవ $1/4$ భాగము విస్తారమును ఎత్తు 2 భాగములును, అండకము 3 $1/4$ భాగమును, చండక $1/4$ భాగమును కలశము 3 $1/4$ భాగమును చేయవలెను. ఇట్లు రచించినవారు శివలోకమున ప్రమథగణమున కధిపతులై యుందురు.

(అనుబంధము 87, 88 పటములు చూడుడు)

122. సుప్రభము

అపరాజిత 163వ సూత్రము

శ్లో॥ విశాలేకర్ణ తిలకం కర్ణోర్ధ్వతలకంతథా
చతుఃప్రాగ్గీవసంయుక్తః సుప్రభోనామనామతః 89
తా॥ విశాలమునందు కర్ణ తిలకమును, కర్ణములపైన తిలకమును ప్రాగ్గీవములు 4ను రచించిరేని సుప్రభమగును.

123. సుప్రభము మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ అథసుప్రభనామానం ప్రాసాదమభిదధృహే
యంకృత్వాప్రభయాన్యేషాం ప్రభాహంతిరవిర్యథా॥
చతురశ్రీకృతేక్షేత్రే ద్వాదశాంశనిభజితే
కుర్యాచ్చతుష్పదంగర్భం విస్తారాయామతఃసమః॥
ప్రాసాదార్థంభవేత్కండః కందభద్రంపదద్వయం
భ్రమంతీద్విపదాదిక్షు చతస్పష్వశోభనా॥
పదికాబాహ్యాభిత్తిస్తు ద్విపదాకర్ణవిస్తృతిః
చతుష్పదంమధ్యభద్రం వినిష్కాంతంత్రిభిఃపదైః॥
అస్యైవాంతఃపునఃకార్యా ద్విపదాతుచతుష్కీకా
శాలాయాఃపార్శ్వతఃకుర్యా దతిభద్రద్వయంబుధః॥
తయోఃపాదేననిష్కాసం పార్శ్వయోరుభయోరపి
పార్శ్వభద్రస్యకర్ణస్య చాంతరంపదికేనయేత్ ॥

జాలైర్విచిత్రతంకుర్యా నృధ్యేజ్యోతిర్యథాభవేత్
ఏవందిక్షుసమస్తాసు కుర్వీతైనమనుక్రమాత్॥

ప్రాసాదభాగవిధినా పురఃకుర్వీతమండపం
చతస్పష్వపిమంజర్యోదిక్షుకార్యాయథాక్రమమ్॥
లీయమూలసజంఘాతా స్వసార్దాచయథాదిమం
ఉచ్ఛ్రాంతయోమూలవిస్తారాద్ద్విగుణోద్వికలాధికః॥
తులూదయోదశపదో మంజరీషోడశాంశికా

వేదీబంధసముత్సేధః సార్థభాగద్వయోన్మితః॥
పంచభాగోచ్ఛితాజంఘా హీరంభాగసమున్నతం
సార్థభాగేనకర్తవ్యే మేఖలాంతరపత్రకే॥

కర్ణశృంగసముత్సేధః కలశాంతస్త్రీభాగికః
దిజ్జంజరీతంకర్తవ్యా విస్తారేణచతుష్పదా॥

ఉదయేనవిధాతవ్యా పంచభాగాప్రమాణతః
గ్రీవాపదస్యపాదేన కలశోఽర్థపదంభవేత్॥

విస్తారోమూలమంజర్యాః కర్తవ్యోదశభాగికః —
భాగత్రయోదశోత్సేధో గ్రీవాపాదోనభాగికా॥

అండకంసార్థభాగేన ద్విపదాకలశోచ్ఛితః
దశాంశేషట్కతోమూల స్కంధఏవషోంతకోభవేత్॥

విస్తారోమూలమంజర్యాః కర్తవ్యోదశభాగికః
నవాండకోఽయంకర్తవ్యః ప్రాసాదశుభలక్షణః॥

యఃప్రాసాదమిమంకుర్యాత్ సుప్రభంభక్తిమాన్నరః
దివ్యతేజోవహఃసస్యాద్ దేహంతేముక్తిమాఘ్నయాత్॥

తా॥ సుప్రభప్రాసాదలక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర
ప్రదేశమును 12 భాగములుచేసి గర్భము 4 భాగములు, ప్రాసాదము
యొక్క విస్తారముతో సగము కందము, ఆ కందమునకు భద్రము 2

భాగములు, నలువైపుల భ్రమంతిక 2 భాగములు, వెలుపలి గోడ 1 భాగము ఇట్లు చేయవలెను. కర్ణముయొక్క విస్తారము 2 భాగములు, మధ్యభద్రము 4 భాగములు, ఆ భద్రముయొక్క నిర్గమము 3 భాగములు, దీనిలోపల 2 భాగములచొప్పున శాలలయొక్క పార్శ్వముల యందు అతిభద్రములను రెంటిని రచించవలెను. అతిభద్రములయొక్క నిర్గమము 1 భాగము, ప్రక్కలనున్న భద్రములయొక్కయు, కర్ణములయొక్కయు మధ్య 1 భాగము గవాక్షలతో విచిత్రముగా రచించవలెను. ఇట్లు అన్నివైపుల రచించవలెను. ప్రాసాదముయొక్క ప్రమాణము ననుసరించి ముందు మండపమును రచించవలెను. నలువైపుల మంజరులను కల్పించవలెను. విస్తారములో సగము జంఘను రచించవలెను. ఎత్తును చెప్పుచున్నాడు. విస్తారమునకు రెట్టింపుచేసి మరల 1 భాగములో 8వ వంతును కలిపి యెత్తుచేయవలెను. దూలము యెత్తు పై భాగమువరకు 10 భాగములు, మంజరి 16 భాగములు, వేసీ బంధము $2\frac{1}{2}$ భాగములు, జంఘ 5 భాగములు, హీరము 1 భాగము మేఖల అంతరపత్రము $1\frac{1}{2}$ భాగము, కర్ణశృంగముల యెత్తు కలశముతోగూడ 3 భాగములు, నలుదిశలయందు మంజరులను 4 భాగముల విస్తారమును, 5 భాగముల యెత్తును చేయవలయును. గ్రీవ $1\frac{1}{4}$ భాగము, కలశము $1\frac{1}{2}$ భాగము ఇట్లు మంజరులను చేయవలయును. మూలమంజరియొక్క విస్తారము 10 భాగములను ఎత్తు 18 భాగములను చేయవలయును. గ్రీవ $\frac{3}{4}$ భాగము, అండకము $1\frac{1}{2}$ భాగము, కలశము 2 భాగములు, ఇట్లు మూలమంజరిని చేయవలెను. మూలమంజరియొక్క 10 భాగములలో స్కంధము 6 భాగములు చేయవలెను (అనగా సగముకంటె యెక్కువ) 9 అండకములతో దీనిని రచించవలెను. ఈ ప్రాసాదమును రచించినవారు దివ్యతేజస్సు కలిగి దేహాంతమున మోక్షమును పొందుదురు.

(అనుబంధము 89, 90, పటములు చూడుడు)

124. సురానందము

అపరాజిత 163వ సూ॥

శ్లో॥ భూమిజం వైమల్లతలం కర్ణేకూటంచద్రావిడం
వరాటంతుప్రతిరథే సురానందఃస ఉచ్యతే॥

90

తా॥ భూమిజ ప్రాసాదముయొక్క లక్షణములతో మల్లతల
మును, కర్ణకూటములు ద్రావిడ పద్ధతితోను, ప్రతిరథములు వరాట
పద్ధతితోను చేసినచో సురానందమగును.

125. సురానందము మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ సురానందమథబ్రూమః ప్రాసాదమతిసుందరం
చతురశ్రంసమంక్షేత్రం దశధాప్రవిభాజయేత్॥
షడ్భాగోగర్భవిస్తారో ద్వాభాగాభిత్తివిస్తృతిః

॥

కర్తవ్యఃసార్థభాగేన భాగార్ధేనజలాంతరం
ప్రత్యంగస్థానకంకుర్యాత్ సప్తత్తంపదభాగికం॥
శాలాస్త్రీభిఃపదైఃకార్యాః శుభరూపాశ్చతుర్దిశః॥
శాలాయాఃపార్శ్వయోఃకార్యో వారిమార్గఃపదార్థకః
పరస్పరంతునిష్కేసో భాగంభాగంవిధీయతే॥
ఊర్ధ్వమానవిభాతవ్యం విస్తారాద్ద్విగుణంబుధైః
గర్భచ్ఛాద్యంపదాన్యష్టై భాగాద్వాదశమంజరీ॥
వాస్తువిస్తారపాదేన వేదీబంధోవిధీయతే
చతుష్పద్ధోర్ధ్వతోజంఘా భాగార్థంగ్రాసపట్టికా॥
మేఖలాంతరపః తేచ విభాతవ్యేపద్ధోచ్చితే
కోణద్రావిడకూటస్య వృత్తస్తంభావరాటకాః॥

మధ్యాంగతోరణానాంస్య రంశకశ్చతురోభవేత్
షట్పదఃస్కంధవిస్తారో గ్రీవాభవతిభాగిణీ॥

శిరోసార్థంపదంజ్ఞేయం భాగమేకంచచంద్రికా
కలశోఽంశద్వయోచ్చాయః కార్యఃపల్లవభూషితః॥
యఃకరోతిసురానందం వరదాస్తస్యమాతరః
సురాస్తస్యహ్యతీష్టార్య మపమృత్యుంహరంతిచ॥

తా॥ సురానందముయొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్రప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి అందు గర్భము 6 భాగములును, వెలుపల గోడ 2 భాగములును చేయవలెను. నాలుగుమూలలయందు కర్ణకూటములు $1\frac{1}{2}$ భాగము చొప్పునను, జలాంతరము $\frac{1}{2}$ భాగము చొప్పునను, తరువాత పంజరములు 1 భాగము చొనగుండ్రముగాను, మధ్యశాల 3 భాగములును, శాలయొక్కయు పంజరముయొక్కయు మధ్య జలాంతరము $\frac{1}{2}$ భాగమును, అనగా శాలయొక్క రెండువైపులను చేయవలయును. కర్ణము పంజరముశాల వీనియొక్క నిర్ణయము 1-1 భాగము చేయవలయును. ఎత్తును చెప్పుచున్నాడు. విస్తారమునకు ద్విగుణముగా యెత్తును చేయవలెను. గర్భముయొక్క ఛాద్యము 8 భాగములును, మంజరి 12 భాగములును విస్తారమును యిష్టానుసారముగా చేసికొని యెత్తు 1 భాగము వేదికయును, దానిపైన జంఘ 4 భాగములును, దానిపైన గ్రాసపట్టిక $\frac{1}{2}$ భాగమును, మేఖల అంతరపత్రము 1 భాగమును, మూలలయందు ద్రావిడ పద్ధతితో కూటములను రచించవలయును. స్తంభములు వరాటక పద్ధతితో గుండ్రముగా చేయవలెను. మధ్యను తోవణము 4 భాగముల యెత్తు చేయవలెను. స్కంధముయొక్క విస్తారము 6 భాగములును, గ్రీవ 1 భాగమును, శిఖరము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, చంద్రిక 1 భాగమును, కలశము యెత్తు 2 భాగములును, పల్లవములతో చక్కగా రచించవలెను. ఈ సురానందము నెవ్వరు రచింతురో వారికి మాతృకా

దేవతలు అచమ్యత్య దోషమును బోగొట్టి సంపూర్ణాయుష్యము నిత్తురు. (అనుబంధము 91 పటము చూడుడు)

126. హర్షణము

అపరాజిత 163వ సూత్రము

శ్లో॥ కర్ణశృంగంభద్రశృంగం సంత్యజేత్పంచచామరే
సింహకర్ణద్వయంకార్యం హర్షణోనామనామతః॥ 91

తా॥ పూర్వముచెప్పిన పంచచామరమునందు కర్ణశృంగమును భద్రశృంగమును తీసివేసి సింహకర్ణములను రెంటిని రచించినచో హర్షణమగును.

127. హర్షణము మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ అథహర్షప్రవత్సృమి సర్వలోకప్రహర్షణం
నిత్యంవసతియత్రశ్రీః స్థానంయద్విశ్వకర్మణః॥
చతురశ్రీకృతేక్షేత్రే భక్తేష్టాదశభిఃపదైః
ప్రతికోణంవిధాతవ్యాః కర్ణాభాగైస్త్రిభిస్త్రీభిః॥
ద్విపదంకర్ణభద్రంచ భాగేనై కేననిర్గతం
చారిమార్గంపదంకుర్యాత్ ప్రవేశాయామతఃసమం॥
త్రిభాగమస్యప్రత్యంగం పదద్వితీయనిర్గమం
వేదిచంద్రావలోకాభ్యాం ప్రత్యంగేకర్మకల్పయేత్ ॥
చతుష్పదంమధ్యభద్రం ద్విపదంచాస్యభద్రకం
వినిర్గతంచభాగేన విదధీతవిచక్షణః॥
వలభ్యశ్చద్విభాగాఃస్యః స్వానురూపాశ్చతుర్దిశం
గర్భాభాగైశ్చతుర్భిస్తు వలభీనాంవిధీయతే॥
ద్విపదాబాహ్యతోభిత్తిర్ద్వి పదాచభ్రమంతికా
కండఃస్యాద్దశభిరాభాగైర్గర్భః షట్త్రింశతాపదైః॥

ఊర్ధ్వప్రమాణమేతస్య స్యాచ్చత్వారింశతాపదైః
 భాగైఃషోడశభిశ్చాస్య విదధ్యాచ్ఛాదనంశుభం॥
 వేదీబంధఃపంచపదో జంఘాచాష్టపదాభవేత్
 మేఖలాంతరపత్రంచ కుర్యాద్భాగత్రయాద్బుధః॥
 ఊర్ధ్వమంతరపత్రంస్యాద్ విధాతవ్యంయథాక్రమం
 వలభీసంవృతిఃప్రాజ్ఞైశ్చచ్ఛాయాత్ పంచభాగీకీ॥
 సశృంగైఃసింహకర్ణైశ్చ కార్యాభాగసముచ్ఛితిః
 వర్ధమానేనకర్తవ్యా త్రిపదాకర్ణమంజరీ॥
 ఊర్ధ్వంపదేభ్యస్త్రీభ్యఃస్యాద్ భాగేనకలశాండకం
 విస్తారాత్షోడశపదా కర్తవ్యామూలమంజరీ॥
 ఊర్ధ్వంవింశతిభాగాస్య స్కంధోనవపదాయతః
 గ్రీవాసార్ధపదంకార్యా తతోద్విపదమండకం॥
 చంద్రికైకేనభాగేన కలశస్త్రీపదాత్తతః
 హర్షణఃక్రియతేయత్ర సదేశఃసుఖమేధతే॥
 క్షేమంగోబ్రాహ్మణానాంస్యాత్ పూర్ణకామశ్చపార్థివః॥

తా॥ విశ్వకర్మ వలన లోకమునకు హర్షణము కలిగించునట్టిది
 యును లక్ష్మీదేవి నివసించునట్టిదియును అగు హర్షణము యొక్క
 లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్రప్రదేశమును 18 భాగములు
 చేసి కర్ణము 3 భాగముల చొప్పున అన్ని మూలలయందును రచించ
 వలయును. కర్ణములయందు భద్రములు 2 భాగముల చొప్పునను,
 వానియొక్క నిర్గమము 1 భాగము చొప్పునను చేయవలెను. జలాం
 తరము 1 భాగము ప్రవేశమును ఆయామమును సమముగా చేయవల
 యును. పంజరములుకూడ 3 భాగముల విస్తారమును వాని నిర్గమము
 2 భాగములును, వేదిక చంద్రావలోకనముకూడ పంజరమునందు
 కల్పించవలయును. మధ్యభాగము 4 భాగములును, దాని యొక్క

భద్రము 2 భాగములును, భద్రముయొక్క నిర్ణయము 1 భాగమును చేయవలయును. వలభి 2 భాగములు నలువైపుల రచించవలయును. గర్భము 4 భాగములును, వెలుపలి గోడ 2 భాగములును, భ్రమంతిక 2 భాగములును చేయవలయును. కండము 10 భాగములును, గర్భము 6.6 భాగములును చేయవలయును. ఇక యెత్తును చెప్పచున్నాడు. 40 భాగములు యెత్తునుచేసి 16 భాగములు ఆచ్ఛాదనమును, వేదీబంధము 5 భాగములును, జంఘ 8 భాగములును, శాలయును అంతరపత్రమును 3 భాగములును, వలభిచుట్టూ 5 భాగముల యెత్తునను, సింహకర్ణములతోను శిఖరములతోను 1 భాగము చేయవలెను. వర్ణమానముతో కర్ణమంజరి 3 భాగములు చేయవలయును. దానిపైన 3 భాగములు అండకమును కలశమును చేయవలయును. మూలమంజరి యొక్క విస్తారము 16 భాగములును, యెత్తు 20 భాగములును చేయవలయును. స్కంధము 9 భాగముల యెత్తును చేయవలయును. గ్రీవ 1 1/3 భాగమును, అండకము 2 భాగములును, చంద్రిక 1 భాగమును కలశము 3 భాగములును చేయవలయును. ఈ హర్షణమును ఎచ్చట చేయుదురో ఆ దేశము గోవులు మొదలు బ్రాహ్మణులవరకు సమస్త జీవులు సుఖముగానుందురు.

(అనుబంధము 92, 93 పటములు చూడుము)

128. దుర్ధరము

అపరాజిత 163వ సూ॥

శ్లో॥ సిద్ధార్థశ్చ భవేత్పూర్వం సింహకర్ణైశ్చదుర్ధరః

దుర్ధరో నామగుణతః శివసాన్నిధ్యదాసదా॥

(92)

తా॥ సిద్ధార్థమునందు సింహకర్ణములను రచించినచో దుర్ధరమగును. ఇది శివసాన్నిధ్యము లభించునంతటి పుణ్యముకలది.

129. దుర్ధరము మఱియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ ఇదాసీందుర్ధరంబ్రూమః ప్రాసాదంశుభలక్షణం॥
 చతురశ్రేసమేక్షేత్రే చతుర్వింశతిభాజితే
 కర్ణాఃస్యూషట్పదాఃకార్యా ప్రత్యంగంచద్వయంభవేత్॥
 కర్తవ్యాష్టపదాశాలా నిర్గమోఽస్యచతుష్పదః
 పదద్వయంవినిష్కాంతా సర్వతఃకర్ణశోభితా॥
 ద్విపదాబాహ్యాభిత్తిః స్యాచ్ఛతుర్భాగంధకారికా
 ద్విపదాకండభిత్తిస్తు గర్భశ్చాష్టపదాయతః॥
 షట్పదాకండశాలాచ కండకర్ణాఃపదత్రయం
 ఊర్ధ్వప్రమాణంవిస్తారాత్ ద్విగుణంద్విపదాధికం॥
 వింశత్యంశస్తులోచ్చాయః శిఖరంత్రంశతాపదైః
 కుంభంసార్థద్విభాగశ్చ కిలశోభాగముచ్చితిః॥
 భాగాద్దేనాంతరంవత్రం భాగేనై కేనమేఖలా
 దశభాగోచ్చితాజంఘా హీరకంభాగికంభవేత్॥
 భాగైశ్చతుర్థ్యకర్తవ్యం మేఖలాద్వితయంతతః
 అథస్తాదూర్ధ్వపట్టస్య తలపట్టస్యచోపరి॥
 భవేత్ షోడశభిర్భాగైరనయోరంతరంద్వయోః
 ద్విపదోవేదికాబంధో వేదికార్యాచతుష్పదా॥
 ఆసనంచైకభాగేన స్తంభఃపంచపదైర్భవేత్
 భాగేనై కేనభరణం శీర్షకంభాగమున్నతం॥
 పట్టోభాగద్వయోత్సేధ చ్ఛాద్యంచత్రపదాయతం
 మూలభద్రదాణిచత్వారి షోణభద్రదాణికంభవేత్॥
 కర్ణశృంగాణిదశచ ద్వయమస్మింశ్చతుర్దిశం
 గ్రీవాంభాగసమంతానాం శృంగాణాంత్రపదోచ్చితిః॥

మట్టదాకర్ణమంజర్యః సప్తభాగసముచ్చితాః
 గ్రీవార్ధభాగికిభాగఃస్యాదుచ్చాయోఽంశకస్యతత్ ||
 పదత్రయోన్నతాకార్యా సింహకర్ణాశ్చతుష్పదాః
 మధ్యేభద్రేతదుత్సేధో విస్తారాదర్ధభాగికః ||
 విస్తారోమూలమంజర్యాః పద్మైషోడశభిర్భవేత్
 అష్టాదశభిరుచ్చాయో గ్రీవాసార్ధపద్మోచ్చితా ||
 అంశకంద్విపదంకార్యం చంద్రికాపదముచ్చితా
 కలశంత్రిపదంవిద్యాత్ సర్వలక్షణసంయుతం ||
 అంశకైఃసప్తదశభిః ప్రాసాదోదుర్ధరోభవేత్
 దుర్ధరంయఃకరోతీహ భర్గాచ్చక్తింసమాఘ్నయాత్ ||
 కాలేనశివసాయుజ్యం నిధనేచప్రపద్యతే ||

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 24 భాగములు చేసి కర్ణములు 6
 భాగములును, పంజరములు 2 భాగములును, శాల 8 భాగములును,
 శాలయొక్క నిర్గమము 4 భాగములును, కర్ణములయొక్క నిర్గమము
 2 భాగములును చేయవలయును. వెలుపలి గోడ 2 భాగములును, అంధ
 కారిక 4 భాగములును, కందముయొక్క గోడ 2 భాగములును.
 గర్భము 8 భాగములును, కందశాల 6 భాగములును, కందకర్ణములు
 3 భాగములును చేయవలయును. ఎత్తు విస్తారమునకు రెట్టింపును
 మరియు 2 భాగము లధికమును 50 భాగములు, దూలము ఎత్తు 20
 భాగములును. అచ్చటనుండి శిఖరము 30 భాగములును చేయవలెను.
 కుంభము $2\frac{1}{2}$ భాగములు, కలశము 1 భాగమును, అంతరపత్రము
 $1\frac{1}{2}$ భాగము, మేఖల 1 భాగము, జంఘ 10 భాగములు, హీరకము
 1 భాగము, రెండు మేఖలలు 4 భాగములు, పైపట్టమునకు దిగువను
 క్రింది పట్టమునకు పైనను యీ రెంటి సంగున 16 భాగములును,
 వేదికాబంధము 2 భాగములును, వేది 4 భాగములును, వీరము 1
 భాగమును, స్తంభము 5 భాగములును, భరణము 1 భాగమును, శిఖ

రము 1 భాగమును, పట్టము 2 భాగములును, ఛాద్యము 3 భాగములును, ప్రధాన భద్రములు 4ను, కోణభద్రములు 4 ను, కర్ణశృంగములు ఒక్కొక్క మూలకు 3 చొప్పున 12ను, గ్రీవ 1 భాగము, శిఖరములు 3 భాగములు చేయవలయును. కర్ణమున మంజరిని 6 భాగముల విస్తారమును యెత్తు 7 భాగములు చేయవలయును. గ్రీవ $1\frac{1}{3}$ భాగమును, అండకము 1 భాగమును, సింహాకర్ణములు విస్తారము 4 భాగములును, యెత్తు 3 భాగములును, మధ్యభద్రము విస్తారములో సగము యెత్తును, మూలమంజరియొక్క విస్తారము 16 భాగములును, యెత్తు 18 భాగములును, గ్రీవ $1\frac{1}{3}$ భాగమును, అండకము 2 భాగములును, చంద్రిక 1 భాగమును, కలశము 3 భాగములును, ఇట్లు సమస్తమైన లక్షణములతోను 17 అండకములతోను రచించవలెను. ఈ ప్రాసాదమును రచించినవారు శివలోకమును బొంది శివునివలన శక్తిని పొందుదురు.

(అనుబంధము 94, 95 పటములు చూడుడు)

130. విజయము

అపరాజిత 163వ సూత్రము

శ్లో॥ శ్రీవత్సశ్చభవేత్సూర్యం విజయోభద్రకోద్గమైః

విజయంసర్వకల్యాణ సూయుతారోగ్యవర్ధనం॥

93

తా॥ శ్రీవత్సమునందు భద్రములను యెత్తుగా రచించినచో విజయమగును. ఇది అన్ని శుభములనిచ్చును. ఆయుష్యము ఆరోగ్యము వృద్ధిచేయును.

131. దుర్జయము (విజయము) మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ ఇదానీందుర్జయంబ్రూమః ప్రాసాదంశత్రుమర్ధనం॥

యంకృత్వాదుర్జయోలోకో భవేత్ క్షీణతిచక్షితా
 చతురశ్రీకృతేక్షితే పంచభాగవిభాజితే॥
 గర్భంనవపదంకుర్యాద్ భిత్తిఃషోడశభాగీకీ
 భాగేనకర్ణరథికా భాగాభ్యామధ్యమేరథః॥
 భాగేననిర్గమస్తస్య విధిరేషచతుర్దిశం
 భద్రకర్ణాంతరేకుర్యాద్ వారిమార్గంపదార్థకం॥
 ఊర్ధ్వమానంనిధాతవ్యం తమస్క్రిదశభాగికం
 వేదిబంధఃసపాదాంశౌ జంఘాంశౌపాదసంయుతౌ॥
 మేఖలాంతరపత్రేతు పదార్థేనప్రకల్పయేత్
 శిఖరస్త్రీపదైసార్థం భాగషట్కచ్చితోభవేత్॥
 ద్విపదఃస్కంధవిస్తారో రేఖాపద్మదలాకృతిః
 భూమయఃపంచకర్తవ్యా న్యూనమానాయథాక్రమం॥
 ప్రథమాసార్థభాగాన్యా పదపాదోనితాక్రమాత్
 స్కంధఃపాదోనభాగేన స్యాద్గ్రీవార్థపదేనచ॥
 అండకం త్వేకభాగేన కర్పరంచార్థభాగికం
 భాగోత్సేధస్తుకలశః సమవృత్తఃసుశోభనః॥
 దుర్జయఃక్రియ తేయత్ర పురేవానగకేఽథవా
 నభవేత్తత్రదుర్భిక్షం నచవ్యాధికృతంభయం॥

తా॥ దుర్జయముయొక్క లక్షణము చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్రప్రదేశమును 5 భాగములుచేసి అందు గర్భము 1 భాగములను వెలుపలి గోడ 1-1 భాగమును చేయవలయును. కర్ణమున రథిక 1 భాగమును, నడుమ రథము 2 భాగములును, దానియొక్క నిర్గమము 1 భాగమును, భద్రముయొక్కయు, కర్ణముయొక్కయు నడుమ జలమార్గము 1/2 భాగము చొప్పునను చేయవలయును. విస్తారమునకు

సంధము 1 1/4 భాగమును, జంఘ 2 1/4 భాగములను, మేఖల
అంతరపత్రము 1/2 భాగమును, శిఖరము ఎత్తు 6 భాగములును,
విస్తారము చేయవలయును. స్కంధముయొక్క విస్తారము 2 భాగము
లను, రేఖ పద్మదలమువలె నుండవలెను. దీనిని 5 అంతస్తులు చేయ
వలయును. ఒక్కొక్క అంతస్తునకు 1/4 భాగము యెత్తు తగ్గుచుండ
వలెను. మొదటి అంతస్తు 1 1/2 భాగమును, రెండవ అంతస్తు 1 1/4
భాగమును, మూడవ అంతస్తు 1 భాగమును, నాల్గవ అంతస్తు 3/4
భాగమును, ఐదవ అంతస్తు 1/2 భాగమును చేయవలెను. స్కంధము
1/4 భాగమును, గ్రీవ 1/3 భాగమును, అండకము 1 భాగమును,
ఖరము 1/2 భాగమును, కలశము 1 భాగమును సమానమైన గుండ్ర
యతో రచించవలయును. ఈ దుర్జయమును రచించిన పట్టణమున
నాని గ్రామమునగాని దుర్భిక్షము, వ్యాధి మొదలైనవియుండవు.

132. త్రికూటము

మరాజిత 163వ సూ॥

శ్లో॥ కర్ణంచభవేద్భద్రం త్రికూటఃపంచభూమికః

దేశభగ్యోద్భూతనాథే శివఃస్వాద్దక్షిణాననః॥

94

తా॥ కర్ణ ములయందుగూడ భద్రములను రచించి ఐదంతస్తులు
కీసిన యెడల త్రికూటమగును.

133. త్రికూటము మరియుక పద్ధతి

మరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ బ్రూమస్త్రీకూటంబ్రహ్మద్యైః సేవితంత్రిదశైస్త్రీభిః

ఫలంకతుసహస్రస్య యేనమోక్షంచవిందతి॥

సంసాధ్యతుల్యత్రిభుజం తేత్రమిష్టప్రమాణతః

తతోఽస్యబాహుమేకైకం చతుర్భుద్విభజేత్పదైః॥

ద్విభాగంమధ్యమంభద్రం భాగీకీంకర్ణ పట్టికాం
 అర్ధేనగర్భమర్ధేన కుర్యాద్భిత్తిత్రయంబుధః॥
 విస్తారంపంచభాభక్త్వా కుర్యాద్ద్విగుణముచ్ఛయం
 వేదిబంధోవిధాతవ్యః సపాదంభాగముచ్ఛితః॥
 జంఘాసపాదాభాగౌద్వా కార్యాతస్యసముచ్ఛితః
 మేఖలాంతరప్రతేచ భాగస్యార్ధేనకారయేత్ ॥
 మంజరీభాగషట్కేన పంచభాగవిభాజితా
 ఆసమంతాత్సమస్కంధః కార్యఃపూర్వోక్తవర్తనా॥
 పాదభాగేనతుగ్రీవా మర్ధభాగేనచాండకం
 చంద్రికాభాగపాదేన కలశంభాగముచ్ఛితం॥
 త్రికూటంకారయేద్యస్తు బ్రహ్మేశానహరిప్రియం
 సిద్ధోభూత్వాపురీంతేషాం యాత్యసానాత్రసంశయః॥

తా॥ దేవతలకును, బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులకును ప్రియమైన త్రికూటముయొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. సమానమైన చతురశ్ర ప్రదేశమునందు సమముగా త్రిభుజములను నిర్ణయించి, అంతట ఒక్కొక్క భుజమును 4 భాగములును, మధ్యభద్రము 2 భాగములును, కర్ణము 1 భాగమును చేయవలయును. మరియు త్రిభుజ త్తేత్రములలో మధ్య సగము గర్భమును గోడ సగమును చేయవలయును. విస్తారమును 5 భాగముచేసి దానికి రెట్టింపుగా యెత్తును చేయవలయును. వేదిబంధము $1\frac{1}{4}$ భాగమును, జంఘ 2 $\frac{1}{4}$ భాగములును, మేఖల అంతరప్రత్రము $\frac{1}{2}$ భాగమును, మంజరి యెత్తు 6 భాగములును విస్తారము 5 భాగములును, స్కంధమును మంజరికి దగినట్లు పూర్వము చెప్పబడియున్న ప్రకారము చేయవలయును. గ్రీవ $1\frac{1}{4}$ భాగమును, అండకము $\frac{1}{2}$ భాగమును, చంద్రిక $\frac{1}{4}$ భాగమును

కలశము 1 భాగమును ఇట్లు మూడు శిఖరములతో ప్రాసాదమును రచించిన యెడల పుణ్యము లభించును.

(అనుబంధము 96, 97వ పటములు చూడుడు)

134. నవశేఖరము

అపరాజిత 163వ సూ॥

శ్లో॥ త్యక్తకర్ణద్వయం శృంగం తిలకం కామదంభవేత్
నవశేఖరనామాసా కర్తవ్యః సర్వదైవతే॥

95

తా॥ కర్ణములు రెంటియందుగల శిఖరములను తగ్గించి తిలకములను రచించినచో నవశేఖరమగును.

135. నవశేఖరము మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 167వ అధ్యాయము

శ్లో॥ ఇదాసీమభిఖాస్యామః ప్రాసాదం నవశేఖరం
చతురశ్రంభవేత్క్షేత్రం వింశత్యైకోనయాపదైః॥
కర్ణాశ్చతుష్పదాః కార్యాస్తేషాంభద్రంద్విభాగికం
వినిర్గతం పదార్ధేన జలమార్గస్తథార్థతః॥
అర్ధభాగాయతాకార్యాసాభవేహివిచక్షణైః
శాలాకర్ణపదార్ధేతుప్రత్యంగంభాగమానతః॥
త్రిపదోరథకః కార్యోమంజరీణాందతుష్టయం
చతుష్పదాభవేద్భిత్తిర్గర్భశ్చైకాదశాంశకః॥
చత్వారింశత్పదార్ధం యావత్స్కంధం సమస్తకం
తుల్యదయః షోడశభిర్మంజరీచాష్టకైః ప్రీభిః॥
చతుష్పదోవేదిబంధో జంఘాసాష్టపదాభవేత్
భాగేనభరణేత్ర్యంశం మేఖలాంతరపత్రకం॥
ఉచ్ఛ్రాచ్చయతః సప్తపదాకర్తవ్యాకర్ణమంజరీ
గ్రీవార్ధభాగేనభవేదండకంచైకభాగికం॥

భాగేనచంద్రికామూర్ధ్వం భాగేనకలశంతథా
 సపాదముదయంస్కంధం మంజర్యావిస్తృతేవిదుః॥
 గ్రీవాపాదేనభాగేన సపాదాంశమథాండకం
 భాగార్థంచంద్రికా భాగద్వయేనకలశోదయః॥
 విస్తారోమూలమంజర్యాః కార్యఃపంచదశాంశకః
 తథాసప్తదశోచ్చాయః స్కంధాయామోనవాంశకః॥
 గ్రీవాచాస్యార్థభాగేన సార్థద్విపదమండకం
 చంద్రికాసార్థభాగేన త్రిపదఃకలశోదయః॥
 ఏవంయఃకారయశ్యేనం ప్రాసాదంనవశేఖరం
 నవభిఃసహితాంఖండైః సభునక్తివసుంధరాం॥

తా॥ నవశేఖరముయొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశమును 19 భాగములుచేసి కర్ణములు 4 భాగముల చొప్పునను, వానికి భద్రములు 2-2 భాగములును, భద్రములయొక్క నిర్గమము $1/2$ భాగమును, జలాంతరము $1/2$ భాగమును, శాల 2 భాగములును, పంజరము 1 భాగమును, రథకములు 3 భాగములును మంజరి 4 భాగములును, గోడ 4 భాగములును, గర్భము 11 భాగములును, యెత్తు మొత్తము 40 భాగములు, అందులో దూలముపై భాగమువరకు 16 భాగములును, అపైన మంజరి 24 భాగములును చేయవలయును. వేదిబంధము 4 భాగములును, జంఘ 8 భాగములును, భరణము 1 భాగము, మేఖల అంతరపత్రము 3 భాగములు కర్ణమంజరి యెత్తు 7 భాగములు, దానికి గ్రీవ $1/2$ భాగము, అండకము 1 భాగము, చంద్రిక 1 భాగము, కలశము 1 భాగము, ఉరోమంజరియందు స్కంధముయొక్క యెత్తు $1 1/4$ భాగము, గ్రీవ $1/4$ భాగము, అండకము $1 1/4$ భాగము, చంద్రిక $1/2$ భాగము, కలశము యెత్తు 2 భాగములు (ఇచట ఉరోమంజరి విస్తారము 10 భాగములు ఎత్తు 12 భాగములు అని తెలియవలయును) ప్రథాన మంజరియొక్క

విస్తారము 15 భాగములును, ఎత్తు 17 భాగములును, స్కంధము ఎత్తు 9 భాగములును, గ్రీవ 1 2 భాగము, అండకము 2 1/2 భాగములు చంద్రక 1 1/2 భాగము, కలశము 3 భాగములు, అండకములు 9 చేయవలయును.

(అనుబంధము 98, 99, పటములు చూడుడు)

136. పుండరీకము

అపరాజిత 163వ సూత్రము

శ్లో॥ కేశరీసింహకర్ణశ్చ యుక్తశ్చందైస్తునాగరైః
పుండరీకస్తతానామ కర్తవ్యంవిష్ణుమందిరం॥ 96

తా॥ కేశరివలె సింహకర్ణములను రచించి, నాగరపద్ధతితో తచించిరేని పుండరీకమగును. ఇది విష్ణుపునకు ప్రియమైనది.

137. పుండరీకము మరియుక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ పుండరీకమథబ్రూమో యశసోవర్ధనంపరం
యస్మిన్కృతేస్థిరా కీర్తిర్భవేద్యావద్వసుంధరా॥
చతురశ్రంసమంక్షేత్రం విభజేత్పంచభిఃపదైః
త్రిపదంకల్పయేద్గర్భం తస్యభిత్తించభాగికాం॥
త్రిపదంతస్యభద్రంస్యాత్ సార్థభాగవినిర్గమం
భద్రదేషువర్తులందిక్షు రథికానాంచతుష్టయం॥
భాగేనై కేనతథికా మూలచ్ఛందోఽయమిరితః
ఊర్ధ్వమానంభవేద్ యస్య ద్విగుణోదశభాగికం॥
భాగేనోచ్చాలకంవివ్యాత్ భాగార్ధేనతుమేఖలా
వేదిబంధంనకుర్వీత్ జంఘాసార్థద్విభాగికా॥

మేఖలాచార్ధభాగేన భవేత్ సాంతరపత్రకా
 పదానిపంచసార్ధాని మంజర్యాస్యాత్ సముచ్చితః॥
 త్రిపదఃస్కంధవిస్తారో గ్రీవాసాపదపాదికా
 అండకంస్యాత్ పదార్ధేన భాగపాదేనచంద్రికా॥
 భాగోచ్చాయస్తుకలశః కర్తవ్యఃశుభలక్షణః
 మధ్యేనమూలమంజర్యాస్త్రీపదాభద్రమంజరీ॥
 సార్ధాంశత్రిపదోచ్చాయా గ్రీవాభాగసముచ్చితా
 అండకంచత్రిభాగేన కలశోభాగముచ్చితః॥
 పంచాండః పుండరీకోఽయం కర్తవ్యఃశుభవర్ధనః॥

తా॥ భూమియున్నంతకాలము కీర్తిని స్థిరముగా నిలుపునట్టి
 పుండరీకముయొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశ
 మును 5 భాగములుచేసి అందు 5 భాగములు గర్భమును వెలుపల 1-1
 భాగము గోడయును చేయవలయును. భద్రము 5 భాగముల విస్తార
 మును, నిర్గమము 1 1/2 భాగమును చేయవలయును. దిశలయందు
 గల భద్రములయందు గుండ్రముగా 2 రథికలును, రథిక 1 భాగమును
 ఇది ప్రధానచ్ఛందము విస్తారమునకు రెట్టింపు యెత్తును చేయవలెను.
 ఉచ్చాలకము 1 భాగము, మేఖల 1/2 భాగము, వేదిబంధము చేయ
 నక్కఱలేదు. జంఘ 2 1/2 భాగములు, మేఖల 1/2 భాగము, అంతర
 పత్రముతోగూడ రచించవలయును. మంజరియొక్క యెత్తు 5 1/2
 భాగములు, స్కంధముయొక్క విస్తారము 5 భాగములు, గ్రీవ 1/4
 భాగము, అండకము 1/2 భాగము, చంద్రిక 1/4 భాగము, కలశము
 1 భాగము, ప్రధాన మంజరియొక్క నడుమ భద్రమంజరిని 5 భాగ
 ములు విస్తారము చేయవలయును. ఎత్తు 5 1/2 భాగములుండవలెను.
 గ్రీవ 1 భాగము, అండకము 5 భాగములు, కలశము 1 భాగము ఇట్లు

138. సునాభము

అపరాజిత 163వ సూత్రము

శ్లో॥ హంసోద్భవేకర్ణశృంగం సునాభఃసుభద్రోద్గమైః
సునాభశ్చగుణైఃప్రోక్తో యావదాహృతసంప్లవమ్॥ 97

తా॥ హంసోద్భవమునందు కర్ణశృంగములను రచించి భద్రము
లను యెత్తుగా నిర్మించినచో సునాభమగును.

139. సునాభము మడియొక పద్ధతి (సునాభసము)

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ సునాభసమథబ్రూమో వందితందేవదానవైః॥
వల్లభంతోకపాలానాం పుణ్యముత్కృష్టలక్షణం
విభజేత్ సప్తదశభిః సమక్షేత్రంచతుర్భుజం॥
పంచభాగాయ తాకోణా గర్భఃకార్యస్త్రిభిఃపదైః
ఉభయోఃకోణయోర్మధ్యే సప్తభాగికమంతరం॥
ఉత్తేపాత్ కర్ణయోర్మధ్యే ప్రోచ్చయేత్ పద్దమంతరం
భాగప్రవేశంభాగార్థ విస్తారముదకాంతరం॥
ద్విపదానాహృతిఃస్యాత్ త్రిపదాథభ్రమంతికా
పంచభాగాయతోమధ్యే భవేత్ ప్రాసాదనాయకః॥
త్రిపదస్తస్యగర్భస్తు భిత్తిర్భాగంవిధీయతే
త్రిపదంకర్ణభద్రంచ భాగేనై కేననిర్గతం॥
పదప్రమాణంకోణాంస్తు చతురోవినివేశయేత్
యథాకందస్తథాకోణో విభాగైఃసవిధీయతే॥
పంచగర్భాస్తుకర్తవ్యాః సమమానప్రకల్పితాః
ద్విగుణంచోర్ధమానంస్యాద్ గ్రీవాండకవివర్జితం॥
త్రిభిఃపదైర్వేదిబంధో జంఘాసప్తపదాభవేత్
పదత్రయేణకర్తవ్యం మేఖలాద్వితయంబుధైః॥

ఊర్ధ్వతో బాహ్యఛండస్య కర్తవ్యాకర్ణమంజరి
 షట్పదాకర్ణమంజర్యో ద్విపదంకలశాండకం॥
 ద్వాదశాంశసవిస్తాతా కర్తవ్యామూలమంజరి
 త్రయోదశపదోచ్చాయా గ్రీవాస్యాభాగముచ్చితా॥
 అండకంద్విపదోత్సేధం భాగోత్సేధాతుచంద్రికా
 కలశస్త్రీపదోత్సేదో వర్తులఃశుభలక్షణః॥
 యావత్క్షీతిర్యావదభిర్యావచ్ఛశిదివాకరా
 కర్తాస్యతావద్దివ్యాస్తే యావత్ సురగురుఃసురాః॥

తా॥ సునాభసముయొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతు
 రశ్ర ప్రదేశమును 17 భాగములుచేసి కోణములు 5-5 భాగములును
 గర్భము 3 భాగములును చేయవలయును. రెండు కోణములమధ్య
 సందు 7 భాగములుండును. ఆ రెండు కర్ణములయొక్క నడుమ 1
 భాగమును యెత్తుగా క్షీరచించవలయును. జలాంతరమును 1 భాగము
 ప్రవేశమును $1/2$ భాగము విస్తారమును చేయవలయును. వెలుపలి
 గోడ 2 భాగములును, భ్రమంతిక 3 భాగములును, నడుమ 5 భాగ
 ములు ప్రాసాదముయొక్క గర్భమునుచేయవలయును. ఆ 5 భాగము
 లలో చుట్టూ 1 భాగము గోడను రచించి మధ్య 3 భాగములు గర్భ
 గృహమును కల్పించవలయును. కర్ణమునందలి భద్రము 3 భాగముల
 విస్తారమును, 1 భాగము నిర్గమమును కలిగియుండవలయును. కోణము
 లను 1 భాగము చొప్పున నలుమూలల రచించవలయును. కండమును
 రచించినట్లు రచించవలయును. ఇట్లు 5 గర్భములను సమానమైన
 కొలతతో నిర్మించి, యెత్తు విస్తారమునకు రెట్టింపు చేయవలయును.
 34 భాగములు గ్రీవ అండకము చేయనక్కరలేదు. వేదిబంధము 3
 భాగములు, జంఘ 7 భాగములు, మేఖలలు రెండునుకలిసి 3 భాగ
 ములు, ఆపైన కర్ణమంజరిని రచించవలయును. కర్ణమంజరి 6 భాగము
 లును, కలశము అండకము 2 భాగములును, మూలమంజరి యొక్క

విస్తారము 12 భాగములును, ఎత్తు 13 భాగములును, దానియొక్క గ్రీవ 1 భాగము, అండకము 2 భాగములును, చంద్రిక 1 భాగమును కలశము 3 భాగములును గుండ్రముగా రచించవలయును. ఇట్లు రచించినవారు ఊషి, సముద్రము, సూర్యచంద్రులు ఉన్నంతకాలము దేవత్వముతోనుందురు.

(అనుబంధము 100, 101వ పటములను చూడుడు)

140. మహేంద్రము

అపరాజిత 163వ సూ॥

శ్లో॥ మల్లంవరాటశృంగైశ్చ తిలకంచమహేంద్రకః
మహేంద్రదోనామగుణత ఇంద్రలోకేపతిర్భవేత్॥ 98

తా॥ మల్లతలమున వరాటపద్ధతితో శృంగములను తిలకమును రచించినచో మహేంద్రమగును.

141. మహేంద్రము మఱియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ మహేంద్రమథవత్ప్యమః ప్రసాదంభూషణంఽపి తేః
సేవితంయక్షగంధర్వైః ఘణీంద్రైశ్చమహాప్రభైః॥
మహేంద్రంపంచదశభి ర్భాగైఃప్రాజ్ఞోవిభాజయేత్
నవభాగాయతంగర్భం కుర్యాద్భిత్రితిభాగికిం॥
విస్తారేణాస్యవిఖ్యాతా తజ్జజ్ఞైఃశాలాపదత్రయం
శాలాయాఃపార్శ్వయోఃకార్యా రథోసార్థపదాబుధైః॥
రథశాలాంతరేణైవ కర్తవ్యముదకాంతరం
రథస్యప్రాంతేసంచారి జలమార్గంపదార్థకం॥
ప్రత్యేకగానిపదసార్థం పాదార్ధేనజలాంతరం
ద్విపదంకర్ణమానంచ కార్యంకోణచతుష్టయే॥

భాగేనానోన్యస్యమేతేషాం విధాతవ్యోవినిర్గమః
 ఊర్ధ్వమానంతుకర్తవ్యం ద్విగుణంసీమవిస్తృతేః॥
 తులోదయోదశాంశఃస్యాద్ వింశత్యంతాచమంజరీ
 వేదిబంధంప్రకుర్వీత సార్థభాగద్వయంబుధః॥
 జంఘాయాస్తుసముచ్ఛాయంసార్థపంచమభాగికం
 భాగేనభరణం కుర్యాల్లాంఛితంప్రతభంగిభిః॥
 తదూర్ధ్వంమేఖలాకార్యా భాగద్వితయముచ్ఛితా
 ఊర్ధ్వతోమంజరీకార్యా క్రమేణైవమనోహరా॥
 నవభాగాయతఃస్కంధో గ్రీవాభాగసమున్నతా
 లంఛకంద్విషదోత్సేధం చంద్రికాభాగముచ్ఛితా॥
 ద్విపదకలశంకుర్యాద్ విస్తారోత్సేధతఃసమూః
 లతాఃసస్తవిధాతవ్యా రేఖాబ్జముకులాకృతిః॥
 మధ్యేలతాయాఃకర్ణస్య వేలకఃషడ్విధఃక్రమః
 ప్రత్యం గేతిలకాకూటాః పాంచాలార్థాద్విపక్షకః॥
 శోణేవరాటకాఃకూటాః కార్యామహేంద్రమృదిరే
 కృత్వామహేంద్రంరాజాస్యాద్ మహేంద్రఃస్యావసేద్దివి॥

తా॥ మహేంద్రప్రసాద లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతు
 రశ్ర ప్రదేశమును 15 భాగములుచేసి మధ్యగర్భము 9 భాగములు,
 దాని ప్రక్కగోడ చుట్టూ 3 భాగములు, శాల 3 భాగములు, దాని
 యిరువైపుల రథములు $1\frac{1}{2}$ భాగముచొప్పునను, రథముయొక్కయు
 శాలయొక్కయు నడుమ జలాంతరము $\frac{1}{2}$ భాగము, ప్రత్యంగములు
 $1\frac{1}{2}$ భాగము చొప్పునను, మరల జలాంతరము $\frac{1}{2}$ భాగమును,
 కర్ణము 2 భాగములు ఇట్లు నాలుగుమూలలను చేయవలెను. అన్నిటి
 కిని నిర్గమము 1 భాగము చొప్పున రచించవలయును. విస్తారమునకు
 రెట్టింపుగా యెత్తును చేయవలయును. 30 భాగములు దూలము పై

భాగమువరకు 10 భాగములును, మంజరి 20 భాగములును, వేదిబంధము 2 1/2 భాగములు, జంఘ 5 1/2 భాగములు, భరణము 1 భాగము అనేక విధములైన పత్రములు రచించవలయును. మేఖల 2 భాగములు పైన మంజరిని చక్కగ రచించవలెను. స్కంధము పొడవు 9 భాగములు, గ్రీవ 1 భాగము, అండకము 2 భాగములు, చంద్రిక 1 భాగము, కలశము 2 భాగములు విస్తారము యెక్కు సమానముగా చేయవలెను. లతలు 7 ... రచించవలయును. కర్ణమునందలి లత యొక్క నడుమ వేలకము 6 విధములు వరుసగా రచించవలయును, ప్రత్యంగమున తిలకములు కూటములు కల్పించవలయును. పాంచాల పద్ధతితో చేయవలయును. మూలలయందు కూటములు వరాట పద్ధతితో రచించవలయును. ఇది మహేంద్రము దీనిని రచించినవారు దివ్యత్వమునుపొంది స్వర్గమునందాధిపత్యము వహింతురు.

142. శిఖి శేఖరము

అపరాజిత 163వ సూ॥

శ్లో॥ చతుర్భుజసర్వతోభద్రై ర్గర్భఃస్యాదుదకాంతరే

శిఖరంశిఖాసంయుక్తం నామ్నా సాశిఖి శేఖరః॥

99

తా॥ సర్వతోభద్రములు 4ను, గర్భమును, జలాంతరములును శిఖరమున కలశము కలది శిఖి శేఖరమగును.

143. శిఖి శేఖరము మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ సూత్రధార చాస్తుశాస్త్రమునందు దీ ని ని వ్రాయుట మరచిపోయియుండుదు.

144. వరాటము

అపరాజిత 106వ సూత్రము

శ్లో॥ భూమిజాభూమికాక్రమై ర్జంఘాహీనైశ్చభూమికైః

శృంగేశృంగయతాకార్యా బహుశృంగసమాకులాః॥

30

కర్ణేప్రతిరధేచైవ భద్రదేచప్రతిభద్రకే
మందారపుష్పికాఘంటా వరాటాఃశుభలక్షణాః

31

అపరాజిత 163వ సూత్రము

శ్లో॥ లతాఖ్యంసర్వతోభద్రం మత్తాలంబేవరాటకః
వరాటోనామగుణతస్తిషేత్సశివసన్నిధౌ॥

100

తా॥ లతాఖ్యమునందు గాని, సర్వతోభద్రమునందు గాని మత్తాలంబమును వరాట పద్ధతితో రచించినచో వరాటమగును. దీనిని రచించినవారు శివునియొక్క సన్నిధి యందుందురు.

145. వరాటము మడియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ అథబ్రూమోవరాటాఖ్యం ప్రాసాదంశుభలక్షణం
దయితంకిన్నరేంద్రాణాం నాగానాంచాతివల్లభం॥
చతురశ్రం సమంక్షేత్రం విభజేద్దశభిఃపదైః
కుర్యాత్షష్ఠిఃపదైర్గర్భం భిత్తింభాగద్వయేనచ॥
ద్విపదంకర్ణవిస్తారం కుర్యాత్ కోణచతుష్టయే
ఉదకాంతరవిస్తార మర్థభాగప్రవేశకం॥
పంచభాగాయతంభద్ర మంతరంవారిమార్గయోః
విస్తారాధేనకర్తవ్య స్తస్యభద్రస్యనిర్గమః॥
కుర్యాన్మధ్యేఽష్టభిర్భాగైః సపాదైర్వృత్తముత్తమం
సహితోవారిసూక్తేణ తలచ్ఛందోఽయమీరితః॥
ఊర్ధ్వప్రమాణమేతస్య విస్తారాద్ ద్విగుణంభవేత్
తులోచ్చాయోఽష్టభిర్భాగైః పదానిద్వాదశోర్ధ్వతః॥
పదత్రితయముత్సేధాత్ కర్తవ్యంభద్రపీఠకం
విస్తారార్ధార్థముత్సేధం వేదిబంధస్యకారయేత్ ॥

చతుర్భాగోచ్చితాంజంఘాం హీరకంచార్ధభాగికం
 మేఖలాంతరపత్రంచ కుర్వాద్ భాగసముచ్చితం॥
 త్రిపదంశ్యంగముత్సేధాత్ గ్రీవాచకలశాండకం
 తదూర్ధ్వంపంచవిస్తారా స్యాదురోమంజరీశుభా॥
 గ్రీవాకార్యాపదార్ధేన భాగేనై కేనచాండకం
 కలశోఽంశోచ్చితోఽష్టాంశ విస్తారామూలమంజరీ॥
 తస్యాకార్యసముత్సేధః ప్రమాణాన్న వభాగికః
 స్కంధఃపంచపదోగ్రీవా పాదహీనంపదంభవేత్॥
 సపాదంపదమాండక్యా పదస్యార్ధేనచంద్రికా
 కలశోద్విపదోచ్చాయః ప్రాసాదేస్యాద్ వరాటకే॥
 వరాటంకారయేద్యస్తు ప్రాసాదంభక్తిమాన్ నరః
 సయాతియానైర్వివిధైః స్వర్గంప్రాప్నోతిచాక్షయం॥

తా॥ వరాటప్రాసాద లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి అందు గర్భము 6 భాగములును, చుట్టూ గోడ 2 భాగములును, నాలుగుమూలలయందు కర్ణము 2 భాగములును, జలాంతరము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, భద్రము 5 భాగములును భద్రముయొక్కయు, కర్ణముయొక్కయు నడుమ జలమార్గమును కల్పించవలయును. భద్రముయొక్క నిర్గమము $2\frac{1}{2}$ భాగములును, మధ్యను 8 భాగములుచేసి అందు 1 భాగమునుకలిపి వృత్త రేఖను గీయవలయును. ఇది తలచ్చందము విస్తారమునకు రెట్టింపుగా ఎత్తును చేయవలయును. దూలమువరకు 8 భాగములును, అపైన 12 భాగములును, భద్రపీఠమును 5 భాగముల యెత్తున రచించవలయును. విస్తారములో సగము యెత్తున వేడిబంధమును చేయవలయును. జంఘ 4 భాగముల యెత్తును, హీరకము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, మేఖల అంతరపత్రము 1 భాగమును, శిఖరము యెత్తునుండి గ్రీవ, కలశము, అండకము 3 భాగములు, అపైన ఉరోమంజరి 5 భాగములును, గ్రీవ $1\frac{1}{2}$ భాగము

అండకము 1 భాగము, కలశము 1 భాగము, మూలమంజరియొక్క విస్తారము 8 భాగములును, ఎత్తు 9 భాగములును, స్కంధము 5 భాగములును, గ్రీవ $3\frac{1}{4}$ భాగమును, అండకము $1\frac{1}{4}$ భాగమును, చంద్రిక $1\frac{1}{2}$ భాగమును, కలశము యెత్తు 2 భాగములును, ఇది వరాటప్రాసాదముయొక్క లక్షణము. దీనిని భక్తితో నిర్మించినవారు శాశ్వతమైన స్వర్గపదమును బొందుదురు.

(అనుబంధము 102, 103 పటములు చూడుడు)

146. సుముఖము

అపరాజిత 163వ సూ॥

శ్లో॥ భూమిజంవైమల్లతలం మత్తాలంబెస్తుసన్ముఖః
సాంధారమధవాకుర్యాత్ కస్తామిశ్రకోర్భవః॥ 101

చత్వారింశదిమేప్రోక్తాః ప్రయుక్తాః శ్రీధరాదికాః
సర్వేశస్తాశ్చశుభదాః సర్వకామఫలప్రదాః॥ 102

ఇతిసూత్రసంతానగుణకీర్తి ప్రోక్తృశ్రీభువనదేవాచార్యోక్తా
పరాజిత పృచ్ఛా యాం శ్రీధరాంప్రాసాదలక్షణాధి కారోనామ
త్రిషష్ట్యుత్తరశతతమం సూత్రమ్—

తా॥ భూమిజప్రాసాదమున మల్లతలమును ముత్తాలంబముల చేతను భద్రములును, లేక సాంధారములును రచించినయెడల సుముఖమగును.

147. సుముఖము మదియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ సుముఖస్యాధునాలక్ష్మ ప్రక్రమాగతముచ్యతే
భాగైరేకోనవింశత్యా చతుర్రశేవిభాజితే॥
తత్రైకాదశభిర్గర్భ శ్చతుర్విభిర్నాగైరంశకైః
కోణోద్విభాగికస్తత్ర భాగపాదోజలాంతరం॥

భాగార్థేనప్రవేశోఽస్య చతురంశకవిస్తృతం
 భద్రమేవంవినిర్దిష్ట మర్థభాగేననిర్గతం॥
 పాదోనభాగద్వితయాదంతరే కర్ణభద్రయోః :
 త్రయఃప్రతిరథాఃకార్యాః సహితాఃసలిలాంతరైః॥
 అర్థభాగోఽర్థభాగశ్చమితస్తేషాంవినిర్గమః
 ఊర్ధ్వమానంభవేదస్య ద్విగుణంద్వికలాధికం॥
 అంశకైఃపంచదశభి ద్విధేయోఽస్యతులోదయః
 విభాగైఃపంచవింశత్యా తదూర్ధ్వంమంజరీభవేత్ ॥
 వేదీబంధోవిధేయోఽస్య సార్థభాగచతుష్టయాత్
 జంఘాంతైరష్టభిఃసార్ధైః పరండీతుద్విభాగికా॥
 లతాభిర్నవభిర్యుక్తా ప్రాగ్వత్కార్యాస్యమంజరీ
 స్యాదేకాదశభిర్భాగై రేతత్ సుంధస్యవిస్తృతిః॥
 చతుర్గుణేనసూతేణ వేణుకోశంసమాలిఖేత్
 కోణాసన్నిప్రతిరథో ద్రావిణోఽస్యవిధీయతే॥
 భూమికానవకర్తవ్యాః శేషంకార్యంమహేంద్రవత్
 పాదోనభాగద్వితయా గ్రీవాస్యచవిధీయతే॥
 హర్థభాగద్వయమితం విరధ్యదండకంశుభం
 చంద్రికాసార్థభాగేన కలశశ్చాంశకైస్త్రీభిః॥
 ఇత్యేషకథితఃసమ్యక్ ప్రాసాదఃసుముఖాభిధః
 యవనంకారయేద్భక్త్యా సకామానశ్చుతేఽఖిలాన్
 భుక్త్యహవిపులాన్ భోగాన్ పదమభ్యేతిశాశ్వతమ్॥

తా॥ సుముఖముయొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతుర
 రశ్ర ప్రదేశమును 19 భాగములుచేసి, మధ్యగర్భము 11 భాగము
 లును, గోడ 4 భాగములును, కర్ణము 2 భాగములు, జలాంతరము
 1/4 భాగమును, ప్రవేశము 1/2 భాగమును, భద్రముయొక్క విస్తా

రము 4 భాగములును, భద్ర నిర్గమము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, కర్ణభద్రముల యొక్క నడుమ $1\frac{3}{4}$ భాగముచొప్పున ప్రతిరథములు కిను. జలాంతరముతోకూడ రచించవలయును. వీనియొక్క నిర్గమము $1\frac{1}{2}$ భాగము చేయవలెను. విస్తారమునకు రెట్టింపును మరియు 2 భాగములు అధికమును ఎత్తు చేయవలయును. 40 భాగములు దూలముయొక్క పై భాగమువరకు 15 భాగములును, పై న మంజరి 25 భాగములును, వేడిబంధము $4\frac{1}{2}$ భాగములు, జంఘ 8 $1\frac{1}{2}$ భాగములు, వరండి 2 భాగములు, లతలు 9 యును కలిగియుండునట్లు మంజరి నిర్మించవలయును. స్కంధముయొక్క విస్తారము 11 భాగములును విస్తారమును నాలుగురెట్లుచేసి ఆ సూత్రముతో వృత్తమును రచించవలయును. మూలలయందున్న ప్రతిరథములను ద్రావిడపద్ధతితో రచించవలెను. అంతస్తులు 9 చేయవలయును. మిగిలిన పనులన్నియును మహేంద్రము వలెనే చేయవలెను. గ్రీవ $1\frac{3}{4}$ భాగము, అండకము $2\frac{1}{2}$ భాగములు, చంద్రిక $1\frac{1}{2}$ భాగము, కలశము 3 భాగములు. ఇట్లు రచించిరేని సుముఖమగును. దీనిని భక్తితో రచించినవారు ఇహలోకమున సమస్త భోగముల ననుభవించి పరలోకమున శాశ్వత సుఖమనుభవింతురు.

(అనుబంధము 104, 105 పటములు చూడుడు)

148. శ్రీధరాది మిశ్రజాతి 10.

అపరాజిత 106వ సూత్రము

శ్లో॥ నాగరచ్చందకాఖ్యాతా స్థిలకైఃస్యకనేకధా
మిశ్రకామిశ్రభావాశ్చ కర్తవ్యాస్థిలకాంకితాః॥

33

అపరాజిత 168వ సూత్రము

శ్లో॥ కర్ణచపర్వతోభద్రఃకేశరీపరభేభవేత్

చతుర్భిఃసర్వతోభద్రైర్భద్రోత్సేధస్తుకర్ణవత్
ఉద్గమఃశిఖరోద్ధ్వచ భవేత్తిలకసంజ్ఞకః॥ 17

నందిఘోషఃకర్ణశృంగైర్మహః ఘోషఃసఉచ్యతే
రతిదేహేభిత్తౌవృద్ధి రామోఽండాశ్చైకవిశ్రుతిః॥ 18

వసుంధరోరతిదేహే మత్తావరణకైర్భవేత్
షడశైఃకేశరీకర్ణైర్ముద్గకోనామకీర్తితః॥ 19

బృహచ్ఛాలకమలజే ప్రరథేభద్రకర్ణికా
భద్రదేశృంగంయదాతస్య ససుధాధరసంజ్ఞకః॥ 20

ప్రతిరథేషుసర్వేషు యదాకూటం నిధాపయేత్
మిశ్రకస్తుసవిజ్ఞేయో నామ్నాశ్రీతిలకఃఖలు॥ 21

సర్వేకూటాన్వితాఃకార్యాః సర్వేకార్యాశ్చతుర్ముఖాః
మిశ్రకాబహుతిలకాః శేషాపైకూటసంజ్ఞకాః॥ 22

తా॥ సర్వతోభద్రమునకు కర్ణమునను ప్రరథమునను భద్రము
లను రచించినచో కేశరియగును విజయమున భద్రమును రచించినచో
విజయమగును. విజయమునందు నాలుగువైపుల భద్రములను కర్ణము
వలె యెత్తుగా నిర్మించినచో తిలకమగును. నందిఘోషమున కర్ణమున
శృంగములను రచించినయెడల మహాఘోషమగును. రతిదేహము
గోడలేకుండ నిర్మించినచో వృద్ధిరామమగును. అదియే 21 అండ్కము
లతో రచించినయెడల వసుంధరమగును. రతిదేహమున మత్తావరణ
మును రచించినయెడలను కర్ణములు 6 కోణములుగా రచించుటయును
కల్గిన ముద్గకమగును. కమలోద్భవమునందు ప్రరథములు లేకుండ
భద్రకర్ణికలును రచించినచో బృహచ్ఛాలమగును. అదియే భద్రమున
శిఖరమును రచించినచో సుధాధరమగును. అన్ని ప్రతిరథముల
యందును కూటములనుంచినచో శ్రీతిలకమగును. కూటములన్ని
యును చతుర్ముఖములును, మిశ్రములు బహుతిలకములును మిగిలినవి
కూటములును అగును. ఇవి వరాటమునుండి కలిగినవి.

149. శ్రీధరాది మిశ్రజాతి (విజయము, కేసరి, నందము) మరియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ చతుర్ముఖా శ్రీధరాదీనాం యేప్రోక్తాస్తాప్రచక్షమే॥
లక్షణైరధునాసమ్యక్ దేవనామనివర్తనాత్॥
యత్ స్యాద్విజయభద్రస్యరూపంతస్మిన్యథాస్థితే॥
విజయోనామకర్తవ్యః ప్రాసాదోదేవతాస్త్రియః
కర్ణకేసరిసంయుక్తః సర్వతోభద్రకఃపునః॥
నివేశనీయోరథకైః సర్వలక్షణసంయుతః
తస్యోపరివిధాతవ్యా మంజరీచారురూపిణీ॥
విస్తారాదుదయాత్తస్యాః కుర్వీతైకకలాధికం
స్కంధస్తుషట్పదఃకార్యోగ్రీవాభాగసముచ్ఛితా॥
అండకంసార్ధభాగేన చంద్రికాపితత్సమా
తస్యావహిమభ్యేతు కుర్యాదామలసారకం॥
సార్ధభాగద్వయోత్పేధం కలశంచతదూర్ధ్వతః
ద్రావిడైశ్చవరాపైశ్చ ప్రకుర్వీతాస్యమంజరీం॥
... ప్రసన్నా నాపిజన్మానుజన్మని॥

తా॥ నాలుగు ముఖములుగల శ్రీధరము మొదలైన వాని
యందలి మిశ్రజాతిని చెప్పుచున్నాడు. విజయమునందు భద్రమున
యథాస్థితిగనుంచినచో విజయమగును. సర్వతోభద్రమనకు కర్ణమున
సింహులను రచించినచో కేసరియగును. మరియు రథములను వాని
పైన మంజరియును రచించి దానిని విస్తారముకంటె 1 భాగము న
ఎక్కువ చేయవలయును. స్కంధము 6 భాగములును, గ్రీవ 1 భాగము
అండకము 1 1/2 భాగము, చంద్రిక 1 1/2 భాగము దానియొక్క

నడుమ ఆమలసారకమును చేసి, దానిపైనకొలశము 2 1/3 భాగములును, ద్రావిడ పద్ధతితోగాని, వరాటపద్ధతితోగాని మంజరిని రచించవలెను. ఇది నందము అనేక జన్మములవరకు పుణ్యఫలమును చేకూర్చును.

150. మహామోషము

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ మహామోషాభిధానోఽథ ప్రాసాదఃకథ్యతేఽపరః॥
 నందిమోషస్యసంస్థానే నూపేచాస్యవ్యవస్థితః
 అస్యకర్ణేమనర్పేమ భద్రాణివినివేశయేత్
 భద్రదేవతుష్కికాకాత్యా ద్విపదాయామనిర్గమా
 భాగికిభిత్తిరంతశ్చ శేషంగర్భగృహంస్మృతం॥
 శృంగాణికర్ణేకుర్వీతేత్యేషా ప్రథమభూమికా
 ద్వితీయాతుపునఃకార్యా భిత్తివిన్యాసవర్జితా॥
 చతుర్దిశంవిధాతవ్యం వేదీచంద్రావలోకనం
 విదధీతచతుఃకుంభాం స్తృతీయామసిభూమికాం॥
 ఛాద్యైకైరూర్ధ్వతస్తస్యాః కార్యంసంవరణంబుధైః
 కారయేన్నందిమోషంయః ప్రాసాదమిమముత్తమం॥
 విభూతిర్వాంభితాతస్య కుజేఽపినవినశ్యతి॥

తా॥ నందిమోషమునందు అన్ని కర్ణములయందును భద్రములను రచించి, ఆ భద్రములయొక్క విస్తారము 4 భాగములును నిర్గమము 2 భాగములును, గోడ 1 భాగమును మిగిలినది గర్భగృహమును చేయవలయును. కర్ణములయందు శృంగములను రచించవలయును. ఇది మొదటి అంతస్తు పద్ధతి. రెండవ అంతస్తున గోడకూడదు. నాలుగు వైపుల వేదియును చంద్రావలోకనమును చేయవలయును. మరియు నాలుగు కుంభములను రచించవలెను. మూడవ అంతస్తున ఛాద్యమును

సంవరణమును రచించవలయును. ఇది మహాఘోషము, ఇష్టసిద్ధియును విశ్వర్యమును వంశమునందఁగలవలయును కలిగియుండును.

(అనుబంధము 106, 107 పటములు చూడుడు)

151. వృద్ధిరామము

సనురాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ ప్రాసాదోమిత్రకేష్వేవ వృద్ధిరామోవిధీయతే॥
 శ్రీనివాసస్యసంస్థానం యత్తదస్యాపికోర్తితం
 గర్భకంఠంపరిత్యజ్య స్తంభైఃషోడశభిర్నృతం॥
 అస్యమధ్యంవిధాతవ్యం శేషంచశ్రీనివాసవత్
 ఉరోఃఘంటాభిరష్టాభి రష్వశాలాభిరేవచ॥
 అస్యభద్రాణికుర్వీత సర్వాలంకారవంతిచ
 వసుంధరస్యయేభేదాస్తైః సర్వైరన్వితఃశుభః॥
 కలశైరేకవింశత్యా వృద్ధిరామఃప్రశస్యతే
 ప్రాసాదస్యాస్యకర్తాచ యావచ్ఛందదివాకరం॥
 తావదింద్రఙ్గవస్వగ్నే క్షీడత్యపసరసాంగణైః॥

తా॥ శ్రీనివాసమునందు గర్భమున కందమును తీసివేసి 16 స్తంభములతో దానియొక్క మధ్యస్థలమునుచేసి, మిగిలినవన్నియును శ్రీనివాసమువలెనే చేయవలయును. ఉరోఃఘంటలు 8 యును లేక 8 శాలలును రచించవలయును. ఆ శాలలకు భద్రములను రచించవలయును. వసుంధరమువలెనే అన్నియును చేయవలయును. 21 కలశములు కలిగియుండవలయును. దీనిని వృద్ధిరామమందురు. దీనిని రచించినవారు సూర్యచంద్ర నక్షత్రము లెంతకాలముండునో అంతకాలము స్వర్గమున ఇంద్రునివలె అపురసలతో క్షీణించుచుందురు.

(అనుబంధము 108, 109వ పటములు చూడుడు)

152. వసుంధరము సమరాంగణ పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ బాహ్యాభి తీఃపరిత్యజ్య గర్భభిత్తిర్విధీయతే
 వేదికాకర్ణరూపాద్యో భద్రతోరణభూషితః॥
 ఏతద్భేదసమాయుక్తః ప్రాసాదఃస్వాద్యసంధరః
 భక్త్యా యః కారియేదేనం సోఽధితిష్ఠత్యసంశయః॥
 దుష్ప్రాపమపిదేవానాం మహాదేవస్యమందిరం॥

తా॥ వెలుపలిగోడను తీసివేసి గర్భమున గోడను రచించి,
 వేదిక కర్ణము మొదలైనవానికి భద్రములను తోరణములను చేసిన
 యెడల వసుంధరమగును. దీనిని భక్తితో రచించినవారు ఎవ్వరికిని
 అలవిగాని మహాదేవుని మందిరమునకు బోయి యచట శాశ్వత కాల
 ముందురు.

(అనుబంధము 110వ పటము చూడుడు)

153. ముద్గము సమరాంగణ పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ ప్రాసాదం ముద్గనామాన మిదానీమభిదధృషే॥
 చతురశ్రీకృతేక్షేత్రే షడ్భిర్వాగైర్విభాజితే
 కుర్వీతభాగికింభిత్తిం గర్భంచైవాస్యవర్తులం॥
 భద్రంచతుష్పదంవృత్తం నిర్గమేణపదద్వయం
 స్పృశ్తికస్యసమాకారా శ్చత్వరోరథికాఃస్మృతాః॥
 కర్ణాశ్చసర్వేకర్తవ్యా ఆశ్రీభిఃషడ్భిరావృతాః
 జంఘావేదీచవీరంచ మానకీర్తినిభానిచ॥
 విస్తృతాన్యేకభాగేన ద్విభాగోత్సేధవఃత్రిద
 కర్ణకూటానికుర్వీత సపత్రమకరాణిచ॥

భద్రంచతుష్పదాయామం పంచభాగసముచ్చితం
 గ్రీవాండకంకలశం కుర్యాత్ సార్థపదద్వయం॥
 విస్తారమూలమంజర్యాః పట్నదంవృత్తమాలిఖేత్
 ఉచ్చయందశభిరాప్తగ్రీవాకలశసంయుతం॥
 మంజరీమత్రకుర్వీత మానకీర్యేర్యథాకృతా
 ప్రాసాదంపద్మనామ్నాయో భక్తితఃకారయేదిమం॥
 గాయంతితత్రకిన్నర్యోదివిచంద్రామలంయశః॥

తా॥ చతురశ్రప్రదేశమును 6 భాగములుచేసి గోడ 1 భాగము
 చుట్టూచేసి మధ్యగర్భము 4 భాగములు గుండ్రముగా రచించవలెను.
 భద్రము 4 భాగములు గుండ్రముగానుండవలెను. దాని నిర్ణయము 2
 భాగములు రథములు స్వస్థికమువలె 4 రచించవలెను. కర్ణములన్ని
 యును 6 కోణములుగా రచించవలెను. జంఘ, వేది, పీఠము వాని
 ప్రమాణము ననుసరించి చేయవలెను. కర్ణ కూటముల విస్తారము 1
 భాగమును, ఎత్తు 2 భాగములును, ఆకులతో గూడిన మొసళ్లు,
 భద్రముయొక్క విస్తారము 4 భాగములు, ఎత్తు 5 భాగములు, గ్రీవ
 అండకము, కలశము. ఇవి $2\frac{1}{2}$ భాగములు, మూలమంజరి విస్తారము
 6 భాగములు గుండ్రముగా చేయవలయును. ఎత్తు 10 భాగములు,
 గ్రీవ, కలశము కలిగియుండవలెను. ఉరోమంజరినికూడ కొలతప్రకా
 రము రచించవలెను. దీనిని ముద్గకమందురు. దీనిని భక్తితో రచిం
 చినవారు కిన్నరులచేత ఎల్లప్పుడు స్తుతించబడుచుందురు.

(అనుబంధము 111 వ పటమును చూడుడు)

154. బృహచ్చలము సమరాంగణ పద్ధతి

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

కో॥ గ్రీవాండకంకలశం కుర్యాత్ సార్థపదద్వయం॥

కమలోద్భవసంస్థానే కుర్వీతేమంయథాస్థితం
 దిక్కున్త్రేకర్ణ సూత్రేణ రథకర్ణాప్రకల్పయేత్ ||
 శోణాంతేభద్రమధ్యేచ కారయేదుదకాంతరం
 పదపాదేనవిస్తీర్ణం ప్రక్షేపేణపదార్థకం ||
 కర్ణాధరేతుకర్తవ్యా షడ్భిరమృలింగవృత్తాః
 పీఠంవేదీచజంఘాచ మేఖలాంతరపత్రకమ్ ||
 కమలోద్భవవత్ కార్యం బహుధాకర్ణ భూషితం
 కర్తవ్యంశిఖరంకుర్యాత్ ||

తా॥ కమలోద్భవమునందు దిక్కున్త్రమునందు కర్ణసూత్రము ప్రకారము రథములను కర్ణకూటములను రచించవలయును. మూల యొక్క చివరను భద్రముయొక్క నడుమను జలాంతరమును కల్పించ వలెను. దానియొక్క విస్తారము $1/4$ భాగమును, వేశనము $1/2$ భాగమును చేయవలయును, కర్ణములుక్రింద 6 శోణములను పైన గుండ్రమును చేయవలెను. పీఠము, వేదిక, జంఘ, మేఖల అంతర పత్రము ఇవి యన్నియును కమలోద్భవమునందు చేసినట్లే చేయవల యును. కర్ణములు అనేక విధములైన అలంకారములతో రచించవల యును. శిఖరమును చక్కగా నిర్మించవలయును. దీనిని బృహచ్చాల మందుతు.

155. మేరువు, 20 భేదములు, సామాన్య లక్షణము

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము

శ్లో॥ మేరులక్షణముచ్యతే ఇల్లి కామకరగ్రాసై
 ర్మరావైఃసాసురైశ్చితా కథితాపుష్పకేయాదృగ్
 జంఘాతాదృగి హేష్యతే ||
 ఊర్ధ్వపీఠప్రమాణస్య తథావచ్ఛాదకస్యచ
 యన్మధ్యంత్రతకుర్వీత షడ్జారుకసవేశనం ||

రుష్టికాతోరణశాచ్చురు సాలభంక్షివిరాజితం
 వేదికారాజపీఠాధ్యం మూర్ధ్వేద్వంశావలోకనం॥
 సన్సంభశీర్షభరణం పట్టరంగోపశోభితం
 మల్లచ్చాద్యంవిధాతవ్యం సింహకర్ణవిభూషితం॥
 సింహరూపైఃసమాక్రంతం విచిత్రైశ్చమరాలకైః
 త్ర్యంశోచ్చితంకర్ణకూటం కుర్యాద్ద్విపదవిస్తృతం॥
 గ్రీవాండకసమేశంచ వరంఢ్యాంకలశాన్వితం
 కర్ణాఃపుథక్పుథక్ చేహ స్యుఃపట్నంచాశదండకాః॥
 ఉరోమంజరికాభిస్తేతిస్సభిః స్యుర్విభూషితాః
 కర్ణాంతేమూలరేఖాచ విస్తారాత్ సప్తభాగికా॥
 సార్థభాగాష్టకంచాస్యా విధాతవ్యాసముచ్చితః
 ఉరోమంజరికాకార్యా చత్రసోఽనుదిశంతథా॥
 ప్రథమాస్యాదురోరేఖా ద్వాదశాండకభూషితా
 చతుర్దశాండకాచాస్యా తృతీయాషోడశాండకా॥
 అష్టాదశాండకోపేతా చతుర్థీపరికీర్తితా
 షట్త్రయింశదండకైర్ద్యుక్తా మూలరేఖావిధీయతే॥
 గ్రీవాపదంస్యాత్ పాదోనం సపాదంపదమండకం
 లవలీఫలతుల్యంత చ్చంద్రికాచపదోచ్చితా॥
 ద్విపదంకలశంవిద్యాత్ సమవృత్తంమనోరమం
 లఠేతూర్ధ్వేవిధాతవ్య మంబుజంతస్యచోపరి॥
 విచిత్రభూమికేసప్త దశమిల్లిఖ్యరాట్ణ్యసి
 స్తంభైర్వివిధవిన్యాసైర్బహుభంగవినిర్మితైః॥
 భూషితైఃకర్మభిశ్చితైః సర్వత్రశుభలక్షణైః
 చంద్రశాలాదిసంయుక్తైస్తోరణశాచ్చురుచామరైః॥
 తథాక్షతముఖగ్రాస్థైర్నరూపతయాస్థితైః
 వ్యావైర్వాల్మీకజహ్నుశ్చ మకరగ్రాసనంయుతైః॥

మదాంధాలికులాకీర్ణ గజవక్త్రవిభూషితైః
 విద్యాధరవధూబృందైః క్రీడారంభవిభూషితైః॥
 సురాణాంసుందరీభిశ్చ వీణాహస్తైశ్చ కిన్నరైః
 సిద్ధగంధర్వయతౌణాం బృందైశ్చ పరితఃస్థితైః॥
 అపసరోభిశ్చ దివ్యాభిర్విమానావలిభిస్తథా
 చారుచామికరాందోలా క్రీడాసక్తైశ్చ నిర్భరామ్॥
 నాగకన్యాకదంబైశ్చ సర్వతఃసమలంకృతం
 ఏవంవిభాభిఃసర్వత్ర భూమికాభిర్నిరంతరమ్॥
 అలంకృతో విభాతవోయ మేరుఃప్రాసాదనాయకః
 మధ్యమద్విగుణైర్జ్యేష్ఠః కర్తవ్యోమేరురండ్యతైః॥
 కసియామధ్యమార్ధేనేత్యండకాస్థితీరితా
 ఉత్తమేషూత్తమన్యనేన్మధ్యమేషుచమధ్యమం॥
 అథమేష్వధమంలింగ మేవమన్యేషుధామసు
 మేరోఽస్తుత్రివిధస్యాపి లింగముత్తమమృద్ధిదం॥
 అన్యథావిహితంలింగం రోగవీడాదిదోషకృత్
 మేరుంమేరూపమందివ్యం యఃకారయతిపార్థివః॥
 సప్రాప్నోతిపరాంభుక్తిం చేష్టకామాన్సవాశివాం
 మేరుంప్రదక్షిణీకృత్య కాంచనంయత్ఫలధిభాక్॥
 శైవేష్టకాదారుమయే కృతేఽస్మిన్స్తత్ఫలధిభాక్॥

తా॥ మేరుప్రాసాద లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. ఇవిక
 మకరము, మరాలము మొదలైనవానితో పుష్పకమానందు రచించి
 నల్లు జంఘయును, ఊర్ధ్వవీరముయొక్క కొలతయును, ఛాద్యకమును
 తెలిసికొని మధ్యను షడ్దారుకమును కల్పించవలయును. రుష్టిక తోర
 ణము సాలభంజికలను రచించవలయును. వేదికయందు రాజసేనను
 రచించవలయును. దానిపైన అవలోకనము 2 భాగములు, స్తంభము

యొక్క తలను భరణమును పట్టరంగమును చేయవలెను. మల్లెచ్చా
ద్యమును కల్పించవలెను. సింహకర్ణములు కలిగియుండవలెను. సింహ
రూపములతోను హంసరూపములతోను నిండునట్లు విచిత్రముగా
రచించవలెను. కర్ణ కూటము యెత్తు 3 భాగములును, విస్తారము 2
భాగములును చేయవలయును. గ్రీవ అండకము వరండి, కలశము
పీనిని రచించవలెను. కర్ణములు అక్కడక్కడ 56 అండకములతో
రచించవలెను. ఉరోమంజరులు 3 రచించవలయును. కర్ణములయొక్క
పైభాగమున మూలమంజరియొక్క విస్తారము 7 భాగములును, ఎత్తు
3 1/2 భాగములును కలిగియుండవలెను. ఉరోమంజరులు దిశలనను
సరించి 4 రచించవలెను. మొదటి ఉరోమంజరి 12 అండకములతోను
రెండవ ఉరోమంజరి 14 అండకములతోను, మూడవ ఉరోమంజరి
16 అండకములతోను, నాల్గవ ఉరోమంజరి 18 అండకములతోను
ప్రధానమైన ఉరోమంజరి 36 అండకములతోను చేయవలయును. గ్రీవ
3 1/4 భాగమును, అండకము 1 1/4 భాగమును లవలీఫలమువలె
రచించవలయును. చంద్రిక 1 భాగము యెత్తును, కలశము 2 భాగ
ముల యెత్తును సమానమైన గుండమును కలిగియుండవలయును.
దానిపైన పద్మమును 2 1/2 భాగము చేయవలయును. విచిత్రము
లైన అంతస్తులతో 17 ఇల్లికలను ... స్తంభములయం దనేక విన్యాస
ములను భంగిమలును అలంకారముగా నుండునట్లు శిల్పచాతుర్యము
తోను, శుభలక్షణములతోను, చంద్రశాల మొదలైనవానితోను,
సుందరమైన తోరణములతోను, చామరములతోను ముఖము కను
పడకుండబోయిన గొప్ప శరీరము కనుపడుచున్నట్లు మ్రొంగబడిన
యాకారములతోను, వ్యాసములతోను కదలుచున్న నాలుకలుగల
మొసళ్ళతోను, మదముచేత నొప్పుచుండి తుమ్మెదలతో నిండి

యున్న ఏనుగు తలలతోను, వివ్యాధర స్త్రీలతోను, నివిధములైన స్త్రీడలతోను, దేవతా స్త్రీలతోను, వీణను ధరించిన కిన్నెరులతోను, సిద్ధులు గంధర్వులు, యక్షులు మొదలగువారు చుట్టూ నిలువబడి నట్లును, చక్కని అప్పరసలును, సుందరమైన విమానములును, బంగా రముతో చేయబడిన చక్కని పల్లకీలు మొదలగు వినోదములతోను, నాగకన్యలతోను ఇట్లు అంతటను అలంకారముగ రచించవలయును. అన్ని అంతస్తుల యందీ ప్రకారము రచించవలయును. ఇటుల జేసిరేని దీనిని మేరువనియును, ప్రాసాదముల యందన్నిటియందు మిగుల శ్రేష్ఠమైనదనియును జెప్పుదురు. మధ్యమమునకంటె అండకములను రెట్టింపుగా రచించిరేని ఉత్తమ మేరువనియును, మధ్య మములో సగము అండకములను రచించిరేని అధమ మేరువనియును చెప్పుదురు. ఉత్తమమునందు త్తమ లింగమును, మధ్యమమునందు మధ్యమ లింగ మును, అధమమునందధమ లింగమును నిలుపవలెను. అయితే అన్ని నిధములైన మేరువులయందును ఉత్తమ లింగమును ప్రతిష్ఠించుట శుభ మని తెలియవలెను. ఇట్లుగాక వ్యతిరేకముగా రచించి లింగప్రతిష్ఠను చేసిరేని రోగము, వీడ మొదలగునవి కలుగును. మేరువుతో సమాన మైన మేరుప్రాసాదమును రచించిన భూపతి ఉత్తమ భోగములను, ఇష్ట కామములను ఎల్లప్పుడు శుభములను పొందును. కాంచన మయ మైన మేరువును ముమ్మాటు ప్రదక్షిణ మొనర్చినంతటి ఫలమీ ప్రాసాద నిర్మాణమువలన లభించును.

(అనుబంధము 112వ పటము చూడుడు)

156. మేరు లక్షణము 2. సాంధారము

సమరాంగణ రేఖ అధ్యాయము

శ్లో॥ ప్రాసాదానామతోలక్ష్మ పోడశానాంవిశేషతః

జ్యేష్ఠమధ్యకనిష్ఠానాం యథావదభిదధ్యహే॥

- విభజ్యతేయథాప్రాయః ప్రాపేచ్ఛోర్ధ్వవిధీయతే
యావద్యస్యప్రమాణంతు తథాతత్ తస్యకథ్యతే॥ 2
- మేరుఃప్రాసాదరాజశ్చ కైలాసశ్చహరప్రియః
సర్వతోభద్రకశ్చైవ విమానచ్ఛందనందనా॥ 3
- స్వస్తికోముక్తకోణశ్చ శ్రీవతోహంససంజ్ఞితః
రుచకోవర్ధమానశ్చ గరుడశ్చగజస్తథా॥ 4
- మృగరాజశ్చపద్మశ్చ వలభీచేతితేస్సృతాః
సత్రయస్త్రింశతోఽధస్తా నాపిపంచాశతఃపరా॥ 5
- సంఖ్యాభవతిహస్తానాం మేరోరితిపురావదః
విభజ్యదశధాక్షేత్రం శృంగంకుర్యాద్ద్విభాగికం॥ 6
- కృత్వాషడాగ్నికంమధ్యం నిర్గమస్తత్రదీయతే
భాగస్యషోడశాంశేన విధేయంసవిలాంతరం॥ 7
- పదైఃషోడశభిర్గర్భేవిధేయాచాస్యవిస్తృతిః
ప్రాసాదభిత్తిఃపదికా పదవిస్తృతమంతరం॥ 8
- పదికాబాహ్యాభిత్తిఃస్వాదిత్యేషస తదాస్మృతః
ద్విపదోవేదికాబంధో జంఘాపంచపదోదయా॥ 9
- పదార్ధేనపదార్ధేన మేఖలాంతరపత్రకే
శృంగోద్భితిస్త్రీభిర్భాగై ర్నవభిఃశిఖరోద్భితిః॥ 10
- శిఖరస్యాస్యకర్తవ్యా స్తజ్జైఃషోడశభూమికాః
నకంధోఽంక్షై ర్విస్తృతః షడ్భిరంశేనోద్భితమండకం॥ 11
- గ్రీవాద్వ్యంశోద్భితాకార్యా శిఖరస్యాదివిస్తృతౌ
షడ్గుణేనైవసూత్రేణ వేణుకోశంసమాలిఖేత్ ॥ 12
- విస్తృతేరపిభద్రాయాః కుర్యాద్ద్విగుణముచ్ఛయం
కుంభభాగేనకుర్వీత ప్రాసాదేష్వఖలేష్వపి॥ 13

ఏవమేషచతుఃశృంగశ్చతుర్ద్వారోపశోభితః

మేరు ర్వేర్ధూపముః కార్యోవాంఛతాశుభమాత్మనః॥ 14

సర్వంస్వర్ణమయం మేరుంయద్దత్త్వా పుణ్యమా ప్నుయాత్
తమిష్టకాశైలమయం కృత్వా తదధికంభజేత్ ॥ 15

తా॥ ఇందు మేరువు మొదలగు 16 నామములుగల మేరువుల యొక్క లక్షణము చెప్పబడుచున్నది. 1. మేరువు, 2. కైలాసము, 3. సర్వతోభద్రము, 4. విమానము, 5. నందనము, 6. స్వస్తికము, 7. ముక్తకోణము, 8. శ్రీవత్సము, 9. హంసము, 10. రుచకము, 11. వర్ధమానము, 12. గరుడము, 13. గజము, 14. మృగరాజము, 15. పద్మకము, 16. వల్లభి. ఇవి 33 హస్తములకు తక్కువయును 50 హస్తములకు అధికమును చేయరాదు. తేత్రమును 10 భాగములుచేసి అందు శృంగము 2 భాగములును, నడుమ 6 భాగములును, ఆమధ్య రూపమునకు నిర్గమమును, అందు 16వ భాగము జల నిర్గమమును చేయవలయును. గర్భమును 4 భాగములు చేయవలయును. దాని చుట్టూ గోడ 1 భాగమును, అంధకారిక 1 భాగమును వెలుపలిగోడ 1 భాగమును చేయవలయును. వేదికాబంధము 2 భాగములు, జంఘ 5 భాగములు, మేఖల $1\frac{1}{2}$ భాగము, అంతరపత్రము $1\frac{1}{2}$ భాగము, శిఖరముల యెత్తు 3 భాగములు, ప్రధాన శిఖరము యెత్తు 9 యును, మతియు 16 అంతస్తులుచేసి స్కంధము 6 భాగముల విస్తారమును, ఎత్తు 1 భాగమును, అండకము గ్రీవ 2 భాగముల యెత్తు, శిఖరమునకు విస్తారము 6 రెట్లుగల సూత్రముచేత వేణుకోశమును రచించవలెను. భద్రము యెత్తు విస్తారమునకు రెట్టింపు చేయవలయును. కుంభము 1 భాగము. ఇట్లు అన్ని ప్రాసాదములకును చేయవలయును. నాలుగు శృంగములును, నాలుగు ద్వారములును కలిగి మహామేరువుతో సమానముగా నుండవలయును. దీనివలన సమస్తమైన కోరికలు నెఱవేరుటయేకాక ఆనంతమైన పుణ్యము లభించును.

(అనుబంధము 113 వ పటమును చూడుడు)

157. మేరు లక్షణము 3. సాంధార పద్ధతి

అపరాజిత 170వ సూత్రము

- శ్లో॥ మేరుః ప్రాసాదరాజస్తు దేవానాం సతతం ప్రియః
ఖ్యాతో మందరమేరుశ్చ తథా కైలాసమేరుకః॥ 1
- త్రివిష్టపోభవేన్నేరుర్మేరుశ్చ పృథివీజయః
పృథ్వీభూషణమేరుశ్చ సర్వతోభద్రమేరుకః॥ 2
- భవేద్విమానమేరుశ్చ నందనః స్వస్తికస్తథా
ముక్తకోణశ్చ శ్రీవతోసి హంసోవైమేరురుచ్యతే॥ 3
- రుచకోవర్ధమానశ్చ తైనతేయోగజస్తథా
సింహశ్చ పద్మకోమేరు ర్మేరుర్వై నందివర్ధనః॥ 4
- ఘండాశ్చ వివిధాః ఖ్యాతా స్తలచ్చందాస్తథోర్ధ్వగాః
మేరువింశతిరాఖ్యాతాః ప్రయుక్తావాస్తువేదిభిః॥ 5
- దిక్కరాదిశతార్థాంతాః ప్రాసాదాభ్రమసంయుతాః
తస్యాఘోభమయుక్తిశ్చేన్మహాదోషః క్లిష్టతః॥ 6
- షట్త్రింశత్కరతోఽధస్తాద్యావద్ధస్తచతుష్టయం
వినా భ్రమైర్నిరంధారాః కర్తవ్యాః శాంతిమిచ్చతా॥ 7
- చతురశ్రీకృతేక్షేత్రే శతమూలవిభాజితే
పదైః షడశభిర్గర్భోభాగభిత్త్యాచవేష్టితా॥ 8
- బాహ్యాభిత్తిర్భవేద్ భాగా భాగాచాంధారకారికా
మధ్యచ్ఛందేవర్ధమానః కపోతాల్యగ్రభూషితః॥ 9
- కపోతావీభవేద్ ద్వారే నీమాంతేచాదభవోచ్యతే
మధ్యచ్ఛందఃసమాఖ్యాతో బాహ్యాచ్ఛందమతః శృణు॥ 10
- ద్విభాగః కర్ణవిస్తార ఉదకాంతరభూషితః
సార్ధభాగః ప్రతిరఘో నిర్గమేవిస్తరేతథా॥ 11

- త్రిభాగంచభవేద్ భద్రం విస్తరేనిర్గమేనమః
 కర్ణతుల్యానుగేభిత్తిర్భద్రే చంద్రావలోకనా॥ 12
- నకార్యాతస్యకాపాతం బాహ్యచ్ఛందేషువర్జితా
 కర్ణాగ్రేమండపంకుర్యాత్ సమంసపాదంసార్థకమ్॥ 13
- శిఖిరోర్ధ్వచ్ఛందవచం తథావైకథ్యతేఽధునా
 కర్ణోద్విభాగఇత్యుక్త ఉదకాంతరభూషితః॥ 14
- సార్థభాగఃప్రతిరథ స్తత్తుల్యానిర్గమస్తథా
 పాదద్వయేవారిమార్గః ప్రరథేఽస్యసముద్భవః 15
- నందికాసార్థభాగాస్యా ద్విస్తరేనిర్గమేతథా
 కర్ణికాభాగపాదేన భద్రంసార్థంచవిస్తరే॥ 16
- నిర్గమేచార్థభాగేన భాగపాదేనకర్ణికా
 వచంవిధఃప్రకర్తవ్యో మేరోశ్చతలచ్ఛందకః॥ 17
- కర్ణేవార్యంతరంకుత్యాచ్ఛేషం సూర్యాంశభాజితం
 ద్విభాగశ్చభవేత్కర్ణ స్తత్తుల్యఃప్రరథోభవేత్ ॥ 18
- వేదాంశంచభవేద్ భద్ర మేకభాగేననిర్గతం
 అనుగేశ్మంగతిలకం కుర్యాత్ కర్ణేద్విశ్మంగకం॥ 19
- మత్తాలంబయుతంభద్ర మురఃశ్మంగద్వయంభవేత్
 ప్రత్యంగైశ్చసమాయుక్తం శిఖినంచాష్టవిస్తరం॥ 20
- ఘంటాకలశశోభాధ్యం కర్తవ్యంసర్వకామదం
 తదూర్ధ్వేమందరంకుత్యాచ్ఛుద్ధచ్ఛందేతునాగరే॥ 21
- శ్మంగోద్గమఃప్రతిరథే నందికాలార్ధ్వనందనః
 స్తంభోత్సేధోనందికాయాం భాగైకంచార్థమాయతం॥ 22
- పద్మావతీకృతిస్త తదూర్ధ్వేఽర్థా శ్మంగంపంచాండభూషితం
 స్తంభోర్ధ్వలఘుకర్ణీంచ కర్తవ్యాతిలకాత్మికా॥ 23
- కంఠోర్ధ్వరథికాండద్యా దుద్గమైఃసమలంకృతం
 ప్రథమంచోరఃశ్మంగంచ భాగార్థంపాదనిర్గతం॥ 24

- ద్వితీయమురఃశృంగంచైకభాగంచార్ధనిర్గతమ్
తృతీయంనందికోర్ధ్వచ ద్విభాగంభాగనిర్గతమ్॥ 25
- ప్రత్యంగంచైవతద్రూపం తలచ్ఛండప్రమాణతః
చతుర్థమురఃశృంగంచ త్రిభాగంద్వ్యంశనిర్గతం॥ 26
- శృంగంషడంశవిస్తారం సార్ధసప్తాంశముచ్ఛితం
ప్రకర్తవ్యంమల్లతలం శృంగేశృంగేశరాండకం॥ 27
- కంఠోగ్రీవాకుడ్మలంచ పద్మచ్ఛతోపచ్ఛత్రకం
తదూర్ధ్వకలశఃస్థాప్యః క్షీరార్ణవసముద్భవః॥ 28
- ఆదిద్వితీయోరఃశృంగే కర్తవ్యాకుముదాకృతిః
తృతీయేచచతుర్థేచ విమానఃసర్వకామదః॥ 29
- ప్రత్యంగకవిమానాస్తు శుకాగ్రోద్గమసంయుతాః
ధ్వజాన్వితపతాకాశ్చకర్తవ్యాఃసర్వకామదాః॥ 30
- ఇమంయఃకారయేచ్ఛైవ మేరుంచపృథివీపతిః
ఏకచ్ఛత్రంమహీరాజ్యం లభతేజన్మజన్మని॥ 31
- సర్వపృథ్వీతీర్థపుణ్యం ఫలంస్యాదశ్వమేధజం
దశకోటిగవాంతానం రాహూశ్చంద్రార్కలింగనే॥ 32

తా॥ దేవతలకు ప్రియమైన ప్రాసాదరాజము మేరువు. అది మందరము, కైలాసము, త్రివిష్టపము, పృథివీజయము, పృథివీభూషణము, సర్వతోభద్రము, విమానము, నందనము, స్వస్తికము, ముక్తకోణము, శ్రీవత్సము. హంసము, రుచకము, వర్ధమానము, గరుడము గజము, సింహము, పద్మకము, నందివర్ధనము అను 20 భేదములతో నొప్పుచున్నది. 10 హస్తములు మొదలు 50 హస్తములవరకు సాంధారములును, 4 హస్తములు మొదలు 36 హస్తములవరకు నిరంధారములును రచింపబడుచున్నవి. ఈ చెప్పిన కొలతకంటె తక్కువతో సాంధారములను రచించుట మహాదోషము. చతురశ్రప్రదేశమును

10 భాగములుచేసి అందు మధ్యగర్భము 4 భాగములును, గోడ 1-1 భాగమును, అంధకారిక 1 భాగమును, వెలుపలి గోడ 1 భాగమును చేయవలయును. మధ్యను వర్ధమానమునుచేసి కపోతముల వరుసను ముందు చేయవలయును. ద్వారమునను కపోతముల వరుసను చేయవలయును. సీమలయందును కపోతముల రచించవలయును. వెలుపలి కొలత చెప్పుచున్నాడు. కర్ణముయొక్క విస్తారము 2 భాగములు, జలమార్గముతోను, ప్రతిరథము $1\frac{1}{2}$ భాగములు, నిర్గమము అదే ప్రకారము. భద్రము 3 భాగములు, విస్తారముతో సమానము నిర్గమము. కర్ణముతో సమానముగా దాని ననుసరించి గోడయును, భద్రమున చంద్రావలోకనమును చేయవలయును. వెలుపల పావురపు గూళ్ళను చేయరాదు. కర్ణములయొక్కపైన వానితో సమానముగాని పాతికవంతు అధికముగాగాని లేక సగము అధికముగాగాని మండపమును రచించవలయును. శి ఖ ర ము యొ క్క పై కొలతను చెప్పుచున్నాడు. కర్ణము 2 భాగములు, జలమార్గముతో నుండవలెను. పంజరము $1\frac{1}{2}$ భాగమును దానియొక్క నిర్గమము విస్తారముతో సమానమును, పంజరమునకు రెండువైపుల జలమార్గములను రచించవలయును. నందిక $1\frac{1}{2}$ భాగము విస్తారమును అంతే నిర్గమమును, కర్ణిక $1\frac{1}{4}$ భాగమును, భద్రము $1\frac{1}{2}$ భాగము విస్తారమును, నిర్గమము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, కర్ణిక $1\frac{1}{4}$ భాగమును ఇట్లు చేయవలయును. ఇది తలచ్చండము. కర్ణమునగూడ జలమార్గమును చేయవలయును. మిగిలినది 12 భాగములు చేయవలయును. అందు కర్ణము 2 భాగములు పంజరము 2 భాగములు, భద్రము 4 భాగములు, భద్రముయొక్క నిర్గమము 1 భాగము. దాని ననుసరించి శృంగ తిలకమును చేయవలయును. కర్ణమున శృంగములు 2 చేయవలెను. భద్రమున మత్తాలంబమును ఉరఃశృంగములు 2ను చేయవలయును. ప్రత్యేంగములతో గూడియుండునట్లు శిఖరమును 8 భాగముల విస్తారముతో రచించవల

యును. ఘంట, కలశము చేయవలయును. దానిపైన నాగరపద్ధతితో మందరమును నిర్మించవలెను. ప్రతిరథమున శృంగములు యెత్తుగా నుండవలెను. నందిశాలపైన నందన పద్ధతితో చేయవలెను. నందిక యందు స్తంభము యెత్తు 1 భాగమును, విస్తారము $1/2$ భాగమును చేయవలెను. దానిపైన $1/2$ భాగము పద్మాకృతిని రచించవలయును. శృంగమునకు 5 అండకములను రచించవలెను. స్తంభములపైన లఘు కక్తికలును, తిలకమును రచించవలెను. గలముపైన రథికలను ఎత్తుగా నిర్మించవలెను. మొదటి ఉరఃశృంగము విస్తారము $1/2$ భాగమును నిర్గమము $1/4$ భాగమును, రెండవ ఉరఃశృంగము 1 భాగము విస్తారమును, నిర్గమము $1/2$ భాగమును, నందికపైన మూడవ ఉరఃశృంగము విస్తారము 2 భాగములును, నిర్గమము 1 భాగమును, నాల్గవ ఉరఃశృంగము విస్తారము 3 భాగములు, నిర్గమము 2 భాగములు, శృంగముయొక్క విస్తారము 6 భాగములు, ఎత్తు $7 1/2$ భాగములు, మల్లతలములను రచించవలయును. ఒక్కొక్క శృంగమునకు 5 అండకములను రచించవలయును. కంఠము, గ్రీవ, కుడ్డలము, పద్మచ్ఛత్రము. ఉపచ్ఛత్రము దానిపైన కలశము ఉరఃశృంగములు మొదటిది రెండవది కుముదమువలెను, 3-4 ఉరఃశృంగములు విమానము ప్రత్యంగములకు విమానములను, ఎత్తయిన శుక్రాగ్రమును ధ్వజముతోగూడిన చతాకయును చేయవలయును. ఇట్లు మేరువును రచించి రేని అట్టివారికి ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యమును, సమస్త తీర్థయాత్రలవలని ఫలమును, అశ్వమేధ ఫలమును, కోటి గోవుల దానముచేసిన ఫలమును లభించును. శాశ్వత పుణ్యలోకము లభించును.

(అనుబంధము 114 వ పటమును చూడుడు)

158. మేరు లక్షణము 4. (నాగర పద్ధతి సాందారము)

సమరాంగణ రీతివ అధ్యాయము

- శ్లో॥ అధునానాగరాబ్రూమః ప్రాసాదానామలక్షణైః
మేరుమందరకైలాసాః కుంభోఽథమృగరాగజః॥ 1
- విమానచ్ఛందసంజ్ఞాశ్చ చతురశ్ర స్తథాపరః
అష్టాశ్రిషోడశాశ్రిశ్చ వర్తులఃసర్వభద్రకః॥ 2
- సింహాభ్యోనందనోనంది వర్ధనోహంసకోవృషః
గరుడఃపద్మకాఖ్యశ్చ సముద్రగిరివింశతిః॥ 3
- నాగరాణామితిప్రోక్తా ప్రాసాదానాంసమాసతః
శతశ్శృంగశ్చతుర్ద్వారః షోడశక్షితిరూర్ధ్వతః॥ 4
- విచిత్రశిఖరాకీర్ణో మేరుఃప్రాసాదఉచ్యతే
మందరోద్వాదశతలః కైలాసోనవభూమికః॥ 5
- అనేకశిఖరశ్చిత్ర శ్చతుర్ద్వారోమహోచ్ఛ్రితిః
విమానచ్ఛందక స్తస్త్వభూమికః పరికీర్తితః॥ 6
- వింశత్యండకసంయుక్తః సప్తభూర్నందివర్ధనః
షడ్భూమిర్నందనఃకార్యః ప్రాసాదః షోడశాండకః॥ 7
- పంచభూఃసర్వతోభద్రో భద్రశాలావిభూషితః
అనేకశిఖరాకీర్ణః కర్తవ్యఃప్రచురాండకః॥ 8
- వలభిశ్చందకఃకార్యో దేవతానాంవృషఃసదా
వృషస్తుస్వోచ్ఛ్రితేతుల్యః సర్వతఃస్వస్తివర్తితః॥ 9
- మండలంసతువిజ్ఞేయ ఏకాండకవిభూషితః
సింహఃసింహాకృతిశ్చైవో గజోదజసమాకృతిః॥ 10
- కుంభఃకుంభాకృతిస్తద్వద్ భూమికానవకోచ్ఛ్రితః
అంజలీపుటసంస్థానః పంచాండకవిభూషితః॥ 11

- పోడశాశ్రిశఃసమంతాశ్చ విజ్ఞేయఃససముద్రకః
పార్శ్వయోశ్చంద్రశాలాచ ఉచ్చాయాత్ సద్విభూమికః॥ 12
- తథాష్టాశ్రిపద్మనిభో భూమికాత్రయఉచ్చితః
పోడశాశ్రిశఃసవిజ్ఞేయో విచిత్రశిఖరఃశుభః॥ 13
- మృగరాజస్తువిఖ్యాత శ్చంద్రశాలావిభూషితః
ప్రాగ్గ్రివేణవిశాలేన భూమికాసప్తఉచ్చితః॥ 14
- అనేకచంద్రశాలస్తు గజఃప్రాసాదఉచ్యతే
పర్యస్తోమృగరాజస్తు గరుడోనామనామతః॥ 15
- సప్తభూమ్యుచ్చిత సద్వచ్చంద్రశాలాత్రయాన్వితః
ఆశిభిర్బహిరంతశ్చ షడ్భిర్యుక్తఃసమంతతః॥ 16
- స్యాదన్యోగరుడ సద్వ దుచ్చాయేదశభూమికః
పద్మకఃపోడశాశ్రిస్యాద్ భూమికాద్వితయాధికః॥ 17
- పద్మతుల్యప్రమాణేన వాపుషశ్చతురశ్రకః
పంచాండవకభూమిస్తు గర్భోహస్తచతుష్టయం॥ 18
- వృజోభవతినామ్నాయం ప్రాసాదఃసర్వకామికః
సప్తకాపంచకాభూమి ప్రాసాదోయశ్శహోవితాః॥ 19
- హంసస్య తేసమాజ్ఞేయా యేచాన్యేతత్ప్రమాణకాః
విచిత్రశిఖరాఃకార్యాశ్చంద్ర శాలావిభూషితాః॥ 20
- సర్వేప్రాగ్గ్రివనయంతాః కిర్రవ్యాస్తోరణాన్వితాః
ఐష్టికాదారవాయద్వా శైలజావాజనాకులాః॥ 21
- స్యాత్ పంచాశత్కురాన్మేరుసూత్రలింగంనవోదయాత్
గర్భాస్తుద్విగుణాలింగాత్ భిత్తయఃస్యశ్చతుష్కరాః॥ 22
- అంధారికాహస్తషట్కం విధాతవ్యాసమంతతః
అంధారికాంచకుర్వీత బాహ్యాభిత్తించక్షుణః॥ 23
- అయంసాంధారకఃప్రోక్తో మేరుఃసర్వగుణాన్వితః
ప్రాసాదానాంతథాన్యేషాం గర్భోలింగాదిసంగుణః॥ 24

- ప్రాసాదగర్భముత్సృష్టం యచ్ఛేషం తేనకల్పయేత్
సహంధారికాయాసర్వం సమభాగేనపూర్వవత్ ॥ 25
- మేత్వాద్యాయేవిమానాంతాః సప్తపూర్వప్రక్షీర్తితాః
శస్తాస్తేమృజ్యలింగానా మన్యేషాంతుభయావహాః॥ 26
- వాపుషముత్యాయేతూక్తా నందివర్ధనపథ్యమాః
తేఽష్టైశుభామధ్యమానా మన్యేషాందుఃఖదాపిస్మవిదాః॥ 27
- హంసాదయఃసముద్రాందాః పంచయేసముదాహృదాః
ప్రశస్తాస్తేసముద్దిప్తా లింగానాంవిధీయసాః॥ 28
- మందర్తుకరాత్కార్య శ్చత్వారింశలాపరోచ
ద్విచత్వారింశకైలాసో విమానోఽష్టాభిస్త్రింశతాః॥ 29
- హస్తద్వాత్రింశదాకార్య ప్రాసాదోనందివర్ధనః
హస్తాంస్తునందనస్త్రింశత్ సర్వతోభద్రవవచ॥ 30
- అష్టావింశతిమష్టాశిః షోడశాశ్రిస్త్రిభిర్విదా
వర్తులంపర్మకశ్చేతే విమానచ్ఛదవవచ॥ 31
- ఏతేద్వాదశహస్తా కార్యావిరోతిహస్తకా
గజాసింహశ్యమంఞ్శ్చనలోఛఽదకస్తథా॥ 32
- చత్వారుపతేతుల్యాకర్మ్యస్తోన్మేరసమానతః
వాపుషోమృగరాజశ్య విమానచ్ఛందవవచ॥ 33
- ఏతేద్వాదశహస్తాఃస్య ప్రయాణేనపుధక్పుధక్
దశహస్తోభవేద్వాసశారుడోఽష్టకరఃస్మలితం॥ 34
- ఏతైఃప్రమాణైఃప్రాసాదాన్ కుర్యాదిత్యపరేన్ధితాః
ఏకహస్తాద్వాహస్తాశ్య త్రిహస్తాయేచకృతాః॥ 35
- యక్షనాగగ్రహాదీనాం విధేయతక్షసాంచత్
విధిరేషసముద్దష్టః ప్రాసాదానాంసమాసతం॥ 36

తా॥ నాగర పద్ధతిలో సాంధార మేరువును చెప్పుచున్నాడు. మేరువు, మందరము, కైలాసము, కుంభము, సింహము, గజము, విమానము. అందు 4-8-16 కోణములును వలయమును, సర్వభద్రములు, వలభి కలిగియుండును. మృగరాజము, నందనము, నందివర్ధనము, హంసము, వృషభము, గరుడము, పద్మము, సముద్రము ఇట్లు 20 భేదములు. మేరువు 16 అంతస్తులును, 4 ద్వారములును, 100 శృంగములును కలిగియుండును. మందరము 12 అంతస్తులును, కైలాసము 9 అంతస్తులును అనేక శిఖరములు భద్రముగాను 4 ద్వారములు ఎత్తుగాను చేయవలయును. విమానము 8 అంతస్తులును ఇందు పై జెప్పిన భేదములు రచించవచ్చును. నందివర్ధనము 20 అండకములును 7 అంతస్తులును కలిగియుండును. నందనము 6 అంతస్తులును 16 అండకములును కలిగియుండును. సర్వతోభద్రము 5 అంతస్తులును, భద్రశాలయును అనేక శిఖరములును కలిగియుండును. వలభి వృషభము వలె రచించవలయును. అంతటను స్వస్తికములను రచించవలయును. ఒక్కటే అండకమును రచించవలయును. సింహము సింహమువలెను, గజము యేనుగువలెను, కుంభము కుంభమువలెను 9-9 అంతస్తులు చేయవలయును. అంజలి పుటమువలెను 5 అండకములతోను రచించవలయును. సముద్రము 16 కోణములుగ రచించవలయును. దానికిరువైపుల చంద్రశాలలును 2 అంతస్తులును కలిగియుండవలెను. పద్మము పద్మమువలె 8 కోణములతో 3 అంతస్తులు కలిగియుండవలయును. మాతీయు 16 కోణములతో విచిత్ర శిఖరములతోను చేయవచ్చును. మృగరాజము చంద్రశాలతోను, ప్రాగ్గీవముతోను 7 అంతస్తులు కలిగియుండవలయును. గజప్రాసాదమునకు అనేక చంద్రశాలలు కలిగియుండవలెను. మృగరాజమువలెనే గజముకూడ 7 అంతస్తులు కలిగియుండవలెను. చంద్రశాలలు 3 కలిగియుండవలెను. లోపలను వెలుప

లను 6 కోణములు కలిగియుండవలెను. గరుడము యెత్తు 10 అంతలును, పద్మకము 16 కోణములుకలిగి 12 అంతస్తులుండవలయును. పద్మముతో సమానమైన కొలతతో వృషభము నలుచదరమునుండవలెను. గర్భము 4 హస్తములును, 5 అండకములును ఒక్క అంతస్తునుకూడ రచించవచ్చును. 5 అంతస్తులతోను, 7 అంతస్తుతోను హంసమును రచించవలెను. విచిత్ర శిఖరములు చంద్రశాలనుండవలయును. అవి యన్నియును తోరణావ్యలంకారములకరచించవలెను. ఇటుకలతోగాని, దారువుతోగాని, తాతితోగ ప్రజల యిష్టప్రకారము చేయవచ్చును. విస్తారము 50 హస్తములు; లింగమునుండి రెట్టింపు గర్భమును, గోడ 4 హస్తములును, అంధిక 6 హస్తములును, అంధారికయందు నెలుపలిగోడనుకూడ రచివలయును. ఇది సాంధార మేరువు. ఇతర ప్రాసాదములకును గర్భలింగమునుండి 3 భాగములు చేయవలయును. ప్రాసాదమునకు గమును రచించి మిగిలినది అంధారికతోసహ సమాన భాగములు చేవచ్చును. మేరువు మొదలు విమానమువరకు 7 మాత్రమే ఈ తిలో జేయదగినవి. ఇతరములైన 13ను వానివాని కొలతలప్రకారరచించవలయును.

(అనుబంధము 11వ పటము చూడుడు)

159. మేరు లక్షణము (5వ పద్ధతి)

సమరాంగణ రివ అధ్యాయము

శ్లో॥ విశేషేణపునర్బ్రూమో విమానంశుద్ధపుష్పకమ్
చతురశ్రీకృతేక్షేత్రే పంచత్రింశద్విభాజితే॥
రథికాపంచభాగాస్యాద్ ద్విభాగంసలిలాంతరమ్
త్రిభాగంపంజరంకుర్యాత్ ప్రాగ్గీవకవిభూషితమ్॥
జలాంతరంద్వితియంతు తదపిస్యాద్ ద్విభాగికమ్
శాలైకాదశభాగాతు పూర్వవత్ సనిలాంతరమ్॥

- త్రిభాగంపంజరం కుర్యాద్ ద్విభాగంసవిలాంతరమ్
 కూటంపంచకరంప్రాంతే దిక్షసర్వాస్వయవిధిః॥ 40
- నాగరోఽయంతలచ్చందః ప్రాసాదేశుద్ధపుష్పకే
 జంఘాసపీతాక్షే త్రార్థవిస్తారసదృశోదయా॥ 41
- సార్ధద్వితీయాదశభి స్తృతీయానవభిఃకరైః
 అష్టహస్తాచతుర్థీస్యాత్ సప్తహస్తాతుపంచమీ॥ 42
- షష్ఠీతుభూమికాకార్యా ప్రమాణేనాస్యవట్కరా
 సప్తమీపంచహస్తాతు చతుర్హస్తాతతోఽష్టమీ॥ 43
- త్రిహస్తంవేదికాబంధం విచిత్రకారయేద్బుధః
 విస్తారాద్ ద్విగుణోచ్చాయః స్కంధోఽయంవేదికోర్ధ్వతః॥
 స్కంధాదూర్ధ్వంభవేద్బంటా యదివామలసారకమ్
 తద్వర్తులంశుభంకార్యం ఘంటాస్కంఠార్థముచ్చితా॥ 45
- ఘంటావిస్తారతఃకుంభం చతుర్థాంశేనకారయేత్
 ప్రమాణంసముదాయేన భూమికానాముదాహృతమ్॥ 46
- ఏకైకస్యవిశేషేణ ప్రవిచిత్యాధునోచ్యతే
 ప్రమాణేనవిధాతవ్యా స్వాకారాభూమిరంగికా॥ 47
- ద్వయంహస్తంతుఖురకం ద్విభాగాపద్మపత్రికా
 భాగికాకర్ణికాత్ర్యంశం కుముదంఛేదవవచ॥ 48
- త్ర్యంశాద్ ద్విగుణతఃకంఠః కింకిణీపల్లవాన్వితః
 తస్యార్థంపట్టికాకార్యా తత్సమాగిరిపత్రికా॥ 49
- త్ర్యంశావరండీతన్మధ్యే తతోచ్చాలార్థభాగికః
 పూర్వప్రాక్తేనకంఠేన సమసూత్రాచసాధవేత్॥ 50
- ఛేదంతదూర్ధ్వంకుర్వీత స్థరమేకంవిచక్షణః
 పునఃకంఠఃప్రదాతవ్యో భాగద్వితయసమ్మితః॥ 51

- పట్టికాస్తరమేకంతు తత్సమాగిరిపత్రికా
చతుర్గుణాథత్రిగుణా కార్యాలిలకనాసికా॥ 52
- స్తంభద్వితయమధ్యేతు పంచాల్యంకర్మకారయేత్
శోభనంతత్తుకర్తవ్యం యుక్తింతిలకనాసయా॥ 53
- పునశ్చేదఃప్రదాతవ్యః పూర్వసూనేనధీమతా
జంఘాసప్తస్తరామేడావరండ్లితి స్తరోర్ధ్వతః॥ 54
- భవేదధస్తాజ్జంఘాయాస్త్రిస్తరస్త్వధకుంభకః
ఘంటామంటపసంయుక్తా మాలాస్యాత్ పటస్తరాతతః॥ 55
- అర్ధేనతస్యాలశునం స్తరేణభరణంభవేత్
కుర్వీతద్విస్తరంకుంభం గండమేకస్తరంతతః॥ 56
- ఉచ్ఛాలంద్విస్తరంకుర్యాద్ వీరగండంతతః స్తరమ్
ద్విస్తరఃస్యాత్ తతఃపట్టః పట్టస్యార్ధేనపట్టికా॥ 57
- తత్సమాగిరిపత్రీజ వరండ్లితి స్తరాతతః
స్తంభస్యోర్ధ్వంవిధాతవ్యా మనోజ్ఞాద్వ్యర్థపాలికా॥ 58
- స్తరమేకంతతశ్చేద స్తతఃకంఠః స్తరత్రయమ్
పట్టికాస్తరమేకంస్యాత్ తత్సమాగిరిపత్రికా॥ 59
- వరండ్లితి స్తరాంకుర్యాదర్థప్రస్తరసంయుతమ్
పునశ్చేదః స్తరంకార్యః కంఠస్తేనసమస్తతః॥ 60
- తత్సమాగిరిపత్రీచ త్ర్యంశమామలసారకమ్
తతశ్చేదంచకంఠంచ గిరిపత్రీంచరండికామ్॥ 61
- పూర్వసూనేనకుర్వీత చ్చేదంకంఠంతథాపునః
గిరిపత్రీం స్తరంకుర్యాత్ త్ర్యంశేనఖురకంతతః॥ 62
- చ్ఛేదంకంఠంపత్రికాంచ తతశ్చేదం స్తరం స్తరమ్
వరండ్లితి స్తరాంకుర్యాదర్థప్రస్తరసంయుతమ్॥ 63

- చేదంకంతంచవీతంచ ప్రాగ్వదామలసారకమ్
పూర్వవద్గిరిపత్రీంచద్విస్తరాంచేదికాంతతః॥ 64
- చేదంకుర్యాత్తదర్థంచ తతఃకంతం స్తరద్వయమ్
గిరిపత్రీంతతఃకుర్యాత్ స్తరమేకం సుశోభనమ్॥ 65
- చతుస్తరప్రమాణంచ కుర్యాదామలసారకమ్
పద్మపత్రంచతస్యార్థ ముపరిష్ఠాత్ ప్రకల్పయేత్॥ 66
- చతుస్తరోభవేత్కుంభః స్తరంకంతస్తతోభవేత్
స్తరమేకంతత కర్ణో ద్విస్తరంబీజపూరకమ్॥ 67
- చతుర్భుకూటవిస్తారం తతోభాగైర్విభాజయేత్
ద్విభాగంమంజరీకార్యా శూరసేనైరలంకృతా॥ 68
- చరండికాఖ్యోబంధశ్చ భాగంభాగంభవేత్తతః
విస్తారాద్ మూలమంజర్యాః శుకనాసాంప్రకల్పయేత్॥ 69
- అథనిర్ణీయతేద్వ్యర్థ పాదాఖ్యంతత్రవిస్తృతిః
ఉచ్చాయాద్ ద్విగుణాకార్యా పంచభానక్రమోఽథవా॥ 70
- శూరసేనోఽథవాకార్యః శుకనాసాస్త్రిధేత్యసా
కృత్వాత్రిభాగముచ్చాయం మకరంచోర్ధ్వభాగికమ్॥ 71
- స్తంభయుక్తంగుణద్వారం తస్యోర్ధ్వోర్ధ్వేస్తరంస్తరం
అర్థప్రస్తరసంయుక్తం కుర్యాత్తత్పార్శ్వయోర్ధ్వయోః॥ 72
- కర్తవ్యంగర్భకూటంవా శుభంతత్రవిపశ్చితా
ద్వితీయభూమికాయాంతు వీతంసార్థదశస్తరమ్॥ 73
- మేఖలాంతరస్పత్రంతు జంఘమాలాచతుఃస్తరా
లశునంద్విస్తరంప్రోక్తం స్తరంభరణమిష్యతే॥ 74
- కుంభంతద్వత్ ప్రకర్తవ్య ముచ్చాలంద్విగుణాన్వితమ్
గండకః స్తరమేకంస్యాత్ తతఃపట్టం స్తరద్వయమ్॥ 75

- అర్ధేనపట్టికాకార్యా తథైవగిరిపత్రికా
స్తరత్రయంవరం డీప్యాచూరనేతైరలంకృతా॥ 76
- స్తరమేకంభవేచ్ఛద స్తతఃకంతః స్తరద్వయమ్
పట్టికాభాగమేకంచ తత్సమంగిరిపత్రికా॥ 77
- త్రిభాగంశ్చఖరం కుర్యాచ్ఛేదంమేడంతభాగికమ్
ఏకంకంతంప్రకుర్వీత రథికాంతిస్తరాంవిదుః॥ 78
- స్తరమేకంభవేత్కంతః పట్టికాపితత్సమా
గిరిపత్రికచకుర్వీత భాగార్ధేనవిచక్షణః॥ 79
- ద్వ్యర్ధపాదికాయుక్తా త్రిస్తరాస్యాద్వరండికా
ఛేదంకంతంచకుర్వీత పూర్వమానేనబుద్ధిమాన్॥ 80
- పట్టికాగిరిపత్రిచ భాగంభాగంవిధీయతే
ద్విస్తరంశ్చఖరంకుర్యాత్ తథాఛేదంతభాగికమ్॥ 81
- ఏవంకంతంప్రకుర్వీత తత్సమాంతస్యపట్టికామ్
వరండికాద్విస్తరోఽస్య ఛేదకంతసమన్వితా॥ 82
- ఛేదఃకంతశ్చపత్రిచ గిరిపత్రితిభాగికాః
ప్రాగ్వాద్ ఖరంహీరంకుర్యాత్ యథాశోభంప్రయోజయేత్॥
చతుర్థీభూమికాచోర్ధ్వం కర్తవ్యాలక్షణన్వితా
త్రయోదశ స్తరంపీఠం మధ్యజంఘాచతత్సమా॥ 84
- చతుస్తరాభవేన్మాలా తపర్థంలశునంతతః
కుంభం తేనసమంకుర్యా దుచ్చాలంద్విస్తరంభవేత్॥ 85
- తస్యోర్ధ్వేగండకంకుర్యాత్ పట్టంతద్ద్విగుణంతతః
పట్టికాగిరిపత్రిచ విధాతవ్యేస్తరం స్తరమ్॥ 86
- వరండిత్రిస్తరాకార్యా ఛేదమేక స్తరంవిదుః
కుర్వీతద్విస్తరంకంతం తదర్ధేనతుపట్టికామ్॥ 87

- తత్సమాంగిరిపత్రీంద్వా స్తరాఖురంహీరతతః
 ఛేదఃకంఠఃపట్టికాచ గిరిపత్రీతిభాగికాః॥ 88
- వరంఢీద్విస్తరాకార్యా తతశ్చేదః స్తరంభవేత్
 కంఠాశ్చపట్టికాచేతి గిరిపత్రీతిభాగికాః॥ 89
- ప్రాగ్వాత్ కార్యాఖురంహీరం కుర్యాచ్ఛేదంక్రమేణచ
 ద్విస్తరాతిలనాసాతు విధాతవ్యావిపశ్చితా॥ 90
- కుర్వీతభాదికంఛేదం తతఃకంఠంద్విభాగికమ్
 పట్టికాంభాగమేకంచ తత్సమాంగిరిపత్రీకమ్॥ 91
- ఘంటాసప్తస్తరాప్రోక్తా పద్మంద్విస్తరముచ్యతే
 ద్విగుణఃకలశస్తస్యాం ఛేదంపూర్వవదాచరత్॥ 92
- ఊర్ధ్వంస్యాత్పంచమీభూమిః వీరమేకాదశస్తరమ్
 తద్వస్త్రేడంభవేజ్జంఘా మూలాచత్రిస్తరాతతః॥ 93
- సార్ధస్తరంస్యాల్లశునం స్తరేణభరణంభవేత్
 కుంభంగండకసంయుక్తం కుర్యాత్ సార్ధస్తరంబుధః॥ 94
- ఉచ్ఛాలంద్విస్తరంప్రోక్తం స్తరంగండోవిధీయతే
 ద్విస్తరఃస్యాత్ తతఃపట్టః పట్టస్యార్ధేనపట్టికా॥ 95
- తత్సమాంగిరిపత్రీచ త్రిస్తరాతువరంఢికా
 స్తరమేకంభవేచ్ఛేదః కంఠస్తద్ద్విగుణస్తతః॥ 96
- తదర్థంపట్టికాకార్యా తథైవగిరిపత్రీకా
 స్తరద్వయంఖురంహీరం తదర్థంఛేదమాచరేత్॥ 97
- ఏవంకఠఃపట్టికాచ స్యాత్తథాగిరిపత్రీకా
 ద్వాస్తరాతిలనాసాస్యాచ్ఛేదఃసార్థకరాయతః॥ 98
- కంఠంతద్ద్విగుణంకుర్యాత్ భాగేనైకేనపట్టికామ్
 తత్సమాంగిరిపత్రీస్యాద్ ఘంటాపంచస్తరాభవేత్॥ 99

- కుర్వీతద్విస్తరంపద్మం శేషంపూర్వక్రమా త్తతః
తతో భూమిర్భవేత్ షష్ఠీ వీరంత్రతాభిధీయతే॥ 100
- ద్విస్తరాభూమిరంగాస్యా త్తత్తుల్యఃఖురకస్తతః
ఛేదోభవేత్తదర్ధేన తతఃకంఠఃస్తరద్వయమ్॥ 101
- పట్టికాభాగమేకంస్యాద్ భాగంచగిరిపత్రికా
వరండిద్విస్తరాంకుర్యాత్ తదర్ధంఛేదమాదిశేత్॥ 102
- ద్వాదశాంశమితంవీరం జంఘామేడంతదర్ధతః
మాలాతుద్విస్తరాప్రోక్తా లశునంతత్సమంభవేత్॥ 103
- భరణంస్తరమేకంతు ద్విభాగఃకలశోభవేత్
ఉచ్ఛాలకంచత్తుల్యం గండోభాగంవిధీయతే॥ 104
- కుర్వీతద్విస్తరంపద్మం భాగేనై కేనపట్టికామ్
పూర్వవద్గిరిపత్రీంచ త్రిస్తరాంతువరండికామ్॥ 105
- స్తరమేకంభవేచ్ఛేదః కంఠస్తద్ద్విగుణస్తతః
పూర్వవత్ పత్రికేద్వేతు ద్వ్యంశంఖురంహీరంభవేత్॥ 106
- ఛేదఃకంఠఃపట్టికాచ గిరిపత్రీతిభాగికాః
త్రిస్తరాతిలనానాస్యా ఛేదఃకార్యస్తుభాగికాః॥ 107
- ద్విస్తరఃస్యాత్తతఃకంఠో భాగికాకంఠపట్టికా
భాగికీగిరిపత్రీచ విభాతవ్యాతతఃపరమ్॥ 108
- పంచస్తరాన్ త్రిపాదోనాన్ కుర్యాదామలసారకమ్
త్రిస్తరంస్యాత్ తతఃకర్ణం శేషంపూర్వక్రమాద్ భవేత్॥ 109
- సప్తమ్యాంభూమికాయాంతు వీరంస్యాద్ద్వాదశస్తరమ్
జంఘాపంచస్తరామేడా మాలాచస్యాద్ద్విభాగికీ॥ 110
- అర్ధస్తరేణలశునం స్తరేణభరణంభవేత్
కుంభంగండేనసహితం స్తరంకుర్యాద్ద్విచక్షణః॥ 111

ఉచ్చాలంద్విస్తరంకుర్యాద్ గండోభాగంవిధీయతే
పట్టఃసార్థస్తరఃకార్యః పట్టికాతుస్తరంభవేత్॥ 112

తత్సమూగిరిపత్రిచ త్రిస్తరాతువరండికా
ఛేదోభాగంతిపాదోనం కంఠశ్చార్థగుణస్తతః॥ 113

పత్రికేద్వేతుభాగిక్యాద్విస్తరాతిలనాసికా
అర్ధప్రస్తరయుక్తాసౌ కార్యాథప్రస్తరాన్వితా॥ 114

ఛేదంభాగేనకురీత కంఠంతద్ద్విగుణంతతః
పూర్వవత్పత్రికేద్వేతు ఘంటాస్తరచతుష్టయమ్॥ 115

కురీతద్విస్తరంపద్మం శేషంపూర్వక్రమేణతు
అష్టమీభూమికాయాతు సాకార్యాశుభలక్షణౌ॥ 116

మేర్వాదయోవింశతిరేవయుక్తాః ప్రాసాదముఖ్యాః
శుభలక్ష్యయుక్తాః భూమ్యష్టకాంతాస్తదిమాన్విదధ్యాత్
స్యాచ్ఛిల్పినానంసదిపూజనీయః॥ 117

ఇది సమరాంగణ సూత్రధారనాజ్ఞావాస్తుశాస్త్రే మేర్వాది
వింశికానాగరప్రాసాద భూమిజానామాధ్యాయప్రీవప్రితమః॥

తా॥ శుద్ధపుష్పకజాతి మేరుపుయొక్క లక్షణమును చెప్ప
చున్నాడు. చతురశ్రప్రదేశమును 31 భాగములుచేసి, అందు రథిక
5 భాగములు, పంజరము 3 భా, ప్రాగ్గీవమును, శాల 11 భా,
జలాకితరము 2-2 భాగములు ఇట్లు నలుదిశల రచించవలయును.
జంఘవీరముతోకూడా 1 1/2 హ, రెండవ జంఘ 10 1/2 హ,
మూడవ జంఘ 9 హ, నాల్గవ జంఘ 8 హ, ఐదవ జంఘ 7 హ,
ఆరవజంఘ 6 హ, ఏడవ జంఘ 5 హ, ఎనిమిదవ జంఘ 4 హ,
వేదిక 3 హస్తములు, వేదికపైన స్కంధము విస్తారమునకు రెట్టింపుగా
చేయవలయును. స్కంధముపైన ఘంట, ఆమలసారకము గుండ్రముగా
నుండవలెను. ఘంట స్కంధముతో సగము యెత్తుండవలెను. ఘంట

యొక్క విస్తారములో 4వ వంతు కుంభమును చేయవలయును. అంత స్తులు క్రమముగా తగ్గించుచుండవలయును, ఒక్కొక్క దానిని చెప్ప చున్నాడు. ఖురకము 2 భా, పద్మపత్రిక 2 భా, కర్ణిక 1 భా, కుము దము 3 భా, ఛేదము 3 భా, గలము 6 భా, చిరుగంటలతో పట్టిక 3 భా, గిరిపత్రిక 3 భా, వరండి 3 భా, శాల 1 2 భా, పూర్వము చెప్ప బడిన గలముతో సమానముగానుండవలెను. దానిపై న ఛేదము 1 భా మరల కంఠము 2 భా, పట్టిక 1 భా, గిరిపత్రిక 1 భా, తిలకము నాసిక 4 భాగములు లేక 3 భాగములు; స్తంభముల రెంటిమధ్య పాంచాల శిల్పమును చేయవలయును. తిలకనాసను ఆలోచనతో రిచించవలెను మరలఛేదము 1 భా, జంఘ 7 భా, మేడవరండి(మేఖల) 3 భాగములు జంఘను దిగువ కుంభము 3 భా, ఘంట, మండపము, మాల 6 భా, లశునము 1/2 భా, భరణము 1 భా, కుంభము 2, గండము 1 భా, ఉచ్చాలము 2 భా, వీరగండము 1 భా, పట్టము 2 భా, పట్టిక 1 భా గిరిపత్ర 1 భా, వరండి 3 భా, స్తంభముపైన 2 1/2 భా, పాలిక ఛేదము 1 భా, కంఠము 3 భా, పట్టిక 1 భా, గిరిపత్రిక 1 భా, మేఖ లలు 3 భా, సగము ప్రస్తరముతో మరలఛేదము 1 భా, కంఠము 1 భా గిరిపత్ర 1 భా, ఆమలసారకము 3 భా, ఛేదము 1 భా, కంఠము 1 భా గిరిపత్ర 1 భా, మేఖల 1 భా, ఛేదము 1 భా, కంఠము 1 భా, గిరి పత్ర 1 భా, ఖురకము 3 భా, ఛేదము 1 భా, కంఠము 1 భా, పత్రిక 1 భా, ఛేదము 1 భా, మేఖల 3 భా, సగముప్రస్తరముతో ఛేదము 1 భా, కంఠము 1 భా, పీఠము 1 భా, ఆమలసారకము 3 భా, గిరిపత్ర 1 భా, వేడిక 2 భా, ఛేదము 1 భా, కంఠము 2 భా, గిరిపత్ర 1 భా, ఆమల సారకము 4 భా, పద్మపత్రము 2 భా, కుంభము 4 భా, కంఠము 1 భా కర్ణము 1 భా, బీజపూరకము 2 భా, తరువాత కూటముయొక్క విస్తా

రము 4 భా, మంజరి 2 భా, సూరశేన శిల్పపద్ధతితో రచించవలెను. మేఖల 1 భా, మూలమంజరియొక్క విస్తారముననుసరించి శుకనాసను చేయవలయును. దాని విస్తారము 2 1/2 భా, ఎత్తు 5 భా. సూరశేన పద్ధతితోనైన చేయవచ్చును. లేక విస్తారము 2 1/4, ఎత్తు 4 1/2 అయినను చేయవచ్చును. మకరము ఎత్తు 3 భా, స్తంభములతో 3 ద్వారములు. పైనపైన వరుసగా 1-1 భా, సగముప్రస్తరముతో చేయవలయును. రెండువైపుల గర్భములుగాని, కూటములుగాని చేయవలయును. రెండవ అంతస్తున పీఠము 10 1/2 భా, మేఖల అంతరపత్రమును, జంఘయొక్క మూల 4 భా, లశునము 2 భా, భరణము 1 భా, కుంభము 1 భా, ఉచ్చాలము 2 భా, గండకము 1 భా, పట్టము 2 భా, పట్టిక 1 భా, గిరిపత్రిక 1 భా, శిఖరము 3 భా, ఛేదము మేడము 1 భా, కంఠము 1 భా, రధిక 3 భా, కంఠము 1 భా, పట్టిక 1 భా, గిరిపత్ర 1/3 భా, 2 1/2 భాగములు, అందు మేఖల 3 భా, ఛేదము 1 భా, కంఠము 1, పట్టిక 1, గిరిపత్ర 1, శిఖరము 2, ఛేదము 1, కంఠము 1, పట్టిక 1, మేఖల 2, ఛేదము కంఠములోను, ఛేదము కంఠము పత్ర 1 ఇవి 1-1 భాగములు, ఖురము హీరము ఇవియును పట్టికవలెనే చేయవలయును. నాల్గవ అంతస్తు పీఠము 13, జంఘ 13, మూల 4, లశునము 2, కుంభము 2, ఉచ్చాలము 2 భాగములు, అపైన గండకమును పట్టము దానికి రెట్టింపుగాను చేయవలయును. పట్టిక 1, గిరిపత్ర 1, మేఖల 3, ఛేదము 1, కంఠము 2, పట్టిక 1, గిరిపత్ర 1, ఖురము 2, హీరము 1, ఛేదము 1, కంఠము 1, పట్టిక 1, గిరిపత్ర 1 భాగములు, మరల ఖురమును మునుపటివలెనే చేయవలయును. ఛేదము 1, తిలనాస 2, ఛేదము 1, కంఠము 2, పట్టిక 1, గిరిపత్రిక 1, ఘంట 7, పద్మము 2, కలశము 4, ఛేదము 1 భాగములు, అపైన

విడవ అంతస్తు వీరము 11 భాగములు, అటులే మేడమును జంఘ 11, మాల 3, లశునము 1 1/2, భరణము 1, కుంభము గండముతో గూడ 1 1/2, ఉచ్చాలము 2, గండము 1, పట్టము 2, పట్టిక 1, గిరిపత్రి 1, మేఖల 3, ఛేదము 1, కంఠము 2, పట్టిక 1, గిరిపత్రిక 1, మేఖల 3, ఛేదము 1, కంఠము 1, పట్టిక 1, గిరిపత్రిక 1, తిలనాస 2, ఛేదము 1 1/2 హస్తము పొడవు, కంఠము 3 హ, పట్టిక 1 భా, గిరిపత్రి 1, ఘంట 5, పద్మము 2 భాగములు, మిగిలినవి పూర్వమువలెనే చేయవలయును. తరువాత ఆరవ అంతస్తు వీరము, ఉపానము 2, ఖురము 2, ఛేదము 1, కంఠము 2, పట్టిక 1, గిరిపత్రిక 1, మేఖల 2, ఛేదము 1 భాగము. ఈ వీరము 12 భాగము, జంఘ మేడము 6, మాల 2, లశునము 2, భరణము 1, కలశము 2, ఉచ్చాలము 2, గండము 1, పట్టము 2, పట్టిక 1, గిరిపత్రి 1, మేఖల 3, ఛేదము 1, కంఠము 2, పత్రిక 2, ఖురము 2, హీరము 2, ఛేదము 1, కంఠము 1, పట్టిక 1, గిరిపత్రి 1, తిలనాస 3, ఛేదము 1, కంఠము 2, కంఠపట్టిక 1, గిరిపత్రి 1, ఆమలసారకము 4 1/4, కర్ణము 3 మిగిలినవి మునుపటివలె చేయవలయును, ఏడవ అంతస్తునందు వీరము 12 భాగములు, జంఘ 5, మేడముతో మాల 2, లశునము 1 1/2, భరణము 1, కుంభము గండముతోగూడ 1, ఉచ్చాలము 2, గండము 1, పట్టము 1 1/2, పట్టిక 1, గిరిపత్రి 1, మేఖల 3, ఛేదము 1 1/4, కంఠము 1 1/2, పత్రిక 2, తిలనాస 2 భాగములు సగము ప్రస్తరముతోగాని లేక నిండుప్రస్తరములతోగాని చేయవలెను. ఛేదము 1, కంఠము 2, పత్రిక 2, ఘంట 4, పద్మము 2 మిగిలినవి మునుపటివలెనే చేయవలెను ఎనిమిదవ అంతస్తున లక్షణయుక్తముగ రచించవలెను. మేకుపు మొదలగు 20 ఛేదములుగల ప్రాసాదములు 8 అంతస్తులవరకు ఇట్లు రచించవలయును.

159. మేరులక్షణము 5వ పద్ధతి

విశ్వకర్మ ప్రకాశ 6వ అధ్యాయము

- శ్లో॥ భజేత్ గోడశ భాగికమ్॥ 56
- తస్య మధ్యే చతుర్భాగం తస్మిన్ గర్భంచకారయేత్
భాగద్వాదశకంసార్థం తతస్తుపరికల్పయేత్॥ 57
- చతుర్భాగేనభిత్తీనా ముచ్చాయఃస్యాత్ ప్రమాణతః
ద్విగుణఃశిఖరోచ్చాయో భిత్తుచ్చాయాశ్చమానతః॥ 58
- శిరోర్ధార్ధస్యచార్ధేన విధేయాతుప్రదక్షిణా
చతుర్గి ట్సుతథాజ్ఞేయో నిర్గమేషుతథాబుధ్నేః॥ 59
- గర్భసూత్రద్వయంభాగే విస్తారేమండపస్యతు
ఆయస్తస్యవిభాగాంశైర్భద్రయుక్తఃసుశోభనః॥
పంచభాగేనసంభజ్య గర్భమానంవిచక్షణః॥ 60
- భాగమేకంగృహీత్వాతు ప్రాగ్గ్రీవంకల్పయేద్బుధః
గర్భసూత్రసమోభాగా దగ్రతోముఖమండపః॥
ఏతత్సమాన్యముద్దిష్టం ప్రాసాదస్యేహలక్షణమ్॥ 61
- అథాన్యచ్చప్రవక్ష్యామి ప్రాసాదలింగమానతః
లింగపూజాప్రమాణేన కర్తవ్యాపీఠికాబుధ్నేః॥ 62
- పీఠికార్ధేనభాగేస్యాత్త్వన్మానేనతుభిత్తయః
బాహ్యభిత్తిప్రమాణేన ఉత్పేధస్త్వభవేత్తతః॥ 63
- భిత్తుచ్చాయాత్తుద్విగుణః శిఖరస్యసముచ్చయః
శిఖరస్యచతుర్భాగాః కర్తవ్యాఃస్యఃప్రదక్షిణాః॥ 64
- ప్రదక్షిణాయాస్తుసమ స్త్వగ్రతోమండపోభవేత్
తస్యచార్ధేనకర్తవ్యస్త్యగ్రతోముఖమండపః॥ 65

- ప్రాసాదాన్ని ర్గతౌ కార్యా కపోతౌ గర్భమానతః
ఊర్ధ్వంభిత్త్యుచ్చయాతస్య మంజరీంతుప్రకల్పయేత్ ॥ 66
- మంజర్యాసార్థమానేన శుకనాసంప్రకల్పయేత్
ఊర్ధ్వంతథార్థభాగేన వేదీబంధోభవేదిహ॥ 67
- వేద్యాశ్చోపరియచ్ఛేషం కంఠమామలసారకమ్
ఏవంవిభజ్యప్రాసాదం శోభనంకారయేద్భుధః॥ 68
- అథాన్యచ్ఛప్రవత్స్యామి ప్రాసాదస్యహలక్షణమ్
గర్భమానేప్రాసాద ప్రమాణంశృణుతద్విజాః॥ 69
- విభజ్యనవభాగర్భం మధ్యేలింగస్యపీఠికా
పాదాష్టకంతురుధిరం పార్శ్వతఃపరికల్పయేత్ ॥ 70
- మానేనానేనవిస్తారో భిత్తీనాంతునిధీయతే
పాదేపంచగుణంకృత్వా భిత్తీనాముచ్చయోభవేత్ ॥ 71
- సపవశిఖరస్యాపి ద్విగుణఃస్యాత్ సముచ్చయః
చతుర్థాతుశిరోభజ్య అర్థంభాగద్వయస్యహ॥ 72
- శుకనాసంప్రకుర్వీత తృతీయేవేదికామతా
కంఠమామలసారంచ చతుర్థేపరికల్పయేత్ ॥ 73
- కపోలయోస్తుసంహారోద్విగుణోఽస్యవిధీయతే
శోభనైర్వప్రవల్లీభిరండకైశ్చవిభాషితః॥ 74
- ప్రాసాదేయస్తృతీయస్తు మయాతుభ్యంనవేదితః
సామాన్యమపరంతద్వత్ ప్రాసాదంశృణుతద్విజాః॥ 75
- త్రిభేజంకారయేత్ క్షేత్రం యత్రవిష్కంఠిదేవతాః
రథంకృత్వాతుమానేన బాహ్యభాగవినిర్గతమ్॥ 76
- నేమీపాదేనవిస్తీర్ణా ప్రాసాదస్యసమంతతః
గర్భంతుద్విగుణంకుర్యాన్నేమిమానంభవేదిహ॥ 77

- సవవభిత్తీనాముత్సేధో వ్విగుణఃశిఖరోమతః
ప్రాగ్గ్రీవంపంచభాగేన నిఃశ్వాసస్తస్యచోచ్ఛతే॥ 78
- కారయేచ్ఛిఖరం తద్వత్ప్రకారస్యవిధానతః
ప్రాగ్గ్రీవంతస్యమానేన నిష్కాంశేనవిశేషతః॥ 79
- కుర్యాద్వాపంచభాగేన ప్రాగ్గ్రీవంకర్ణమూలతః
కారయేత్కునకంతత్ర గర్భాంతేహరమూలతః॥ 80
- ఏవంతుత్రివిధంకుర్యాజ్జ్యేష్ఠమధ్యకనీయసమ్
లింగమానానుభేదేన రూపభేదేనవాపునః॥ 81
- ఏతేసామాన్యతఃప్రోక్తా నామతఃశృణుతాధునా
మేరుమందరక్షైలాస కుంభహస్తీమృగాస్తథా॥ 82
- విమానచ్ఛందకస్తద్వచ్ఛతురస్రస్తథైవచ
అష్టాస్రషోడశాస్రశ్చ వర్తులఃసర్వభద్రకః॥ 83
- హంసశ్చనందనశ్చైవ నందివర్ధనఏవచ
సింహోవృషఃసుపర్ణశ్చ పద్మకోఽథసముద్రకః॥ 84
- ప్రాసాదానామతఃప్రోక్తా విభాగంశృణుతద్విజాః
శతశ్శృంగశ్చతుర్ద్వారో భూమికాషోడశోద్భితః॥ 85
- నానావిచిత్రశిఖరో మేరుప్రాసాదఉచ్ఛతే॥
... చ॥ద్రశాలైస్సమోపేతాః సర్వేప్రాగ్గ్రీవసంయుతాః
ఐష్టికాదారవాశ్చైవ శైలజాశ్చసతోరణాఃమేరుః
పంచాశద్ధస్తఃసావ్యత్॥ 100

తా॥ విస్తారమును 16 భాగములుచేసి మధ్య 4 భాగములు
గర్భమును చుట్టూయున్న 12 భాగములు గోడయును, గోడ యెత్తు
4 భాగములును దానికి రెట్టింపు శిఖరమును, అందులో సగముచేత
ప్రదక్షిణమును, నలువైపుల నిర్గమమును, గర్భసూత్రమునకు రెట్టిం

పుగా మండపముయొక్క విస్తారమును దానికి భద్రమును రచించవలయును. గర్భము 5 భాగములుచేసి, ప్రాక్రీవమును 1 భాగము నిర్గమము చేయవలయును. గర్భసూత్రముతో సమానముగా ముఖమండపమును రచించవలయును, ఇదియొక పద్ధతి. మరియొక విధము — లింగప్రమాణమునుబట్టి వీతమును, వీతములో సగము గోడయును, వెలుపలి గోడ యెత్తునకు రెట్టింపు శిఖరమును, శిఖరమున్న 4 భాగములు ప్రదక్షిణమును, ప్రదక్షిణముతో సమానము ముందు మండపమును, అందులో సగము ముందు ముఖమండపమును, గర్భముయొక్క విస్తారమునుబట్టి కపోతములయొక్క నిర్గమమును, గోడలయొక్క యెత్తునకు పైన మంజరిని రచించవలయును. మంజరియొక్క $1\frac{1}{2}$ భాగమున శుకనాసికను, పైన $1\frac{1}{2}$ భాగమున వేదీబంధమును దానిపైన గలమును, ఆమలసారమును రచించవలయును. ఇట్లు ప్రాసాదములు రచించవలయును. వేరొక పద్ధతి - గర్భమానముతో జెప్పుచున్నాడు. గర్భమును 9 భాగములుచేసి మధ్య లింగవీతమును ప్రక్కల 8 భాగముల రుధిరమునుచేసి యీ ప్రకారము గోడను రచించవలయును. పాదమునకు 5 రెట్లు గోడ యెత్తును, దానికిరెట్టింపు శిఖరమును, ఆ శిఖరమును 4 భాగములుచేసి అందు 2 భాగములు శుకనాసమును, వేదిక వీధి భాగమునను, కంఠము, ఆమలసారము 4వ భాగమునను రచించవలయును. కపోతములయొక్క సంహారము దానికి రెట్టింపుగా చేయవలయును. అండమైన వప్రములును, వల్లికలును, అండకములును రచించవలెను. ఇంకొక పద్ధతి చెప్పుచున్నాడు, ఈ మూడు విధములగు దేవాలయములకు దేవతాస్థానముల యందు రథములుండవలెను. అవి వెలుపలికి నిర్గమమును, నేమి విస్తారము 1 భాగము, గర్భము 2 భాగములు, దానియొక్క గోడకు రెట్టింపుగా

శిఖరము యెత్తును, ప్రాగ్గీవమును, అందులో 5వ వంతు నిర్గమమును ఆ శిఖరము ననుసరించి ప్రాకారమును, కర్ణమూలమునుండి 5వ భాగము ప్రాగ్గీవమును, గర్భాంతమున హారమూలమునుండి కనకమును రచించవలయును. లింగప్రమాణమునుబట్టియు, రూపభేదమును బట్టియు, ఉత్తమ మధ్యమ కనీసములను మూడు విధములైనవి. ఇవి సామాన్యములు ఇతను, మేరువు, మందరము, కైలాసము, కుంభము, గజము, మృగరాజము, విమానము, చతురశ్రము, అష్టాశ్రము, గోడ శాశ్రము, వర్తులము, సర్వభద్రము, హంసము, నందము, నందివర్ధనము, సింహము, వృషభము, గరుడము, పద్మము, సముద్రము. ఇట్లు 20 భేదములు కలవు. మేరువు 50 హస్తములు విస్తారమును విస్తారమునకు రెట్టింపు శిఖరము ఎత్తును 4 ద్వారములును, 100 శృంగములును 16 అంతస్తులును, విచిత్రములైన యనేక శిఖరములును, చంద్రశాలలును, ప్రాగ్గీవములును కలిగి యుండవలెను.

160. మేరు ల క్షణము

6వ పద్ధతి సాందారము

అపరాజిత 167వ సూత్రము

విశ్వకర్మోవాచ—

శ్లో॥ మేరుర్వృషభోగరుడో మందరోలక్ష్మికోటరః

కైలాసఃపంచవక్త్రశ్చ విమానోగంధమాదనః॥

1

ముక్తకోణోగిరిశ్చైవ తిలకశ్చంద్రశేఖరః

మందరతిలకశ్చైవ సౌభాగ్యఃసుందరస్తథా॥

2

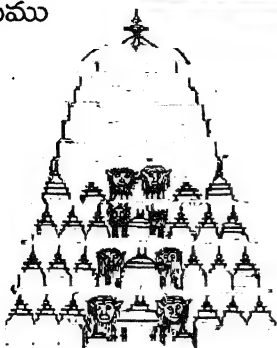
- శ్రీలిలకోవిశాలశ్చ శ్రీకూటోనందివర్ధనః
పద్మసంభవ ఆఖ్యాతాఃప్రాసాద స్వేకవింశతిః॥ 3
- దశధాచాష్టధాచైవ నవధాచప్రకల్పయేత్
భాగోభాగాభ్రమోభిత్తిః శేషంగర్భగృహంభవేత్॥ 4
- మేరుద్వ్యుషభోగరుడ ఏషాంయుక్తిద్విధీయతే
జ్యేష్ఠోమధ్యఃకనిష్ఠశ్చ మేరుప్రీతిధఉచ్యతే॥ 5
- దశహస్తాదధోనాస్తి ప్రాసాదోభ్రమసంయుతః
లిలినేత్యేకహస్తాది పంచాశద్ధస్తకావధి॥ 6
- నాగరైఃశుద్ధభండాశ్చ కర్తవ్యాఃసర్వకామదాః
కర్తాద్యంగర్భపర్యంతం విభాగానాంతునిశ్చయః॥ 7
- ఏకవింశతిప్రాసాదా మేరుకాద్యసముద్భవాః
క్రమయుక్త్యావిధాతవ్యాః ప్రయుక్తావాస్తువేదిభిః॥ 8
- షడ్ధస్తవేదయుగకాయుగ వేదద్విషడ్వసు
పృథుమానేననిష్కాసో భద్రంషడ్భిర్వినిర్గతమ్॥ 9
- కర్ణేచనందికాంకుత్సాత్ తత్తుల్యాంప్రపరథేతథా
కేశరీస్యాదుపరథే శ్రీవత్సేనందికోద్గమే॥ 10
- శ్రీణిషట్పుత్వారికర్ణే నంద్యాఃప్రపరథకేక్రమాత్
ప్రత్యంగైచైవద్వాత్రింశదురఃశృంగాణివింశతిః॥ 11
- చంద్రావలోకనాభద్రే ఛాద్యఘంటాద్యలంకృతా
ఆమలసారంశలశం శుకనాసయుతాధ్వజాః॥ 12
- మండపైఃసునితాతైశ్చ సభమాజగతీతథా
శాలాకులాయుక్తికైర్ల సహస్రాండకమేరుకః॥ 13

ఇది శ్రీమద్విశ్వకర్మవంశమూలర్షి పంచకమధ్య మాహా
 భూనసగోత్రపవిత్ర, స్వర్ణాచ్చమాంబా వేంకటశివార్య పాత్ర,
 లక్ష్మ్యాంబా కోటయ సుధీమణిపుత్ర, శ్రీమగ్గాయత్రీ విరాద్విశ్వకర్మ
 వరప్రసాదజనిత కవితాసుధారసపాత్ర, పదవాక్య ప్రమాణనిధాన,
 నిమగ్నకాచార్య, శిల్పకళాకోవిద, సర్వతంత్ర స్వతంత్ర, స్థపతి,
 తిలకాది బిరుదవిరాజమాన సుబ్రహ్మణ్యభిధాన విరచిత నానావాస్తు
 శిల్పగమశాస్త్ర పరిశీలనాత్మకాంధ్ర తాత్పర్యసహిత భారతీయ
 మహాశిల్పమునందు సాంధార ప్రాసాదములు, నాగరోద్భవ విమాన
 ప్రాసాదములు, కైలాస ప్రాసాదములు - విమాన నాగరచ్ఛందజ
 పుష్పకాది ప్రాసాదములు, శ్రీధరాది శుద్ధఛందములు, మేరుజాతి
 ప్రాసాదములుగల దేవాలయ భేదములు అను పంచమకథ.

సమాప్తం

అనుబంధము

1వ పటము

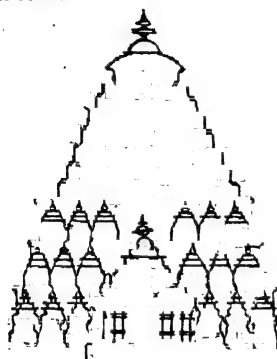

రాజహంసము

విస్తారము - 20 భా

అండకములు - 89

2వ పటము

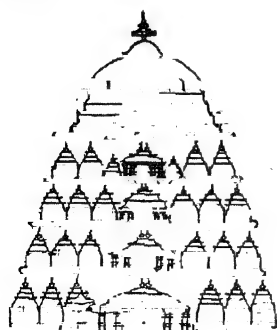

గరుడము

విస్తారము - 20 భా

అండకములు - 93

3వ పటము

వృషభము

విస్తారము - 20 భా

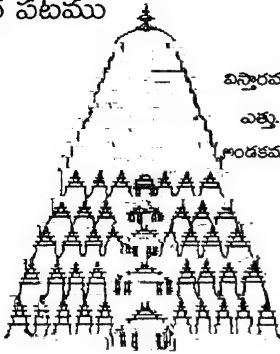
అండకములు - 97

విస్తారము - 10 భా

ఎత్తు - 12 భా

5వ పటము

4వ పటము

విస్తారము 10 భా

ఎత్తు 12 భా

శంకరములు. 101.

2 2

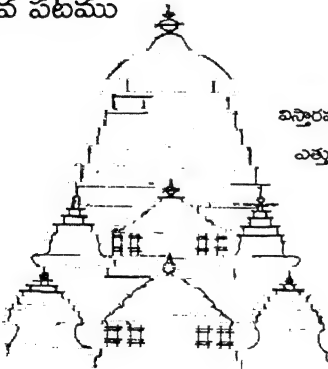
విస్తారము 20 భా

గర్భము 8 భా

1 1

మేరువు

6 వ పటము

విస్తారము 6 భా

ఎత్తు 7 భా

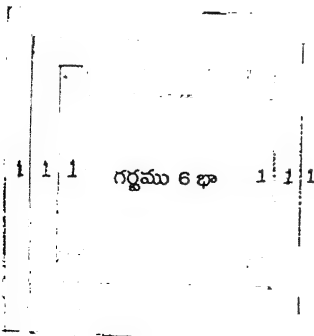
7 వ పటము

1 1 1 గర్భము 6 భా 1 1 1

విస్తారము 12 భా

పంచవక్రము

8వ పటము

గర్భము 6 భా

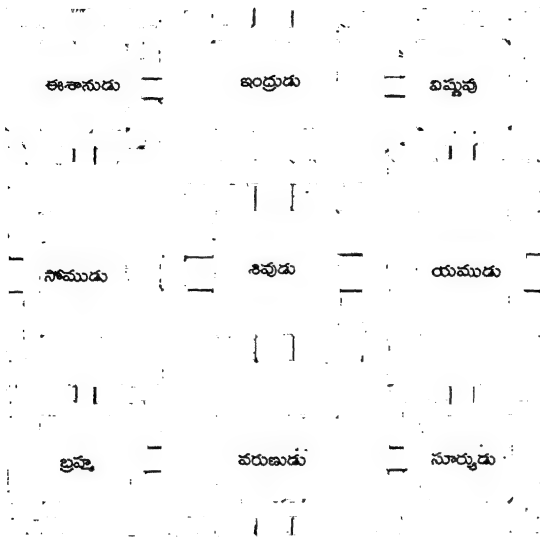
1 1 1

విస్తారము - 12 భా

మధ్య స్తంభములపై తోరణములను
మిగిలినపనులన్నియును పైవిధముగానే
చేయవలెను

చతుర్ముఖము

9వ పటము

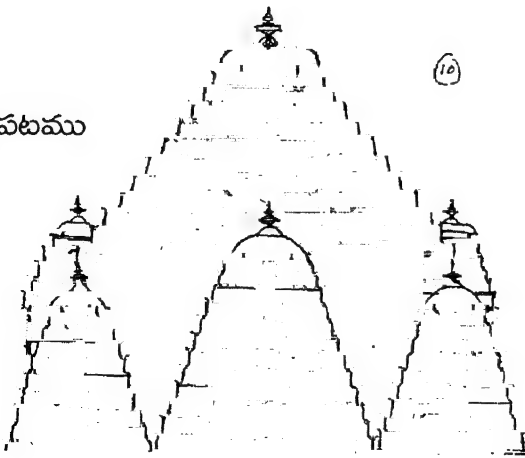

విస్తారము 21 భా

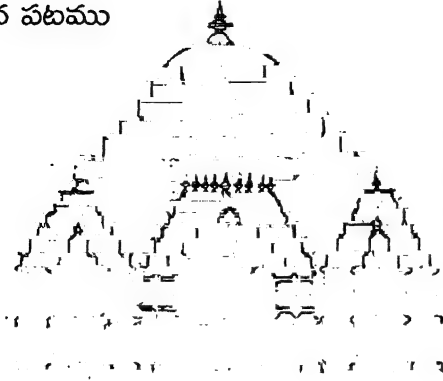
ప్రధానగర్భము 5 భా

నవాత్మకము

10వ పటము

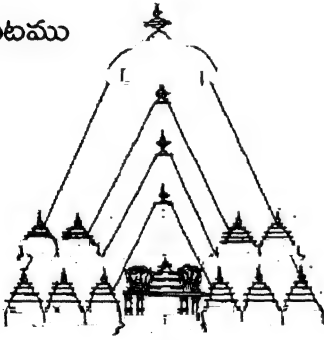
11వ పటము

నవాత్మకము

విస్తారము - 21 భా
ప్రదానగర్భము. గోడ
అంధారికతో 9 భా

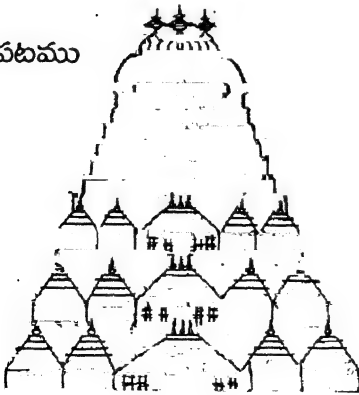
12వ పటము

విమాన పుష్పకజాతి
నందిఘోషము

విస్తారము - 16 భా
విస్తారము 10. భా
ఎత్తు . 11 భా

13వ పటము

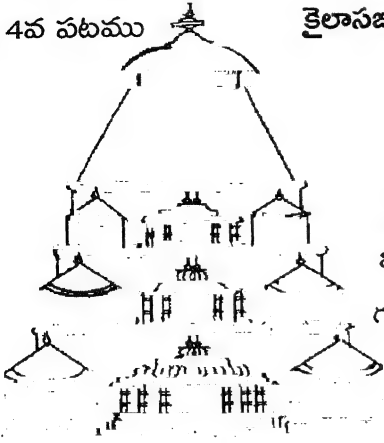

సర్వాంగ సుందరము

విస్తారము - 18 భా

14వ పటము

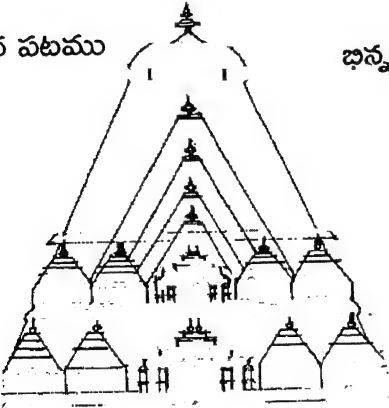
కైలాసజాతి

స్తంభములు. కర్ణములు.
విమానము. ఇవన్నియును
గుండ్రముగా నుండవలెను

16వ పటము

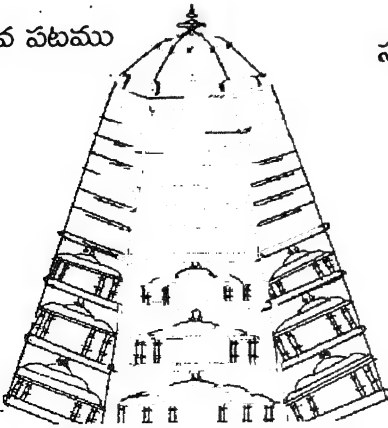
భిన్నమందరము

ఉర: శృంగములు. 16
భద్రములు. 8
కర్ణములు. 8

15వ పటము

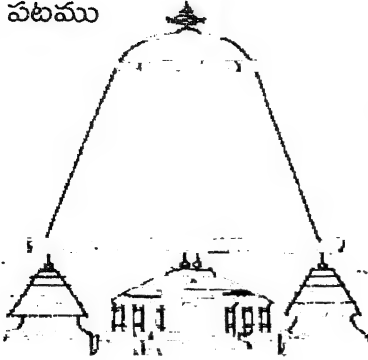
స్వస్తికము

కోణములు 8

భద్రములు 8

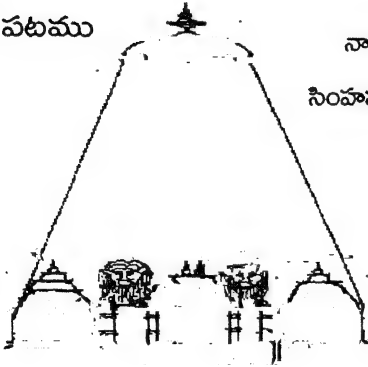
17వ పటము

నలువైపుల భద్రములకు
ప్రాశ్నీవములుండవలెను

గజభద్రము

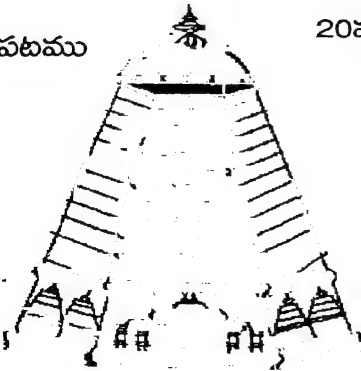
18వ పటము

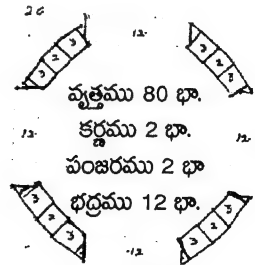
నాలుగు వైపుల భద్రములయందు
సింహములు పైకెగయుచున్నట్లుండవలెను

సింహభద్రము

19వ పటము

20వ పటము

వృత్తము 80 భా.

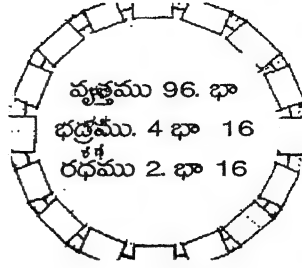
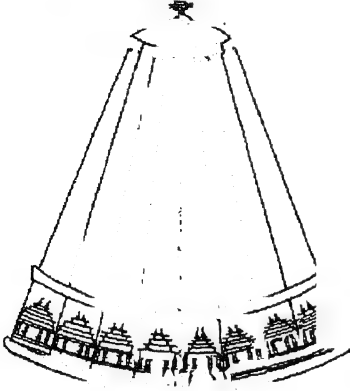
కర్ణము 2 భా.

పంజరము 2 భా.

భద్రము 12 భా.

ఇంద్రమిత్రము

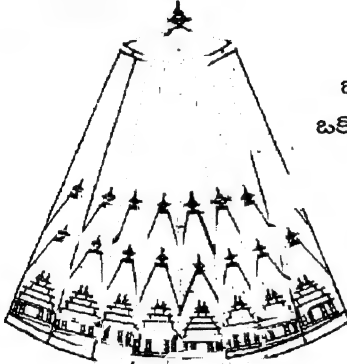
21వ పటము

22వ పటము

హర్షణము

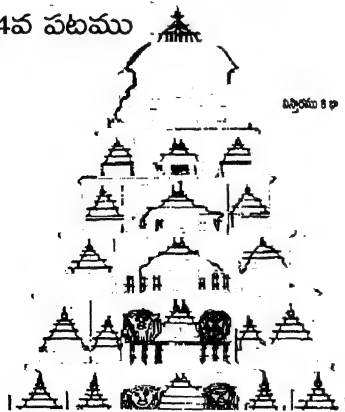
23వ పటము

భద్రములు. 16 ను (పైవిధముగనే)
ఒక్కొక్కదానికి 22 ఉరఃశృంగములును

భన్నమేరువు

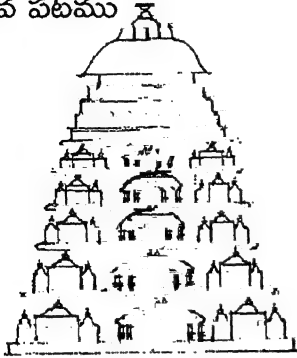
24వ పటము

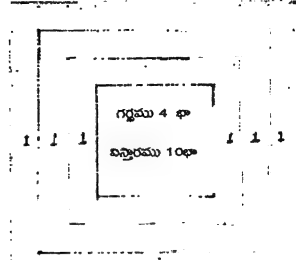
25వ పటము

విశాననాగరచ్చంద్రజాతి

26వ పటము

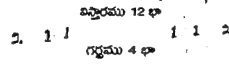
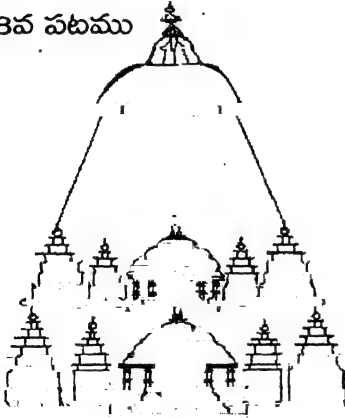

27వ పటము

విజయము

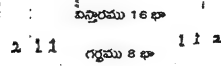
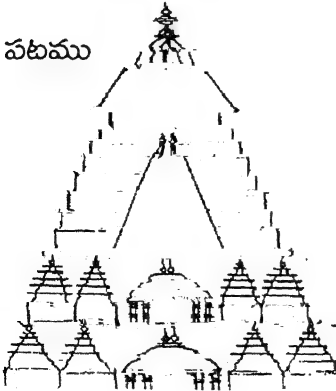
28వ పటము

29వ పటము

శ్రీధరము

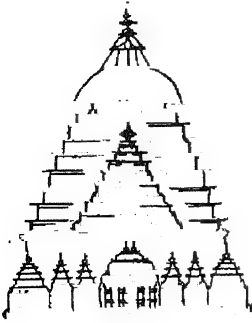
30వ పటము

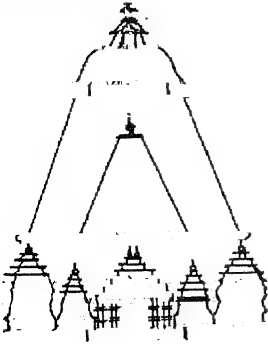
31వ పటము

దుండుభి

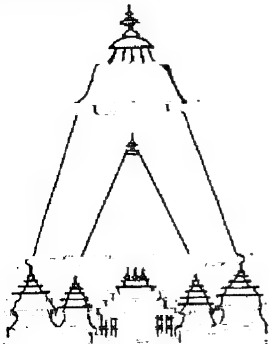
35వ పటము

32వ పటము

34వ పటము

విస్తారము 18 ఛా
గర్భము 8 ఛా

36వ పటము

సునందనము

విస్తారము 20 ఛా

1 2 1 గర్భము 8 ఛా 1 2 1

33వ పటము

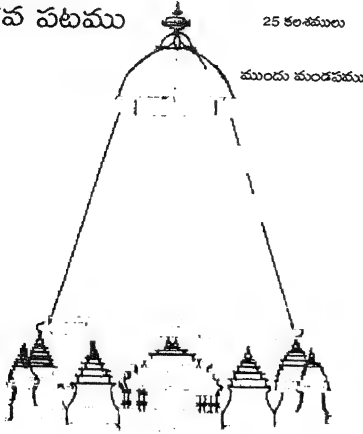
పుష్పవిజయము

మేరువు.

37వ పటము

25 కలశములు

ముందు మండపము

38వ పటము

శుద్ధచ్ఛంద జాతి. శ్రీధరము

40వ పటము

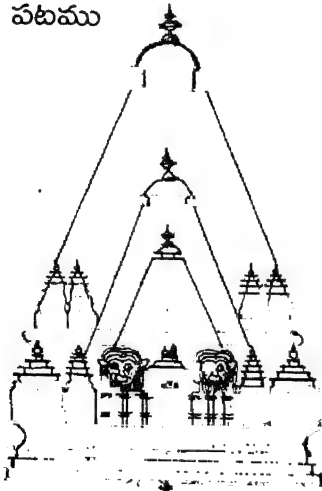
1 5 2 6 2 5 2

విస్తారము 24 భా గర్భము 6 భా

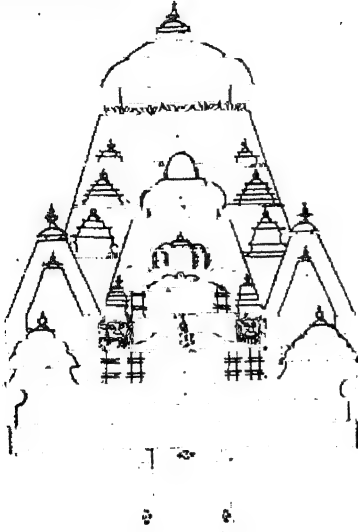
శ్రీధరము (సమరాంగణ)

ఎత్తు పీఠముతో కూడ. 50 భా

39వ పటము

44వ పటము

3 3 3 గర్భము 8 భా 3 3 3

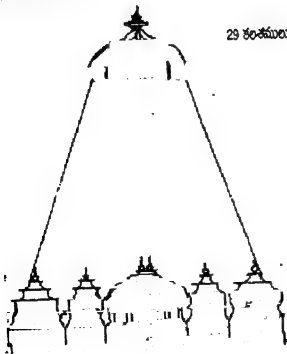
43వ పటము

హేమకూటము

41వ పటము

42వ పటము

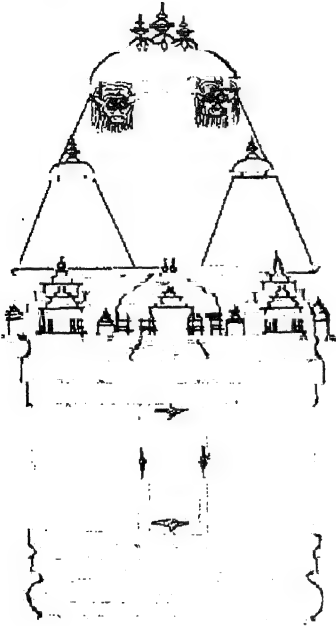

29 శంకులు

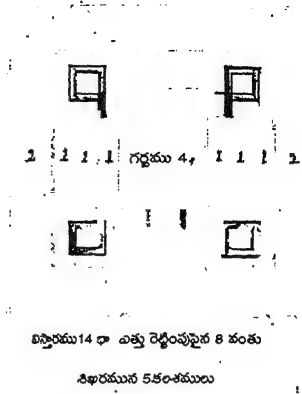
విస్తారము 10 భా 1 1 1
గర్భము 4 భా

హేమకూటము. (అపరా)

45వ పటము

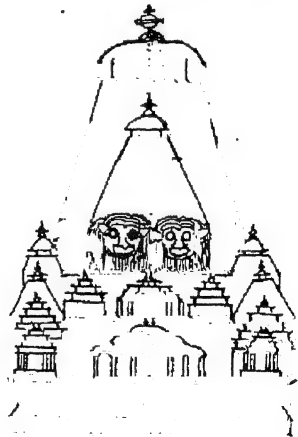

46వ పటము

సుభద్రము

48వ పటము

47వ పటము

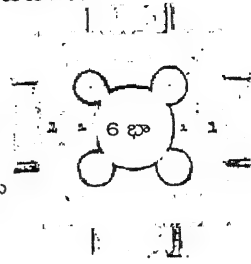
లిపుకేసరి

49వ పటము

విమానము 60 అడుగులు
గరిమూలముతో
గుండ్లముచేయవలెను

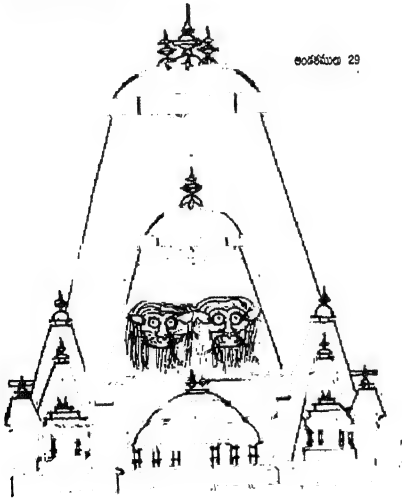
50వ పటము

విస్తీర్ణము 14 భా మున్న 16 దలములు

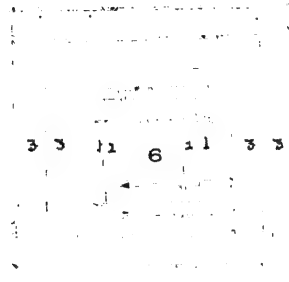
పుష్పకము

51వ పటము

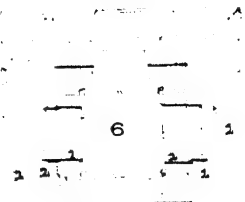
విస్తీర్ణము 29

52వ పటము

విస్తీర్ణము 29 భా

విజయ భద్రము

విస్తీర్ణము 18 భా నిలువు తొలకలు

అవిగాఢానము వరకే యుద్ధవి

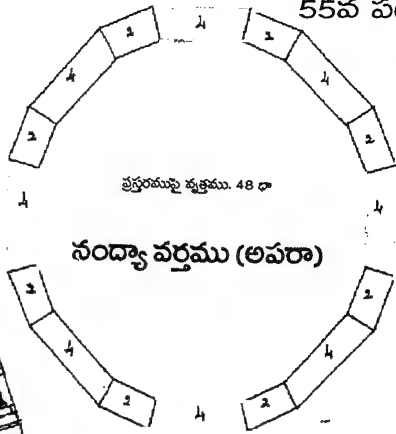
శ్రీనివాసము

53వ పటము

54వ పటము

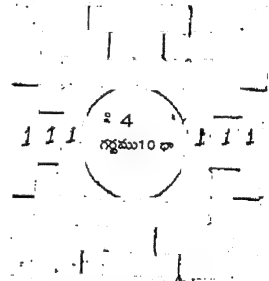
55వ పటము

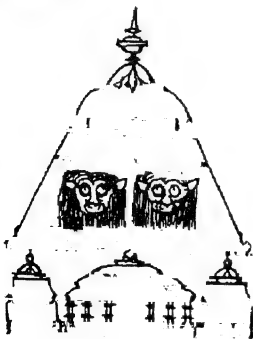
56వ పటము

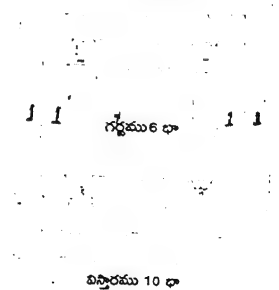
57వ పటము

58వ పటము

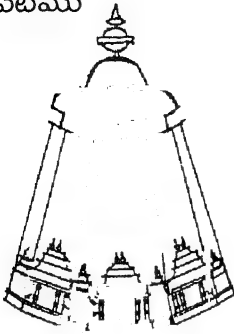

59వ పటము

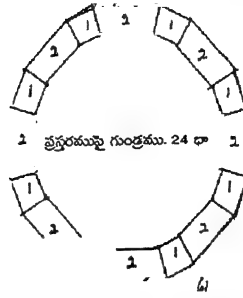

సిద్ధార్థకము

60వ పటము

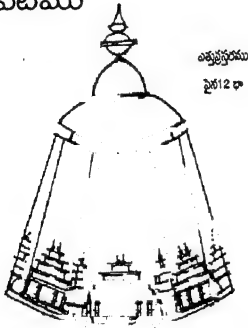

61వ పటము

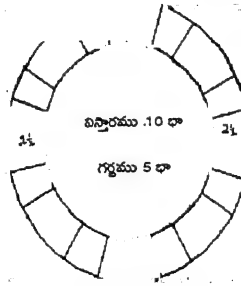

శంకవర్ధనము. (అపరా)

62వ పటము

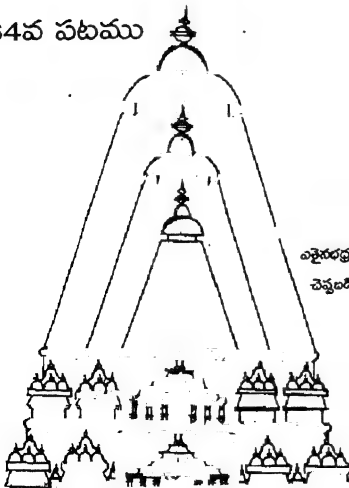

63వ పటము

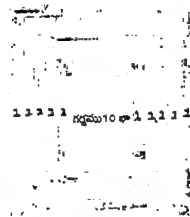

శంఖవరనము.

64వ పటము

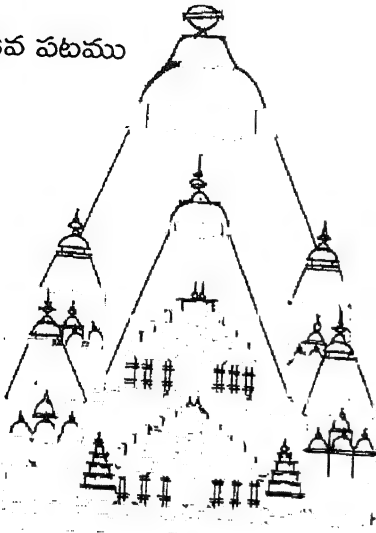
65వ పటము

విస్తారము 30 ఛా

త్రైలోక్యభూషణము

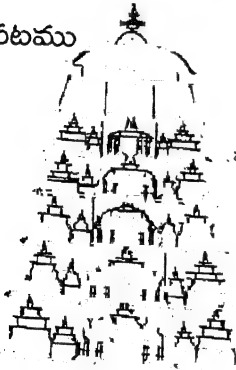
66వ పటము

67వ పటము

త్రైలోక్యభూషణము

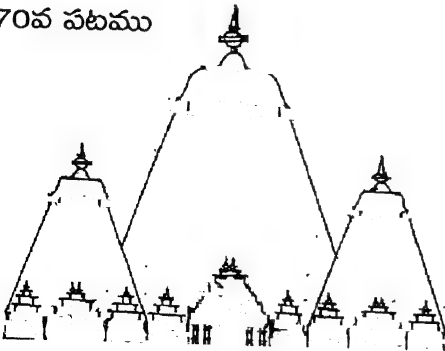
68వ పటము

69వ పటము

పక్షభాహువు (అపరా)

70వ పటము

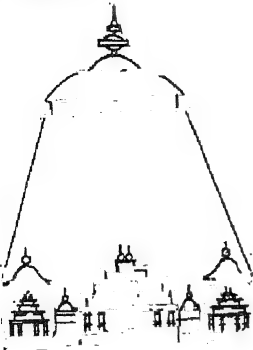
ప్రధానగర్భము 8 భా

పార్శ్వగర్భము 4 భా

గోడ. 2 భా

పక్షభాహువు

71వ పటము

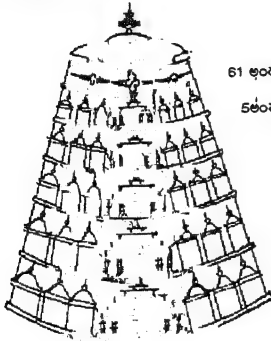

72వ పటము

విస్తీర్ణము 10 ఛా
గర్భము 4 ఛా

విశాలము

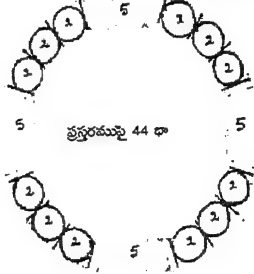
73వ పటము

61 అంశములు

5 అంశస్థలు

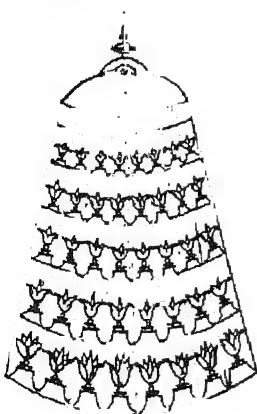
74వ పటము

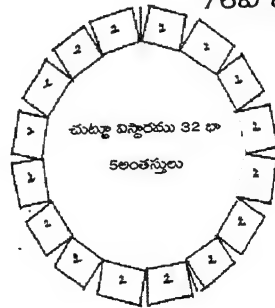
ప్రస్తుతమున్న 44 ఛా

కమలోద్భవము. (అపరా)

75వ పటము

76వ పటము

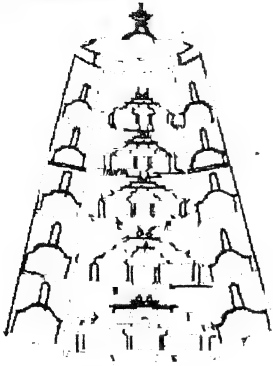

చుట్టూ విస్తీర్ణము 32 ఛా

5 అంశస్థలు

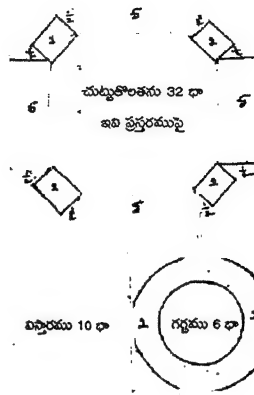
కమలోద్భవము.

77వ పటము

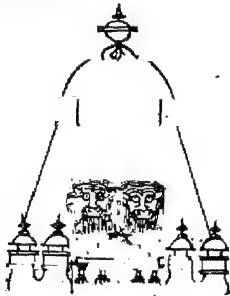

హరిసద్భజము

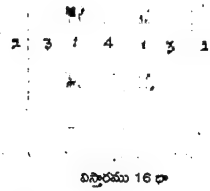
78వ పటము

79వ పటము

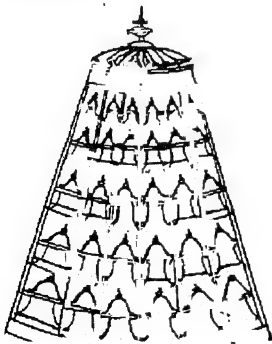

80వ పటము

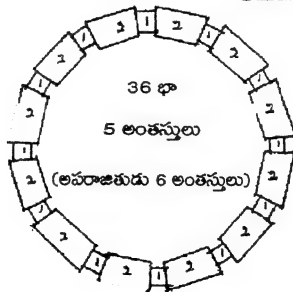

లక్ష్మీధరము

81వ పటము

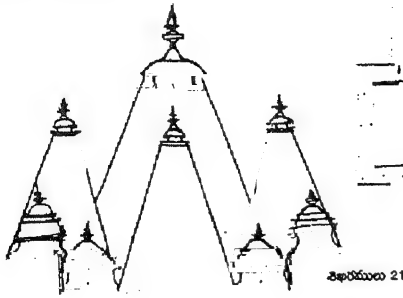

82వ పటము

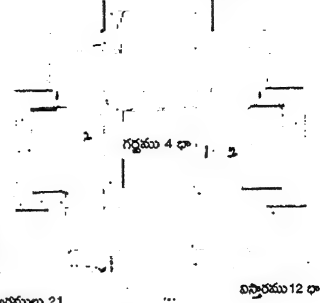

మహా వజ్రము

83వ పటము

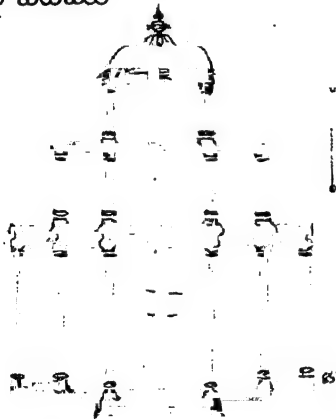

84వ పటము

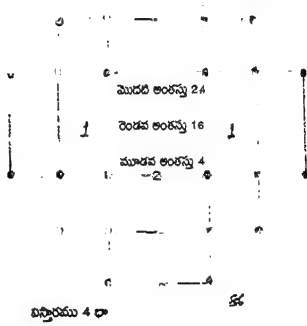

పంచచామరము

85వ పటము

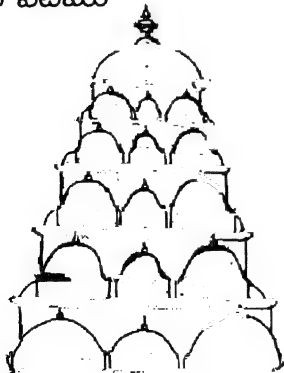

86వ పటము

నందిఘోషము

87వ పటము

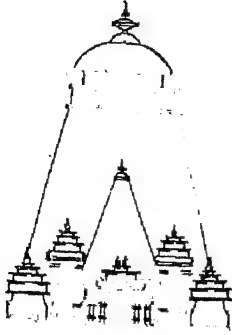

88వ పటము

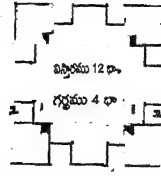

మనూష్యర్థము

89వ పటము

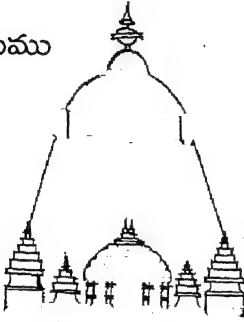

90వ పటము

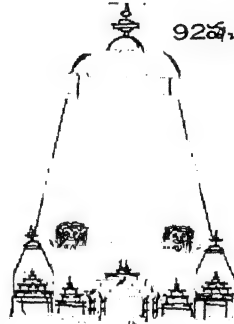
సుప్రభము

91వ పటము

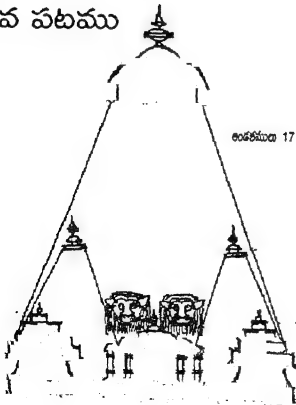
సురానందము

92వ పటము

93వ పటము

94వ పటము

దుర్ధరము

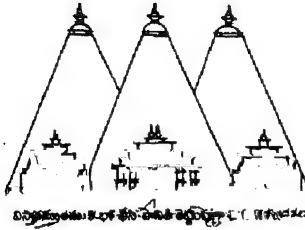
విస్తీర్ణము 18 ఛా.
గర్భము 6 ఛా.

హర్షణము

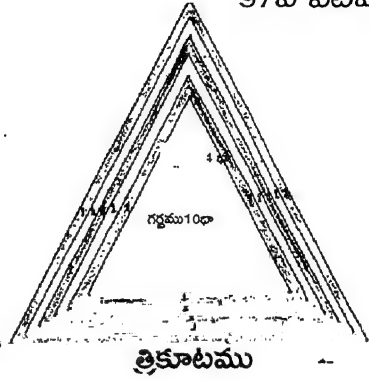
95వ పటము

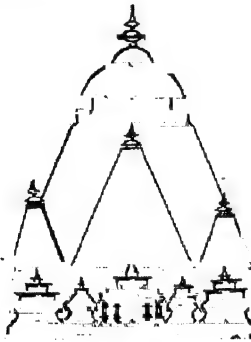
96వ పటము

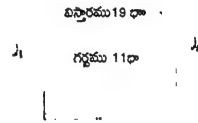
97వ పటము

98వ పటము

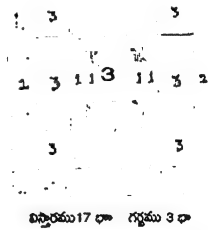
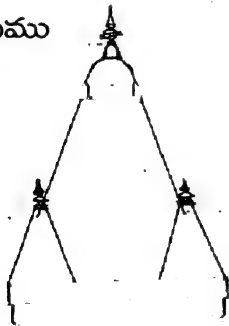

99వ పటము

నవశేఖరము

100వ పటము

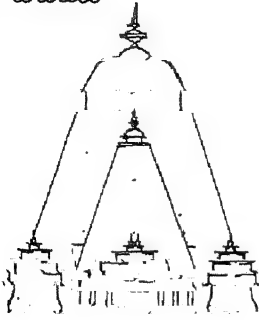

ఎత్తు 34 ఛా

101వ పటము

సునాభము

102వ పటము

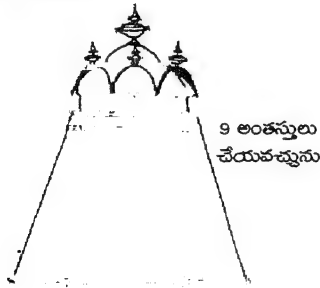
103వ పటము

గర్భము 8 భా

విస్తీర్ణము 10 భా

వరాటము

104వ పటము

105వ పటము

విస్తీర్ణము 19 భా

గర్భము 11 భా

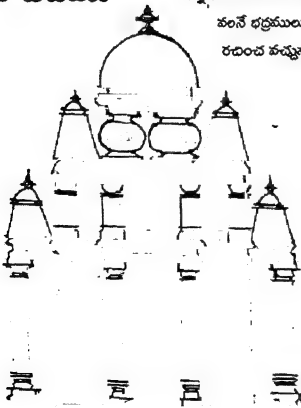
సుముఖము

106వ పటము

అన్ని తొలకలను నందిమోషము

వలన భద్రములును

రదింప వచ్చును

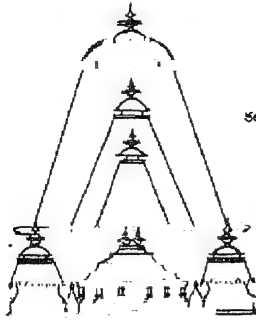

107వ పటము

2

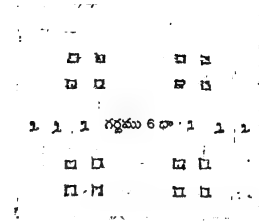
మహామోషము (మిత్రజాతి)

108వ పటము

కంఠములు 21

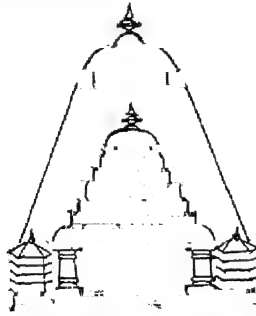
109వ పటము

విస్తారము 18 ధా శ్రీనివాసము నందరి కందములగు

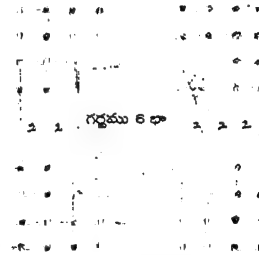
శ్రీనివాస స్వర్ణములు 16 రచించినట్లు
వృద్ధిరామము (మిత్రజాతి)

111వ పటము

మాధము. (మిత్రజాతి)

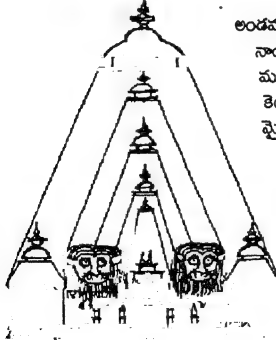
110వ పటము

విస్తారము 18 ధా సైతాంశస్థాయి సారాంశమే

వసుంధరము. (మిత్రజాతి)

112వ పటము

అంశములు 36

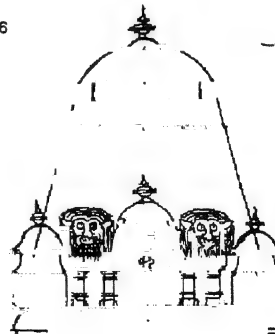
నాం 18

ము 16

కెం 14

మై 12

113వ పటము

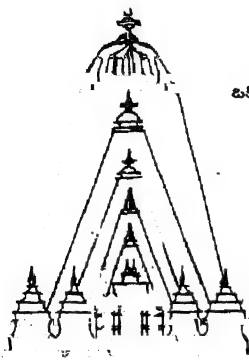

దీని 16 అంశస్థాయి చేయవచ్చు

మేరువు 1.

మేరువు 2.

114వ పటము

మేరువు 3

ఒక్కొక్క శృంగమునకు

5 అండకములు

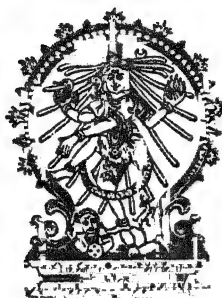
115వ పటము

(విశ్వప్రకాశ)
16 అంకస్థలు
(సమరాం)

మేరువు 4

శ్రీ
భారతీయ మహా శిల్ప ము
6 వ భాగ ము

రచయిత :
విమర్శకాచార్య శిల్పకళాకోవిద
స్వర్ణ సుబ్రహ్మణ్యకవి

ప్రచురణకర్త :
డా॥ స్వర్ణ వాచస్పతి, B. V. Sc.

విషయ సూచిక

పుట	పేజీ నెం.	పుట	పేజీ నెం.
1. ఇష్ట దేవతాస్తుతి	1	16. క్షితిభూషణమేరువు	
2 మందరమేరువు లక్షణము		2వ పద్ధతి (సాంధారము)	24
(సాంధారము)	1	17. సర్వతో భద్రమేరువు	
3. మందరమేరువు 2వ పద్ధతి		లక్షణము	25
(సాంధారము)	5	18. సర్వతో భద్రమేరువు	
4. మందరమేరువు 3నాగర		2వ పద్ధతి	28
పద్ధతి (సాంధారము)	6	19. సర్వతో భద్ర మేరువు	
5. మందరమేరువు 4వ పద్ధతి	6	3వ పద్ధతి	28
6. కైలాసమేరువు లక్షణము	7	20. విమానమేరువు లక్షణము	30
7. కైలాసమేరువు 2వ పద్ధతి	10	21. విమానమేరువు 2వ పద్ధతి	33
8. కైలాసమేరువు 3వ పద్ధతి	11	22. విమానమేరువు 3వ పద్ధతి	35
9. కైలాసమేరువు 4వ పద్ధతి		23 విమానమేరువు 4వ పద్ధతి	35
(సాంధారము)	11	24. నందనమేరువు లక్షణము	
10. కైలాసమేరువు 5వ పద్ధతి		(సాంధారము)	37
లతినము	12	25. నందనమేరువు 2వ పద్ధతి	38
11 త్రివిష్టప మేరువు		26. నందనమేరువు 3వ పద్ధతి	39
లక్షణము	12	27. నందనమేరువు	
12. త్రివిష్టప మేరువు		(4 నాగర పద్ధతి)	39
2వ పద్ధతి	17	28. స్వస్తిక మేరువు	
13. పృథివీ జయమేరువు		లక్షణము	40
లక్షణము (సాంధారము)	17	29. స్వస్తికమేరువు 2వ పద్ధతి	
14. పృథివీ జయమేరువు		(లతినము)	42
2వ పద్ధతి (సాంధారము)	21	30. స్వస్తికమేరువు	
15. క్షితిభూషణమేరువు		3వ పద్ధతి	44
లక్షణము (సాంధారము)	21		

పుట		పేజీ నం.	
31. ముక్తకోణమేగువు		52. గరుడమేరువు 5వ పద్ధతి	63
లక్షణము	45	53. గజమేరువు లక్షణము	64
32. ముక్తకోణమేరువు		54. గజమేరువు 2వ పద్ధతి	65
2వ పద్ధతి	48	55. గజమేరువు 3వ పద్ధతి	65
33. ముక్తకోణమేరువు		56. గజమేరువు 4వ పద్ధతి	66
3వ పద్ధతి	48	57. సింహమేరువు లక్షణము	66
34. ముక్తకోణమేరువు		58. సింహమేరువు 2వ పద్ధతి	68
4వ పద్ధతి	49	59. సింహమేరువు 3వ పద్ధతి	69
35. శ్రీవత్సమేరువు లక్షణము	50	60. పద్మమేరువు లక్షణము	70
36. శ్రీవత్సమేరువు 2వ పద్ధతి	53	61. పద్మమేరువు 2వ పద్ధతి	71
37. శ్రీవత్సమేరువు 3వ పద్ధతి	54	62. పద్మమేరువు 3వ పద్ధతి	72
38. హంసమేరువు లక్షణము	55	63. పద్మమేరువు 4వ పద్ధతి	72
39. హంసమేరువు 2వ పద్ధతి	56	64. నందివర్ధనమేరువు	
40. హంసమేరువు 3వ పద్ధతి	57	లక్షణము	73
41. హంసమేరువు 4వ పద్ధతి	57	65. నందివర్ధన మేరువు	
42. రుచకమేరువు లక్షణము	57	2వ పద్ధతి	76
43. రుచకమేరువు 2వ పద్ధతి	58	66. నందివర్ధన మేరువు	
44. రుచకమేరువు 3వ పద్ధతి	58	3వ పద్ధతి	77
45. వర్ధమానమేరువు		67. నందివర్ధన మేరువు	
లక్షణము	59	4వ పద్ధతి	77
46. వర్ధమానమేరువు		68. వలభిమేరువు లక్షణము	78
2వ పద్ధతి	60	69. కుంభమేరువు లక్షణము	80
47. వర్ధమానమేరువు		70. సముద్రమేరువు లక్షణము	81
3వ పద్ధతి	60	71. వృషభమేరువు లక్షణము	81
48. గరుడమేరువు లక్షణము	61	72. వృషభమేరువు 2వ పద్ధతి	82
49. గరుడమేరువు 2వ పద్ధతి	62	73. మృగరాజ మేరువు	83
50. గరుడమేరువు 3వ పద్ధతి	62	74. లక్ష్మీకోటర మేరువు	83
51. గరుడమేరువు 4వ పద్ధతి	63	75. పంచవక్త్ర మేరువు	84
		76. గిరి మేరువు	84

పుట	పేజీ నెం.	పుట	పేజీ నెం.
77. తిలక మేరువు	85	100. తాలీగృహము-	
78. చంద్రశేఖర మేరువు	85	ఉలూకికము	111
79. మందరతిలక మేరువు	85	101. పుష్పక భేదములు	10.
80. సాభాగ్య మేరువు	86	అందు భవము-విశాల-	
81. గంధమాదన మేరువు	86	సామ్యుఖ్యము	112
82. సర్వసుందర మేరువు	86	102 ప్రభవ, శిబిరాగృహ	
83. శ్రీతిలక మేరువు	87	ముఖశాల, ద్విశాల	
84. శ్రీకూట మేరువు	87	ప్రాసాదములు	113
85. పద్మసంభవ మేరువు	88	103. గృహరాజ, అమల, విభ	
86. విమానచ్ఛందజ మేరువులు		ప్రాసాదములు	114
9. అందు శ్రీ మేరువు	89	104. పై చెప్పిన భవవిశా	
87. హేమశీర్షక మేరువు	92	లాదులకు మరియొక పద్ధతి	115
88. సురవల్లభ మేరువు	93		
89. భవనమండన మేరువు	94	105. మణిక భేదములు	10
90. రత్నశీర్ష మేరువు	95	అందు ఆమోదము రాతి	
91. కిరణోద్భవ మేరువు	96	కము, తుంగము, చారు,	
92. కమలహంస మేరువు	97	ప్రాసాదములు	118
93. సువర్ణకేతు మేరువు	98	106. భూతి, నిషేవక, నిషేధ,	
94. వృషభధ్వజ మేరువు	99	సింహ, ప్రాసాదములు	119
95. మహామేరు ప్రాసాదము	100	107. సుప్రభ లోచనోత్స	
96. శ్రీ చతుర్ధశ భవనగిరి		వములు	120
మేరువు	105	108. త్రివిష్టవ భేదములు	10
97. కైలాసభేదములు		అందు నజ్రక, నందక,	
10 అందు వలయము	109	శంకు, నామన, మేఖల,	
98. దుందుభి-ప్రాంత-పద్మ		ప్రాసాదములు	122
కాంత-ప్రాసాదములు	110	109. లయ, మహాపద్మ, హంస,	
99. చతుర్ముఖము-మండూకము-		వ్యోమ, చంద్రోదయ	
కూర్మము	110	ప్రాసాదములు	123

పుట	పేజీ నెం.	పుట	పేజీ నెం.
110. భూమిజ ప్రాసాదములు		122. శతశృంగము-మరియొక పద్ధతి	151
25. అందు నిషిధము, సింహము, సందము	125	123. నిరవద్యము-మరియొక పద్ధతి	152
111. నిషిధము మరియొక పద్ధతి	130	124. సర్వాంగసుందరము మరియొక పద్ధతి	154
112. మలయ, మందర, ప్రభా మణి, ప్రాసాదములు	133	125. స్వస్తికము-మొదలగు 8 (అష్టకోణములు)	156
113. మలయము-మరియొక పద్ధతి	134	126. స్వస్తికము-మరియొక పద్ధతి	157
114. మాల్యవంతము-మలయము	136	127. వజ్రస్వస్తికము-మరియొక పద్ధతి	160
115. మాల్యవంతము-మరియొక పద్ధతి	137	128. హర్మ్యతలము-మరియొక పద్ధతి	161
116. నవమాలిక-పృథివీ జయము	138	129. ఉదయాచలము-మరియొక పద్ధతి	162
117. కుముదము మొదలగు 7 (వృత్తజాతి)	139	130. గంధమాదనము-మరియొక పద్ధతి	164
118. కుముదము మరియొక పద్ధతి	143	131. ఉదయ కలాస్కంధ భేద రేఖలు	165
119. కమలము-మరియొక పద్ధతి	146	132. ద్రావిడ ప్రాసాదములు- 25 భేదములు	169
120. కమలోద్భవము-మరియొక పద్ధతి	147	133. వరాట ప్రాసాదములు 25 భేదములు	176
121. కిరణ ప్రాసాదము- మరియొక పద్ధతి	149	134. వరాట ప్రాసాదమున 1-3-5-7-9 అంతస్తుల రచన	183

విశ్వకర్మ ప్రకాశ
6. ఆధ్యాయము

సమరాంగణ 49.56.57
62.63 55.65
ఆధ్యాయములు

అపరాజిత 170.167
180.181.182.171.141
174.175 సూత్రములు

శ్రీవిరాడ్విశ్వకర్మణే నమః

1. ఇష్ట దే వ తా స్తు తి

శ్లో॥ దేవః సపాతుభువనత్రయ సూత్రధార
స్తాం బాలచంద్ర కలికాంకిత జూటకోటిః ।
ఏతత్ సమగ్రమపి కారణమంతరేణ
కారైన్నిదనూత్రిత మసూత్ర్యత యేన విశ్వమ్॥ (సమరాం)
ఉత్పత్తి రక్షణలయాన్ జగతాం ప్రకుర్వన్
భూవారి వహ్ని మరుతో గగనంచ సూతే ।
నానాసురేశ్వర కిరీట విలోలమాలా
భృంగావవీఢ చరణాంబురుహం నమామి॥ (మానసార)
జయతి వరదమూర్తిర్మంగలం మంగలానాం
జయతి సకలవంద్యా భారతీ బ్రహ్మరూపా ।
జయతి భువన మాతా చిన్మయీ మోక్షరూపా
దిశతు మమ మహేశో వాఙ్మయః శబ్దరూపమ్॥
(విశ్వకర్మ ప్రకాశ)

అభీప్సితార్థ సిద్ధ్యర్థం పూజితోయః సురేశ్వరి ।
సర్వవిఘ్నచ్ఛి దేతస్మై గణాధిపతయేనమః॥ (అపరాజిత)
మహాదేవం శశిధరం సర్వలోకైక నాయకమ్ ।
మహేంద్ర మధ్యగం శాంతం పార్వతీసహితం పరః॥
దేవదానవ సిద్ధాద్యైః సేవితం సురపూజితమ్ ।
ప్రణమ్య దేవచరణ మేవం బ్రూయాత్ సకశ్యపః॥ (కాశ్యప)

2. మందరమేరువు లక్షణము (సాంధారము)

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము :

శ్లో॥ లక్షణం మందరసాధ్య ప్రాసాదస్యాభిధీయతే॥

సిద్ధిప్రదస్య పుణ్యస్య స్తుతస్య త్రిదశై రపి ।
చతురశ్రీ కృతేక్షత్రే దశాభాగ విభాజితే॥

గర్భః కార్యశ్చతుర్భాగో భిత్తిరేకాంశ విస్తృతా ।
 అంభారికైక భాగేన బాహ్య భిత్తిస్తుభాగిణీ॥
 కోణేషుమరధికాః కార్యాః పదద్వితయ సమ్మితాః ।
 చత్వారో మండపాఃకార్యాః షట్ త్రింశత్పద సమ్మితాః॥
 చతుర్ది శమవిందాశ్చ విధాతవ్యాశ్చతుష్పదాః ।
 భాగేన నిర్గతాస్తేచ సర్వతః శుభలక్షణాః॥
 అప్యోర్ధ్వమానం కర్తవ్యం విస్తారాద్ద్విగుణం బుధైః ।
 కర్ణవిధేశ్చ విస్తారసీమా సర్వత్రగృహ్యతే॥
 ప్రాసాదే మూలమానం యత్ తచ్చ సమ్యక్ ప్రకల్పయేత్ ।
 ద్విపదం పీఠముత్సేధాత్ కార్యం ప్రాజ్ఞులతోబహిః॥
 తత్ పద్మైర్మంకితం కార్యం సింహైరపిచమందిరే ।
 పదార్థంఖురకః కార్యః ప్రాసాద సమవర్జితః॥
 సార్థం పదద్వయం కార్యోవేదీబంధః సుశోభనః ।
 చతుర్భాగోన్న తాజంసూ భాగార్థం రూపపట్టికా॥
 మేఖిలాంతర పత్రంచ కార్యం పదసముచ్చితం ।
 పదద్వయా యతానిస్యః కర్ణే శృంగాణి మానతః॥
 ఉచ్చయస్త్రిపదస్తేషాం గ్రీవాండ కలశైః సహ ।
 మూలరేఖా విధాతవ్యా కర్ణకూటస్యచోపరి॥
 నవభాగోచ్చితాశస్తా విస్తారేణాప్త భాగికా ।
 విస్తారం దశధాకృత్వాతైః షడ్భిః సకంధవిస్తృతైః॥
 లతాః పంచవిధాతవ్యాః శ్రీవత్సేకధితాయథా ।
 కుర్వీత పంచభౌమంవా సప్తభౌమ మథాపివా॥
 గ్రీవా పాదోనభాగాస్యాత్ సపాదం పదమండకం !
 చంద్రికైక పదాకార్యా కలశో ద్విపదోదయః॥
 శిఖరం త్రిపదం కుర్యాత్ తత్రైకం భాగముత్సృజేత్ ।
 శుకనాసోత్సృతం కుర్యాత్ సింహస్థాన విభూషితమ్॥

కనకాభరణైర్మృతః పుమాన్ యద్వత్ విరాజతే ।
 తథా ప్రాసాదరాజోఽయం శోభతే చిత్రకర్మభిః॥
 మంజరీం దశభాకృత్వా కర్మశోభాం ప్రకల్పయేత్ ।
 భాగైర్భద్రస్య విస్తారః షడ్భిర్భాగేన నిర్గమః॥
 భాగిక్యారధికేతత్ర కుర్యాద్ భాగాద్వినిర్గమః ।
 భాగద్వయమితాన్ కర్ణాన్ విదిక్షుచ నివేశయేత్॥
 శాలాశ్చతస్రః కర్తవ్యా యుక్తాః కూపైర్మనోరమైః ।
 నీరాంతరాణితా అష్టే మంజర్యాద్విగుణాన్వితాః॥
 కూశ్మధే ప్రథమాభూమిః కార్యాభాగద్వయోచ్ఛితా॥
 పదపాద విహీనాస్తు క్రమేణోపరిభూమికాః॥
 అర్థభాగోచ్ఛితాగ్రీవా భాగికోచ్ఛాయ మండకం ।
 భాగేన కలశఃకార్యః సర్వలక్షణ సంయుతః॥
 విస్తారార్థేన కర్తవ్యో వేదీబంధో విబంధురః ।
 షడ్గుణే నైవసూత్రేణ మధ్యరేఖాంసమాలిఖేత్॥
 ద్వితీయామాలిఖేత్ పంచగుణితేన విచక్షణః ।
 సార్ధత్రిగుణసూత్రేణ వృత్తరేఖాం సమాలిఖేత్॥
 మంజరీ భిర్విచిత్రాభిః సర్వత్రైవ విరాజితః ।
 ప్రాసాదో మందరః కార్యః ప్రమాణేనామునా శుభః॥
 మందరం మందరాకారం కృత్వా ప్రాసాదముత్తమం ।
 ప్రాప్నోతీ హపరం సౌఖ్యం పరత్రచ శుభం గతిమ్॥

తా॥ చతురశ్రప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి గర్భము 4 భా, గోడ 1 భా, అంధారిక 1 భా, వెలుపలిగోడ 1 భాగము మూలల యందు రధికలు 2 భాగములును, మండపములు నాలుగు 6-6 చొకము 36 భాగముల చొప్పునను, నలుదిశలయందు అలిందములను 4 భాగముల చొప్పునను వానియొక్క నిర్గమము 1 భాగమును కర్ణములయొక్క యెత్తు విస్తారముకంటె రెట్టింపుగాను విస్తారప్రదేశ

మును అంతటను గ్రహించవలెను. ప్రాసాదముయొక్క ప్రధాన మానము ప్రకారము చేయవలెను. వీరము ప్రధానమానముకంటె వెలుపలికి 2 భాగములును యెత్తులో పద్మములును సింహములును రచించబడవలెను. ఖురము $\frac{1}{2}$ భాగము, ప్రాసాదముతో సమానముగా నుండరాదు. వేదీబంధము $1\frac{1}{2}$ భాగము, జంఘ 4 భాగములు, రూపపట్టిక $\frac{1}{2}$ భాగము, మేఖల అంతరపత్రము 1 భాగము, ఆయతము 2 భాగములు కర్ణములయందలి శృంగములుండవలెను. గ్రీవ, అండకము, కలశము ఈ మూడును కలసి 3 భాగములు, మూలరేఖ కర్ణకూటము యొక్క పై భాగమున నుండవలెను. విస్తారము 8 భాగములును, ఎత్తు 9 భాగములును కల్గియుండవలెను. మూలమంజరి యొక్క విస్తారమును 10 భాగములుచేసి అందులో స్కంధము యొక్క విస్తారము 6 భాగములును లతలు 5ను శ్రీవత్సమునందు చెప్పినట్లు రచించవలెను. దీనిని 5 అంతస్తులుగాగాని లేక 7 అంతస్తులుగాగాని చేయవచ్చును. గ్రీవ $\frac{3}{4}$ భాగము, అండకము $1\frac{1}{4}$ భాగము, చంద్రక 1 భాగము, శిఖరము 3 భాగములుచేసి అందు 1 భాగమును వదలి శుకనాసను రచించవలెను. అచట సింహము లను రచించవలెను. కలశము 2 భాగములు, ఇట్లు బంగారపు సాములతో నలంకరింపబడిన వానివలె నీప్రాసాదము చిత్రకర్మతో ప్రకాశించును. మంజరిని 10 భాగములుచేసి చిత్రలేఖనాదులను రచించవలెను. భద్రముయొక్క విస్తారము 6 భాగములు, నిర్గమము 1 భాగము, రథిక 2 భాగములు. నిర్గమము 1 భాగము, కర్ణములు 2-2 భాగములు మూలలయందు రచించవలెను. శాలలు 4 రచించవలెను. 8 జలాంతరములు, మంజరికంటె రెట్టింపుగానుండవలెను. మొదటి అంతస్తున కూటములో సగము, ఎత్తు 2 భాగములు. ఇట్లు వరుసగా పై అంతస్తులు ఒక్కొక్క పాతికవంతు తక్కువగా రచించుచుండవలెను. గ్రీవ $\frac{1}{2}$ భాగము, అండకము 1 భాగము,

కలశము 1 భాగము, చేయవలెను. వేదీబంధమును విస్తారములో సగము యెత్తున చేయవలెను. మధ్యరేఖ 6 రెట్లుగల సూత్రముతో రచించవలెను. పెండవరేఖ 5 రెట్లుగల సూత్రముతోను $3\frac{1}{2}$ రెట్లుగల సూత్రముతో వృత్తరేఖను రచించవలెను. ఇట్లు మంజరులను విచిత్రముగా రచించవలెను. మందరము యొక్క రూపమును బోలి యుండుటచే దీనిని మందరమేరువని చెప్పుదురు. ఇది సౌఖ్యమును మోక్షమును లభింపజేయును.

3. మందరమేరువు 2వ పద్ధతి సాంధారము

అపరాజిత 170 వ సూ.

శ్లో॥ దశధాభాజితే పూర్వం మందరే సర్వకామదే ।

భాగోభాగాభ్రమోభి త్తి దేవకోష్ఠం ద్వీరప్తతః॥

33

ద్వీభాగః కర్ణవిస్తారో భద్రం షడ్భాగికం తథా ।

కర్ణేచ నందిశాలశ్చ శిఖరంచ విమానజమ్॥

34

పంచభూకర్ణశోభాఢ్యం సర్వతో భద్రమాలిఖేత్ ।

రథికాకర్ణ శృంగాఢ్యా భద్రం తత్రాపికారయేత్॥

35

నాగరాహి ప్రతితథా రథానాం వామదక్షిణే ।

మందరో మేరురాఖ్యాతః శివార్కహరి బ్రహ్మణామ్॥

36

తా॥ క్షేత్రమును 10 భాగములుచేసి మధ్యగర్భము 4 భాగములు, గోడ 1 భాగము, భ్రమ 1 భాగము, వెలుపలి గోడ 1 భా. చేయవలెను. కర్ణము 2 భాగములు, భద్రము 6 భాగములు, కర్ణమున నందిశాలయును, శిఖరమున విమాన పద్ధతితోను చేయవలెను. 5 అంతస్తులయందు కర్ణములు ప్రకాశించుచుండవలెను. అంతటను భద్రములను రచించవలెను. రథిక, కర్ణశృంగము, భద్రము మొదలైనవి నాగరపద్ధతితో చేయవలెను. రథమునకు కుడివైపునను ఎడమవైపునను ప్రతిరథములుండవలెను. దీనిని

మందరమేరువందురు. శివుడు, సూర్యుడు, విష్ణువు, బ్రహ్మ వీరికి ముఖ్యముగ దీనిని రచించవలెను.

4. మందరమేరువు 3 నాగరపద్ధతి సాంధారము

సమరాంగణ రీతివ అధ్యాయమున జెప్పబడిన మేరుపద్ధతిని చూడవలెను.

శ్లో॥ మందరస్తు కరాత్ కార్యశ్చత్వారింశత్తు పంచచ॥ (28½)

తా॥ మందరమేరువు 45 హస్తములుండవలెను. 12 అంతస్తులు కలిగియుండవలెను. మిగిలిన యంశములన్నియును నాగరపద్ధతి మేరువునందే చూడవలయును. విశ్వకర్మ ప్రకాశ అ. 6 శ్లో. “మందరో ద్వాదశః ప్రోక్తం” (86) “మేరుః పంచాశద్ధస్తః స్యాన్నందరః పంచహీనకః” (100) అని విశ్వకర్మ ప్రకాశ రీతి అధ్యాయమున జెప్పబడియున్నది.

5. మందరమేరువు 4 వ పద్ధతి

అపరాజిత 167వ సూ.

శ్లో॥ ఇషుపంచ త్రిషట్కంచాధాష్టాత్రింశతి భాజితే ।

కశ్లేశేశరికోద్వాద్వావేకః ప్రతిరథే తథా॥ 20

ఉరఃశృంగద్వయంచైవ నంద్యాంచ తిలకం తథా ।

పంచవేద చతుఃషట్కంచ కర్ణాద్యాభ్రమభి త్తయః॥ 21

పంచాశీత్యం డక్షైర్యుక్తః కర్తవ్యః సర్వకామదః ।

మందరో మేరుసంజ్ఞశ్చ శివసూర్యాదికే భవేత్॥ 22

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 38 భాగములుచేసి అందు 5-5-3-6 భాగముల చొప్పున చేయవలెను. కేశరిపద్ధతితో కర్ణమున 2-2 ను, ప్రతిరథమున 1-1 యును, శిఖరములనుచేసి, ఉరః శృంగములు 2 ను, నందియందు తిలకమును రచించవలెను. కర్ణము

నుండి 8-5-4-4-6 ఇటు గోడలను రచించవలెను. అండకములు 85 చేసి రేని మందరమేరువగును.

(అనుబంధము 1, 2, 3, 4, 4-ఎ పటములు చూడుడు)

6. కైలాసమేరువు లక్షణము

సమరాం. 57వ అధ్యాయము :

శ్లో॥ కథయామోఽథ కైలాస మశేష సురనేవితం ।

ప్రమథ ప్రవరైర్జష్టం ప్రాసాదం పుణ్యవర్ధనమ్॥

చతుర శ్రీకృతేక్షత్రే శతధాప్రవిభాజితే ।

శాలాపద్భాగ విస్తారా కర్తవ్యాభాగ నిర్గమా॥

కర్ణాన్ ద్విభాగికాన్ కుర్యాత్ సలిలాంతర సంయుతాన్ ।

ఆరభ్య బ్రహ్మణః స్థానాత్ సమా ఇవ పదద్వయమ్॥

భ్రమయిత్వా సమంవృత్తం గర్భమంశం ప్రకల్పయేత్ ।

తథాభి త్త్విధాతవ్యా సమంతా దర్శభాగికా॥

భాగికాబాహ్యభి త్త్వి స్యాత్ కార్యాఽస్యా భద్రభూషితా ।

అంతరావేతు సర్వత్ర విదధ్యాదంధకారికామ్॥

అలింకకాశ్చతుర్భాగాః కర్తవ్యాది కీత్రయే బుధైః

భాగద్వయేన నిష్కూంతాః సర్వతః శుభలక్షణాః॥॥

చతుష్కిరా విధాతవ్యాస్తేషు స్తంభద్వయాన్వితాః ।

ముఖేతు మండపః కార్యః స్తంభపంక్తి విరాజితః॥

అధోర్ధ్వమానం వక్ష్యామః కైలాసస్య యథాస్థితం ।

పీఠం తస్యపదేద్యేతు కర్తవ్యం గణభూషితమ్॥

పదస్యాధేన కర్తవ్యః ఖరకస్తు ఖరాదితి ।

తదూర్ధ్వం ద్విగుణాజ్ఞేయా ప్రాసాదస్య సముచ్ఛ్రితః॥

ఏకేన కుంభకః కార్యో భాగేన సమవర్జితః ।

కార్యం పదస్య పాదేన తతశ్చాంతర పత్రకం ।
 మేఖలార్థ పదేనస్యాచ్చంద్రశాలా విభూషితా॥
 జంఘాత దూర్ధ్వం కర్తవ్యం సార్థంపద చతుష్టయం ।
 భాగేనై కేన కుర్వీత మేఖలాంతర పత్రకమ్॥
 కర్ణశృంగం త్రిభిర్భాగైః కుర్యాత్ సకలశాండకం ।
 తదూర్ధ్వం ద్విపదానిస్యః కూటాన్యచ్చాచ్యమానతః॥
 పూర్వోక్తానామమీషాంచ ప్రక్షేపః స్యాత్ పదాశతః ।
 చతుర్థాకూట విస్తారం సంవిభజ్యపదద్వయే॥
 సంద్రస్యాదితి యుక్తాని సింహక్రాంతానికారయేత్ ।
 విస్తారం మూలమంజర్యాః కుర్యాత్ షడ్భాగ సంబతమ్॥
 సప్తభాగిక ముచ్చాచ్యం కైలాసేఽస్యః ప్రకల్పయేత్ ।
 భాగాధేన భవేత్వేది భాగికోచ్చాచ్య మండకమ్॥
 చంద్రికామర్థ భాగేన కలశంసార్థ భాగికం ।
 కుర్వీత శిఖరంచాస్య స్వస్తికస్య యథోదితమ్॥
 యుక్తం భూజాభిరష్టాభిర్మంజరీ భిరలంకృతం ।
 సింహకర్ణైర్ద్విచితైశ్చ భద్రదాన్యస్య విభూషయేత్ ॥
 కర్తవ్యః సహంధవిస్తార స్తరిస్మిన్ పదచతుష్టయః ।
 విదధీత సమారేఖా సూత్రేణ త్రిగుణేనచ॥
 ఏవ లక్షణం సంయుక్తం కైలాసం విదధాతియః ।
 విభూతిం లభతేసోఽత్ర సుఖసౌభాగ్య సంయుతామ్॥
 కామానవాప్య వివిధాన్ కీర్తిమారోగ్యమేవచ ।
 భుక్త్వాభోగాంశ్చకైలాసే కల్వాంతేయావ దీప్సితమ్॥
 శార్వం పదమవాప్నోతి శాంతంఘ్రవమ నామయమ్॥

తా॥ పుణ్యమును వద్దిచేయునదియును దేవతలందఱిచేప్రసంగం
 బడునదియునగు కైలాస మేరువుయొక్క లక్షణమును చెప్పచున్నాడు.
 చతురశ్రప్రదేశమును 10-10 భాగములుచేసి అందుశాల 6 భా.లును

నిర్గమము 1 భాగమును ... జలాంతరమును, బ్రహ్మయొక్క స్థానము నుండి మొదలుపెట్టి వృత్తరేఖను లిఖించి గర్భము 2 భాగములు. దానిచుట్టూ గోడ $\frac{1}{2}$ భాగము, వెలుపలిగోడ 1 భాగము, ముందు భద్రమును, మిగిలిన మూడుప్రక్కల అంతరాలము 4 భాగము అంధకారికయును, అలిందములు 4 భాగములు, మూడు వైపుల చించవలెను. అలిందముల యొక్క నిర్గమము 2 భాగములును ఇట్లు నలువైపుల 2 స్తంభముల చొప్పునను ముందు మండపమును స్తంభములతో రచించవలెను. ఇంక యెత్తును చెప్పచున్నాడు. వీతము 2 భాగములును, ఖారకము 1 భాగమును, దానిపైన ప్రాసాదము రెట్టింపుగా నుండవలెను, కంభము 1 భాగము, సమానముగా నుండగూడదు. మసూరకము $\frac{3}{4}$ భాగమును, అంతరపత్రము $\frac{1}{4}$ భాగమును, మేఖల $\frac{1}{2}$ భాగము, చంద్రశాలతో గూడ నుండవలెను. జంఘ 4 $\frac{1}{2}$ భాగములు మేఖల అంతరపత్రము 1 భాగము, కర్ణము యొక్క శిఖరము 3 భాగములు కలశము అండకముతోసహా దానిపైన 2 భాగములు కూటములు చేయవలెను. పూర్వము చెప్పబడినట్లు వీనియొక్క ప్రక్షేపము 1 భాగము, కూటముయొక్క విస్తారము 4 భాగములుగాచేసి అందు 2 భాగములు ... సింహములను రచించవలెను. మూలమంజరియొక్క విస్తారము 6 భాగములు, ఎత్తు 7 భాగములు. అన్ని భాగములకును అండకము $\frac{1}{2}$ భాగము విస్తారమును ఎత్తు 1 భాగమును చేయవలెను. చంద్రిక $\frac{1}{2}$ భాగమును, కలశము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, శిఖరము స్వస్తికమున జెప్పబడినట్లు చేయవలెను. 8 అంతస్తులకు మంజరులను రచించవలెను. సింహకర్ణములను విచిత్రముగా రచించవలెను. భద్రములనుగూడ నిర్మించవలెను. స్కంధముయొక్క విస్తారము 4 భాగములు. మూడురెట్లుగల సూత్రముతో వృత్తరేఖను రచించవలెను. ఇట్లు శుభలక్షణములతో కైలాసమును రచించిరేని ఐశ్వర్యము, సుఖము, సౌభా

గ్యము, ఇష్టసిద్ధి, కీర్తి ఆరోగ్యము లభించుటయేగాక శివలోక ప్రాప్తియును శాశ్వతసుఖమును కలుగును.

7. కైలాసమేరువు 2వ పద్ధతి

సమరాం. 5వ అధ్యాయము :

- శ్లో॥ చతుర శ్రీకృతే క్షేత్రే సప్తవింశతి పాణికం ।
దశధావిభజేత్ సన్యాత్ కైలాసః పుణ్యవర్ధనః॥ 11
- బ్రహ్మకోష్ఠ గతోగర్భః శేషం భిత్వంధకారికా ।
చతుర్భాగం భవేద్ భద్రం మూలకర్ణా త్రిభాగికా॥ 17
- సప్తభాగోచ్చితా జంఘా మేఖలాచార్ధభాగికా ।
భాగేనాంతర పత్రంస్యాద్ భాగేనాండక ముచ్చితం॥ 18
- గ్రీవార్ధ భాగముత్సేధాచ్చిఖరం దశకోచ్చితమ్ ।
ఊర్ధ్వేష్టాంశ విస్తారః స్కంధః కైలాససంజ్ఞితే॥ 19
- అస్మిన్నంతర పత్రేతు సూత్రం దత్వాసుతాడితమ్ ।
త్రిగుణేన లిఖేత్ తేన వేణుకోశం మనోరమమ్॥ 20
- అష్టభూమ్యుచ్చయః శ్రీమాన్ మంజర్యాచ విరాజితః ।
ఉచ్చయశ్వాస్య కర్తవ్యో ద్విగుణశ్రేయమిచ్చతా॥ 21
- కార్యం షడ్భాగికంచాస్య భద్రం భాగార్ధ నిర్గతమ్ ।
పాదైకః సింహకర్ణస్యః సమాప్తిర్నాయకేనచ॥ 22
- కైలాస ఏషకథితో విశేషేణ హరప్రియః॥

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 27 హస్తములు కొలతతో
10 భాగములుచేసి మధ్యగర్భముచేసి మిగిలినది గోడయును అంధ
కారికను చేయవలెను. భద్రము 4 భాగములును, ప్రధానకర్ణములు
2ను 3-3 భాగములు చేయవలెను. జంఘ 7 భాగములు, మేఖల
 $\frac{1}{2}$ భాగము, అంతరపత్రము 1 భాగము, అండకము 1 భాగము
గ్రీవ $\frac{1}{2}$ భాగము, శిఖరం 10 భాగములు, స్కంధముయొక్క విస్తా
రము 6 భాగములు, దీనియొక్క అంతరపత్రమునందు సూత్రమును

బట్టి 3 రెట్లుగల సూత్రముతో వృత్తమును లిఖించవలెను. 8 అంతస్తులు చేసి మంజరియును ఆ మంజరి యొక్క యెత్తు ద్విగుణముగాను చేయవలెను. భద్రముయొక్క విస్తారము 6 భాగములు, భద్రమును $\frac{1}{2}$ భాగము నిర్గమమును సింహకర్ణము 1 భాగమును, చేసిరేని దీనిని కైలాసమేరువని చెప్పుదురు. ఇది శివప్రియమైనది. విశ్వకర్మ ప్రకాశ 6వ అధ్యాయము శ్లో॥ కైలాసో నవభూమికః॥ (86) మఱియు శ్లో॥ చత్వారింశత్తు కైలాసః॥ (101) 9 అంతస్తులును 40 హస్తముల విస్తారమును కలిగియుండవలెను.

8. కైలాసమేరువు 3వ పద్ధతి

అపరాజిత 170వ సూ.

శ్లో॥ మందరస్య తలచ్ఛందే భద్రం ప్రాగ్గీవ భూషితమ్ ।

ద్విక్రమాదూర్ధ్వ శిఖరం పంచభూమ్యా విమానజాః॥ 37

నందిశాలం నందనంచ కర్ణశృంగేషు దాపయేత్ ।

సదాశివ ప్రియశ్చాసౌ కైలాసః సర్వకామదః॥ 38

తా॥ మందరమేరువు యొక్క తలచ్ఛందమున భద్రమును ప్రాగ్గీవముతో సహా రచించవలెను. ఇట్లు వరుసగా 2 రచించవలెను. పైన శిఖరమును కల్పించవలెను. 5 అంతస్తులుగల విమానమును రచించవలెను. నందిశాలము, నందనము, అను పద్ధతితో కర్ణశృంగములను రచించవలెను. దీనిని కైలాసమేరువనియును సదాశివునకు ప్రీయమైనదనియును బ్రతీతి.

9. కైలాసమేరువు 4వ పద్ధతి సాంధారము

సమరాంగణ 63వ అధ్యాయము :

శ్లో॥ ద్విచత్వారింశః కైలాసః॥ (28^వ)

తా॥ కైలాసమేరువునకు 42 హస్తముల విస్తారము కలిగియుండవలెను మిగిలిన యంశములన్నియు మేరువునందు జెప్పబడినట్లు చేయవలెను.

10. కైలాసమేరువు 5వ పద్ధతి లలితము

అపరాజిత 167వ సూ.

శ్లో॥ వేదరామాభి త్రివేదాః షడ్ త్రింశద్భిర్విభాజితే ।

భ్రమైర్విదానాన భ్రమోవా కర్తవ్యః సర్వకామదః॥

27

కర్ణప్రతిరథేచైవ ద్వేద్వేశ్వంగే పంచాండకాః ।

ద్వాదశచోరః శృంగాణి ప్రత్యంగాని తథాప్తచ॥

28

కర్ణ్యాంతిలకాని కుర్యాత్ కైలాసోనామతో భవేత్ ॥ (28½)

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 36 భాగములుచేసి 4-3-4-3-4
 కట్లు భాగములుచేసి భ్రమములు లేకుండగాని భ్రమయుక్తముగా
 గాని చేయవచ్చును. కర్ణమునను, ప్రతిరథమునను, 2-2 శృంగము
 లును 5 అండకములును, ఉరఃశృంగములు 12 ను ప్రత్యంగములు
 8 యును కర్ణికలయందు తిలకములను రచించవలెను. దీనిని కైలాస
 మని చెప్పదురు. (అనుబంధము 5, 6 పటములు చూడుడు)

11. త్రివిష్టప మేరువు లక్షణము

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము :

శ్లో॥ త్రివిష్టప మథబ్రూమః ప్రాసాద మమర ప్రియమ్॥

నేవితం యక్షగంధర్వ సిద్ధవిద్యాభరాదిభిః ।

చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే వింశత్యంశ విభాజితే॥

షడ్భాగ విస్తృతాశాలా స్యాచ్చతుర్భాగ నిర్గమా ।

చతుశ్శతీ కోష్ఠకానాం ద్వాసప్తత్యనికా భవేత్ ॥

ఆశాత్రయ స్థితైర్భద్రైః సార్థమేవం ప్రజాయతే ।

కుర్యాద్ గర్భగృహణ్యష్టా దిక్ష్యష్టా స్వపితానితు॥

కోణేతు షోడశాంశాని తన్మధ్యే చతురోఽంశకాన్ ।

భిత్తిర్ ద్వాదశభిర్భాగైర్గర్భాణా మితినిర్ణయః॥

చతుః షష్టిపదః కార్యో మధ్యే ప్రాసాదనాయకః ।

పదైః షోడశ భిస్తస్య మధ్యే గర్భం ప్రకల్పయేత్ ॥

ద్విభాగవిస్తృతాభితిః కర్తవ్యా తస్య బాహ్యతః ।
 చతుర్దిశం భ్రమంతీ స్యాత్ తస్యాః పంచపదాయతా॥
 వలభీః కారయేత్ తద్వత్ దిగ్భాగేషు చతుర్ధ్వపి ।
 ప్రత్యంగం ద్విపదం కర్ణశాలావలభి కాంతరే॥
 తచ్ఛద్విపద ముద్దిష్టం జలమార్గే పదార్థికే ।
 పదైర్ద్వా దశభిర్దిక్షు చతస్రప్యపి మండపాన్॥
 ప్రాసాదస్య ప్రకుర్వీత కర్మశోభా విభూషితాన్ ।
 మూలప్రాసాద గర్భస్య కుర్యాద్ ద్వార చతుష్టయమ్॥
 విజ్ఞేయం తచ్ఛదిగ్భద్రే సూత్రమార్గానుసారతః ।
 జలాంతరాణి కుర్వీత ప్రత్యంగే పార్శ్వమోరపి॥
 బాహ్యాభిత్తింతు కుర్వీత భాగేనై కేన సంమితామ్ ।
 ఏవం విభజ్య కుర్వీత పురతోముఖ మండపమ్॥
 ఊర్ధ్వమానమథ ద్వంశం తత్రవీరం చతుష్పదమ్ ।
 మధ్యప్రాసాద జంఘాచ తద్వ దేవసముచ్ఛితా॥
 అతః పదైః స్యా ద్విస్తారాద్ ద్విగుణా శిఖరోన్నతిః ।
 తస్యాశ్చ మధ్యే కుర్వీత షోడశాంశం తులోదయమ్॥
 తులోదయస్య మధ్యేద్యే వేదీబంధం సహంచకమ్ ।
 జంఘాచాష్ట పదాకార్యా మధ్యే చాసనపట్టికా॥
 ఏషామంతర పత్రంచ కర్తవ్యం త్రిపదోచ్ఛితమ్ ।
 తులోదయస్యోప రిష్టాత్ ప్రమాణమథ కథ్యతే॥
 చతుష్పదేషు కర్ణేషు కూటం పంచపదోదయమ్ ।
 గ్రీవా పదస్య పాదోనా త్రిభిః పాదైస్తథాండకమ్॥
 చంద్రికా కలశోత్సేధం పాదేనై కేన కల్పయేత్ ।
 ప్రత్యంగే తిలకాస్త్ర్యంశా ఘంటాకలశ సంయుతాః॥
 మధ్యేతు వలభీశ్మంగ మున్నతం సప్తభిః పదైః ।
 ఊర్ధ్వత స్తీలకానాంస్యా దురో మంజరికాదశ॥
 విస్తారేణ పదాన్యూర్ధ్వం భవేద్ ద్వాదశభాగికా ।
 స్కంధః షష్ఠాంశ విస్తారో గ్రీవా పాదోన భాగికా॥

అండకం సార్థభాగేన చంద్రికాభాగ ముచ్చితా ।
 ద్విపదః కలశోచ్చాయ స్తద్వద్వైభీజ పూర్వకమ్॥
 విస్తారో మూలమంజర్యాః కార్యః ఊడశభిః పదైః ।
 ఉచ్చాయః సప్తదశభిః స్కంధో నవపదః స్మృతః॥
 కార్యా సప్తలతోపేతా ప్రశస్తా మూలమంజరీ ।
 గ్రీవాస్య భాగికాభాగ ద్వయమామలసారకమ్॥
 చంద్రికా భాగమేకం స్యాత్ ద్విపదాకలశోచ్చితః ।
 ఉక్తాయామూలమం జర్యః ప్రాక్ ప్రాసాదేషు తాస్వియమ్॥
 కార్యో మహామకరాశ్చ చారుకర్మో పశోభితాః ।
 గాహ్యభిత్తి సమాయుక్తం ప్రాసాదస్య చతుర్ద్విశమ్॥
 మల్లచ్ఛాద్యం ప్రకుర్వీత యథాశోభం విచక్షణః ।
 సర్వతశ్చారు రూపాద్యై ర్విచిత్రైః శుభలక్షణైః॥
 విభూషయేత్ సింహకర్ణైర్మల్లచ్ఛాద్యం మనోహరైః ।
 వలభీత్రయ సంయుక్తం కర్ణకూట చతుష్టయమ్॥
 య కాశోభం విధాతవ్యం ప్రాసాదేఽస్మిన్ త్రివిష్టపే ।
 వాస్తా శతపదేయాని మర్మాణ్యుక్తాని సర్వతః॥
 ఉత్సృజ్యతాని యత్నేన పరికర్మాత్రకారయేత్ ।
 ప్రాసాదంకార యిత్యేన ముక్తరూపం త్రివిష్టపమ్॥
 లభేతేహ యశోరాజ్యం పరత్రా సంత్యమేవచ ।
 కృత్వాత్రివిష్ట పందివ్యం ప్రాసాదం పురభూషణమ్॥
 వసేత్ త్రివిష్ట పేతావద్ యావదాభూత సంప్లవమ్ ।
 తస్యాంతేతు పరే తత్త్వే లయమాప్నోతి మానవఃః

తా॥ దేవతలకు ప్రియమైన త్రివిష్టప మేరుపుయొక్క లక్షణములను చెప్పచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశమును 20 భాగములు చేసి అందుశాల 6 భాగములును, దానియొక్క నిర్గమము 4 భాగములును, ఇట్లు మూడు వైపుల చేయవలెను. 472 కోవములును, భద్రములు 3 దిశలయందును, 1½ భాగము చేయవలెను, 8 దిక్కుల

యందును 8 గర్భగృహములను రచించవలెను. మూలను 16 భాగములును, దానిమధ్య గృహము 4 భాగములు, గోడ 12 భాగములును, ఇట్లు ఒక్కొక్క గర్భగృహమును రచించవలెను. నడుమనున్న ప్రదేశమును 8-8 చొప్పున 64 భాగములు నాయకప్రాసాదమును రచించవలెను. ఆప్రాసాదమునకు మధ్య 4-4 చొప్పున 16 భాగములు గర్భమును, గోడ 2 భా.లును, దానిచుట్టూ నలువైపుల భ్రమంతి 5 భాగములును, తూర్పు మొదలగు నలుదిశలయందు వలభి 5 భాగములును, ప్రత్యంగము 2 భాగములు, కర్ణశాల వలభి యొక్క లోపల రచించవలెను. దానియొక్క విస్తారము 2 భాగములు, జలమార్గము $\frac{1}{2}$ భాగము, నలుదిశలయందు మండపములు 15-15 భాగముల చొప్పున ప్రాసాదమునకు కల్పించవలెను.

ఆ మండపములు చక్కని పనితనముతో నుండవలెను. ప్రధాన ప్రాసాదమునకు నలువైపుల ద్వారములను కల్పించవలెను. ఆ ద్వారములయందు భద్రములను సూత్రముననుసరించియే చేయవలెను. ముందుకు పెంచగూడదు. దాని కిరువైపుల ప్రత్యంగములును జలమార్గములును కలిగియుండవలెను. వెలుపలి గోడ 1 భాగము చేయవలెను. ఇట్లు విభజించి ముందు ముఖమండపమును రచించవలెను. విస్తారమునకు రెట్టింపు ఎత్తును చెప్పచున్నాడు. 40 భాగములుచేసి పీఠము 4 భాగములు, మధ్యప్రాసాదము యొక్క జంఘ 4 భాగములు, తరువాత విస్తారమునకు రెట్టింపుతో శిఖరము యొక్క యెత్తును చేయవలెను. దానియొక్క నడుమ దూలము వఱకు యెత్తు 16 భాగములు, దూలముయొక్క పై భాగమునకు నడుమ వేదబంధము ప్రస్తరముతోగూడ 2 భాగములు, జంఘ 8 భాగములు, దానిమధ్య పీఠపట్టికయును, దీనికి అంతరప్రతమును కలిపి 3 భాగములు, దూలముయొక్క పై భాగమున రచించవలసిన విధమును చెప్పబోవుచున్నాడు.

కర్ణముల యొక్క విస్తారము 4 భాగములు, యెత్తు 5 భాగములు, గ్రీవ 3 భాగము, అండకము 3 భాగములు, చంద్రక కలశము 1 భాగము, ప్రత్యంగమున తిలకములు 3 భాగములు, ఘంటకలశములు కలిగియుండవలెను. మధ్యను వలభియొక్క శిఖరము యెత్తు 7 భాగములు, పైన తిలకములమీద ఉరోమంజరి విస్తారము 10 భాగములు, ఎత్తు 12 భాగములు, స్కంధపట్టము యొక్క విస్తారము 6 భాగములు, గ్రీవ 3 భాగము, అండకము 1 1/2 భాగము, చంద్రక 1 భాగము, కలశము 2 భాగములు, బీజపూరకము అదే మాదిరి. మూలమంజరి యొక్క విస్తారము 16 భాగములు, ఎత్తు 17 భాగములు, స్కంధము 9 భాగములు, మూలమంజరి యందు 7 లతలు రచించవలెను. గ్రీవ 1 భాగము, ఆమలసారకము 2 భాగములు, చంద్రక 1 భాగము, కలశము 2 భాగములు, ఇట్లు మూలమంజరి పూర్వప్రాసాదముల యందు చెప్పబడినట్లు చక్కగా రచించవలెను. గొప్ప మకరరూపములను అందముగా రచించవలెను. ప్రాసాదము యొక్క నలుదిశలను వెలుపలిగోడ రచించవలెను. మల్లచ్ఛాద్యమును చక్కగా రచించవలెను. అంతటను చక్కనిరూపములును, విచిత్రముగాను శుభలక్షణములతోను చేయవలెను.

మల్లచ్ఛాద్యమునకు సింహకర్ణములను అందముగా రచించవలెను. వలభి యనునవి 3 కల్పించవలెను. కర్ణకూటములు 4 చేయవలెను. ఈ ప్రకారముగా త్రివిష్టప మేధువును రచించవలెను. వాస్తువునందలి శతపదము అను భాగముల ప్రకారము చెప్పబడిన మర్మవేధరూపముగు దోషములు లేకుండ మిక్కిలి సుందరముగా చేయవలెను. ఇట్లు త్రిలిష్టపమును జేయించిరేని వారికి కీర్తియును, రాజ్యమును, లభించును. ఇంతేకాక అట్టి మానవుడు పరమేశ్వరుని యందు లీనమగును.

12. త్రివిష్ట పమేరువు 2వ పద్ధతి

అపరాజిత 170వ సూ.

శ్లో॥ మందరస్యచ సంస్థానే తద్రూపేతదవ స్థితే ।

భద్రదేద్యే ఉరు మంజుర్యో విమా నాఃకుముదోద్భవాః ॥ 39

కైలాస వత్కర్ణ శృంగం శిఖరంమందరాత్మకమ్ ।

త్రివిష్టపః ససూభ్యాతః ప్రాసాదః సురవల్లభః ॥ 40

తా॥ మందరమేరువు మొక్క భద్రములయందు 2 ఉరో
మంజురలను 2 చేసి కుముదము మొక్క పద్ధతితో విమానములను
రచించి కర్ణశృంగములను కైలాస మేరువున చేసినట్లును శిఖరము
మందరమేరువువలెను చేసినచో త్రివిష్ట పమేరువగును.

(అనుబంధము 7, 8 పటములు చూడుడు.)

13. పృథివీ జయమేరువు లక్షణము (సాంధారము)

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ ఆభాభి యతే సన్యుక్ ప్రాసాదః పృథివీజయః ।

కిన్నరాసురయక్షా ద్యైర్గందితః సురస త్తమైః ॥

చతురశ్రీ కృతేక్షతే దశభాగ విభాజితే ।

చతుర్భాగాభవేచ్ఛలా । సపాదాంశ వినిర్గతా ॥

కర్ణశృంగ ద్వయంకార్యం ప్రత్యేకం భాగవిస్తృతం ।

పాదోనపద నిష్క్రింతం । సఃవిలాంతర సంయుతం ॥

భాగైశ్చతుర్భిర్గర్భఃస్యాద్ భిత్తికార్యాతుభాగికా ।

భ్రమంతి కాపిభాగేన । బాహ్యభిత్తిశ్చభాగికీ ॥

భాగ ద్వయేనకుక్వీత దిక్ప్రయేస్యచతుష్కికామ్ ।

పురతోమండ పంకుర్యా దుపేంత కర్మశోభయా ॥

ఏవం విభాగానీ సంకల్ప్య యథోద్దేశం విచక్షణః ।

మందర స్వేన కుక్వీత । కర్మశోభాంస మంతతః ॥

ఊర్ధ్వతోయత్ ప్రమాణస్యాత్ తద స్యేహాభిధీయతే ।
 అధస్తాన్నాగ పీఠఃస్యాత్ ప్రమాణేన పదద్వయమ్ ॥
 హీరకం భాగపాదేన! తస్య మధ్యే నివేశయేత్ ।
 విస్తారాద్ ద్విగుణంచోర్ధ్వ మానంభాగార్థ సంయతమ్ ॥
 ఊర్ధ్వ మానస్య మధ్యేస్యాత్ పట్నదాని బర్హణాదయః ।
 వేదీబంధశ్చతన్మధ్యే కర్తవ్యఃసార్థ భాగికః ॥
 తతో హీరకసంయుక్తా జంఘా పదచతుష్టయా ।
 మేఖలాంతర పత్రంచ కార్యంభాగార్థ సంమితమ్ ॥
 భాగ ద్వయేన కర్తవ్యం వేదికా రాజసీతికా ।
 చంద్రావలోకం భాగేన విదధీత విచక్షణః ॥
 కుర్యాత్ పదస్యపాదేన తత్రైవాసన పట్టకమ్ ।
 పదద్వయేన సాంశేన స్తంభమూర్ధ్వం నివేశయేత్ ॥
 అర్థభాగేన కుర్వీత! భరణం స్తంభ శీర్షకే ।
 అర్థభాగేన పట్టంచ చ్ఛాద్యం సార్థ పదాయతమ్ ॥
 వసంత పట్టికా కార్యా తతోభాగార్థ సంమితా ।
 ఊర్ధ్వ మంతరపత్రస్య (కారయేచ్చ యథాక్రమమ్) ॥
 కుర్యాద్ గ్రీవాండ కలశం చంద్రికాభిః సమంబుధః ।
 ఉచ్చాయంకర్ణ శృంగాణాం సార్థభాగం ప్రమాణతః ॥
 స్తంభ సూత్రేణ కర్తవ్యం! నష్ట శృంగం విచక్షణైః ।
 కూటాని పంచకుర్వీత యథావత్ ప్రథమక్షితౌ ॥
 త్రీణి భూమాద్వితీయాయాం! తృతీయా యాంతకూటకమ్ ।
 కుర్యాత్ తుల్య సముచ్చాయ! విస్తారం తచ్చమానతః ॥
 కర్ణేకర్ణేతు కూటాని! భవంత్యేనం పృథజ్జనన ।
 శుకనాసోన్నతిః! కార్యా సార్థ భాగ ద్వయంబుధైః ॥
 స్యాదురోమంజరీ పూర్వా నష్ట శృంగస్య చోపరి ।
 విస్తారాత్ త్రిపదా సాస్యాత్ సార్థ భాగత్ర యోన్నతా ॥

భాగం సపాదం కుర్వీత గ్రీవాం నకలశాండకమ్ ।
 ద్వితీయశృంగ శ్యోర్ధ్వంస్యా దురోమంజరి కాపరా ॥
 విస్తీర్ణా చతురోభాగాన్ కార్యాపంచ పదోచ్ఛ్రితా ।
 సంధావరోహణగ్రీవా చంద్రికాకల శైఃసహ ॥
 ఏతేషాంతు సముచ్చాయః సార్థభాగం విధీయతే ।
 ఉరఃశిఖర కాణ్యష్టా వేవం కుర్యా చ్చతుర్దిశమ్ ॥
 తృతీయ కర్ణ శృంగస్య స్యాదూర్ధ్వం మూలమంజరీ ।
 సాభవేత్ పట్టదోచ్చాయా పద పంచక విస్తృతా ॥
 త్రిపదసంధ విస్తారో ద్విషుస్యాచ్చ తస్యష్టపి ।
 కూటైశ్చ వివిధ న్యామైరలం కుర్వీతమం జరీమ్ ॥
 అర్థ భాగోచ్ఛ్రితాగ్రీవా సార్థాంశ ద్వయ విస్తృతా ।
 అండకస్య సముచ్చాయస్త్రి భాగోనపదం భవేత్ ॥
 కర్పరంచార్థ భాగేన కలశః పదముచ్ఛ్రితః ।
 నవభిః శిఖరైర్యుక్తః కర్తవ్యోఽయం సమంతతః ॥
 వేదీ బంధస్తు సర్వత్ర కర్తవ్యః శతవాస్తువత్ ।
 కుర్యాత్తేన విభాగేన కలశాన విశోభనాన్ ॥
 మంజరీః పద్మ పత్రాగ్ర తుల్యాః సర్వత్ర కారయేత్ ।
 అండకాని భవంత్యత్ర చత్వారింశశ్చ పంచచ ॥
 ఏవం విధం విధత్యేయః ప్రాసాదంపృథివీజయం ।
 పృథ్వీం విజయకృతేత్సాం నిర్జితారిః సపార్థివః ॥
 అన్యోఽపికశ్చిద్దయః కుర్యాద్ వల్లూనాం భక్తిమానితమ్ ।
 సోఽపిసాఖ్యమ వాప్నోతి పశ్చాదంతే పరం పదమ్ ॥

తా॥ యక్ష కిన్నరసురాసురులచే పొగడదగిన పృథివీజయ
 మేరువు యొక్క లక్షణములను చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశ
 మును 10 భాగములుచేసి శాల 4 భాగములు, నిర్గమము 1½ భాగము,
 కర్ణశృంగములు రెండును 1.1 భాగము విస్తారముతోను, నిర్గమము

$\frac{3}{4}$ భాగమును, $\frac{1}{2}$ భాగముచొప్పున జలమార్గముతోను రచించవలెను. గర్భము 4 భాగములు, గోడ 1 భాగము, భ్రమంతిక 1 భాగము, వెలుపలి గోడ 1 భాగము, మతియు మూడువైపుల 2 భాగముల గోడయును, రచించి నలువైపులముందు మండపములను అందముగా రచించవలెను. ఇట్లు విభజించి మందరమేరువునలెనే చక్కగా జేయవలెను. ఎత్తును చెప్పచున్నాడు. క్రింద నాగవీథమును 2 భాగములు చేయవలెను. హీరకము $\frac{1}{4}$ భాగము, మధ్యను, విస్తారమునకంటె రెట్టింపు యెత్తును, లేక $1\frac{1}{2}$ భాగము మధ్యను పక్షము.

1 దానిమధ్య వేదీ బంధము $1\frac{1}{2}$ భాగము, దానిపైన హీరకముతో గూడ జంఘ 4 భాగములు, మేఖల అంతరపత్రము $\frac{1}{2}$ భాగము, వేదిక రాజవీథము. 2 భాగములు, చంద్రావలోకము 1 భాగము, వీథ పట్టకము $\frac{1}{2}$ భాగము, పైన స్తంభము $2\frac{1}{4}$ భాగములు, ఆ స్తంభముపైన భరణము $\frac{1}{2}$ భాగము, పట్టము $\frac{1}{2}$ భాగము, ఛాద్యము $1\frac{1}{2}$ భాగము, వసంత పట్టిక $\frac{1}{2}$ భాగము, దానిపైన అంతరపత్రము $\frac{1}{2}$ భాగము, గ్రీవ, అండకము, కలశము, చంద్రికలతో సమానముగాను, కర్ణశృంగములయొక్క యెత్తు $1\frac{1}{2}$ భాగము. స్తంభ సూత్రముతో సమానముగా రచించవలెను. శిఖరములేకుండ చేసి 5 కూటములను రచించవలెను ఇది మొదటి అంతస్తుయొక్క విధానము. రెండవ అంతస్తున 3 కూటములును, మూడవ అంతస్తున 1 కూటమును, ఎత్తుతో సమానముగా విస్తారముండునట్లు అన్ని కర్ణముల యందును కూటములు 9 రచించవలెను. శుకనాస యెత్తు $2\frac{1}{4}$ భాగములు, శృంగములను రచించకవిడిచిపెట్టినచోట ఉరోమంజరిని కల్పించవలెను. ఉరోమంజరి యొక్క విస్తారము 3 భాగములు, ఎత్తు $3\frac{1}{2}$ భాగములు, గ్రీవ, స్కంధము, కలశము, అండకము, ఇవి $1\frac{1}{4}$ భాగము, రెండవ శృంగముపైన నొకయూరో మంజరి విస్తారము 4 భాగములు, ఎత్తు 5 భాగములు, స్కంధము, అవరోహణము, గ్రీవ,

చంద్రిక, కలశము, ఇవి యన్నియును $1\frac{1}{2}$ భాగము రచించవలెను. ఉరఃశిఖరములు 8. ఇట్లు నలువైపుల రచించవలెను. మూడవ కర్ణ శృంగము యొక్క- పైభాగమున మూలమంజరి విస్తారము 5 భాగములు, ఎత్తు 6 భాగములు, సూ-ంధము యొక్క- విస్తారము 3 భాగములు, ఇట్లు నలువైపుల రచించవలెను. అనేకవిధములైన కూటములతో మంజరిని అలంకారముగా చేయవలెను. గ్రీవ $\frac{1}{2}$ భాగము, విస్తారము $2\frac{1}{2}$ భాగములు, అండకము $2\frac{3}{4}$ భాగములు, తల $\frac{1}{2}$ భాగము, కలము 1 భాగము ఇట్లు 9 శిఖరములతో రచించవలెను. వేదీ బంధము అంతటను శతవాస్తువలెనే చేయవలెను. ఆభాగములతోనే కలశములును, మంజరులును, పద్మ పత్రములయొక్క- చివరలతో సమానముగా అంతటను రచించవలెను. 45 అండకములు రచించవలెను. ఇట్లు పృథివీజయమును మేరువునెవరు రచించుచున్నారో వారు లోకమున జయమును విశ్వర్యమును పొందుటయేకాక అంతమున పరమపదమును పొందుచున్నారు.

14. పృథివీ జయమేరువు 2వ పద్ధతి (సాంధారము)

అపరాజిత 170వ సూ.

శ్లో॥ త్రివిష్ట పచ్య సంస్థానే తద్రూపేతదవస్థితే !

ప్రరథే సర్వతోభద్రం కర్తవ్యంతు నవాండకమ్ ॥ 41

పృథీజయస్తదానామ కర్తవ్యః సర్వకామదః ।

ఏకచ్ఛత్రంధరా రాజ్యం తస్య పృథీవీంచశాసతః ॥ 42

తా॥ త్రివిష్టప మేరువునందు ప్రరథములున్నచోట సర్వతోభద్రములును, 9 అండకములును, రచించినచో పృథివీజయముగను. దీని రచించినవారు లోకమున జయమును పొంది ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యమును చేయుదురు.

(అనుబంధము 9వ పటము చూడుడు)

15. క్షితి భూషణమేరువు లక్షణము (సాంధారము)

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ అతఃపరంప్రవక్ష్యామి ప్రాసాదంక్షీతి భూషణం ।
 అమరైర్వందితంనరైద్ స్తథాచాప్సర సాంగణైః ॥
 చతురశ్రీ కృతేక్షత్రే ద్వాదశాంశ విభాజితే ।
 భద్రదే పంచపదాని స్యుః కోణేశ్చకార్యం పదత్రయమ్ ॥
 గర్భంఘోడశభిర్భాగైస్తస్య కుర్యా ద్విచక్షణః ।
 కర్తవ్యాపద వింశత్యా కందభిత్తిః సమంతతః ॥
 ప్రాసాదస్యాస్య కర్తవ్యా భ్రమణీతు పదద్వయమ్ ।
 పదికా బాహ్యభిత్తిః స్యాద్ ద్విపదోభద్ర నిర్గమః ॥
 జలాంతరంతు భాగస్తు గవాక్షకాః ।
 భద్రదాణాం మధ్యతః పంచ ప్రకాశాః సుమనోరమాః ॥
 బాహ్యోవిందం ప్రకుర్వీత వేదీ జాల విభూషితమ్ ।
 తస్యోపరిష్టాత్ కుర్వీత మాలోచ్చాయం సుశోభనమ్ ॥
 ఊర్ధ్వ మానమథ బ్రూమః ప్రాసాదేక్షీతి భూషణే ।
 ఖశకంతస్య కుర్వీత త్రిపదంపీత సంయుతం ॥
 అస్యోచ్చాయ స్తతః సార్థ (పదాఃస్యాత్) పంచవింశతిః ।
 ఏ తస్మగ్నేతు దశభిః పదైః కార్యస్తులోదయః ॥
 రేఖా పంచదశాంశా స్యాత్ సకంఠ శీర్షం పదార్థకమ్ ।
 వేదీ బంధస్తు కర్తవ్యః సార్థ భాగద్వయంబుధైః ॥
 జంఘా షడ్భాగి కోచ్చాయా భాగాధేనాసనః శుభః ।
 మేఖలాం తరపత్రంచ పదే నై కేనకారయేత్ ॥
 కార్యాచతుష్కికా సంచ విస్తారాత్రిపదోచ్చితా ।
 తమార్ధ్వతః క్రమఃకార్యో ద్విపదోఽన్యోఽధికం పదమ్ ॥
 భూమయః పంచ కర్తవ్యా న్యూనాస్తాశ్చ యథోత్తరమ్ ।
 ప్రథమాభూమికా కార్యా సార్థ భాగత్రయంబుధైః ॥
 (ద్వి భాగస్తు గవాక్షః?) ॥
 ససాదాస్తు త్రయోభాగా ద్వితీయా సముదాహృతా ।
 తృతీయాత్రి పదాకార్యా పాదోనత్రి పదా పరా ॥

భాగ ద్వయేనసార్ధేన పంచమీ భూమి విష్యతే ।
 పాదహీన పదంగ్గీవా నపాద పద మండకమ్ ॥
 చంద్రికా భాగమేకం స్యాత్ పద్మ పత్రనిభాశుభా ।
 త్రిపదం కలశం విద్యాన్మాతులుంగ సమన్వితమ్ ॥
 ద్రావిడం నాగరంవాపి వారాటం వాస్తుశోభనం ।
 యదేకం వాంఛితంకర్తుః తద్రూపంతం ప్రకల్పయేత్ ॥
 నానాప్రకారైః స్తంభైశ్చ నానాభూషణ భూషితైః ।
 కలశైః పద్మ పత్రైశ్చ హీరకేశ్చోపశోభితమ్ ॥
 కృత్రిమగ్రా సయుక్తాభి శ్చంద్రశాలాభి రన్వితం ।
 మకరగ్రా స సంయుక్తై స్తోగణైర్లక్షణా నివృతైః ॥
 కోణాత్ కోష్ఠేర్విచిత్రైశ్చ రూపైశ్చిత్రైశ్చ శోభితమ్ ।
 కర్మ రమ్యం ప్రకుర్వీత యథావద్ విత్తవిస్తృతమ్ ॥
 గుణవాన్ నృపతిర్య ద్వాద్ భూషయిత్వాఖిలం మహీం ।
 క్షీతిం విభూషయత్యేవం ప్రాసాదః క్షీతిభూషణః ॥
 ద్రవ్యేషు రేణుసంఖ్యాయా సుధాయామ వియావతీ ।
 తావద్యుగ సహస్రాణి కర్తా శివ పదే వనేత్ ॥

తా॥ అప్పరోంగనలచేతను దేవతలచేతను స్తుతింపబడుచున్న
 క్షీతిభూషణ మేరువు యొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర
 ప్రదేశమును 12 భాగములుచేసి భద్రము 5 భాగములు, కోణము
 3 భాగములు, గర్భము 4.4. చొప్పున 16 భాగములు, దానిచుట్టును
 కందము అనుగోడ 1 భాగము, భ్రమణి 2 భాగములు, వెలుపలిగోడ
 1 భాగమును, భద్రముయొక్క నిర్గమము 2 భాగములు, జల
 మార్గము $\frac{3}{4}$ భాగము, గవాక్షులు భద్రములకు మధ్యనుండి 5
 చక్కగాచేసి వెలుపల అవిందమును రచించవలెను. వేదియును
 జాలకములును కలిగి యుండవలెను. దానిపైన తోరణమును సుందర
 ముగా నిర్మించవలెను. ఎత్తును చెప్పుచున్నాడు. వీతముతో సహ

ఖరమును 3 భాగములు చేయవలెను. మొత్తము యెత్తు $25\frac{1}{2}$ భాగములు, ఇంసులో మధ్య 10 భాగములు దూలముయొక్కపై భాగమువఱకు. రేఖ 15 భాగములు, స్కంధము యొక్క తల $\frac{1}{2}$ భాగము, వేదీ బంధము $2\frac{1}{2}$ భాగములు, జంఘ 6 భాగములు, దాని యొక్క వీరము $\frac{1}{2}$ భాగము, మేఖల అంతరపత్రము కలసి 1 భాగము, ఇట్లు నాలుగు స్తంభములను గచించవలెను. విస్తారము 5 భాగములు, ఎత్తు 3 భాగములు కలిగియుండవలెను. ఆపైన కప్పు 2 భాగములు, ఆ కప్పుపైన వీరము 1 భాగము, ఇట్లు 5 అంతస్తులు చేయవలెను. ఒక్కొక్క అంతస్తునకు $\frac{1}{4}$ భాగము తగ్గించుచుండవలెను. మొదటి అంతస్తు $3\frac{1}{2}$ భాగములు, రెండవ అంతస్తు $3\frac{1}{4}$ భాగములు, మూడవ అంతస్తు 3 భాగములు, నాలుగవ అంతస్తు $2\frac{3}{4}$ భాగములు, అయిదవ అంతస్తు $2\frac{1}{2}$ భాగములు, గ్రీవ $\frac{3}{4}$ భాగము, అండకము $1\frac{1}{4}$ భాగము, చంద్రిక 1 భాగము పద్మ పత్రముతో సమానముగా నుండవలెను, కలశము 3 భాగములు, మాదీ ఫలమువలె నుండవలెను. ద్రావిడము గాని, నాగరముగాని, వరాటముగాని, మఱియే పద్ధతియైనను యజమానుని కోరిక ప్రకారము చేయవచ్చును. స్తంభములనేక విధములు గాను, అలంకారములనేక విధములుగాను, చేయవచ్చును. కలశములు, పద్మ పత్రములు, హీరములు, కృత్రిమ గ్రాసములుగా రచింపబడిన చంద్ర శాలలు, మకరముల నోటినుండి వెలువడినట్లు తోరణములు, మూలలయందు శాలలు, విచిత్రరూపములు, మొదలగు వానితో సౌందర్యముగా రచించినట్లయిన క్షితిభూషణ మేరువగును. దీనిని నిర్మించినవారు అనేకయుగములు శివసాన్నిధ్యమున నుందురు.

16. క్షితి భూషణమేరువు 2వ పద్ధతి (సాంధారము)

అపరాజిత 170వ సూ.

శ్లో॥ ఛందేఽష్టథా విభక్తేచ భిత్తిగర్భ భ్రమంతికాః ।

ద్విభాగశ్చ భవేత్కర్ణో భద్రం భాగచతుష్టయమ్ ॥

నిర్గతంచార్థ భాగేన కర్ణేస్యాదుద కాంతరమ్ ।

కర్ణేచనందికా కార్యా శిఖరంవై విమానజమ్ ॥

44

పంచాండకంభ వేచ్ఛంగం ఘంటాకలశ భూషితమ్ ।

సింహ కర్ణాత్మకం భద్రం పృథ్వీభూషణ సంజ్ఞకః ॥

45

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 8 భాగములుచేసి గోడ, గర్భము భ్రమంతిక, అనునవి కల్పించవలెను అనగా గర్భము 4 భాగములు, చుట్టూ గోడ 1 భాగము, భ్రమంతిక 1 భాగము భద్రము 4 భాగములు, కర్ణము 2 భాగములు, భద్రమునకు నిర్గమము $\frac{1}{2}$ భాగము, కర్ణమున జలమార్గమున రచించవలెను. మఱియు కర్ణమున నందిని రచించవలెను. శిఖరము విమాన పద్ధతితో రచించవలెను. శిఖరము నకు 5 అండకములును, ఘంట, కలశము, అనువానిని రచించవలెను. భద్రమునందు సింహకర్ణములను రచించవలెను దీనిని క్షితి భూషణ మందురు.

17. సర్వతో భద్రమేరువు లక్షణము

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ సంస్థానం సర్వతోభద్ర స్యాధునా పరికీర్త్యతే ।

చతురశ్రీ కృతంక్షేత్రం విభజేద్ దశభిఃపదైః ॥

తత్రగర్భభ వేత్తావత్ యావత్ స్యాద్ బ్రహ్మణః పదమ్ ।

గర్భగేహాద్ భ్రమంతీచ! భిత్తిశ్చేతి పదంపదమ్ ॥

భాగపటేన భద్రదంస్యాత్ సార్థభాగ వినిర్గతమ్ ।

కర్ణం ద్విభాగికం కుర్యాత్ జలమార్గ సమన్వితమ్ ॥

పదపాదస్య పాదేన విస్తారోజల వర్తనః ।

యత్రైకమేవ భద్రదంస్యా! చ్చారుస్తం భైరలంకృతమ్ ॥

సంమోద దంస్యాత్ తద్ వస్తు ధనధాన్య సుఖావహమ్ ।

చతుర్భి ర్విస్తృతం భాగైః సార్థభాగ వినిర్గతమ్ ॥

భద్రస్యైవాగ్రతో భద్రం తచ్చ బాహ్యాయదరం విదుః ।

విస్తారాద్ ద్విగుణశ్చాస్య సముచ్చాయః ప్రకీర్తితః ॥
 కుంభ కంభాగికం కుర్యాద్ భాగార్ధేనమ సూరకమ్ ।
 భాగపాదేన కుర్వీత తతశ్చాంతర పత్రకమ్ ॥
 మేఖలాయాః సముచ్చాయ మర్థభాగేన కారయేత్ ।
 చతుర్భాగోన్న తాజంఘ్రా త్రాసకింకిణి కాన్వితా ॥
 పదంపాద విహీనంస్యాత్ శీర్ష స్థానేషు హీరకమ్ ।
 మేఖలాంతర పత్రంచ పదార్ధేన సముచ్చితమ్ ॥
 త్రిభాగ వినతంకుర్యాత్ భాగే చంద్రావలోకనమ్ ।
 ఊర్ధ్వ మాసనపట్టస్య స్తంభంకుర్యాత్ పదద్వయమ్ ॥
 హీరగ్రహణ శీర్షంచ పాదేనై కేన కారయేత్ ।
 భాగేనై కేన కుర్వీత పట్టపిండం విచక్షణః ॥
 ద్వి పదంఛాద్య విస్తారం తదర్ధేన సమున్నతమ్ ॥
 జతరంబాహ్యానీ మాచ భిత్తయశ్చాంధ కారికా ।
 జంఘో తేన్ధశ్చ కర్ణశ్చ మంధరస్య యథా భవేత్ ।
 కోణేషు రథికాః కార్యాః కలశాంతాః పదత్రయమ్ ॥
 ద్వితీయా ద్విపదోచ్చాయా రథికాపరికీర్తితా ।
 ఉచ్చాయః సింహకర్ణస్య ప్రథమస్య పదత్రయమ్ ॥
 పద ద్వయం ద్వితీయస్య తత ఏవ సమున్నతిః ।
 శృంగణాంస్యాన్మిథఃక్షేపో భాగంప యథోత్తరమ్ ॥
 భాగాన్ సపోచ్చింత కుర్యా చ్చిఖరం విస్తృతంతు పటో ।
 అర్థభాగోచ్చితా శ్రీవాన్యాదేకం భాగ మండకమ్ ॥
 చం దికార్థ పదేనస్యాత్ సార్థంతు కలశః పదమ్ ।
 మంశరీః పద్మపతాకే తుల్యాః సర్వత్రకారయేత్ ॥
 అథస్తాద్ భగవతీతంతు వాస్తుపాదేన శోభనమ్ ।
 యః కుర్వాత్ సర్వతోభద్రం సర్వలక్షణ సంయుతమ్ ॥
 జను శ్రీరామశే తస్య లభశే పరమంపదమ్ ॥

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి మధ్య గర్భము 4 భాగములు, గోడ 1 భాగము, భ్రమంతి 1 భాగము, వెలుపలిగోడ 1 భాగము చేయవలెను. భద్రము 6 భాగములు, నిర్గమము $1\frac{1}{2}$ భాగము, కర్ణము 2 భాగములు, జలమార్గముతో కూడ నుండవలెను. జలమార్గము $\frac{1}{4}$ భాగము చేయవలెను. భద్రము చక్కని స్తంభములతో నలంకారముగా చేయవలెను. భద్రము ముందు పైన భద్రముయొక్క విస్తారము 4 భాగములు, దానిని వెలుపలి గర్భముగా దెలిసికొనవలెను. దానియొక్క విస్తారమునకు రెట్టింపుగా యెత్తును చేయవలెను. కుంభము 1 భాగము, మసూరకము $\frac{1}{2}$ భాగము, అంతరపత్రము $\frac{1}{4}$ భాగము, మేఖల $\frac{1}{2}$ భాగము, జంఘ 4 భాగములు, కదలునట్టి మువ్వలతో నుండవలెను. హీరకము $\frac{3}{4}$ భాగము, మేఖల అంతరపత్రము $\frac{1}{2}$ భాగము, వంపు 3 భాగములు, చంద్రావలోకనము 1 భాగము, ఆసనపట్టము యొక్క పైన స్తంభము 2 భాగములు, హీరగ్రహణ శీర్షము 1 భాగము, పట్టము 1 భాగము, ఛాద్యముయొక్క విస్తారము 2 భాగములు, అందులో సగము యెత్తును చేయవలెను. గర్భముయొక్క వెలుపల గోడలును అంధకారిక యును రచించవలెను. జంఘయొక్క యెత్తు కర్ణములు మందరమువలె చేయవలెను. మూలలయందు రథికలను రచించవలెను. ఆరథికలు కలశముతో సహా 3 భాగములుండవలెను. ఆపైన రథికలు యెత్తు కలశములతో కూడ 2 భాగములు, మొదటి సింహకర్ణము యొక్క యెత్తు 3 భాగములు, రెండవ సింహకర్ణము యొక్క యెత్తు 2 భాగములు, శృంగములు లేకున్నప్పుడు దానిక్షేపము 1 భాగము, ఆపైన శిఖరము 7 భాగములు, శిఖరముయొక్క విస్తారము 6 భాగములు, గ్రీవ $\frac{1}{2}$ భాగము, యెత్తు. అండకము 1 భాగము, చంద్రిక $\frac{1}{2}$ భాగము, కలశము $1\frac{1}{2}$ భాగము, పద్మపత్రము యొక్క పై భాగముతో సమానముగానంతటను మంజులను రచించవలెను. దానికి

దిగువభద్ర పీఠమును వాస్తు భాగములప్రకారము చక్కగా జేయవలెను. ఈ సర్వతో భద్రమును 5 అంతస్తులతోను సమస్తమైన శుభలక్షణములతో నిర్మించినవారు జయశ్రీని పొందుటయేకాక భగవత్ సాన్నిధ్యము లభించును.

విశ్వకర్మ ప్రక శ్లో 6.

శ్లో॥ షోడశామ్రుక సంయుక్తో నానాకూప సమన్వితః ॥ 88

అనేక శిఖర స్తద్వత్ సర్వతోభద్ర ఉచ్యతే ।

చంద్రశాలా సమోకేతో విజ్ఞేయః పంచభూమికః ॥ 89

త్రింశ ద్భిర్నందనః ప్రోకుః సర్వతోభద్ర కస్తథా ॥ 101

18. సర్వతో భద్రమేరువు 2వ పద్ధతి

అపరాజిత 170వ సూ.

శ్లో॥ పృథ్వీ భూషణ సంస్థానే తద్రూపేత దవస్థితే ।

ఉరఃశృంగంతతో భద్రదే కర్తవ్యంచ విమానజమ్ ॥ 46

రథోద్గమస్తదగ్రేచ స్వరూపోలక్షణాన్వితః ।

సర్వతోభద్రనా మాసౌ సర్వకల్యాణ కారకః ॥ 47

తా॥ పృథ్వీ భూషణ మేరువునందు భద్రమునందు ఉరః శృంగమును రచించి విమానమును చేయవలెను. ఆపైన రథములను లక్షణముక్తముగా నిర్మించినచో సర్వతోభద్ర మేరువుగను. ఇది సమ స కల్యాణములను కలిగించును.

19. సర్వతోభద్ర మేరువు 3వ పద్ధతి

సమరాంగణ 55వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ ఇదానిం సర్వతోభద్రః ప్రాసాదః పరికీర్త్యతే ॥ 23

సన్యాత్ సుశ్రింశ తింహస్తాన్ పరమఃపరిమాణతః ।

జతరంగాహ్వ కీమూచా భిత్తయో హ్యంధకారికాః ॥ 24

జంఘో శ్చేవశ్చ కర్ణాచ యథామేరోస్తథాస్మృతాః ।

తన్నైవ భద్రనిస్తారైః కార్యోభాగార్థ నిర్గతః ॥ 25

- రథికై కా చతుర్భాగా తతఃసార్థ ద్విభాగికా ।
తాసాం పరస్పరంజ్ఞేయో భాగభాగం విధీయతే ॥ 26
- షడ్భాగాద్ విస్తృతం కార్యం శిఖరం సప్తమోచ్ఛితమ్ ।
షడ్భిర్ద శభిర్భాగేః స్యాన్మూలజా స్కంధ విస్తృతిః ॥ 27
- గ్రీవార్థ భాగముత్సేధా దండకం భాగముచ్ఛితమ్ ।
మూలసూత్రాను సారేణ చేచ్ఛదః సంయుజ్యతే తథా ॥ 28
- అస్య రేఖాతథా కార్యా సర్వశ్రేయః ప్రసాధనీ ।
మేరోరస్యచ శృంగాణి సింహకర్ణై ర్విభూష యేత్ ॥ 29
- మంజరీం పద్మకోశాగ్ర తుల్యాంసర్వత్రకార యేత్ ।
జయంలక్ష్మీయశః కీర్తిం సర్వాణీష్ట ఫలానిచ ॥ 30
- కరోతి సర్వతో భద్రం సర్వతోభద్రకః ॥ కృతః ॥

తా॥ విస్తారము 26 హస్తములు, గ ర్భ ము, వెలుపలి ప్రదేశము, గోడలు, అంధకారికులు, జంఘ, కర్ణములు, అన్నియును మేరువువలెనే చేయవలెను. భద్రముకూడ అటులనే చేసి దాని యొక్క నిర్గమము $\frac{1}{2}$ భాగము చేయవలెను. మొదటి రథిక 4 భాగములును, రెండవ రథిక $2\frac{1}{2}$ భాగములు, తరువాత రథికలు 1.1 భాగము మాత్రమే చేయవలెను. శిఖరముయొక్క విస్తారము 6 భాగములు, ఎత్తు 7 భాగములు, మూలమంజరి యొక్క విస్తారము 10 భాగములును, ఎత్తు 11 భాగములును చేయవలెను. స్కంధము యొక్క విస్తారము 6 భాగములు చేయవలెను. ప్రధాన సూత్రము ననుసరించి భాగములు చేయవలెను. రేఖను మూలసూత్ర ప్రకారము చేయవలెను. ఈ మేరువు యొక్క శిఖరములు సింహకర్ణములతో నుండవలెను. పద్మకోశము యొక్క చివరతో సమానముగా అన్ని మంజులను రచించవలెను. ఇట్లు రచించినవారికి జయమును, లక్ష్మీయును, యశస్సును, కీర్తియును, సమస్తమైన కోరికలు ఫలించుటయును, కలుగును.

సమరాంగణ 63వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ పంచభూః సర్వతో భద్రో భద్రశాలా విభూషితః |

అనేక శిఖరాకీర్ణః కర్తవ్యః ప్రచురాండకః ||

హస్తాంస్తునందన స్త్రింశత్ సర్వతో భద్ర ఏవచ ||

8

సమరాం. 63 అ. 0 శ్లో॥

తా॥ అయిదంతస్తులును భద్రశాలయను అనేక శిఖరములును
అండకములతో ప్రకాశించునది సర్వతో భద్రము.

20. విమానమేరువు లక్షణము

సమరాంగణ 67వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ బ్రూమోవిమాన సంజ్ఞస్య ప్రాసాదస్యాథ లక్షణమ్ |

గణగంధర్వజుష్టస్య వల్లభస్య దివస్పతేః ||

చతురశ్రీ కృతేక్షత్రే శతధాప విభాజితే ||

విమానం విభజేత్ ప్రాజ్ఞః | శ్రేయః పుష్టిసుఖావహమ్ |

భద్రైశ్చతుర్భిస్తం కుర్యాత్ | కర్ణప్రాగ్గీవ కైస్తథా ||

విస్తారార్థంభవే ద్గర్భో | యచ్ఛేషంతే నభిత్తయః |

త్రింశదాస్తో మతోజ్యేష్ఠా | మధ్యమఃపంచ వింశతిః ||

కనీయాంస్తు విధాతవ్యాః షోడశోఽప్రేక వింశతిః |

జాతి శుద్ధోభవేదేకో మంజరీ భిస్తథాపరః ||

మిశ్రకచ్చ విమానస్య | త్రైవిధ్యమితి కీర్తితమ్ |

జ్యేష్ఠోమిశ్రక నిర్మాణే సర్వః కైలాస వద్భవేత్ ||

మధ్యమో జాతి శుద్ధస్తు | మంజరీభిర్వి వర్జితః |

కనీయాంశ్చ విధాతవ్యో మంజరీ భిరలంకృతః ||

కర్ణప్రాగ్గీవ విస్తారః కర్తవ్యో భాగసమ్మితః |

భాగార్థంక్షోభణా కార్యా యచ్ఛేషం తచ్చ కర్ణవత్ ||

భాగస్యాధేన కుర్వీత తస్మాద్ భద్రస్య నిర్గమమ్ |

మిశ్రకస్య చతుర్భాగః ప్రాగ్గీవో విస్తరేణతు ||

మూలసూత్రానుసారేణ పార్శ్వయోః పదికారణాః ।
 ఊర్ధ్వమానం విమానస్య యథావదథ కధ్యతే ॥
 ద్విపదం పీఠమాఖ్యాతం కిన్నరైరుప శోభితమ్ ।
 సంధంయావచ్చ భాగానాం ద్వావింశ తిరుదాహృతా ॥
 వేదీ బంధస్తు కర్తవ్యః సార్థభాగ ద్వయంభవేత్ ।
 చతుర్భాగోఽత్ర... ఛాద్యా భాగార్థేన స కిన్నరా ॥
 మేఖలాంతర పత్రంచ పదమేకం సమున్నతమ్ ।
 రూపాణి జంఘాగాత్రేస్యః వ్యోమచారిణామ్ ॥
 రథకేస్తరమే కాతస్య మధ్యే (స్యా) నృకర గ్రాసభూషితాః ।
 మల్లికా తోరణైశ్చారు ఘంటాచామర కిన్నరైః ॥
 ఊర్ధ్వం తులాప్రమాణస్య చతుర్భామం ప్రథమతః ।
 జంఘాద్య భూమికాయాంతు చతుర్భాగ సమున్నతా ॥
 సార్థ త్రిభాగాత్త్య పరావిస్తారా సార్థభాగీకీ సంక్షేపః ।
 ప్రథమతోఽస్యాః కలశాంతే పదంభవేత్ ॥
 తృతీయా త్రిపదాకార్యా సపాదపద విస్తృతా ।
 పదార్థేనతు సంక్షేప స్తస్యాః కార్యోవిచక్షణైః ॥
 చతుర్థీ త్రిపదాకార్యా భూమిర్మేఖల లయాసహ ।
 లలితామంజరీభిశ్చ నీలోత్పలదలాకృతిః ॥
 నీమ్నః పంచగుణం సూత్రం శేఖాంతం తత్ర వర్తయేత్ ।
 వ్యాస హవసమ మాత్రా ప్రవేశః ప్రథమాభవః ॥
 తతోఽర్థ వృద్ధి వృద్ధౌద్వా వన్యస్తుర్యస్తు తత్సమః ।
 పదార్థం వేదికోత్సేధాద్ విస్తారాత్ పంచభాగీకీ ॥
 గ్రీవాపదోన భాగంస్యాత్ సపాదంభాగ మండకమ్ ।
 కంకతీ ఫలరూపంచ మందారకుసు మాకృతిః ॥
 చంద్రికా గ్రీవయా తుల్యా కలశోద్విపదోన్నతః ।
 విమానంఛంద కం కుర్యాత్ సర్వలక్షణ సంయుతమ్ ।

అశ్వమేధ ప్రధానైగ్య దిష్టైః క్రతుశతైర్భవేత్ ।

తదేకేన విమానేన ఫలమాప్నోతిమానవః ॥

తా॥ విమానమేరువు యొక్క లక్షణమును చెప్పచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశమును 10.10 భాగములుచేసి నాలుగు భద్రములును కర్ణములును ప్రాగ్గీర్వాములును చేయవలెను. విస్తారములో నగము గర్భమును, మిగిలినది గోడయును. ఉత్తమము 30 భాగములు, మధ్యమము 25 భాగములు, అధమము 16. మొదలు 21 వఱకు, జాతిశుద్ధముగా నిర్మించుట మొదటిపద్ధతి. మంజరులతో రచించుట రెండవ పద్ధతి. విమానమునందు రెండు విధములైన పనులను కలుపుట మూడవపద్ధతి. మిశ్రజాతి యందును కైలాస మేరువు యొక్క లక్షణములతో రచించుట మొదటి తరగతి. ఒక్కటే జాతిపనిచేసి మంజరి లేకుండనేని మధ్యమతరగతి. మంజరితో అలంకారముగా జేయుట అధమ తరగతి. కర్ణప్రాగ్గీర్వాముల విస్తారము 1 భాగము, క్షోభణ $\frac{1}{2}$ భాగము, మిగిలినది కర్ణమువలె రచించవలెను. భద్రముయొక్క నిర్ణయము $\frac{1}{2}$ భాగము, మిశ్రజాతి ప్రాసాదమునందు ప్రాగ్గీర్వాము యొక్క విస్తారము 4 భాగములు, ప్రధానసూత్రము ననుసరించి యిరువైపుల రథములు 1.1 భాగము, ఎత్తును చెప్పచున్నాడు. అధిష్ఠానము 2 భాగములు కిన్నరగణముతో నుండవలెను. స్కంధము ... భాగములు, మొత్తము 22 భాగములు, వేడి బంధము $2\frac{1}{2}$ భాగములు, మొదటి జంఘ 4 భాగములు, $\frac{1}{2}$ భాగము కిన్నరులతో నుండవలెను. మేఖల అంతరపత్రము 1 భాగము, ఆస్తంభమునందు గగనచరులును రథికులును ఉండవలెను. స్తంభము యొక్క నమము 1 భాగము మకరములచే మ్రొంగబడినట్లుండవలెను. మల్లెపూవుల యొక్క దండలును సుందరమైన ఘంటలును చామరములు ధరించిన కిన్నరులును దూలముయొక్క పై భాగము వఱకు నాలుగు అంతస్తులును కల్పించవలెను. మొదటి జంఘ 4 భాగములు

యెత్తు. రెండవ జంఘ విస్తారము $1\frac{1}{2}$ భాగము మొదటినుండి చివరకు తగ్గుచు కలశముయొక్క చివర 1 భాగముండవలెను. ఎత్తు $3\frac{1}{2}$ భాగములు, మూడవ జంఘ విస్తారము $1\frac{1}{4}$ భాగము, అదియును వరుసగా తగ్గుచు చివర $\frac{1}{2}$ భాగముండవలెను, ఎత్తు 3 భాగములు, నాలుగవ జంఘ యెత్తు 3 భాగములు అంతస్తు మేఖలతో సహితము. చక్కని మంజరులును. ఆ మంజరులు నీలోత్పలదలములవలె నుండవలెను. విస్తారమునకు 5 రెట్లుగల సూత్రములతో రేఖయొక్క పై భాగమున గుండ్రముగా జేయవలెను. వ్యాసముయొక్క సమానముతో మొదటి అంతస్తును చేయవలెను. రెండవ అంతస్తున అర్థ భాగమువృద్ధి చేయవలెను. మూడవ అంతస్తున ఇంకొక అర్థ భాగమువృద్ధి చేయవలెను. నాలుగవ అంతస్తు సమముగా నుండవలెను. వేదిక $\frac{1}{2}$ భాగము, విస్తారము 5 భాగములు, గ్రీవ $\frac{3}{4}$ భాగము, అండకము $1\frac{1}{4}$ భాగము, కంకటిఫలమువలె నుండవలెను. మందార పుష్పమువలెను రచించవలెను చంద్రిక గ్రీవతో సమానముగా నుండవలెను. కలశము 2 భాగములు, ఈ విమాన మేరువును లక్షణ యుక్తముగా రచించిరేని అశ్వమేధములు నూరు చేసిన ఫలమును దీనివలన పొందుదురు. అధిష్ఠానముపైన 22 భాగములుండవలెను.

(అనుబంధము 11వ పటము చూడుడు)

21. విమానమేరువు 2వ పద్ధతి

సమరాంగణ రీవ అభ్యాయము.

శ్లో॥ చతురశ్రీ కృతేష్ట్రే విభాగ శతభాజితే ॥ 31

విమానం విభజేత్ ప్రాజ్ఞః శ్రీయఃపుష్టి సుఖావహమ్ ।

భద్రైశ్చతుర్విస్తత్ కుర్యాత్ కర్ణప్రాగ్గీవ కైస్తథా ॥ 32

పంచభూమి ర్భవత్యేష యదివాత్రి విభాభవేత్ ।

హస్తాస్త్రింశ ద్భవేజ్యేష్ఠో మధ్యమఃపంచ వింశతిః ॥ 33

స్యాదేక వింశతిర్నస్తాత్ కనీయాన్ షోడ శాధవా ।

జాతి శుద్ధోభవేదేకో మంజర్యా వై పరోభవేత్ ॥ 34

- మిశ్రకోమిశ్రో విమానానా మితిసంఖ్యాత్రిధోదితా ।
 జ్యేష్ఠోమిశ్రక నిర్మాణః సచక్రైలాస భద్రకృత్ ॥ 35
- మధ్యమోజాతి శుద్ధఃస్యాత్ కసీయాన్ మంజరీయుతః ।
 పంచభాగయుతం భద్రం విస్తారేణ ప్రకీర్తితమ్ ॥ 36
- కర్ణప్రాగ్గ్రీవ విస్తారః కర్తవ్యో భాగసమ్మితః ।
 భాగార్థం క్షోభణేకార్యం తలిపంతు జలాంతరమ్ ॥ 37
- గుప్తకర్ణంతు కర్తవ్యం యదిచ్ఛేల్లక్షణా నివృతమ్ ।
 తస్మాద్ భద్రస్య నిష్కాశం భాగేనై కేన కారయేత్ ॥ 38
- మిశ్రకస్య చతుర్భాగం భద్రంకుర్యా ద్విచక్షణః ।
 పంచభాగోచ్చితా జంఘా ఖరపిండిక యాసహ ॥ 39
- ద్విభాగారథికా కార్యా భూమిఃస్యాచ్ఛతురంశకా ।
 ద్వితీయార్థాంశపీనాచ తృతీయా భూమిరిష్యతే ॥ 40
- చతుర్థీతుత్రి భిర్భాగై రర్థపీనాతుపంచమీ ।
 ఉదయోభూమికాయా యః కూటం కుర్యాత్ తదర్థతః ॥ 41
- అర్ధేనకుంభికాం కుర్యా దుచ్ఛాలక సమన్వితామ్ ।
 ఊర్ధ్వ భూమిస్తు పంచమ్యా వేదికాభాగముచ్చితా ॥ 42
- ఘంటాపద్మాగ విస్తారా కార్యాభాగ ద్వయోచ్చితా ।
 ఘంటోత్సేధం త్రిభిర్భాగై ర్విభజేత్ తదనంతరమ్ ॥ 43
- భాగికాని ప్రకుర్వీత కంఠశీర్షాండ కానిచ ।
 భాగం కంఠప్రదేశఃస్యా వండకానాం సముచ్చితః ॥ 44
- ఘంటార్ధేన విధాతవ్యా ద్విభాగాకలశోచ్చితః ।
 సూరసేనాదికం సర్వం కర్తవ్యం పూర్వవత్ తథా ॥ 45
- భద్రంమనోరమై శ్నేహా సింహకర్ణే ర్విభాషయేత్ ।
 పంచవ్యాసేన సూత్రేణ పద్మకోశం సమాలిఖేత్ ॥ 46
- లతా దయోభవేదేషాం లతాభిస్తు ప్రకల్పయేత్ ।
 మిశ్రకోమిశ్ర తై రంగైః శుద్ధఃస్యాద్ భూమికా నివృతః ॥ 47

తా॥ మొదటి పద్ధతికిని దీనికిని అన్నియును సమమేకాని స్తంభములు మాత్రము మొదటి అంతస్తున 5 భాగములును, ఖరముతోసహా యుండవలెననియు, రథిక 2 భాగములు, రెండవ అంతస్తు 4 భాగములు, మూడవ అంతస్తు $3\frac{1}{2}$ భాగములు, తరువాత అంతస్తు 3 భాగములు, ఐదవ అంతస్తు $2\frac{1}{2}$ భాగములు, అంతస్తుయొక్క యెత్తులో సగముకూటము చేయవలెను. కుంభము సగము ఉచ్చాలకముతో గూడ రచించవలెను. ఐదవ అంతస్తుపైన వేదిక 1 భాగము, ఘంటయొక్క విస్తారము 6 భాగములు, ఎత్తు 2 భాగములు, ఘంటయొక్క యెత్తును 3 భాగములుచేసి తరువాత అందు కంతము, 1 భాగము దండికతో సమానముగా నుండవలెను. కలశము 2 భాగములు చేయవలెను. భద్రమునందు సింహకర్ణములను చక్కగా రచించవలెను. 5 రెట్లుగల సూత్రముతో పద్మకోశమును రచించవలెను. శిఖరములు మొదలైనవి రచించవలెను.

సమరాంగణ రీతివ అధ్యాయము.

శ్లో॥ అనేక శిఖరశ్చిద్ర శ్చతుర్ద్వారో మహోచ్చ్రీతిః ।

విమానచ్ఛందక స్వప్త భూమికః పరికీర్తితః ॥

తా॥ నాలుగుద్వారములును 8 అంతస్తులును అనేక శిఖరములును కలిగినది. విమానమేరువగను.

22. విమానమేరువు 3వ పద్ధతి

అపరాజిత 170వ సూ.

శ్లో॥ దశధాచతలచ్ఛందః సాంధారఃపూర్వ విస్తరః ।

ద్విభాగశ్చ భవేత్కర్ణః కర్ణికాచైక భాగికా ॥ 48

ఏకభాగః ప్రతిరథ శ్చార్థ భాగస్తునిర్గమే ।

పునర్ ద్విభాగా కర్ణిఃస్యాత్ భాగపాదేన నిర్గతా ॥ 49

ద్విభాగోభద్ర విస్తారో నిర్గమోభాగ ఏవచ ।

కర్ణే ప్రతిరథే శృంగం పంచభూమ్యా విమానజాః ॥ 50

కర్ణే నవాండకం శృంగం పంచాండక మథానుగే ।

ఘంటా కలశశోభాఢ్యో విమానః సర్వకామదః ॥

51

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి గర్భము 4 భాగములు, గోడ 1 భాగము, అంధారిక 1 భాగము, వెలుపలి గోడ 1 భాగము, చేయవలెను. కర్ణము 2 భాగములు, కర్ణిక 1 భాగము, ప్రతిరథము 1 భాగము, నిర్గమము $\frac{1}{2}$ భాగము, మరల కర్ణము 2 భాగములు, నిర్గమము $\frac{1}{4}$ భాగము, భద్రముయొక్క విస్తారము 2 భాగములు నిర్గమము 1 భాగము, కర్ణములకును ప్రతిరథములకును శిఖరములను రచించవలెను. 5 అంతస్తులు విమానపద్ధతితో చేయవలెను. కర్ణమునందు శిఖరము 9 అండకములతోను, ప్రతిరథమునకు 5 అండకములును, ఘంట కలశముతో ప్రధాన శిఖరమును రచించవలెను.

23. విమానమేరువు 4వ పద్ధతి

అపరాజిత 167వ సూ.

శ్లో॥ పక్ష చంద్రగుణాశ్చైవ విభక్తే సూర్యసంఖ్యయా ।

చత్వారోనందనాః కర్ణే విమానః శిఖరోద్గమే ॥

32

త్రిసప్తత్యండా కోజ్జేయో భద్రదేచరథి కోద్గమః ।

విమానోఽసౌ సమాఖ్యాతః కర్తవ్యః సర్వకామదః ॥

33

విశ్వకర్మ ప్రకాశ అధ్యాయము 6.

శ్లో॥ విమానచ్ఛందకస్తద్వచ్ఛతురస్తస్తధైవచ॥

83

విమానచ్ఛందకం తద్వదనేక శిఖరానుతః ।

సచాప్తభూమికః ॥

87

తా॥ విమానమేరువు నలుచదరమును 8 అంతస్తులును అనేక శిఖరములును.

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 12 భాగములుచేసి 2-1-3 ఇట్లు భాగములుచేసి విమానము శిఖరమువఱకు కలిగి యుండును

చతుష్త్రింశ ద్విమానకః॥ 101 విస్తారము 34 హస్తములు కలిగియుండును. 5 అంతస్తులకు 12 చొప్పున 3 అంతస్తులకు 4 చొప్పున శిఖరము. 73 అండకములతో రచించి కర్ణమునకు భద్రము ననురథికములనున్నతముగా రచించిన యెడల విమాన మేరువగును.

(అనుబంధము, 12, 13 పటములు చూడుడు)

24. నందనమేరువు లక్షణము (సాందారము)

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ నందన స్యాథవక్ష్యమః ప్రాసాదస్యేహ లక్షణమ్ ।
 వ్యాప్తింశతి కరంక్షేత్ర మష్టధాప్ర విభాజయేత్ ॥
 చతుర్భాగ ప్రవిస్తారం తస్యభద్రం ప్రకల్పయేత్ ।
 భాగేనై కేన నిష్కాంతం ప్రాగ్గీవంచాస్య శోభనమ్ ॥
 మూలకర్ణస్య పదికౌ కర్తవ్యో పార్శ్వౌ గౌరభౌ ।
 పడంగులం త్ర్యంగులంవా చతురంగుల మేవచ ॥
 జలాంతరం ప్రకుక్ష్వీత దీయతే తత్రమంజరీ ।
 గర్భశ్చ తుర్నిర్భాగైః స్యాచ్ఛే పంచిత్ర్యంధకారికా ॥
 ద్విపదంకంద భద్రంస్యాత్ పదపాదేన నిర్గతమ్ ।
 పురతోమండ పంచాస్య సుగ్రీవంనామ కారయేత్ ॥
 ద్వైగుణ్యం మూర్ధవిస్తారాత్ సార్ధభాగేన వేదికా ।
 రేఖామస్యతథా కుర్యాత్ కైలాసస్య యథోదితా ॥
 భూమ యఃపక్ష విధాతవ్యా ద్వాదశాండాః ।
 పృథక్ పృథక్ నందయత్యేషకర్తార మిహలోకే పరేచయత్ ॥
 నందనోనామతేనోక్తః ప్రాజ్ఞేఃప్రాసాదస త్తమః ॥

తా॥ నందనమేరువు యొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. విస్తారము 32 హస్తములు, దానిని 8 భాగములుచేసి అందులో 4 భాగములు భద్రమును కల్పించి దానియొక్క నిర్గమము 1 భాగముచేసి ప్రాగ్గీవమును సుందరముగా రచించవలెను. ప్రధాన కర్ణము 1

భాగమును, ఇరువైపుల రథములు 1.1 భాగమును, జలమార్గము 6.4.3. అంగులములలోనే పద్ధతిగానైన చేయవచ్చును. మంజరిని రచించవలెను. గర్భము 4 భాగములును మిగిలినది గోడయును. అంధకారికయును, రచించవలెను. కందభద్రము 2 భాగములు చేయవలెను. దానియొక్క నిర్ణయము $\frac{1}{4}$ భాగము, దానికిముందు సుగ్రీవమును పేరుగల మండపమును నిర్మించవలెను. ఎత్తులో అనగా 64 హస్తములలో $1\frac{1}{2}$ భాగము వేదికను రచించవలెను. రేఖను కైలాసమేరువున రచించినట్లు రచించవలెను. 6. అంతస్తులును 12. అండకములును, చేయవలెను. శిఖరముతో 13 అండకములగును.

(అనుబంధము 14వ పటము చూడుడు.)

25. నందనమేరువు 2వ పద్ధతి

సమరాంగణ 55వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ నందన స్య భవేత్ సీమా ద్వాత్రింశద్ధస్త నిర్మితః ।
 అష్టాక్షక విభాగేన చతుఃషష్ఠి పదోహిసః ॥ 48
 భావైశ్చతుర్భి ర్గర్భోఽస్య కేషంభిత్త్వంధకారికా ।
 భద్రదంగర్భసమం కార్యం తదర్థేనాస్య నిర్ణయః ॥ 49
 ద్వారధాపార్శ్వతో భూయః సర్వతః కర్ణసూత్రతః ।
 పంచభాగోచ్ఛ్రితా జంఘా మేఖలాభాగ సమ్మితా ॥ 50
 షడ్భూమిరేషభూమిః స్యాద్రేచైకా ద్వాదశాంశికా ।
 రేఖా సకంధాండకాదీనాం కైలాసేన సమాకృతిః ॥ 51
 నందనోనందయత్యేష సమృద్ధ్యాహంతి చాపరః ॥

తా॥ 32 హస్తముల విస్తారమును, 8 భాగములుచేసి అందు గర్భము 4 భాగములు మిగిలినది గోడ అంధకారికయును చేయవలెను. గర్భముతో సమానము భద్రమును, అందులో సగము నిర్ణయమును, భద్రమునకు రెండువైపుల రథములును, కర్ణసూత్రము నుండి అంతటను రచించవలెను. జంఘ 5 భాగములు, మేఖల 1

భాగము, 6 అంతస్తులు కలిగియుండవలెను. ప్రధాన రేఖ 12 హస్తములుండవలెను. రేఖ స్కంధము, అండకము, ఇవియన్నియును కైలాసమేరువున జేసినట్లు చేయవలెను. ఇది నందనము. 12-11-10-9-8-7. ఇట్లు చేసి పైన గలముకుంభముకలశము మొదలైన వానితో సహా 64 భాగములుగాని చేయవచ్చును.

26. నందనమేరువు 3వ పద్ధతి

అపరాజిత 170వ సూ.

శ్లో॥ కర్ణే ద్విక్రమతః కార్యా నందిశాపేచనందికా ।
 నందనాఖ్యః ప్రతిరథే భద్రే శృంగద్వయంభవేత్ ॥ 52
 అష్ట ప్రత్యంగసంయుక్తా విమానేచోరు మంజరీ ।
 నందనఃకామదశ్శేత్రం విమానే మూలమంజరీ ॥ 53

విశ్వకర్మ ప్రకాశ 6వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ వింశాండక సమాయత్తో నందనః సముదాహృతః ॥ 88

తా॥ నందనమునకు 20 అండకములుండవలెనని చెప్పబడియున్నది త్రింశద్విర్నందనః ప్రోక్తః ॥ 101 విస్తారము.

తా॥ నందిశాలయందు కర్ణమున 2. నందికలను, ప్రతిరథమున భద్రమును. ఆ భద్రమునకు 2 శిఖరములును 8 ప్రత్యంగములును ఉరోమంజరియును శిఖరమును, ప్రధానమంజరిని రచించిన యెడల నందనమగును.

(అనుబంధము 15వ పటము చూడు)

27. నందనమేరువు 4 నాగరపద్ధతి

సమరాంగణ గీరివ అధ్యాయము.

శ్లో॥ హస్తాంస్తు నందన త్రింశత్ ॥ 29¹/₄

తా॥ విస్తారము 30 హస్తములుండవలెనని మాత్రము చెప్పబడియున్నది. మిగిలిన పద్ధతీయంతయును, నాగరపద్ధతి మేరువు యొక్క లక్షణము గీరివ అధ్యాయమున చూడవచ్చును.

28. స్వస్తిక మేపురు లక్షణము

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ అథాభి దధ్మః ప్రాసాదం స్వస్తికం స్వస్తిదాయకం ।
 దేవాసురగణై ర్వంద్యం యక్ష సిద్ధమహోరగైః ।
 జ్యేష్ఠమధ్య కనిష్ఠస్య తలచ్ఛందోఽస్య యాదృశః ॥
 యాదృగూర్ధ్వ ప్రమాణంచ తత్సమ్యగిహ కథ్యతే ।
 చతురశ్రీ సమక్షేత్రే పంచవింశతి హస్తకే॥
 సూత్రపాతం ప్రకుర్వీత కర్ణ తిర్యజ్ముఖాయతమ్ ।
 తతఃసీ మార్థ సూత్రేణ వృత్తమాలిఖ్య నిశ్చితమ్ ॥
 ద్వాత్రింశతా సమంతాత్త ద్రేఖాభిర్వి భజేత్తతః ।
 వృత్తంత్య ధోముఖాత్తస్మిన్ దిగ్విదిక్ స్థాభిరంకయేత్ ॥
 దిక్పల్లసూత్ర యోర్మధ్యం తతో రేఖాత్రయంబుధః ।
 కుర్యాద్ ద్వాత్రింశ దేవంస్య రాభిగాస్త్రుల్య ప్రమాణకాః॥
 చంద్రాదిష్టిశ పర్యంతా స్వప్తేశాలాః ప్రకల్పయేత్ ।
 శాలాంతరేషు కుర్వీత కోణానష్టే యథాక్రమమ్ ॥
 కోణాతోగ్గణంన యేత్ సూత్రం త్యక్త్వాశాలా ।
 ద్వయంముహూః! విదిక్ష్యప్తసు సూత్రాగ్రం ।
 పద్మ పత్రావదాన యేత్ ॥
 కోణాశ్చ రథికాశ్చైవ భవంత్యేవంసులక్షణాః ।
 చతురశ్రాభవంత్యష్టే శాలా భాగద్వయాయతాః ॥
 ద్వ్యంశాని కర్ణభద్రాణి పద్మపత్రాని భానిచ ।
 ఊర్ధ్వ మానంభవత్య స్య ద్విగుణం హ్యూర్ధ్వమాపనాత్ ॥
 వింశత్యా విభజేదూర్ధ్వం తత్రాష్టాంశస్తులోదయః ।
 శేషాంతు మంజరీం కుర్యాదా సంధావధి బుద్ధిమాన్ ॥
 విస్తార పంచమాంశేన వీతోచ్ఛ్రియం ప్రకల్పయేత్ ।
 త్రిపదం వేదికాబంధం ఖరకేణ సమన్వితమ్ ।

జంఘాంశ లంబనాం కుర్యా చ్చతుర్భాగ సముచ్చితామ్ |
 మేఖలాంతర పత్రంచ భాగమేకేన కారయేత్ ||
 ద్వాదశాంశోచ్చితారేఖా కార్యా సప్తచభూమయః |
 అర్థభాగోచ్చితా గ్రీవా విస్తారేణ చతుష్పదా ||
 సుంధఃపద్భాగ విస్తారః కార్యోవృత్తః సుశోభనః |
 సమాలిఖేదేషు కోశం విస్తారాత్ త్రిగుణాత్మనా ||
 సూత్రేణ యేనవాసుంధో భవేత్పద్భాగ విస్తృతః |
 హస్తైస్స్యాత్ పంచవింశత్యా జ్యేష్ఠః షోడశభిఃపరః ||
 కనీయాన్ స్వస్తికోజ్ఞేయః కరైర్ద్వాదశభిః పునః |
 భాగ పట్కసముచ్చాయా జంఘాజ్యేష్ఠ స్యకీర్తితా ||
 మధ్య మాధమయోఃపంచ చతుర్భాగోచ్చితా క్రమాత్ |
 స్వస్తికే కారితేస్వస్తి సర్వలోకస్య జాయతే ||
 విశేషతశ్చ భూపానాం కర్తుశ్చస్యాత్ సమీహితమ్ ||

తా|| నేవదానవ యక్ష గంధర్వాది సమస్తమైనవారిచేతస్తు
 తింపనగిన స్వస్తికమేరువు లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. ఉత్తమును
 మధ్యమును అధమము, అను మూడువిధములుకలవు. అందు ఉత్త
 మము 2½ హస్తములు, కలదానిని చతురశ్రముగాచేసి అడ్డము నిలువు
 మూలలుసరిచూచి తరువాత అందులో సగము సూత్రముతో
 మూలలనానుకొనునట్లు గుండ్రముగా రేఖను గీయవలెను. దానిని
 32 భాగములు చేయవలెను. ఆ వృత్తమునకు దిగువ దిక్కులకు
 విదిక్కులకు గుర్తులు పెట్టవలెను. ఆ వృత్త రేఖలు 31 గీయవలెను.
 పైనజెప్పిన 32 భాగములు సమముగాజేసి ఊర్పు మొదలు
 ఈశాన్యమువఱకు 8 శాలలును, ఆశాలలమధ్య కర్ణములును, రచించ
 వలెను. మొత్తము ఆకారము తామరపుష్పమువలె నుండవలెను.
 శాల 2 భాగములు చదరముగాను, రథిక 2 భాగములు గుండ్రము
 గాను, రచించవలెను. ఒకమూలనుండి మఱియొక మూల కు

మూత్రమే నూలుపట్టి కొలత చేయుచుండవలెను. తరువాత విస్తారమునకు రెట్టింపుగా యెత్తును చేయవలెను. ఆ యెత్తును 20 భాగములుచేసి అందు 8 భాగములు దూలము యొక్క పైభాగము వఱకును, మిగిలినభాగములు మంజరియును, స్కంధమును రచించవలెను. విస్తారములో 5వ వంతు పీతముయొక్క యెత్తు చేయవలెను. వేదికాబంధము ఖరముతోసహా 3 భాగములుండవలెను. జంఘ యెత్తు 4 భాగములు, మేఖల అంతరపత్రము 1 భాగము, రేఖ యొక్క యెత్తు 12 భాగములు, 7 అంతస్తులు చేయవలెను. గ్రీవ $\frac{1}{2}$ భాగము, విస్తారము 4 భాగములు, స్కంధముయొక్క విస్తారము 6 భాగములు, గుండ్రముగాను అందముగాను రచించవలెను. విస్తారమునకు 3 రెట్లు గలనూత్రముతో స్కంధమును రచించవలెను. 25 హస్తములు ఉత్తమము 16 హస్తములు మధ్యములు, 12 హస్తములు అధమము, ప్రమాణము కలిగియుండవలెను. ఉత్తమ ప్రాసాదమునకు జంఘ 6 భాగములుండవలెను. మధ్యమమునకు 5 భాగములును, అధమమునకు 4 భాగములును కలిగి యుండవలెను. స్వస్తికమేరువును రచించినచో లోకము క్షేమముగా నుండును.

(అనుబంధము 16వ పటము చూడుడు)

29. స్వస్తికమేరువు 2వ పద్ధతి (అతిసము)

సమరాంగణ 5వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ చతురశ్రీ కృతేక్షేత్రే పంచవింశతిహస్తకే ॥ 52

సూత్రపాతంతతః కుర్యాత్ కర్ణాయతముఖాయతమ్ ।

తతః సీమార్ధ సూత్రేణ సమ్యక్ వృత్తం సమాలిఖేత్ ॥ 53

తతస్తదప్త వింశత్యా భజేద్భాగైర్యథాపదమ్ ।

నిర్మాపయేత్తదర్ధేన శాలాదికూస్మత్ర సంన్వితాః ॥ 54

తాసాంతుమధ్యగాః కార్యా ఏకైకస్యరథాస్త్రయః ।

అన్యేచార్ధరథాః కార్యాః శాలాకర్ణ సమాశ్రితాః ॥ 55

భాగవట్కొచ్చితా జంఘాభాగార్ధేనతు మేఖలాః!

భాగేనాంతర పత్రంస్యాద్ భాగంచోద్వృత్త మండకమ్ || 56

అర్థభాగోచ్చితాగ్రీవా విష్కంభేనచతుష్పదామ్ ।

శిఖరస్యోచ్చయోభాగై రేకాదశభి రిష్యతే || 57

స ర్వేషామేవలతినా మాత్రిధా ద్విగుణోహిసః ।

విస్తారాద్ ద్విగుణంసూత్రం స్కంధాద్యంచాపి వద్ధుణమ్ || 58

సూత్రాన్వితం సమాకృప్య పద్మకోశం సమాలిఖేత్ ।

స పంచవింశతిర్హస్తా జ్యేష్ఠఃషోడశమధ్యమః || 59

కసీయాన్ ద్వాదశకరా శ్చాస్యోచ్చాయం విజానతా!

జ్యేష్ఠస్య భాగసంఖ్యేయ మేతదర్ధేన మధ్యమః || 60

మధ్యమస్యత థార్ధేన కసీయాన్ భాగసంఖ్యయా!

భాగవట్కుమితా జంఘా జ్యేష్ఠ స్యపరికీర్తితా || 61

సప్తభాగోచ్చితాసాస్యాన్మధ్యమేన కసీయసి ।

స ర్వేషాంలతినామేష త్రైతేణ విధిరీరితః || 62

స్వస్తికోఽయంసమాఖ్యాతః స్వస్తి త్రేయస్కరోన్మణామ్ || 62½

తా|| చతురశ్ర ప్రదేశము 25 హస్తములు నలువైపుల సరి చూచి అందులోసగము గల సూత్రముచేత గుండ్రముగా గీయ వలెను. దానిని 28 భాగములుచేసి తూర్పు మొదలగు 8 దిశల యందు సగపాలుశాలలును, మూలయందు 8 రథములును, రథము యొక్కయుశాల యొక్కయు మధ్య అర్థభాగము రథికలును చేయ వలెను. జంఘ యెత్తు 6 భాగములు మేఖల ½ భాగము, అంతర పత్రము 1 భాగము, అండకము 1 భాగము, గ్రీవ ½ భాగము, విస్తారము 4 భాగములు, శిఖరము యెత్తు 11 భాగములు, అనగా మొత్తము 20 భాగములయెత్తు లతినములన్నిటికిని యెత్తు విస్తారము నకు రెట్టింపుగాచేసి స్కంధము మొదలుకొని 6 తెల్లు సూత్రముతో పట్టుకొని పద్మకోశమును రచించవలెనని చెప్పబడియి.న్నది. 25

హస్తములయెత్తు ఉత్తమము, 16 హస్తములయెత్తు మధ్యమము, 12 హస్తములయెత్తు అధమము, జ్యేష్ఠమునకు జంఘపైన చెప్పబడి యున్నది. మధ్యమమునకు జంఘ 7 భాగములయెత్తు, కనీసమునకును 7 భాగములే యుండవలెను.

(అనుబంధము 17వ పటము చూడుడు)

30. స్వస్తికమేరువు 3వ పద్ధతి

అపరాజిత 170వ సూ.

- శ్లో॥ చతురశ్రీ కృతేక్షేత్రే కర్ణాంతే వృత్తమాలిఖేత్ ।
 వేదర్వ్యంశైశ్చపరిధౌ పట్నదంభద్ర కాప్తకమ్ ॥ 54
- పదికాకర్ణికాప్రోక్తా భద్రం వేదాంశ విస్తరమ్ ।
 నిర్గమ శ్చైక భాగేన కర్తవ్యః సర్వకామదః ॥ 55
- కర్ణాశ్చ ద్విపదా అష్టే తత్ర శృంగాణికారయేత్ ।
 సీమాంద్విభాగి కాంత్యక్త్వా పునర్వృత్తంతు కారయేత్ ॥ 56
- అష్టచత్వారింశద్భక్తే హ్యష్టభద్రం చతుష్పదమ్ ।
 ద్విపదా అష్టకర్ణాశ్చ లతాండంభూమి పంచకమ్ ॥ 57
- ఘంటాకలశ శోభాధ్య భద్రంద్వి ద్వియమంజరీ ।
 స్వస్తికోఽసౌ సమాఖ్యాతః కర్తవ్యః శాంతిమిచ్ఛతా ॥ 58

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును కర్ణాంతమునుండి వృత్తమును గీయవలెను. దానిని 64 భాగములుచేసి ఒక్కొక్క భద్రము 6 భాగములచొప్పున 8 యును ఒక్కొక్క కర్ణిక 1 భాగము చొప్పున 8 యును, చేయవలెను. జలమార్గము 4 భాగము చొప్పున రచించవలెను. రెండవ అంతస్తున 48 భాగములుచేసి భద్రము 4 భాగములును, నిర్గమము 1 భాగమును, కర్ణము 2 భాగములును, చేయవలెను. వీనికి శిఖరములను కూడ రచించవలెను. సీమను 2 భాగములువదలిపెట్టి మరల పైన వృత్తమును రచించి భద్రము 4 భాగములును, కర్ణము 2 భాగములును, ఇట్లు 8దిక్కుల యందును రచించి.

లతాండము 5 అంతస్తులుచేసి ఘంట, కలశము, భద్రము, 2 ఉరో
మంజరి 2 భాగములును, కల్పించిన యెడల స్వస్తికమగును.

(అనుబంధము 18, 19 పటములు చూడుడు)

31. ముక్తకోణమేరువు లక్షణము

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ ముక్తకోణ మశబ్రూమః ప్రాసాదంస్యాత్ సచక్రిధా ॥
హస్తైఃక్రమేణ జ్యేష్ఠాదిః షోడశద్వాదశాష్టభిః ।
జ్యేష్ఠోఽస్థానశభాగాన్ స్యాన్మధ్యమస్తు చతుర్థశ ॥
కసీయాన్దశ భాగాన్ స్యాత్ సదస్తస్యా భిధీయతే ।
చతురశ్రీ కృతేక్షేత్రే భక్తేఽష్టాదశభిఃపదైః ॥
కోష్ఠకానాంవిధా తవ్యం చతుర్వింశం శతత్రయమ్ ।
భాగవత్త్రింశతా కుర్యాన్మధ్యే గర్భగృహం శుభమ్ ॥
బాహ్యభిత్తిస్తథాంధారీ మధ్యభిత్తిరితి త్రయమ్ ।
పృథక్ పృథక్ స్యాద్ ద్విపద విస్తారం పరిమాణతః ॥
చతుర్భాగాయతాశాలా భాగేనైకేన నిర్గతా ।
శాలాయాభూషణంభద్రం విధాయైతత్ పదద్వయమ్ ॥
తత్సార్వ ద్వితయే కుర్యాత్ త్వధికేభాగికే బుధః ।
వార్యంతరాణి కుర్వీత ద్విప్రచత సృష్వపి ॥
వార్యంతరానంతరంతు భాగద్వితయ సంమితాత్ ।
అష్టా కుర్వీత రథికాం శ్శతుర్దిశ మనుత్తమాన్ ॥
కోణే ద్విభాగికైఃకుర్యాద్ రథానామంశ సంమితః ।
కోణేరథాన్ పరిత్యజ్య శేషంకుర్యాద్ యథోచితమ్ ॥
మధ్యమోఽయం సమాఖ్యాతః కసీయాన్ కథ్యతేఽధునా ।
చతురశ్రీ కృతేక్షేత్రే దశభాగ విభాజితే ॥
చతుర్భాగాభవేచ్ఛాలా భాగేనైకేన నిర్గతా ।
ఏకభాగ ప్రమాణాని పార్శ్వే వార్యంతరాణిచ ॥

తేషాం మధ్యేప్రకుర్వీత సరోజదలసన్నిభమ్ ।
 రథకణ్ఠే యథావచ్చ సలిలాంతరభూషణమ్ ॥
 భాగార్థం ఊభణాకార్యా చతుషోణేవ్యవస్థితా ।
 సార్థభాగోన్మితాన్ కుర్యాత్ కణ్ఠాన్ ప్రాగ్గ్రీవకాన్ శుభాఙ్ ॥
 వార్యంతరాణాం యాప్రోక్తా భూషణశ్రీః కసీయసి ।
 ప్రాసాదే మధ్యమేఽప్యేషా జ్యాయస్యపిచ కల్ప్యతే ॥
 త్రివిధోఽయం సమాఖ్యాతో ముక్తకోణః సమాసతః ।
 ఊర్ధ్వమానం భవేదస్య విస్తారాద్ ద్విగుణోచ్చయమ్ ॥
 అంశస్తు పంచదశభిస్తన్మధ్యం స్యాత్తులూదయః ।
 చతుష్పదో వేదిబంధోఽఙ్గూ సార్ధైశ్చ సప్తభిః ॥
 మేఖలాంతరపత్రంచార్థం సార్థంహీరకం పదమ్ ।
 త్రిపదాకర్ణ శృంగాస్య కలశాంత సముచ్చయాన్ ॥
 సింహకర్ణశ్చ కర్తవ్యః స్వప్త భాగసమున్నతః ।
 ఊర్ధ్వతః కర్ణ శృంగస్య విధేయామూల మంజరీ ॥
 సావైషోడశ విస్తారాద్ పదాన్యష్టాదశోచ్చితా ।
 చతుర్దిశం సమాయామః సంధఃస్యాన్నవభాగికః ॥
 మంజర్యాత్ర్యంశ పురతః శుకనాససముచ్చ్రీతిః ।
 గ్రీవాపాదోన భాగేన కుర్యాద్ ద్విపద మండకమ్ ॥
 చంద్రికా సార్థభాగేన త్రిపదం కలశోచ్చయమ్ ।
 నిర్మాపయన్నరః కశ్చిన్ ముక్తకోణం మహాయశాః ॥
 సంప్రాప్నోతి మహాసౌఖ్యం విముక్తః సర్వపాతకైః ।
 సర్వ ద్వంద్వ వినిర్మూక్తః సర్వకిల్బిషవర్జితః ॥
 సర్వపాప వినిర్మూక్తో భోగంమోక్షంచ విందతి ॥

తా॥ ముక్తకోణ మేరువుమొక్క-లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు.
 ఉత్తమము 16 హస్తములు, మధ్యమము 12 హస్తములు. అధమము
 8 హస్తములు విస్తారము, ఉత్తమమును 18 భాగములును, మధ

మమును 14 భాగములును, అధమమును 10 భాగములును చేయవలెను. ఉత్తమ భాగముల వివరము. 18-18 భాగములుచేసి మధ్యగర్భగృహము 6.6 భాగములును, వెలుపలి గోడ 2 భాగములు, అంతరిక 2 భాగములు, లోపలిగోడ 2 భాగములు చేయవలెను. శాల విస్తారము 4 భాగములు, నిర్గమము 1 భాగము, ఆ శాలముందు భూషణభద్రము 2 భాగములు ఇరువైపుల 1.1 భాగము నిర్గమము. ప్రక్కలయందు ఒక్కొక్క భాగము జలమార్గము, తరువాత 2 భాగముఁచొన్నన 8 రథములును, మూలలయందు 2 భాగములు రథములును రథముల రెంటిమధ్య జలమార్గము 1 భాగము. ఇది ఉత్తమ భాగములపద్ధతి మధ్యమమున 14 భాగముల వివరము కోణములయందు రథములను తేకుండజేసినచో సరిపోవును. అధమమున 10 భాగముల వివరము శాల 4 భాగములు, నిర్గమము 1 భాగము, ప్రక్కలయందు జలమార్గము 1 భాగము, వానియొక్క మధ్యనుపద్ధదశములపలె రచించవలెను. మూలలయందు రథములను $1\frac{1}{2}$ భాగము చేయవలెను. ఆ కర్ణములయొక్క ప్రక్కను $\frac{1}{2}$ భాగము క్షోభణమును చేయవలెను. విస్తారమునకు రెట్టింపుగా యెత్తును చేయవలెను. 15 భాగములు దూలముపై మట్టము, వేది బంధము 4 భాగములు, జంఘ 7 $\frac{1}{2}$ భాగములు, మేఖల $\frac{1}{2}$ భాగము, అంతరపత్రము 1 $\frac{1}{2}$ భాగము, హీరకము 1 భాగము, కర్ణములయందలి శిఖరములు, 3 భాగములు, కలశములతోసహా సింహకర్ణములు 8 భాగములయెత్తు, ఆపైన మూలమంజరి విస్తారము 16 భాగములు, ఎత్తు 18 భాగములు, నలువైపుల సమముగా నుండవలెను. స్కంధము 9 భాగములు, మంజరిలో 3వ భాగము శుకనాస యెత్తుండవలెను. గ్రీవ $\frac{3}{4}$ భాగము, అండకము 2 భాగములు, చంద్రిక 1 $\frac{1}{2}$ భాగము, కలశము 3 భాగములు, ఈ ముక్తకోణమేరువును రచించినవారు సౌఖ్యమును భాగమును కీర్తియును పొందుటయేకాక సమస్త పాపములునశించి మోక్షము లభించును.

(అనుబంధము 20వ పటము చూడుడు)

32. ముక్తకోణమేరువు 2వ పద్ధతి

సమరాంగణ 5వ అధ్యాయము.

- శ్లో॥ ఇదానీం ముక్తకోణస్య లక్ష్మబ్రూమః సతుత్రిధా ॥ 63
- షోడశ ద్వాదశాష్టైచ హస్తసంఖ్యా పరస్యచ ।
- జ్యేష్ఠః షోడశభిర్భాగైర్మధ్యో ద్వాదశభిర్భవేత్ ॥ 64
- కనీయా నప్టభిఃప్రోక్తః । పాసాదోముక్తకోణకః ।
- ముక్తకోణ స్వస్తికయో రిదమేవాంతరం భవేత్ ॥ 65
- స్వస్తికో వర్తులస్తత్ర చతురశ్రోఽపరః స్మృతః ।
- పంచభాగోన్నతా జంఘా ద్వాభాగారథికా భవేత్ ॥ 66
- భాగైశ్చతుర్భిః కర్తవ్యా తృతీయాతస్య భూమికా ।
- శేషా స్వధార్థ భాగోనం విధేయాస్తస్య భూమికాః ॥ 67
- విధాయ నవధాగ ర్భే సై ప్రయోదశ భిర్భవేత్ ।
- జంఘా పాదోనపంచాం శైరాద్యైక స్వధికో భవేత్ ॥ 68

తా॥ జ్యేష్ఠము 16 మధ్యము 12, కనీసము 8, హస్తముల విస్తారమును, అటులేవరుసగా 16-12-8 భాగములు చేయవలెను. స్వస్తికమేరువు గుండ్రముగాను, ఇది నలుచదరముగాను, రచించుట యేతక్క యితరములన్నియును సమానమే జంఘ 5 భాగములు, రథిక 2 భాగములు, డీనిని 3 అంతస్తులుచేసి ఒక్కొక్క అంతస్తు $\frac{1}{2}$ భాగము తగ్గించవలెను. 2వ అంతస్తు $4\frac{1}{2}$ భాగములు, 3వ అంతస్తు 4 భాగములు, చేయవలెను. మఱియు గర్భము 3.3 చొప్పున 9 భాగములుచేసి ముందుకు 1 భాగము పెంపుచేసి దానిని ప్రక్కలను గూడ $\frac{1}{2}$ భాగము చొప్పున పెంపుచేయగా 13 భాగములగును. దానికి జంఘ $4\frac{1}{4}$ భాగములుచేసి యిట్లు 2 స్తంభములతో ప్రాగ్గీవమును మొదటి అంతస్తున చేయవలెను.

33. ముక్త కోణమేరువు 3వ పద్ధతి

అపరాజిత 170వ సూ.

- శ్లో॥ మందరస్య చసంస్థానే మధ్యేతత్త్రైవ తాదృశః ।
వేదాంశోభద్ర విస్తారస్తదర్థంతు వినిర్గతమ్ ॥ 59
- వార్యంతరంభద్ర పక్షే త్రిభాగఃకర్ణవిస్తరః ।
మూలనాసాస్థానతశ్చైక భాగోభయనిర్గతా ॥ 60
- ద్విభాగోభద్ర విస్తారో భాగమేకైక నిర్గతమ్ ।
కర్ణభద్రం వృత్తభద్రదే ఏకాంశముద కాంతరమ్ ॥ 61
- సంస్థానే మూలనాసాయా భాగంస్యాత్కర్ణ కక్షకమ్ ।
నిర్గమఃకర్ణమానేన పృథుత్వంచతురంశకమ్ ॥ 62
- అష్టభాగం భవేదేఖా మల్లభూతలపంచకా ।
కర్ణేతిలక సంఘాటో భద్రదేవై కూట ఘంటికే ॥ 63
- శృంగంచ ఘంటాకలశ ధ్వజమాలా కులంభవేత్ ।
ముక్తాః సంసారతస్త్యైర్ముక్తకోణే విధీయతే ॥ 64

తా॥ మందరమేరువునందు భద్రము 4 భాగములు నిర్గమము 2 భాగములు చేసి, భద్రముయొక్క ప్రక్కలయందు జలాంతరము లను రచించనలెను. కర్ణములయొక్క విస్తారము 3 భాగములు, ప్రధాననాస ప్రదేశమునుండి యగునైపుల 1-1 భాగము నిర్గమము, భద్రముయొక్క విస్తారము 2 భాగములు, నిర్గమము 1 భాగము, గుండ్రముగాజేసిన కర్ణభద్రమున వృత్తభద్రము 1 భాగము జల మార్గము, ప్రధాననాస యొక్క ప్రదేశమున కర్ణము 1 భాగము, నిర్గమము కర్ణమానముచేతలావు 4 భాగములు, శిఖరము 8 భాగ ములు, మల్లతలములతో 5 అంతస్తులు, కర్ణమున తిలకములుండ వలెను. భద్రమున కూటములను ఘంటలును, శిఖరమును కలశ మును, ధ్వజముమాల మొదలైనవి చేయవలెను. ఇది ముక్త కోణము.

34. ముక్త కోణమేరువు 4వ పద్ధతి

అపరాజిత 167వ సూ.

- శ్లో॥ షడ్ షడ్ సచంద్రతత్త్వాని షట్కృత్రింశ ద్భిశ్చభాజితే ।
కర్ణేశృంగ ద్వయంచైవ మేకంప్రతిరథే భవేత్ ॥ 36

భద్రదే శృంగత్రయంకార్యం ఫంచాండం దలశృంగకమ్ |

త్రినవశృండకఃకార్యో ముక్తకోణశ్శిలక్షితః ||

37

తా|| చతురశ్ర ప్రదేశమును 36 భాగములుచేసి, మధ్యనుండి 6-6 భాగములుచేసి వెలుపలిగోడ అంధారిక, లోపలిగోడ గర్భము అనగా బ్రహ్మస్థానమునుండి యనుట, కర్ణమున శిఖరములు 2 యును, ప్రతిరథిమున 1 యును, భద్రమున 3ను, దలమున 5 అండకములును శృంగములను, మొత్తము 36. అండకములతో ముక్తకోణమగును.

(అనుబంధము 21వ పటము చూడుడు)

35. శ్రీవత్స మేరువు లక్షణము

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము.

శ్లో|| శ్రీ వత్సమథవత్ప్రాయః ప్రాసాదం సురపూజితమ్ ||

చతురశ్రీ కృతేక్షత్రే దశధాప్రవిభాజితే |

షడ్భిర్భాగైర్భవేద్గోభి భిత్తిఃకార్యా ద్విభాగీ ||

రథకం త్రిపదంకుర్యాత్ ప్రత్యంగం సార్థభాగీమ్ |

ద్విపదంకర్ణ మస్యాహు ర్విదిక్షుచ తస్మత్స్వపి ||

భాగార్థం ఊర్ధవాక్షాపాత్ తదధార్థం జలాంతరం |

ప్రక్షేపఃస్యాత్ పదార్థేన పనమానస్య గాహ్యతః ||

ద్వేపదే నిర్గతంచాస్య శుకనానంవివేశయేత్ |

వాస్తు విస్తారపాదేన కర్తవ్యాద్వార విస్తృతిః ||

ద్వోచ్ఛాయస్తు విస్తారాత్ కర్తవ్యో ద్విగుణోబుధైః |

ఊర్ధ్వమాన మథ బూమః శ్రీవత్స స్వ యథోచితమ్ ||

వీతం ప్రాసాద పాదేన ఖరకశ్చ పదార్థకః |

విస్తారాద్ దిగుణంచోర్ధ్వం కర్తవ్యం కుంభకాదితః ||

అంతైర్ద్వారక భిత్తేషు కుర్యాచ్చిఖరమాయతమ్ |

అన్యభాగంతులోచ్చాయం వేదీసార్థ ద్విభాగీ ||

కుంభకం పదికం కుర్యాత్ పాదోనాంశంమసూరకమ్ ।
 పాదోనపదేన స్యాత్ మేఖలాంతర పత్రకమ్ ॥
 చతుర్భాగోచ్చితా జంఘా భాగార్థం హీరకంభవేత్ ।
 మేఖలాంతరపత్రంతు భాగేనై కేనకారయేత్ ॥
 షడ్భాగ విస్తృతంసంధం భాజయేద్ దశభిఃపదైః ।
 యథామూలే తథాసంధేఃప్యంగ ప్రత్యంగకల్పనా ॥
 సంధ పార్శ్వేతుయాశేఖా వ్యక్తాశ్చ సంధబాహ్యతః ।
 భజేత్ తాదశభిర్భాగై రూర్ధ్వమేవం విభాజయేత్ ॥
 ఊర్ధ్వాధఃప్రతిభాగస్తు సూత్రంస్యాత్ పత్రసంహతిః ।
 తదాకృతా బాహ్యరేఖాం గాత్రేగాత్రే ప్రకల్పయేత్ ॥
 అనుమాత్రగుణం సూత్రం త్రిభాగేన సమన్వితమ్ ।
 భ్రామయేత్ కోణరేఖాస్యాత్ ప్రత్యంగే సూత్రపంచకాన్ ॥
 షడ్గుణేనతు సూత్రేణ రథరేఖాం సమాలిఖేత్ ।
 అత్రస్య రూఘమయఃసప్త ప్రథమాంక ద్వయోచ్చితా ॥
 స్యాద్ ద్వితీయాపాద హీనాభాగా భూమిస్తతోభవేత్ ।
 పాదద్వయంభాగహీనం తృతీయాయాంభవేద్భువి ॥
 అర్థభాగ విహీనంచ చతుర్థీస్యాత్ పదద్వయమ్ ।
 పంచమాసార్థ భాగేన పదంస్యాత్ సంధ శీర్షకమ్ ॥
 ఏవం పరస్పరంభాగం పాదార్ధేన హృతాభువః ।
 త్రిభాగీ కృత్యశిఖరం తత్రైకం భాగముత్స్రుజేత్ ॥
 శుకనాసోచ్చితిఃశేషం సింహేనాధిష్ఠితాభవేత్ ।
 పాదోనభాగా గ్రీవాండం సపాదం పదముచ్చితమ్ ॥
 రేఖాత్రవిధా తవ్యా ... న్యూనాధిక మండకమ్ ।
 సపాదభాగమానేన కర్తవ్యం చంద్రికాద్వయమ్ ॥
 పద్మప్రతా కృతింకుర్యా న్మధ్యేచామలసారికామ్ ।
 ద్విపదంకలశం కుర్యాద్ బీజపూరక వజ్జితమ్ ॥

శ్రీవత్సం కారయేద్యస్తు ప్రాసాదమతి సుందరమ్ ।

కులానాంశత ముద్భృత్య సప్రజంత్య మరావతీమ్ ॥

తా॥ శ్రీవత్స మేరువుయొక్క లక్ష్మణమును చెప్పచున్నాడు. చతురశ్రప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి గర్భము 6 భాగములు, చుట్టును గోడ 2 భాగములు, రథము, 3 భాగములు, ప్రత్యంగము $1\frac{1}{2}$ భాగము, కర్ణము 2 భాగములు, నాలుగుమూలల యందు క్షేపమునుండి క్షోభణము $\frac{1}{2}$ భాగము. జలమార్గము $\frac{1}{4}$ భాగము, ప్రక్షేపము $\frac{1}{2}$ భాగము, వెలుపలినుండి యనుట నిర్గమము 2 భాగములును శుకనాసయును రచించవలెను. వాస్తువిస్తారములో నాలుగవ వంతు ద్వారముయొక్క విస్తారమును చేయవలెను. ద్వారము యొక్క విస్తారమునకు రెట్టింపుగా యెత్తును చేయవలెను. ఎత్తును చెప్పచున్నాడు. అధిష్ఠానము ప్రాసాదములో నాల్గవవంతు, ఖరము $\frac{1}{2}$ భాగము, విస్తారమునకు రెట్టింపుగా యెత్తును చేయవలయును. దూలమువరకు 8 భాగములును పైస తిఖరము 12 భాగములును, వేదిక $2\frac{1}{2}$ భాగములు, కుంభము 1 భాగము, మసూరకము $\frac{1}{4}$ భాగము, మేఖల అంతరపత్రము $\frac{1}{4}$ భాగము, జంఘ 4 భాగములు, హీరము $\frac{1}{2}$ భాగము, మేఖల అంతరపత్రము 1 భాగము, స్కంధము యొక్క విస్తారము 6 భాగములు, స్కంధమును 10 భాగములుచేసి అందు అంగప్రత్యంగములను ఆలయమునజేసినట్లే చేయవలెను. స్కంధముయొక్క రెండువైపుల రేఖస్కంధము వెలుపలనుండ వలెను. దానిని 10 భాగములుచేసి యెత్తుకూడ 12 భాగములు చేయవలెను. పైభాగములును దిగువభాగములును మ క రి కా పత్రాదులను రచించవలెను. ఇట్లు వెలుపలిరేఖ యందును ప్రతి రూపమునందు సుందరముగా రచించవలెను. విస్తారమునకు 3 రెట్లు గల సూత్రముతో మూలలనానునట్లు గుండ్రముగా గీయవలెను. ప్రత్యంగములకు 5 రెట్లుగల సూత్రముతో గీయవలెను. రథ రేఖను

6 రెట్లుగల సూత్రముతో గీయవలెను. దీనికి 7 అంతస్తులుండును. మొదటిది 2 భాగములు, రెండవది $1\frac{3}{4}$ భాగము, మూడవది $1\frac{1}{2}$ భాగము, నాల్గవది $1\frac{1}{2}$ భాగము, ఐదవది $1\frac{1}{2}$ భాగము, స్కంధము యొక్క శిఖరము 1 భాగము, ఇట్లు అర్ధభాగముచొప్పున తగ్గించవలెను. శిఖరమును 3 భాగములుచేసి అందులో 1 భాగమునువదలి పెట్టవలెను. శుకనాసయెత్తును చేయవలెను మిగిలినది సింహరూపములతో రచించవలెను. గ్రీవ $\frac{3}{4}$ భాగము, అండకము $1\frac{1}{4}$ భాగము, అచ్చట రేఖను రచించవలెను. ఎక్కువగాను తక్కువగానుకాకుండ సమానముగా అండకమును $1\frac{1}{4}$ భాగము రచించవలెను. చంద్రిక 2 భాగములు, పద్మమువలె రమ్యముగా నుండువలెను. దానినడుమ ఆమలసారకమును రచించవలెను. కలశము 2 భాగములు, బీజపూరకము చేయగూడదు. దీనిని రచించినవారు నూరువంశముల నుద్ధరించి దేవలోకమును బొందుదురు.

(అనుబంధము 22వ పటము చూడుడు)

36. శ్రీవత్సమేరువు 2వ పద్ధతి

సమరాంగణ 5వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ విస్తారందశధా కృత్వా షడ్భాగం మధ్యమాలిఖేత్ |

కర్ణాద్విభాగికా మధ్యం చతుర్థా విభజేత్ పునః | 69

తద్వస్మధ్యే కృతౌద్వ్యంశౌ భాగికావామ దక్షిణౌ |

అంగువీకర సంఖ్యాతైర్విధే యోరథనిర్గమః || 70

ప్రాగ్గ్రీవైర్వికటైః స్వప్తైః స్తంభైః సమ్భాష కర్మభిః |

ఏ వంగుణసమాయుక్తః శ్రీవత్సః సుఖిదోభవేత్ || 71

ద్వ్యంగులంత్ర్యంగులంవాపి చతురంగుల మేవచ |

ఉదకాంతరకం కార్యం శ్రీవత్సే నందినేఽపిచ || 72

తా॥ విస్తారమును 10 భాగములుచేసి మధ్యగర్భము 6 భాగములు, చుట్టును 2 భాగములు గోడ, కర్ణములు 2-2 భాగములును,

మరలగర్భమును 4 భాగములుచేసి దానిమధ్య 2 భాగములుంచి కుడియొడమలను 1-1 భాగముచేసి రథములయొక్క నిర్ణమము 2. అంగులములును, ప్రాగ్గీవములు సుందరముగాను, నలువైపుల 2-2 చొప్పున మొత్తము 8 స్తంభములును, రచించి జలమార్గము 4 అంగులములుగాని 3 అంగులములుగాని లేక 2 అంగులములుగాని చేసినచో శ్రీవత్సమేరువగును.

విశ్వకర్మ ప్రకాశ 6వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ శ్రీవత్స కాదయశ్చాప్తే మధ్యేయస్య ఉదాహృతే॥ 105

వధాహంసాదయః పంచ ఉక్తాస్తే శభిదామతాః ॥ 106

పద్మతుల్య ప్రమాణేన శ్రీవత్సవ ఇతిస్మృతః ॥

తా॥ విస్తారము 8 హస్తములు. పద్మముతో సమానముగ 12 అంతస్తులు కల్గియుండవలెను.

(అనుబంధము 23వ పటము చూడుము)

37. శ్రీవత్సమేరువు 3వ పద్ధతి

అపరాజిత 170వ సూ.

శ్లో॥ స్వాన్మధ్యే పూర్వవత్తత శ్రీవత్సోబాహ్యచ్ఛందశే ।

కర్ణేప్రతిరథేచైవ లతాండం భూమిపంచకమ్॥ 65

కర్ణేవరాటశృంగాణి ప్రరథేద్రావిడానిచ ।

ఛాద్యప్రాగ్గీవ కాభద్రే శ్రీవత్సమేరు దుచ్యతే ॥ 66

తా॥ పూర్వముచేసినట్లే వెలుపలను భాగములుచేసి కర్ణము నను ప్రతిరథమునను లతాండమును 5 అంతస్తులును చేయవలెను. కర్ణమునవరాట శిఖరములును, ప్రరథమున 8 కారణముతో ద్రావిడ పద్ధతియును, భద్రమున ప్రాగ్గీవము ఛాద్యమును రచించినచో శ్రీవత్సమేరువగును.

38. హంసమేరువు లక్షణము

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ అభహంసస్య వక్ష్యామః ప్రాసాదస్యేహలక్షణమ్ ।
 చతురశ్రీ కృతేక్షేతే చతుర్భి ర్విభజేత్ పదైః ॥
 భాగైశ్చతుర్భి ర్గర్భఃస్యాద్ భిత్తిర్వాదశభాగీకీ ॥
 భాగద్వయేన భద్రాణి తతశ్చపరికల్పయేత్ ॥
 చతుర్భాగేనని మ్రిమస్తేహంగర్భస్య శస్యతే ।
 భాగస్య షోడశాంశేన కుర్యాన్నీరాంతరాణిచ ॥
 వీరి కావేదికాబంధో జంఘామేఖలయాసహ ।
 ఊర్ధ్వమానంచ కర్తవ్యం స్వస్తికస్య యథోదితమ్ ।
 మధ్యేకిన్నర రూపాణి పద్మపత్రాణిచాప్యధః ।
 ఉపరివ్యాలహా రాశ్చపీఠమేవం విభూషయేత్ ॥
 త్రిభామం పంచభామంనా కుర్యాదేనం విచక్షణః ।
 నాగరంద్రావిడశ్చేతి కర్ణేకర్ణే నివేశయేత్ ॥
 భూమికాభంజికూటాని కుర్యాదే కాంతరాణిచ ।
 రథికేరథికే కుర్యాత్ శుద్ధ నాగరకర్మణా ॥
 విస్తారార్థేన వేదీస్యాత్ గ్రీవాచాస్యపదాధికా ।
 అండకంపదికం కార్యం కంకేలిల ఫలసన్నిభమ్ ॥
 చంద్రికాచపదార్థేన కలశఃస్యాత్ పదోచ్ఛ్రితః ।
 యథా విరాజతేహంసో హంసోవాశిరసిస్థితః ॥
 ప్రాసాదోఽపితథాహంసః పురమధ్యేవిరాజతే ।
 హంసాఖ్యమే నంప్రాసాదం కారయేద్ యోనోత్తమః ॥
 తావత్ స్వర్గేనసేచ్ఛీమాన్ యావదింద్రాశ్చతుర్దశ ॥

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 4 భాగములుచేసి, అందుమధ్య
 2 భాగములు, గర్భమును చుట్టూగోడ 1 భాగముమును చేయ

వలెను. 16వ వంతు జలమార్గమును చేయవలెను. అధిష్ఠానము వేదికాబంధము, జంఘ, మేఖల ఇవియన్నియును స్వస్తికమునందు జేసినట్లే చేయవలెను. నడుమ కిన్నరరూపములను దిగువ పద్మ పత్రములును, పైన వ్యాలహారములను వీరమునందు రచించవలెను. 3 అంతస్తులుగాని 5 అంతస్తులుగాని చేయవచ్చును. నాగరపద్ధతితోగాని ద్రావిడ పద్ధతితోగాని కర్ణములను రచించవలెను. అంతస్తులయందు బొమ్మలుగల కర్ణకూటములను రచించవలెను. ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్కవిధముగా నుండవలెను. అన్నిరధికలయందును నాగరపద్ధతి కల్గియుండవలెను. విస్తారములో సగమువేదికను చేయవలెను. గ్రీవదానికంటె ఒక భాగ మెక్కువగా నుండవలెను. అండకము 1 భాగము అశోక పుకాయవలె నుండవలెను. చంద్రిక $\frac{1}{2}$ భాగము, కలశము 1 భాగము, గ్రామమధ్యమున దేవాలయము యొక్క శిఖరము హంసవలె నొప్పుచుండుటచే దీనిని హంసమేరువని చెప్పుదురు. ఇట్టి మేరువును నిర్మించుటవలన మితిలేనిపుణ్యములభించి దేవలోకమున సౌఖ్యమునుభవింతురు.

39. హంసమేరువు 2వ పద్ధతి

సమరాంగణ 5వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ విస్తారైర్ద శధాభక్తైః పఢ్యాగామంజరీ భవేత్ ।

సర్వతోభద్రవన్మూల కర్ణావస్య ద్విభాగికా ॥ 73

ఉదకాంతరమప్యస్య శ్రీవత్సస్యైవ కల్పయేత్ ।

హంసోఽయంకీర్తితః సమ్యక్ శుభదోలక్షణాన్వితః ॥ 74

తా॥ విస్తారమును 10 భాగములుచేసి మంజరి 6 భాగములును, సర్వతోభద్రమువలె ప్రధాన కర్ణములు, 2-2 భాగములును, జలాంతరమును ఇవియన్నియును శ్రీవత్సమేరువున జేసినట్లే చేయవలెను. దీనిని హంసమేరువందురు.

విశ్వకర్మ ప్రకాశ 6వ అధ్యాయము.

తథాహంసాదలుఃపంచ ఉక్తాస్తేశుభదామతాః ॥

40. హంసమేరువు 3వ పద్ధతి

అపరాజిత 170 సూ.

శ్లో॥ వార్యంతరం భద్రకేచ-కర్ణేఽండం భూమిపంచకమ్ ।
 వరాటః కూట భద్రదేచ కర్ణే వై ద్రావిడో భవేత్ ॥ 67
 ఘంటాకలశ సంయుక్తో భద్రదే ప్రాగ్గీవకార భవేత్ ।
 హంసమేరు స్తదానామ బ్రహ్మణః స నదాప్రియః॥ 68

తా॥ భద్రమున జలమార్గమును కర్ణమున అండకమును 5 అంతస్తులును-కర్ణకూటములందును భద్రములందును మందారపుష్పాకృతియునుఘంటయును, వేనకర్ణములందు ద్రావిడపద్ధతిగా నైనను ఘంట, కలశము మొనలైనవి చేయవలెను. భద్రమున ప్రాగ్గీవమును రచించవలెను. బ్రహ్మకు ప్రియమైన హంసమేరువని చెప్పదురు.

41. హంసమేరువు 4వ పద్ధతి

సమరాంగణ 63వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ సప్తకా పంచకా భూమి ప్రాసాదోయ ఇహోదితం॥ 19
 హంసస్యతే సమాజ్ఞేయా యేచాన్యే తత్రమాణకాః॥

తా॥ హంసమేరువు 5 అంతస్తులుగాని 7 అంతస్తులుగాని చేయవలెను. మిగిలిన పద్ధతులన్నియును మొదటి మేరువు పద్ధతిలో చెప్పబడియున్నవి.

(అనుబంధము 24వ పటము చూడుడు)

42. రుచుకమేరువు లక్షణము

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ రుచకాఖ్య మథబ్రామః ప్రాసాదం పురభూషణమ్॥
 ఆదా సమస్త వస్తూనాం కల్పితం పద్మజన్మనా ॥
 చతుర శ్రీకృతే క్షేత్రే చతుర్భిర్యాజితే పదైః॥
 భాగమేకం భవేత్ భిత్తి స్తస్య గర్భః పదద్వయమ్ ।
 వేదీ బంధం తథా జంఘాం మేఖలా మూర్ధ్వ మేఖలామ్॥

మానమూర్ధ్వ మధశ్చాస్య శ్రీవత్సస్యైవ కారయేత్ ।
 కోణేషు స్తంభకాః కార్యాహీరశీర్ష సమన్వితాః॥
 మధ్యేతు రథికాకార్యాచారు కర్మవిభూషితా ।
 చతుర్భా మమిదం కార్యం తస్య వరాటకర్మణా॥
 యుక్తం మధ్యేతు రథికా ప్రతిభూమి విధీయతే ।
 రుచకః కారితో యేన ప్రాసాదః శుభవాస్తుని॥
 కులానాంతారి తంతేన । శతమాత్మా తథోద్భృతః॥

తా॥ రుచకమేరువు లక్షణము-చతురశ్ర ప్రదేశమును
 4 భాగములుచేసి చుట్టూ గోడ 1 భాగమును మధ్యగర్భము 2 భాగ
 ములును, చేయవలెను. వేదిబంధము, జంఘ మేఖల, ఊర్ధ్వమేఖల ఇవి
 యును యెత్తును శ్రీవత్సమునంను జేసినట్లు చేయవలెను. మూలల
 యందు స్తంభములు హీరకములతోగూడ రచించవలెను. నడుమ
 రథికలను రచించవలెను. 4 అంతస్తులు వరాటపద్ధతితో చేయ
 వలెను. ప్రతి అంతస్తున నడుమ రథిక యుండవలెను. దీనిని రుచక
 మేరువందురు. ఇట్లు రచించినవారు నూరుతరముల వారికి పుణ్యము
 లభింపజేయుదురు.

43. రుచకమేరువు 2వ పద్ధతి

సమరాంగణ 55వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ రుచకోఽప్యేర మేవస్యా దుదకాంతర వర్జితమ్ ।

భిత్త యశ్చతురంశేన గర్భోవ్యాసార్థ సంమితః॥ 75

తా॥ హంసమేరువునందు జలమార్గమును లేకుండ రచించి
 నచో రుచకమేరువగును. విస్తారము 4 భాగములుచేసి అందు
 గర్భము 2 భాగములును దానిచుట్టును గోడ 1-1 భాగమును చేయ
 వలెను.

44. రుచకమేరువు 3వ పద్ధతి

అపరాజిత 170వ సూ.

శ్లో॥ హంసక స్తుభవే త్పూర్వం కర్ణేఽండం భూమి పంచకమ్ ।

మేష నక్రకూటపాలైః కంఠ కైరావృతః శుభః॥ 69

భద్రదేయుక్తశ్చ ప్రాగ్గీష-చ్ఛాద్య ఘంటాద్యలంకృతః ।

రుచకశ్చ సమాఖ్యాతః కర్తవ్యో దేవతాలయః॥

70

తా॥ హంసమేరువునకు కర్ణమున అండకమును, 5 అంతస్తులును, మేషరూపము నక్రరూపముగల కూటపాలములచేతను, కంఠములచేతను, ఆవరించబడి భద్రమాన ప్రాగ్గీషము ఛాద్యము ఘంట కలశము మొదలైనవి యున్నచో రుచకమగును.

(అనుబంధము 25వ పటము చూడుడు)

45. వర్ధమాన మేరువు లక్షణము

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ వర్ధమాన మఖట్రూమో ధర్మాహోగ్య యశస్కరమ్॥

తస్యాష్ట గుణమైశ్వర్యం భవేద్ యఃకారయేద్యది ।

చతురశ్రం సమం క్షేత్రం భాజయేద్ దశభిః పడైః॥

తతో భాగచతుష్షేన కర్తవ్యో మధ్యమో రథః ।

ఏకైకేన విభాగేన ద్వారథావామ దక్షిణౌ॥

కర్ణాస్తు ద్విపదా కార్యా వారిమార్గం తు వర్జయేత్ ।

భద్రస్య నిర్గమంతత్ర భాగే నైకేన కారయేత్॥

భాగస్యార్ధేన పార్శ్వస్థ రథ కానాం వినిర్గతమ్ ।

విస్తారార్థే నగరభిః స్యాద్ యచ్ఛేషంతేన భిత్తయః॥

ఊర్ధ్వమానం భవేదస్య స్వస్తికస్య యథోచితమ్ ।

వర్ధమానోఽయమాఖ్యాతో యశో లక్ష్మీ వివర్ధనః॥

తా॥ వర్ధమానమేరువు లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి అందులో మధ్య 4 భాగములు రథమును, దాని కిరువైపుల 1-1 భాగము రథికలును, మూలల యందు 2-2 భాగములు రథములును చేయవలెను. జలమార్గ మవసరములేదు. భద్రము యొక్క నిర్గమము 1 భాగము, దాని కిరువైపులనున్న రథముల నిర్గమము $\frac{1}{2}$ భాగము, రచించవలెను. విస్తా

రములో సగము మధ్యగర్భమును, మిగిలినది చుట్టును గోడయును రచించవలెను. ఎత్తును స్వస్తిక మేరువున జేసినట్లే చేయవలెను. దీనిని వర్ణమానమందురు. ఆరోగ్యమును ఐశ్వర్యమును కీర్తిని లభింప జేయును.

44. వర్ణమానమేరువు 2వ పద్ధతి

సమరాంగణ 10వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే విభజేద్ దశభిః పదైః ।

విదధ్యాదర్థ మానాఖ్యం తత్రభ్రాంత మనుక్రమాత్ ॥ 76

భద్రస్య చ భవేద్భాగై శ్చతుర్భిః పరివిస్తృతమ్ ।

ఏకే నైకేన భాగేన ద్వారథా వామదక్షిణా ॥ 77

ద్విభాగ విస్తృతౌ కార్యా నిర్గమః న్యాత్ కరాంగులైః ।

వర్ణమానః క్రియా యక్తో యశోలక్ష్మీం వివర్ణయేత్ ॥ 78

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి అందులో సగము విస్తారముతో వృత్తరేఖను రచించవలెను. భద్రము 4 భాగములు, దానికి రెండుప్రక్కల రథములు 1-1 భాగమును, 2-2 భాగములతో వాని ప్రక్కల రథములును, రచించవలెను. నిర్గమము 2 అంగుళములు చేసి రేనివర్ణమాన మేరువగును. లక్ష్మీప్రదము.

47. వర్ణమానమేరువు 3వ పద్ధతి

అపరాజిత 170వ సూ.

శ్లో॥ రుచకస్తు భవేత్పూర్వం కర్ణేఽండం భూమిపంచకమ్ ।

శృంగం తస్య చ కర్తవ్యం ద్రావిడే కర్మచర్చితమ్ ॥ 71

ఘంటా కలశశోభాధ్యో భద్రే ప్రాగ్గ్రీవ సంయుతః ।

వర్ణమాన స్తథానామ నిత్యం శ్రీర్వర్ణతేయశః ॥ 72

తా॥ రుచక మేరువునకు కర్ణమున అండకమును 5 అంశస్తులును మునుపటివలెనే చేసి ద్రావిడపద్ధతితో శిఖరమును రచించి

ఘంట, కలశము మొదలై నవి చేసి భద్రమున ప్రార్థింపమను గల్పించి నచో వర్ధమాన మేరువగును. ఇది కీర్తిని సంపదను వృద్ధిచేయును.

(అనుబంధము 26వ పటము చూడుడు)

48. గరుడ మేరువు లక్షణము

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ గరుడస్యాధునా బ్రూమః ప్రాసాదస్యేహ లక్షణమ్ ।
 ప్రాసాదః సర్వదై వాయం గరుడ ధ్వజవల్లభః॥
 ద్వావింశతి కరం క్షేత్రం విభక్తం స్యాత్ సమాయతమ్ ।
 పూర్వాపరేణ దశభిర్భాగై ర్భూయో విభాజితమ్॥
 కుర్వీత మధ్యే ప్రాసాదం తస్మిన్ శతపదం బుధః ।
 ద్విపదం భిత్తివిస్తారం కర్ణాంశ్చాపి ద్విభాగికాన్॥
 ఉత్సృష్ట మూలప్రాసాద ముభయోరపి పక్షయోః ।
 అగ్రతః పృష్ఠతశ్చాపి ద్వాద్వాభాగా పరిత్యజేత్॥
 శేషేణ పట్నదౌ పార్శ్వౌ సహస్తాయామ విస్తృతిః ।
 గర్భః షోడశభిర్భాగై ర్భిత్తిః స్యాత్ పదమేతయోః॥
 శ్రీవత్స హంస రుచక వర్ధమానేషు కోఽపియః ।
 కోచతే గరుడం కుర్యాత్ తమేకం స్వేచ్ఛయా బుధః॥
 తస్య పక్షౌ విధాతవ్యో నిర్గతౌ వామదక్షిణమ్ ।
 ఏవ మేతేత్రయోగార్భా గరుడే పరికీర్తితాః॥

తా॥ గరుడ మేరువు యొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశమును 2 భాగములుచేసి మరల తూర్పు పడమరలును ఉత్తర దక్షిణములును 10 భాగములు చేయవలెను. మధ్యమ 10-10 భాగములు గర్భమందిరమును అందులో గోడ 2 భాగములును, మూలలయందు 2-2 భాగములును, చేసి గర్భమందిరమునకు రెండు వైపులను ముందు వెనుకను 2-2 భాగములు వదలిపెట్టవలెను.

ముతో చేసి అందు గర్భము 5 భాగములును చుట్టును గోళ 1 భాగమును కలుగజేయవలెను. శ్రీవత్సము, హంసము, రుచకము, వర్ణమానము, ఈ నాలుగింటిలో దేనినైనను గరుడ మేరువుగా రచించవచ్చును. దీనికి మూడు గర్భములుండును.

49. గరుడ మేరువు 2వ పద్ధతి

సమరాంగణ 55వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ రుచకో వర్ణమానోవా శ్రీవత్సో హంస ఏవచ ।

స ఏకో రోచతే తేషు న్యనేత్ తం గరుడో సుధీః॥ 79

పక్షావేతస్య కర్తవ్యో ప్రాసాదార్థ వినిర్గమా ।

నాసికాం వై నతే యస్య త్రిగర్భాంకార యే దపి॥ 80

తా॥ పై జెప్పిన శ్లోకార్థమే రెండు వైపుల టెక్కలుగా పెంచబడిన గర్భములు ప్రాసాదములో సగము విస్తారము కలిగి యుండవలెననియును, ముందు నాసిక గరుత్మింతుని నాసికవలె రచించవలెననియు జెప్పినాడు.

50. గరుడ మేరువు 3వ పద్ధతి

అపరాజిత 170వ సూ.

శ్లో॥ వర్ణమానః పూర్వమయం తదూర్ధ్వే వామదక్షిణౌ ।

త్రిపుష్కరాకృతిః కార్యా శృంఖైర్మల్లతలోద్భవైః॥ 73

విమాన పక్షే శృంగాణి పృష్ఠే ప్రాగ్గ్రీవక స్తథా ।

అగ్రతో మండపై ర్యుక్తః పక్షిరాజశ్చ శ్రీప్రదః॥ 74

తా॥ వర్ణమానమును పైన కుడి యెడమలను పెంచి మూడు తామరపుష్పములవలె మల్లతలములును శిఖరములును తచించి వెనుక ప్రాగ్గ్రీవమును ముందు మండపమును రచించవలెను. దీనిని గరుడ మేరువని చెప్పుదురు.

(అనుబంధము 27, 28 పటములు చూడుడు)

51. గరుడ మేరువు 4వ పద్ధతి

అపరాజిత 167వ సూ.

- శ్లో॥ ఇషువేదేషు వేదాశ్చ భద్రం పట్న యథా క్రమమ్ ।
 సందన ద్విక్రమం కర్ణే తత్తుల్యం ప్రరథే తథా॥ 17
- కేశర్యుపరథే దేయస్తిలకాని తదూర్ధ్వతః ।
 ద్వాదశైవోరః శృంగాణి ప్రత్యంగేతు తథాప్తచ॥ 18
- మేరుసంజ్ఞశ్చ గరుడో జ్ఞేయః పంచశతాండకః ।
 విధేర్విష్టో రవేః కార్యో జై నా దీనాంచ శాశ్వతః॥ 19

తా॥ 5-4 5-4 భాగములు మధ్యనండి చేయవలెను. మొత్తము 18 భాగములు, మధ్య భద్రముమొక్క విస్తారము 6 భాగములు, పార్శ్వముల యందు పరథములు 2 భాగములు చొప్పునను కర్ణములు 2 భాగములు చొప్పునను చేసి జలమార్గము 1-1 భాగము విడువవలెను. కర్ణములయందును ప్రరథముల యందును ఉపగథముల యందును పైన తిలకములను రచించి ఉరః శృంగములు 12ను ప్రత్యంగమున 8యును, 500 రచించి అండకములతో జేసిన గుండల బ్రహ్మ విష్ణువు మొదలైన దేవతలకు యోగ్యమగును.

(అనుబంధము 2వ పటము చూడుడు)

52. గరుడ మేరువు 5వ పద్ధతి

సమరాంగణ 63వ అధ్యాయము.

- శ్లో॥ గరుడో నామనామతః॥ 15
- సప్తభూమ్యుచ్చిత స్తద్వ చ్చంద్రశాలాత్రయాన్వితః ।
 ఆత్రిభిర్బహిరం తశ్చ పడ్భిర్భుక్తః సమంతతః॥ 16
- స్యావనో గరుడ స్తద్వ దుచ్ఛాచ్చయోదశభూమికః॥
 “దశహస్తా భవేద్వా సగరుడోష్టకరః స్మలితః॥ 34
- వీర్తిః ప్రమాణైః ప్రాసాదాన్ కుర్యాదిత్యపరే స్థితాః॥

(అనుబంధము 30వ పటము చూడుడు)

తా|| గరుడ మేగువు 7 అంతస్తులును, 3 చంద్రశాలలును, లోపలను వెలుపలను 6 కోణములతో నుండవలెను. మఱియు శివో 10 అంతస్తులతో రచించవలెనని చెప్పబడియున్నది.

విశ్వకర్మ ప్రకాశ గీత అధ్యాయము.

శ్లో|| పర్యంక గృహరాజోవై గరుడో నామనామతః ।

సప్త భూమ్యుచ్చయస్తద్వచ్చంద్రశాలా త్రియాన్వితః॥ 96

భూమికాస్తు చడశీతి గామ్యాత్, సర్వతో భవేత్ ।

తథాన్యో గరుడస్తద్వదుచ్ఛాయో దశభూమికః॥ 97

తా|| గృహజము యొక్క శయన పద్ధతితో 7 అంతస్తులును చంద్రశాలలు 3ను కలిగియుండవలెను. వేతాక గరుడ మేగువు 10 అంతస్తులు కలిగియుండును. “గరుడోష్ట కరోజ్ఞేయః” అని విస్తారమును 8 హస్తములుగా విశ్వకర్మ ప్రకాశయందు చెప్పబడియున్నది.

53. గజ మేరువు లక్షణము

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము.

శ్లో|| ప్రాసాదస్య గజస్యాథ లక్షణం సంప్రచక్షుహే ।

చతుః పట్టి పదం క్షేత్రం విధాయ విభజేద్ గజమ్॥

తతః సీమార్థ సూత్రేణ పృష్ఠతో వృత్తమాలిఖేత్ ।

గర్భం కుర్యాత్తనర్ధేన వృత్తరేఖాకృతిం తతః॥

ఊర్ధ్వ ప్రమాణమథనా గజస్య పృష్ఠముచ్యతే ।

స్తంభాశ్శతమ్సోచ్ఛాయాః కార్యాః కోణ చతుష్టయే॥

జంఘే యమస్య నిర్దిష్టా మల్లస్తంభాంతరం భవేత్ ।

పట్టికాంతర పత్రాభ్యాం సమభాగేన మేఖలా॥

అగ్రతః పూరనేనం స్యాత్ పృష్ఠతస్తు గజాకృతిః॥

తా|| గజ మేరువు యొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాము. చతురశ్ర ప్రదేశమును 8-కి భాగములు చేసి అందులో సమము

విస్తారముగల సూత్రముతో నెనుకవైపున సగమును గుండ్రముగా గీచి గర్భమును నడుమ సగముచేయవలెను. విస్తారమునకు రెట్టింపుగా యెత్తునుచేసి స్తంభము 4 భాగములు, నలుమూలల నిలిపి మల్లబంధమును రచించవలెను పట్టిక, అంతరపత్రము, మేఖలు, సమానభాగములుగా రచించవలెను. ముందు శూరనేన పద్ధతియును నెనుక యేనుగురూపముగాను రచించవలెను.

54. గజ మేరువు 2వ పద్ధతి

సమరాంగణ 55వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ చతుః పష్టిపదే త్తేత్రే ప్రాసాదం విభజేచ్ఛుభమ్ ।

త్తేత్రాధ్యే నచ సూత్రేణ పృష్ఠతో వృత్తమా లిఖేత్ ॥ 81

భాగై శ్చతుర్భి ర్జంఘాస్య మేఖలాచార్థ భాగికా ।

పురతః సూరనేనోఽయం పృష్ఠతశ్చ గజాకృతిః ॥ 82

విశ్వకర్మ ప్రకాశ అధ్యాయము 6

శ్లో॥ ఏదే విమానచ్ఛందకో గజః షోడశ హస్తాః స్యుశ్చ త్వాతో ।

దేవవల్లభాః కైలాసో మగ్నరాజస్తు ॥

మఱియు

“గజోగజ సమస్త హ కుంభః కుంభా కృతిస్త ॥

ద్వద్భూమికా నవకోచ్చయః ॥ 91

తా॥ 16వ హస్తముల విస్తారము 9 అంతస్తులును కలిగి యుండవలెను. పై శ్లోకార్థమే కనుక తాత్పర్యము వ్రాయ నవసరము లేదు.

55. గజ మేరువు 3వ పద్ధతి

అపరాజిత 170వ సూ.

శ్లో॥ వర్ధమానోహ్యసా పూర్వం పృష్ఠతో వృత్తమాలిఖేత్ ।

వామే దక్షేచ భద్రదాన్యం సప్తభూవలయా కృతిః ॥ 75

వేద్యాం లేఖ్యం గజపృష్ఠం ఘంటాకః శ సంయుతమ్ |
 దివ్యమండపశోభాఢ్యః సగజః సర్వకామదః ||

తా|| వర్ధమాన మేరువునందు సగపాలు వెనుక గుండ్రము
 చేసి కుడిఎడమలయందు భద్రములను మొదలై నవానిని రచించి
 7 అంతస్తులును, వేదిక, ఘంట కలశము, ముందు మండపము గల
 సవోగజ మేరువగును. దీనివలన సమస్తమైన కోరికలు సిద్ధించును
 విశ్వకర్మ ప్రకాశ అధ్యాయము 6

శ్లో|| ప్రాగ్గీర్వేణ విశాలేన భూమికా సషడున్నతా |
 అనేక చంద్రశాలస్తు గజ ప్రాసాద ఉచ్యతే ||

తా|| విశాలమైన ప్రాగ్గీర్వములతోను అనేక చంద్రశా
 లతోను 6 అంతస్తులు కలిగినది గజ మేరువగును.

56. గజ మేరువు 4వ పద్ధతి

సమరాంగణ 63వ అధ్యాయము.

శ్లో|| ప్రాగ్గీర్వేణ విశాలేన భూమికాసప్త ఉచ్ఛ్రితః ||

అనేక చంద్రశాలస్తు గజః ప్రాసాద ఉచ్యతే ||

‘గజోగజ సమాకృతిః, (సమరాం. అ. 63వ-10 శ్లో)

“గజః సింహశ్చ కుంభశ్చ వలభీ ఛందక న్తథా ||

చత్వార ఏతే తుల్యాః స్యుర్లస్తోన్మేఢ సమానుతః ||

తా|| పై జెప్పిన శ్లోకార్థమేకాక ప్రాగ్గీర్వము విశాలము
 నుండవలెననియును చంద్రశాల అనేకములను రచించవలెనని
 జెప్పబడియున్నది. గజాకారముగ నుండవలెను. 7 అంతస్తులు
 నుండవలెను. (అనుబంధము 31వ పటము చూడుడు)

57. సింహ మేరువు లక్షణము

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము.

శ్లో|| ప్రాసాదస్యాధునా లక్ష్మం సింహ సంజ్ఞస్య కథ్యతే ||

చతురశ్రం సమంక్షేత్రం విభజేన్నందనే యథా।
 గర్భో భాగైశ్చ తుర్భిః స్యాత్ కందభిత్తి స్తుభాగిణీ॥
 భాగేనాం ధారికా కార్యా బాహ్యాభిత్తిశ్చభాగిణీ।
 భద్రం భాగైశ్చ తుర్భిః స్యాద్ భాగే నైకేన నిర్గతమ్॥
 కర్ణస్తు ద్విపదః కార్యో జలమార్గసమన్వితః।
 ద్విపదం పీత ముత్సేధాత్ సింహరూపై రధిష్ఠితమ్॥
 ఖరకంచ పదార్థేన కుర్యాత్ పీతస్య మధ్యతః।
 కుర్యా దూర్ధ్వంతు విస్తారాద్ ద్విగుణం కలయాధికమ్॥
 ద్విపదం వేదికాబంధం జంఘాచాస్య చతుష్పదమ్।
 మేఖలాంతర పత్రంచ విదధ్యాద్భాగిణీదయమ్॥
 త్ర్యంతాని కర్ణశృంగాణి గ్రీవాండ కలతైః సహ।
 సింహకర్ణస్తు కర్తవ్యః సముచ్చాయాచ్ఛతుష్పదః॥
 సింహరూప సమాక్రాంతే ప్రాసాదే సింహసంజ్ఞితే।
 ఊర్ధ్వతః కర్ణశృంగస్య షట్పదా మూలమంజరీ॥
 సప్తభాగ సముత్సేధా లతాభిః పంచభిర్యుతా।
 గ్రీవోచ్చాయస్తు కర్తవ్యః పదం సాదేన వర్జితమ్॥
 అండకం తు పదోత్సేధం కేళాయంచ ద్వినిస్సృతమ్।
 చాదోన భాగముచ్చాయ శ్చంద్రికాయాః ప్రకీర్తితః॥
 ద్విపదం కలశం కుర్యాద్ బీజపూతక సంయుతమ్।
 య ఇదంతారయేత్ సస్యా దజేయః పురుషో ధ్రువమ్॥
 వ్యవహారే నృపకులే సంక్రామే శక్రసంసది॥

తా॥ సింహమేరువు గొయిక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు.
 చతురశ్రప్రదేశమును 10-10 భాగములుచేసి మధ్యగర్భమును
 4 భాగములును, కందపుగోడ 1 భాగమును, అంధాతిక 1 భాగమును,
 చెలుపలిగోడ 1 భాగమును చేయవలెను. భద్రము 4 భాగములు,

నిర్గమము 1 భాగము, కర్ణము 2 భాగములు జలమార్గము మిగిలివ ప్రదేశమున చేయవలెను. అధిష్ఠానము 2 భాగములు సింహములపై నిలచినట్లు రచించవలెను. ఖురకము 3 భాగము వీకముయొక్క మధ్య నుండవలెను. విస్తారమునకు రెట్టింపును దానిపైన 8వ వంతును చేయవలెను. 22½ అగును. వేదిక 2 భాగములు, జంఘ 4 భాగములు, మేఖల అంతరపత్రము 1 భాగము, కర్ణశృంగములు గ్రీవ అండకము కలశముతో సహా 3 భాగములు, సింహకర్ణములు యెత్తు 4 భాగములు, అంతటను సింహములను రచించవలెను. కర్ణశృంగముల పైన మూలఘంజరి విస్తారము 6 భాగములును, యెత్తు 7 భాగములును 5 అండకములును చేయవలెను. గ్రీవ 3 భాగము, అండకము 1 భాగము, రేఖయందు రెండును తగ్గించవలెను. చంద్రిక 4 భాగము, కలశము 2 భాగములు బీజపూరకముతో సహితము చేయవలెను. ఈ మేరువును రచించినవారు లోకమునందు జయమును పొందుటయే కాక స్వర్గమునందును జయమును పొందుదురు. లేక నందనము వలె 8 భాగములతోనైన జేయవచ్చును.

58. సింహ మేరువు 2వ పద్ధతి

సమరాంగణ 5వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ చతుః పప్టిపదః సింహో భద్రం భాగచతుష్టయమ్ |
ద్వ్యంశకో మూలకర్ణౌ చ గర్భః షోడశభిః పదైః || 83

విస్తారార్థే భవేజ్జంఘా మేఖలాపదికా భవేత్ |

ఏకైకా రథికాచాస్య భవేత్ భాగత్రయోచ్ఛ్రితా || 84

సర్వతో భద్రవచ్చాస్యా రేఖా గ్రీవాండకాదికమ్ |

సింహాక్రాంతై స్తథా భద్రైః ప్రాసాదః సింహాడ్యతే || 85

విక్రమార్జవ శీలానాం ప్రాసాదోఽయం శుభావహః ||

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 8 భాగములు చేసి గర్భము 4 భాగములు చేయవలెను. భద్రము 4 భాగములు కర్ణములు 2-2

భాగములు చేయవలెను. విస్తారములో సగము యెత్తు జంఘ అనగా 4 భాగములు మేఖల 1 భాగము, ఒక్కొక్క రథిక యెత్తు 3 భాగములు సర్వతో భద్రమేరువున జేసినట్లే మంజరులు గ్రీవ, అండకముచేసి భద్రములయందు సింహములను రచించినచో సింహ మేరువగును. శుభప్రదము.

59. సింహమేరువు 3వ పద్ధతి

అపరాజిత 170వ నూ.

శ్లో॥ విజ్ఞేయః కేశరీ పూర్వం శిఖరం చ విమానః॥

ప్రాగ్గ్రీవ యుక్తం భద్రదాద్యం కర్ణాండం భూమిపంచకమ్॥ 77

ఘంటా కలశ శోభాఘ్నో దివ్యమండప సంయుతః॥

దేవీనామాలయః కార్యం సింహో భగవతీ గృహమ్॥ 78

తా॥ కేశరీ ప్రాసాదమును విమానపద్ధతితో శిఖరమును భద్రము మొగలయిన వానియందు ప్రాగ్గ్రీవములును, కర్ణముల యందండకములును 5 అంతస్తులును ఘంటా కలశము ముందు మండ పము రచించిన యెడల సింహమేరువగును దేవియొక్క మందిరము నకు ముఖ్యముగా సింహమేరువును రచించవలెను.

సమరాంగణ 63వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ సింహః సింహాకృతిర్జ్ఞేయో॥

10

విశ్వకర్మ ప్రకాశ 6వ అధ్యాయము.

సింహః సింహ గతిజ్ఞేయో గజోగజ సమస్తథా ముఖః॥

కుంభాః కుంభాకృతి సద్వర్ణాభిరూపా నవకోచ్ఛయః॥ 91

సింహో దశ ఉదాహరితః॥

103

తా॥ సింహమేరువు విస్తారము 10 హస్తములు కలిగి సింహము నలె నుండును. 9 అంతస్తులుగా రచించవలెను.

(అనుబంధము 32వ పటము చూడుము)

60. పద్మమేరువు లక్షణము

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ ఇదానీం పద్మకం బ్రూమః ప్రాసాదం పద్మసన్నిభమ్॥
 యః పుమాన్ కారయత్యేనం సకామాం ల్లభతేభిలాన్॥
 చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే చతుర్దిక్షు విదిక్షువా॥
 న్యస్యేత్ పృథక్ పృథక్ సూత్రాణ్యశవృత్తం ప్రసాదయేత్॥
 దిగ్వి దిక్ సూత్రయోర్మధ్యే చతురశ్రంతు రోషకమ్॥
 తుల్యప్రామాణ్య విన్యస్యేత్ స్యుక్ ద్వాత్రింశ దమీరితః॥
 విస్తృతా న్యథ భాగాద్వా కర్ణపత్రాణి షోడశ॥
 పద్మపత్ర సమానాని వారి మార్గాన్వితానిచ॥
 గర్భః స్యాద్ బాహ్యాసీమార్థం యచ్ఛేషం తేన భిత్తయః॥
 షడష్ట ద్వాదశకరః పద్మో జ్యేష్ఠాదికః క్రమాత్॥
 ద్వాత్రింశత్ షోడశాష్ట్రాచ తస్యస్యూ రథకాః క్రమాత్॥
 జలాంతరాణి చైతస్య శ్రీవత్సన్యే వకారయేత్॥
 పీఠకం వేదికాబంధం జంఘాశేఖర చంద్రికాః॥
 లంకం కలశం గ్రీవా మేతస్యో చ్ఛ్చయమానతః॥
 కుర్వీత స్వస్తి కన్యేవ స్వవిస్తారాను సారతః॥

తా॥ అన్నికోరికల నిచ్చునట్టి పద్మమేరువు యొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశమును దిశలయందును మూలలయందును గుర్తులుపెట్టి గుండ్రముగా గీయవలెను. దిశ యొక్కయు మూలయొక్కయు నడుమ నలుచదదముగాను సమావముగాను చుట్టూ 32 భాగములు చేయవలెను. 2-2 భాగముల చొప్పున 16 రథములను గుండ్రముగా రచించవలెను. జలమార్గములను కల్పించవలెను. విస్తారములో సగము గర్భమును చేయవలెను. మిగిలిన సగములో పాతికవంతున చుట్టూ గోడ తచించవలెను.

6-8-12 హస్తములు పద్మమేరువు యొక్క కనీస మధ్యమ ఉత్తమ విస్తారములు రథములు 32-16-8 వరుసగా ఉత్తమ మధ్యమ కనీస ప్రాసాదములయందు రచించు పద్ధతి జలమార్గములు శ్రీవత్సము నందు రచించినట్లే రచించవలెను. అధిష్ఠానము, వేదిక, జంఘ, చంద్రిక, అండకము కలశము గ్రీవ మొదలైనవి. స్వస్తిక మేరువున చేసినట్లు చేయవలెను.

61. పద్మ మేరువు 2వ పద్ధతి

సమరాంగణ 5వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ పద్మస్య హస్త సంఖ్యాస్యాత్ షోడశ ద్వాదశాధవా॥ 86

వర్ణః సచ కర్తవ్యః సూత్రం తు స్వస్తికే యథా।

సర్వే రథాః స్మృతాః పద్మపత్రాకృతి మనోరమాః॥ 87

ఉదకాంతర కంఠర్యాచ్ఛేయసే నందనే యథా॥

విశ్వకర్మ ప్రకాశ రీతి అధ్యాయము.

శ్లో॥ పద్మకః షోడశాస్త్రస్థ భూమిద్వయ మధాధికః॥

పద్మతుల్య ప్రమాణేన శ్రీగుప్తక ఇతి స్మృతితః॥

పరోనాయ కోణములను 12 అంతస్తులును చేయవలెను.

“తదైవ పద్మకః ప్రోక్త ఉచ్ఛ్రాచ్చయో భూమికాద్వయః” 93

షోడశాస్త్రః స విజ్ఞేయో విచిత్ర శిఖరః శాఖః॥ 94

తా॥ పద్మమేరువునకు విస్తారము 16 హస్తములుగాని 21 హస్తములుగాని యుండవలెను. దానిని స్వస్తిక మేరువువలె గుండ్రముగా జేయవలెను. రథములన్నియును పద్మపత్రములవలె సౌందర్యముగా నుండవలెను. జలమార్గమును నందన మేరువున జేసినట్లు చేయవలెను.

62. పద్మ మేరువు 3వ పద్ధతి

అపరాజిత 170వ సూ.

శ్లో॥ వృత్తం వేదాశ్రకే కర్ణే ద్వాత్రింశద్భి ర్విరాజితే।

షోడశః ద్విపదాః కర్ణాః కర్తవ్యా భద్రవర్జితాః॥

భూమిజం శృంగమేవం చ భూమిజం భూమి పంచకమ్।

ఘంటా కలశశోభాభ్యం కారయే న్నేరు పద్మకమ్॥

తా॥ నలుచదరపు ప్రదేశమును గుండ్రముగా గీచి దానిని చుట్టూ చదరముగా 32 భాగములు చేయవలెను. 2-2 భాగములు చొప్పున 16 రఫికలను రచించవలెను. ఇట్లు 5 అంతస్తులు చేయవలెను. ఘంట, కలశము మొదలైనవి రచించవలెను. దీనిని పద్మ మేరువందురు.

63. పద్మ మేరువు 4వ పద్ధతి

సమరాంగణ 63వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ పద్మకః షోడశాశ్రీః స్యాద్ భూమికా ద్వితయాధికాః॥

పద్మతుల్య ప్రమాణేన పావృత్తశ్చతురశ్రకః॥

మఱియు

“అష్టావింశతి రష్టాశ్రీః షోడశాశ్రీశ్చిభిర్వినా।

వర్తులః పద్మకశ్చేతే విమానచ్ఛంద ఏవచ॥

తా॥ పద్మమేరువు 16 కోణములు కలిగి 3 అంతస్తులతో పద్మమువలె నుండవలెను. పై శ్లోకార్థములకు సమముగ నేయున్నది. ఖస్తారము 28 హస్తములు, 16 కోణములు 8 కోణములు గుండ్రము ఈ మూడు విధములు తప్ప చేయరాదు.

(అనుబంధము 33, 34వ పటములు చూడుడు)

64. నందివర్ధన మేరువు అక్షణము

సమరాంగణ 57వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ అథాభిధీయతే సమ్యక్ ప్రాసాదో నందివర్ధనః।
 నందయత్సేష కర్తారం పుత్రదార ధనాదిభిః॥
 చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే భజేత్ షోడశభిః పదైః॥
 శతద్వయం విభాగాః స్యుః షట్పంచా శత్రుభా పరైః॥
 గర్భః శతపదః కార్యో భిత్తిశ్చక్రి పదాయతా।
 కర్ణప్రమాణం త్రిపదం నవబంధ సమన్వితమ్॥
 భాగాయతం భాగపాద విస్తీర్ణం వారి వర్మచ।
 విభజేత్ పంచభా కర్ణం తస్య భద్రంత్రిభిః పదైః॥
 భాగం భాగం భవేత్ కర్ణే భాగార్థం భద్రనిర్గమః।
 ప్రత్యంగం ద్విపదం కుర్యాద్ వారి మార్గేణ సంయుతమ్॥
 నిర్గమః సార్థభాగేన పార్శ్వయో రుభయోరపి।
 శాలాషట్పద విస్తారా ప్రత్యంగం భాగ నిర్గతమ్॥
 భద్రంత దగ్రతః కుర్యాద్ విస్తారేణ చతుష్పదమ్।
 భాగార్థ నిర్గమం సమ్యక్ దిక్షు సర్వాస్వయం విధిః॥
 కర్ణస్యాధేన యేద్ గత్వాత్ వృత్తంతత్ పూర్వమాలిఖేత్ ।
 అనుసారేణ విలరే దంగప్రత్యంగ నిర్గమమ్॥
 సార్థభాగం గజాధారం సాబ్జపత్రం సుమేఖలమ్।
 కుర్యాత్ పదం పాదసీనం జంఘాకుంభ సముచ్ఛితమ్॥
 భాగ పాదేన కణకం పాదేనాంతర పత్రకమ్।
 తదర్థం గ్రాసహారం చ భాగార్థం ఖరకం తథా॥
 ఖరకేణ సమం ప్రోక్తా వీతప్యైషా సముచ్ఛితిః।
 విస్తారాద్ ద్విసురుశ్చాయం స్వామార్ధ్వం కల్పయేత్కుధిః॥

తులోదయో విధాత వ్యస్త్రయో దశభిరంశకైః॥
 వింశత్యం శంతు శిశిరం వేదికాచ చతుష్పదమ్॥
 పాదోన భాగద్వితయం కుంభకంతేషు కారయేత్॥
 భాగే నై నేన కలశమర్థేనాంతర పత్రకమ్॥
 పాదహీన పదం కార్యా మేఖలాస్య సుశోభనా॥
 జంఘా పద్భాగికోచ్చాయా భాగార్థం గ్రాసపట్టికా॥
 హీరకంచైక భాగేన కర్ణస్థం పరికీర్తితమ్॥
 మేఖలాంతర పత్రంచు సార్థభాగ సమున్నతమ్॥
 జంఘా మధ్యేతు కర్తవ్యా రథికారథికా తథా॥
 వృత్త స్తంభైః సమకరై ర్గ్రాసైర్ముక్తా వరాలకైః॥
 జంఘాతు సంవృతా కార్యా మల్లచ్చాద్యై ర్విభూషితా॥
 జలాంతరేషు రూపాణి కుర్యాత్ సంఘాటకైః శుభైః॥
 కుర్యాత్ తులోదయస్యోర్ధ్వః మితి భూమి భిదష్టభిః॥
 సహంశాష్టాంశోఽస్య దూరా ద్యాభూమిః సాస పదత్రయమ్॥
 ద్వితీయాత్రి పదా ప్రోక్తా తృతీయా పాదవర్జితా॥
 సార్థద్వ్యంశా చతుర్థీచ పాదోవా పంచమీ తతః॥
 షష్ఠీతు ద్విపదా కార్యా పాదోనా సప్తమీ తతః॥
 అష్టమీ తుక్షీతిః కార్యా సార్థభాగేన సంమితా॥
 ఏకైక స్యాః పద్ధానేన ప్రక్షేపః స్యాత్ పరస్పరం॥
 కోణే కూటాని కుర్వీత త్రత్యంగే తిలకానిచ॥
 భద్రే కుర్వీత రథికా వివిధాః కర్మ సంకూలాః॥
 రథస్య పార్శ్వయోర్లేఖాః కర్తవ్యాశ్చ భయోరపి॥
 వేదికాస్య విధాతవ్యా భాగమేకం సమున్నతా॥
 గ్రీవాతావద్భాగమేక మండకం ద్విపదో దయమ్॥

కుర్యాత్ సామల సారిం చ చంద్రికాం సార్థభాగికామ్;

కలశేష్ఠి పదః కార్యో బీజపూరం బహిస్తతః |

పురతః శూరసేనం స్యా న్మధ్యే రూప సమాకులమ్ |

మిత్రశక్త్య విమానస్య సదృశం శంకారయోదముమ్ ||

భూషణం భవనస్యాస్య ప్రాసాదం నందివర్ధనమ్ ||

ప్రాసాద వింశతి రియం పరికీర్తితేహ

మేర్వాదికా సకలనాక నదా మభీష్టా

తత్త్వేన వేత్తియ ఇమాంస సమగ్ర శిల్పి

వర్గాగ్రణీ ర్బహుమతిశ్చ భవేన్నృపాణామ్ ||

ఇతి సమరాంగణ సూత్రధారా పరనామ్ని నాస్తుశాస్త్రే

కుర్వాది వింశికామ సప్తపంచాశోఽధ్యాయః.

తా|| చతురశ్ర ప్రదేశమును 16-16 భాగములుచేసి గర్భము 10-10 భాగములుచేసి చుట్టూ 3 భాగములు గోడను రచించవలెను. కర్ణము 3 భాగములు, దానిని 5 భాగములుచేసి మధ్య 3 భాగములు భద్రమును ఆభద్రము యొక్క నిర్గమము $\frac{1}{2}$ భాగమును మధ్యశాలయొక్క విస్తారము 6 భాగములు, దాని మధ్య భద్రము 4 భాగములును నిర్గమము $\frac{1}{2}$ భాగమును అన్ని దిశలయందు రచించవలెను. జలమార్గము పొడవు 1 భాగమును విస్తారము $\frac{1}{4}$ భాగమును చేయవలెను. ప్రత్యంగము 2 భాగములు నిర్గమము 1 భాగము, శాలయొక్క నిర్గమము $1\frac{1}{2}$ భాగము, విస్తారములో సగము కొలతతో గుండ్రముగా గీయవలెను. దిశల ననుసరించి అంగప్రత్యంగములు మొదలైనవి రచించవలెను. ఆలయము ఒకటి నరభాగము ఏనుగులపై నుండవలెను. తామరపుష్పము మేఖల యుండవలెను. $\frac{3}{4}$ భాగమున జంఘయొక్క కుంభము యెత్తు $\frac{1}{4}$ భాగము, అంతరపత్రము $\frac{1}{4}$ భాగము, గ్రాసహారము అందులో సగముండవలెను. ఖరకము $\frac{1}{2}$ భాగము, ఖరకముతో సమానముగా వీతముండవలెను. అఫిష్టానము యొక్క విస్తారమునకు రెట్టింపుగా యెత్తును చేయవలెను. మాలముయొక్క పై భాగము వఱకు 13 భాగములు, శిఖరము

20 భాగములు, వేదిక 4 భాగములు, కుంభము $1\frac{3}{4}$ భాగములు, కలశము 1 భాగము, అంతరపత్రము $\frac{1}{2}$ భాగము, మేఖల $\frac{3}{4}$ భాగము, జంఘ 6 భాగములు, గానపట్టిక $\frac{1}{2}$ భాగము, హీరకము 1 భాగము, మేఖల అంతరపత్రము $1\frac{1}{2}$ భాగము జంఘయొక్క నడుమ రధికలను రచించవలెను. గుండ్రని స్తంభములును, మకరములు మ్రింగు చున్నట్లు చిత్రింపబడిన స్తంభములును, జంఘయొక్క చుట్టును మల్లచాచ్ఛద్యమును రచించవలెను. జలాంతరములయందు రూపములను రచించవలెను. దూలముపైనండి అంతస్తులు 8 రచించవలెను.

స్కంధము 8 భాగములు, మొనటి అంతస్తు $3\frac{1}{4}$ భాగములు, రెండవ అంతస్తు 3 భాగములు, మూడవ అంతస్తు $2\frac{3}{4}$ భాగములు, నాల్గవ అంతస్తు $2\frac{1}{2}$ భాగములు, ఐదవ అంతస్తు $2\frac{1}{4}$ భాగములు, ఆఠవ అంతస్తు 2 భాగములు, ఏడవ అంతస్తు $1\frac{3}{4}$ భాగములు, ఎనిమిదవ అంతస్తు $1\frac{1}{2}$ భాగము, ఒక్కొక్క అంతస్తున చుట్టూ $\frac{1}{2}$ భాగము తగ్గించుచుండవలెను. మూలలయందు కూటములును, స్రవ్యంగములయందు తిలకములును, భద్రములయందు రధికలును, అనేకవిధములైన చిత్రములతో రచించవలెను. రథముయొక్క రెండువైపులను ... వేదిక 1 భాగము, గ్రీవ 1 భాగము. అండకము 2 భాగములు, ఆమలసారము-చంద్రిక $1\frac{1}{2}$ భాగము, కలశము 3 భాగములు, బిజపూరము చేయవలెను. వెలుపలను ముందు శూరనేన పద్ధతియును మధ్య రూపచిత్రములును మిశ్రశివమానముతో సమానముగా దీనిని రచించవలెను. దీనిని నందివర్ధన మేరువని చెప్పుదురు. మహాశిల్పులచే నీ యంశములెల్ల జెప్పబడినవి.

(అనుబంధము 35, 36వ పటములు చూడుడు)

65. నందివర్ధన మేరువు 2వ పద్ధతి

అపరాజిత 170వ సూ.

శ్లో॥ తలచ్చండం పల్లశల ముచ్చయే సప్తభూమికమ్ |

కర్ణే నాగరశృంగాణి ప్రరథే ద్రావిడానిచ ||

భద్రదే వారాట కూటాంశ్చ లతాం వై వామ దక్షిణే।

నందివర్ధన ఆఖ్యాతః సురూపో లక్షణాన్వితః॥

82

విశ్వకర్మ ప్రకాశ 6వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ సప్తభిర్నంది వర్ధనః॥

87

తా॥ నందివర్ధనము 7 అంతస్తులు కలియుండును. నందివర్ధన మేరువు 7 అంతస్తులును, తలచ్చందమున మల్లతలమును, కర్ణమున నాగరపద్ధతితో శిఖరములును, ప్రరథమున ద్రావిడ పద్ధతియును భద్రమున వరాటపద్ధతితో కూటములును కుడి యెడమలను శిఖరము లును కలిగియుండును.

66. నందివర్ధన మేరువు 3వ పద్ధతి

అపరాజిత 167వ సూ.

శ్లో॥ గుణరామద్వేకపక్షా ద్వావింశతి విభాజితే।

అనుగే శృంగతిలకం కర్ణేకార్యం ద్విశృంగకమ్॥

55

శృంగం చోపరథేఽధోరు మంజుశ్యో ద్వాదశై వచ।

శృంగైః పంచాండ కై ర్యుక్తో నందివర్ధన నామకః॥

56

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 22 భాగములుచేసి మధ్యనుండి 3-3-2-1-2 భాగములుచేసి పైన శృంగమున తిలకమును కర్ణమున 2 శృంగములును, ఉపరథమున 1 శృంగమును, ఉరోమంజరులు 12ను ఉరోమంజరియందు 5 శృంగములును ఇట్లు రచించినచో నంది వర్ధన మేరువగును.

(అనుబంధము 37వ పటము చూడుచు)

67. నందివర్ధన మేరువు 4వ పద్ధతి

సమరాంగణ 63వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ వింశత్యండక సంయుక్తః సప్తభూర్నందివర్ధనః॥

7

తా॥ నందివర్ధన మేరువు 7 అంతస్తులును 20 అండకములును కలిగియుండును.

68. వలభి మేరువు లక్షణము

సమరాంగణ రీతివ అధ్యాయము.

- శ్లో॥ స్వస్తికస్య యథాపూర్వం కథితం మానలక్షణమ్॥ 88
- తేనైవ లక్షితః సర్వే విదధీత విచక్షణః।
యథామూల విభక్తస్థు లతిషు స్వస్తికాదిషు॥ 89
- యథాస్కంధ విభాగోఽపి రేఖా మధ్య విభాగతః।
స్వస్తికాం కోవిధాతవ్యః శుకనాసోఽచ్చ యాచ్ఛభః॥ 90
- ప్రాసాదానాం సభాగైః స్యాత్ సప్తభిర్విహితైః॥
విమానే సధరాత్ర్యంశ న్యూనః కార్యో విపశ్చితా॥ 91
- కైలాసాచ్ఛ తురంశోనా విధేయా శుకనాసికా।
సర్వతో భద్ర సింహాభ్యా మేయాణాంతు విశేషతః॥ : 2
- షడ్భిర్భాగై ర్విహితాభ్యా శుకనాసా విజానతా।
ప్రాసాదోఽచ్చన సాంధావో విమానాద్యాః ప్రకీర్తితాః॥ 93
- విస్తారార్థేన తద్గర్భో యచ్ఛేషం తేన భిత్తయః।
ప్రాసాద జంఘోఽచ్చయేణ తుల్యోగర్భ తుల్యోదయః॥ 94
- సభిత్తి ర్గర్భతుల్యా స్యాత్ సాంధారేషు తుల్యోదయః।
స విధేయః పునర్వాసాద్ యది వాకించిమన్నతః॥ 95
- మూలసూత్రం తుదశథా వృత్తమస్య సమాలిఖేత్।
గర్భసూత్రం ప్రతిష్ఠాప్య సింహకర్ణం ప్రకల్పయేత్॥ 86
- సార్థభాగేన సూత్రేణ మధ్యమస్య సమాలిఖేత్।
ఉరో ద్విభాగతుల్యంతు మస్తకంభాగ ముచ్చితమ్॥ 97
- అర్ధేన వోఽచ్చయస్తస్యాః పక్షోఽచ్చాయా ద్విభాగికాః।
ఉరో రేఖా చ సీమాంతే సూత్రేణ చ్ఛందమాదిశేత్॥ 98
- నవథా దశథాచైవ సింహకర్ణావు భాస్కృతౌ।
ఏకః షడ్విస్త్రతో భాగ ఉదయాత్మంచ భాగికః॥ 99

సూరసేన్ ద్వితీయస్తు స్యాత్సమోదయ విస్తృతః।

ఉదయాత్సార్థ విస్తీర్ణం సింహకర్ణ స్త్రి సంకులః॥ 100

కోమలాన్ మల్లకాంశ్చాన్యాన్ సింహకర్ణాత్ ప్రరోపయేత్।

ప్రాసాదానాం హి సర్వేషాం సర్వమేత ద్విభూషణమ్॥ 101

యస్య యత్రోచితం స్థానం తద్ తత్ర వినివేశయేత్।

నిర్మితౌ వలభే స్తిర్యక్ సూత్రం కుర్వీత సప్తధా॥ 102

పంచభాగాంశ్చ ముఖతస్తే నై వాంశేన కల్పయేత్।

మేఖలాంతర పత్రేచ జంఘా కుంభక మేవచ॥ 103

పంచభాగోచ్ఛితం కుర్యాత్ తద్వచ్ఛిఖర ముచ్ఛితమ్।

కీర్తితాని విమానాని యాన్యే వసుర వర్తన్తి॥ 104

తాన్యేవ స్థావరత్వేన ప్రాసాదా ఇతి విశ్రుతాః॥

తా॥ పూర్వము స్వస్తికమునకు చెప్పబడినట్లు అన్నియును రచించవలెను. శుకనాసము కూడ అదే పద్ధతితో చేయవలెను. నప్రాసాదములన్నియు నొక్కటే పద్ధతి శ్రీవత్స ప్రాసాదమునకు 7వ భాగమును, విమానప్రాసాదమునకు 3వ భాగమును, కైలాసము నకు 4వ భాగమును, సర్వతోభద్ర సింహప్రాసాదమునకు 6వ భాగమును తగ్గించి శుకనాసమును రచించవలెను. విస్తారములో సగము గర్భము మిగిలినది గోడలు ఇట్లు సాంధారములకు చేయవలెను. ప్రాసాదము యొక్క జంఘ యెత్తుతో సమానముగా గర్భము నందలి దూలమును, ఆ గోడ గర్భము సమానమైన యెత్తునను ఉండవలెను. మరల విస్తారముకంటె కొంచె మెత్తుగాజేసి ప్రధాన సూత్రమును 10 భాగములుచేసి వృత్తమును రచించవలెను. గర్భ సూత్రమును నిలిపి సింహకర్ణమును చేయవలెను. $1\frac{1}{2}$ భాగముగల సూత్రముతో మధ్యవృత్తమును, ఉరమును 2 భాగములుగాను, శిఖరము యెత్తు 1 భాగము దానిలో సగము ప్రక్కల యెత్తు 2 భాగములు, ఉరోమంజరిపైన సూత్రముతో ఛందమును 9 లేక 10 భాగములు చేయవలెను. సింహకరములు రెండును విస్తారము

6 భాగములు, ఎత్తు 5 భాగములు చేయవలెను. ఇది యొక పద్ధతి. విస్తారమును యెత్తును సమానముగా చేయుట రెండవ పద్ధతి. సూరసేనము ఎత్తు 1 భాగమును విస్తారము $1\frac{1}{2}$ భాగమును చేయుట మూడవ పద్ధతి. సింహకర్ణములపైన మృదువుగా వేలు వేలు మల్లకములను రచించవలెను. అన్ని ప్రాసాదములకును ఇట్లు అలంకారము చేయవలెను. దేని కెక్కడ యేది యుచితమో తెలిసికొని దాని నచ్చట నిర్మించవలెను. వలభికి అడ్డముగా సూత్రమును బట్టి దానిని 7 భాగములుచేసి అందు 5 భాగములు ముఖమును చేయవలెను. మేఖల, అంతరపత్రము, జంఘ, కుంభము 5 భాగములు చేయవలెను. శిఖరమును అటులే చేయవలెను.

విశ్వకర్మ ప్రకాశ 6వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ వలభీచ్ఛందకస్త ద్వచ్చకనాసస్త్రయాన్వితః॥ 90

తా॥ వలభి ప్రాసాదమునకు 3 శుకనాసము లుండవలెను. 5 అంతస్తులుగా రచించవలెను.

సమరాంగణ 63వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ వలభీచ్ఛందకః కార్యో దేవతానాం వృషః సదా॥ 9

తా॥ వలభి మేరువు విస్తారమును మునుపటివలె భాగములుచేసి కొణిగలను మూడువైపులను పెంచిచేయవలెను. విస్తారమునకు రెట్టింపుగా యెత్తును దూలముల వఱకు 5 భాగములును, పైన శిఖరము 9 భాగములును చేయవలెను.

(అనుబంధము 38వ పటము చూడుడు)

69. కుంభ మేరువు లక్షణము

సమరాంగణ 63వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ కుంభః కుంభాకృతి స్తద్వత్ భూమికా నవకోచ్చితః॥

అంజలీ పుట సంస్థానః పంచాండక విభూషితః॥ 11

తా॥ కుంభమేరువు కుంభమువలె 9 అంతస్తులతోను 5 అండకములతోను రచించవలెను.

విశ్వకర్మ ప్రకాశ 6వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ కుంభః కుంభాకృతి తద్వద్భూమికా నవకోచ్ఛయః॥ 95

అంజలీపుట సలాస పంచాండక విభూషితః॥ 92

ఇట్లు పై రీతిగనే చెప్పబడియున్నది.

(అనుబంధము 39వ పటము చూడుడు)

70. సముద్ర మేరువు అక్షణము

సమరాంగణ 63వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ షోడశాశ్రిః సమంతాచ్చ విజ్ఞేయః స సముద్రకః।

పార్శ్వయో శ్చంద్రశాలాచ ఉచ్ఛ్వాహయాత్ సద్విభూమికః॥12

తా॥ సముద్రమేరువు మొదటి నుండి చివరవఱకు 16 కోణములుగాను 2 అంతస్తులుగాను రచించవలెను మిగిలిన యంశము లన్నియు మేరువువలెనే రచించవలెను.

విశ్వకర్మ ప్రకాశ 6వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ “షోడశాస్రః సమంతాత్తు విజ్ఞేయః స సముద్రకః॥ 92

పార్శ్వయోశ్చంద్రశాలస్య ఉచ్ఛ్వాహయో

భూమికాద్వయమ్॥ 93

(అనుబంధము 40వ పటము చూడుడు)

71. వృషభ మేరువు అక్షణము

సమరాంగణ 63వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ ... I దేవతానాం వృషః సదా వృషస్తు స్వోచ్చితే తుల్యః।

సర్వతః స్వస్తి వర్తితః॥ 9

... II పద్మతుల్య ప్రమాణేన వావృష శ్చతురశ్రకః।

పంచాండ మగ్రభూమిస్తు గర్భోహస్త చతుష్టయమ్॥ 18

వృషోభవతి నాత్రాయం ప్రాసాదం సర్వకామికః।

సప్తకా పంచకాభూమి ప్రాసాదోయ ఇహోదితః॥ 19

“వావృషో మృగరాజశ్చ విమానచ్ఛంద ఏవచ”॥ 33

“ఏతే ద్వాదశ హస్తాః స్యః ప్రమాణేన పృథక్ పృథక్”
విశ్వకర్మ ప్రకాశ 6వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ వృషస్యోచ్చాయతస్తుల్యో మండితశ్చిత్ర వర్జితః॥ 90

తా॥ వృషభ మేరువునందు చిత్రరూప నిర్మాణ మవసరము లేదు. 5 అంతస్తులుండవలెను. వృషభ మేరువు సమస్త శుభముల నిచ్చును. పద్మమేరువునే నలుచరిముగాజేసి పైన 5 అండకములతో రచించవలెను. 5 అంతస్తులుగాని 7 అంతస్తులుగాని కలిగి యుండవలెను. గర్భము 4 హస్తములించవలెను.

72. వృషభ మేరువు 2వ పద్ధతి

అపరాజిత 167వ సూ.

శ్లో॥ ఇషుపక్షర్తుయమలా స్తత్వద్వగ్నియ మర్తవః॥

భద్రం ఛార్ధార్ధ నిష్కాసం పృథక్ శేషా వినిర్గతాః॥ 14

కర్ణేచ సర్వతో భద్రం శ్రీవత్సే రథనందికే॥

త్రీణి షట్ చత్వారి క్రమాదురః శృంగాణి షోడశ॥ 15

ద్వాత్రింశ చైవ ప్రత్యంగే జగత్యాద్యంచ పూర్వవత్॥

జ్యేయో వృషభ మేరుశ్చ సార్ధ సప్తశతాండకః॥ 16

తా॥ 5-2-6-2 ఇట్లు మధ్యనుండి భాగములు చేయవలెను.

(మఱియు 5-2-3-1-6 భాగములును చేయవచ్చును. అప్పుడు 34 భా)

‘తద్వత్ త్రింశ ద్విభాజితే’ అని యుండవలయునేమో? భద్రము

యొక్క నిర్గమము ½ భాగము, కర్ణమున సర్వతో భద్రమువలెను.

రథములయందును నందికములయందును శ్రీవత్సమువలెను. ఉరః

శృంగములు 3-6-4 ఇట్లు 16 రచించవలెను. ప్రత్యంగములు 32

రచించవలెను. జగతి మొదలైనవి మేరువున జేసినట్లే చేయవలెను.

750 అండకములతో నుండవలెను దీనిని వృషభ మేరువని చెప్పుదురు.

(అనుబంధము 41, 41-A పటములు చూడుడు)

73. మృగరాజ మేరువు

సమరాంగణ 63వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ మృగరాజస్తు విఖ్యాత శ్చంద్రశాలా విభూషితః।

ప్రాగ్గ్రీవేణ విశాలేన భూమికా సప్త ఉచ్ఛ్రితః॥

14

విశ్వకర్మ ప్రకాశ 6వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ మృగరాజస్తు విఖ్యాత శ్చంద్రశాలా విభూషితః।

ప్రాగ్గ్రీవేణ విశాలేన భూమికా సపడున్నతా॥

తా॥ మృగరాజము చంద్రశాలతో 6 అంతస్తులు కలిగి
యందును. మృగరాజ మేరువు 7 అంతస్తులతోను చంద్రశాలలను
ప్రాగ్గ్రీవములును కలిగియుండవలెను.

74. లక్ష్మీకోటర మేరువు

అపరాజిత 167వ సూ.

శ్లో॥ వేదేందు వేదేందుయుగా అష్టావింశతి భాజితే।

కర్ణే ప్రతిరథే చైవ ద్వేద్వే శృంగేచ సర్వతః॥

23

సంద్యాంచ లఘుశృంగాణి కర్ణతుల్యా నిచోచ్ఛయే।

తదూర్ధ్వే లఘుతిలకం రథికాత్ర్యంశకోన్నతా॥

24

షోడశచోరః శృంగాణి ప్రత్యింగేతు తథాప్తచ।

చతుర్వింశ చ్చర్వభద్రే భద్రకాణాంచ సంఖ్యయా॥

25

చతుర్వింశతి తిలకైః సభ్రమోవా భ్రమైర్విना।

పంచ పట్టిశ్చద్విశతం లక్ష్మీకోటర కాండకాః॥

26

తా॥ 4-1-4-1-4 ఇట్లు మధ్యనుండి భాగములు చేయవలెను
మొత్తము 26 భాగములు, కర్ణములయందును ప్రతిరథముల
యందును ఒక్కొక్క దానికి 2 శృంగములు అన్నిటికిని చేయ
వలెను. శాల నందియందు చిన్నశృంగములను చేయవలెను. కర్ణ
ములతో సమానమైన యెత్తు గలిగియుండవలెను. ఆ పైన చిన్న
తిలకమును రచించవలెను. రథిక యెత్తు 3 భాగములు, ఉరః శృంగ

ములు 16 ప్రత్యంగమున 8యును సర్వభద్రమున 24 భద్రములును,
24 తిలకములును 265 అండకములును చేయవలెను. సాంధారముగా
గాని నిరంధారముగా గాని చేయవచ్చును. దీనిని లక్ష్మీకోటర మేరు
వందురు. (అనుబంధము 42, 43 పటములు చూడుడు)

75. పంచపక్త మేరువు

అపరాజిత 167వ సూ.

శ్లో॥ ఏక చత్వారింశదేవ ప్రస్యంతేఽండకా స్తథా ॥ 29

పక్షయగ్మ చంద్రవేదై ర్భక్తేష్టా దశభి స్తథా |

కర్ణే శృంగద్వయం చైవ పంచాండక విభూషితః || 30

దాపయే త్తిలకం కర్ణ్యాం శృంగం ప్రతిరథే తథా |

కార్యాణ్యప్టోరు శృంగాణి పంచపక్తస్తునా మతః || 31

తా॥ 2-2-1-4 ఐట్లు విభజించుచు మొత్తము 18 భాగములు
చేసి కర్ణమున 2 శృంగములును, 5 అండకములును, తిలకమును
కర్ణికయందు శృంగమును, ప్రతిరథమున శృంగమును, 8 ఉరః
శృంగములును 41 అండకములతో జేసినచో పంచపక్త మేరు
వగును. (అనుబంధము 44వ పటము చూడుడు)

76. గిరి మేరువు

అపరాజిత 167వ సూ.

శ్లో॥ పక్షైక యగ్మ మేకంచ యగ్మం షోడశ భాజితే |

కర్ణే ప్రతిరథే ద్వేద్వే శృంగం పంచాండ భూషితమ్ || 38

ద్వాదశైవోరు శృంగాణి ప్రత్యంగాని తథాప్తచ |

అండకా శతమేకం చ చత్వారింశ దుత్తరమ్ || 39

తా॥ 2-1-2-1-2 ఐట్లు మధ్యనుండి విభజించి మొత్తము
16 భాగములుచేసి, కర్ణములయందును ప్రతిరథములయందును 2-2
శృంగములును 5 అండకములును, 12 ఉరఃశృంగములును, ప్రత్యంగ
ములు 8యును, 140 అండకములు చేసినచో గిరి మేరువగును. |

(అనుబంధము 45వ పటము చూడుడు)

77. తిలక మేరువు

అపరాజిత 167వ సూ.

శ్లో॥ యమేందు ద్వైకైకపక్షా అష్టాదశ విభాజితే |
కర్ణేను కేత్రి శృంగంచ పంచాండక విభూషితమ్॥ 40

ప్రత్యంగాని తథాచాష్టాపురః శృంగాణి షోడశ |
తిలకోండకా నాంత్రయో దశాధిక శతద్వయమ్॥ 41

తా॥ 2-1-2-1-12 ఇట్లు మధ్యనుండి విభజించుచు మొత్తము 18 భాగములుచేసి కర్ణమున 3 శృంగములును 5 అండకములును, ప్రత్యంగములు 8, ఉరఃశృంగములు 16, తిలకమున అండకములును. 213 అండకములతో రచించిన నో తిలకమేరువగును.

(అనుబంధము 46వ పటము చూడుడు)

78. చంద్రశేఖర మేరువు

అపరాజిత 167వ సూ.

శ్లో॥ త్రిద్విత్రి యుగ్మేందురసా శ్చతుష్త్రింశ ద్విభాజితే |
తిలకతుల్యాండక యక్ తాదృక్ శృంగేఽబ్జశేఖరః॥ 42

తా॥ 3-2-3-2-1-6 ఇట్లు విభజించుచు మొత్తము 34 భాగములుచేసి తిలకముతో సమానముగా అండకములును శృంగముల యందును రచించినచో చంద్రశేఖర మేరువగును.

79. మందరతిలక మేరువు

అపరాజిత 167వ సూ.

శ్లో॥ పక్షుయుగ్మ ద్వయం శస్తం భక్తం ద్వాదశథా తథా |
కర్ణే శృంగద్వయం కుర్యాత్తిలకం ప్రరథే తథా॥ 43

ప్రత్యంగేచ తథా చాష్టాపురః శృంగాణి షోడశ |
మందరో మేరురాఖ్యాతః పంచవింశతి రండకాః॥ 44

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 12 భాగములుచేసి మధ్యనుండి 2-2-2 భాగములుచేసి కర్ణమున 2 శృంగములును, తిలకమును

ప్రథమమునను 2 శృంగములును ప్రత్యంగములు 8, ఉరఃశృంగములు 16ను 25 అండకములును రచించిన యెడల మందరతిలక మేరు వగును.

80 సాభాగ్య మేరువు

అపరాజిత 167వ సూ.

శ్లో॥ పక్షయుగైక యుగ్గాంతా శ్చతుర్దశ విభాజితే॥

కేశరీ శ్రీవత్సకర్ణే ప్రరథే తిలకం తథా॥ 45

ద్వాదశైవోరు శృంగాణి సప్త సప్తతిరండకాః॥

సాభాగ్య నామా కర్తవ్యో భుక్తికామార్థ దస్తథా॥ 46

తా॥ విస్తారమును 14 భాగములుచేసి 2-2-1-2 ఇట్లు విభజించి కర్ణములు కేశరీ శ్రీవత్సములవలెను, ప్రథమములును అడే విధము గాను, తిలకమును, ఉరఃశృంగములు 12ను, 77 అండకములతో రచించినచో సాభాగ్య మేరువగును.

81. గంధమాదన మేరువు

అపరాజిత 167వ సూ.

శ్లో॥ అష్టైక పక్షచంద్రాశ్చ చతుర్వింశతి భాజితే॥

కర్ణేచ కేశరీ కార్యో భద్రే శృంగత్రయం తథా॥ 34

ప్రత్యంగేచాష్ట శృంగాణి అండకాః సప్తవింశతిః॥

సర్వదేవాలయో యుక్తో నామ్నా వై గంధమాదనః॥ 35

తా॥ విస్తారమును 24 భాగములుచేసి 8-1-2-1 ఇట్లు విభజించి కర్ణములయందు కేశరీ పద్ధతియును, భద్రములయందు 3 శృంగములును, ప్రత్యంగములయందు 8 శృంగములును 27 అండకములును కలిగినది గంధమాదన మేరువు—

82. సర్వసుందర మేరువు

అపరాజిత 167వ సూ.

శ్లో॥ గుణేందురామైకగుణా ద్వావింశతి విభాజితే॥

కర్ణే రథే ద్విద్విశృంగం పంచాండక విభూషితమ్॥ 47

ప్రత్యంగేచ తథా చాష్టా పురః శృంగాణి షోడశే|

చత్వారింశం శతం సంఖ్యాండకానాం సర్వసుందరే|| 48

తా|| విస్తారమును 22 భాగములుచేసి మధ్యనుండి 3-1-3-1-3 ఇట్లు విభజించి కర్ణములయందును ప్రతిరథములయందును 2 2 శృంగములును, 5 అండకములును ప్రత్యంగమున శృంగములు 8, ఉరఃశృంగములు 16ను 140 అండకములును రచించి రేని సర్వసుందరమేరువగును.

83. శ్రీతిలక మేరువు

అపరాజిత 167 సూ.

శ్లో|| పక్షైక ద్వైః పక్షాశ్చ క్షేత్రే షోడశ భాజితే|

రథే కర్ణే ద్విద్విశృంగం పంచాండక విభూషితమ్|| 49

షోడశైవోరు శృంగాణి ప్రత్యంగేతు తతోఽష్టభిః|

పంచచత్వారింశం శతం తథా శ్రీతిలకోండకాః|| 50

తా|| విస్తారమును 16 భాగములుచేసి -1-2-1-2 ఇట్లు విభజించి రథమునను కర్ణమునను 2-2 శృంగములును 5 అండకములును ఉరఃశృంగములు 16ను ప్రత్యంగమున 8యును 145 అండకములును చేసినచో శ్రీతిలక మేరువగును.

84. శ్రీకూట మేరువు

అపరాజిత 167వ సూ.

శ్లో|| పంచత్రియ్యుగ్మ వేదాస్స్య రప్తావింశతి భాజితే|

కర్ణేశృంగద్వయం కార్యం నవాండక విభూషితమ్|| 51

అష్టైవైవోరు శృంగాణి ప్రత్యంగాని తథాష్టచ|

అండా ఏకోన నవతి ర్విశాః సర్వకామదః|| 52

పక్షేందు రామా ఏవంతు క్షేత్రే ద్వాదశభాజితే|

శృంగమేకం తథా కర్ణే పంచాండక విభూషితమ్|| 53

భద్రదే సంవరణా చైవ ఘంటా కూటై రలంకృతా|

ఏక వింశత్యండక యుక్ శ్రీకూటో నామ శోభనః|| 54

తా॥ విస్తారమును 28 భాగములుచేసి 5-3-2-4 ఇట్లు విభజించి కర్ణము 9 అండకములతోను 2 శిఖరములతోను ఉరఃశృంగములు 8 ప్రత్యంగములు 8 మొత్తము 89 అండకములతో రచించవలెను. లేదా 12 భాగములుచేసి 2-1-3 ఇట్లు కూడ భాగించి చేయవచ్చును. అయితే కర్ణము 5 అండకములు 1 శిఖరము, భద్రమున సంవరణ, ఘంట, కూటము మొదలై నూనితో అలంకారముగ 21 అండకములతో రచించవలెను. దానిని శ్రీకూట మని చెప్పుదురు. (అనుబంధము 47వ పటము చూడుడు)

85. పద్మసంభవ మేరువు

అపరాజిత 167వ సూ.

శ్లో॥ దేదరామైక పక్షాశ్చ క్షేత్రే వింశతి భాజితే |
 క్రమోత్తర క్రమయక్రాస్త్ర యస్త్రయః కర్ణానుగే॥ 57
 ద్వాదశైవోరు శృంగాణి ప్రత్యంగేచ తథాప్తభిః |
 త్రింశ ద్వింశతి ద్వాదశ చాండకాః కర్ణశృంగకే॥ 58
 పంచవింశతిరేవస్య ర్దిక్షు ప్రతిరథే తథా |
 మూలరేఖాకర్ణ శృంగే కుర్యాత్ పంచాండకాస్తతః॥ 59
 ఏకోత్తర సహస్రాండో నామ్నా సౌపద్మ సంభవః |
 హరిర్లిరణ్య గర్భశ్చ హరో దినకర స్తథా॥ 60
 ఏతేషా మేవమేరుః స్యా న్నా న్యేషాంచక దాచన |
 ఏకోత్తర సహస్రాండః పద్మసంభవ మేరుకః॥ 61
 ఇతి సూత్ర సంతాన గుణకీర్తి ప్రకాశ ప్రోక్తౌ
 శ్రీ భువన దేవాచార్యుక్తా పరాజిత పృచ్ఛాచారా
 మేక వింశతి మేరులక్షణాధికారో నామ
 సప్త పశ్యంతర శతతమం సూత్రమ్.

తా॥ క్షేత్రమును 20 భాగములుచేసి 4-3-1-2 ఇట్లు భాగములుచేసి ప్రస్తరము సైన క్రమక్రమముగా 3-3 ఉరఃశృంగములు కర్ణముల ననుసరించి నలువైపుల రచించవలెను. అవి 12ను ప్రత్యంగ

ముల యందు 8యును, 30-20-12 అండుకములు కర్ణశృంగములకును ప్రతిరథమున 25 అండుకములు నలువైపులను కర్ణశృంగమున ప్రధాన మంజరి 5 అండుకములతోను మొత్తము 100 అండుకములుచేసిరేని అది పద్మసంభవ మేరువగును. విష్ణువు, బ్రహ్మ, ఈశ్వరుడు, సూర్యుడు అనువారలకే పై చెప్పిన మేరువు నిర్మించనలెనుగాని అన్యదేవతల కెన్నడును రచించరాదు-

86. విమానచ్ఛందజ మేరువులు 9.

అందు శ్రీ మేరువు లక్షణము

విశ్వకర్మోవాచ-

అపరాజిత 180వ సూ.

శ్లో॥ నవమేరూం స్తథా ప్రోక్తాన్ కథయే తవసాంప్రతమ్ |

ఏకైకస్య యథానామ లక్షణం యస్య యాదృశమ్ ||

1

శ్రీ మేరుః ప్రథమోనామ ద్వితీయో హేమశీర్షకః |

సురవల్లభ స్తృతీయస్త్రిభువన మండనః ||

2

పంచమోరత్న శీర్షాఖ్యః షష్ఠో వైకిరణోద్భవః |

సప్తమో కమలహంసః సువర్ణ కేతు రష్టమః ||

3

నవమో మేరురాఖ్యాతో నామ్నాతు వృషభద్వజః |

ఇత్యుక్తశ్చ మహామేరు స్త్రినోదిత క్రమాగతః ||

4

భవేత్త్రి రథకశ్చాద్యో యావన్న వరథాంతకమ్ |

పంచసప్తరథాశ్చోక్తా అంగమిత్యభిధీయతే ||

5

పంచాదిహ స్తతో మేరుః పంచాశద్ధ స్తకావధి |

హస్తాంతరే తతో భేదా భూతలేదాశ్చ సంఖ్యయా ||

6

వినాభ్రమైః ప్రభూమాశ్చ మహామేరుర్భూ మవ్యయమ్ |

ఇత్యుక్త సమలంకారః ప్రయక్తా వాస్తువేదిభిః ||

7

శ్రీ మేరునామా ప్రోక్తానా వేకోత్తర శతాండకః |

సపాద శతాండకోయో హేమశీర్షః స ఉచ్యతే ||

8

సురవల్లభ నామా సయస్వార్థ ద్విశతాండకః।

పంచసప్త త్యుత్తర త్రిశతాండో లోకమండనః॥ 9

రత్నశీర్ష స్తథా చైకోత్తుర పంచశతాండకః।

సపాద సుట్ శతాండకో మేరుర్వై కిరణోద్భవః॥ 10

సార్థ స షశతాం డైశ్చ స్మృతః కమలహంసకః।

స్వర్ణకేత్యభి ధానశ్చ పాదోనాంకశతాండకైః॥ 11

ఏకోత్తర సహస్రాండో మేరుశ్చ వృషభధ్వజః।

అండ సంఖ్యాభి ధానలచ కథితం త్వ షరాజిత॥ 12

పంచాది హస్తతో మేరుః పంచాశద్ధ స్తకావధి।

హస్తాంతరే భేదకాః షట్ చత్వారింశచ్చ సంఖ్యయా॥ 13

తా॥ మేరువులు 9 విధములు అది 3 రథములతో ప్రారంభమై 5-7-9 రథముల వరకు వృద్ధితో మూడువిధములుగా విభజింపబడినది. వానికి అంగములని పేరిడిరి. అనగా పంచాంగ సప్తాంగ నవాంగములనుట. పిస్తారము 5 హస్తములతో నారంభింపబడి 50 హస్తముల వఱకు పెంచబడినది. ఆ హస్తములతో 45 భేదములేర్పడినవి. మహామేరువు భ్రమములేకుండను, భ్రమముతో కూడను రచించవచ్చును. లేక రెండు భ్రమములను కల్పించవచ్చును. ఇట్లు వాస్తు శాస్త్రవేత్తలు అలంకార యుక్తముగా రచించుచుండిరి. 101 అండకములు కలది శ్రీ మేరువు, 125 అండకములు కలది హేమశీర్ష మేరువు. 250 అండకములు కలది సురవల్లభమేరువు. 375 అండకములు కలది భువనమండన మేరువు. 501 అండకములు కలది రత్నశీర్ష మేరువు. 625 అండకములు కలది కిరణోద్భవ మేరువు. 750 అండకములు కలది కమలహంస మేరువు. 875 అండకములు కలది సువర్ణకేతు మేరువు. 1001 అండకములు కలది వృషభధ్వజ మేరువు. 5 హస్తములు మొదలు 50 హస్తములతో హస్తభేదములలో వరుసగా ఒక్కొక్క హస్తము పెంపునకు ఒక్కొక్క పేరుకలిగినది అట్లు 46 భేదములును వాని నామములును కలిగినవి.

- శ్లో॥ అండవింశతి వృద్ధ్యాచ హస్తభేదా ఇతిస్మృతాః |
షట్ చత్వారింశతః ఏకో భేదఉక్తశ్చ శాశ్వతః || 14
- చతుర శ్రీకృతే క్షేత్రే అష్టాపక విభాజితే |
భాగోభాగోభ్రమోభిత్తి ద్విభాగోగర్భ ఉచ్యతే || 15
- ద్విభాగోభిత్తి విస్తారః శేషంగచ్ఛోభ్రమం వినా |
వినాభ్రమంస భ్రమంవా దూషయెన్నహి మేరువమ్ || 16
- క్షేత్రార్థే చ భవేద్ భద్రం భద్రార్థే కర్ణవిస్తరః |
కర్ణకార్థ ప్రమాణేన కర్తవ్యో భద్రనిర్గమః || 17
- భద్రంగ వాక్షకోపేతం మధ్యే కుర్యాచ్చ సమ్ముఖమ్ |
యామ్యోత్తరే శుక్రాగ్రేతు జంఘయామస్త్రయోదశః || 18
- పీఠోప పీఠ జంఘాశ్చ మేఖలా కూటచ్ఛాయకమ్ |
పునర్జంఘోద్గ మశ్చాద్యం ప్రహరాంతే సప్తోన్నతమ్ || 19
- రాజాసన వేద్యాసన స్తంభోచ్ఛాల చ్ఛాద్యాంతకైః |
షడ్భాగమున్నతం కూటం ఘంటాకూటై రలంకృతా || 20
- చత్వారో నందనాకర్ణే విమాన మురుశ్మంగకమ్ |
సార్థత్రిభాగికం కుక్రూత్త మార్ధ్వేతు వినిర్గతమ్ || 21
- షడంశం మూలశిఖరం విమానం పంచభూమికమ్ |
రథికోద్గమ శోభాభ్యం శుకనాసాగ్ర భూషితమ్ || 22
- కంఠోగ్రీవా కుడ్మలంచ పద్మచ్ఛత్రో పచ్ఛత్రకమ్ |
తదూర్ధ్వే కలశంస్థాప్యం క్షీరార్ణవ సముచ్ఛవమ్ || 23

తా॥ పై జెప్పినట్లు హస్తభేదములే కాక 20 అండకముల పెంపునకు ఒక్కొక్క పేరుతో కూడ 46 భేదములేర్పడినవి. అన 1-101 మొదలు 1001 వఱకు వరుసగా 46 భేదములైనవి. చతురశ్ర ప్రదేశమును 8-8 భాగములుచేసి భ్రమ 1 భాగము, గోడ 1 భాగము గర్భము 2 భాగములు, వెలుపలి గోడ 1 భాగము ఇట్లు సాంధారమును, నిరంధారమునకు గర్భము 4 భాగములును, గోడ 2-2 భాగములును చేయవలెను. ఈ రెండు పద్ధతులలో నేదియైనను చేయ

వచ్చును. క్షేత్రములో సగము భద్రవిస్తారమును, భద్రములో సగము కర్ణవిస్తారమును, కర్ణములో సగము భద్రముయొక్క నిర్ణమమును, భద్రమునకు గవాక్షములుండవలెను. దక్షిణోత్తరములయందు శుకాగ్రములను రచించవలెను. జంఘయొక్క యెత్తు 13 భాగములు అందు వీతము, ఉపవీతము, జంఘ, మేఖల, కూటము, ఛాద్యము, భాగముల ప్రకారము చేయవలెను. మరల జంఘ ఛాద్యముపై నయెత్తు 7 భాగములు రాజవీతమునేది. వీతము, స్తంభము, ఉచ్ఛాలము, ఛాద్యము ఇట్లు భాగముల ప్రకారము రచించవలెను. కూటము యెత్తు 6 భాగములు. అందు ఘంట కూటము మొదలైన వానితో రచించవలెను. 4 అంతస్తులకు భద్రములు కర్ణములు రచించవలెను. 5వ అంతస్తున విమానమున కురః శృంగమును కల్పించవలెను. 3½ భాగములు యెత్తుండవలెను. ప్రధానశిఖరము 6 భాగముల యెత్తుండవలెను. రధికలు యెత్తుగా నుండవలెను. పై శుకనాసము లుండవలెను. కంఠము, గ్రీవ, మొగ్గ, పద్మచ్ఛద్రము, ఉపచ్ఛత్రము, నకలశము, ఇవియన్నియును క్రమముగా రచించవలెను. అండకములు 101 కలిగియుండవలెను. దీనిని శ్రీ మేరువందురు.

(అనుబంధము 48వ పటము చూడుము)

87. హేమశీర్షక మేరువు

అపరాజిత 180వ సూ.

శ్లో॥ చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే శతమూల విభాజితే।

ద్విభాగః కర్ణ ఇత్యుక్తః సార్థః ప్రతిరథో భవేత్॥ 24

త్రిభాగో భద్రవిస్తారో మత్తాలంబై ర్విభూషితః।

ఉక్తాః ప్రతిరథాః సూర్యా ఉరుశృంగం విమానకమ్॥ 25

విమానం మూలశిఖరం ఘంటాకలశ భూషితమ్।

శుకాగ్రక సమాయుక్తం శేషం పూర్వప్రకల్పితమ్॥ 26

వినాభ్రమం సభ్రమోవా శాశ్వతో హేమశీర్షకః।

హేమకూటపు రేయాంతి యావచ్ఛందార్క తారకమ్॥ 27

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 10-10 భాగములుచేసి అందు కర్ణము 2 భాగములు, ప్రతిరథము $1\frac{1}{2}$ భాగము, భద్రము 3 భాగములు, మత్తాలంబములతోను, ప్రతిరథములు 12ను, విమానమున నురఃశృంగములును. ప్రధానశిఖరమున ఘంట, కలశము, శుకనాసము మొదలైనవి మునుపటివలెనే రచించవలెను - నిరంధారముగా గాని సాంధారముగా గాని రచించవచ్చును. 125 అండకములతో నుండువలెను. దీనిని హేమశీర్ష మేరువని చెప్పుదురు.

88. సురవల్లభ మేరువు

అపరాజిత 180 సూ.

శ్లో॥ భక్తే ద్వాదశభా ష్టేతే ద్విభాగః కర్ణవిస్తరః।

పార్శ్వకర్ణి భవేద్భాగా సార్ధః ప్రతిరథో భవేత్॥

కర్ణిప్రోక్తా చార్థభాగా ద్విభాగో భద్రవిస్తరః।

చత్వారో నందనాః కర్ణే దశాంతైర్నా గరోద్భవాః॥

తదూర్ధ్వేసార్ధ భాగైశ్చ ద్వితయే కేశరీక్రమే।

శిఖరంవై మల్లతలం ప్రత్యంగ కుముదోద్భవమ్॥

ఉరుశృంగంచ కుముదం విమానః స్యాద్ ద్వితీయకః।

ఏవం లక్షణకం కుర్యాన్మేరుంచ సురవల్లభమ్॥

వల్లభః సర్వదేవానాం స్వర్గేవాభూమి శాసనమ్।

ఈప్సితం లభతేరాజ్యం స్వర్గేవాక్షితి మధ్యతః॥

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 12 భాగములుచేసి అందు కర్ణము 2 భాగములు, దాని ప్రక్కను రథము 1 భాగము, ప్రతిరథము 1 భాగము, కర్ణి $\frac{1}{2}$ భాగము, భద్రము 2 భాగములు, కర్ణమున నందనములు 4ను. 10 భాగములతోను నాగరపద్ధతితోను రచించవలెను. ఆపైన $1\frac{1}{2}$ భాగము రెండవ అంతస్తున కేశరిపద్ధతితోను, మల్లతలముతో శిఖరమును, ప్రత్యంగము కుముదమువలెను. ఉరుశృంగము కూడ కుముదమువలెను. రెండవ అంతస్తుపైన విమానమును ఇట్లు రచించిరేని సురవల్లభమగును. 250 అండకములతో

89. భువనమండన మేరువు

అపరాజిత 180వ సూ.

- శ్లో॥ చతుర్దశ విభక్తేచ ద్విభాగః కర్ణవిస్తరః |
 నందనస్తత్ర కర్తవ్య ఊర్ధ్వే స్యాత్ సర్వభద్రకః॥ 33
- మల్లతలంచ శిఖరం ఘంటాకలశ భూషితమ్ |
 భాగాచ పార్శ్వకర్ణీ స్యాత్ శ్రీవత్సశ్చతతో భవేత్॥ 34
- కర్ణతుల్యః ప్రతిరథః సర్వతో భద్రభూషితః |
 తమూర్ధ్వే తిలకం స్థాస్య కుముదశృంగం మల్లతలమ్॥ 35
- కర్ణికా చైకపాదాతు శ్రీవత్సస్తత్ర భూషితః |
 కుముదాఖ్యం చోరుశృంగం తద్వత్ ప్రత్యంగకం తథా॥ 36
- భద్రేకర్ణేచ శ్రీవత్సః కుముదం చోరుశృంగకం |
 వినాభమంస భ్రమోవా కార్యో భువనమండనః॥ 37
- రత్నకూటే మహాశైలే రాజ్యం యావచ్ఛమేదినీ |
 చంద్రార్క తారకం యావత్ యావద్దేవో మహేశ్వరః॥ 38
- తా॥ చతుర్దశ ప్రదేశమును 14 భాగములుచేసి అందు
 కర్ణము 2 భాగములు, నందనములును, అంతట భద్రములును, శిఖ
 రము మల్లతలముగాను, ఘంట, కలశమును చేయవలెను. ప్రక్క
 కర్ణిక 1 భాగము తరువాత శ్రీవత్సమును రచించవలెను. ప్రతి
 రథము కర్ణముతో సమానముగ రచించవలెను. అంతటను భద్రము
 లుండవలెను. ఆపైన తిలకమును రచించవలెను. ఉరఃశృంగమును
 మల్లతలముగా రచించవలెను. కర్ణిక 1 భాగము, శ్రీవత్సమును
 రచించవలెను. ఉరఃశృంగము కుముదము అనుదానిని రచించవలెను.
 ప్రత్యంగము కూడ అటులేచేయవలెను. భద్రమునను, కర్ణమునను,
 శ్రీవత్సము యొక్క పద్ధతిగా రచించవలెను. ఉరఃశృంగము కుముద
 ముగా రచించవలెను. నిరంశారముగా గాని సాంధారముగా గాని
 రచించవచ్చును. 375 అండకము లుండవలెను. దీనిని భువనమండన
 మందురు. సమస్తమైన కోరికలనిచ్చును.

90. రత్నశీర్ష మేరువు

అపరాజిత 180వ సూ.

- శ్లో॥ ద్వాత్రింశద్భాజితే క్షేత్రే పంచాంశః కర్ణ విస్తరః |
పార్శ్వకర్ణీ భవేద్భాగా వేదాంశః ప్రరథ స్తథా॥ 39
- ద్విభాగాచ పునః కర్ణీభద్రం చాష్టాంశ విస్తరమ్ |
కర్ణేచ మందరం కుర్యాచ్చిఖరం కౌముదం తథా॥ 40
- సర్వతో భద్ర ఊర్ధ్వేతు మల్లం శిఖరం ముత్తమమ్ |
ద్వావింశత్యంశ విస్తారం ఘంటాకలశ భూషితమ్॥ 41
- పార్శ్వకర్ణీకే శరిణః ప్రత్యంగంచ విమానజం |
ప్రరథే సర్వతో భద్ర మూర్ధ్వే తద్రూపకం భవేత్॥ 42
- మల్లతలం చోరుశృంగం తద్వత్ ప్రత్యంగ కర్ణికా |
మత్తాలంబోఽగ్ర భద్రేషు చోరుశృంగంతు కౌముదమ్॥ 43
- సభ్రమంచ తతః కుర్యాద్ రేఖామర్మ వితర్కితమ్ |
నవఖండధరా మధ్యే తద్రాజ్యం జన్మజన్మని॥ 44

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 32 భాగములుచేసి అందు కర్ణము 5 భాగములు, ప్రక్క-నుకర్ణి 1 భాగము, ప్రరథము 4 భాగములు మరల కర్ణి 2 భాగములు, భద్రము 8 భాగములు కర్ణము మందరపద్ధతితోను, శిఖరము కుముదమును పైన సర్వతో భద్రమును, శిఖరము మల్లతలముగను, విస్తారము 22 భాగములతోను ఘంట, కలశములతోను రచించవలెను. పార్శ్వములందలి కర్ణికలు కేశరిపద్ధతితోను, ప్రత్యంగము విమానపద్ధతితోను, ప్రరథమున సర్వతో భద్రములును, పైన అదే ప్రకారమును, ఉరఃశృంగము కూడ మల్లతలమును, ప్రత్యంగమును కర్ణికయును అదేవిధముగాను, పై భద్రములయందును మత్తాలంబమును, ఉరఃశృంగము కుముదమువలెను రచించవలెను. సాంధారపద్ధతిగా రచించవలెను. వాస్తుమర్మనోపములు లేకుండ కూడ భాగములు నిర్ణయించవలెను.

89. భువనమండన మేరువు

అపరాజిత 180వ సూ.

- శ్లో॥ చతుర్దశ విభక్తేచ ద్విభాగః కర్ణవిస్తరః |
నందనస్తత్ర కర్తవ్య ఉర్ధ్వే స్యాత్ సర్వభద్రకః॥ 33
- మల్లతలంచ శిఖరం ఘంటాకలశ భూషితమ్ |
భాగాచ పార్శ్వకర్ణి స్యాత్ శ్రీవత్సశ్చతతో భవేత్॥ 34
- కర్ణతుల్యః ప్రతిరథః సర్వతో భద్రభూషితః |
తమూర్ధ్వే తిలకం స్థాస్య మురుశ్మంగం మల్లతలమ్॥ 35
- కర్ణికా చైకపాదాతు శ్రీవత్సస్తత్ర భూషితః |
కుముదాఖ్యం చోరుశ్మంగం తద్వత్ ప్రత్యంగకం తథా॥ 36
- భద్రదేకర్ణేచ శ్రీవత్సః కుముదం చోరుశ్మంగకం |
విన్యాసమంస భ్రమోవా కార్యో భువనమండనః॥ 37
- రత్నకూటే మహాశైలే రాజ్యం యావచ్ఛమేదినీ |
చంద్రార్క తారకం యావత్ యావద్దేవో మహేశ్వరః॥ 38
- తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 14 భాగములుచేసి అందు
కర్ణము 2 భాగములు, నందనములును, అంతట భద్రములును, శిఖ
రము మల్లతలముగాను, ఘంట, కలశమును చేయవలెను. ప్రక్క
కర్ణిక 1 భాగము తరువాత శ్రీవత్సమును రచించవలెను. ప్రతి
రథము కర్ణముతో సమానముగ రచించవలెను. అంతటను భద్రము
లుండవలెను. ఆపైన తిలకమును రచించవలెను. ఉరఃశ్మంగమును
మల్లతలముగా రచించవలెను. కర్ణిక 1 భాగము, శ్రీవత్సమును
రచించవలెను. ఉరఃశ్మంగము కుముదము అనుదానిని రచించవలెను.
ప్రత్యంగము కూడ అటులేచేయవలెను. భద్రమునను, కర్ణమునను,
శ్రీవత్సము యొక్క పద్ధతిగా రచించవలెను. ఉరఃశ్మంగము కుముద
ముగా రచించవలెను. నిరం గౌరముగా గాని సాంధారముగా గాని
రచించవచ్చును. 375 అండకము లుండవలెను. దీనిని భువనమండన
మందురు. సమస్తమైన కోరికలనిచ్చును.

90. రత్నశీర్ష మేరువు

అపరాజిత 180వ సూ.

- శ్లో॥ ద్వాత్రింశద్భాజితే త్షేత్రే పంచాంశః కర్ణ విస్తరః |
పార్శ్వకర్ణీ భవేద్భాగా వేదాంశః ప్రరథ స్తథా॥ 39
- ద్విభాగాచ పునః కర్ణీభద్రం చాష్టాంశ విస్తరమ్ |
కర్ణేచ మందరం కుర్యాచ్చిఖరం కౌముదం తథా॥ 40
- సర్వతో భద్ర ఊర్ధ్వేతు మల్లం శిఖరం ముత్తమమ్ |
ద్వావింశత్యంశ విస్తారం ఘంటాకలశ భూషితమ్॥ 41
- పార్శ్వకర్ణీకే శరిణః ప్రత్యంగంచ విమానజం |
ప్రరథే సర్వతో భద్ర మూర్ధ్వే తద్రూపకం భవేత్॥ 42
- మల్లతలం చోరుశృంగం తద్వత్ ప్రత్యంగ కర్ణికా |
మత్తాలంబోఽగ్ర భద్రేషు చోరుశృంగంతు కౌముదమ్॥ 43
- సభ్రమంచ తతః కుర్యాద్ రేఖామర్మ వితర్కితమ్ |
నవఖండధరా మధ్యే తద్రాజ్యం జన్మజన్మని॥ 44

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 32 భాగములుచేసి అందు కర్ణము 5 భాగములు, ప్రక్క-నుకర్ణి 1 భాగము, ప్రరథము 4 భాగములు మరల కర్ణి 2 భాగములు, భద్రము 8 భాగములు కర్ణము మందరపద్ధతితోను, శిఖరము కుముదమును పైన సర్వతో భద్రమును, శిఖరము మల్లతలముగను, విస్తారము 22 భాగములతోను ఘంట, కలశములతోను రచించవలెను. పార్శ్వములందలి కర్ణికలు కేశరిపద్ధతితోను, ప్రత్యంగము విమానపద్ధతితోను, ప్రరథమున సర్వతో భద్రములును, పైన అదే ప్రకారమును, ఉరఃశృంగము కూడ మల్లతలమును, ప్రత్యంగమును కర్ణికయును అదేవిధముగాను, పై భద్రములయందును మత్తాలంబమును, ఉరఃశృంగము కుముదమువలెను రచించవలెను. సాంధారపద్ధతిగా రచించవలెను. వాస్తుమర్మదోషములు లేకుండ కూడ భాగములు నిర్ణయించవలెను.

501 అంజకములతో రచించిరేని రత్నశీర్ష మేరువగును. ఇది రాజ్య ప్రదము-

91. కిరణోద్భవ మేరువు

అపరాజిత 180వ సూ.

- శ్లో॥ ఛందేష్టాదశధాభ క్తే త్రిభాగః కర్ణవిస్తరః |
పార్శ్వకర్ణీ భవేద్భాగా ద్విభాగః ప్రరథ స్తథా॥ 45
- పునఃకర్ణీ భవేద్భాగా వేదాంశో భద్ర విస్తరః |
శ్రీవత్సో మూలకర్ణేతు తచ్ఛృంగంచ విమానజమ్॥ 46
- మందరశ్చత దూర్ధ్వేతు ద్విభాగః కర్ణవిస్తరః |
ద్వాదశాంశా మూలరేఖా మల్లతలంచ శృంగకమ్॥ 47
- ద్వామందరా ప్రతిరథే చాధఊర్ధ్వేతు సంస్థితౌ |
తదూర్ధ్వతః ప్రమాణేన చోరఃశృంగం మల్లతలమ్॥ 48
- కర్ణేచ తిలకం కార్యం ప్రత్యంగంచ విమానమ్ |
తద్రూపాచాగ్ర కర్ణేతు హ్యురుశృంగంతు కారయేత్॥ 49
- ఉరఃశృంగేచ కుముదో మత్తాలంబై ర్భద్రోన్నతమ్ |
ఏవమాది గుణోపేతం కుర్యాద్వై శుభలక్షణమ్॥ 50
- గత్వాతు సూర్యలోకం వై సూర్యతేజః సమన్వితః |
సూర్యోయావచ్చ విఖ్యాత స్తారత్తిష్యత్య సౌనరః॥ 51

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 18 భాగములుచేసి అందు కర్ణము 3 భాగములు, కర్ణిక 1 భాగము, ప్రరథము 2 భాగములు, మరల కర్ణిక 1 భాగము, భద్రము 4 భాగములు, ప్రధాన కర్ణములు శ్రీవత్సమువలెను. వాని యొక్క శృంగములు విమానపద్ధతితోను ఆపైన మందరపద్ధతితోను కర్ణము 2 భాగములు, ప్రధానమంజరి 12 భాగములు, శిఖరము మల్లతలముగాను, ఆపైన ప్రతిరథములు 2ను మందరపద్ధతితోను, ఆపైన ఉరఃశృంగము మల్లతలముగాను, కర్ణమున తిలకమును, ప్రత్యంగమున విమానపద్ధతియును, పై కర్ణిక

యును అటులే చేయవలెను. ఉరోమంజరిని రచించవలెను. ఉరః శృంగమును కుముదమును, భద్రము యెత్తుగా మత్తాలంబమును రచించవలెను. 625 అండుకములతో రచించిరేని అట్టివారు సూర్యునితో సమానముగా పుణ్యలోకమున నుందురు.

92. కమలహంస మేరువు

అపరాజిత 180వ సూ.

- శ్లో॥ క్షేత్రే వింశతిభా భక్తే త్రిభాగః కర్ణవిస్తరః।
పారే శ్వకర్ణి భవేద్భాభా ద్విభాగః ప్రతిరథో భవేత్॥ 52
- తత్సమారథ ఆఖ్యాతో భద్రం వేదాంశ విస్తరమ్।
కర్ణే కైలాస ఇత్కుక్త తచ్ఛృంగంచ విమానజమ్॥ 53
- తదూర్ధ్వే నందిశాలశ్చ మాల్యవాన్ శిఖరే తథా।
కర్ణికా వై నందనజా ప్రత్యంగంతు విమానజమ్॥ 54
- నందిశాలః ప్రతిరథే తద్రూపంతు తదూర్ధ్వతః।
మల్లతలోరు శిఖరం కర్తవ్యం శుభమిచ్ఛతా॥ 55
- నందనో రథ ఉర్ధ్వే శుక్ల హ్యురు శృంగం విమానజమ్।
పృథుశ్వే చైవ షడ్భాగః కుముదో భద్రకారుహః॥ 56
- స్థాపితో బ్రహ్మకేంద్రేషు బ్రహ్మలోకపితా మహాః।
స యాతి బ్రహ్మలోకేతు యావదాహృత సంప్లవమ్॥ 57

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 20 భాగములుచేసి అందు కర్ణము 3 భాగములు, కర్ణిక 1 భాగము. ప్రరథము 2 భాగములు, రథము 2 భాగములు, భద్రము 4 భాగములు, కర్ణమున కైలాస పద్ధతియును, దాని యొక్క శిఖరము విమానపద్ధతితోను, ఆపైన నందిశాల పద్ధతితోను, శిఖరమున మాల్యవంతని పద్ధతియును, కర్ణిక నందన పద్ధతితోను, ప్రత్యంగము విమానపద్ధతితోను, ప్రతిరథమునందిశాలవలెను. ఆపైనను అదియే పద్ధతియును, శిఖరము మల్లతలముగను, రథముపైన నందన పద్ధతియును, ఉరః శృంగము విమానపద్ధతితోను విస్తారము 6 భాగములును, కుముదము భద్రముయొక్క పైనను, రచించవలెను. 750 అండుకములు కలిగి

యుండనలెను. దీనిని కమలహంస మేరువందురు. ఇది బ్రహ్మలోక ప్రాప్తికరమైన పుణ్యమునిచ్చును.

93. సువర్ణకేతు మేరువు

అపరాజిత 180వ సూ.

- శ్లో॥ ద్వావింశతి భక్త క్షేత్రే శతమూల గర్భో భవేత్ ।
భాగ భాగా భిత్తయః స్యుః శేషం చైవాంధకారికా॥ 58
- కర్ణే పృథుత్వం వేదాంశం కైలాసం విమానశిఖరమ్ ।
తదర్థ మూర్ధత్వః శస్త్రం నందనం సర్వకామదమ్॥ 59
- మాల్యవంతంచ శిఖరే సంసార భవనాశనం ।
తదూర్ధ్వే కేశరీ పార్శ్వే ప్రత్యంగంచ విమానజమ్॥ 60
- సార్ధత్రయం ప్రతిరథః నందనం నందనాత్మరమ్ ।
అష్టభాగైర్మల్లతలం కాముదీ చోగమంజరీ॥ 61
- ఏకభాగా కర్ణికాచాఽన్యతం కేశరిణాయతం ।
ఉరఃశృంగం విమానంచ కర్తవ్యంతు భద్రాండకమ్॥ 62
- వేదాంశో భద్ర విస్తార ఉరుశృంగంచ కాముదం ।
క్రమసూత్రే ద్వావింశతిర్లఘు ప్రత్యంగకానిచ॥ 63
- ఏవం తథా పంచసప్త త్యధికాష్ట శతాండకః ।
మానముక్తంచ విధినా లభ్యతే చేప్సితం ఫలమ్॥ 64

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 22 భాగములుచేసి అందు గర్భము 10 భాగములను, గోడ 1-1 భాగములును అంధకారిక 4 భాగములును చేయవలెను. కర్ణము 4 భాగములు, శిఖరము కైలాస పద్ధతితోనైనను విమానపద్ధతితోనైనను రచించవలెను. ఆ శిఖరములో సగము నందనమును చేయవలెను. మాల్యవంత పద్ధతితోను చేయవచ్చును. ఆపైన నిరుపైపుల కేశరిపద్ధతితో రచించవలెను. ప్రత్యంగము విమానపద్ధతితో చేయవలెను. ప్రతిరథము $\frac{1}{2}$ భాగములును నందనమువలె రచించవలెను. ఆపైన మల్లతలమును

8 భాగములు చేయవలెను. ఉరోమంజరి కుముదమును రచించవలెను. కర్ణిక 1 భాగము, అంతటను సింహములను రచించవలెను. ఉరః శృంగము మఱియొకటి విమానపద్ధతియును దానికి భద్రమును అండకమును రచించవలెను. భద్రముయొక్క విస్తారము 4 భాగములు, మరల ఉరఃశృంగము కుముదమును, క్రమసూత్రమున 22 భాగములు లఘుప్రత్యంగములను రచించవలెను. 875 అండకములతో రచించి రేని సువర్ణకేతు మేరువగును. ఇష్టసిద్ధిప్రదము.

94. వృషభద్వజ మేరువు

అపరాజిత 180వ సూ.

- శ్లో॥ చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే చతుర్వింశతి భాజితే |
 పద్భాగశ్చ భవేద్ధ్యో ధ్వద్వ్యంతాభ్రమ భిత్తయః || 65
- శ్రమణీద్వయకం కార్యం భిత్తీనాంచ త్రయం తథా |
 అథస్తాద్ భ్రమమేకంతు త్రిభాగా భ్రమ భిత్తయః || 66
- వేదాంశః కర్ణ విస్తారః పృథ్వీ జయవిమానకమ్ |
 ఊర్ధ్వే త్రిభాగం కుర్యాద్వై నందిశాలంతు కామదమ్ || 67
- మాల్యవంతంచ శిఖరే ద్వ్యన్తభాగైశ్చ విస్తరః |
 భాగా కర్ణీ కుముదజా ప్రత్యంగంతు విమానజమ్ || 68
- త్రిభిర్భాగైః ప్రతిరథం మందరం సర్వకామదం |
 సాత్తద్వయం నందిశాలం తదూర్ధ్వం లక్షణాన్వితమ్ || 69
- మల్లతల మురః శృంగం కల్పయేద్ధణ పూర్వకమ్ |
 కర్ణీ కుముద ఆఖ్యాతా చోరుశృంగం విమానజమ్ || 70
- చతుర్భాగం చైవ భద్రం కుముదా చోరు మంజరీ |
 తదర్థం ముఖభద్రంచ శ్రీవత్సా చోరు మంజరీ || 71
- ఏవమా పూర్వతే శృంగై రేకోత్తర సహస్రకైః |
 లభతే శివలోకంస యావదా హృత సంప్లవమ్ || 72

ఇతి సూత్రసంతాన గుణకీర్తి ప్రకాశప్రోక్ష్య శ్రీ భువన
దేవాచార్యోక్తా పరాజిత పృచ్ఛాయం విమాన నాగరచ్ఛందజ
నవమేర్వధికారో నామా శీత్యుత్తర శతతమం సూత్రమ్॥

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 24 భాగములుచేసి అందు
గర్భము 6 భాగములు, భ్రమము 2 భాగములు, గోడ 2 భాగ
ములు, మరల భ్రమణి 2 భాగములు, వెలుపలి గోడ 3 భాగములు,
చేయవలెను. దిగువభ్రమము సొకదానినే చేసి అది 3 భాగములును,
వెలుపలిగోడ 3 భాగములును, లోపలిగోడ 3 భాగములును చేయ
వలెను. కర్ణము 4 భాగములు, పృథ్వీజయమువలె విమానమును
పైన 3 భాగములు నందిశాలవలె రచించవలెను. శిఖరము మాల్య
వంత పద్ధతితో రచించవలెను. దాని విస్తారము 16 భాగములు,
కర్ణిక 1 భాగము కుముదమువలె చేయవలెను. ప్రత్యంగము విమా
నమువలె రచించవలెను. ప్రతిరథము 3 భాగములు మందరము
వలె రచించవలెను. ఆపైన $2\frac{1}{2}$ భాగములు నందిశాలను చేయ
వలెను. ఉరఃశృంగమును మల్లతలముగా రచించవలెను. కర్ణిక
కుముదమువలె చేయవలెను. ఉరఃశృంగము విమానమువలె రచించ
వలెను. భద్రము 4 భాగములును, ఉరోమంజరి కుముదమువలెను.
అందులో సగము ముఖభద్రమును, ఉరోమంజరి శ్రీవత్సమువలెను.
ఇట్లు శృంగములు 1001 కల్పించవలెను. దీనిని నిర్మించినవారు 3వ
లోకమున శాశ్వతముగా నుందురు.

95. మహామేరుప్రాసాదము

విశ్వకర్మోవాచ-

అపరాజిత 181వ సూ.

శ్లో॥ చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే మేకా సార్క-శతాంశకే।

అథాపి భాజితే భాగైః స నిర్గమతలే సమే॥

1

కర్ణాంతాద్గర్భ పర్యంతం విభాగానాంతు నిశ్చయః।

షట్పంచాశ ద్విభాగైశ్చ కథ యిష్యామ్యను క్రమాత్॥

2

- గ్రహారామాః శరారామా నందారామాః శరాగుణః।
పక్షాచ భువనాదీని నీమార్గం భక్తి భాగతః॥ 3
- యుగాదిశశ్చబుతవః కర్ణే కర్ణ్యాముపరథే।
శృంగాణామితి సంఖ్యాచ కథితానావను క్రమాత్॥ 4
- క్రమోత్తరం హ్రస్వ హ్రస్వా దుపర్యు పరిచక్రమాత్।
అథ ఊర్ధ్వయోగతాశ్చ ససీమతః క్రమాగతా॥ 5
- షష్టిభాగైర్ముల గర్భో భిత్తికా చాప్తభాగికా।
దశభాగంచ భ్రమణ మప్తాంశా భిత్తికాపునః॥ 6
- నందరాగేంద్రియపక్షా ద్వ్యష్టతో భద్ర విస్తరః।
భాగభాగంతు నిమాసో రథోప రథ కాసుగే॥ 7
- అర్థార్థే కర్ణాంత భద్రం మధ్యచ్ఛందే ప్రకీర్తితం।
వార్యంతరం వినాకార్యం కుంభకాదిచ్ఛాద్యాంతకమ్॥ 8
- తద్రూపాకారకోఽగ్రేతు తతోఽధిక వినిర్గమః।
ఫాలయేద్భ్రమ మధ్యేతు బాహ్యచ్ఛంద పరిక్రమమ్॥ 9
- చంద్రావలోకనం భద్రదే చత్వారింశద్భిరున్నతమ్।
పట్నంచా శత్రుముక్తేధో మేరుణాం ప్రహరాంతకే॥ 10
- వీతో పరిచక్రర్తవ్యో భద్రశాల సముచ్ఛయః।
రాజాసీనో వేదికాచ స్తంభోచ్ఛాలక శీర్షకమ్॥ 11
- పట్టోద్ధేదండచ్ఛాద్యంత దూర్ధ్వే సంవరణా భవేత్।
ప్రభుత్వార్థేన నిమాసో భద్రదేషు సకలేషు చ॥ 12
- సమ స భక్తి పాదేషు కర్తవ్యో మేఖిలోదయః।
వీతోప వీత జంఘాశ్చ మేఖిలా కూటచ్ఛాద్యకమ్॥ 13
- పునర్జం ఘోర్దమచ్ఛాద్యం ప్రహరాంతోఽర్థ మున్నతః।
మండపా అగ్రయక్తాశ్చ కర్తవ్యా మూల సూత్రతః॥ 14
- పంచాశీత్యండకాః కార్యాః కర్ణశృంగేష్వైరావతః
కర్ణే ప్రతిరథేతాభ్యాం సమక్రమ సముద్భవః॥ 15

(అనుబంధము 49, 50 పటములు చూడుడు)

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 112 భాగములు చేసి అనగా నిర్గమ ప్రదేశమునుండి గర్భముతో సహా భాగములు చేయవలెను. కర్ణము యొక్క అంతమునుండి గర్భము వరకు 56 భాగములతో పైన చేయవలయును. ఎట్లనగా ప్రస్తరముపైన కర్ణము 9 భాగములు, కర్ణికి 3 భాగములు, ప్రతిరథము 5 భాగములు, మరల కర్ణికి 3 భాగములు, శాల 16 భాగములు, కర్ణమునకు 6ను, శాలకు 10యును, పంజగమునకు 4ను, శిఖరములుండవలెను. వరుసగా పై అంతస్తులకు కొంచెము కొంచెము తగ్గుచుండవలెను. అస్థిమానమున 112 భాగములను చెప్పచున్నాడు. ప్రధానగర్భము 60 భాగములు, గోడ 8 భాగములు, భ్రమణము 10 భాగములు, వెలుపలిగోడ 8 భాగములు చేయవలెను. రెండవ అంతస్తున 9-6-5 భాగముల చొప్పున రెండువైపుల రథములను ప్రతిరథములను, మధ్యశాల 16 భాగములు చేయవలెను. రథము ప్రతిరథము మొదలైనవానికి నిర్గమము 1 భాగము చేయవలెను. కర్ణముయొక్క చివర భద్రమును సగము సగము చేయవలెను. మధ్యచ్ఛందమున నిట్లు చేయవలెను. జలమార్గ మవసరములేదు. కుంభము మొదలు ఛాద్యము వరకును ఆయా రూపముల యొక్క ముందు నిర్గమము యొక్క పగా నుండవలెను. భ్రమమధ్యమున శిరమును చేయవలెను. వెలుపలి కొలతలను చెప్పచున్నాడు. భద్రమున చంద్రావలోకనము 40 భాగముల యెత్తు మేరువుయొక్క శిఖరము ప్రహరము వరకు 56 భాగములు, పీఠముపైన భద్రశాలలను రచించవలెను. రాజపీఠ వేదిక, స్తంభము, ఉచ్చాలకము, శీర్షము, పట్టముపైన దండచ్ఛాద్యము, దానిపైన సంవరణను రచించవలెను. విస్తారములో సగము నిర్గమము చొప్పున అన్ని భద్రములకును చేయవలెను. అన్ని భేదములయందును మేఖలములను రచించుచుండవలెను. పీఠము, ఉపపీఠము, జంఘ, మేఖల, కూటము, ఛాద్యము మరల జంఘయును దానిపైన ఛాద్యమును, ప్రహరము వరకు సగము యెత్తు చేయవలెను.

ముండు మండపములను రచించవలెను. అవి మొదట దేవాలయము ననుసరించి యుండవలెను. 8గ్ అండకములను, కర్ణశృంగములు విరావత పద్ధతితోను, కర్ణమునందును పతిరథమునందును సమానమైన వగుసలను రచించవలెను.

- శ్లో॥ ఏకాదశోద్గమో మేరుస్తన్నానః శృంగక క్రమః |
స వింశతి సహస్రాంధైః సూర్య సంఖ్యైశ్చ శృంగకైః || 16
- కర్ణికా శృంగమేకంతు సర్వతో భద్రకే భవేత్ |
దశక్రమేణ వై తాభ్యా ముండానాం నవతి స్తథా || 17
- ఏకాదశోద్గమో మేరుః కర్ణికానాం తథాష్టకమ్ |
కర్ణ్యండకాశ్చ వింశత్యుత్తర సప్తశతానిచ || 18
- శృంగాణ్యశీతిః కర్ణ్యః షట్ తథా చైకాదశోద్గమైః |
రథస్యాను క్రమం వక్ష్యేహ్యండకైః శృంగసంఖ్యయా || 19
- ఏక రథేచాండకాస్తు సంఖ్యయా పంచవింశతిః |
శృంగాణిస్యః షట్ క్రమత స్తథా సార్ధశతాండకైః || 20
- చతురథేత్వేకాదశ కార్యాః షట్ క్రమత స్తథా |
పంచవింశతి శృంగాణాం సంఖ్యా వైషట్ శతాండకైః || 21
- భద్రదేశ్శీకే శరిణో నవక్రమత ఏవచ |
పంచచత్వారింశదండః కర్తవ్యః సర్వకామదః || 22
- భద్ర సంవరణోద్ధేచ దర్శనీయాచ కర్ణికా |
ప్రకర్తవ్యాః కేశరిణ శ్చాండకాః పంచభూషితాః || 23
- చత్వారశ్రుయో ద్వావేక ఉభయభద్రే వింశతిః |
కుర్యాచ్చతాండకంచేత్థం మేరురేకాదశోద్గమః || 24
- ఏకాదశోద్గమో మేరుః ప్రత్యంగాష్టక మేవచ |
నవశృంగాణి వైభద్రే కార్యాణి త్వపరాజిత || 25

తా॥ కర్ణము ప్రతిరథము యెత్తు 11 భాగములును, శిఖరమునకు 12 శృంగములును, కర్ణికకు 1 శృంగమును, భద్రమునకు

10 శృంగములును ఇట్లు 1020 అండకములు మొత్తమును, కర్ణికాదులకు 90 అండకములును, కర్ణికలు యెత్తు 8 భాగములు మేరువు ఎత్తు 11 భాగములును, కర్ణికయొక్క అండములు మొత్తము 720 కర్ణికలయొక్క శృంగములు 80 కర్ణికలు 6 భాగముల యెత్తును మరల కర్ణముల యెత్తు 11 భాగములును, రథముయొక్క అనుక్రమమును ఎత్తు 8 భాగములు అండకములతోను శృంగములతోను చెప్పచున్నాడు. రథమునకు అండకములు 25 శృంగములు 6 ఇట్లు వరుసగా అండకములు 150. రథములు నాలుగును ఎత్తు 11 భాగములును శృంగములు 6ను, 25 శృంగములు మొత్తము సంఖ్య 600 అండకములు భద్రమునందును, కర్ణికయందును కేశరిపద్ధతితో 9 భాగములును, 45 అండకములును, భద్రముయొక్క సంవరణముపైన చక్కని కర్ణికలును, సింహములును, 5 అండకములును రచించవలెను. 4-3-2-1 పై అంతస్తులయందు క్రమముగా అండకములను ఒక్కొక్కటి తగ్గించుచుండవలెను. ఉపభద్ర సహితమైన భద్రమునందు 20 అండకములును, ఇట్లు 100 అండకములును దానిపైన మేరువు 11 భాగముల యెత్తును ఆ మేరువునకు ప్రత్యంగములు రియును, 9 శృంగములతో భద్రములును, రచించవలెను.

శ్లో॥ మూలరేఖా పృథుత్వంచ ద్వాసప్త్యంశ కంభవేత్ ।

శృంగం చతుస్త్రింశదంశం తదర్థంచ వినిర్గతమ్॥ 26

ద్వ్యస్త ద్వాదశదశాస్త్ర షట్ చత్వారో ద్వయం తథా ।

ఏకో భాగా స్తద్రేస్యా దురఃశృంగైహ్యను క్రమః॥ 27

అష్టభాగంచ ప్రత్యంగం శేషం స్యాద్ ... క్రమమ్ ।

చతుర్వింశతి ప్రత్యంగం షట్ త్రింశదురు మంజరీ॥ 28

సర్వేచా మలసారాస్తు దివ్యకుంభ విభూషితాః ।

ఏవమేవ ప్రకర్తవ్యం మహామేరోశ్చ లక్షణమ్॥ 29

ఏకాధికం ప్రకర్తవ్యం దశోత్తర సహస్రకమ్ ।

మహామేర్వభిధానశ్చ కర్తవ్యస్త్రి పురాంతకే॥ 30

హరోహిరణ్య గర్భశ్చ హరిర్దినకర స్తథా।

ఏతే దేవాః స్థితామేకా నాన్యేచైవ కదాచన॥

31

తత్సంతానే యైః కృతోఽయం పూర్ణమన్నం భవేత్ సదా।

మాతృపక్షం పితృపక్షం తారయేన్నరకార్ణవాత్॥

32

ఉత్పన్నశ్చ భవేత్ స్వరే స్వేచ్ఛయా పృథివీ పఠిః।

మహామేరుధ్వజాహిహే యానచ్చంద్రార్క మేదిసీ॥

33

ఇతి సూత్ర సంతానగుణకీర్తి ప్రకాశప్రోక్త శ్రీ భువన
దేవాచార్యోక్తా పరాజిత పృచ్ఛామాం మహామేరువు ప్రాసాద
నిర్ణయాధికారోనామై కాశీద్యుత్తర శతమం సూత్రమ్-

తా॥ ప్రధాన శిఖరము యొక్క విస్తారము 72 భాగము
లును, ఉరఃశృంగము యొక్క విస్తారము 34 భాగములును
దానియొక్క నిర్గమము అందులో సగమును 16-12-10-8-6-4-
2-1 భాగములు వరుసగా ఉరఃశృంగముల యొక్క విస్తారములు.
శాల 8 భాగములు, ప్రత్యంగములు 24ను, ఉరోమంజరాలు 36ను
శిఖరములన్నియును చక్కనికుంభములతో నలంకరింపబడియుండ
వలెను. ఇట్లు 1011 అంశకమాలతో శివునకు రచించవలెను. బ్రహ్మ
విష్ణు శివ సూర్యులకు దక్క దీనిని వేతాక దేవతల కుపయోగించ
గూడదు. ఈ మేరు నిర్మాణముచలన సమస్తైశ్వర్యములు కలుగు
టయేకాక తల్లివైపు తండ్రివైపు గల పితృదేవతలు దివ్యత్వమును
బొందుదురు. అనంత పుణ్యప్రదము.

96. శ్రీ చతుర్దశ భువనగిరి మేరువు

విశ్వకర్మోవాచ-

అపరాజిత 182వ సూ.

శ్లో॥ శతార్థంచ తదర్థంచ వత్ త్రింశత్కం తథైవచ।

ప్రత్యేకం త్రివిధం జ్ఞేయం జ్యేష్ఠ మధ్యకనిష్ఠకమ్॥

1

త్రిజ్యేష్ఠంచ తథాఖ్యాతం త్రిమధ్యం త్రికనిష్ఠకమ్।

మేరా రియం హస్తసంఖ్యా విభాగశ్చ తతః పరమ్॥

2

శ్రీ చతుర్దశభువన గిరిమేర్వభిధన్యచ|

షట్ సప్తతిర్భాగ సంఖ్యా విభక్తాతు క్రమాగతా|| 3

ఆద్యః కర్ణ ప్రతిరథ రథయుగ్ బాలపంజరః|

సార్థ స్తంభైశ్శూషితాశ్చ శాలావై వామ దక్షిణే|| 4

రథప్రరథ సంయుక్తా స్తత్పురే బాలపంజరాః||

తత్కర్ణావై నవనవాదికాంగక వికల్పనాత్ || 5

నసుముని రస ఇషు వేదావికారైః శాలాయాః|

పృథుత్వేచ విధాతవ్యో విభాగోఽయ మతఃపరమ్|| 6

గర్భః శుకః శుకోదరః శాంతః శ్రీగర్భ సుందరా|

ప్రశస్తోవై సప్తగర్భాః ప్రాసాదేషు సమాగతాః|| 7

రథైః ప్రతిరథైః కర్ణైః పంజరాది క్రమత్రయమ్||

ద్విక్రమోర్ధ్వే స్తంభ భద్రై స్తవంగ రథికోదరమ్|| 8

కర్ణే ఆదిక్రమైః శుర్యా దధస్తాత్ త్రిశతాండకైః|

ద్విశతాండకై స్తమాధ్వే శతాండశ్చ తదూర్ధ్వతః|| 9

పంచసంఘాటజా రేఖా భ్రమికాచ సముచ్చితా|

ఏక ద్విత్రిశతాండకాః కర్తవ్యాః సర్వకామదాః|| 10

సభాగశ్చ ప్రతిరథం క్రమ తయ సముచ్చితః|

ఆదిక్రమై రుద్దమశ్చ ఏక ద్విత్రి శతాండకైః|| 11

పంచవింశత్యండ ఊర్ధ్వం తిలకంచ తదూర్ధ్వతః|

ప్రత్యంగాన్యప్త భాగైశ్చ స్యుర్ద్వా వింశతి రండకాః|| 12

షడ్ లఘు ప్రత్యంగకాని తత్సంఖ్యై రండకై స్తథా|

షడ్భాగకశ్చైవరథ స్త్రి క్రమోర్ధ్వ సముచ్చయః|| 13

ఆద్యః సార్థ శతాండశ్చాఽపరో వింశతికాధికః|

నవాశీత్యండ స్తృతీయోఽష్టా వింశత్యుగ మంజరీ|| 14

తా| విస్తారము 50-43-36 హస్తములు జ్యేష్ఠ మధ్యమ అధమ ములు అందును జ్యేష్ఠములో 3 విధములును, మధ్యమమున 3 విధ ములును, కనీసమున 3 విధములును కలవు. ఆ విస్తారమును చతురశ్ర

మముగాచేసి 76 భాగములుగను అందు మొదట కర్ణము, ప్రతి
రథము, రథము, బాలపంజరము. మధ్య స్తంభయుతమైన శాల
యును దాని కిరువైపుల రథములును, ప్రతిరథములును, బాలపంజ
రములును, మూలలయందు ప్రతి అంతస్తున 9-9 భాగములు కర్ణము
లును, అంతస్తులు పెరుగుటను బట్టి 8-7-6.5-4 భాగములు అగును.
శాలయును అటులే క్రమముగా తగ్గును. గర్భము, శుకము, శుకో
దరము, శాంతము, శ్రీగర్భము, సుందరము, ప్రశస్తము, ఇట్లు
7 గర్భములు ప్రాసాదములకు రచించుచుందురు. రథములు, ప్రతి
రథములు, కర్ణములు, పంజరము మొదలైనవి వరుసగా మూడును,
ఆపైన రెండును, స్తంభములుగల భద్రములును, తవంగము. రథిక
కర్ణము మొదటినుండి వరుసగా దిగువ 300 అండకములును, ఆపైన
200 అండకములును, ఆపైన 100 అండకములును, ప్రధానశిఖరము
5 శిఖరములుగా నుండునట్లును, ఎత్తైన భ్రమికయును, 1-2-3 వందల
అండకములు చేయుట ముఖ్యము. రథిక విస్తారము 1 భాగమును
ఎత్తు 3 భాగములును మొకటి నుండి వరుసగా యెత్తును 1-2-3
వందల అండకములు పైన 25 అండకములును, ఆపైన తిలకమును.
ప్రత్యంగములు 8 భాగముల చొప్పునను ఇట్లు 22 అండకములగును.
లఘుప్రత్యంగములు 6ను అండకములు 6ను, రథము 6 భాగము
లును. ఎత్తు విస్తారమునకు 3 రెట్లును, మొదటి 170 అండకములును,
ఆ తరువాత 170 అండకములును, ఆపైన 89 అండకములును, ఉప
మంజరి 28 భాగములు విస్తారమును కల్పించవలయును-

శ్లో॥ త్రిసంఘాటా స్సప్తభూమా దశద్విద్విశతాండకైః 1

పంజరః పంచభాగైశ్చ క్రమత్రయ సముద్భితః॥ 15

ఏకో ద్విశతాండ ఆద్యో ద్వితీయే పంచవింశతిః 1

పంచాండక స్తృతీయేచాష్టా దశాంశోరు మంజరీ॥ 16

త్రిసంఘాటా పంచభూమా స్త్రి చత్వారింశ దండకైః 1

వినోదకాంతరం స్తంభా వేదాంశకమితాః స్మృతాః ॥17

పంచవింశత్యండ మాద్యే పంచాండాశ్చ తదూర్థ్యతః।
భువనాంశం చోరు శృంగం విమానం పంచభూమికమ్॥ 18

షోడశాంశం భవేద్ భద్రం దశాంశైస్తు విమానకమ్।
సప్తాండకం తద్రగేతు కుర్యాత్ కుముదజం తథా॥ 19

మేరురేకాధిక దశసహస్రాండక ఈరితః।
ఏవం శృంగోద్భవః కార్యశ్చందే విమాననాగరే॥ 20

ద్వావింశతిర్మూలగర్భః షడ్భాగో భద్ర విస్తరః।
భ్రమమేకం సూర్యభిత్తిః సంభ్రమంచ ప్రకల్పయేత్॥ 21

విమానే భూమిజా ఘంటా కర్తవ్యా సర్వకామదా।
క్షీరార్ణవ సముత్పన్నం కలశంతు ధ్వజాగ్రజమ్॥ 22

మహామేరు ధ్వజాహా పుణ్యంశతాశ్వమేధ ధ్వజమ్।
పూర్వాపరాన్ వింశతికాన్ తారయేన్నరకార్ణవాత్॥ 23

ఇతి సూత్రసంతాన గుణకీర్తి ప్రకాశప్రోక్త శ్రీ భువనదేవా
చార్యోక్తా పరాజిత పృచ్ఛాయం శ్రీ చతుర్దశ భువనగిరిమేరు
ప్రాసాదలక్షణాధికారో నామద్వ్యశీద్రుతర శతతమం సూత్రమ్.

తా॥ ఉరఃశృంగములు 7 అంతస్తులును ఒక్కొక్కదానికి
3 శిఖరములును 220 అండకములును చేయవలెను. పంజరము విస్తారము 5 భాగములును, విస్తారమునకు 3 రెట్లు యెత్తును, మొదట
201 అండకములును, రెండవది 25 అండకములును, మూడవది
5 అండకములును, ఉరోమంజరి విస్తారము 18 భాగములును, తరువాత 5 అంతస్తులును 3 శిఖరములును 43 అండకములును జలమార్గములు లేకుండ స్తంభములు 4 భాగములును, మొదటి 25 అండకములును, ఆపైన 5 అండకములు, ఉరోమంజరివిస్తారము 14 భాగములును, విమానము 5 అంతస్తులును చేయవలెను. భగముయొక్క విస్తారము 16 భాగములును, విమానము 10 భాగములును, చివర 7 అండకములు కుముదమువలెరచించవలెను. ఇట్లు పదివేలపైన ఒక్కటియైన అండక

ములను రచించవలెను. వానికి శిఖరములను కల్పించవలెను. ఇది విమాన నాగరచ్ఛందము. ప్రధానగర్భము 22 భాగములును, నలువైపుల భద్రములయొక్క నిర్గమము 6 భాగములును, ఆ భద్రములు పోను మూలలయందు గోడలును, దాని వెలుపల చుట్టూ 9 భాగములు భ్రమమును, వెలుపలిగోడ 12 భాగములును మొత్తము 76 భాగములు చేయవలెను. విమానము భూమిజ ప్రాసాదపద్ధతితోను ఘంట కలశము మొదలైనవి రచించవలెను. మఱియు ధ్వజము యొక్క చివరను కలశము నుంచవలెను. నూరు అశ్వమేధ యజ్ఞముల ఫలమునిచ్చును. దీనిని నిర్మించిన వారికి పూర్వము 21 తరముల వారును, తరువాత 21 తరముల వారును పాపవిముక్తులై పుణ్యలోకమున నుండురు.

97. కైలాస భేదములు 10 అందు వలయుము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము.

- శ్లో॥ ప్రాసాదాశ్చతు ర్రతాః స్వైర్విశేషైర్వర్ణితాః సృభక్ ।
 ఇదానీ మభిధీయంతే వృత్తాః స్వైః స్వైర్విశేషజైః ॥ 111
- తత్రా దౌవలయాకారో వలయః సచ కథ్యతే ।
 సమంతాద్ వర్తితే క్షేత్రే చతుర్భాగ విభాజితే ॥ 112
- కుర్యాత్ సారోహణం వీతం సార్థభాగోచ్ఛితం శుభమ్ ।
 పరిక్షిప్తం గజముఖైర్మ కరాస్యాంబు నిర్గతమ్ ॥ 113
- బహిర్భాగ సమోపేత స్తస్మిన్ కార్యః సురాలయః ।
 పాదోన విస్తృతిర్ద్విఘ్న ద్వారోచ్ఛాయ విభూషితః ॥ 114
- తస్యాష్ట స్తంభకోఽలిందో బహిర్వలయ ఇత్యసా ।
 వృత్తచ్ఛాద్యః సింహకర్ణ స్తథా జాలకరూపవాన్ ॥ 115

తా॥ ఇది వఱకు నలుచదరపు ప్రాసాదములు చెప్పబడినవి. ఇప్పుడు గుండ్రముగా నుండెడి ప్రాసాదములను చెప్పుచున్నాడు. వానిలో మొదట వలయమనుపేరుగల ప్రాసాదలక్షణమును చెప్ప

బడుచున్నది. చతుర్దిశలు నిర్ణయించి దానిని గుండ్రముగా జేసిన ప్రదేశమును 4 భాగములుచేసి ఆరోహణ వీరమును $1\frac{1}{2}$ భాగము యెత్తును, ఏనుగుతలలను వానిపైనంచబడివట్లధిష్ఠానమును, జలనిర్గమము మకరముఖములతోను, దేవాలయమును రచించవలెను. ద్వారముయొక్క- విస్తారము ముప్పాతికవంతున్న విస్తారమునకు రెట్టింపు యెత్తును చేయవలెను. చుట్టును 8 స్తంభములను అలిండుమును వెలుపలి వలయమును కలిపి గుండ్రముగా పైన కప్పును. ఓహాకర్ణములును జాలకములును రచించి రేని వలయప్రాసాదమగును.

98. దుందుచి.ప్రాంత.పద్మ.కాంత.ప్రాసాదములు

పరమరాంగణ 49వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ ప్రాగ్రీవకా వృత్తః సస్యాద్ యద్వా స్తంభ ద్వయాన్వితః।

తదైష దుందుభిః ప్రోక్త స్త్రిభిస్తైః ప్రాంత ఉచ్యతే॥ 116

అయమేవ చతుర్భిః స్యాత్ పద్మః ప్రాగ్రీవకైః శుభైః।

స్తంభైశ్చ తుర్భిస్త స్తైస్త్రిన యదా పశ్చన్ని వేశ్యతే॥ 117

మధ్యవృత్తో గర్భకోష్ఠో భిత్తిశ్శోభయతః స్థితా।

సకాంత ఇతి లిఖ్యాతః ప్రాసాదోవర్తూ కృతిః॥ 118

తా॥ వలయమునకు ప్రాగ్రీవములను 2 స్తంభములను కల్పించి ని దుందుభి యగును. 3 స్తంభములను రచించినచో ప్రాంత మగును. 4 స్తంభములను రచించిన యెడల పద్మమగును. నలుపుల ప్రాగ్రీవములును, వానికి 4-4 స్తంభములును మధ్యగర్భము యెడ గుండ్రమును, చుట్టూ గోడయును రచించి రేని కాంతమగును.

99. చతుర్ముఖము.మండూకము.కూర్మము

పరమరాంగణ 49వ అధ్యాయము.

॥ చత్వారి వలయస్త్రివ యత్ర ద్వారాణ్యలింధకః।

స్యాచ్ఛతుర్వింశతి స్తంభై ర్ద్వితీయా భాగసమ్మితః॥ 119

ప్రాగ్రీవకాశ్చ స్తంభాభ్యాం ద్వాభ్యాం ద్వాభ్యా సమన్వితాః।

చత్వారో యత్ర సప్రోక్తః ప్రాసాదోఽత్ర చతుర్ముఖః॥ 120

అస్యైవేకం యదా దాగ్రం ప్రాగ్రీవోఽలిందవేష్టితః |
ఏక ఏవ తదాచాన్యః ప్రాగ్రీవ స్తస్య చాగ్రతః || 121

ఖ్యాతో మండూక ఇత్యేవ వృత్తప్రాసాద సత్తమః |
దిక్కోఽణేషు యదా స్యైవ భవేత్ ప్రాగ్రీవకల్పనా || 122

ప్రాసాధోఽయంతదాకూర్మ సంజ్ఞః స్యాద పరాజితః ||

తా|| వలయముయొక్క నలువైపుల ద్వారములను అలిందములను 24 స్తంభములతో రచించి రెండవ అంతస్తున 1 భాగము ప్రాగ్గీవములు 2-2 స్తంభములతో చేయవలెను. నలువైపుల ప్రాసాదములు రచించినచో చతుర్ముఖమగును. దానికే ఒక్క ద్వారమును ప్రాగ్గీవమును అలిందమును రచించిన యెడల మండూకమగును- మఱియు వృత్తప్రాసాదమునకు 8 ప్రాగ్గీవములను రచించిన యెడల కూర్మప్రాసాదమగును-

(అనుబంధము 51వ పటము చూడుము)

100. తాలీగృహము-ఉలూకికము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము.

శ్లో|| కూర్మస్యైవ యదాదిక్షు స్తంభై రష్టాభిరష్టభిః || 123

ప్రాగ్రీవకాః ప్రకల్న్యంతే చత్వారోఽలింద వేష్టితాః |

ప్రాగ్రీవకా స్తిర్యగ్రే భవంత్యన్యే తదగ్రతః || 124

షోడశ స్తంభయు క్తస్య మధ్యభాగే యదా భవేత్ |

జానీగూదేష విజ్ఞేయః ప్రాగ్రీవ రహితోత్తమః || 125

ఇతి వృత్తాః సమఖ్యాతాః ప్రాసాదానామ లక్షణైః .

తా కూర్మప్రాసాదమునకు ఒక్కొక్క దిశయందు 8-8 స్తంభములతో ప్రాగ్గీవములను రచించి 4 అలిందములును పైన ప్రాగ్రీవములు అడ్డముగా నుండెనేని తాలీ గృహమగును. మఱియు 16 స్తంభములతో మధ్యభాగమును ప్రాగ్గీవములు లేకుండను వలయముగా రచింపబడినది ఉలూకిక ప్రాసాదమగును.

101. పుష్పక భేదములు 10. అందు భవము - విశాలము - సాముఖ్యము

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ చతురశ్రాయతా యేస్యః కథ్యంతే తేఽపినామతః
భవో విశాలః సాముఖ్యః ప్రభవః శిబిరాగ్రహః।
ముఖశాలో ద్విశాలశ్చ గ్రహరాజోఽమలో విభుః॥
ఏవ మేజేస ముద్దిష్టా శ్చతురశ్రాయతాదశః

శ్లో॥ చతురశ్రాయతాన్ బ్రూమః ప్రాసాదా నిహసాంప్రతమ్।
అష్టభాగాం యతే క్షేత్రే చతురంశక విస్తృతే।
ద్విభాగ సార్థభాగైక భాగోఽయం పీఠ ఇష్యతే
పశ్చిమం భాగముత్సృజ్య దేవకోష్ఠం ద్విభాగికం।
తస్మిన్ నివేశయేత్ సీమా స్యాదస్యాగ్రేఽష్టభిర్ధరైః
ససీమ్నో దేవకోష్ఠస్య భాగికాలిందకో బహిః।
యుక్తో ధగాణాం వింశత్యా వేదికా జాలవేష్టితః
ప్రాగ్రీవకస్య తస్యాగ్రే స్తంభ ద్వితయ భూషితః।
ద్విచ్ఛాద్యచ్ఛాదితః శ్రీమాన్ సింహకర్ణైరలంకృతః॥
ప్రాసాదోఽయం భవోనామ విశాలః కథ్యతేఽధునా।
యదాస్యైవస నిష్కాంతే సీమాయా మేచ వర్ధితే॥
పలభ్యో పార్శ్వయోః స్యాతాం విశాలాఖ్య స్తదా భవేత్
విశాలస్య యదాగర్భే భిత్తిర్భవతి దిక్రతయే॥
ద్వౌ ద్వాగవాక్షౌ కౌచాపి సాముఖ్యః సభవేత్తదా॥

తా॥ దీర్ఘచతురశ్రములగు దేవాలయములను చూచున్నాడు. నిడుపు 8 భాగములును, వెడల్పు 4 భాగములును అందు 2 భాగములుగాని $1\frac{1}{2}$ భాగమునుగాని అధిష్ఠానమును రక్షింపవలెను. అందు పడమర 1 భాగమును వదలి దేవగర్భగృహము 2 భాగములుచేసి దానియందు నివేశమును కల్పించి ముందు 8

ములును, ఆ ప్రదేశమున దేవకోష్ఠమునకు వెలుపల 1 భాగము
అలిందమును, ఇట్లు 20 ధరలును వేదికలును జాలకములును రూప
వలెను. ప్రాగ్రీవము యొక్క ముందు 2 స్తంభములును 2 ఛాద
లతో కప్పబడియుండవలెను. సింహకర్ణముల నమర్చవలెను.
భవనమని చెప్పదురు. దీనికి నిర్గమములతో నీమలను రచించి
వైపుల వలభిని వృద్ధిచేసిన యెడల విశాలమగును. విశాల
యొక్క గర్భమునకు చుట్టూ గోడయును. మూడువైపుల రేఖ
గవాక్షులును ముందు ముఖద్వారమును రచించిరేని సాము
మగును. (అనుబంధము 52వ పటము చూడుడు)

102. ప్రభవ, శిబిరాగృహ ముఖశాల, ద్విశాల ప్రాసాదములు

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ ప్రాగ్రీవస్త్రి దిశంతస్య గర్భకోష్ఠాయతాయదా॥
హిత్యావలభ్యా ప్రాగ్రీకా విధియేతే తథాపరా॥
కర్ణేషు భాగమేకైకం త్యక్త్వాస్యాత్ ప్రభవ స్తదా॥
ఏతస్యైవ ముఖేస్యాతాం యదా ప్రాగ్రీవకా పుభా॥
పార్శ్వయో రపరాద్వాద్వా ప్రాగ్రీవా భవతో యదా॥
కర్ణేషు భిత్తయశ్చస్య స్తదా స్యాచ్ఛిబిరాగృహః॥
యదా స్యైవముఖేశాలా భాగద్వితయ విస్తృతా॥
ఆయా మేనచ షడ్భాగా ప్రాగ్రీవాద్వా తదగ్రతః॥
ద్వాద్వాగవాక్ష కౌస్యాతాం తద్భిత్త్యోరుభయోరపి॥
నీమాయాం ద్వాదశస్తంభా ముఖశాల స్తదా భవేత్॥
అలిందో భాగికః కార్యో విశాల స్యైవబాహ్యతః॥
ప్రాగ్రీవభూమిషు వృతోభిత్త్యాచ సగవాక్షకః॥
అగ్రతః సహితః స్తంభైః షడ్భిశ్చ క్రియతే యదా॥
ద్విశాల ఇతి విభాతః ప్రాసాదో జాయతే తదా॥

తా॥ గర్భకోష్ఠము దీర్ఘముగాను, మూడువైపుల ప్రాగ్రీవములును, రచించి వలభిని తీసివేసి ప్రాగ్రీవములను కల్పించిన యెడల ప్రభవమగును. కర్ణములయందు 1-1 భాగమును వదలి ప్రాగ్రీవములను రచించవలెను. మఱియు ప్రభవముయొక్క ముఖము నందు 2 ప్రాగ్రీవములును, ప్రక్కలయందును వెనుకను 2-2 ప్రాగ్రీవములును, కర్ణములయందు గోడలును, కల్పించిరేని శిబిరాగృహమగును. శిబిరాగృహమునకు ముఖమున 2 భాగములు విస్తారమున శాలయును, పొడవు 6 భాగములును, దానియందు రెండు ప్రాగ్రీవములును మఱియు 2-2 గవాక్షులును గల యిరువైపుల గోడలును, నీమయందు 12 స్తంభములును, రచించినచో ముఖశాలయగును. విశాలము యొక్క వెలుపల అలిందము 1 భాగమును, ప్రాగ్రీవభూములను చుట్టి గోడయును అందు గవాక్షులును ముందు 6 స్తంభములతో ప్రాగ్రీవమును రచించిరేని ద్విశాలయగును.

103. గృహరాజ, అమల, విఘ్నప్రాసాదములు

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము.

- శ్లో॥ యదా స్యైవ విధీయంతే స్తంభాః సర్వే సమంతతః॥ 140
ప్రాగ్రీవ కౌచోభయతో గృహరాజ స్తదా భవేత్ ।
సర్వేషాం వై యదాలిందం స్యా దన్యభాగ విస్తృతః॥ 141
సీమాంత విస్తృతే స్యాతాం వలభ్యో భాగనిస్సతే ।
భిత్తిర్విధీయతే శేషా గవాక్షై రుపశోభితా॥ 142
ముఖేషద్దారు కంచస్యాత్ తదా స్యాదమలాభిధః ।
ఏకాదశాయతే క్షేత్రే తథా షడ్భాగ విస్తృతే॥ 143
ముక్త్యాభాగద్వయం పశ్చాద్ దేవకోష్ఠం నివేశయేత్ ।
భాగం ముక్త్యాగ్రతః కుర్యాత్ సీమాం భాగచతుష్టయమ్॥ 144
అష్టస్తంభాస్తతోఽలిందవింశతి స్తంభభాగికాః ।
భాగికః పరితోఽలిందోఽష్టావింశతిధరోఽపరః॥ 145

ద్విద్విస్తంభయుతాః కార్యాః ప్రాగ్రీవాః కోష్ఠజాస్త్రయః |
 సీమా స మేవలభ్యాచ ప్రాగ్రీవా మధ్యత స్తయోః || 146

ద్విద్విస్తంభౌ పునశ్చక్యా వేదికా జాలశోభితౌ |
 వేదికా ల రూపాధ్యః సింహకర్ణోప శోభితః || 147

ప్రాసాదోఽయం విభుర్నామ కథితో భర్తృనందనః |
 ఏవ మేతే సమాఖ్యాతా చతురశ్రాయ తాదశః || 148

తా|| మఱియు ద్విశాలమున అంతటను స్తంభములును, రెండు వైపుల ప్రాగ్రీవములను రచించిరేని గృహరాజమగును. అన్ని ద్వారములయందు అలిందములును మఱియుక భాగము పెంపుచేసి సీమాంతమున వలభిని రెండువైపులనుచేసి గవాక్షముతో గోడను రచించి ముఖమున పద్మారకమును నిర్మించినచో అమలమగును. పొడవు 11 భాగములును వెడల్పు 6 భాగములునుచేసి వెనుక 2 భాగములు విడిచి దేనకోస్తమును రచించవలెను. ముందు 1 భాగమును విడిచి ఆస్రదేశమును 4 భాగములుచేసి 8 స్తంభములు అలిందమును 20 స్తంభములకు భాగములనుచేసి చుట్టూ అలిందము 1 భాగమును 28 ధరలును అలి 2-2 స్తంభములతో ప్రాగ్రీవములు 3. కోష్ఠమునుండి రచించవలెను. సీమతో సమానముగా వలభియుండ వలెను. ఆ వలభి యిరువైపులను ప్రాగ్రీవములతో సహా రచించ వలెను. వేదికలు జాలకములు సింహకర్ణములు కలిగియుండవలెను. దీనిని విభుప్రాసాదమని చెప్పదురు.

104. పైజెప్పిన భవనిశాలాదులకు మఱియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము.

శ్లో|| చతురశ్రాయ తాంతిర్యగా యద్వాభా పరానపి |
 ప్రాసాదానభిధాన్యామౌ నవసంస్థాన లక్షణైః || 149

ద్వాభాగా విస్తృతిగ్ధే ద్విగుణాతిర్యగా యతిః |

స్తంభైశ్చతుర్భుః సంయుక్తా నీమా ద్వారస్యచాగ్రతః |
ద్విభాగాయామ విస్తారా తావన్నాత్ర సముచ్చితిః || 151

తాంసీమాం గర్భసహితాం భాగేనాన్యే నవేష్టయేత్ |
భిత్తి స్తత్ర విధాతవ్యా సగవ త్తా చతుర్దిశమ్ || 152

షడ్ధారుక యతోఽప్యేష ప్రాసాదో భవ ఉచ్యతే ||
అస్యైవ భాగనిష్కానా శాలా ముఖచతుష్టయే || 153

యదా షడ్ధారుకో పేతా విశాలః స తదోచ్యతే ||
స్తంభైర్ముఖే ముఖే షడ్భిర్బహిః సాముఖ్య ఇత్యసా || 154

అస్యైవ నీమా కర్ణస్థా ద్విద్విస్తంభయుతా యదా |
ప్రాగ్రీవైర్భాగ నిష్కాంతా బహిఃస్థా ప్రభవ స్తదా || 155

సీమ్నోఽగ్రతో యదా స్యైవ స్తంభద్వయ యతో భవేత్ |
ప్రాగ్రీవో భాగనిష్కాంత స్తదా స్యాచ్చిబిరాగృహః || 156

విశాల సన్నివేశస్య ముఖేశాలా భవేద్యదా వార్ష్యయో |
శోభయోః శాలేప్రాగ్రీవాశ్చత్రయో యదా || 157

నిష్కాంత భాగ ఏకైకః స్తంభ ద్వితయ సంయుతః |
ప్రాసాదః స తదాజ్ఞేయో ముఖశాలోఽభిధానతః || 158

తా|| చతుర్రశాయశమును అడ్డముగాచేసి మఱియొక విధముగా నిర్మించు పద్ధతి చప్పుచున్నాడు. గర్భమున విస్తారము 2 భాగములును, అడ్డముగ నిడుపు 4 భాగములును, మధ్యద్వారము యెత్తు 1 భాగమును, ఆ ద్వారము యొక్క విస్తారము అందులో సగమును, ద్వారము ముందు నీమ 4 స్తంభములతోను 2 భాగముల విస్తారముతోను అంతే యెత్తుతోను, రచించవలెను. ఆ నీమను గర్భసహితముగా 1 భాగముతో గోడను రచించవలెను. ఆ గోడయందు నలువైపుల గవాక్షు లుండవలెను. షడ్ధారుకమును రచించవలెను. దీనిని భవమని చెప్పుదురు. ఆ భవమునకు 1 భాగము నిర్ణమమును చేసి నలువైపుల శాలలను రచించి షడ్ధారుకమును రచించినచో

విశాలమగును. నలువైపుల 6 స్తంభములతో ముఖములను అలంకారముగా రచించిరేని సామ్యముగను. దానికే ప్రక్కలయందుండెడి నీమను 2-2 స్తంభములతో ప్రాగ్రీవములును 1 భాగము నిర్గమమును చేసిరేని ప్రభవమగును - ప్రభవముయొక్క నీమముందు 2 స్తంభములును ప్రాగ్రీవము 1 భాగము నిర్గమముతోను రచించిన యెడల శిబిరాగృహమగును - విశాలము యొక్క సన్నివేశమైన ముఖశాలను రచించి యిరువైపుల రెండుశాలలును. ఈ మూటికిని ప్రాగ్రీవములును ఆ ప్రాగ్రీవములు 1-1 భాగము నిర్గమములును, 2-2 స్తంభములును ఉండునట్లు రచించిరేని అది ముఖశాలయగును.

శ్లో॥ ముఖశాలాగ్రశాలాయా యదా స్తంభ శ్చతుర్దశః |
 ప్రాగ్రీవో ద్వివిధశ్చాగ్రే ద్విశాలః సతదా భవేత్ || 159
 భిత్తి స్తదానిం ప్రాసాదో గృహరాజః ప్రజాయతే |
 గర్భాయామ సమావగ్ర పృష్ఠయోర్భాగ విస్తృతౌ || 160
 చతుశ్చతుర్ధరాయత్ర ప్రాగ్రీవౌ ద్వాచ పార్శ్వయోః |
 తౌతు ద్విద్విధరాగర్భ విస్తారేణతు విర్మితౌ || 161
 అమలో నామ సప్రోక్తః ప్రాసాదః శుభలక్షణః |
 అస్యైవచాగ్రే పృష్ఠేచ ద్విద్వి సంభయుతౌ యదా || 162
 ప్రాగ్రీవై సతదా ప్రోక్తః ప్రాసాదో దశమోవిభుః ||

తా॥ ముఖశాల యొక్క ముందుశాలయందు 14 స్తంభములతో ప్రాగ్రీవము 2 విధములుగా నుండునట్లు రచించిన యెడల ద్విశాలయగును. ద్విశాలయందు రచించవలసిన ఋద్ధతులు లభించనందున వ్రాయబడలేదు. గోడను రచించిరేని గృహరాజమగును. గర్భముయొక్క నిడుపుతో సమానముగా ముందును వెనుకను 1 భాగము విస్తారముతో 4 ధరలును, ప్రాగ్రీవము యొక్క యిరువైపుల 2-2 ధరలును, గర్భవిస్తారముతో సమానముగా రచించిరేని అమలమగును. అమలము యొక్క ముందును వెనుకను 2-2 స్తంభములతో ప్రాగ్రీవములను రచించిన యెడల విభుప్రాసాదమగును.

105. మణికిభేదములు 10. అందు ఆమోదము,

రౌతకము, తుంగము, చారు, ప్రాసాదములు

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ అథవృత్తా యతాన్ బ్రూమః ప్రాసాదానభి ధానతః॥ 17

ఆమోదో కాతికస్తుంగ శ్చార్చురూభృతి ర్నిషేవకః॥

తథా నిషేధః సింహాఖ్యః సుప్రభోలోచనోత్సవః॥ 18

ఏతే వృత్తాయతాః ప్రోక్తాః ప్రాసాదా నానుతోదశః॥

శ్లో॥ ప్రాసాదాన్ కథయామోఽన్యాయన్ దశవృత్తాయతాన్
పునః॥ 163

అష్టభాగ ముఖాయత్యా విస్తృత్యా చతురంశకమ్॥

వృత్తాయతం ప్రకుర్వీత సః బాహ్యభ్యంతరం తతః॥ 164

గర్భం పశ్చిమభాగేఽస్య చతుర్భాగం సమంతతః॥

కుర్యాత్ తస్యగ్రతః సీమాం భాగ ద్వితయ విస్తృతమ్॥ 165

భాగత్రయ మితాం భాగే నైకేనాం తరితాంచతాం॥

సంయుక్తా మప్తభిః స్తంభైః సుదృఢై శ్చార్చురవర్ణనైః॥ 166

అలిందేన పరిక్షిప్తాం సనీ మాందేవ కోష్ఠకమ్॥

షోడశస్తంభ యుక్తేన కుర్యాత్ ప్రాగ్రీవ మగ్రతః॥ 167

ఛన్నాచ్ఛాద్య ద్వయేనాయ మామోద ఇతి కీర్తితః॥

వృత్తాయతేషుప్రథమః ప్రాసాదః స్వామినో హితః॥ 168

సమాహితౌ యదా సైవ ప్రాగ్రీవౌ భాగమాశ్రితౌ॥

చతుః స్తంభై కాతికస్తు వృత్తాభ్యాం తుంగ ఉచ్యతే॥ 169

యదా సీమావధి ర్భిత్తిర్గవాక్షై రుపశోభితా॥

వృత్త ప్రాగ్రీవ ఏకోఽన్యే తదా చారురుదాహృతః॥ 170

తా॥ వృత్తాయత ప్రాసాదములు ఆమోదము, కాతికము, తుంగము, చారు, భూతి, నిషేవకము, నిషేధము, సింహము, సుప్రభము, లోచనోత్సవము, అనునవి. వానియొక్క లక్షణములను

చెప్పచున్నాడు. నిశివి 8 భాగములును, వెడల్పు 4 భాగములును, చేసి దానిని గుండ్రనిరూపముగ చేయవలెను. దానియొక్క వెనుక భాగమున గర్భము 4 భాగములును దానిముందు 2 భాగముల విస్తారముతోను 3 భాగముల యెత్తుగాను, అందు 1 భాగము అంత రితమును, 8 స్తంభములును అలిందమునుచేసి ఆ ప్రదేశమును దేవ కోట ముగనుంచి, దానిముందు 16 స్తంభములతో ప్రాగ్రీవమును రెండు ఛాద్యములతో కల్పించిరేని ఆమోదమగును. దీనికే 4 స్తంభములతో ప్రాగ్రీవములు 1-1 భాగముగా రెండు కల్పించిరేని కాతిక మగును దానినే గుండ్రముగా రచించినచో తుంగమగును. సీమ యందు ఎడముంచి గోడయును గవాక్షులును, గుండ్రని ప్రాగ్రీవ మును రచించిన యెడల చారుప్రాసాదమగును.

(అనుబంధము 53 పటము చూడుడు)

106. భూతి, నిషేవక, నిషేధ, సింహ, ప్రాసాదములు

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము.

- శ్లో॥ సీమా మధ్యే విధాతవ్యా ప్రాగ్రీవా భాగవిస్తతౌ।
విస్తార సదృశాయామకా దక్షిణోత్తరతస్త్త్రయః॥ 171
- కార్యాః ప్రాగ్రీవకాస్తేచ గర్భకోఠేన సమ్మితాః।
భూతిరిత్యేష సంప్రోక్తః ప్రాసాదః శుభలక్షణః॥ 172
- ముఖాయతాస్యాచ్చతురో భాగాన్యత్తిర్యగాయతాన్।
క్షేత్రం వృత్తంతతః కుర్యాత్ తన్నధ్యే గర్భవేశ్మచ॥ 173
- చతుర్భాగాయతంతత్ స్యాత్ భాగద్వితయ విస్తృతం।
అలిందో బహ్యత స్తస్య ద్వాదశ స్తంభ సంయుతః॥ 174
- భాగద్వితయ విస్తారః ప్రాగ్రీవశ్చాంశ నిర్గతః
నిషేధ ఇతి విఖ్యాతః ప్రాసాదోఽయం పురాతనైః॥ 175
- యథా నిషేధః స్వాదస్య పురః ప్రాగ్రీవకాయది।
యథా నిషేధః స్వాదస్య పురః ప్రాగ్రీవకాయది॥ 176

అయమేనాంశకేన స్యాద్ యదాలిందేన వేష్టితః।

ముఖభాగత్రయం ముక్త్యాభిత్వాచ పరివేష్టితః॥ 177

యదాచకర్ణ ప్రాగ్రీవో ప్రాగ్రీవశ్చాగ్రతో భవేత్।

విశేష రచనాయాశ్చ ద్వావింశతి ధరాన్వితైః॥ 178

గవాక్షైః శోభనైర్మృకైస్తదా సింహః ప్రకీర్తితః॥

తా॥ సీమ మధ్య రెండు ప్రాగ్రీవములు 1-1 భాగము విస్తారముతోను అదియే దీర్ఘముతోను, ముందు కూడ అటులే ప్రాగ్రీవమును ఈ మూడును గర్భకోష్ఠముతో సమానముగా రచించిరేని భూతిప్రాసాదమగును. ముఖభాగము 4 భాగములును అడ్డమును అదే ప్రమాణముచేసి ఆ ప్రదేశమును గుండ్రముగాచేసి దానిమధ్య గర్భగృహమును, రచించిన యెడల నిషేవకమగును. మఱియు పొడవు 4 భాగములు, వెడల్పు 2 భాగములు, దానిముందు అలిందము 12 స్తంభములతోను, 2 భాగముల విస్తారమును, ప్రాగ్రీవము 1 భాగము నిర్గమమును చేసిరేని నిషేధమగును. నిషేధమువలె ముందు ప్రాగ్రీవమును నాలుగు ద్వారములయందు అలిందములును 8 ధరలును రచించి 1 భాగము విస్తారముతో చుట్టును అలిందమును ముందు 3 భాగములను విడిచి గోడను రచించి ముందును యిరువైపును ప్రాగ్రీవములను మూడింటిని రచించి 22 ధరలతోను గవాక్షులతోను అలంకారముగ జేసిన యెడల సింహప్రాసాదమగును.

107. సుప్రభ లోచనోత్పవములు

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ ద్వాదశాంశాయతే క్షేత్రే తథా షడ్భాగ విస్తృతే॥ 179

పశ్చాదంశ ద్వయం త్యక్త్యా ద్విభాగాయామ విస్తృతః।

దేవకోష్ఠో విధాతవ్యస్తద్ద్వారం భాగముచ్ఛితమ్॥ 180

సీమాగ్రేసాంతరాద్యంశ విస్తృతా చతురాయతా।

అష్టస్తంభోఽన్య గర్భవై షోడశ స్తంభకో బహిః॥ 181

అలింద స్తస్య పురతో వృత్త ప్రాగ్రీవకోఽపిచ |
 సీమా ప్రాగ్రీవకాలింద కోస్తాన్ వృత్తాన్ ప్రకల్పయేత్ || 182
 ప్రాగ్రీవో పార్శ్వయోః సీమా సమా భాగ వినిర్గతా |
 ద్వాభ్యాం ద్వాభ్యాం యతో జ్ఞేయా స్తంభాభ్యాం
 వర్తులాకృతీ || 183

ఏతత్సర్వం విభాతవ్య మలిం దేనాభివేష్టితమ్ |
 చతుర్వింశ ధరోఽయంచ భాగికోఽస్య ప్రశస్యతే || 184

ద్విస్తంభయుక్తాన్ ప్రాగ్రీవాన్ కుర్యాద్గర్భస్యదిక్తోయే |
 ఏవమేష సమాఖ్యాతః ప్రాసాదః సుప్రభః శుభః || 185

భాగద్వితయ విస్తారాః ప్రాగ్రీవాయేఽస్య కీర్తితాః |
 చతురశ్రాస్త ఏవస్య ద్విద్విస్తంభ యతో యది || 186

శేషాభవతి భిత్తిశ్చ గవాక్షైరుచశోభితా |
 ప్రాసాదోఽయం తదాజ్ఞేయో దశమోలోచనోత్సవః || 187

తా|| నిడుపు 12 భాగములును, పెడల్పు 6 భాగములును చేసి
 పెనుక 2 భాగములను నదలి 2 భాగముల విస్తారమును 2 భాగముల
 ఆయతమునుగల దేవకోష్ఠమును రచించి ద్వారము యెత్తు 1 భాగ
 మును అందులో సగము విస్తారమును చేయవలెను. సీమ ముందు
 2 భాగములు విస్తారమును 4 భాగములు పొడవును 8 స్తంభము
 లతో గర్భమును వెలుపల 16 స్తంభములును, దానిముందు అలిం
 దమును, గుండ్రని ప్రాగ్రీవమును, సీమను, ప్రాగ్రీవమును, అలింద
 మునుకోష్ఠమును, అన్నిటిని గుండ్రముగానే చేయవలెను. రెండువైపుల
 ప్రాగ్రీవమును, సీమయును సమానముగా 1 భాగము నిర్గమములుండ
 వలెను. 2-2 స్తంభములతో గుండ్రముగాను, చుట్టూ అలిందమును
 24 ధరలును, ప్రాగ్రీవములు 2 స్తంభములతో గర్భముమొక్క
 మూడువైపుల రచించవలెను. ఇట్లు రచించినచో సుప్రభమగును-
 ప్రాగ్రీవములు 2 భాగముల విస్తారముతో నలుచదరముగాను 2-2

స్తంభములతోను, మిగిలిన ప్రదేశమున గోడయును గవాక్షులును రచించి రేసి లోచనోత్సవమగును.

108. త్రివిష్టప భేదములు 10 అందు

వజ్రక, నందక, శంకు, వామన, మేఖల, ప్రాసాదములు

సమరాంగణ 49వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ అష్టాశ్రీణాంచనామాని కథయామి సమాసతః॥ 19

వజ్రకోనందకః శంకుర్దేఖిలో వామనోలయః।

మహాపద్మశ్చ హంసశ్చ వ్యోమచంద్రోదయావితి ॥ 20

అష్టాశ్రయ ఇ మేష్టోక్తాః ప్రాసాదాశసంఖ్యయా॥

శ్లో॥ అష్టాశ్రాన ధరక్షామః ప్రాసాదాంలక్షణైః సహ।
చతుర్భాగాన్వితే క్షేత్రే తథాష్టా శ్రీకృతే పునః॥ 188

ద్వాభాగా గర్భకోష్ఠః స్యాదలిందో భాగిక స్తదా।

స్తంభాష్టక కమలిందే స్యాత్ ప్రాగ్రీవ స్తస్య చాగ్రతః॥ 189

ద్విచ్ఛాద్యచ్ఛాదితః శ్రీమాన్ ప్రాసాదో వజ్రకో భవేత్।

అస్యైవాగ్రేయదా సీమా చతురశ్రా చతుర్ధరా॥ 190

స్యాచ్ఛతు ర్వింశతి స్తంభశ్చాలిందో భాగికోఽపరః।

నందకోఽయం సమాఖ్యాతః శంకుః ప్రాగ్రీవకై స్త్రిభిః॥ 191

తస్యభి త్తిర్విధాతవ్యా క్షేత్రేఽష్టాశ్రయితే బుధైః।

వామనః స్యాత్ పునర్ద్వాద్వా గవాక్షాదిక్ త్రయేమతా॥ 192

అస్యైవాగ్రే యదా సీమా భాగాద్ భాగత్రయా యతా।

ద్విభాగం విస్తృతాద్వ్యంశ ముత్సేధాదప్తభిర్ధరైః॥ 193

అలింద వేష్టితో యుక్తాః ప్రాగ్రీవైః స్యాత్తు మేఖలః॥

తా॥ ఎనిమిది కోణములుగల ప్రాసాదములు. వజ్రకము, నందకము, శంకు, వామనము, మేఖలము, లయము, మహాపద్మము, హంసము, వ్యోమము చంద్రోదయము. అను 10 భేదములు కలవు. అందువజ్రకమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశమును 4 భాగ

ములుచేసి దానిని సమముగా 8 కోణములుచేసి అందు గర్భగృహము
2 భాగములును, చుట్టూ అలిందము 1 భాగము 8 స్తంభములతోను,
దానిముందు ప్రాగ్రీవమును, రెండు ఛాద్యములతో ప్రస్తరమును
శచింపబడినది వజ్రకమగును. వజ్రకమునకు ముందు సీమ నలుచద
రముగాను 4 ధరలును, 24 స్తంభములతో అలిందమును చుట్టూ
1 భాగమును రచించిరేని నందకమగును - పై చెప్పిన నందకమునకు
3 ప్రాగ్రీవములను మూడువైపుల రచించిన యెడల శంకువగును-
శంకుప్రాసాదమునకు 8 కోణములుగల గోడను చుట్టును రచించి
మూడువైపుల 2-2 చొప్పున గవాక్షులుంచినచో వామనమగును-
వామనమునందు విస్తారము 2 భాగములును, పొడవు 3 భాగము
లును, ఎత్తు 2 భాగములును, 8 ధరలును, చుట్టూ అలిందమును,
మూడువైపుల ప్రాగ్రీవములును రచించిన యెడల మేఖలమగును-
(అనుబంధము 14వ పటము చూడుడు)

109. అయ, మహాపద్మ, హంస, వ్యోమ, చంద్రదేవయ ప్రాసాదములు

సమరాంగణ 40వ అఘాయము.

- శ్లో॥ భిత్తి క్షేత్రే యవాన్యైవ ప్రాగ్రీవాః పరివేష్టితాః॥ 194
అలిందేన ధరైః పశ్చిః పశ్చిమ్యుక్తః స్తదాలయః।
అష్టభాగమితే క్షేత్రే కృతేన్ద్రాశ్రిణి సర్వతః॥ 195
భాగద్వయమితం కుర్యాద్ దేవకోస్థం మనోరమమ్।
చతుర్భుః శోభితం ద్వారై ర్భాగి కాలింశ వేష్టితమ్॥ 196
అలిందన్య విభాతవ్యాః స్తంభశ్చాస్త్రై తతోఽపరః।
స్యాచ్ఛతుర్వింశతి స్తంభో భాగికోఽలింశకః పునః॥ 197
తథా విశస్త్రతీయోఽపి ప్రాగ్రీవాశ్చచతుర్దిశమ్।
తథా విశస్త్రతీయోఽపి ప్రాగ్రీవాశ్చ చతుర్దిశమ్।
ప్రాసాదోఽయం మహాపద్మో బ్రహ్మణః శంకరస్య చ॥ 198
ద్వితీయలింశకేఽన్యైరవ ప్రాగ్రీవాఃస్య శ్చ శ్చతుర్దిశమ్।
అలిందేన పరివేష్టో హంస ఏవ ప్రకీర్తితః॥ 199

ప్రాగ్రీవోఽస్య మహాపద్మ స్యా లిందేనా వృత్తో యదా |
కర్ణ ప్రాగ్రీవకాద్వాద్వా వ్యోమసంజ్ఞ స్తదా భవేత్ || 200

హంసస్యైవ వలభ్యః స్యుః ప్రాగ్రీవాణాం పదే యదా |
చతుః స్తంభాః పరిక్షిస్తా అలిందేన చతుర్దిశమ్ || 201

తదా చంద్రోదయోనామ ప్రాసాదో జాయతే శుభః |
ఏవ మేషాం చతుః షష్టిః ప్రాసాదానా ముదాహృతాః ||

ఇతి సురభవనానాం సప్తతిర్దా రవాణా మిహ సదన చతు
ష్టేణాన్వితేయం ప్రదిప్తా జనమయ మవకోశానంద శుభ్రాం
శురేభా భవతి సువిదితైషా శిల్పినాం కామధేనుః || 203

ఇతి సమరాంగణ సూత్రధారా పరనామ్ని వాస్తుశాస్త్రే
రుచకాది చతుష్షష్టి ప్రాసాదలక్షణం నామైకోన పంచాశోఽధ్యాయః.

తా॥ పూర్వము చెప్పిన మేఖలప్రాసాదమునకు గోడయును
ప్రాగ్రీవములును అలిందమును 6-6 ధరలును కలిగినది లయమని
పించుకొనును. చతురశ్ర ప్రదేశమును 8 భాగములుచేసి 8 కోణము
లుగానుచేసి అందు 2 భాగములు దేవకోష్ఠమును, నలువైపుల
ద్వారములును, 1 భాగము చుట్టూ అలిందమును, అలిందమునకు
8 స్తంభములును, మరల నింకొక అలిందమును 1 భాగమును 24
స్తంభములును, మరల మూడవ వలయమున 1 భాగము నలువైపుల
ప్రాగ్రీవములను, రచించిరేని మహాపద్మప్రాసాదమగును. బ్రహ్మ
కును శివునకును ముఖ్యము - పై జెప్పిన దానినే మూడవ వలయము
లేకుండు రెండవ అలిందముననే ప్రాగ్రీవములను నలువైపుల రచించి
రేని హంసప్రాసాదమగును. మహాపద్మముయొక్క అలిందమున
ముందును యిరువైపులను కలిసి 3 ప్రాగ్రీవములను రచించినచో
వ్యోమప్రాసాదమగును. హంసప్రాసాదమున వలభినలువైపులను
రచించి 1 భాగము ప్రాగ్రీవములను 4-4 స్తంభములతో రచించి
దానికి చుట్టూ అలిందమును కల్పించినట్లయిన చంద్రోదయ ప్రాసాద

నిర్మించుటకు మహాశిల్పులు దీనిని శిల్పులకు కామధేనువుగాను
చంద్రకళవలె తేటతెల్లముగాను వ్రాసియుండిరి.

110. భూమిజ ప్రాసాదములు 25

అందు నిషధము, సింహము, నందము

అపరాజిత 106వ సూ.

శ్లో॥ యత్ర వంశోద్భవాః కూటా హ్రస్వ వృద్ధీక్రమ స్థితాః।

దల విభక్త్వా త్వంగైశ్చ భూమిజా పురభూషణాః॥

29

రాజసింహవాస్తు 1వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ యథా వంశోద్భవాం కురో హ్రస్వవృద్ధిః క్రమస్థితాః।

యక్తాదల విభక్త్వంగై ర్భూమిజాః పురభూషణాః॥

28

తా॥ వెదురుకొమ్మలవలె పెద్దవి చిన్నవి వరుసగా
నేర్పడి దలముల యొక్క విభాగములును, అనేక రూపములును
కలవి భూమిజప్రాసాదములు.

అపరాజిత 171వ సూ.

శ్లో॥ అధాతః సంప్రవక్ష్యామి ప్రాసాదాన్ భూమిజాభిధాన్।

వేదాశ్రా వృత్త సంస్థానా అష్టాశ్రాం శ్చతతః పరమ్॥

1

నిషధః సింహనం దాఖ్యామల యాద్రిశ్చ మందరః।

ప్రభామణిర్మాల్యవాంశ్చ మలయో నవమాలికః॥

2

పృథ్వీజయ స్తథా చేమే చతురశ్రాః ప్రకీర్తితాః।

త్రిపంచాశ్వ నవాంగాశ్చ సంఖ్యయా తుదశ్చైవచ॥

3

వృత్తానాంచ తతోవక్ష్యే నామసంఖ్యాచ లక్షణమ్।

కుముదః కమలః కమలోద్భవః కిరణ స్తథా॥

4

శతశృంగో నిరవద్య స్తథా సర్వాంగ సుందరః।

సర్వనిర్మలః సర్వదిశ్చ సర్వాదాశ్చ సర్వసింహా॥

5

స్వస్తికోఽద స్వస్తికాంత వజ్రోహర్మ్యతల స్తథా |
శ్రీతిలకః సమాఖ్యాత ఉదయాచల ఏవచ || 6

పృథివీ భూషణశ్చాభ గంధమాదన ఏవచ |
తైరిలోక్య భూషణశ్చేతి హ్యష్టా శ్రాస్తే ప్రకీర్తితాః || 7

పంచవింశతి రాఖ్యాతాః ప్రాసాదా భూమికోద్భవాః |
తదనుక్రమ రూపంచ కథయే తవ సాంప్రతమ్ || 8

నిషధాదా దశమేచ చతురశ్రాః ప్రకీర్తితాః |
వృత్తా కారశ్చతుః శాలాః సప్తైవ కుముదాదయః | 9

స్వస్తికాద్యా స్తథా చాష్టా వష్టాశ్రాస్తా ప్రకీర్తితాః |
త్రివిధా విధితః ఖ్యాతా భూమిహః పురభూషణాః || 10

నిషధం సంప్రవక్ష్యామి యథా వదను పూర్వశః |
చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే దశధాత్రు పిభాజితే || 11

ద్విభాగః కోణ ఇత్యుక్తో భాగార్థ ముదకాంతరైః |
షడ్భాగంతు భవేద్ భద్రం విభజేద్దశ భాగికమ్ || 12

ఏకైక భాగాః కర్ణ్యశ్చ నిర్గమే విస్తరే తథా |
ద్విభాగో భద్రనిష్కాసః సర్వభద్రేష్వయం విధిః || 13

ద్విభాగం క్షోభయేత్ పార్శ్వం నిర్గమో భాగ ఏవచ |
చతుర్భాగంచ విస్తారే ముఖభద్రం విధీయతే || 14

షడ్భాగశ్చ భవేద్ గర్భోభిత్తి స్తత్ర ద్విభాగికా |
భిత్తితుల్యాగ్రక పాలం శుకాగ్రంచ సురాలయే || 15

ద్విభాగమేక భాగం వా త్రిభాగ మథవోచ్యతే |
ఇత్థం శుకాగ్రం త్రివిధం జ్యేష్ఠ మధ్య కనిష్ఠకమ్ || 16

తా|| ఈ ప్రాసాదములలో నలుచదరము, గుండ్రము, ఎనిమిది మూలలు కలవు. అందు నిషధము, సింహము, నందము, మలయాచలము, మందరము, ప్రభామణి, మాల్యవంతము, మలయము, నవమాలిక, భూజయము. ఈ 10 చతురశ్రములు వీనికి

అంగములు 3-5-7-9 ఇట్లు చెప్పబడుచున్నవి. కుముదము, కమలము, కమలోద్భవము, కిరణము, శతశృంగము, నిరవద్యము, సర్వాంగ సుందరము, ఈ 7ను గుండ్రములు. పై మాదిరిగానే వీనికిని 3-5-7-9 అంగములు కలవు. మఱియు స్వస్తికము, స్వస్తికాంతము, వజ్రము, హర్మ్యతలము, శ్రీలిలకము, ఉదయాచలము, పృథివీ భూచణము, గంధమాదనము, త్రైలోక్యభూషణము. ఈ 8 అష్టాశ్రములు. మొత్తము 25 ఇందు నిషధము మొదలగు 10 చతురశ్ర మములును, కుముదము మొదలగు 7 గుండ్రములును, స్వస్తికము మొదలగు 8 అష్టాశ్రములును, ఇట్లు చూడు విధములతో భూమిజ ప్రాసాదము లేర్పడినవి. నిషధమును చెప్పచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి 2 భాగములు కోణములును, జలాంతరము $\frac{1}{2}$ భాగమును, భద్రము 6 భాగములును, చేసి మరల దానిని 10 భాగములు చేయవలెను. కర్ణికలు 1-1 భాగములను, నిర్గమమును విస్తారమును 1-1 భాగమును, భద్రయుయొక్క నిర్గమము 2 భాగములును, చేసి యిట్లు అన్ని భద్రములకును చేయవలెను. ప్రక్కల యందు 2 భాగములు క్షోభణము చేయవలెను. నిర్గమము 1 భాగమును విస్తారము 4 భాగములతో ముఖభద్రమును రచించవలెను. గర్భము 6 భాగములు, గోడ 2 భాగములు, గోడతో సమానముగ పైన కపాలమును, శుక్రాగ్రము $\frac{3}{4}$ - $\frac{3}{4}$ - $\frac{3}{4}$ భాగములు. ఉత్తమ, మధ్యమ కనీసములుగా తెలియవలెను. శుక్రాగ్రమును కూడ రచించవలెను.

శ్లో॥ పృథ్వీజ్ఞానోదయం కృత్వా క్షిత్వంతం భాగసంఖ్యయా |

సపాదోదయ శృంగంచ శేషం మండోవరో భవేత్ || 17

ఏకాదశో దయశ్చార్ధేవ త్ర్యంగాదాచ సమస్తకే |

పంచాంగా దాచ సూర్యాంశాః సప్తాంగా దాత్రయోదశః || 18

చతుర్దశోచ్చయే భాగా నవాంగేషుచ సర్వతః |

ఏషచోదయ ఆఖ్యాతః శృంగాణాం మాలికా క్రమః || 19

నిషధః సింహనందాఖ్యో త్ర్యంగావై వేదభూమికాః।

నిషధో దశభాగైః స్యా త్తథా సింహోఽష్ట భాగికః॥ 20

నందాఖ్యో నవభిర్భాగైః కర్తవ్యః సర్వకామదః।

నిషధశ్చ చతుర్భూమిః సింహనందాత్రి భూమికా॥ 21

సింహో భద్రం చతుర్భాగం నందాఖ్యో పంచభాగికమ్।

షడ్భాగంచ భవేద్ భద్రం ప్రాసాదే నిషధే తథా॥ 22

సింహో భద్రం చతురశ్రం నందాఖ్యో కర్ణికాయుతమ్।

కర్ణికా ముఖభద్రదేచ నిషధే భద్రరూపకమ్॥ 23

ద్వాదశోఽచ్చయ భద్రంచ ప్రాసాదే నిషధే తథా।

చతుః సార్థత్రయ త్రయసార్థ భాగోర్ధ్వ వేదికా॥ 24

ఘంటోదయశ్చ సగంధోర్ధ్వ కుంభస్తత్కుల్య ఉచ్చయే।

ప్రథమాక్షితి జానామ ద్వితీయా సూర్యసేనికా॥ 25

తృతీయా చైవపర్యంతా చతుర్థీ గజకుంభికా॥

పంచమీ సింహరూపాచ నరసింహాచ షష్ఠికా।

సప్తమీ సర్వతో భద్రా చాష్టమీగ గనోదరీ॥ 26

నవమీ చిత్ర సంఘాటా వేదికాస్త్రి దళాలయే।

కంఠోగ్రీవాకుడ్మలంచ పద్మచ్ఛతో ఫచ్ఛత్రకమ్॥ 27

త్ర్యంగాః శస్తాశ్చతుర్భూమా నిషధః సింహనందకా।

పంచాంగాః పంచభూమాస్తు సప్తాంగాః సప్తభూమికాః 28

నవాంగా నవభూమాస్తు భూమిజాః పురభూషణాః।

తతః పరం నకర్తవ్యం శుద్ధచ్ఛందేతు భూమిజే॥ 29

తా॥ ప్రాసాదములకు నిర్ణయింపబడిన వానిలో తనకు యిష్టము వచ్చిన యెత్తును నిర్ణయించుకొని అందు శిఖరము $1\frac{1}{4}$ భాగమును మిగిలినది మండోవరమును రచించవలెను. త్ర్యంకములు గల వానికి యెత్తు 11 భాగములు చేయుట సామాన్యపద్ధతి పంచాంగములు గల వానికి 12 భాగములు చేయవలెను. సప్తాంగములు గల

వానికి 13 భాగము లుండవలెను. నవాంగములు గల వానికి 14 భాగము లుంచవలెను. ఇట్లు భూమిజ ప్రాసాదము లన్నిటికిని ప్రమాణములు తెలియవలెను. నిషధము, సింహము, నందము ఈమూడును త్ర్యంగములును 4 అంతస్తులును చేయవలెను. విస్తారము నిషధమునకు 10 భాగములును, సింహమునకు 8 భాగములును, నందమునకు 9 భాగములును చేయవలెను. నిషధము 4 అంతస్తులును, సింహము నందము 3 అంతస్తులును చేయవలెను. భద్రము నిషధమునకు 6 భాగములును, సింహమునకు 4 భాగములును, నందమునకు 5 భాగములును రచించవలెను. నిషధమున భద్రము కర్ణికయును ఉపభద్రమును, సింహమున భద్రము చతురశ్రమును, నందమున భద్రము కర్ణికయును, రచించవలెను. ఈ భద్రము యెత్తు 12 భాగములు అన్నింటికిని చేయవలెను. వేదికనిషధమునకు 4 భాగములును సింహమునకు 3 భాగములును, నందమునకు $3\frac{1}{2}$ భాగములును, చేయవలెను. స్కంధము పైన ఘంట యెత్తును కుంభమును నమానమైన యెత్తుననుండవలెను. మొదటి దానిని క్షితిజమనియును, రెండవ దానిని సూర్యసేనయనియును, మూడవదానిని పర్యంతయనియును, నాల్గవదానిని గజకుంభికయనియును, ఐదవ దానిని సింహరూపయనియును, ఆఠవదానిని నరసింహయనియును, ఏడవదానిని సర్వతో భద్రయనియును, ఎనిమిదవ దానిని గగనోదరియనియును, తొమ్మిదవదానిని చిత్ర సంఘాటయనియును ఇట్లు వేదికలకు నామములను నిర్ణయింపబడియుండెను. కంఠము, గ్రీవ, కుడ్మలము, పద్మచ్ఛత్రము, ఉపచ్ఛత్రము, వీనితో త్ర్యంగములును 4 అంతస్తులును కలవి నిషధము, సింహము నందము, మఱియు పంచాంగములు కలవి 5 అంతస్తులును, సప్తాంగములు కలవి 7 అంతస్తులును, నవాంగములు కలవి 9 అంతస్తులును ఇట్లు భూమిజ ప్రాసాదము లనేక భేదములు కలిగియున్నవి. శుద్ధచ్ఛందమున నింతకంటె అంతస్తులుగాని మఱిమియుగాని చెప్పబడి యుండలేదు.

111. నిషధము మఱియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 65వ అధ్యాయము.

- శ్లో॥ భూమిజానాం విమానానాం బ్రూమోలక్ష్మ క్రమాగతమ్ |
చతురశ్రీ కృతానాంచ వృత్తానామను పూర్వశః || 1
- వేషాంచిన్నిర్గమస్తత్ర జాయతే భాగసంఖ్యయా |
కేషాంచిత్పున రేషస్యాద్ వృత్తమధ్య మధిష్ఠితః || 2
- చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే దశభాగవిభజితే |
చతుర్భుమియుతస్యాథ లక్ష్మచ్ఛందస్య కథ్యతే || 3
- చత్వారశ్చతురత్రాఃస్య ర్నిషధో మలయాచలః |
మాల్యవాన్న వ మాతీచ నిషధస్తేషు కథ్యతే || 4
- కర్ణాః శంభ్వాదయో ద్వ్యంశం చార్ధాంశంవారి మార్గకః |
విస్తారాయామతః ప్రోక్తో భద్రం పంచాంశ విస్తృతమ్ || 5
- కార్యాః పాదోన భాగేన భద్రస్యైతస్య నిర్గమాః |
కార్యాపల్లవికాతస్య పాదభాగేన విస్తృతా || 6
- భాగేన కర్ణికాకార్యా విస్తృత్యా నిర్గమేణచ |
ప్రతిభద్రం భాగార్థ నిర్గతంతత్ర కల్పయేత్ || 7
- పాదోన భాగ ద్వితయం ప్రతిభద్రస్య విస్తృతిః |
షడ్భిర్భాగైర్భవేద్గర్భో భిత్తిరస్య ద్విభాగికా || 8
- తలచ్ఛందస్యలక్ష్మోక్త మూర్ధ్వమానమధోచ్యతే |
విస్తృతే ద్విగుణం తచ్చ చతుర్భాగాది కంభవేత్ || 9
- వేదీబంధో భవేదస్య సార్థభాగద్వయోచ్చితః |
తత్తు భాగద్వయం సార్థం విభజేత్సార్థ పంచమైః || 10
- భాగద్వయేన కుంభఃస్యాత్ కలశోభాగికః స్మృతః |
భాగార్థేనాంతరం పత్రం కపోతావీతు భాగికీ || 11
- ఉక్తోఽయం వేదికాబంధో భాగైరిత్యర్థ పంచమైః |
లర్థ పంచమ భాగైః స్యా జ్జంఘోచ్చాలక సంయుతా || 12

- త్రిభిర్భాగైస్త ప్రథమా భూతేంద్రః సవరంశికః |
ద్వితీయస్య భవేద్భూమి రర్థపంచమ భాగికా | 13
కుంభః సోచ్ఛాలకా ప్రాగ్వత్ ద్వితీయాచావితావతా |
తృతీయాస్యాద్ భూర్విధేయా స్యాదర్థ చతురంశికా || 14
చతుర్థీ చతురోభాగా హీనా తస్యాః సముచ్చితిః |
కుంభః సోచ్ఛాలకః కూటస్యోచ్చాయోఽపిచ పూర్వవత్ || 15
వేదీస్యాత్ సాంశకా సార్థ పంచాంశా స్కంధ విస్తృతిః |
వృత్తాకారం లిఖేత్ సార్థ చతుర్దుణిత విస్తరాత్ || 16
తలేయాకథితాశాలా భాగపంచక విస్తృతా |
స్కంధస్థానం భవేద్వృత్తం భాగద్వితయ విస్తృతః || 17
రేఖావశేన కర్తవ్యాః ప్రవేశాచ్చ క్రమాద్భువామ్ |
మూలతః స్కంధపర్యంతం ఘంటాయాః పు...యాః || 18
భవేత్ ప్రాసాద విస్తారః పంచభాగై వసుందరః |
వేదకోఽర్ధేతరం యత్ స్యా చ్చాలాయా స్తత్రప్రమాణతః || 19
...యే విస్తరః ప్రోక్తస్తం షడ్భిర్విభాజ యేత్ |
భాగే నై కేన కంతస్య ప్రవేశః పతితో భవేత్ || 20
కంతవృత్తం చతుర్భాగ విస్తృతం పరికల్పయేత్ |
ఘంటాతేదం త్రిభిర్భాగై ర్విభజేత్తత్ర భాగికాత్ || 21
ఘంటాతేదా దధః కార్యం పద్మశీర్షం విపశ్చితా |
ఉత్సేధాత్కలశో ద్వ్యంశః సార్థభాగేన విస్తృతః || 22
శిఖరాత్ త్ర్యంశ హీనాస్యాత్ సర్వత్ర శుకనాసికా |
ఇతిత్ర్యంశ శ్చతుర్భూమిః ప్రాసాదో నిషధో మతః || 23
సర్వాసామేవ కర్తవ్యో దేవతానాం విభూతయే ||

తా|| భూమిజప్రాసాదముల యొక్క లక్షణములను చెప్ప
చున్నాడు. కొన్ని చతురశ్రములును, కొన్ని గుండ్రములును, కొన్ని
యేనిమిది మూలములు, గలిగియున్నది. మఱికొన్ని నిర్గమములతో

గూడ భాగములు చేయబడియున్నవి, అందు నాలుగు అంతస్తులు గలిగిన నిషధము, మలయాచలము, మాల్యవందము, నవమాలిక, అను నాలుగు నలుచదరములు. వానిలో ముందు నిషధమును జెప్పుచున్నాడు. నలుచదర ప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి మూలలయందు కర్ణము 2-2 భాగములును, మధ్యశాల 5 భాగములును, జలమార్గము $\frac{1}{2}$ భాగమును, భద్రముయొక్క నిర్గమము $\frac{3}{4}$ భాగమును, పల్లవికము $\frac{1}{4}$ భాగమును, కర్ణిక 1 భాగమును, ప్రతిభద్రముయొక్క నిర్గమము $\frac{1}{2}$ భాగమును, ప్రతిభద్రముయొక్క విస్తారము $1\frac{3}{4}$ భాగములును, చేయవలెను. గర్భము 6 భాగములును, దాని చుట్టూ గోడ 2 భాగములును, రచించవలెను. ఎత్తును చెప్పుచున్నాడు. విస్తారమునకు రెట్టింపును $\frac{1}{4}$ భాగము అధికము చేయవలెను. అనగా విస్తారము 4 భాగములు ఎత్తు 9 భాగములు అగును. వేదికాబంధము $2\frac{1}{2}$ భాగములను మరల $2\frac{1}{2}$ భాగములను $5\frac{1}{2}$ భాగములుగా జేసి అందు వేదిక 1 భాగము, కుంభము 2 భాగములు, కలశము 1 భాగము, అంతరపత్రము $\frac{1}{2}$ భాగము, కపోతములు 1 భాగము, ఇట్లు చేయవలెను. మిగిలిన $2\frac{1}{2}$ భాగములు ఉచ్చాలకముతో గూడ జంఘను చేయవలెను. అనగా వేదికాబంధము జంఘ కలసి 5 భాగములు తెలియవలెను. మొదటి అంతస్తును 3 భాగముల యెత్తు చేయవలెను. అందు వరిండిక కూడ నుండవలెను. రెండవ అంతస్తు $2\frac{1}{2}$ భాగములుండవలెను. కుంభమును ఉచ్చాలకమును పూర్వమువలె రచించవలెను.

మూడవ అంతస్తు 2 భాగములు చేయవలెను. నాల్గవ అంతస్తు $1\frac{1}{2}$ భాగము చేయవలెను. కుంభము ఉచ్చాలకముతో సహా మునుపటివలెనే రచించవలెను. కూటముల యెత్తు కూడ పూర్వమువలెనే చేయవలెను. వేదిక 1 భాగమును, స్కంధముయొక్క విస్తారము $5\frac{1}{2}$ భాగములు, $4\frac{1}{2}$ భాగములుగల సూత్రముతో గుండ్రముగా గీయవలెను. అంతస్తున జెప్పబడిన శాలి భాగముల

విస్తారము. స్కంధప్రదేశమున గుండ్రముగా విస్తారము 2 భాగములు, రేఖ ననుసరించి వరుసగా అన్ని అంతస్తులు రచించవలెను. మొదటినుండి స్కంధమువఱకు ఘంటయొక్క ప్రాసాదముయొక్క విస్తారము 5 భాగములు అందముగా నుండును. కొన్ని 4 భాగములతో నుండును. విస్తారమును 6 భాగములుచేసి కంఠము 1 భాగము దాని చుట్టుకొలత గుండ్రము మీద 4 భాగములు, ఘంటయెత్తును 3 భాగములుచేసి అందు 1 భాగము దిగువ పద్మశీర్షమును ఆపైన 2 భాగములు కలశమును, కలశము విస్తారము $1\frac{1}{2}$ భాగమును, శిఖరములో 3వ వంతు తగ్గించి అంతటను శుకనాసికలును, ఇట్లు 3 భాగములును. నాలుగు అంతస్తులును రచించిరేని నిషధమగును.

(అనుబంధము 55వ పటము చూడుడు)

112. మలయ, మందర, ప్రభామణి, ప్రాసాదములు

అపరాజిత 171వ సూ.

శ్లో॥ ఛందే ద్వానశథాభక్తే ద్విభాగః కర్ణవిస్తరః।

సార్థభాగః ప్రతిరథ శ్చార్థభాగాతు కర్ణికా॥ 30

పంచభాగం భవేద్భద్రం నిర్గమశ్చైక భాగికః।

మలయాద్రా శుద్ధచ్ఛందే ప్రరథః సార్థ భాగికః॥ 31

కర్ణతుల్యః ప్రతిరథో భద్రం ద్విగుణ విస్తరమ్।

భద్రే ప్రతిరథేవాపి నిర్గమో భాగ భాగతః॥ 32

మందరస్తు సమాఖ్యాతః క్రమత్యాగే ప్రభామణిః।

భిత్త్యంతేచ క్రమంత్యక్తా తతో రేఖాశ్చ భూమిజాః॥ 33

కర్ణే ప్రతిరథే చైవ లతా శృంగాణి కారయేత్।

త్ర్యంశ సాదత్రయం కుర్యాత్ సాదో నత్రయ మేవచ॥ 43

సార్థత్రయం ప్రకర్తవ్యం సార్థభాగాతు వేదికా।

పంచంగాః పంచభూమాశ్చ ఘంటా కలశ మూర్ధ్వతః॥ 35

తా॥ చతురశ్రప్రదేశమును 12 భాగములుచేసి అందు కర్ణము 2 భాగములు, ప్రతిరథము $1\frac{1}{2}$ భాగము, కర్ణిక $\frac{1}{2}$ భాగము, భద్రము 5 భాగములు, నిర్గమము 1 భాగము, ఇది మలయము శుద్ధచ్ఛందము ప్రరథము $1\frac{1}{2}$ భాగము, దానితో సమానము ప్రతిరథము, భద్రము 3 భాగములు, భద్రము ప్రతిరథము నిర్గమము 1-1 భాగము ఇది మందరము గోడవెలుపల క్రమముగా వదలి విస్తారమైన రేఖలును, కర్ణమునను, ప్రతిరథమునను. అత, శృంగములను రచించి $3\frac{3}{4}$ భాగములును, $2\frac{3}{4}$ భాగములును, $3\frac{1}{2}$ భాగములును, చేయవలెను. వేదిక $1\frac{1}{2}$ భాగము చేయవలెను. ఈ మూడును పంచాంగములు కలవి. 5 అంతస్తులును ఘంట కలశము మొదలైనవి రచించవలెను.

113. మలయము..మణియొక పద్ధతి

సమరాంగణ రీతి అధ్యాయము.

శ్లో॥ మలయాద్రేరిదానీంతు లక్షణం సంప్రచక్షుహే॥ 24

చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే ద్వాదశాంశ విభజితే ।

కర్ణా ద్విభాగికాః కార్యాః సమ్యక్ సలిల వర్త్యభిః॥ 25

శాలా స్యాత్ పంచభిర్దాగైః సార్ధాంశస్తు ప్రతిరథః ।

సశాలా కర్ణయోర్మధ్యే కర్తవ్యః సోదకాంతరః॥ 26

ప్రతిరథస్య శాలాయాశ్చార్ధ భాగం వినిర్గమః ।

భవేత్ స పదవిన్యాస విభాగోఽన్యశ్చ పూర్వవత్॥ 27

తే చ ద్వాదశభాగాయే దశభిస్తాన్ విభజయేత్ ।

గర్భ భిత్తిం తథోత్సేధం జంఘాయాః ప్రథమక్షితేః॥ 28

వేదీ బంధస్యచోత్సేధం పూర్వమానేన కారయేత్ ।

మధ్యం పల్లవికాంతంతు శాలయోర్దశభిర్భజేత్॥ 29

క్షితేరారభ్య పూర్వస్యాః స్కంధం యావత్ సముచ్చితిః ।

కార్యా ద్వాదశభిర్భాగై రనంతర నిరూపితైః॥ 30

సార్థయైకో న వింశత్యా భాజయేద్భూయ ఏవతాం |
ద్వితీయ భూమికోత్సేధ స్తైర్భవంత్యథ భాగికాః || 31

తిస్రోఽన్యః పదపాదేన హీనాః కార్యా యథాక్రమమ్ |
భాగేన వేదికోత్సేధః శాలా కార్యాచ నాగరః || 32

ఊర్ధ్వమాద్యక్షి తేః కార్యా మాలాయాః శూరసేనకాః |
కోణ ప్రతిరథాయేతు పంచభాగ సముచ్చితాః || 33

స్తంభోచ్చాలక మధ్యేన తేషు కూటోచ్చితి స్తథా |
అధేన ప్రవిధాతవ్యా భూష్వన్యా స్వప్యయం విధిః || 34

స్కంధ విస్తార రేఖా భూ ప్రవేశో ఘంటయా సహ |
కలశః శుకనానస్య చోచ్చితిః పూర్వవద్భవేత్ || 35

మలయాద్రి రియం ప్రోక్తః ప్రాసాదః శుభలక్షణః |
య ఏనం కారయేత్తస్య తుష్యంతి సకలాః సురాః || 36

వర్షకోటి సహస్రాణి స్వర్గలోకే మహీయతే ||

తా|| చతురశ్ర ప్రదేశమును 12 భాగములుచేసి అందు కర్ణము 2 భాగములు జలమార్గముతో సహా, శాల 5 భాగములు, శాలాకర్ణముల మధ్య ప్రతిరథము 1½ భాగమును జలమార్గముతో సహా రచించవలెను. శాలయొక్క నిర్గమము 1 భాగమును, ప్రతి రథము యొక్క నిర్గమము ½ భాగమును చేయవలెను. తరువాత పై జెప్పిన 12 భాగములను 10 భాగములుగాజేసి అందు గర్భము 6 భాగములును గోడ 2-2 భాగములును చేయవలెను. జంఘ యొక్క యెత్తును మొదటి అంతస్తు వేదికను పూర్వమువలెనే చేయవలయును. మధ్య పల్లవముయొక్క కడపటి వఱకు శాల 10 భాగములు చేయవలెను. మొదటి అంతస్తు మొదలుకొని స్కంధము యెత్తు 12 భాగములు చేసి మరల దానిని 19½ భాగములుచేసి రెండవ అంతస్తు 3 భాగములు, మూడవ అంతస్తు 2¾ భాగములు, నాల్గవ అంతస్తు 2½ భాగములు, ఐదవ అంతస్తు 2¼ భాగములు, వేదిక 1 భాగము, శాల నాగర పద్ధతిలో చేయవలెను. మొదటి అంతస్తుపైన శూరసేన

పద్ధతిలో చేయవలెను. కర్ణకూటములును ప్రతిరథములును 5 భాగముల యెత్తుండవలెను. స్తంభము ఉచ్చాలకము ఈ రెంటి మధ్య కూటముల యెత్తు $\frac{1}{2}$ భాగము చేయవలెను. ఇతర ప్రదేశములందును ఇదే విధముగా చేయవలెను. స్కంధము యొక్క విస్తారమును, రేఖయును, అంతస్తున ప్రవేశమును, ఘంటతో కూడ కలశమును, శుకనాశము యొక్క యెత్తును, పూర్వమువలెనే చేయవలెను. ఇట్టి లక్షణములుగలది మలయాచలము. దీనిని రచించినవారు వెయ్యి కోట్ల సంవత్సరములు స్వర్గసుఖము ననుభవించురు.

114. మాల్యవంతము - మలయము

అపరాజిత 171వ సూ.

- శ్లో॥ క్షేత్రేచ పంచదశ భిర్బుజకర్ణ విశోధితే।
ద్విభాగః కర్ణకః సార్థో రథః ప్రతిరథ స్తథా॥ 36
- పంచభాగం భవేద్భద్రం విస్తరేచ ప్రకీర్తితమ్।
రథే ప్రతిరథే భద్రే భాగ భాగో వినిర్గమః॥ 37
- మాల్యవానితి సంప్రోక్తో మలయం చ తతః శృణు।
రథో భాగః స పాదశ్చ ప్రరథశ్చ తతోఽధికః॥ 38
- ఏవం మలయ ఆఖ్యాతః కథ్యతే భూమికోదయః।
సూర్యసేనా త్రిభిర్భాగైః పాదహ్రస్వైః సప్తాంగకే॥ 39
- సార్థభాగా భవేద్వేదీ ఘంటాకలశ మూర్ధత్వః।
సప్తాంగాః సప్త భూమాశ్చ మాల్యవాన్ మలయ స్తథా॥ 40
- తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 15 భాగములుచేసి అందు కర్ణము 2 భాగములు, రథము ప్రతిరథము $1\frac{1}{2}$ - $1\frac{1}{2}$ భాగములు, భద్రము 5 భాగములు, మఱియు రథము ప్రతిరథము భద్రము. వీని యొక్క నిర్గమములు 1-1 భాగములు చొప్పున రచించవలెను. దీనిని మాల్యవంతమందురు. కర్ణము మామూలుగానే యుంచి రథము $1\frac{1}{4}$ భాగమును, ప్రతిరథమును $1\frac{1}{2}$ భాగమునుచేసి శాల

యెప్పటివలెనే రచించినచో మలయమగును. సూర్యనేవ 3 భాగములు, రెండవ అంతస్తు $2\frac{3}{4}$ భాగములు, మూడవ అంతస్తు $2\frac{1}{2}$ భాగములు, నాల్గవ అంతస్తు $2\frac{1}{4}$ భాగములు, ఐదవ అంతస్తు 2 భాగములు, ఆఠవ అంతస్తు $1\frac{3}{4}$ భాగములు, ఏడవ అంతస్తు $1\frac{1}{2}$ భాగములు రచించవలెను. అపైన వేదిక $1\frac{1}{2}$ భాగములు, మును, ఘంట కలశమును రచించవలెను అన్ని పద్ధతులును రెంటికి సమానముగనే యుండును.

115. మాల్యవంతము - మఱియొక పద్ధతి

సమరాంగణ రీతి అధ్యాయము.

- శ్లో॥ అథమాల్య వతోలక్ష్మ యథా వదభిధీయతే॥ 37
- భజేదర్థయైః పంచ దశభిశ్చతురశ్రకమ్ |
కర్ణా ద్విభాగికాః కార్యాః శాలా పంచాంశ విస్తృతా॥ 38
- కర్ణాభ్యర్ణేఽంశ యుగలం పాదోనం స్యుః ప్రతిరథాః |
శాలాయాః పార్శ్వయోః కార్యా పంజరా సార్థభాగికా॥ 39
- పృథక్ పంజరశాలాయా నిర్గమశ్చార్థ భాగికా |
శాలాయాః పల్లవీయాస్యా నిర్గమశ్చార్థ భాగికాః॥ 40
- సార్థ పంచదశోక్తాయే భాగాస్తాన్ దశభిర్భజేత్ |
గర్భోఽథభిత్తి విస్తార స్తథా ఖరవరండికా॥ 41
- జంఘాధః క్షితిరాద్యాచ రేఖోచ్ఛ్రాచ్చయశ్చ పూర్వవత్ |
ప్రథమా భూమికా భాజ్యం పాదహీనాష్ట్ర యుక్తయా॥ 42
- పంచభాగ సముత్సేధా ద్వితీయా భూమికా భవేత్ |
పదపాద విహీనాః స్యుస్త్రిస్తోఽన్యా భూమయః క్రమాత్॥ 43
- సార్థాంశో వేదికోచ్ఛ్రాచ్చయః కర్తవ్యో వాస్తువేదిభిః |
సంధస్య విస్తృతీ రేఖా ఘంటాచ కలశ స్తథా॥ 44
- శాలాయాం సూరసేనాశ్చ స్తంభ కూటాది కల్పనా |
శుక నాసోచ్చితిశ్చేతి సర్వాణ్యే తాని పూర్వవత్॥ 45

ఇత్యేవం మాల్యవాన్ నామ ప్రాసాదః పరికీర్తితః।

య ఏనం కారయేత్తస్య జాయంతే సర్వసిద్ధయః॥

46

శివలోకే నివాసోఽస్య భవేత్ కల్పాయురవ్యయమ్॥

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును $15\frac{1}{2}$ భాగములుచేసి అందు కర్ణము 2 భాగములు, శాల 5 భాగములు, ప్రతిరథము $1\frac{3}{4}$ భాగము, శాలకు రెండువైపుల పంజరములు $1\frac{1}{2}$ భాగము, చొప్పునను, ఆ పంజరములకును శాలకును నిర్ణమము $\frac{1}{2}$ భాగము, పై జెప్పిన $15\frac{1}{2}$ భాగముల ప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి అందు గర్భము 6 భాగములు చుట్టును గోడ 2 భాగములు చేయవలెను. ఖరకము, వరండిక, జంఘయొక్క దిగువను పైన రేఖయొక్క యెత్తును, పూర్వమువలెనే చేయవలెను. మొగటి అంతస్తు $7\frac{3}{4}$ భాగములును, రెండవ అంతస్తు 5 భాగములును, మూడవ అంతస్తు $4\frac{3}{4}$ భాగములును, నాల్గవ అంతస్తు $4\frac{1}{2}$ భాగములును, ఐదవ అంతస్తు $4\frac{1}{4}$ భాగములును, వేదిక $1\frac{1}{2}$ భాగమును, స్కంధముయొక్క విస్తారమును, రేఖయును, ఘంట, కలశము, శాల, స్తంభములు, కూటములు ఇవి యన్నియును సూరసేన పద్ధతితో రచించవలెను. శుకనాసను మునుపటివలెనే రచించవలెను. దీనిని మాల్యవంతమందురు. ఇట్లు రచించినవారు శివలోకమున నొక కల్పము వఱకుందురు. ఇహలోకమున నన్ని కోరికలు సిద్ధించును.

(అనుబంధము 56వ పటము చూడుడు)

116. నవమాలిక - పృథివీ జయము

అపరాజిత 171వ సూ.

శ్లో॥ క్షేత్రేఽష్టా దశధాభక్తే శుద్ధచ్ఛందేన వాంగకాః।

కర్ణో ద్విభాగో విస్తారే శేషావాపాదప్రహసితాః॥

41

కర్ణే రథే ప్రతిరథే బాలపంజర భద్రకమ్।

పంచభాగం భవేద్భద్రం భాగః స్యాజ్జల నిర్ణమః॥

42

నవమాలిక ఆభ్యాతః పృథ్వీజయమతః శృణు|
సార్థభాగః ప్రతిరథో భద్రం వై సార్థ పంచకమ్|| 43

కృత్వా పంచదశోత్సేధ మష్టాదశ విభజితమ్|
త్రిభాగాచోచ్చితా భూమిః శేషాః పాదే నప్రహసితాః|| 44

ఊర్ధ్వవేదీ భవేద్భాగా ఘంటా పూర్వం ప్రకల్పితా|
నవాంగా నవభూమాశ్చ ప్రాసాదా భూమిజా మతాః 45

తా|| చతురశ్ర ప్రదేశమును 18 భాగములుచేసి అందుకర్ణము 2 భాగములు, రథము $1\frac{3}{4}$ భాగములు, ప్రతిరథము $1\frac{3}{4}$ భాగములు శాల 5 భాగములు బాలపంజరములతో కూడ జలనిర్గమము 1-1 భాగము, ఇట్లు చేసిరేని నవమాలిక యగును. మఱియు ప్రతిరథములను $1\frac{1}{2}$ - $1\frac{1}{2}$ భాగముల చొప్పునను శాలను $5\frac{1}{2}$ భాగముల విస్తారముతోను రచించి మఱియు 18 భాగముల యెత్తును మరల 15 భాగములుగాజేసి మొదటి అంతస్తును 3 భాగములు, రెండవ అంతస్తును $2\frac{3}{4}$ భాగములు, మూడవ అంతస్తును $2\frac{1}{2}$ భాగములు, నాల్గవ అంతస్తును $2\frac{1}{4}$ భాగములు, ఐదవ అంతస్తును 2 భాగములు ఇట్లు చేసి పైన వేదిక 1 భాగము-మిగిలినది ఘంట కలశము రచించవలెను. దీనిని పృథివీజయ మందురు.

117. కుముదము మొదలగు 7 వృత్తజాతి)

అపరాజిత 171వ సూ.

శ్లో|| చతురశ్రీ కృతే షేత్రే ప్రాసాదా వృత్తజాతయః|
పంచమాంశే భవేద్భిత్తిః కర్ణాంతే వృత్తమాలిఖేత్|| 46

అష్టా వింశత్యంశ పరిధౌ భద్రం పంచభాగికమ్|
ద్విపదశ్చ భవేత్కర్ణ స్త్రి భూమః కుముదో భవేత్|| 47

కర్ణాశ్చాష్టదశాః కార్యాః భద్రారేఖై రలంకృతాః|
ఊర్ధ్వే ఘంటా కలశయుక్ కుముదః సర్వకామదః|| 48

షట్ త్రింశద్భక్త పరిధౌ భద్రదాంతర్ద్వి ద్వికర్ణికాః।

చతుర్భామశ్చైకమలో ఘంటా కలశకోన్నతః॥ 49

కర్ణాశ్చాష్టదలా కారాః కర్తవ్యా స్సుమనో రమాః।

ఏవం విధః ప్రకర్తవ్యః కమలోనామ శోభనః॥ 50

కమలోద్భవ క్షేత్రంతు చతుర్దశ భాజితమ్।

ద్విభాగః కర్ణవిస్తారో భద్రం షడ్భాగికం తథా॥ 51

కర్ణతుల్యః ప్రతిరథో వికర్ణేచాపి సంస్థితః।

పంచభూమ్యుచ్చితం కుర్యాత్ ఘంటా కలశభూషితమ్॥ 52

పంచమాంశే భవేద్భిత్తిః శేషః గర్భగృహం భవేత్।

ఏవం విధః ప్రకర్తవ్యో నామ్నా సౌకమలోద్భవః॥ 53

శతశృంగ మథోవక్ష్యే ప్రాసాదం సర్వకామదం।

వల్లభం సర్వదేవానాం శివస్యాపి విశేషతః॥ 54

వేదాశ్రే భిత్తి భాగశ్చ వింశతిస్త్రైక వర్జితా।

పంచభాగం భవేద్భద్రదం ద్విభాగః కర్ణ విస్తరః॥ 55

భద్రకర్ణకయోర్మధ్యే ద్వాద్వాప్రత్యంగ కాస్మృతౌ।

పంచమాంశే భవేద్భిత్తిః శేషం గర్భ గృహం భవేత్॥ 56

సప్తభూమ సముత్సేధో ఘంటా కలశ భూషితః।

కర్ణాశ్చాష్ట దలాః కార్యాః ప్రత్యంగం వర్ధమానవత్॥ 57

అర్జున ఫలసంయుక్తా బాలపంజరి కామతా।

ఏవం విధం ప్రకర్తవ్య శతశృంగస్య లక్షణమ్॥ 58

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును మూలల వఱకు వృత్తరేఖను

లిఖించవలెను. దానిని 5 భాగములుచేసి మధ్య 3 భాగములు

గర్భమును చుట్టూ 1 భాగము గోడయును రచించవలెను. ఆ వలయ

మును 28 భాగములుచేసి భద్రము 5 భాగములును, కర్ణము 2 భాగ

ములును చేసి దానిని మూడు అంతస్తులుగ రచించవలెను. మఱియు

పై జెప్పిన పద్ధతిలోనే కర్ణములను 8 దలములుగాచేసి భద్రములను

రేఖలతో నలంకారముగజేసి ఆపైన ఘంట, కలశమును రచించిన

యెడల కుముదమగును. పై జెప్పిన పరిధిని 36 భాగములుచేసి

భద్రముల సందున 2-2 కర్ణములను రచించి నాలుగు అంతస్తుల తోను, ఘంట కలశము ఇవి యెత్తుగాను, కర్ణములు 8 దలములు గాను, చక్క-గా రచించినచో కమలమగును - పై జెప్పిన వలయమును ఒక్కొక్క-దిశను 14 భాగములుచేసి అందు భద్రము 6 భాగములును, కర్ణము 2 భాగములును, కర్ణముతో సమానముగా ప్రతి రథము 2 భాగములును, చేసి యిట్లు వికర్ణములను కల్పించి, 5 అంతస్తులతోను పైన ఘంట, కలశము రచించవలెను. 6విస్తారమును 5 భాగములుచేసి అందు మధ్య 3 భాగములు గర్భమును చుట్టూ 1 భాగము గోడయును రచించవలెను. దీనిని కమలోద్భవమందురు.

నలుచదరమును ఒక్కొక్క-దిశను 19 భాగములుచేసి అందు భద్రము 5 భాగములు, కర్ణము 2 భాగములు, భద్రకర్ణముల మధ్య 2-2 ప్రత్యంగములు, కర్ణముతో సమానముగా రచించవలెను. విస్తారమును 5 భాగములుచేసి అందు గర్భము 3 భాగములును చుట్టూ గోడ 1 భాగమును చేయవలెను. దీనిని 7 అంతస్తులుగా రచించవలెను. ఘంట, కలము రచించవలెను. కర్ణములు 8 దలములతో రచించవలెను. ప్రత్యంగములను వర్ధమానమువలె రచించవలెను. తెల్లమద్దికాయలవలె బాలపంజరములను రచించవలెను. ఇట్లు చేసిరేని అది శతశృంగమనిపించుకొనును. సమస్తదేవతలకు ప్రీయమైనది. శివునకు ముఖ్యమైనది, దీనివలన సమస్తమైన కోరికలు సిద్ధించును.

శ్లో॥ అర్జున ఫలసంయుక్తా బాలవంజరి కామతా।

ఏవం విధం ప్రకర్తవ్యం శతశృంగస్య లక్షణమ్॥ 58

విభక్తం పంచవింశత్యా వక్ష్యే సర్వాంగసుందరమ్।

యథా భద్రం తథా కర్ణః ప్రభద్రం శతశృంగవత్॥ 59

భద్రకర్ణకయోగ్యధ్యే త్రితి ప్రత్యంగకం తథా।

కర్ణాశ్చాష్ట దలాః ప్రోక్తాః ప్రత్యంగం వర్ధమానవత్॥ 60

అగ్రేర్జున ఫలైస్తుల్యం తదగ్రే భద్రకం భవేత్।

పంచమాంశయతా భిత్తిః శేషం గర్భగృహం భవేత్॥ 61

నవభూమి సమాయుక్తం కుర్యా తస్మాంగ సుందరమ్|

అప్త చత్వారింశదంతై ర్భక్తే భద్రం యుగాంశకమ్|| 62

వేదావేదా భద్ర మధ్యే కర్ణాః కార్యా ద్విపాదకాః|

భద్రాంతే వర్ధమానాశ్చ హ్యష్టాంశా యుగ్మతః స్థితాః|| 63

షడ్భూమికోచ్చితః కార్యః కిరణః సర్వకామదః|

సప్తకర్ణం రథ యుగ్మం కమలః పూర్వవత్ స్థితః|| 64

ఉచ్చయే కిరణచ్ఛందో నీరవద్యః కలాధికః|

నిరవద్యస్య పరిధౌ చతుష్టప్త్యా విభాజితే|| 65

చతుష్పదాని భద్రదాని కర్ణా ద్విపద విస్తరాః|

షట్ షట్ కార్యా భద్ర మధ్యే హ్యష్ట భూమి సముచ్చితః|| 66

ద్వాద్వావప్త దలాః కార్యా వర్ధమాన ద్వికద్వికమ్|

ద్వాద్వాభద్రక యుక్తాశ్చ కర్తవ్యాః సర్వకామదాః|| 67

ఘంటా కలశ శస్తాశ్చ శాంతిదాశ్చ పురః పతేః|

ఇతి మానం సముద్దిష్టం వృత్తానాం భూమిజేషు చ|| 68

తా|| ఒక్కొక్క దిశను 25 భాగములుచేసి శతశృంగమున జేసినట్లే భద్రమును కర్ణమును ప్రభద్రమును రచించి ఆ భద్రకర్ణముల మధ్య కి-కి ప్రత్యంగములను రచించవలెను. కర్ణము 8 దలములతోను, ప్రత్యంగము వర్ధమానమువలె చివర మద్దికాయవంటి శిఖరముతోను ఉండవలెను. ఆపైన భద్రమును రచించవలెను. మఱియు విస్తారమును 5 భాగములుచేసి అందు గర్భము 3 భాగములును చుట్టూ గోడ 1 భాగమునును చేయవలెను. 9 అంతస్తులతో రచింపబడెనేని సర్వాంగసుందరమగును. చుట్టుకొలత మొత్తము 48 భాగములుచేసి అందు శాల 4 భాగముల చొప్పునను, ఆ శాలల మధ్య 2-2 భాగముల చొప్పున 4 కర్ణములును, భద్రములపై వర్ధమానములు 8 భాగములును, 6 అంతస్తుల పైన శిఖరమును రచించిరేనిగు కిరణప్రాదసామను —

కర్ణములను తగ్గించి రెండు రెండు రథములనుంచి పూర్వము చెప్పబడినకమలప్రాసాదమువలెనేచేసి యెత్తు మాత్రముకిరణప్రాసాదము కంటె 2 భాగము లధికముచేసిన యెడల నిరవద్యమగును. మఱియు దీనియొక్క పలయమును 64 భాగములుచేసి అందు భద్రము 4 భాగములు చొప్పున నలువైపుల రచించి రెండు భద్రములనందున 2-2 భాగముల చొప్పున 6 కర్ణములను రచించవలెను. 8 అంతస్తులును పైన శిఖరము ఘంటవలెను. దానిపైన కలశమును రచించవలెను. కర్ణములు అష్టదలములతో రెండును, వర్ధమానమువలె రెండును, భద్రములతో రెండును, ఇట్లు మూడు విధములుగా నుండవలెను. దీనిని నిరవద్యమని చెప్పుదురు. ఇట్లు గుండ్రని రూపముగల 7 ప్రాసాదములు చెప్పబడినవి—

118. కుముధము మఱియొక పద్ధతి

సమరాంగణ రీతి అధ్యాయము.

- శ్లో॥ ఇదానీ మభిధీయంతే ప్రాసాదవృత్త జాతయః॥ 59
- వల్లభాః సర్వదేవానాం భూమిజాః పురభూషణమ్।
ఆశ్రయః శ్రేయసామేకో యశసామ పిరాశయః॥ 60
- భుక్తి ముక్తి ప్రదాతారః సమాగత కృతా నృణామ్।
తత్రాద్యః కుముదోనామ కమలః కమలోద్భవః॥ 61
- కిరణః శతశృంగశ్చ నిరవద్య స్తథా పరః।
సర్వాంగ సుందరశ్చేతి ప్రాసాదా వృత్తజాతయః॥ 62
- నః స్తారాన్న సంక్షేపా ల్లక్ష్యైషా మథకీర్త్యచే।
తత్రాద్యః కుముదోనామ సర్వానంద కృదుచ్యతే॥ 63
- చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే విస్తారాయా మతః సమే।
విభక్తే దశభిర్భాగై ర్భవేద్గర్భస్తు పట్నదః॥ 64
- తత్రశేషేణ కుర్వీత భిత్తయశ్చ చతుష్టయమ్।
తతః కర్ణసూత్రేణ తత్ర వృత్తం సమా లిఖేత్॥ 65

- దిగ్విదిగ్విష్ట కర్ణాః స్వః సలిలాంతర భూషితాః।
సమంతా ద్భూమిపర్యంతం దశభిః స్యాదయం పదైః॥ 66
- వేదీబంధో విధాతవ్యః సార్థాంశస్య పదద్వయమ్।
తత్సార్థ ద్విపదంసార్థ చతుర్భి ర్విభజేత్పదైః॥ 67
- కుంభకం ద్విపదం కుర్యాత్ తథా కలశమ శకమ్।
భాగాద్ధేనాంతరం పత్రం కపోతాలీ చ భాగికా॥ 68
- వేదీబంధోఽయ మిత్యుక్తో జంఘోత్సేధ మహోచ్యతే।
స్యాదర్థ పంచమైర్భాగైః సోచ్ఛాల స్తల కుంభకః॥ 69
- ఆద్యభూమకా భవేత్కూటం భాగత్రితయ లక్ష్మితమ్।
ప్రాసాదే పంచదశభి ర్విభజేత సముచ్చయమ్॥ 70
- ద్వితీయా భూమికా తత్ర కార్యా పంచాంశ కోచ్చితా।
అర్ధే నోచ్ఛాలక స్తంభేః కూటోచ్ఛాయ స్తథోర్ధ్వతః॥ 71
- పాదోన్మైః పంచభిర్భూమిం తృతీయాం పరికల్పయేత్।
చతుర్థీంరచయే ద్భాగైర్భూమికా మర్థపంచమైః॥ 72
- ద్వితీయా భూమికావత్ స్యాత్ కూట స్తంభాది కల్పనా
వేదీ భాగోచ్చితా కార్యా షట్పదా సహంధ విస్తృతిః॥ 73
- షడ్గుణేన నచ సూత్రేణ వేణు కోశం సమాలిఖేత్।
ప్రాసాద పంచమాంశేన కార్యా ఘంటా సముచ్చితిః॥ 74
- ఘంటోత్సేధం తతస్తస్య త్రిభిర్భాగై ర్విభాజయేత్।
కంఠగ్రీవాం డకాన్యస్య భాగేనై కే నకారయేత్॥ 75
- షడ్భాగ భక్త ఘంటాయాః సమంతాద్భాగ విచ్యుతేః।
భాగైశ్చతుర్భిః కర్తవ్యే ఘంటే కంఠస్య విస్తరమ్॥ 76
- ఘంటోత్సేధార్థతః కుర్యాద్ ఘంటార్థే పద్మశీర్షకమ్।
ఘంటోత్సేధ సమా కుంభే బీజపూర సముచ్చితిః॥ 77
- చతురం శాంతితోచ్ఛాయో విస్తారాత్ కలశః స్మృతః।
య ఇమంకారయేత్ ప్రీత్యా ప్రాసాదం కుముదాభిధమ్॥ 78

సమోదతేజ గద్యర్తుః శివస్య భవనే శుభే॥

తా॥ భూమిజా ప్రాసాదములలో గుండ్రముగా నుండెడి దేవాలయములు కుముదము, కమలము, కమలోద్భవము, కిరణము, శతశృంగము, నిరవద్యము, సర్వాంగసుందరము, అని 7 విధములు కలవు. అందు మొదటిదియైన కుముదముయొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి అందు గద్యము 6 భాగములును, చుట్టూ గోడ 2 భాగములును చేయవలెను. మధ్యనుండి కర్ణసూత్రముతో గుండ్రముగా గీయవలెను. నాలుగుదిశలయందును నాలుగుమూలలయందును 8 కర్ణములు జలమార్గముతో గూడ రచించవలెను. ఇట్లు పైవఱకు 10 భాగములతోనే చేయవలెను. వేడిబంధమును $2\frac{1}{2}$ భాగములు చేయవలెను. దానిని $4\frac{1}{2}$ భాగములుగాచేసి అందు కుంభకము 2 భాగములు, కలశము 1 భాగము, అంతరపత్రము $\frac{1}{2}$ భాగము, కపోతముల వరుస 1 భాగము ఇట్లు వేడిబంధమును చేయవలెను. జంఘ 2 $\frac{1}{2}$ భాగములు కుంభకము ఉచ్చాలము మొదలైన వానితో సహా. మొదటి అంతస్తున కూటము 3 భాగముల యెత్తు ప్రాసాదము యొక్క యెత్తు 15 భాగములు.

రెండవ అంతస్తు 5 భాగములు, అందులో సగము ఉచ్చాలకస్తంభముల యెత్తు ఆపైనకూటము, మూడవ అంతస్తు $4\frac{3}{4}$ భాగములు, నాల్గవ అంతస్తును $2\frac{1}{2}$ భాగములుచేసి రెండవ అంతస్తున రచించినట్లు స్తంభములను, ఆపైన కూటము చేయవలెను. వేదిక 1 భాగము, సంధము యొక్క విస్తారము 6 భాగములు, ఆఱు రెట్లుగల సూత్రముతో వేణుకోశమును లిఖించవలెను. ప్రాసములో 5వ భాగము ఘంట యెత్తును చేయవలెను. ఆ ఘంట యొక్క యెత్తును 3 భాగములుచేసి కంఠము గ్రీవ అండకము 1-1 భాగము చేయవలెను. ఘంటను 6 భాగములుచేసి అందు 4 భాగములు కంఠముయొక్క విస్తారము, ఘంట యెత్తులో సగము ఘంటలో

సగము పద్మశీర్షమును చేయవలెను. ఘంటయొక్క యెత్తు సమానముగా కుంభమున బీజపూరముయొక్క యెత్తు కలయొక్క చుట్టుకొలతలో నాల్గవవంతు దానియెత్తును చేయవలెను. ఇట్లు రచించిరేని కుముదప్రాసాదమగును లోకనాథుడగు శిష్యుని సంతోషకరమైనది యని తెలియవలెను.

119. కమలము - మణియొక పద్ధతి

సమరాంగణ రీతి అధ్యాయము.

శ్లో॥ అధాతః సంప్రవక్ష్యామి ప్రాసాదం కమలాభిధం॥

చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే దశవిభాగః భాజితే।

తతః కర్ణార్ధ సూత్రేణ వృత్తం తత్ర సమాలిఖేత్ ॥

విస్తీర్ణం పంచభిర్యాగైః కుర్యాద్ భద్ర చతుష్టయమ్।

సురేంద్ర యమతోయేశ కుబేరాశాస్వను క్రమాత్ ॥

భవేత్పల్ల వికాయాస్తు విస్తారో భాగ పాదికః।

భాగేన కార్యా భద్రదాణాం నిర్గమావృత్త శాహ్యతః॥

శాలాయః ప్రతిభద్రంస్యాత్ కర్ణికార్ధేన నిర్గతమ్॥

పాదోన భాగత్రితయాత్ కార్యావృత్తస్య విస్తృతిః॥

ద్విభాగ విస్తరాయామా రథకద్వయ మధ్యగౌ।

పరివర్తన యాకార్యా ద్వాకోణౌసోదకాంతరా॥

పూర్వప్రసాదవద్గర్భో విధేయోభిత్తయోఽపి చ।

వేదీ బంధాది కుంభాంతం సర్వమేతస్య పూర్వవత్ ॥

ద్వితీయ భూమిపర్యంత మూర్ధ్వం ప్రథమ భూమితః।

శూరసేనం విధాతవ్యం శాలాసుశ్లిష్ట ముత్తమమ్॥

కూటస్తంభాది కన్యాస్యాః కోణప్రతిరథాదిషుః।

శాలాః స్యాన్నాగరాః సర్వాః పంచాంశం ద్వ్యంశకోపరి

శిఖరస్య త్రిభాగోనా శుకాగ్రాయాః సముచ్చితిః।

య ఏనం కమలం నామ ప్రాసాదం కారయేన్నృపః 88

త్రైలోక్యే కమలాధీశ విజయీస భవేన్నృపః॥

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి దానిని అర్థకర్ణసూత్రముతో గుండ్రముగా గీయవలెను. భద్రముయొక్క విస్తారము 5 భాగములుచేసి తూర్పు దక్షిణము, పడమర, ఉత్తరము ఈ నలువైపు భద్రములను రచించవలెను. వానియొక్క శిఖరములను $\frac{1}{4}$ భాగము చేయవలెను. వలయముయొక్క వెలుపలకు 1 భాగము భద్రముల నిర్గమములను రచించవలెను. భద్రముయొక్క ప్రతిభద్రమును కర్ణికలో సగము నిర్గమము చేయవలెను. గుండ్రము యొక్క విస్తారము $2\frac{3}{4}$ భాగము లుండవలెను. 2 భాగము ముల నలుచదరముతో జలమార్గ సహితముగా రెండు రథములను రచించవలెను. అవి ఒకటే పద్ధతి కాకుండా మార్పుగా నుండవలెను. కుముదమువలెనే దీనికిగూడ గర్భమును గోడను రచించవలెను. వేదీ బంధము మొదలు కంభము వఱకు అన్నియును పూర్వమువలెనే చేయవలెను. మొదటి అంతస్తునుండి రెండవ అంతస్తు వఱకు శూరనేన పద్ధతిగా రచించవలెను. శాలలుగూడ చక్కగానుండవలెను. కర్ణములయందును ప్రతిరథములయందును స్తంభములును కూటములను రచించవలెను. శాలలు నాగరపద్ధతితో రచించవలెను. ఆలయము యొక్క యెత్తును 5 భాగములుచేసి ప్రస్తరము వఱకు 2 భాగములును, పైన శిఖరము 3 భాగములును చేయవలెను. శిఖరములో 3వ భాగమున శుకనాసను రచించవలెను. దీనిని కమలప్రాసాదమందురు. దీనిని రచించినచో విష్ణుసమానుడై విజయమును బొందును.

120. కమలోద్భవము - మణియొక పద్ధతి

సమరాంగణ రీవ అధ్యాయము.

శ్లో॥ అథాతః కథ్యతే సమ్యక్ ప్రాసాదః కమలోద్భవః॥

సదాలక్ష్మీ పతిర్యత్ర దేవోవిశ్రామ్యతి స్వయమ్ |
చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే చతుర్దశభిరంశితే || 90

... స్తారో భద్రం పంచపదం భవేత్ |
ద్విభాగాయాను విస్తారాః కార్యాః ప్రతిరథా స్తథా || 91
కోణ

కార్యః పల్లవికాయాశ్చ నిర్గమోవృత్త మధ్యతః || 92
శాలా విభక్తిశ్చైతస్య కర్తవ్య ... |
శాలా కోణ ప్రతిరథాం తరేషు స్యాజ్జలాంతరమ్ || 93
ద్వ్యంగుల త్ర్యంగులం వాపి తద్విధేయం విపశ్చితా భాగా... |
... .. కల్పయేత్ || 94

ప్రాసాదస్యాస్య విస్తారం భాజయేద్దశభిః పదైః |
గర్భశ్చ పూర్వవత్ కార్యః పూర్వవద్భిత్తయోఽపి చ || 95
ప్రాగ్వత్ ఖరవరంఢీ స్యా జ్జంఘా కూటాద్య భూమికాః |
శిఖరసోఽప్రిచ్ఛితిః ప్రాగ్వత్ తాంసార్థేకా ను వింశతిమ్ || 96

భాగాన్ కుర్యాత్తతః కార్యా భూర్ద్వితీయాంశ పంచకమ్ |
కార్యాస్త్రిసో భవః శేషాః పాదపాద పరిచ్యుతాః || 97
భాగం వేదీ భూప్రవేశః కార్యో రేఖావశాదితః |
పూర్వవచ్ఛాద విస్తారః స్యాద్ ఘంటా కలశాదివా || 98
కూట స్తంభాదికం ప్రాగ్వచ్ఛక్తనాసోఽప్రిచ్ఛయోఽపి చ |
య ఇమం కారయేత్ కాంతం ప్రాసాదం కమలోద్భవమ్ || 99
స సమస్త జగన్నాథః ప్రతిజన్మ ప్రజాయతే ||

తా|| లక్ష్మీపతి యెల్లప్పుడు నివసించునట్టి కమలోద్భవమును
ప్రాసాద లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశమును
పూర్వమువలెనే గుండ్రముగా గీయవలెను. ఒక్కొక్కదిశను 14
భాగములుచేసి అందు కర్ణము 2 భాగములు, శాల 5 భాగములు,
ప్రతిరథము 2 భాగములు, కమలప్రాసాదమున రచించినట్లు రచించి

మధ్య శిఖరమును నిర్మించవలెను. శాలయొక్క విభాగములు శాల, కర్ణము, ప్రతిరథము, వీని నందులలో 2 లేక 3 అంగులముల జల మార్గమును కల్పించవలెను.

ప్రాసాదము యొక్క విస్తారమును 10 భాగములుచేసి పూర్వము వలెనే గర్భము 6 భాగములును చుట్టూ గోడ 2 భాగములును చేయవలెను. ఖురము, నరండిక, జంఘ, కూటము, ప్రస్తరము, శిఖరము అన్నియును కమలప్రాసాదమువలెనే చేయవలెను. శిఖరము యెత్తును $21\frac{1}{2}$ భాగములుచేసి రెండవ అంతస్తు 5 భాగములును మిగిలిన 3 అంతస్తులును ఒక్కొక్క పాతికవంతు క్రమముగా తగ్గించుచు రచించవలెను. వేదిక 1 భాగము రేఖ ననుసరించి దాని ప్రదేశమును కల్పించవలెను. విస్తారముకూడ పూర్వమువలెనే చేయవలెను. ఘంట, కలశము, కూటము, స్తంభము, శుకనాస ఇవి యన్నియు మునుపటివలెనే రచించవలెను. ఇది కమలోద్భవ ప్రాసాదము దీనిని రచించిన వాడు త్తరజన్మమున సమస్తలోకముల కధిపతులగుదురు.

121. కిరణ ప్రాసాదము . మణియొక పద్ధతి

అపరాజిత రీతి నూ.

శ్లో॥ లక్షణం కిరణస్యాథ బ్రూమః సమ్యక్ క్రమాగతమ్॥ 100

చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే భక్తే పంచదశాంశకైః ।

తద్వత్ పంచదశాంశాయే తాన్ భజేద్దశభః పునః॥ 101

గర్భోఽత్ర పూర్వవత్ కార్యః పూర్వవత్ భిత్తయోఽపి చ ।

ప్రాగ్వత్ ఖురవరండి స్యా జ్జంఘా కూటోఽచ్చితి స్తథా॥ 102

పూర్వవచ్చిఖరోత్సేధ స్తంభజేత్వాద హీనయా ।

చతురుత్తర వింశత్యా భాగానాం తత్ర భూమికా॥ 103

ద్వితీయా పంచభిర్భాగై శ్చ తస్య స్వపరాః పునః ।

పాదోన పదహీనాః స్యుః క్రమశఃస్పృశ్య భూమికాః॥ 104

వేదికాచాస్య కర్తవ్యా సపాదాంశ సముచ్చితా ।

శుకనానోచ్చితః శాలా స్తంభకూట విభక్తయః॥ 105

రేఖా స్తంభస్య విస్తారో ఘంటా కుంభాది పూర్వవత్ ।

కూటా ద్రావిడకాః కార్యాః ప్రతిభూమ్యథ భూమిజే॥ 106

హరో హిరణ్యగర్భశ్చ హరిద్దినకర స్తథా ।

ఏషామేవ విధేయోఽసా నాన్యేషాంతు కదాచన॥ 107

అముం యఃకారయే ద్రాజా ప్రాసాదం కిరణాభిధం ।

సదుః సహ ప్రతాపః స్యాత్ సహస్ర కరవద్ భువి॥ 108

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 15 భాగములుచేసి, దానిని గుండ్రముగా గీయవలెను. అందు శాల 5 భాగములు, కర్ణము 2 భాగములు ప్రతిరథము 2 భాగములుచేసి మిగిలిన దానిని జల మార్గములు చేయవలెను. మొదట జెప్పిన 15 భాగములుగల విస్తారమును 10 భాగములుచేసి అందు గర్భము 6 భాగములును చుట్టూ గోడ 2 భాగములును చేయవలెను. ఖరము, వరండిక, జంఘ, కూటము, ఇవియన్నియును కమలోద్భవమువలెనే చేయవలయును— శిఖరముయొక్క యెత్తును $23\frac{3}{4}$ భాగములు చేయవలెను. అంసు 2వ అంతస్తు 5 భాగములు, మూడవ అంతస్తు $4\frac{3}{4}$ భాగములు, నాల్గవ అంతస్తు $4\frac{1}{2}$ భాగములు, ఐదవ అంతస్తు $4\frac{1}{4}$ భాగములు, ఆఱవ అంతస్తు 4 భాగములు, వేదిక $1\frac{1}{4}$ భాగములు చేయవలెను. శుకనాసము యొక్క యెత్తును, శాల, కూటము, స్తంభము, మొదలగు భాగములును, శిఖరము యొక్కయు స్తంభముల యొక్కయు విస్తారములును, ఘంట, కుంభము ఇవి యన్నియును కమలోద్భవమున జేసినట్లే చేయవలెను. అయితే కూటములను ద్రావిడపద్ధతితో జేయవలెను. ఇట్లు అన్ని అంతస్తుల యందును రచించవలెను. శివ, బ్రహ్మ, విష్ణు, సూర్యులకే యీ ప్రాసాదమును నిర్మించవలెను. ఇతర దేవతలకు దీని నెప్పుడును రచింపరాదు. ఇట్లు దీనిని రచించిన

వారు సూర్యునివలె ప్రతాపముగలవారై ప్రకాశింతురు. ఇది కిరణ ప్రాసాదము.

122. శతశృంగము - మణియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 6వ అధ్యాయము.

- శ్లో॥ కధ్యతే శతశృంగోఽథ ప్రాసాదః శుభలక్షణః ।
 వల్లభః సర్వదేవానాం శిరస్యాపి విశేషతః॥ 109
- చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే వింశత్యే కోనయాంశితే ।
 కర్ణాధర సూత్రేణ తతో వృత్తమస్య ప్రకల్పయేత్ ॥ 110
- కర్ణా ద్విభాగికాః కార్యాః శాలాస్యో త్పంచ భాగికా ।
 శాలా పల్లవికాచాస్య నిర్గతావృత్త మధ్యతః॥ 111
- ద్వాద్వా ప్రతిరథాకార్యా ద్విభాగాయామ విస్తృతౌ ।
 పరంవర్తనతో వృత్త మధ్యతః కోణశాలయోః॥ 112
- శాలా కోణ ప్రతిరథాం తరేషుస్యా జ్జలాంతరమ్ ।
 ఏకోన వింశతిం భాగాం స్తాన్ భజేద్దశభిః పునః॥ 113
- గర్భః ప్రాగ్వత్ తథా భిత్తిః ప్రాగ్వత్ ఖురవరండికా ।
 జంఘోత్సేధోఽథ భూత్సేధః పూర్వవచ్ఛిఖరోచ్ఛిత్తిః॥ 114
- అథాది భూమేరారభ్య పట్టంతం శిథరోచ్ఛిత్తమ్ ।
 భాగా నామష్టా వింశత్యా విభజేత్ పాదహీనయా॥ 115
- ద్వితీయ భూమికా తస్య కార్యా పంచపదోచ్ఛిత్తా ।
 రేఖాస్తు పంచకర్తవ్యాః పదపాదోచ్ఛిత్తా భువః॥ 116
- సార్థభాగోచ్ఛిత్తా వేదీ ప్రవిధేయాస్య తద్విదా ।
 శాలాస్యస్తంభ కూటాది భక్తయః శుకనాసికా॥ 117
- రేఖాద్యం చాపి కుంభాంతం ప్రాగ్వత్ స్యాత్ సర్వసంపదః ।
 శతశృంగ మిమం కుర్యాద్ యః ప్రాసాదం మనోరమమ్॥ 118
- చంద్రైక వింశతి కులా ...
- కర్తా కారయితా చేతి ద్వావేతాం జగతాం ప్రభోః॥ 119
- త్రిపుర ద్వేషిణః స్యా తాం నియతం గణనాయకౌ॥

తా॥ సర్వదేవతా ప్రియమైనదియును శివున కధికప్రియమైనదియునగు శతశృంగ ప్రాసాదలక్షణమును చెప్పచున్నాము. చతురశ్రప్రదేశమును 19 భాగములుచేసి దానిని కర్ణార్ధముతో గుండ్రముగా గీయవలెను. కర్ణము 2 భాగములు, 5 భాగములు, శాల యొక్క శిఖరము వృత్త మధ్యనుండి నిమిషమును, ప్రతిరథము 2 భాగముల విస్తారము చొప్పున శాలకర్ణమును ఈ రెంటి మధ్య 2-2 రచించవలెను. ఆ ప్రతిరథములు ఒకరినొకరును గాకుండా పని మార్పుగా చేయవలెను. దీని మధ్య మార్గములను రచించవలెను. పై జెప్పిన 19 భాగములు గల ప్రాసాదమును మరల 10 భాగములుచేసి అందు గర్భము 6 భాగములు చుట్టూ గోడ 2 భాగములును చేయవలెను. ఖరము, వరండిక, జయెత్తు, అంతస్తు యెత్తు శిఖరము యెత్తు ఇట్లు అన్నియును కిరణప్రదము వలెనే రచించవలెను. దీనిని 7 అంతస్తులుగా రచించవలెను. ఎత్తు $27\frac{3}{4}$ భాగములు చేయవలెను. రెండవ అంతస్తు 5 భాగములు మూడవ అంతస్తు $4\frac{3}{4}$ భాగములు, నాల్గవ అంతస్తు $4\frac{1}{2}$ భాగములు అయినవ అంతస్తు $4\frac{1}{4}$ భాగములు, ఆఠవ అంతస్తు 4 భాగములు ఏడవ అంతస్తు $3\frac{3}{4}$ భాగములు, ఆపైన వేదిక $1\frac{1}{2}$ భాగము, స్తంభము, కూటము మొదలగు భాగములును, శుకనాసికయు విమానము మొదటినుండి కలశము వఱకు కిరణప్రాసాదమును రచించవలెను. దీనిని రచించిన వారియొక్క వంశము 21 తర వారు పాపవిముక్తులగుటయేగాక చేయించినవారును చేసినవారును శివసన్నిధియందెల్లప్పుడు నివసించుదురు. దీనిని శతశృంగమందురు.

123. నిరవద్యము - మణియొక పద్ధతి

సమరాంగణ రీతివ అధ్యాయము.

శ్లో॥ ప్రాసాదస్యాథ వక్ష్యామో నిరవద్యస్య లక్షణమ్॥

సస్యాజ్యేష్ఠోఽథ మధ్యశ్చ కనీయానితి చ త్రిధా ।

చత్వారింశత్కరో జ్యేష్ఠో మధ్యః త్రింశత్కరో భవేత్ ॥

వింశత్యాచకరై రేష కసీయాన్ నముదాహృతః ।
చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే వింశత్యా భాజితే పదైః॥ 122

తతః కర్ణార్థ సూత్రేణ వృత్త మత్ర ప్రకల్పయేత్ ।
కార్యాలైః పంచభిః శాలా పల్లవీ వృత్త మధ్యతః॥ 123

శాలా విభక్తిః ప్రాగ్వత్ స్యా చ్ఛాలయోః కేతయోః పునః ।
కోణే కోణేచ పట్కర్ణా ద్విభాగాయామ విస్తృతాః॥ 124

పరివర్తనయా కార్యా వృత్తాంతః సోదకాంతరాః ।
తాన్ భాగాంస్తు పునర్భాగై ర్విభజేద్ దశభి స్తతః॥ 125

విముచ్యభూమికా భాగాఞ్ భేషం గర్భగృహేదియత్ ।
తత్పూర్వ వద్విధాతవ్యం తద్వచ్చ శిఖరోచ్చితిః॥ 126

తామేక త్రింశతా భాగైః సార్ధైశ్చ విభజేత్ పునః ।
ద్వితీయ భూమికా కార్యా పదైః పంచభి రుచ్చితా॥ 127

పదపాదే నసీనాః స్యుః శేషపట్ చాస్య భూమికాః ।
వేదీ పదద్వయం కార్యా పాదోన మిహ శిల్పినా॥ 128

స్తంభ కూటాది శాలానాం విన్యాసః శూరసేనకాః ।
శుకనాసోచ్చితి ర్గ్లాంటా కలశాది చ పూర్వవత్॥ 129

య ఇమం నిరవద్యాఖ్యం ప్రాసాదం కారయేత్సుధీః ।
సప్రాప్నోతి పరంస్థానం బ్రహ్మ దీనాం సుదుర్లభమ్॥ 130

తా॥ నిరవద్య ప్రాసాదముయొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. 40 హస్తముల విస్తారముకలది జ్యేష్ఠము, 30 హస్తములు కలది మధ్యము 20 హస్తములు గలది అధమము ఇట్లు మూడు విధములు. ఆ విస్తారమును 20 భాగములు చేసి దానిని కర్ణార్థ సూత్రముతో గుండ్రముగా గీయవలెను. అందు శాల 5 భాగములు, ఇట్లు నలువైపుల రచించవలెను. మధ్యశిఖరమును రచించవలెను. శాలలయొక్క రెంటి మధ్య 2 భాగముల విస్తారముగల కర్ణములు 6-6 నలుమూలల రచించవలెను. అందు 2-2 ఒక్కొక్క విధముగా నుండునట్లు మూడు భేదములు కలిగియుండవలెను. అన్నిటి సందు

నను జలమార్గములను రచించవలెను. పై జెప్పిన 20 భాగములుగల ప్రదేశమును 10 భాగములుగాజేసి మధ్యగర్భము 6 భాగములును చుట్టూ గోడ 2 భాగములును రచించవలెను. ఎత్తు 31½ భాగములు చేసి పూర్వమువలెనే అంతస్తులు చేయవలెను. రెండవ అంతస్తు 5 భాగములు, మూడవ అంతస్తు 4¼ భాగములు, నాల్గవ అంతస్తు 4½ భాగములు, అయిదవ అంతస్తు 4¼ భాగములు, ఆఠవ అంతస్తు 4 భాగములు, ఏడవ అంతస్తు 3¼ భాగములు, ఎనిమిదవ అంతస్తు 3½ భాగము ఆపైన వేదిక 1¼ భాగములు చేయవలెను. స్తంభములు, కూటములు, శాలలు, వీనియొక్క విన్యాసము శూరనేనపద్ధతితోను, శుకనాసము యెత్తును, ఘంట కలశము మొదలైనవియును పూర్వము వలెనే చేయవలెను. దీనిని నిరవద్యమందురు. ఇట్టి దానిని రచించిన వారికి అనన్యసాధ్యమైన పుణ్యపదము లభించును.

124. సర్వాంగసుందరము మఱియొక పద్ధతి

సమరాంగణ రీతివ అధ్యాయము.

- శ్లో॥ సర్వాంగసుందరం బ్రూమః ప్రాసాద మథసుందరమ్ |
భుక్తి ముక్తి ప్రదాతారం వర్తులాలయ మండనమ్॥ 131
- చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే చతుర్వింశతి భాజితే |
కర్ణా ద్విభాగ విస్తారాః శాలాస్యా త్పంచ భాగికా॥ 132
- వృత్తాంతః పల్లవీకార్యా శేషాః శాలా సు పూర్వవత్ |
త్రయస్త్రయః ప్రతిరథ మధ్యే స్యుః కర్ణశాలయోః 133
- పరివృత్త్యా వృత్తమధ్యే ద్విభాగాయామ విస్తృతాః |
శాలా కర్ణ ప్రతిరథ ప్రాంతేషు స్యా జ్జలాంతరమ్॥ 134
- తాంశ్చతుర్వింశతిర్భాగాన్ విభజ్యాః శిల్పిభిః పునః |
విధేయం గర్భభిత్త్యాది ప్రాగ్వాత్ స్యాచ్చ వరండికా॥ 135
- జంఘాది భూమికోచ్చాయః ప్రాగ్వాద్వా శిఖరోచ్చితిః |
తంపంచ త్రింశతాభాగై ర్విభజేచ్ఛిఖరోచ్చయమ్॥ 136

ద్వితీయా భూమికాచాస్య కార్యా పంచపదోచ్ఛితా |
పదపాద విహీనాః స్యుః శేషాః సప్తాస్య భూమికాః || 137

ద్విభాగో వేదికోచ్ఛాయో భూమికానాం ప్రవేశనమ్ |
రేఖావశేన కర్తవ్యం శేషమేతస్య యత్పునః || 138

తత్పూర్వవద్విధాతవ్యం స్తోభ కూటాదితద్విదా |
సర్వాంగసుందరంయోఽత్ర ప్రాసాదం కారయేదముమ్ || 139

స స్వర్గసుందరీ భోగా నాప్నోతి విపులాన్ దివి ||

తా|| గుండ్రముగా నుండెడి ప్రాసాదము లన్నిటిలో చక్కని దైన సర్వాంగసుందర ప్రాసాదముయొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశమును 24 భాగములుచేసి కర్ణార్ధ సూత్రముతో దానిని గుండ్రముగా గీయవలెను. కర్ణములు 2 భాగముల చొప్పునను, శాల 5 భాగములును, మధ్య శిఖరమును చేయవలెను. శాల కర్ణము ఈ రెంటిమధ్య 2 భాగములుగల ప్రతిరథములు 3-3 రచించవలెను. శాల, కర్ణము, ప్రతిరథము, వీనియొక్క ప్రక్కల జలమార్గములను చేయవలెను. పై జెప్పిన 24 భాగములుగల ప్రదేశమును 10 భాగములుగాచేసి అందు మధ్య 6 భాగములు గర్భమును చుట్టూ 2 భాగములు గోడయును రచించవలెను. ఖరము, వరండిక, జంఘ, కూటము మొదలైనవి నిరవద్యప్రాసాదమువలెనే రచించి శిఖరము యెత్తు 35 భాగములుచేసి రెండవ అంతస్తు 5 భాగములు, మూడవ అంతస్తు $4\frac{3}{4}$ భాగములు, నాల్గవ అంతస్తు $4\frac{1}{2}$ భాగములు, అయిదవ అంతస్తు $4\frac{1}{4}$ భాగములు ఆఱవ అంతస్తు 4 భాగములు, ఏడవ అంతస్తు 3 భాగములు, ఎనిమిదవ అంతస్తు $3\frac{1}{2}$ భాగములు, తొమ్మిదవ అంతస్తు $3\frac{1}{4}$ భాగములు, వేదిక 2 భాగములు ఈ భూమికలయొక్క ప్రవేశనము రేఖ ననుసరించి యుండవలెను. స్తోభములు కూటములు మొదలైనవి సమస్తము పూర్వమువలెనే చేయవలెను. ఈ ప్రాసాదమును రచించినవారు దివ్యలోక సుఖములను పొందుదురు.

125. స్వస్తికము - మొదలగు శి (అష్టకోటి జాతి)

అపరాజిత 171వ సూ.

- శ్లో॥ కర్ణాంత వృత్తం వేదాశ్రీ పరిధో ద్విసగాం శతః ।
 భద్రాణి పంచపాదాని ఖ్యాతాని పూర్వచ్ఛందకే॥ 69
- చతుష్పదో భవేత్కర్ణః పంచభూమి సముచ్చితః ।
 ఘంటా కలశ శోభాఢ్యః స్వస్తికో నామ నామతః॥ 70
- భద్రకేషు చ కర్ణేషు వజ్రశృంగం నిధాపయేత్ ।
 వజ్ర స్వస్తిక ఆఖ్యాతః శక్రాది సురవల్లభః॥ 71
- వేదోత్త రశతాంశైశ్చ పరిధిం తత్ర కారయేత్ ।
 సప్తభూమో హర్ష్యతలః కణా కర్ణోఽష్ట భద్రకః॥ 72
- హర్ష్యతలే శ్రీతిలకః స్వస్తికే వజ్రక స్తథా ।
 భాగతః పరిభాభక్తే శతం షట్ త్రింశ దుత్తరమ్॥ 73
- త్రిష్టకర్ణోఽష్ట భద్రశ్చ నవభూమి సముచ్చితః ।
 పృథివీ భూషణో వజ్రే వజ్ర స్వస్తిక పూర్వకే॥ 74
- అన్యథా పృథ్వీభూషణం ఛందశ్చైకో దయాచలమ్ ।
 పూర్వం జ్ఞేయః స్వస్తికశ్చ భద్రం వై సప్తభాగికమ్॥ 75
- కర్ణోద్గమో ద్విభాగః స్యాద్ ... భద్రదేచ శృంగమేకైకం ।
 సభవేద్ గంధమాదనః త్రైలోక్య భూషణో నామ

ద్విద్విశృంగ సముద్భవః॥ 76

ఇతి సూత్రసంతాన గుణకీర్తి ప్రకాశ ప్రోక్త శ్రీభువన దేవా
 చార్యోక్తా పరాజిత పృచ్ఛాయాం భూమిజ ప్రాసాద లక్షణాధి
 కారో నామైక సప్తత్యుత్తర శతతమ్ సూత్రమ్—

తా॥ ఎనిమిది మూలలుగల ప్రాసాదములయొక్క లక్షణ
 మును చెప్పచున్నాడు. నలుచదరపు ప్రదేశమును కర్ణాంతము
 వఱకు వృత్తముగా గీయవలెను. పరిధియందు ఒక్కొక్క దిశ
 14 భాగములుగాచేసి అందు భద్రము 5 భాగములు, కర్ణము 4 భాగ

ములుచేసి యిట్లు 5 అంతస్తులుగా రచించి ఆపైన ఘంట కలశము రచించిరేని స్వస్తిక ప్రాసాదముగును. దీని చుట్టు కొలత మొత్తము 112 భాగములగును. పై జెప్పినభద్రముల యందును కర్ణములయందును వజ్రశృంగమును కల్పించినచో వజ్రస్వస్తిక ప్రాసాదముగును. మొత్తము 104 భాగములుచేసి భద్రము ఒక్కొక్కటి 5 భాగముల చొప్పున 8 రచించి కర్ణము ఒక్కొక్కటి 4 భాగముల చొప్పున 16 రచించి యిట్లు 7 అంతస్తులుచేసిన యెడల హర్మ్యతలమగును. మఱియు స్వస్తికమున వజ్రశృంగములను రచించినట్లు హర్మ్యతలమున రచించిన యెడల శ్రీతీలకమగును - మొత్తము 136 భాగములు చేసి భద్రము 5 భాగముల చొప్పున రెయును కర్ణము 4 భాగముల చొప్పున 24 కర్ణములును 9 అంతస్తులును కల్పించిరేని పృథివీ భూషణముగును - పై జెప్పిన పృథివీభూషణమున వజ్రశృంగములను రచించిన యెడల ఉదయాచలమగును - చుట్టుకొలతను 128 భాగములుచేసి అందు ఒక్కొక్క పైపున శాల 7 భాగములును కర్ణములు 4-4 భాగములుచేసి కర్ణముల యెత్తు 2 భాగములును, భద్రమున శృంగము ఒక్కటియే రచించిన యెడల గంధమాదనమగును - గంధమాదన ప్రాసాదమున భద్రములకు 2-2 శృంగములను రచించిన యెడల త్రైలోక్య భూషణముగును.

126. స్వస్తికము - మఱియొక విధము

సమరాంగణ 65వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ అథాష్టా శ్రకావ వక్ష్యామో ప్రాసాదాన్ భూమిజాతిషు॥ 140

తేష్వాద్భ్యః స్వస్తికోఽన్యశ్చ వజ్ర స్వస్తిక సంజ్ఞితః ।

తృతీయో హర్మ్యతలక శ్చతుర్థ ఉదయాచలః॥ 141

గంధమాదన సంజ్ఞశ్చ పంచమః పరికీర్తితః ।

అథాభిధీయతే షోష స్వస్తికః శుభలక్షణః॥ 142

చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే విస్తారాయామ మతః సమే ।

కర్ణార్థ సూత్రపాతేన వృత్తమన్య సమం లిఖేత్ ॥ 143

- వర్తులంభాజయేత్ శ్చేత్రం షడ్గుణైరప్తభిః పదైః |
 అష్టాశాలా విధాతవ్యా విస్తారేణ చతుష్పాదాః || 144
- పల్లవీ వృత్త సూత్రేణ బాహ్యతో భద్ర కర్ణికే ||
 ద్విభాగా కర్ణికాక్షేయూ మానమూర్ధ్వ మధోచ్యతే || 145
- వేదియంధో విధాతవ్యో భాగద్వితయ ముచ్చితః |
 తంభజేత్ పంచభిర్భాగై ర్ద్విభాగ స్తత్ర కుంభకః || 146
- పాదయుక్తేన భాగేన కర్తవ్యస్తుమ సూరకః |
 అర్థాంశేనాంతరం పత్రం కపోతాలీ తతో భవేత్ || 147
- స పాదేనా స్యభాగేన జంఘా భాగచతుష్టయాత్ |
 తల కుంభోచ్ఛాలకాభ్యాం సంయుక్తా శుభలక్ష్మణా || 148
- భాగద్వితయ మాద్యాభూః కర్తవ్యా నవరండికా |
 వ్యాసం దశపదం కృత్వా తైర్ద్విదశభిరుచ్చితః || 149
- సహంధశ్చ పట్పదస్త్రత విధాతవ్యో విజానతా |
 షడ్గుణే నైవ సూత్రేణ వేణుకోశం సమాలిఖేత్ || 150
- ద్వాదశాంశోయ ఉత్సేధో భాగానాం సమ వింశతిమ్ |
 తం కృత్వా పంచభిర్భాగైస్తై ర్ద్వితీయా భవేన్మహీ || 151
- పదపాదోజ్ఞ తాః కార్యా స్తత స్త్రిసోఽప రాభువః |
 గర్భాద్గర్భం విధాతవ్యం భూమికానాం ప్రవేశనమ్ || 152
- వేదికా చతతః కార్యా సార్థభాగ సముచ్చితా |
 పాదోన ద్విపదా ఘంటా విభజేత్ తాం త్రిభిః పదైః || 153
- పదం స్యాత్ ఘంటాకోత్సేధో గ్రీవా భాగసముచ్చితా |
 అండకం భాగికం తస్యాం కర్తవ్యం సుమనోరమమ్ || 154
- కర్పరం సార్థభాగేన కుర్యాత్ సామలసారకమ్ |
 సీమాత తశ్చ భాగాయాః సార్థభాగ చతుష్టయాత్ || 155
- ఘంటాయాః విస్తరః కార్య స్తంభజేత్ షడ్భిరంశకైః |
 చతుర్భిః కంఠవిస్తారాత్ ... || 156

సార్థభాగః సముత్సేధః కలశస్య తదర్థతః।

శిఖరస్య త్రిభాగేన శుకనానా విధీయతే॥

157

విస్తారాద్ గర్భిమూనేన హీనావాప్తాంశతో భవేత్ ।

విస్తారాథ స పాదేన శూరసేన స్తదూర్ధ్వతః॥

158

ద్వితీయ భూమికాతుల్య ఆద్యభూమే స ఊర్ధ్వతః ।

శాలా విస్తార తుల్యాస్తు శూరసేనాస్త్రయో మతాః॥

159

శాలా నాగరికాశ్చాప్టే గ్రాహగ్రాస విరాజితాః।

య ఇమం కారయేద్ధన్యః ప్రాసాదం స్వస్తికం శుభమ్॥

160

తస్యాను జన్మజ్ఞాతీనాం స్వస్తిశ్రీ భాజనం భవేత్॥

తా భూమిజ ప్రాసాదములలో అష్టకోణములు గలవి. స్వస్తికము, వజ్రస్వస్తికము, హర్ష్యతలము, ఉదయాచలము, గంధ మాదనము, అను 5 కలవు. అందు మొదటిది యగు స్వస్తికము యొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశమును కర్ణార్ధ సూత్రముతో వృత్తరేఖను గీయవలెను. అనగా 6 రెట్లుగల సూత్రముతో రచించవలెను. అందు శాల 4 భాగములు చొప్పున రియును, కర్ణము 2 భాగముల చొప్పున 16ను మధ్యశిఖరమును రచించవలెను. వేదీ బంధము 2 భాగములు దానిని 5 భాగములుగాజేసి అందు కుంభము 2 భాగములు, ప్రస్తరము $1\frac{1}{4}$ భాగము, అంతర పత్రము $\frac{1}{2}$ భాగము, కపోతముల వరుస $1\frac{1}{4}$ భాగము, జంఘ 4 భాగములు, తలము కుంభము ఉచ్చాలము మొదలైన వానితో సహా. మొదటి అంతస్తు 2 భాగములు వరంశికతో సహా. విస్తారమును 10 భాగములుచేసి యెత్తును 12 భాగములు చేయవలెను. స్కంధము 6 భాగముల విస్తారమును 6 రెట్లుగల సూత్రముతో వేణుకోశమును రచించవలెను. మఱియు 12 భాగముల యెత్తును 20 భాగములుచేసి రెండవ అంతస్తు 5 భాగములు, మూడవ అంతస్తు $4\frac{3}{4}$ భాగములు, నాల్గవ అంతస్తు $4\frac{1}{2}$ భాగములు, ఐదవ అంతస్తు $4\frac{1}{4}$ భాగములు చేయవలెను.

వేదిక $1\frac{1}{2}$ భాగము, ఘంట $1\frac{3}{4}$ భాగము, ఆ ఘంట యెత్తును 3 భాగములుచేసి కంఠము యెత్తు 1 భాగము, గ్రీవ 1 భాగము, అండకము 1 భాగము, కర్పరము $1\frac{1}{2}$ భాగము ఆమలసారకముతో సహా. సీమ $4\frac{1}{2}$ భాగములు, ఘంట యొక్క విస్తారము 6 భాగములు చేసి కంఠవిస్తారము 4 భాగములుచేసి ఆపైన కలశమును $1\frac{1}{2}$ భాగము యెత్తునను అందులో సగము విస్తారమును చేయవలెను. శిఖరములో 3వ భాగము శుకనాసను రచించవలెను. విస్తారమునుండి గర్భ మానమునకు 8వ వంతు తగ్గించిగాని, విస్తారమునకు $\frac{1}{4}$ వంతు యెక్కువచేసిగాని, విస్తారముతో సమానముగా గాని యిట్లు శూర నేన పద్ధతి 3 విధములు కలవు. మొదటిది పరక వంతు తక్కువ రెండవది పాతికవంతు యెక్కువ. ఆపైన మొదటి దానితో సమానము అనగా పరకవంతు తగ్గించకుండా సమానముగా నుండవలెను. శాలలు 8 నాగరపద్ధతితోను మకరగ్రాసములైన యలంకారములతో రచించవలెను. ఇట్లు రచించిరేని స్వస్తిక మగును. దీనిని రచించిన వారి సోదరులును జ్ఞాతులును లెస్సగా సిరిసంపదలతో నుండురు.

127. వజ్రస్వస్తికము - మణియొక పద్ధతి

సమరాంగణ రేఖ అధ్యాయము.

శ్లో॥ అతః పరం ప్రవక్ష్యామో వజ్రస్వస్తిక సంజ్ఞితమ్॥ 161

ప్రాసాదం లక్షణోపేతం శక్రాది సురవల్లభమ్।

పూర్వోక్త లక్షణోపేతే స్వస్తికేనల మధ్యగే॥ 162

భద్రే శృంగం ప్రదాతవ్యం తీష్ణాగ్రం సుమనోరమ్।

పురస్తాన్నండపం కుర్యాత్ సర్వలక్షణ సంయుతమ్॥ 163

ఇత్యేషకథితః సమ్యక్ వజ్రస్వస్తిక సంజ్ఞితః।

య ఇమం కారయేద్ధన్యః ప్రాసాదం సర్వకామదమ్॥ 164

సస్యాద్ భోగ్యః సురస్త్రిణా మైంద్రంచ పదమశ్నుతే॥

తా॥ వజ్రస్వస్తిక లక్షణమును చెప్పచున్నాడు. పూర్వము చెప్పబడిన స్వస్తికమునందు దలముల మధ్యనున్న భద్రమున శృంగమును ముల్లువలె నుండునట్లుగా రచించి ముందుమండపమును రచించిన యెడల వజ్రస్వస్తికమగును. దీనిని రచించినవారు ఇంద్రపదమును బొందుదురు.

128. హర్మ్యతలము . మణియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 6వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ అథ హర్మ్యతలం బ్రూమః ప్రాసాదం మండనం భవః॥ 165

చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే విస్తారాయా మతః సమే ।

కర్ణార్థ సూత్రపాతేన తస్మిన్ వృత్తం సమాలిఖేత్ ॥ 166

తద్ వృత్తం విభజేత్ క్షేత్రం చతుః షష్ఠ్యా పదై స్తతః ।

కర్తవ్యా విస్తరేణాస్మి న్నష్టే శాలాశ్చతుష్పదాః॥ 167

పల్లవీ వృత్త సూత్రేణ బాహ్యతో భద్రకర్ణికే ।

కర్ణాద్వాద్వా విధాతవ్యా శాలాద్వితయ మధ్యతః॥ 168

ద్విభాగాయామ విస్తారా సలిలాంతర భూషితౌ ।

పరివర్తనతోఽన్యోన్యం కోణాన్ కుర్వీతషాడశ॥ 169

అష్టా స్వపిచదిక్ష్యేవం మానాః కర్మభిరన్వితాః ।

గర్భాభితిశ్చ వేదీచ జంఘా ప్రథమ భూమికాః॥ 170

కర్తవ్యాః పూర్వమానేన స్వస్తికోక్తేన తద్విదా ।

ద్వాదశాంశో య ఉత్సేధో వింశత్యా తత్ర భాజితః॥ 171

సోఽత్రాష్టా వింశతి విధః కర్తవ్య స్తత్రభూమికా ।

ద్వితీయా పంచభిత్తాభైః పదపాదోజ్జితాః పృథక్ ॥ 172

అన్యాః స్యుర్భూమయః పంచవేదీ కుర్యాత్ ద్విభాగికా ।

చత్రస్ మంజరీః కుర్యాన్నగరైః కర్మభిర్యతాః॥ 173

చత్రసః పునరన్యాశ్చ యక్తాద్రావిడ కర్మభిః ।

ఘంటాసంధస్య విస్తారో వేదికా కలశోఽచ్ఛయా॥ 174

శూరసేనః శుకాగ్రాచ స్తంభికా కూటభక్తయః।

రేఖాశ్చ పూర్వవత్ కార్యాః ప్రాసాదస్యాస్య జానతా॥ 175

ప్రాసాదస్యాస్య కర్తాయ స్తథా కారయితాచయః।

ప్రాప్నుతః శిరలోకంతో నిత్యానంద సుఖోదయమ్॥ 176

తా॥ హర్యత్తల ప్రాసాదలక్షణమును చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశమును కర్ణార్థ సూత్రముతో గుండ్రముగా గీయవలెను. దానిని 64 భాగములుచేసి అందు ఒక్కొక్క శాల 4 భాగముల చొప్పున రియును, ఆ శాల కిరువైపుల 2-2 భాగములు చొప్పున రథములు 16ను మధ్యశిఖరమును రచించవలెను. కర్ణములు మార్పులుగా పనులు చేయవలెను. గర్భము గోడ వేదిక, జంఘ, ఇవి మొదటి అంతస్తున స్వస్థి కమువలె రచించవలెను. 12 భాగములుగా జెప్పబడిన యెత్తును 20 భాగములు చేయవలసినదని చెప్పిన దానినే 28 భాగములుగాజేసి అంతస్తులను రచించవలెను. రెండవ అంతస్తున 5 భాగములు, మూడవ అంతస్తున $4\frac{3}{4}$ భాగములు, నాల్గవ అంతస్తున $4\frac{1}{2}$ భాగములు, ఐదవ అంతస్తున $4\frac{1}{4}$ భాగములు, ఆఠవ అంతస్తున 4 భాగములు, ఏడవ అంతస్తున $3\frac{3}{4}$ భాగములు, వేదిక 2 భాగములు, మంజరులు 4ను నాగరపద్ధతితోను మఱియొక నాలుగు మంజరులు ద్రావిడ పద్ధతితోను, ఘంట, స్కంధవిస్తారము, వేదిక, కలశము యెత్తు పూర్వమువలెనే చేయవలెను. శుకనాస శూరసేన పద్ధతితో రచించవలెను. స్తంభములు కూటములు శిఖరములు ఇవి యన్నియును పూర్వమువలెనే రచించవలెను. ఈ హర్యత్తల ప్రాసాదమును రచించిన కర్తకారయితలకు నిత్యానందముగల శివ లోక సౌఖ్యమబ్బును.

129. ఉదయాచలము - మఱియొక పద్ధతి

సమరాంగణ రీవ అధ్యాయము.

శ్లో॥ అథాతః సంప్రవక్ష్యామి ప్రాసాదము దయాచలమ్ ।

చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే భుజాకర్ణ సమే శుభే॥

తతః కర్ణార్థ సూత్రేణ తస్మిన్ వృత్తం సమాలిఖేత్ |
వర్తులంకారయేత్ క్షేత్ర మశీతి పదభాజితమ్ || 178

శాలాశ్చాప్తే విధాతవ్యాః పూర్వాదిషు చతుష్పదాః |
పల్లవీ వృత్త సూత్రేణ బాహ్యతో భద్రకర్ణి కే || 179

కుర్యాచ్చాలాద్వయ స్వాంతః కోణానాం చత్రయంత్రయమ్ |
ద్విభాగాయామ విస్తార సలిలాంతర భూషితాః || 180

ఏవం కోణా విధాతవ్యా వింశతిశ్చతురుత్తరాః |
పరివర్తన మన్యోన్య మేషాం కుర్యాద్ యథా క్రమమ్ || 181

ఏతత్సమ ప్రకారేణ గర్భం భిత్తించ వేదికామ్ |
జంఘాంచ భూమిశిఖరం పూర్వవత్పరి కల్పయేత్ || 182

అప్తేచ మంజరీః కుర్యాద్ యుక్తానాగర కర్మణాః |
రుద్రేశ్వర సమాయుక్తా సీరధారోప శోభితాః || 183

ఘంటా కూటాశ్చ రేఖాచ స్తంభికా శూరసేనకః |
శుక్లాగ్రా సగంధ విస్తార కలశేన సమన్వితః || 184

స్వస్తికోక్త విధానేన విరన్యాదుదయాచలమ్ |
ద్వాదశాంకోయ ఉత్పేథో వింశత్యాత్ర భాజితః || 185

స్యాత్పంచత్రం శతాభాజ్యో ద్వితీయా తత్ర భూమికా |
పంచభాగోద్భితా కార్యా తతోఽన్యాః సప్తభూమయః || 186

పదపాదోఽష్టితా భాగ ద్వయో యోసాతు వేదికా |
ఘంటా కార్యా తదూర్ధ్వేచ సర్వలక్షణ సంయుతా || 187

ప్రాసాదం య స్త్రిమం సమ్యక్ భక్తిమాన్ కారయేన్నరః |
శాశ్వతం పదమాప్నోతి సదుప్రస్థాపం సురైరపి || 188

తా|| ఉదయాచలము యొక్క లక్షణమును చెప్పుచున్నాడు.
చతురశ్ర ప్రదేశమును కర్ణార్థ సూత్రముచేత గుండ్రముగా గీయ
వలెను దానిని 80 భాగములుచేసి తూర్పు మొదలగు 8 దిశల
యందును. ఒక్కొక్క శాల 4 భాగముల చొప్పునను, మధ్యశిఖర

మును, రచించవలెను. శాలల రెంటిమధ్య 2-2 భాగముల చొప్పున 3 కర్ణములను రచించవలెను. మొత్తము 24 అగును. వానికి జలమార్గములు కూడ కలిగియుండవలెను. పై జెప్పిన కర్ణములు అనేక విధములుగా రచించవచ్చును ఒకేతీరున నుండరాదు. మఱియు గర్భము, గోడ, వేదిక, జంఘ, అంతస్తు, శిఖరము, అన్నియును పూర్వమువలెనే చేయవలెను. నాగరపద్ధతితో 8 మంజరులను రచించవలెను. జలధారము శివుని తలపైనుండి వచ్చుచున్నట్లు రచించవలెను. ఘంట, కూటము, శిఖరము, స్తంభము, ఇవి శూరనేన పద్ధతితో నుండవలెను. శుకనాస గంధవిస్తారమున కలశముతో సమానముగా నుండవలెను. స్వస్తికమున జెప్పిన కొలతల ప్రకారమే యుదయాచలమును రచించవలెను.

12 భాగములుగా జెప్పబడిన దానిని 20 భాగములతో తచించినప్పుడు స్వస్తికమగును. దానినే 35 భాగములుచేసి 9 అంతస్తులుగా రచించవలెను. రెండవ అంతస్తును 5 భాగములు, మూడవ అంతస్తు $4\frac{1}{4}$ భాగములు, నాల్గవ అంతస్తు $4\frac{1}{2}$ భాగములు, ఐదవ అంతస్తు $4\frac{1}{4}$ భాగములు, ఆఱవ అంతస్తు 4 భాగములు, ఏడవ అంతస్తు $3\frac{1}{4}$ భాగములు, ఎనిమిదవ అంతస్తు $3\frac{1}{2}$ భాగములు, తొమ్మిదవ అంతస్తు $3\frac{1}{4}$ భాగములు చేయవలెను. వేదిక 2 భాగములు చేయవలెను. మొత్తము 35 భాగములగును. ఆపైన ఘంట మొదలైనవి శాస్త్రప్రకారము చేయవలెను. దీనిని ఉదయాచల మందురు. ఇట్టి ప్రాసాదమును నిర్మించినవారు దేవతలకు గూడ అలవిగాని దివ్యస్థానమును బొందుదురు.

130. గంధమాదనము మఱియొక పద్ధతి

సమరాంగణ 6వ అధ్యాయము.

శ్లో॥ ఇదానీం ప్రక్రమాయాతః కథ్యతే గంధమాదనః॥

సర్వలక్షణ ప్రమాణాద్భక్తి తిభి స్తూదయాచలే॥

కుర్వీతమంజరీ రష్ట్రో యుక్తా ద్రావిడకర్మభిః।

కూటాశ్చ మణికాః కార్యానానా కర్మభిః రస్వితాః॥ 190

స్థానేషు శూరసేనాధ్యా పురో రేఖాత్రయం భవేత్।

శుకనాసాంచ ఘంటాంచ స్కంధం శిఖరమేవచ॥ 191

కూటాశ్చ స్తంభికాకుంభం పూర్వవత్పురి కల్పయేత్।

య ఇమం కారయేద్ధన్యః ప్రాసాదం మండనం భవః॥ 192

ః ద్యాధరాధిపః శ్రీమాన్ స భవేన్నాత్ర సంశయః।

భుంక్తేచ వివిధాన్ భోగాన్ సురస్త్రి భిశ్చ సేవ్యతే॥ 193

తా॥ పూర్వము చెప్పబడిన ఉదయాచలమునకు ద్రావిడ
పద్ధతితో రి మంజరులును, మణిక పద్ధతితో కూటములును, ఈ
కూటము లనేకవిధములుగాను, శూరసేన పద్ధతితోను రచించవ
లెను. ముందు కి కేఖలును, శుకనాస, ఘంట, స్కంధము, శిఖరము,
కూటములు, స్తంభములు, కుంభము ఇవి యన్నియును పూర్వము
వలెనే చేయవలెను. ఇట్టి లక్షణములతో గంధమాదన ప్రాసాద
మును నిర్మించినవారు సమస్త భోగభాగ్యముల ననుభవించుటయే
కాక దివ్యస్త్రి సుఖముల నందుదురు.

131. ఉదయ కలా స్కంధ భేదరేఖలు

సమతాంగణ రీతివ అధ్యాయము.

శ్లో॥ ఉదయస్య విభేదేన రేఖాయాః పంచవింశతిః।

లతినాగర భామానాం తాః కథ్యంతే యథాగమమ్॥ 194

లతినాంస్యా ద్వారంగ తే నాగతాణాం తు కూటకః।

భూమిజానాం విధాతవ్యా సాంధారాః పురతో భవః॥ 195

శిఖరం వ్యాస కర్ణాభ్యాం తుల్యంస్యా దధమోత్తమమ్।

భాజనీయ చతుర్భుక్త వింశతిస్యా దనంతరమ్॥ 196

... .. భాగ రేఖాస్తావత్య ఈరితః।

సవ్యాసా శోభనా భద్రా సురూపా సుమనోరమా॥ 197

శుభాచైవ తథా శాంతా కాబేరీచ సరస్వతీ।

కోరాచకర వీరాచ కుముదా పద్మినీ తథా॥ 198

కనకా వికటాచైవ రమ్యాచ రమణీ తథా।

వసుంధరా తథాహంసీ విశాఖానందినీతి॥ 199

జయాచ విజయాచైవ సుముఖాచ ప్రియాననా।

ఇత్యేతాః కీర్తితా రేఖాః సంఖ్యయా పంచవింశతిః॥ 200

ఏతాః శుభఫలాః సర్వాః కర్తుః కారయితు స్తథా।

చతురశ్ర చతుష్కంతు వృత్తాః సప్తస్తు పంచచ॥ 201

అష్టాశ్ర మేవముక్తం స్యాత్ ప్రాసాదా భూమిజా ఇమే॥

ఇతి సమరాంగణ సూత్రధారా పరనామ్ని వాస్తుశాస్త్రే)
భూమిజ ప్రాసాదాధ్యాయోనామ పంచషష్టితమోఽధ్యాయః॥

తా॥ విస్తారమునుబట్టి శిఖరిమును రచించుటలో 25 భేదములు కలవు. విస్తారముతో సమానము, ఒక పరకవంతు యెక్కువ, విస్తారము కర్ణముల మధ్యకు, విస్తార కర్ణముల మధ్య 3 భాగములు చేసి 2 భాగములు, చేయుట ఇట్లు 25 భేదములు. వానిని రేఖలందురు. సవ్యాస, శోభన, భద్ర, సురూప, సుమనోరమ, శుభ, శాంత, కాబేరి, సరస్వతి, కోల, కరవీర, కుముద, పద్మిని, కనక, వికట, రమ్య, రమణి, వసుంధర, హంసి, విశాఖ, నందిని, జయ, విజయ, సుముఖ, ప్రియానన, అను 25ను రేఖాదేవతల నామములు.

అపరాజిత పృచ్ఛ 141వ సూత్రమున

శ్లో॥ సవ్యాసం శిఖరం కార్యం సకలః శిఖరోచ్చయః।

వ్యాసస్య కర్ణయోర్మధ్యే ద్విఘ్నం చైవ త్రిభిర్ణతాః॥ 1

సూత్ర రేఖోచ్చితా రేఖా సంఖ్యాయాం పంచవింశతిః।

నామాని కథయిష్యామి సవ్యాసాదేర్యథా క్రమమ్॥ 2

సవ్యాసా శోభనాభద్రా సురూపా సుమనోరమా।

శుభాచైవ తథా శాంతా కాబేరీచ సరస్వతీ॥ 3

కోలాచకర వీరాచ కుముదా పద్మినీ తథా।

కనకా వికటాచైవ రమ్యాచరమణీ తథా॥

4

వసుంధరా తథా హంసీ విశాఖా నందినీ తథా।

జయాచ విజయాచైవ సుముఖాచ ప్రియాననా॥

5

ఇత్యేతాః కీర్తితారేఖాః సంఖ్యయా పంచవింశతిః।

ఉదయ భేదోద్భవాః ఖ్యాతాః సపాద కర్ణమధ్యతః॥

6

కలాభేదోద్భవ రేఖలు చెప్పుచున్నాడు—

అపరాజిత పృచ్ఛ 141వ సూ.

శ్లో॥ పంచఖండాదౌ ఖండర్థ్యా ఏకోన త్రింశకావధి।

ఖండచారే కలాజ్ఞేయా అంకవృద్ధి క్రమేణతు॥॥

7

ఏకద్వితి చతుఃపంచ షట్ సప్తాష్టక్రమోద్గతాః।

అనేన క్రమయోగేన ఏకోన త్రింశకావధి॥

8

పంచఖండే కలాశ్చైవ సంఖ్యయాదశ పంచచ।

ఏకోన త్రింశో పంచ త్రింశదుత్తరం చతుః శతమ్॥

9

చంద్రకల్పా కలావతీ కలధౌతా చరుధిరా।

నలినీ మాలా కమలా దుందుభి ర్నవవేల్లికా॥

10

రత్నచూలా బృందారకా త్రిశిఖానందా కౌముదీ।

న యనాచక్రాచోన్మత్తా విశాలాలి భ్రమాలతా॥

11

మృగాక్షీ ద్వీపినీ శశీ కౌముదీ మంజరీ తథా।

పూర్ణరమ్యాచ మాహేంద్రీ కీర్తిపతాకా తత్పరే॥

12

త్రైలోక్య విజయా చైవ నామభిః పంచవింశతిః।

కలారేఖాః సమాఖ్యాతాః సర్వకామ ఫలప్రదాః॥

13

తా॥ పంచఖండములు మొదలు 29 ఖండముల వఱకు ఖండ

చారమున కలలు. సంఖ్యావృద్ధి క్రమముగా 1-2-3-4-5-6-7-8 ఇట్లు
పైకి బోవుచు 29 వఱకు పంచఖండ కలల సంఖ్య 15ను, 29 కెట్లు
చేయగా 43వ భాగములగును. ఆ రేఖలకు చంద్రకల్ప, కలావతి,

కలధౌత, రుధిర, నలినీమాల, కమల, దుందుభి, వనవేల్లిక, చూల, బృందారక, త్రిశిఖానంద, కౌముది, నయన, చక్ర, ఉన విశాల, విభ్రమ, లత, మృగాక్షి, ద్వీపిని శశి, కౌముది మ పూర్ణరమ్య, మాహేంద్రి, కీర్తిపతాక తైలోక్య విజయ 25 నామము లేర్పడినవి - ఇవి కలారేఖలు. సగంధ రేఖలను చున్నాడు.

అపరాజిత 141వ సూ.

శ్లో॥ దశధా మూలపృథుత్వే పద్భాగః సగంధ ఉచ్యతే।
పంచభాగోఽథవా సగంధో భాగో వామేచ దక్షిణే॥
షడ్ బాహ్యే దోషదః ప్రోక్తః పంచాధశ్చ నశస్యతే।
షట్ పంచమధ్యతః సగంధే ఊర్ధ్వభాగేజినాంకితే॥
విభక్తి సూత్రక్రమతః సగంధాః స్యుః పంఖవింశతిః।
నామాన్యచ క్రమాత్తేషాం కథయే తవసాంప్రతమ్॥
సమః శాంతః శుభః సౌమ్యో గంధర్వః శంకవర్ధనః।
కీర్తినందో మహాభోగః సంభ్రమో దిశినాయకః॥
రుద్రతేజా సదాభ్యాసో జనానంద స్తథా ద్రకః।
యక్షోదక్షః క్షితిధరః స మాత్రః సంయుత స్తథా॥
శేఖరశ్చ ప్రజాపూర్ణః పర్వతశ్చ ప్రఘాతకః।
రేఖాతి భూషణశ్చైవ విజయానంద ఇత్యమీ॥
సగంధాస్తు నామతోజ్ఞేయాః సంఖ్యాతాః పంచవింశతిః॥

తా॥ దేవాలయము యొక్క ప్రస్తరముపై ప్రదేశ
10 భాగములుచేసి దానియొక్క సగంధము 6 భాగములుగాని
5 భాగములు చేయుటలో 5 భాగములకు తగ్గకుండా 6 భాగము
హెచ్చకుండా 25 భేదములు పూర్వము నిర్ణయింపబడినవి.
యొక్క నామములు సమము శాంతము, శుభము, సౌమ్యము, గ
ర్వము, శంఖవర్ధనము, కీర్తినందము, మహాభోగము, సంభ్రమః
దిశినాయకము, రుద్రతేజము, సదాభ్యాసము, జనానందము

ఆద్రకము, యక్షము, దక్షము, క్షితిధరము, సమాత్రము, సంయు
తము, శేఖరము, ప్రజాపూర్ణము, పర్వతము, ప్రఘాతము, రేఖాతి
భూషణము, విజయానందము, ఇట్లు స్కంధములయొక్క 25 భేద
ములు కలవు.

132. ద్రావిడ ప్రాసాదములు - 25 భేదములు

విశ్వకర్మోవాచ :-

అపరాజిత 174వ సూ.

- శ్లో॥ ఇదాసీంద్రా విదాన్ వక్ష్యే ప్రాసాదాన్ సర్వకామదాన్ ।
పీఠపంచక మిత్తుక్తం తలచ్ఛందాస్తు పంచభా॥ 1
- ఐంద్రోద్భవో రాజహంసో నందనః సింహపంజరః ।
త్ర్యంశాశ్చ త్వార ఏవోక్తా ద్రావిడా ఏకభూమికాః 2
- గరుడోవర్ధమానశ్చ శ్రీతరుః ప్రమదా ప్రియః ।
నందిఘోషః సమాఖ్యాతాః పంచాంశాశ్చ త్రి భూమికాః॥ 3
- స్వస్తికః శంకుకర్ణాఖ్యో గోవిందో నందివర్ధనః ।
పుష్కీజయః పతాకశ్చ సప్తాంశాః పంచభూమికాః॥ 4
- సర్వాంగః సర్వతోభద్రః సర్వసుందర సంభ్రమా ।
జనానందః క్షితిధరో నవాంశాః సప్తభూమికాః॥ 5
- పద్మనూత్రో మహాపద్మః కైలాసో మేరునాయకః ।
చత్వారో వృత్తకా ఉక్తా ద్రావిడాః పంచవింశతిః॥ 6
- భక్తం వేదాశ్రకం చార్ధే భద్రం పాదంచ నిర్గతమ్ ।
ఐంద్రోద్భవః పదంకర్ణ ఉదకాంతర భూషితః॥ 7
- భద్రదార్ధే ముఖభద్రంచ రాజహంసశ్చ నామతః ।
భద్రోదయే నందనాఖ్యః కర్ణభద్రేచ పంజరః॥ 8
- పీఠోర్ధ్వే కర్ణమానేన విభక్తం పంచభాగికమ్ ।
సార్ధభాగే భవే జ్ఞంఘా సపాదః కూటకోదయః॥ 9

వేదీపాదోన భాగా స్యాత్ ఘంటా వై సార్థభాగికా।

ఊర్ధ్వ కలశమాఖ్యాతం కర్తవ్యం సర్వకామదమ్॥ 10

తా॥ నాగరపద్ధతితో జెప్పబడిన నామములతోనే ద్రావిడ ప్రాసాదములు కూడ గలవు. అధిష్ఠానభేదములలో ద్రావిడ వీతములు చెప్పబడియున్నవి. 1 ఐంద్రోద్భవము, 2 రాజహంసము, 3 నందము, 4 సింహపంజరము. ఇవి త్ర్యంగములును 1 అంతస్తును కలిగియుండును. గరుడము, వర్ణమానము, శ్రీతరువు, ప్రమదాస్రియము, నందిఘోషము, ఇవి పంచాంగములును 3 అంతస్తులును కలిగియుండును. స్వస్తికము, శంకుకర్ణము, గోవిందము, నందివర్ణనము, పృథివీజయము, పతాకము, ఇవి సప్తాంగములును 5 అంతస్తులును కలిగియుండును. సర్వాంగము, సర్వతోభద్రము, సర్వసుందరము, సంభ్రమము, జనానందము, క్షీతిధరము, ఇవి నవాంగములును, 7 అంతస్తులును కలిగియుండును. పద్మనూత్రము, మహాపద్మము, కైలాసము, మేరునాయకము. ఇవి వృత్తములును మొత్తము 25 భేదములు చతురశ్ర ప్రదేశములను 4 భాగములుచేసి మధ్య 2 భాగములు భద్రమును, నిర్గమము $\frac{1}{4}$ భాగమును, కర్ణము 1 భాగము జలమార్గముతోను చేసిరేని ఐంద్రోద్భవమగును.

భద్రములో సగము ముఖభద్రమును రచించి పూర్వము వలెనే చేసినచో రాజహంసమగును. భద్రములు శిఖరములతో యెత్తుగా రచించిన యెడల నందనమగును. కర్ణముల యందును భద్రముల యందును పంజరములను కల్పించినయెడల సింహపంజరమగును. అధిష్ఠాన విస్తారము 4 భాగములును, ప్రస్తరముపైన కర్ణమానముతో 5 భాగములునుచేసి జంఘ 1 $\frac{1}{2}$ భాగము, కూటము 1 $\frac{1}{4}$ భాగము, వేదిక $\frac{3}{4}$ భాగమును ఘంట 1 $\frac{1}{2}$ భాగమును, ఇట్లు 5 భాగములు సరిచేసి ఆపైన కలశమును స్థాపించవలెను. పై జెప్పిన నాలుగు ప్రాసాదములును ఒక్కటే అంతస్తు కలవి.

- శ్లో॥ ఏకభూమాశ్చ చత్వారో గరుడంచ తతః శృణు ।
షడ్భాగశ్చైవ విస్తారో భాగః ప్రతిరథో భవేత్ ॥ 11
- నిర్గమోర్ధం వార్మార్గయక్ శేషంపూర్వ ప్రకల్పితమ్॥
గరుడాభ్యో ముఖభద్రే వర్ధమానః స ఉచ్యతే॥ 12
- భద్రోదయేశ్రీ తరుర్భద్రకణ్ఠే ప్రమదాప్రియః ।
యదా ప్రతిరథే భద్రం నందిఘోషః ఉచ్యతే॥ 13
- పీఠోర్ధ్వే కర్ణమానేనో దయేద్వాదశభాజితే ।
సపాదద్వ్యంశకాజంఘా కూటం భాగద్వయోన్నతమ్॥
పాదోనద్వ్యంశకా జంఘా సార్థః కూట సముచ్చయః॥ 14
- సపాత్ జంఘాం శకః కూటో వేదీ స్యాదర్థభాగికా ।
పాదోన ద్వ్యంశకా ఘంటా కర్తవ్యా శ్చైత్రీ భూచ్చయాః॥ 15

తా॥ విస్తారము 6 భాగములుచేసి ప్రతిరథము 1 భాగమును నిర్గమము $\frac{1}{2}$ భాగమును జలమార్గముతో సహా చేసి పూర్వము చెప్పిన ప్రకారము రచించుచు 3 అంతస్తులుచేసిన యెడల గరుడ మగును. గరుడ ప్రాసాదమునకు ముఖభద్రమును రచించిన యెడల వర్ధమానమగును. భద్రములను యెత్తుగా రచించి అన్నియును పూర్వమువలెనే రచించినచో శ్రీతరువమగును.

భద్రముల యందు కర్ణములు రచించి మిగిలినవన్నియు మునుపటివలెనే చేసికేని ప్రమదాప్రియమగును. ప్రతిరథముల యందు భద్రములను రచించి మిగిలినవన్నియును పూర్వమువలె రచించినచో నందిఘోషమగును. అధిష్ఠానముపైన కర్ణమానము చేత యెత్తును 12 భాగములుచేసి జంఘ 2 $\frac{1}{4}$ భాగములు, కూటము 2 భాగములు, మరల జంఘ 1 $\frac{3}{4}$ భాగములు, కూటము 1 $\frac{1}{2}$ భాగము, మూడవ జంఘ 1 $\frac{1}{4}$ భాగము, కూటము 1 భాగము, వేదిక $\frac{1}{2}$ భాగము, ఘంట 1 $\frac{3}{4}$ భాగములు, ఇట్లు 3 అంతస్తులు గలవి యని తెలియవలెను.

- శ్లో॥ విభక్తే చాష్టథా ఛందే ద్విభాగః భద్ర విస్తరః |
భాగ భాగం రథ కర్ణ తత్తదర్థం స నిర్గతమ్ || 16
- స్వస్తి కశ్చ సమాఖ్యాతః శృంగకర్ణస్తు భద్రకే |
గోవిందో ముఖ భద్రదేషు భద్రోదనంది వర్ధనః || 17
- ద్వాద్వా ప్రతిరథా భద్రే సభవేత్ పృథివీ జయః |
వర్ధమానో యదా కర్ణః పతాకః సర్వకామదః || 18
- ఫీరోర్ధ్వ కర్ణమానేన షడ్వింశతి విభాజితే |
జంఘాసార్థత్రయంకుర్యాత్ కూటం వై పాదయున్ త్రయమ్ || 19
- త్రిభాగంచ పునర్జంఘా కూటం పద వివర్జితమ్ |
సార్థ ద్విభాగా జంఘాచ కూటం పాదయుత ద్వయమ్ || 20
- ద్విభాగంచ తథా జంఘా కూటం పాదోన ద్వ్యంశకమ్ |
జంఘాచ సార్థభాగోక్తా కూటం భాగ సముచ్చితమ్ || 21
- అర్థభాగా భవేద్వేదీ ఘంటా పాదోనద్వ్యంశకా |
ఏవమా దిగుణోపేతాః కర్తవ్యాః పంచభూమికాః || 22

తా॥ విస్తారమును 8 భాగములుచేసి అందు భద్రము 2 భాగములును, రథము 1 భాగము, కర్ణము 1 భాగముచేసి నిర్గమములు $\frac{1}{2}$ భాగము చేయవలెను. భద్రనిర్గమము 1 భాగము చేయవలెను. అధిష్ఠానము పైన కర్ణమానముచేత 26 భాగములు చేసి జంఘ 3 $\frac{1}{2}$ భాగములు, కూటము 3 $\frac{1}{4}$ భాగములు, రెండవ జంఘ 3 భాగములు, కూటము 2 $\frac{3}{4}$ భాగములు, మూడవ జంఘ 2 $\frac{1}{2}$ భా. కూటము 2 $\frac{1}{4}$ భాగములు, నాల్గవ జంఘ 2 భాగములు. కూటము 1 $\frac{3}{4}$ భాగములు, ఐదవ జంఘ 1 $\frac{1}{2}$ భాగములు, కూటము 1 భాగము, వేదిక $\frac{1}{2}$ భాగము, ఘంట 1 $\frac{3}{4}$ భాగములు, ఇట్లు సప్తాంగములతో 5 అంతస్తులుగా రచించవలెను. దీనిని స్వస్తికమని చెప్పదురు.

స్వస్తికమున భద్రములను రచించిన యెడల శంకుకర్ణమగును. పై జెప్పిన దానినే ముఖభద్రమును కల్పించిరేని గోవిందమగును. గోవిందప్రాసాదము యొక్క భద్రమున జలమార్గమును కల్పించి

నచో నందివర్ధనమగును. భద్రమున 2-2 ప్రతిరథములను రచించి
రేని పృథివీజయమగును. పృథివీజయమునకు కర్ణములు వర్ణమాన
ముగా రచించిరేని పతాకమగును.

- శ్లో॥ విభక్తే దశధాఞందే ద్విభాగో కర్ణవిస్తరః।
పాదాశ్రయః ప్రతిరథా స్తత్తదర్థం వినిర్ధతమ్॥ 23
- మధ్యే భద్రస్య కర్ణస్య ప్రరథాశ్చత్ర యశ్రయః।
ఉదకాంతర సంయుక్తాః కర్తవ్యాః సర్వకామదాః॥ 24
- సర్వాంగః సమాఖ్యాతః ప్రభద్రదే సర్వభద్రకః।
సుందరః కర్ణభద్రదే స్యాద్ భద్రోదకేతు సంభ్రమః॥ 25
- భద్రదాశిచ ప్రతిరథే జనానందః స ఉచ్యతే।
కర్ణేచాప్త దలంకార్యం ద్వితీయం ప్రరథే తథా॥ 26
- శేషే యుగ్మ ప్రతిరథే కార్యా వై వర్ణమానకాః।
క్షితిధరస్తదానామ ప్రాసావః సురవల్లభః॥ 27
- వీరోద్ధ్వే కర్ణమానేన పంచత్రింశ త్సముచ్చితః।
ఆది జంఘా చతుర్భాగం పాదోనం కూట ముచ్చితమ్॥ 28
- పాదహ్రస్వా భవేజ్జంఘా పాదోనం కూట మున్నతమ్।
ఏవమాది క్రమయోగే భాగం కూటం తు సప్తమమ్॥ 29
- అర్థభాగం భవేద్ వేదీ ఘంటా భాగద్వయోన్నతా।
ఏవం విధం ప్రకర్తవ్యం నవాంగం సప్తభూమికమ్॥ 30

తా। చతురశ్రప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి, అందు
కర్ణము 2 భాగములు మధ్యభద్రమును 2 భాగములుచేసి యీ రెంటి
మధ్య $\frac{3}{4}$ భాగము చొప్పున 3-3 ప్రరథములను రచించవలెను.
జలమార్గములు కూడ చేయవలెను. అధిష్ఠానముపైన కర్ణమానము
చేత 35 భాగములుచేసి అందు మొదటి జంఘ 4 భాగములు,
కూటము $3\frac{3}{4}$ భాగములు, రెండవ జంఘ $3\frac{1}{2}$ భాగములు, కూటము
 $3\frac{1}{4}$ భాగములు, మూడవ జంఘ 3 భాగములు, కూటము $2\frac{3}{4}$ భాగ
ములు, నాల్గవ జంఘ $2\frac{1}{2}$ భాగములు, కూటము $2\frac{1}{4}$ భాగములు,

ఐదవ జంఘ 2 భాగములు, కూటము $1\frac{3}{4}$ భాగములు, ఆఱవ జంఘ $1\frac{1}{2}$ భాగము, కూటము $1\frac{1}{4}$ భాగము, ఏడవ జంఘ 1 భాగము, కూటము $\frac{3}{4}$ భాగము, ఆపైన వేదిక $\frac{1}{2}$ భాగము, ఘంట 2 భాగములు కట్టు నవాంగములతో 7 అంతస్తులుగా రచించి రేని సర్వాంగమగును.

పై దానినే భద్రములకు ప్రతిభద్రములను రచించిన యెడల సర్వతోభద్రమమగును. కర్ణములయందుగూడ భద్రములను రచించి రేని సత్వసుందరమగును. భద్రములయందు జలమార్గములు రచించిన యెడల సంప్రభమమగును. భద్రములను వాని ప్రక్క ప్రతిరథములు తచించినచో జనానందమగును. కర్ణములయందు 8 దలములను చేసి ప్రరథముల యందు గూడ అటులే 8 దలములను రచించిన మిగిలిన రెండు ప్రతిరథములు వర్ధమానముగా రచించినచో ష్టితిథరమగును.

శ్లో॥ అష్టకోణాః పంచభూమా పద్మనామాచ కామదః।

పంచభూమా ద్వ్యష్టదలా మహాపద్మ ఇతి స్మృతః॥ 31

చతుర్వింశతి భిర్వృత్తః కైలాసః సప్తభూమికః।

ద్వాత్రింశద్భిర్దైర్వృత్తః సభవేన్మేరు నాయకః॥ 32

ఘంటా కలశశో భాఢ్యాన్ శుకనాసాగ్ర సంయుతాన్।

చిత్రకూటాన్వితాన్ కుర్యాత్ ప్రాసాదాన్ సర్వకామదాన్॥ 33

కూటాంశ్చాథ ప్రవక్ష్యామి ద్రావిడకర్మ చర్చితాన్।

తదను క్రమయక్తీచ కథయేతవ సాంప్రతమ్॥ 34

• పంచభాగైః పృథుః కూట ఉచ్ఛయే సప్తభాగికః।

వేదీ బంధత్రయం కార్యం త్రిసంఘాటమితి స్మృతమ్॥ 35

వేదీ ఘంటాద్వయో రూర్ధ్వే ద్విసంఘాటాభిధః స్మృతః।

ఏక వేదీబంధ కోర్ధ్వే వేదీ ఘంటాద్వయంకృతః॥ 36

ఏక సంఘాట సంజ్ఞోఽయం కర్తవ్యః సర్వకామదః।

ద్విభాగం సార్థభాగం చ భాగికం చార్థభాగికమ్॥ 37

త్రిసంఘాట ఇతి ప్రోక్త శ్చార్థభాగాశ్చ వేదికాః |
ద్విభాగ కోచ్చితాః కూటాః కర్తద్యానాసికోద్భవాః || 38

కర్తవ్య ఏక సంఘాటో ద్విసంఘాట స్తథోచ్యతే ||
త్రిసంఘాటస్తు కర్తవ్యో వేదీ ఘంటా తమార్థ్యతః || 39

సంఘాటే ప్రథమే కుర్యా న్మకరా నివికృతాననాన్ |
ద్వితీయే కోటపాలాంశ్చ కంఠకాంశ్చ తృతీయకే || 40

వేదీ ఘంటా తమార్థ్యేతు కార్యా పూర్వగుణైర్వృతా |
ఏవం విధం ప్రకర్తవ్యం సంధమానా ద్వినిర్గతమ్ || 41

ఇతి సూత్రనందాన గుణకీర్తి ప్రకాశప్రోక్తౌ శ్రీ భువన దేవా
చార్యౌక్తా పరాజిత పృచ్ఛాయాం ద్రావిడ ప్రాసాదలక్షణాధి
కారో నామ చతుః సప్తత్యుత్తర శతతమమ్ సూత్రమ్.

తా|| మొదట గుండ్రముగా నుండి ఎనిమిది కోణములును
5 అంతస్తులును కలది పద్మప్రాసాదమగును. పదునాఱు కోణము
లును 5 అంతస్తులును కలది మహాపద్మమగును. గుండ్రముగా
నుండి 24 కోణములును 7 అంతస్తులును కలిగియుండెనేని కైలాస
మగును. ముప్పదిరెండు కోణములును గుండ్రమును గలిగి 7 అంత
స్తులతో నుండెనేని మేరునాయకమగును. ఘంట, కలశము, ముందు
శుకనాస, చిత్రములైన కూటములును, కలిగియుండవలెను. ద్రావిడ
పద్ధతితో కూటములు నిర్మించుట యెట్లనిన కూటముయొక్క విస్తా
రము 5 భాగములు, ఎత్తు 7 భాగములు వేదీబంధములు మూడు
చేయవలెను. ఇట్లు చేసిన దానిని త్రిసంఘాటమందురు. వేదిక,
ఘంట, వీనిపైన రెండు వేదికలు చేయవలెను.

దీనిని ద్విసంఘాటమందురు. ఒక్క వేదీబంధముపైన వేది
ఘంటచేయవలెను. దీనిని ఏకసంఘాటమందురు. 2 భాగములును,
1½ భాగమును, 1 భాగమును, ½ భాగమును ఇట్లు త్రిసంఘాట
మందురు. వేదిక ¾ భాగము, కూటములు 2 భాగముల యెత్తు.
నాసికమునుండి చేయవలెను. ఏకసంఘాటము, ద్విసంఘాటము,

త్రిసంఘాటము, ఆపైన వేదియును ఘంటయును రచించవలెను. మొదటి వేదీబంధమున వికృతమైన ముఖములు గల మకరములను, రెండవ వేదీబంధమున కోటపాలకులను, మూడవ వేదీబంధమున కంఠములను రచించి ఆపైన వేదికయును ఘంటయును కల్పించవలెను. ఇట్లు సంధమునుండి నిర్గమములగు నట్లు రచించవలెను. ఇదిద్రావిడ ప్రాసాదములు. (అనుబంధము 57వ పటము చూడుడు)

133. వరాటప్రాసాదములు 25 భేదములు

విశ్వకర్మోవాచ :-

అపరాజిత 175వ సూ.

- శ్లో॥ ప్రాసాదాన్ సప్రవక్ష్యామి వరాటాన్వయజానథా |
నామపాద ప్రమాణంచ సంస్థానోన్నాన లక్షణమ్ || 1
- వరాటః పుష్పకశ్చైవ శ్రీపుంజశ్చ తృతీయకః |
సర్వతో భద్రనామాచ సింహో వై సింహభద్రకః || 2
- కర్ణికారశ్చ కుముదో వర్ధమానః శ్రీవత్సకః |
పుండరీకః సునాభశ్చ వేణుకః సింహపంజరః || 3
- సంద్యావర్తశ్చ పుణ్యాఖ్యః పతాకోనందన స్తథా |
శ్రీతిలకో మహాకాంతః సుందరశ్చారు వర్ధనః || 4
- కంబలః కిరణశ్చైవ మహాపద్మ స్తథా పరః |
పంచవింశతి రాఖ్యాతాః ప్రాసాదాః సర్వకామదాః || 5
- చతురశ్రీ కృతే క్షేత్రే ఏకభాగ విభాజితే |
చతుః స్తంభసమాయుక్త మేకద్వారేణ భూషితమ్ || 6
- క్షేత్రే భాగోదయం స్తంభం రథభూఫలకాంతరమ్ |
ఆదిభూమ్యుదయార్ధేన వీరబంధం ప్రకల్పయేత్ || 7
- కర్తవ్యా తత్ర ఛాద్యోర్ధ్వే ఘంటామందారపుష్పవత్ |
వరాటశ్చ సమాఖ్యాతః కర్తవ్యః సర్వదైవతే || 8

తా॥ వరాట ప్రాసాదముల యొక్క లక్షణములను చెప్పుచున్నాడు. అందు వరాటము, పుష్పకము, శ్రీపుంజము, సర్వతోభద్రము, సింహము, సింహభద్రకము, కర్ణికారము, కుముదము, వర్ధమానము, శ్రీవత్సము, పుంశరీకము, సునాభము, వేణుకము, సింహపంజరము, సంధ్యావర్తము, పుణ్యాఖ్యము, పతాకము, నందనము, శ్రీతిలకము, మహాకాంతము, సుందరము, చారువర్ధనము, కంబలము, కిరణము, మహాపద్మము. అను 25 పేర్లు గలవు. ఆ యా లక్షణములను చెప్పుచున్నాడు. చతురశ్ర ప్రదేశమును ఒక్కటే భాగముచేసి నాలుగు మూలల 4 స్తంభములను, ఒక్కటే ద్వారమును చేయవలెను. స్తంభము యెత్తు అటులే 1 భాగము చేయవలెను. రథము, భూమి, ఫలకము, ఇట్లు స్తంభమును విభజించవలెను. మొదటి అంతస్తులో సగము యెత్తున వీర బంధమును రచించవలెను. కప్పుయొక్క పై ప్రదేశమున ఘంట మందార పుష్పమువలె నెడల్పుగా రచించవలెను. ఒకటే అంతస్తు దీనిని వరాట మందురు.

అపరాజితి 106వ సూ.

శ్లో॥ భూమిజాభూమికాక్రమైర్జంఘాపీనైశ్చ భూమికైః ।

శృంగే శృంగయుతాః కార్యా బహుశృంగ సమాకులాః ॥ 30

కర్ణే ప్రతిరథే చైవ భద్రే చ ప్రతిభద్రకే ।

మందారపుష్పికా ఘంటా వరాటాః శుభలక్షణాః ॥ 31

తా॥ భూమిక క్రమములతో జంఘ తక్కువగాను, కూటము యెక్కువగాను, శృంగమున శృంగములును, బహు శృంగములును, కర్ణము ప్రతిరథము భద్రము మొదలగు అన్నిటియందు ఘంట మందార పుష్పమువలె యెత్తు తక్కువగా నుండెనేని వరాట మగును.

శ్లో॥ చతుర్థే భాజితే ఛందే ద్విభాగో భద్రవిస్తరః ।

నిర్గతః పాదపాదేన సర్వభద్రదేష్వయం విధిః ॥ 9

కర్ణే భద్రదేశు ఘంటాచ రూపే మందార పుష్పవత్ ।

మధ్యోర్ధ్వేచ బృహద్ధంతా పుష్పకోనామ నామతః ॥ 10

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 4 భాగములుచేసి అందు భద్రము 2 భాగములు నిర్గమము $\frac{1}{4}$ భాగముచేసి కర్ణమునందును, భద్రమునందును, మధ్యశిఖరమునను, మందార పుష్పములవలె ఘంటలను రచించి ఆపైన కలశముల నుంచిన యెడల పుష్పక మగును— ఒక్కటే అంతస్తు—

శ్లో॥ చతుః పుష్పక సంఘాట ఊర్ధ్వేనుంటాతు పంచమీ ।

శ్రీపుంజోఽసౌ సమాఖ్యాతః కర్తవ్యః సర్వదైవతే ॥ 11

తా॥ వేదీ బంధమున 4 పుష్పములును, ఆపైన ఘంట గొప్పదియును మొత్తము 5 మందార పుష్పములవలె రచించిన యెడల శ్రీపుంజమగును— ఒక్కటే అంతస్తు—

శ్లో॥ అథస్తాదప్త సంఘాటం పునః కుర్యాత్త దూర్ధ్వతః ।

తృతీయాతు తదూర్ధ్వేచ ఘంటామందార పుష్పవత్ ॥ 12

పాదప్రాసోర్ధ్వ భూమిశ్చ రసాః స్కంధోదిశా అథః ।

సర్వతోభద్ర ఆఖ్యాతః కర్తవ్యః సర్వదైవతే ॥ 13

తా॥ దిగువ 8 వేదీ బంధములును, ఆపైన మరల 8 యును. మూడవ వరుస 8 యును, ఆపైన ఘంట మందార పుష్పమువలెను చేయవలెను. ప్రస్తరము పైన 10 భాగములు స్కంధము 6 భాగములు. ఇట్లు క్రమముగ తగ్గవలెను. సర్వతో భద్రమగును.

శ్లో॥ క్షేత్రార్థేచ భవేద్భద్రం భద్రార్థే కర్ణవిస్తరః ।

కర్ణార్థస్య ప్రమాణేన కర్తవ్యో భద్ర నిర్గమః ॥ 14

పంచభాగో భవేద్దర్శ శ్చత్వారశ్చార్థ పంచమాః ।

కర్ణేభద్రేచ కూటాని సర్వభద్రాణి కారయేత్ ॥ 15

ఏక భూమ్యార్థ్య ఘంటాంచ కుర్యా న్మందార పుష్పవత్ ।

సింహనామా సమాఖ్యాతః ప్రాసాదః పార్వతీ సుఖః ॥ 16

తా॥ విస్తారములో సగము భద్రమును, భద్రములో సగము కర్ణమును, కర్ణములో సగము భద్రముయొక్క నిర్గమమును చేయవలెను. గర్భము 5 భాగములు, అందు భద్రము $2\frac{1}{2}$ భాగములు, కర్ణము $1\frac{1}{4}$ భాగము. ఇట్లు నలువైపుల రచించవలెను. ఒక్క టే అంతస్తుగాచేసి ఆపైన ఘంట మందార పుష్పమువలె రచించవలెను. దీనిని సింహప్రాసాద మందురు—

శ్లో॥ ప్రతిభద్రే సింహభద్రో భద్రే ద్విద్విజలాంతరమ్ ।

కర్ణికారోఽథ కుముదః కర్ణేతద్రూపకేతథా ॥ 17

తా॥ సింహప్రాసాదము నందలి భద్రములకు ప్రతి భద్రములను రచించిన యెడల సింహభద్రమగును. భద్రమున 2,2 జల మార్గములను రచించి రేని కర్ణికార మగును. కర్ణముల యందుగూడ జలమార్గములను రచించినచో కుముదమగును. ఈ యెనిమిదియును ఒక్క అంతస్తుగల దేవాలయములని తెలియవలెను.

శ్లో॥ చతురస్రం సమం క్షేత్రం శతమూల విభాజితమ్ ।

ద్విభాగః కర్ణవిస్తాఠో భద్రం భాగత్రయం భవేత్ ॥ 18

భద్రార్థేచ ప్రతిస్థాన ముభయోర్వా మదక్షయోః ।

భాగపాదేనని హ్నాసో భద్రే ప్రతిరథేఽథశా ॥ 19

కర్ణే ప్రతిరథే సర్వ భద్రాణి త్రిణి త్రిణిచ

వలభీత్రి తయం భద్రే ఘంటా మందార పుష్పవత్ ॥ 20

వర్ణమాన స్తదానామ కర్తవ్యః సర్వకామదః ॥

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 10 భాగములుచేసి కర్ణము 2 భాగములు, భద్రము 3 భాగములు, ప్రతి రథము $1\frac{1}{2}$ భాగము, చేసి భద్రమునకును ప్రతి రథమునకును $\frac{1}{4}$ భాగము నిర్గమము చేయవలెను. లేదా కర్ణమునకును ప్రతి రథమునకును $\frac{1}{4}$ భాగమును భద్రమునకు, $\frac{3}{4}$ భాగమును, నిర్గమమును చేయవలెను. భద్రమునకు వలభి మూడువగున లుండవలెను. భద్రముపైన ఘంట మందార పుష్పమువలె నుండవలెను. 3 అంతస్తులతో రచించిరేని వర్ణమాన మగును—

శ్లో॥ భద్రదే వార్యంతరే ద్వేచేత్ శ్రీవత్సః స శదోచ్యతే ॥ 21

తా॥ ఎర్థమానము యొక్క భద్రమున రెండు వైపుల 2 అ మార్గములను రచించిరేని శ్రీవత్సమగును—

శ్లో॥ యథాభద్రదే తథాకర్ణే పుండరీ కశ్చనామతః ॥

తా॥ భద్రములయం దుంచినట్లు కర్ణములయందును జలమార్గము లుంచిరేని పుండరీక మగును—

శ్లో॥ తథా రూపం ప్రతిరథే సునాఖో నామ ఉచ్యతే ॥ 22

తా॥ ప్రతి రథములయందు గూడ జలమార్గములను కల్పించి నచో సునాభ మగును—

శ్లో॥ కర్ణతుల్యః ప్రతిరథ శ్చతుర్భాగంచ భద్రకమ్ ।

పంచభూమి సమాయుక్తో వేణుకోనామ శోభనః ॥ 23

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 12 భాగములుచేసి భద్రము 4 భాగములు, కర్ణము 2 భాగములు, ప్రతిరథము 2 భాగములు చేసి 5 అంతస్తులుగా రచించిరేని వేణుక మగును—

శ్లో॥ కర్ణం ప్రతిరథం భద్రం చతురశ్రం ప్రకల్పయేత్ ।

భద్రంచ కర్ణికాయుక్తం సభవేత్ సింహపంజరః ॥ 24

తా॥ కర్ణము, ప్రతిరథము, భద్రము, ఇవి నలుచదరముగా

రచించి భద్రమున కిరువైపుల కర్ణికలను కల్పించినయెడల సింహ పంజరమగును — ఇదియును 5 అంతస్తులే —

శ్లో॥ ద్విద్వి వార్యంతరం భద్రదే నంద్యావర్తశ్చ నామతః ।

యథాభద్రదే తథాకర్ణే పూర్ణాక్షోనామ నామతః ॥ 25

తా॥ పై జెప్పిన సింహ పంజరము నందలి భద్రమున జల మార్గము లుంచినచో నంద్యావర్త మగును — భద్రమునకును కర్ణమునకును రెండువైపుల జలమార్గములను కల్పించిన యెడల పూర్ణాక్షమగును.

శ్లో॥ కర్ణేత్యక్త్వాఽనుగే దద్యాత్ పతాకో నామశోభనః ।

రథే ప్రతిరథే కర్ణే భవేన్నందన ఉత్తమః ॥ 26

తా॥ పై జెప్పిన జలమార్గములు భద్రమునకును ప్రతి రథము నకును మాత్రమే రెండు వైపులచేసి కర్ణమునకు జలమార్గము లేకుండ నుంచిన యెడల పతాకమగును.

లేక భద్రము ప్రతి రథము కర్ణము ఈ మూడింటికిని యిరు వైపుల జలమార్గము లుంచితేని నందనమగును.

శ్లో॥ చతుర్దశ విభక్తే చ ద్విభాగః కర్ణవిస్తరః ।

భవేత్తద్విగుణం భద్రం నిర్గమశ్చార్థ భాగికః ॥ 27

భద్రకర్ణకయోర్మధ్యే ద్వాద్వా ప్రతిరథౌ తథా ।

నిర్గతం చార్థభాగేన సార్థభాగస్తు విస్తరః ॥ 28

సప్తభూమిశ్చ కర్తవ్యః స శ్రీతిలక నామకః ।

భద్రదే వార్యంతరం ద్వేచ మహాకాంతః స ఉచ్యతే ॥ 29

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 14 భాగములుచేసి కర్ణము 2 భాగములు, భద్రము 4 భాగములు, ప్రతిరథము $1\frac{1}{2}$ భాగము చొప్పునను, ఇట్లు భద్రకర్ణములమధ్య 2.2 ప్రతిరథములును, భద్ర ప్రతిరథములయొక్క నిర్గమములు $\frac{1}{2}$ భాగమును చేయవలెను.

7 అంతస్తులు చేయవలెను. దీనిని శ్రీతిలక మందురు. మఱియు భద్రముయొక్క జలమార్గములు రెండువైపుల నుండవలెను. దీనిని మహాకాంత మందురు.

(అనుబంధము రీరిన పటము చూడుడు)

శ్లో॥ కర్ణోద్ధైః సుందరః స్యాత్ ప్రరథే చారువర్ధనః ।

భద్రేషు ప్రతిభద్రంచ భవేత్కమల సంజ్ఞకః ॥ 30

తా॥ భద్రములయం దుంచినట్లే కర్ణముల యందును జల మార్గముల నుంచిరేని సుందరమగును. ప్రతి రథములయందు గూడ జలమార్గములు కల్పించినచో చారువర్ధన మగును. పై జెప్పిన భద్రములకు ప్రతిభద్రములను రచించిన యెడల కమలమగును.

శ్లో॥ తత్రోదకాంతరే ద్వేద్వే కిరణో నామనామతః ।

సప్తభూమాశ్చ కర్తవ్యాః ప్రాసాదాః శుభలక్షణాః ॥ 31

తా॥ భద్రములకును, కర్ణములకును, ప్రతిరథములకును, జల మార్గములను రచించిరేని కిరణమగును.

శ్లో॥ ఛందేష్టాదశధాభక్తే ద్విభాగః కర్ణవిస్తరః ।

పాదోనద్వ్యంశః ప్రరథః సార్థం స్యాత్తత్రచానుగమ్ ॥ 32

బాలపంజరః సపాదో భద్రం స్యాత్సం చ భాగమ్ ।

భాగావుభే కర్ణికేచ వేదాంశం ముఖభద్రకమ్ ॥ 33

నవభూమాశ్చ కర్తవ్యా ఘంటా మందార పుష్పవత్ ।

శుకాగ్రయుక్తశ్చ మహాపద్మః స్యాత్ సర్వకామదః ॥ 34

తా॥ చతురశ్ర ప్రదేశమును 18 భాగములుచేసి అందు కర్ణము 2 భాగములు, ప్రతిరథము $1\frac{3}{4}$ భాగములు, వాని తరువాత ప్రతి రథములు $1\frac{1}{2}$ భాగము, బాలపంజరము $1\frac{1}{4}$ భాగము, భద్రము 5 భాగములు చేయవలెను. లేక $1\frac{1}{2}$ భాగము చెప్పిన కర్ణిక 2 భాగ

ములుచేసి భద్రము 4 భాగముకూడ చేయవచ్చును. ఇట్లు 9 అంతస్తులును ఆపైన ఘంట మందార పుష్పమువలెను, శుకనాసతోను రచించిన యెడల మహాపద్మ మగును.

134. వరాటప్రాసాదమున 1-3-5-7-9

అంతస్తుల రచన

అపరాజిత 175వ సూ.

శ్లో॥ స్తంభాద్యాశ్చైవ గర్భాద్యాః పాదాః స్యాత్కర్మ మానతః ।
చతుర్వింశతి భిక్షార్చై రేఖాభిశ్చవరాటకాః ॥ 35

వరాటే ద్రావిడే చైవ ఘంటాంత ఉదయః స్మృతః ।
ప్రోక్తాశ్చ వివిధశ్చందాః ప్రయుక్తా వాస్తువేదిభిః ॥ 36

కర్ణమానోదయం సర్వం ఘంటాం తం చప్రకల్పయేత్ ।
దశభాగోదయం కృత్వా విభజేత్త దనంతరమ్ ॥ 37

ద్విభాగాచ భవేజ్జంఘా ద్విగుణః కూటకోదయః ।
చతుర్భాగోదయా ఘంటా విభాగో హ్యేకభూమికే ॥ 38

తా॥ ప్రాసాదములయొక్క యెత్తును నిర్ణయించునప్పుడు వరాటజాతికిగాని ద్రావిడ జాతికిగాని అధిష్ఠానము మొదలుకొని ఘంటయొక్క పై భాగమువఱకు కర్ణమానమునుండి భాగములని శైలియవలెను. స్తంభము మొదలునుండి యైనను లేక గర్భము మొదలునుండి యైనను ఘంటాంతమువరకు 24 చారగల రేఖతో 10 భాగములు చేయవలెను. జంఘ 9 భాగములు, కూటము 4 భాగములు, ఘంట 4 భాగములు, ఇది ఒక్క అంతస్తుగల దేవాలయము.

శ్లో॥ ద్వ్యష్టభాగోదయం కృత్వా విభజేత్త దనంతరమ్ ।
ద్విభాగాచ భవేజ్జంఘా ద్విగుణః కూటవోదయః ॥ 39

ఏకభాగా భవేజ్జంఘా త్రిభాగం కూటమున్నతమ్ ।
జంఘార్థం సార్థద్వయాంశం కూటం ఘంటా చత్ర్యంశికా ॥ 40

తా॥ కర్ణమానముచేత యెత్తును 16 భాగములుచేసి జంఘ 2 భాగములు, కూటము 4 భాగములు, రెండవజంఘ 1 భాగము కూటము 3 భాగములు, మూడవ జంఘ $\frac{1}{2}$ భాగము, కూటము $2\frac{1}{2}$ భాగము ఘంట 3 భాగములు. ఇది మూడంతస్తుల దేవాలయము.

శ్లో॥ వింశద్యంశోదయం కృత్వా విభజేత్తు దనంతరమ్ ।

ద్విభాగాచ భవేజ్జంఘా ద్విగుణః కూటకోదయః ॥ 41

సార్థజంఘా త్రిభిః కూటం జంఘైకాసార్థద్వ్యంశకమ్ ।

అర్థం జంఘాద్వ్యంశకూటం పదికాసార్థభాగికమ్ ॥ 42

శేషాంశంచ తథాఘంటాం కుర్యాన్మందార పాష్పవత్ ।

పంచభూమ ఇతి భ్యాతః కర్తవ్యః సర్వకామదః ॥ 43

తా॥ కర్ణమానముచేత యెత్తును 20 భాగములుచేసి మొదటి జంఘ 2 భాగములు, కూటము 4 భాగములు, రెండవ జంఘ $1\frac{1}{2}$ భాగము, కూటము 3 భాగములు, మూడవజంఘ 1 భాగము, కూటము $2\frac{1}{2}$ భాగములు, నాల్గవజంఘ $\frac{1}{2}$ భాగము, కూటము 2 భాగములు, అయిదవజంఘ $\frac{1}{2}$ భాగము, కూటము $1\frac{1}{2}$ భాగము ఆపైన ఘంట $1\frac{3}{4}$ భాగముల మొత్తము 20 భాగములు 5 అంతస్తులతో రచించవలెను.

శ్లో॥ త్రిచత్వా రింశద్భాజితే కథ్యతే నష్టభూమితః ।

త్ర్యంశాజంఘా సప్తకూటం త్ర్యంశా జంఘాచ షట్తతః ॥ 44

జంఘాద్వ్యంశాః పంచకూటం ద్వాజంఘా వేదకూటకః ।

సార్థజంఘా త్రిభిఃకూటం జంఘైకాంశా ద్వికూటకమ్ ॥ 45

అర్థం జంఘా భాగకూటం ఘంటా భాగదర్ యోన్నతా ।

ఇతీత్యం సప్తభూమశ్చ కర్తవ్యః సర్వకామదః ॥ 46

తా॥ కర్ణమానములచేత 43 భాగముల యెత్తునుచేసి మొదటి జంఘ 3 భాగములు, కూటము 7 భాగములు, రెండవజంఘ 3 భాగ

ములు, కూటము 6 భాగములు, మూడవజంఘ 2 భాగములు, కూటము 5 భాగములు, నాల్గవజంఘ 2 భాగములు, కూటము 4 భాగములు, ఐదవజంఘ $\frac{1}{2}$ భాగము, కూటము 1 భాగము, ఆపైన ఘంట 2 భాగములు. ఇట్లు 7 అంతస్తులు రచించవలెను.

శ్లో॥ ఏకషష్ఠ్యదయం కృత్వా విభజేన్నవ భూమికమ్ ।

వేదాజంఘాచాష్టకూటం వేదాజంఘాశ్చ కూటకమ్ ॥ 47

త్ర్యంశా జంఘాచషోఢకూటం త్రిజంఘా పంచకూటకమ్ ।

ద్వాజంఘాకూటకం వేదా ద్వాజంఘాకూటకం త్రయః ॥ 48

సార్థాజంఘా సార్థద్వయం భాగంజంఘా ద్వికూటకమ్ ।

జంఘార్థం కూటకోభాగో ఘంటాస్యాత్సార్థ భాగికా ॥ 49

వరాటః పుష్పకశ్చైవ శ్రీపుంజ సర్వతోభద్రః ।

ఏతేకూటైః సమావృత్తాః కర్తవ్యాః సర్వకామదాః ॥ 50

ఇది సూత్ర సంతాన గుణకీర్తి ప్రకాశప్రోక్షై శ్రీభువన దేవాచార్యోక్తా పరాజిత పృచ్ఛాయాం వరాతి ప్రాసాదలక్షణాధికారో నామ పంచ సప్తత్యుత్తుర శతతమమ్ సూత్రమ్—

తా॥ కర్ణమానముచేత యెత్తును 61 భాగములుచేసి మొదటి జంఘ 4 భాగములు, కూటము 8 భాగములు, రెండవజంఘ 4 భాగములు, కూటము 7 భాగములు, మూడవజంఘ 3 భాగములు, కూటము 6 భాగములు, నాల్గవజంఘ 3 భాగములు, కూటము 5 భాగములు, ఐదవజంఘ 2 భాగములు, కూటము 4 భాగములు, ఆఠవజంఘ 2 భాగములు, కూటము 3 భాగములు, ఏడవజంఘ $1\frac{1}{2}$ భాగము, కూటము $2\frac{1}{2}$ భాగములు, ఎనిమిదవజంఘ 1 భాగము, కూటము, 2 భాగములు, తొమ్మిదవజంఘ $\frac{1}{2}$ భాగము, కూటము

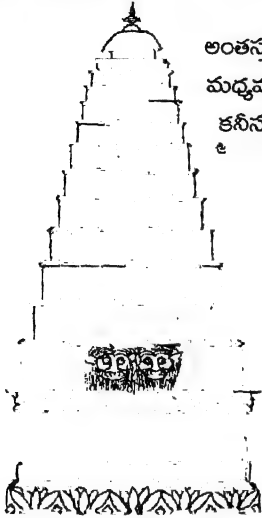
1 భాగము, ఆపైన ఘంట 1½ భాగము చేయవలెను. ఇది తొమ్మిది అంతస్తుల దేవాలయము ఇందులో వరాటము, పుష్పకము, శ్రీపుంజము, సర్వతోభవము, ఈనాలుగు ప్రాసాదముల యొక్క-కూటములు క్రమముగా వృద్ధియై 25 భేదము లేర్పడినవి.

ఇది శ్రీమద్విశ్వకర్మనంశ మూలర్షి పంచకమధ్య మాహాభూనన గోత్ర పవిత్ర, స్వర్ణాచ్చమాంబా వేంకట శివార్య పాత్ర, లక్ష్మ్యాంబా కోట యసుధీమణి పుత్ర, శ్రీ మద్గాయత్రీ విరాడిశ్వకర్మ సరప్రసాద జనిత కవితా సుధారసపాత్ర, పద వాక్య ప్రమాణనిధాన, విమర్శకాచార్య, శిల్పకళాకోవిద, సర్వతంత్ర స్వతంత్ర, స్థపతి, తిలకాది బీరుద విరాజమాన సుబ్రహ్మణ్యభిధాన విరచిత నానావాస్తు శిల్పాగమశాస్త్ర పరిశీలనాత్మ కాంధ తాత్పర్య సహిత భారతీయ మహాశిల్పమునందు మేరు కైలాస-పుష్పక-మణిక-త్రివిష్టప-భూమిజ-ఉదయ కలాస్కంధి-రేఖా-ద్రావిడ-వరాట ప్రాసాదములుగల దేవాలయ భేదములు అను

ష ష క శ

అనుబంధము

1వ పటము

మందర మేరువు

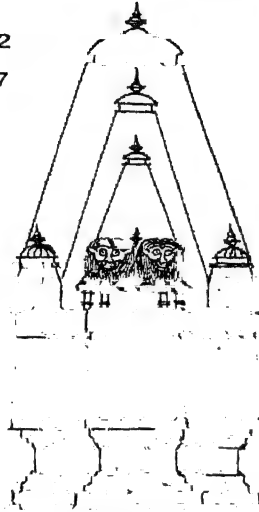
అంతస్తులు 12

మధ్యమము 7

కనీనము 5

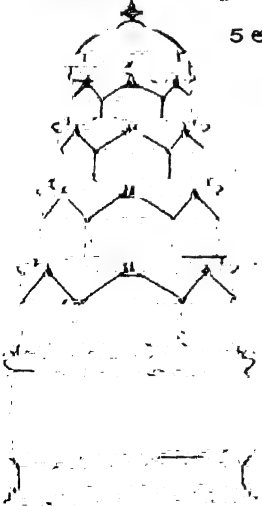
e

2వ పటము

మందర మేరువు 1 అంతస్తు

3వ పటము

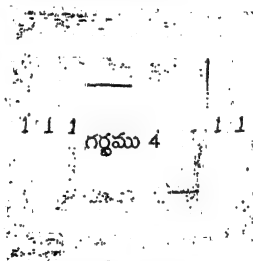

మందర మేగుళ్ళు

3

5 అంతస్తులు

4వ పటము

విస్తారము 10 భా

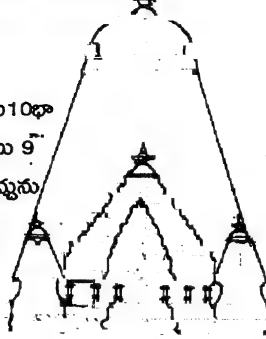
6 6

5 5 3 విస్తారము 38 3 5 5

4వ పటము ఎ

5వ పటము

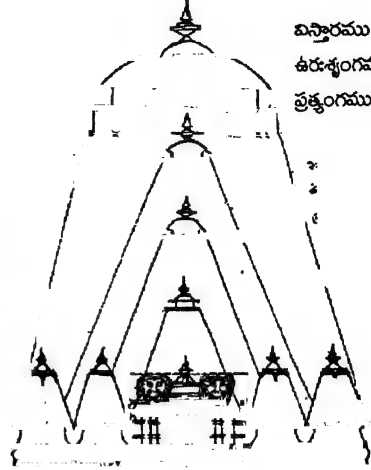
విస్తారము 10 భా
అంశస్థులు 9
చేయవచ్చును

క్రైలాసమేరువు-1

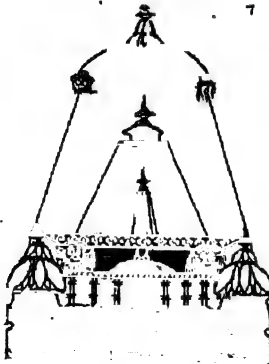
6వ పటము

విస్తారము 10 భా
ఉరుశ్చంగములు 12
ప్రక్కంగములు 8

క్రైలాసమేరువు-2 (అపరా)

7వ పటము

విస్తారము 20 భా

శాలిగర్భములు 4 భా

గర్భము 4 భా

నలుదిశలమండపములు 12 భా

8వ పటము

20. 20 400

3. 24 72

భాగములు 472

త్రివిష్టపమేరువు

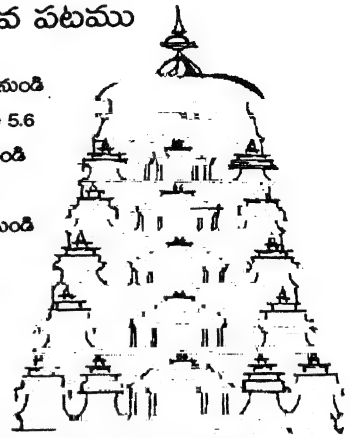
ఇది బే ారు చెన్నకేశవ ఆలయము ప్లాను

9వ పటము

10వ పటము

3వ కర్ణముల నుండి
మూలమంజరి 5.6
2వ కర్ణమునుండి
ఉరోమం 4.5
1వ కర్ణము నుండి
ఉరోమము
3. 3 1/2

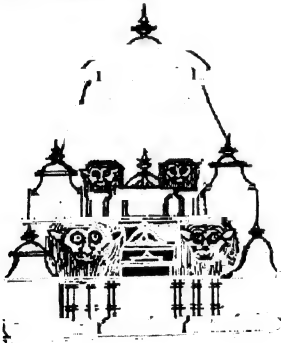
విస్తారము 12 భా సాంధారము

క్షేతి భూషణ మేరువు

వృథవీజీయ మేరువు

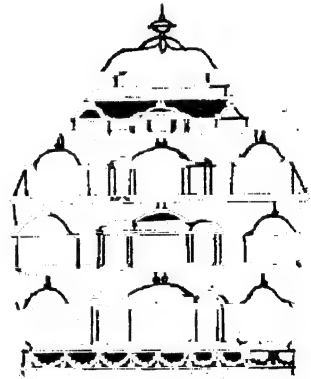
విస్తారము 10 భా

11వ పటము

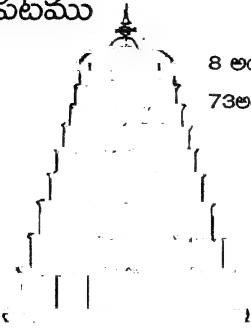
సర్వతోభద్రమేరువు

12వ పటము

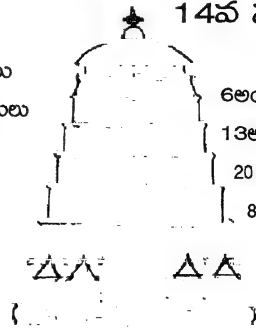
మిమాన మేరువు

13వ పటము

8 అంతస్తులు
73 అండ్లకములు

14వ పటము

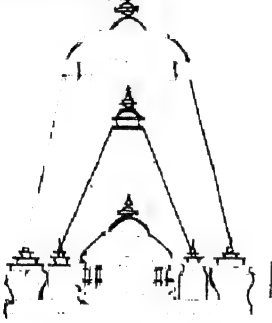

6 అంతస్తులు
13 అండ్లకములు
20 అ. (విశ్వపు)
8 అంతస్తులు

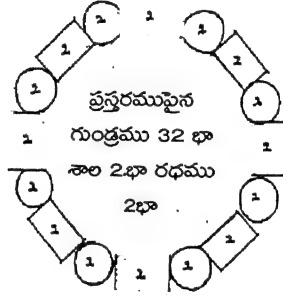
విమాన మెరుపు (విశ్వపు)

నందన మెరుపు

15 వ పటము

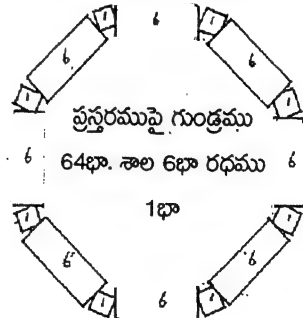
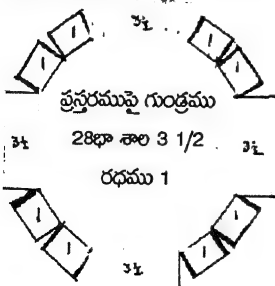
16 వ పటము

నందన మెరుపు

స్వస్తిక మెరుపు

17 వ పటము

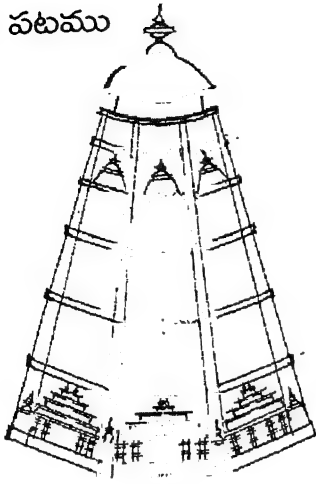

18 వ పటము

స్వస్తిక మెరుపు- 2

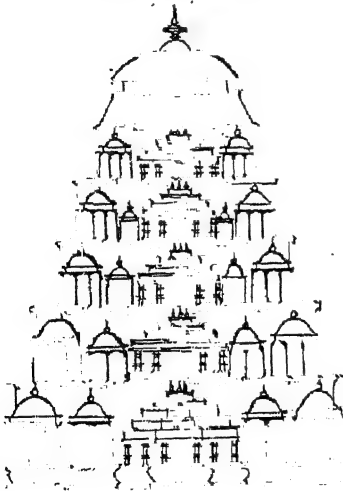
స్వస్తిక మెరుపు- 3

19వ పటము

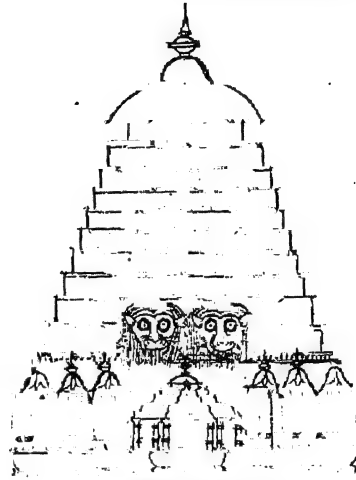
స్వస్తికమేరువు- 3

21వ పటము

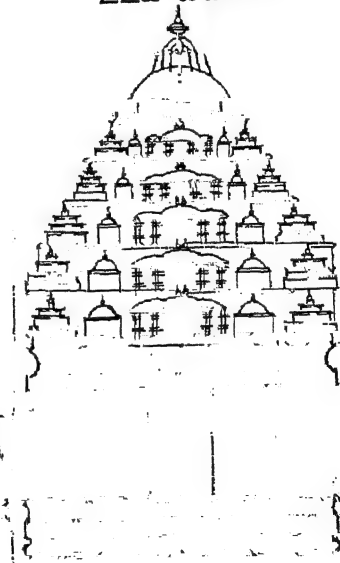
ముక్తకోణమేరువు 4

20వ పటము

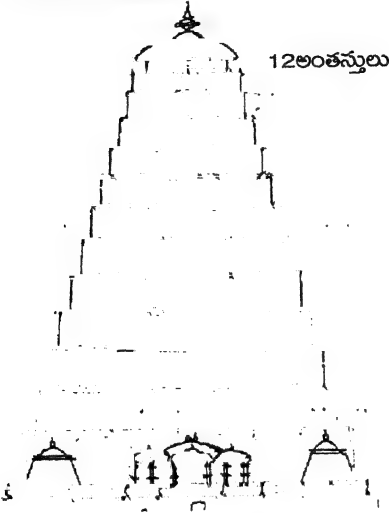
ముక్తకోణమేరువు 1

22వ పటము

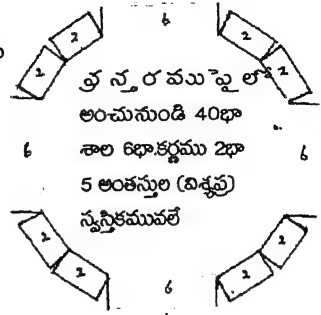

శ్రీవత్సమేరువు 1

23వ పటము

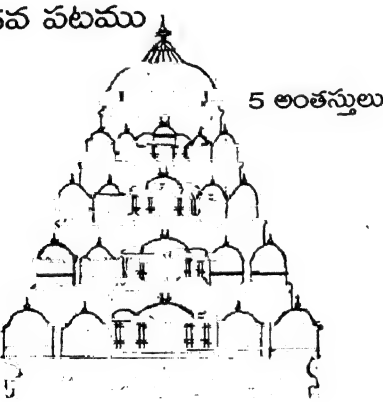
24వ పటము

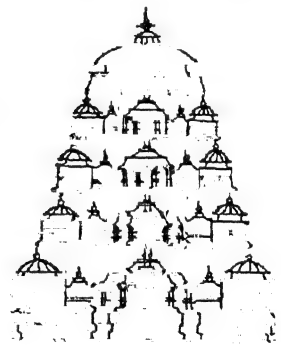
హంస మేరువు

శ్రీనాథమేరువు 2 (విశ్వపు)

25వ పటము

26వ పటము

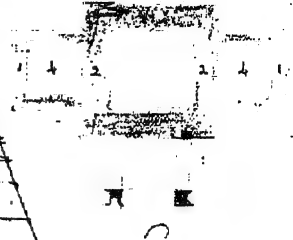
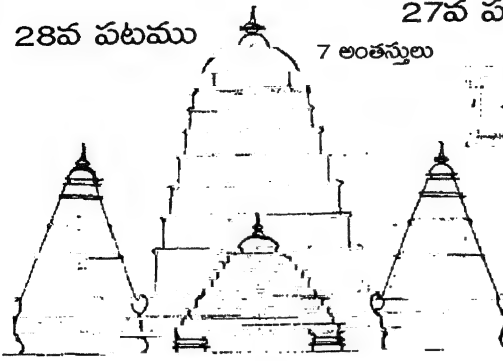
వర్ణమాన మేరువు

రుచకమేరువు 1

28వ పటము

27వ పటము

7 అంతస్తులు

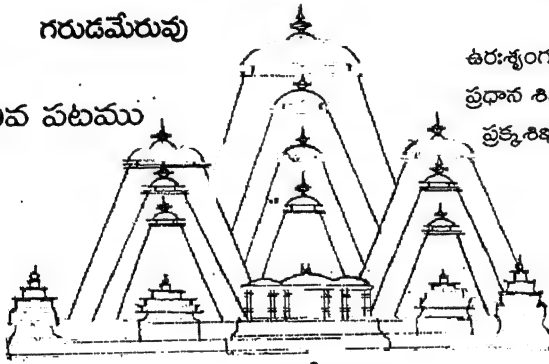
గరుడమేరువు

29వ పటము

ఉర్రశృంగములు

ప్రధాన శిఖరమున 12

ప్రక్క శిఖరములకు 8

గరుడమేరువు 4

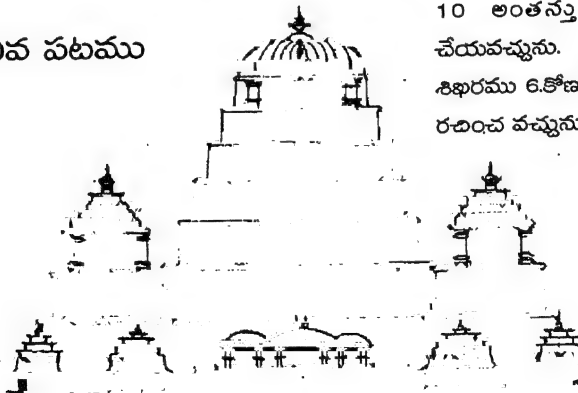
30వ పటము

10 అంతస్తుల కూడా

చేయవచ్చును.

శిఖరము 6 కోణములుగ

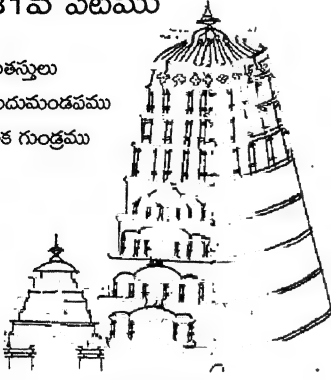
రచించ వచ్చును

గరుడ మేరువు 5

31వ పటము

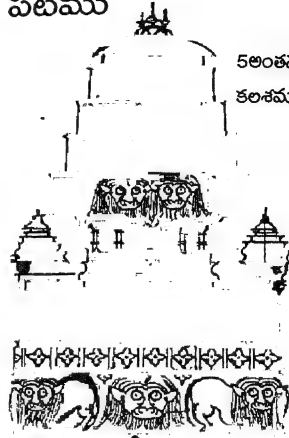
7 అంతస్తులు
ముందుమండపము
పెనుక గుండ్లము

గజమేరువు

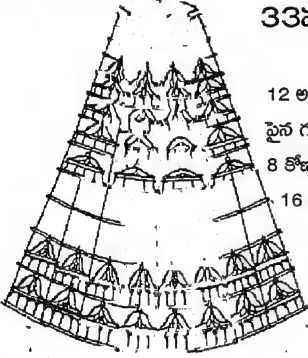
32వ పటము

5 అంతస్తులు
కలశములు 5

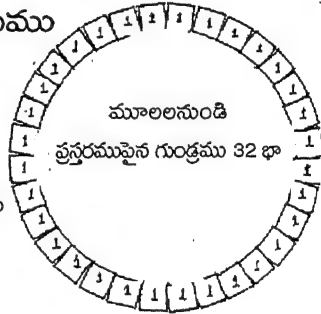
సింహ మేరువు 1.2.3

34వ పటము

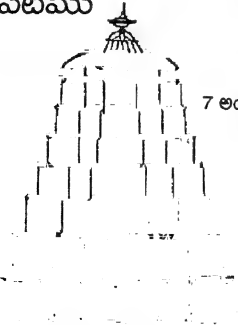
33వ పటము

12 అంతస్తులు
పైన గుండ్లము
8 కోణములు
16 కోణములు

పద్మ మేరువు

36వ పటము

నందివర్ధన మేరువు

35వ పటము

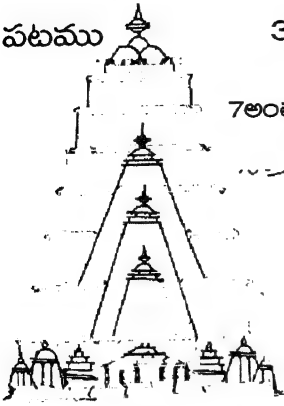
7 అంతస్తులు

ప్రస్తరమునకు దిగువ

నందివర్ధన మేరువు

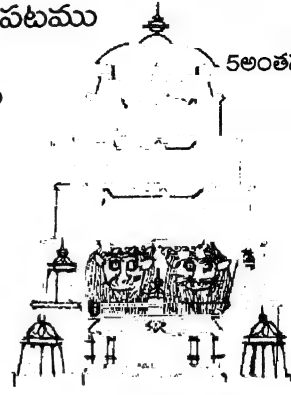
37వ పటము

7 అంతస్తులు

నందివర్ధన మేరువు

38వ పటము

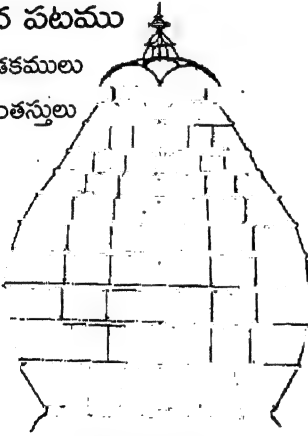
5 అంతస్తులు

వలభిమేరువు

39వ పటము

5 అండకములు

9 అంతస్తులు

కుంభమేరువు

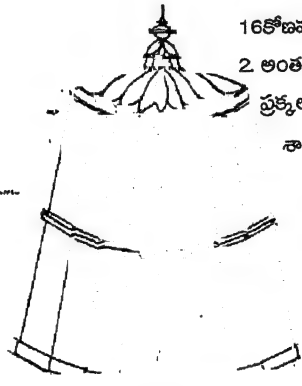
40వ పటము

16 కోణములు

2 అంతస్తులు

ప్రక్కరి చంద్ర

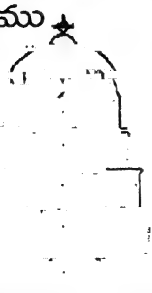
శాలిలు

సముద్రమేరువు

41వ పటము

7 అంతస్తులు

వృషభ మేరువు 1.2 పద్దతులు

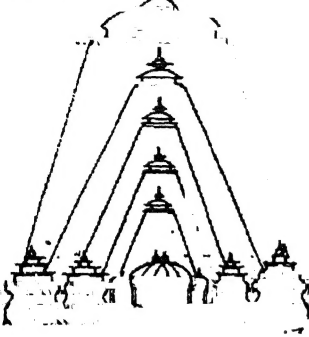
41-ఎ వ పటము

ఉరుశ్చంగములు 16

ప్రశ్చంగములు 32

43వ పటము

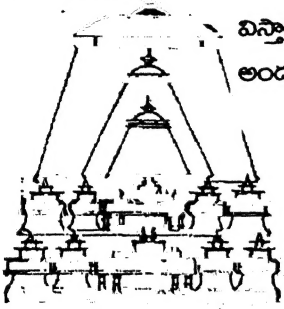

42వ పటము

లక్ష్మీకోటమేరువు

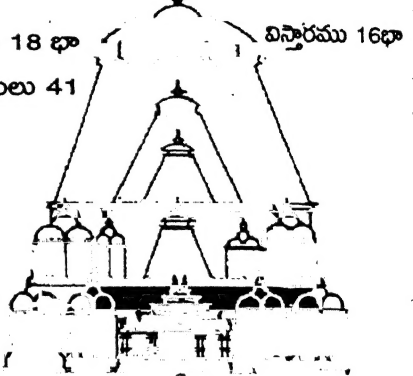
44వ పటము

పంచవక్త్రమేరువు

విస్తారము 18 భా
అండకములు 41

45వ పటము

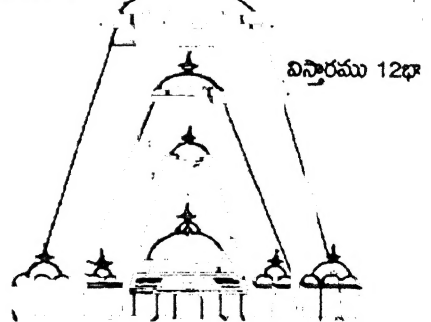
గిరిమేరువు

46వ పటము

తిలకమేరువు

47వ పటము

శ్రీకూటమేరువు

48వ పటము

విస్తారము 10 భా

విస్తారము 112 భా

గర్భము 60 భా

49వ పటము

మహామేరువు

విమానభండజాతి శ్రీమేరువు

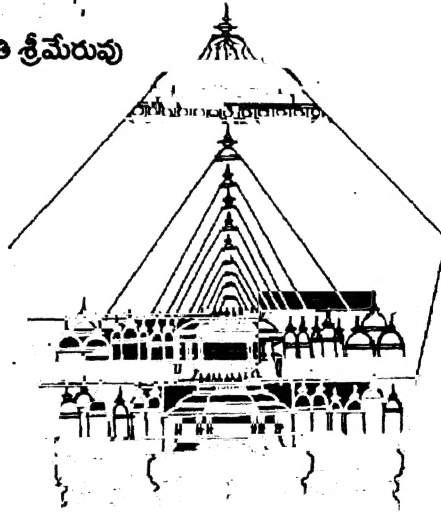
50వ పటము

112 విస్తారము

ప్రస్తరము పైన

56 భా. చేయవలెను

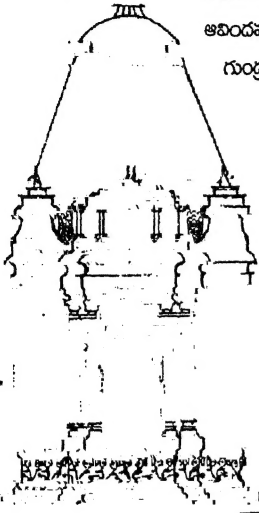
అండకములు 1011

మహామేరువు

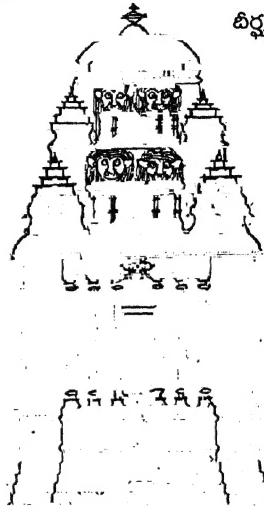
51వ పటము

నలుదిశల ప్రార్థనములు
అవిందములు
గుండ్రము

52వ పటము

దీర్ఘచతురశ్రము

కైలాసజాతి. చతుర్ముఖము

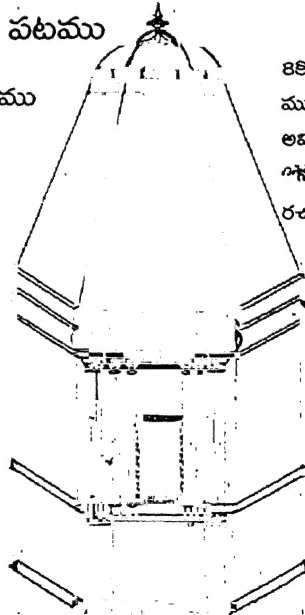
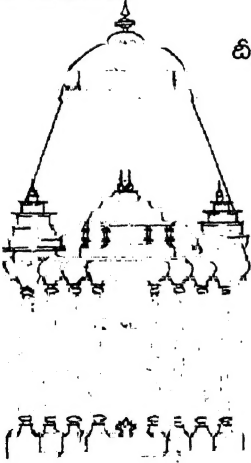
పుష్పకజాతి. ముఖశాల

53వ పటము

54వ పటము

దీర్ఘవృత్తము

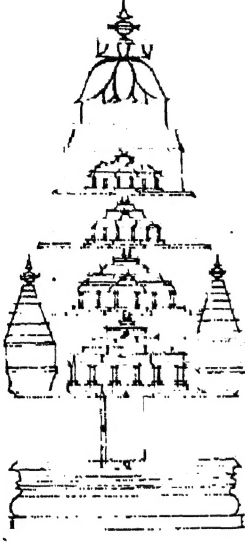
ఋతములు
మూడేసి
అవిందములు
గోళు వైపుల
రచించ వలెను

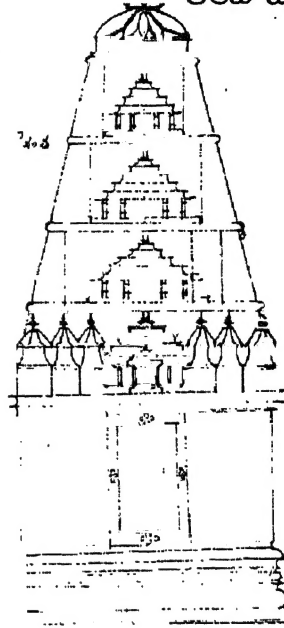
మణికజాతి అమోదము

త్రివిష్టపజాతి. మహాపద్మము

55వ పటము

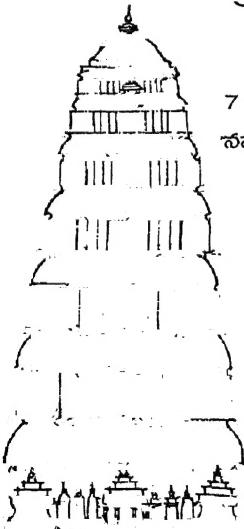

56వ పటము

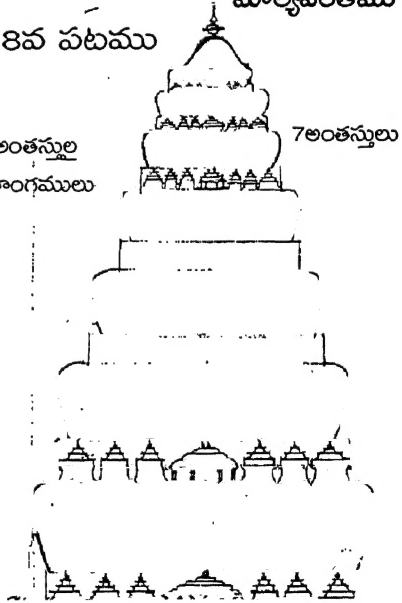

భూమిజప్రాసాదజాతి నిషధము

57వ పటము

58వ పటము

7 అంతస్తుల
నవాంగములు

మాల్యవంతము

7 అంతస్తులు

ద్రావిడము. సర్పాంగము

వరాటజాతి. శ్రీతిలకము